JUS CANONICUM

NOVA METHODO EXPLICATUM,

OMNIBUS CAPITULIS TITULORUM
PROMISCUE, ET CONFUSE POSITIS, IN ORDINEM DOCTRINÆ DIGESTIS.

Respondens Libro quarto Decretalium,

IN QUO DE SPONSALIBUS, ET MATRIMONIIS
ET QUÆ ANNEXA SUNT, AGITUR, EADEMQUE PLENE, ET THEORICE
EXPLANANTUR, ET DECLARANTUR.

ADDITUS EST, PRÆTER SYNOPTICUM ET METHODICUM,
ALIUS INDEX ALPHABETICUS A PLURIBUS DESIDERATUS.

A U C T O R E

R. P. ERNRICO PIRHING

SOCIETATIS JESU THEOLOGO, SS. CANONUM
IN ALMA, CATHOLICA, ET EPISCOPALI UNIVERSITATE
DILINGANA PROFESSORE EMERITO.

T O M U S Q U A R T U S.

EDITIO NOVISSIMA.

V E N E T I I S,

M D C C L I X.

Ex Thipographia Remondiniana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

REVERENDISSIMO ET CELSISSIMO
S. R. I. P R I N C I P I,
DOMINO, DOMINO
SEBASTIANO EPISCOPO,
PASSAVIENSI, COMITI DE POTTING
BURGRAVIO HÆREDITARIO
IN LIENZ &c.

DOMINO AC PRINCIPI SUO CLEMENTISSIMO.

C*Omnive*, Clementissime Princeps, *ut exiguus Meæ Canonicæ Lucubrationis Rivulus maximorum fluminum naturam, a Divino eloquio collaudatam imitetur, ut ad*, locum unde *initio* ortus *est*, *ultimo* revertatur. *Vagabantur priores Tomi mei velut undæ Viatrices procul a termino, per varias terras, qua me peregrinari contigerat, alluebantque præsidii quærendi causa diversos Portus, non tamen alios, quam quos præfixæ Infulæ spondebant Pontificiis Juribus fore tutos, & tutatores: Solus iste liber meus Patriam & Te*, Celsissime Præsul, *non aliter, quam* Suum Mare *respiciebat; Illuc ruebat, unde fluere in Scriptore Suo didicerat incepisse. Sic se Fluvii, si non Nomen ob exilitatem, saltem indolem glorioso in suam Scaturiginem refluxu indepturum. Nam Nominatissimam Diœcesin Tuam Passaviensem*, Domine ac Princeps Clementissime, *Terrarum sub Tuo Pedo sitarum amplitudine vix uni inter Theutonicas: Nominis vero, & dignitatum magnitudine nulli secundam, mibi Natalem esse: Tuam autem Magnificam Sedem Passavium Studiorum meorum prima incunabula agnosco. In Terra Tua primam auram in domestico Tuo Triurbio primam litteraturam hausi; Utrumque pelagus illud est, unde Ego, & mea Scaturivimus. Admitte proinde* Clementissime Princeps, *Has Guttulas meas, in Suam Originem refundere se paratas, non ut iterum fluant, sed ut Fonti se sistant, Orti non ingratas, ibique quietem, ac velut in Originis Domicilio tutissimum asylum & præsidium reperturas. Quæ ratio, præter alias, quas reperire facile foret, tametsi me defecisset, aliam tamen, & quidem Palmariam, cur huic Libro Celsissimum Nomen Tuum inscribere auderem, & deberem, materia suppeditaret. Matrimonium est, quod tractatur, id Tuo sacro Tribunali debetur; nam nuptiales causas nonnisi Infulto Foro addixit Romanus Legislator. Et quamvis ista Connubialis Jurisdicendi potestas Tuæ* Celsitudini *videri possit communis cum aliis mitratis Verticibus: momento tamen multum præpollente, Tibi peculiarem fecit Summi Imperatoris Tuis Maximis meritis commensus Favor. Tuum proprium dico esse Magnum Matrimonii Sacramentum, qua aras spectat, sicut aurum Arabiæ est, non quia alibi nullum, sed quia ibi præstantissimum. A potiore Philosophus nomen impertit. Ad te pertinere in sacris Connubiorum potissimum, qui ambigit, vel nescit Augustissimi Leopoldi cum Augustissima Eleonora Magdalena ante biennium initum esse Hymenæorum omnium, quos Sol arridens videt, phœnicem, vel negat id esse Tuum? Quorum illud utriusque Majestatis est impia contemeratio, quia eadem mensura nuptorum est, quæ nuptiarum: Istud injuria Tuæ* Celsitudinis. *Quis enim impune dixerit, non esse Tuum, quod in Tuæ Latissimæ Hierarchiæ, Utrique Austriæ, & ex parte, ipsi Imperatoriæ Viennæ dominantis solo fortunatissime crevit. Tuum est illud Fœdus Nuptiale, quia in Episcopali Sede Tua, in Tua, inquam, hoc etiam nomine beatissima Passaviensi Tripoli, quin in intimis Tuæ Cathedræ Sacris penetralibus sanctissime coaluit, Tua Celsissima Præsentia tribuente eam, sine qua ex Tridentino Oraculo stare non poterat, Parœcialem auctoritatem. Tua sacratissima dextera, qua sub panis velo tunc Numen præferebas, bene precando, impertiente illam fertilitatem, qua nunc Mundus Tecum triumphat.*

Reddo itaque, quod tam alto, tam vario Jure Tibi vindicas Matrimonium, & quidem eo tempore (quod in eapite meæ felicitatis pono) quo ex eadem Matrimonii faustiore, quam illa Danielis arbore, a Te plantata colligis Pomum Imperiale Filium accrescentem Joseph, *desideratissimum Augustissimæ Domus Austriacæ Delicium, Germaniæ labantis fulcrum, Imperii Romani columen, & quidem abenneum & stabile. Ita Natalis S. Annæ, id est, Gratia, (nam Dei Dona pœnitudinem nesciunt,) jubet ominari. Tanti Boni radicem Tibi,* Clementissime Princeps, *dedico Matrimonium. Quod si Gratiosissimo oculo aspexeris, atque Humanissima, & Pontificali manu Tua fueris dignatus; credam me Labores meos feliciter finivisse, & venam calami mei in Originarium Oceanum suum ex decore, & debito reduxisse. Vive, & perenna* Clementissime præsul, *atque hoc umbratili Matrimonio meo ita fruero; ut Vero illo, & Augustissimo, ejusque Præsente, & futuris Fructibus, in longissima tua, ac Tuorum incolumitate diutissime lateris. Dilingæ ipso solennissimo Festo Gloriosissimæ Virginis in cœlum assumptæ, Anno M. DC. LXXVIII.*

REVERENDISSIMÆ CELSITUDINIS TUÆ

Servus Obstrictissimus
ERNRICUS PIRHING.
SOC. JES.

INDEX ALPHABETICUS

TITULORUM

LIBRI QUARTI DECRETALIUM.

		Titulus		Pagina.
De Clandestina desponsatione	III.	34.	&	170.
Conditionibus appositis in desponsatione, vel in aliis contractibus.	V.	42.	&	122.
Cognatione legali	XII.	66.	&	126.
Cognatione spirituali.	XI.	60.	&	125.
Conjugio leprosorum.	VIII.	56.	&	124.
Coniugio servorum.	IX.	57.	&	125.
Consanguinitate, & affinitate.	XIV.	71.	&	127.
Desponsatione impuberum.	II.	69.	&	119.
Divortiis.	XIX.	97.	&	132.
Donationibus inter virum, & uxorem, & de dote post divortium restituenda	XX.	106.	&	134.
Eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ.	XIII.	67.	&	127.
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.	VII.	52.	&	124.
Frigidis, & maleficiatis, & impotentia coeundi.	XV.	80.	&	129.
Matrimonio contracto contra interdictum, Ecclesiæ.	XVI.	85.	&	130.
Natis ex libero ventre.	X.	59.	&	125.
Qui Clerici, vel voventes matrimonium contrahere possunt?	VI.	47.	&	123.
Qui filij sint legitimi?	XVII.	87.	&	130.
Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testari?	XVIII.	95.	&	132.
Secundis nuptiis.	XXI.	112.	&	135.
Sponsa duorum.	IV.	40.	&	122.
Sponsalibus, & matrimoniis.	I.	1.	&	115.

LIBER.

LIBER IV. DECRETALIUM.

Actum est in Libro III. præcedente de iis, quæ spectant ad Clericos sæculares, & regulares, sequitur, ut nunc agatur etiam de iis, quæ spectant ad statum laicorum, adeoque de Sponsalibus & Matrimoniis, eisque annexis, quia plerique laici in statu conjugali vivunt, vel ad eum tendunt. Continet autem hic Liber materiam perutilem quoque, sed & perdifficilem: nam causæ matrimoniales numerantur in Jure inter causas graves, & arduas, ideoque Consistoria ac Tribunalia Judicum Ecclesiasticorum frequentissime occupant, ut praxis testatur.

TITULUS I. DE SPONSALIBUS, ET MATRIMONIIS.

SECTIO I. DE SPONSALIBUS DE FUTURO.

I.

Sponsalia a spondendo dicta sunt, *l. 2. ff. De Sponsalibus*, quia mos erat antiquis, ut puella nuptura promitteretur viro a parentibus, tutoribus, vel amicis, sub quorum cura, & potestate erat, *Sanch. l. 1. de Spons. dis. 2. n. 1.* Accipiuntur vero Sponsalia tripliciter. 1. Minus proprie, pro arrha & muneribus, quæ a sponso sponsæ dabantur. 2. Pro matrimonio rato, & nondum consummato: quomodo Matth. 1. dicitur: *Cum esset desponsata Maria Mater JESU Joseph*, cum tamen paulo post conjux Joseph appellatur. Et hæc dicuntur Sponsalia de præsenti. 3. Magis proprie, & usitate, sponsalia accipiuntur pro futuri Matrimonii promissione, & ut sic sunt præambulum quoddam Matrimonii, quæ est acceptio hujus loci propria, & dicuntur Sponsalia de futuro.

§. I.

Quid sint Sponsalia, & qua forma, seu modo contrahantur?

II. Assertio I. Sponsalia sunt *futurarum nuptiarum mentio, & repromissio*, prout definiuntur in *l. ff. de Spons. & c. Nostrates, 3. caus. 30. q. 5.* Ubi notandum 1. hæc promissio non debet esse mere interna, aut mente solum interius concepta, sed per verba externa, aut aliquod aliud signum manifestativum consensus interioris debet esse expressa, Sponsalia enim numerantur inter contractus humanos, qui ultro citroque obligationem pariunt: ad hoc autem sola intentio non sufficit, sed necessarium est illam verbis, vel signis aptis explicari, ut unus contrahens alterius animum intelligat, intentio enim mente retenta nihil operatur in humanis contractibus, *l. Cum in plures, 60. §. Locator, ff. Locati*, ac proinde qui libere aliquid promisit alteri, actu mere interno, potest id revocare, ante acceptationem alterius, *Sanch. cit. l. dis. 3. nu. 5.* Porro promissio interna matrimonii contrahendi facta Deo per modum voti, nisi aliis circumstantiis vestiatur, est invalida, nec potest esse materia voti: hoc enim est promissio melioris boni: matrimonium autem inferius bonum est, quam cœlibatus, juxta *Concil. Trident. Sess. 24. de Sacramento Matrimonii can. 5.* a quo impedit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 4. n. 5.*

III. Notandum 2. Ad sponsalia requiritur promissio non simplex, sed mutua, sive reciproca, ad quam proinde non satis est, ut una pars acceptet promissionem alterius, sed insuper requiritur, ut altera repromittat, sicque se vicissim ad matrimonium suo tempore contrahendum obliget. Unde si Paulus Annæ promittat matrimonium, non gratis, & per modum liberalis promissionis, sed respective, & per modum contractus onerosi, & reciproci, sive animo contrahendi Sponsalia; Anna vero promissionem quidem acceptet, sed sine proposito repromittendi, & vicissim se obligandi Paulo, neuter obligatus erit ad matrimonium in foro conscientiæ. Non Anna, quia hæc non voluit se obligare Paulo acceptando promissionem illius, sed hunc tantum sibi obligatum habere: actus enim agentium non operantur ultra intentionem eorum, *l. Non omnis, 19. in princ. ff. de reb. credit.* Neque etiam Paulus obligabitur, quia Sponsaliorum contractus est respectivus, & reciprocus: sive ultro citroque obligatorius, ut patet ex ejus definitione, *cit. l. 1. ff. de Spons.* Ubi Sponsalia dicuntur *repromissio futurarum nuptiarum*, adeoque non potest claudicare, sed ex una tantum parte contrahentium obligare, sed ar[illegible] ut utraque pars, & sponsus, & sponsa, se obli[illegible]dum est contractus perfectus, per consequens po[illegible]ra pars libere resilire; est enim promissio inapte natura conditionalis, continetque implicite hanc tacitam conditionem: *promitto tibi, si & tu repromittas*, adeoque non altero repromittente, & se vicissim obligante, nulla consurgit ex priore promissione obligatio, *Sanch. cit. l. 1. dis. 5. n. 10. & seqq. Laym. lib. 5. Theol. mor. p. 1. c. 1. n. 2.* Si vero Paulus omnino absolute, & gratuito matrimonium promittat Annæ, in memoriam v. g. beneficii ab ea accepti, tunc hac acceptante promissionem, nec repromittente, solus Paulus promittens obligatus erit ad ducendam illam: non vi Sponsalium, quæ claudicare nequeunt, sed vi simplicis, & liberalis promissionis, quæ potest esse, & obligare ex parte unius, manente altera immuni ab obligatione. *Sanch. c. l. n. 12. Lay. c. l.* quamvis solitaria hujusmodi promissio, etiam acceptata, non obliget graviter nisi grave inde damnum sequatur, & cum solemnitate fit facta. *Tan. tom. 4. dis. 8. de Sacram. Matr. dub. 1. n. 4.*

IV. Notandum 3. promissio sponsaliorum debet, ex parte intellectus habere sufficientem deliberationem, quæ scilicet sufficit, & exigitur ad peccatum mortale, *Sanch. cit. l. 1. dis. 8. n. 5.* Ratio est, tum quia Sponsalia obligant sub peccato mortali, ut infra dicetur, ergo exigunt deliberationem requisitam ad peccatum mortale: tum quia ea deliberatio sufficiens est ad votum, *c. 2. de voto*, ergo etiam sufficit ad Sponsalia. Quamvis plena, & matura deliberatio prævia omnium circumstantiarum non requiretur, Textus Juris in speciem contrarii intelligendi sunt de iracundia adimente usum rationis, & deliberationem requisitam ad peccatum mortale, *Sanch. cit. dis. 8. n. 11.*

Notandum 4. Promissio Sponsalium non debet esse ficta, nam talis promissio non est vera, & seria promissio, sed promissionis fictio, adeoque qui ficte promisit matrimonium ore tenus solum, absque animo promittendi, aut cum intentione quidem promittendi, sed sine intentione se obligandi, non obligatur ex vi promissionis, & Sponsalium, quia deficit internus consensus. Omnis enim obligatio, quæ non est ex lege, oritur ex privata hominis voluntate: ergo ubi deest obligandi voluntas, deficit obligatio *Sanch. cit. l. dis. n. 5.* Quamvis autem sic ficte promittens matrimonium, non ex vi talium sponsalium obligatur, peccat tamen sic promittendo mortaliter, quia est mendacium perniciosum in re gravi, & contra legem justitiæ quæ præscribit, ut in quolibet contractu utrinque obligatorio, qualis est Sponsalium, uterque vere contrahat, *Sanch. cit. l. 1. dis. 9. n. 5.* de quo plura videri possunt apud eundem *c. l. dis. 10.*

V. Notandum 5. Ex eo, quod sponsalia sunt promissio futuri matrimonii, sequitur, concubitum cum alieno sponso, vel sponsa non esse adulterium, tum quia adulterium proprie in nuptam committitur, *l. Inter, 6. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult.* At sponsa de futuro non est nupta, ergo concubitus cum illa non est adulterium, *c. Lex, illa. §. Cum ergo, caus. 36. q. 1.* At qui accedit ad alienam sponsam de futuro, non violat alienum torum, quia hic non est permissus sponsis, ante matrimonium contractum per verba de præsenti, ergo talis non committit adulterium. Non obstat, quod in *l. Si uxor, 13. §. Divi ff. ad leg. Jul. de adult.* permittitur vindicari concubitus etiam cum sponsa alterius, tanquam adulterium, ubi manifeste de Sponsalibus de futuro esse sermonem patet ex eo, quod additur, *quia nec spem matrimonii violare permittitur*, sponsalia autem de præsenti, non spes matrimonii, sed ipsum matrimonium dicuntur. Sed respondetur, concedi ibi vindictam sponso, non ex eo, quod fornicatio cum sponsa alterius sit adulterium, sed quia etiam injuria ipsi sponso est illata, *Covarr. in Epitome Libr. IV. Decret. p. 5. c. 1. n. 8. & 9. Sanch. cit. l. 1. dis. c. n. 2. & 3. Tanner. cit. dis. 8. dub. 3. n. 40.* An autem circumstantia Sponsaliorum ob fornicationem cum alieno sponso vel sponsa, necessario in confessione sit exprimenda, tractat *Sanch. c. l. n. 4. & seqq. Tanner. c. l. n. 41. & 42.* & alii Theologi, qui videri possunt.

VI. Notandum 6. Quamvis absolute, & per se loquendo, possint, qui matrimonium contrahere volunt, sponsalia prætermittere, sine scelere, & peccato, quia nulla lege præceptum reperitur, quod ipsum matrimonium necessario præcedere debeat promissio de eo contrahendo: omnino tamen decens est, & honestum, ut præcedant hujusmodi sponsalia, ut colligitur ex *c. 1. & c. 3. caus. 30. q. 5.* idque ut indissolubilis status, & obligatio matrimonii, majore,

cum deliberatione suscipiantur, *Tann. cit. dis. 8. dub. 1. n. 2.* imo post *Concil. Trident.* vt cujus publicæ denunciationes præmitti debent, moraliter necessarium est, ut promissio saltem tacita de contrahendo matrimonio præcedat, ut notat *Tanner. c. l.*

VI. Assertio 2. Sponsalia contrahuntur per verba aut signe qualibet, quibus secundum communem loquendi modum, & præsentes rerum circumstantias, exprimitur mutua promissio de matrimonio contrahendo. Cujusmodi sunt, *accipio te in meam, vel in meum: ducam te in uxorem, vel virum: contraham tecum matrimonium, volo te esse meam sponsam, vel sponsum &c. Tanner cit. dis. 8. dub. 1. n. 8.* De quibusdam autem verbis dubitatur, an sit obligatio Sponsalium, ut si quis dicat, *nullam aliam ducam, nisi te*, quam *Sanch. cit. l. 1. dis. 19. nu. 5.* & alii communiter, negant esse Sponsalia, sed solum promissionem conditionalem, si aliquam ducturus sum te ducam, *arg. l. Si sterilis, 21. §. Si tibi, ff. de action. emp.* Ex qua colligitur, quod promittens non vendere, nisi huic, non tenetur absolute vendere, sed solum tenetur huic, casu quo vendiderit. At vero si quis dicat, *non aliam, sed te ducam*, erunt sponsalia; Idemque dicendum videtur de hac formula: *nullam aliam ducam præter te*; sic enim juxta regulam Dialecticorum exponenda est: *te ducam, & nullam aliam a te ducam.* Sicut hæc propositio, *nullus homo currit, præter Petrum*, sic exponitur, *Petrus currit, & nullus alius currit.* Addi tamen hic debet ista limitatio, ut, si quis dicat, *non aliam se ducturum, nisi hanc, vel præter hanc*, tum demum simpliciter, & absolute obligetur ad ducendam illam, si aliunde, vel ex aliis conjecturis constet, eum certum animum habere contrahendi matrimonii, quia in foro conscientiæ præcipue spectanda est intentio promittentis, *Laym. cit. c. 4. n. 2. in fine.*

VIII. Prædictis addendum 1. Si verba sunt dubia, quæ vel solum propositum, *ut contraham tecum matrimonium*; vel etiam plus, quam promissionem matrimonii significare possunt. *Ut volo te esse uxorem meam: volo tecum contrahere matrimonium* · tum in foro quidem conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de ea constet, quia verba habent vim obligandi ex consensu interno, & non sermoni res, id est intellectus, sed rei est sermo subjectus, *c. Intelligentia 9. juncta Gl. V. Res de V. S.* In foro tamen externo non statur intentioni contrahentium, quia ea Ecclesiam latet, sed potius communi, & recepto verborum sensui, quem verba communiter recte intelligentibus ingerere solent, *Sanch. cit. l. 1. disp. 18. n. 1. & 4. Tanner, cit. dub. 5. n. 10.*

Addendum 2. Interdum etiam signa supplent verborum vices, sic enim annuli traditione, vel immissione in digitum: item donatione, & acceptatione arrhæ, & munerum sponsalitiorum exprimitur sufficienter consensus, & contrahi possunt Sponsalia, absque verbis præsertim, si jam inter parentes, vel amicos præcessit tractatio aliqua de matrimonio contrahendo, quia tunc talia sunt sufficientia signa mutuæ promissionis, in quo tamen potissimum loci consuetudo spectanda erit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 22. n. 2. & Tanner c. l.*

§. II.

Quinam sint habiles, vel inhabiles ad Sponsalia contrahenda, vel matrimonium?

IX. Assertio 1. Generatim loquendo, ab illis solis contrahi possunt Sponsalia, inter quos aliquando (adveniente ætate) consistere potest licite, & valide matrimonium, ut est communis DD. sententia apud *Tanner, tom. 4. dis. 8. dub. 2. n. 16.* Ratio est, quia Sponsalia sunt promissio futuri matrimonii, ergo ut valeant, debent esse promissio liciti, & validi matrimonii, quia promissio rei illicitæ etiam juramento firmata non valet. In quo tamen semper respiciendum est ad tempus implendæ promissionis. Hinc impuberes septennio majores contrahere possunt Sponsalia; cum tamen pro eo tempore non possint contrahere matrimonium, & temporali voto castitatis, v. g. ad unum, vel duos annos obstrictus, valide contrahit Sponsalia implenda, eo tempore, quo votum non amplius obligat, *Tanner, c. l. num. 17.*

X. Assertio 2. In specie vero Sponsalia, & matrimonia a furiosis, & amentibus, sive etiam cum illis contracta non valent, ob defectum pleni, & deliberati consensus, prout constat ex *c. Dilectus, 24. h. t.* Ubi respondet Papa, quod „ mulier matrimonialiter copulata viro, qui continuo fu„ rore laborabat, etiam tempore contracti matrimonii (*Gl.* „ *hic V. Furore*) cum ipso morari non possit, quia propter mentis alienationem legitimus consensus inter eos intervenire non potuit: ideoque mandat eos ab invicem separari, si res ita se habeat. Excipe, nisi furiosos habeat dilucida intervalla; tunc enim potest, eo tempore, Sponsalia & matrimonium contrahere, cum sit rationis compos, ita ut etiamsi postea furor denuo superveniat, Sponsalia vel matrimonium non reddantur invalida, quamvis regulariter etiam tunc licite, & sine peccato non contrahat, quia si perpetuo furore laboret, ineptus est ad prolem educandam, nisi id munus alii committere possit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 8. n. 15. 16. & 18.* Porto si dubitetur, an actus gestus a furioso, sit gestus tempore furoris, vel intervalli, in tali dubio præsumitur gestus tempore furoris, quia hic præsumitur durare omni tempore, nisi ex actus qualitate præsumendum sit esse gestum tempore sanæ mentis, *Sanch. c. l. n. 17.* & alii apud *Barb. in Collect. in cit. c. Dilectus, nu. 5.* Similiter ebrius, si tempore ebrietatis contrahat Sponsalia, vel matrimonium, nihil agit, quia caret consensu libero, & debita deliberatione, *Sanch. cit. loc. n. 19.*

XI. Assertio 3. Sensibus destituti, ut surdus tantum, vel mutus tantum, imo etiam surdus simul & mutus a natura possunt valide contrahere Sponsalia, vel matrimonium, prout „ sumitur ex *c. Cum apud 23. h. t.* Ubi Papa Innocentius „ III. consultus, utrum mutus, & surdus (qui prorsus „ non audit) possit matrimonium (vel Sponsalia) contra„ here? Respondet, cum Edictum de matrimonio contra„ hendo sit prohibitorium, quicunque non prohibetur, per „ consequens admittitur, quia solus consensus sufficit ad „ matrimonium contrahendum. Unde si talis velit con„ trahere, non potest, nec debet id ei denegari, cum quod „ verbis non potest, signis valeat declarare. Ubi cum di„ catur in singulari, videtur intelligendum de eodem utroque sensu privato. Nam sæpe tales sunt satis perspicacis, & acuti ingenii, ut signis educeri possint, quid sit matrimonium, & nutu, vel alio signo indicare consensum. Item tales possunt confiteri, & absolvi a peccatis, ergo etiam matrimonium contrahere, Quod si quis simul sit surdus, & mutus, ac cæcus, *Sanch. cit. dis. 8. n. 13.* negat talem posse contrahere Sponsalia, vel matrimonium, eo quod mutus solis signis instrui possit, quid sit matrimonium: cæcus autem hæc signa percipere nequeat, nec etiam verba, cum simul sit surdus. Id quod saltem moraliter loquendo, & ordinarie est verum: etsi forte physice loquendo, non sit impossibile, ut surdus, mutus & cæcus, ob perspicaciam ingenii sola ratione naturali cognoscat rationem Sacramenti matrimonii, ut notat *Tanner. citat. dub. 2. numer. 32.* Hinc colligitur, quod verba non sint necessaria in matrimonio contrahendo, etiam in iis, qui loqui possunt, sed sufficit, ut consensus contrahentium matrimonium, vel Sponsalia signo aliquo externo exprimatur, porro quando in *cit. c. Cum apud* dicitur, quod Edictum de matrimonio contrahendo sit prohibitorium, id intelligendum est, quod ordinarie quidem sit de re jure permissa, adeoque permissorium, prohibitorium tamen ratione certarum personarum, ut notat *Abb. hic, n. 2.*

XII. Præterea huc pertinet, quod statuitur in *c. Tua,* „ *25. h. t.* Ubi cum quæsitum fuisset, utrum solis verbis, „ & quibus matrimonium contrahatur? Respondet Papa, „ quod matrimonium in veritate contrahitur per legiti„ mum viri, & mulieris consensum: sed verba exprimen„ tia consensum de præsenti sunt necessaria, quantum ad „ Ecclesiam. Nam surdi, & muti possunt contrahere ma„ trimonium per consensum mutuum, sine verbis: & „ pueri ante annos legitimos (scilicet discretionis) per ver„ ba solum non contrahunt, quia non intelliguntur con„ sentire.

XIII. Ubi notandum 1. Ex hoc c. nonnulli colligunt, solum consensum internum, sine verbis, vel aliis signis, sufficere ad matrimonium contrahendum, aut etiam Sponsalia. Sed non recte, quia Papa hic non loquitur de consensu mere interno, sed de consensu verbis, vel signis expresso; nam si consideretur matrimonium, prout est contractus, qui celebratur inter homines ignorantes interna cordis, necessario requiritur, ut consensus internus, signo aliquo externo manifestetur: si vero spectetur matrimonium, prout est Sacramentum, de ratione illius est, ut sit signum sensibile, ut notavit *Sanch. l. 2. de matrim. dis. 30. n. 1.* Idque probatur aperte ex verbis immediate sequentibus: *nam surdi, & muti possunt contrahere matrimonium per mutuum consensum sine verbis*, ubi *Glos.* addit, *sed non sine signis, vel nutibus:* ergo loquitur ibi Papa non de consensu mutuo mere interno, sed de expresso verbis, vel aliis signis, ut in muto, qui contrahit quidem matrimonium sine verbis, sed non sine aliis signis: quia enim regulariter verba requiruntur, ut denotetur, seu manifestetur consensus internus, hic autem exprimi possit, non solum per verba voce prolata, sed etiam per alia signa, ideo illa sufficiunt, *Sanch. c. l. dis. 35. nu. 5.* Deinde Papa in *cit. c. Tua,* non absolute ait, verba esse necessaria ad contrahendum matrimonium, sed quoad Ecclesiam, hoc est, quoad faciliorem, ac tutiorem probationem in foro externo Ecclesiæ: & ita non excluditur alius modus probandi, quod enim non requiritur necessario ad substantiam rei, seu actus, sed ad probationem tantum, potest impleri per æquipollens, *Sanch. c. l. n. 6.* Quare verba non sunt præcise necessaria ad substantiam matrimonii, etiam in illis, qui loqui possunt, sed satis est consensum exprimi per alia signa, alias muti non possent contrahere matrimonium, ut ex dictis patet: quamvis verba inter alia signa obtineant principatum, ita ut probatio ex verbis sit certior, quam quæ fit aliis signis, *Covarr. in Epitom. Libr. IV. Decret. p. 2. c. 4. in init. n. 1.*

XIV. Notandum 2. Etsi verba non sint necessaria ad substantiam matrimonii, videntur tamen necessaria ex præcepto Ecclesiæ, ut colligitur ex *cit. c. Tua*, ibi: *necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam verba &c.* & ex *c. Licet, 3. de sponsa duorum*, ibi: *Si inter virum, & mulierem legitimus consensus interveniat, ita ut unus alterum verbis consuetis expresse recipiat &c.* Idque confirmatur ex

Ec.

Ecclesiæ consetudine, & praxi, secundum quam ii, qui loqui possunt, verbis contrahere solent matrimonium, ac proinde Ecclesia non toleraret, si qui loqui possunt, solis signis aut nutibus matrimonium contrahere vellent. Et quamvis *Sanch. cit. dis.* 31. *n.* 10. dicat nullum extare de hoc Ecclesiæ præceptum: fatetur tamen grave peccatum fore non exprimere in hoc contractu matrimonii consensum per verba, per quæ melius, & clarius is exprimitur, quam per signa, saltem si consensus per alia signa externa non sufficienter exprimeretur. Porro per verba hic intelliguntur, non solum illa, quæ articulata voce proferuntur, sed etiam, quæ per litteras, vel nuntios explicantur, quasi per instrumenta, cum materia matrimonii sit favorabilis, *c. ult. de sent. & re judic. Barb. in Collect. hic. n.* 2. §. *Intellige verba*. Quinam autem ob ætatem sint inhabiles ad contrahenda Sponsalia, vel matrimonium, infra dicetur.

§. III.

Quomodo & quando obligent Sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu sint extorta?

XV. Assertio 1. Sponsalia, etsi clam, & sine testibus, ac arrhis contracta obligant ex Justitia sub culpa lethali, ad matrimonium contrahendum. Est communis sententia apud *Sanch. l.* 1. *de Sponf. dis.* 27. 2. Probatur ex *c. Desponsatas* 46. *c. Atho.* 47. & *c. De conjugali*, 50. *caus.* 27. *q.* 2. *c. Ex litteris*, 10. & *c. Requisivit*, 17. *h. t.* Ratio est, quia omnis contractus obligat ex justitia, & quidem in materia gravi sub peccato mortali; at Sponsalia sunt contractus, *facio ut facias*, inducens obligationem mutuam, & reciprocam, & materia est gravis, cum magna injuria inferatur alteri, si non impleatur: ergo obligant graviter. Unde lex Civilis 1. *C. De Sponsal.* dans desponsatæ libertatem renunciandi, & nubendi alii, est correcta per Canones, *Tanner tom.* 4. *dis.* 8. *q.* 1. *dub.* 3. *num.* 34.

XVI. Assertio 2. Sponsalia obligant ad matrimonium contrahendum tempore a contrahentibus præfixo: si autem nullum certum tempus sit constitutum, tenetur quisque contrahere altero exigente, quam primum commode potest. *Sanch. c. l.* 1. *dis.* 28. *n.* 2. *Tanner. cit. dub.* 3. *nu.* 35. Ratio est, quia id generale est in omni debito, cui dies certus præfixus non est: neque enim prius tenetur debitor solvere, quam creditor postulaverit, *l. Debitores*, 10. *De pignorib.* nisi creditor non audeat petere, ex timore etiam reverentiali, vel debiti fuerit oblitus, vel alias commode non possit petere: alioquin si creditor non petat, conscius, ac memor debiti & potens commode petere, censetur consentire in dilationem solutionis. Cæterum Parochis curandum est, ut post contracta a Sponsis sponsalia, quam primum fieri potest, matrimonium contrahatur, ad vitandum periculum fornicationis.

XVII. Assertio 3. Qui sine legitima causa fidem Sponsalium implere recusat, is a Judice Ecclesiastico, post Canonicam admonitionem, potest, ac debet censuris cogi ad contrahendum matrimonium, sive Sponsalia jurata fuerint, sive non, nisi gravia mala, & scandala, & perpetuæ dissensiones, & jurgia, vel alia mala, inter Conjuges, ex invitis nuptiis timeantur, *Sanch. cit. l.* 1. *dis.* 29. *n.* 4. *Tanner. cit. dub.* 3. *n.* 36. *Laym. l.* 5. *tract.* 10. *p.* 1. *c.* 11. *n.* 3. & 4.

Prima pars, scilicet cogendum esse resilientem a sponsalibus, ad servandum, quod promisit, sumitur ex *c. Ex litteris*, 10. *h. t.* Ubi talis casus proponitur. „Duo nobiles G. & B. habebant filios, & filias impuberes quos „invicem desponsarunt, & hoc tam patris, quam filii ju„ramento firmarunt se facturos. Prior nobilis G. filiam „alterius B. consentiente patre, juravit se ducturum in „uxorem, sed postmodum aliam ducere proposuit. Ve„rum Episcopus eum compellere voluit, ut quod juraverat, „impleret. Consultus super hac re Papa Alexander III. res„pondit: periculosum esse dictum G. contra juramentum „suum venire, ideoque mandavit Episcopo, ut si hoc ei „constiterit, illum moneat, & si monitus non acquie„verit, per censuram Ecclesiasticam compellat, ut ipsam, „quam juravit ducere, in uxorem recipiat, & maritali „affectione pertractet, nisi rationabilis causa obstiterit.

XVIII. Ubi notandum, licet, cum in hoc c. dicitur, resilientem a Sponsalibus cogendum esse ad contrahendum matrimonium, sermo sit de Sponsalibus juratis, idem tamen jus obtinet etiam in non juratis, quia cogendus est, non ob juramentum, sed propter injustitiam, quæ committitur; sive sponsalia sint jurata, sive non, nam prædictum cap. non innititur juramento, sed narrat, quod in facto contigit. Ratio universalis est, quia Judex tenetur ex officio compellere ad reddendum unicuique, quod suum est, vel ex justitia illi est debitum, ergo qui promisit alicui matrimonium, potest ad illud contrahendum, etsi simpliciter, & sine juramento promiserit, quia ex justitia est obligatus ad implendum id, quod promisit, etsi non jurarit: quamvis magis cogendus sit, qui per juramentum Sponsalia firmavit, propter majus vinculum Religionis adjectum, *Sanch. c. l. n.* 5. Idque confirmatur, quia pacta legitima servanda sunt, *c.* 1. *de pact.*

XIX. Verum aliquando tamen etiam, qui cum juramento promisit cum aliqua contrahere matrimonium, moneri prius potius debet, quam compelli ad contrahendum, prout sumitur ex *c. Requisivit* 17. *h. t.* Nam cum mulier „quædam, interposito juramento, promisisset cuidam vi„ro, se ipsi nupturam, postea vero, mutata voluntate, „renuit. Consultus super hac re Papa Lucius III. res„pondit, quod cum libera esse debeant matrimonia, non „coacta, potius mulier illa est monenda, quam cogen„da, cum coactiones hujusmodi frequenter soleant diffi„ciles exitus habere. Ratio est, quia ad Judicem Ecclesiasticum, sive Episcopum spectat cogere ad contrahendum matrimonium sponsos, si id expediat ad finem matrimonii, at vero quando gravia, & publica scandala, vel alia mala timentur ex contractu matrimonii, tunc non expedit fini matrimonii, ut contrahatur, quia per tale matrimonium potius impediretur mutuum obsequium, quod conjuges sibi invicem præstare debent, & perturbaretur status matrimonii, ergo tunc non debet sponsus, vel sponsa compelli ad contrahendum, nisi prius moneatur, quia tunc adest rationabilis causa ob quam compelli non debet ad contrahendum matrimonium, etsi interposito juramento illud promiserit, ut patet ex *c. Ex litteris*, 10. ibi: *nisi rationabilis causa obstiterit, in uxorem recipiat*, *h. t.*

XX. Præterea expedit quandoque permittere minus malum, ut majus evitetur. Majus autem malum, est in proposito, permittere scandala, & perpetuas discordias nasci inter conjuges, quam fidem Sponsalium violare, ideoque hoc posterius juste permittit Ecclesia, ut prius, quod malum est, evitetur, *Sanch. cit. dis.* 29. *n.* 4. Quare cum in *cit. c. Requisivit*, dicitur, quod mulier nolens contrahere matrimonium cum eo, cui id jurata promisit, potius sit monenda, quam cogenda, id ita exponi debet, quod prius monenda sit, & postea cogenda, si monitis non acquieverit, & ita non contradicit priori *cap. ex litteris*, *h. t.* sed concordat cum illo, quamvis sponsi debeant admoneri, per censuras Ecclesiasticas compelli, ut promissum consensum conjugalem præstent, juxta *cit. c. Ex litteris*, sed cum libera esse debeant matrimonia, neque a Judice metus inferri debeat sponsis, per quem liber consensus ad matrimonium necessarius tollatur: est enim matrimonium ejus, qui libere Sponsalia contraxit, metu gravi postea contractum, ipso jure nullum, ut ex infra dicendis patebit: ideo non debet esse talis coactio strictissima, sed moderata, ita si videat Judex sponsum esse obstinatum, & libere consentire in matrimonium nolle, non debeat contra ipsum procedere absolute, & stricte compellendo, sed potius uti monitione, juxta *cit. c. Requisivit*, quia hæc compulsio ad liberum consensum eliciendum adhibetur, non ut invitus ad matrimonium adigatur. Unde si post latam, hoc casu, excommunicationem videat Judex sponsum pertinacem manere, debet ipsum denique absolvere a censura, etiamsi id non petat, *Covarr. in Epit. l.* 4. *Decret. p.* 1. *c.* 4. *num.* 5. *Sanch. cit. dis.* 29. *n.* 7. Porro si Sponsus, vel sponsa, quæ promisit matrimonium alicui, sive cum juramento, sive sine illo, postea violata fide data, contrahat matrimonium cum alio, vel alia, contractus tenet, nec potest compelli, ut redeat ad priorem sponsum, vel sponsam, *Gl. in cit. c. Ex litteris*, *V. Compellas in fine*.

XXI. Assertio 4. Probabilius est, sponsalia de futuro etiam per gravem metum injuste incussum contracta, esse valida, donec per judicis sententiam, ob hanc, vel alias causas rescindantur, *Silvest. V. Sponsalia*, *q.* 6. *in fine Tanner*, *cit. dis.* 8. *q.* 1. *dub.* 1. *n.* 14. & 15. Ubi tamen id limitat, modo alter contrahens ipsemet injuste metum non incusserit, quia licet Jure statutum sit, ut matrimonium injusto gravi metu initum sit ipso jure nullum, ut infra dicetur, non tamen id statutum reperitur in Sponsalibus. Ratio diversitatis est, quia matrimonium semel valide contractum non potest ullo modo amplius dissolvi, ideoque æquum fuit, ut ob gravem metum injuste contractum ab initio irritaretur. At vero sponsalia de futuro facile dissolvuntur, & possunt per dispensationem Episcopi hujusmodi sponsalia metu inita dissolvi, etiamsi juramento firmata sint: quam si metu contrahens non petat, videtur sponte, & absque coactione matrimonium contraxisse, *Tanner c. l.*

§. IV.

An Sponsalium contractui adjici possit pœna, vel arrha?

XXII. Assertio 1. Pœna proprie dicta, quæ scilicet consistit in proprio peculio, seu patrimonio v. g. diminuendo, solvenda per eum, qui fidem frangit, adjecta contractui Sponsalium, est utroque jure irrita, tum Civili *l. Mulier*, 5. *C. De Sponsal.* tum Canonico, ut constat ex „*c. Gemma*, 29. *h. t.* Nam cum filia T. mulieris G. in„fra VII. annos contraxisset Sponsalia cum P. (quæ fue„runt invalida) præsentibus parentibus, apposita fuit „pœna, quam pars, quæ resilierit, alteri persolveret. „Postea dicta filia T. contraxit matrimonium cum C. un„de petitum fuit, ut pœnam adjectam persolveret. Re „delata ad Papam Gregorium XI. is respondit, cum ma„trimonia libera esse debeant (ab omni coactione) ideo „talis stipulatio pœnæ in sponsalibus appositæ merito est „reprobanda. Mandavit igitur Papa, ut si ita est, petens „pœnam per Ecclesiasticam censuram compellatur ab illius exactione

„ tursione desistere. Ratio est, ut libertati matrimonii consulatur, nec timore pœnæ solvendæ coacta matrimonium ineatur, *Sanch. c. l. t. dis.* 30. *n.* 1. & 2.

XXIII. Idque extenditur 1. quod non tantum sit irrita pœna, si ea per ipsos sponsos sit adjecta contractui sponsalium, sed etiam si per consanguineos ipsorum, ita ut probabile sit fore, ut inducantur sponsi ad matrimonium contrahendum, ne consanguinei pœnam solvere debeant, *Sanch. c. l. n.* 3. At vero pœna apposita inter omnino extraneos ipsis sponsis valida est, quia per illam sponsi non inducuntur ad matrimonium contrahendum, ne hi pœnam solvere debeant, *Sanch. c. l. n.* 5. Est autem verius, pœnam adjectam contractui sponsalium nec quidem juramento firmari, cum sit contra bonos mores, & publicam utilitatem, cum Reipublicæ intersit libera esse matrimonia, quia ex coactis matrimoniis oriuntur jurgia, dissensiones, & mala liberorum educatio, *Sanch. cit. l. 1. dis.* 32. *nu.* 21. *Tanner. cit. dis.* 8. *dub.* 3. *n.* 44.

Extendunt 2. communiter DD. quod irrita sit adjectio pœnæ, sive quis ex justa causa a contractu sponsaliorum resiliat, quod est indubitatum; sive etiam injuste ac perfide, nihilominus quod etiam hoc casu pœna Sponsalibus adjecta non debeatur. Contrarium tamen est valde probabile, ut docet *Laym. lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 1. *c.* 1. *num.* 8. quia tunc cessat ratio ob quam pœna sponsalibus adjecta irrita censenda est, ne libertas matrimonii impediatur: quia si quis nullam habeat causam resiliendi a sponsalibus, tunc nullam retinet libertatem contrahendi matrimonium, sed pœna conventionali compelli debet ad contrahendum, cum etiam possit per censuras Ecclesiasticas compelli, juxta *c. Ex litteris*, 10. *h. t.* & dictum supra *n.* 17.

XXIV. Porro quod attinet ad pœnam improprie dictam, quæ consistit in lucro amittendo, vel non acquirendo, si apponatur ab ipsis contrahentibus, nisi hoc vel illud matrimonium ineatur, ut promitto tibi centum ducatos, si mecum matrimonium contraxeris, talis promissio irrita est, secundum præsumptionem fori externi, quia promittens censetur, intuitu libidinis, alterum velle inducere ad matrimonium. Si vero pœna ab aliis apponatur, quam ab ipsis contrahentibus, ut si Testator leget aliquid Annæ, si Petro nupserit, illa vero Petro nolit nubere; tunc lucrum illud legati perdit, quia hæc non est vera pœna, sed potius est invitatio ad certum matrimonium, & liberalis promissio, seu donatio sub conditione censetur, per quam libertas matrimonii non tollitur, quia non agitur de pœna damni, cujus metu posset quis induci ad contrahendum matrimonium contra voluntatem, sed solum de non acquirendo lucro, per quod allicitur quis ad matrimonium, ut colligitur ex *l. Titio* 71. §. 1. ubi dicitur, *aliud est enim eligendi matrimonii, pœnæ metu, libertatem auferri, aliud ad matrimonium contra legem invitari, ff. de condit. & demonstr. Sanch. l. 1. dis.* 33. *n.* 3. *&c. Laym. cit. c.* 1. *n.* 9. Ubi ait, quod valeat talis promissio, si præsumptio turpitudinis cessat, ut si nomine dotis, vel promissionis propter nuptias aliquid promissum videatur.

XXV. Assertio 2. Non tantum Jure Civili, sed etiam Canonico, intervenire possunt arrhæ in contractu sponsaliorum, secundum magis receptam sententiam quasi pignoris loco traditæ sponsis, ita ut eas amittat tradens, si culpa sua resiliat a sponsalibus, adeoque matrimonium non sequatur: eo autem secuto, cedunt ad tradentem, ut constat ex *l. Mulier.* 5. *C. de sponsal.* & docet *Sanch. cit. l. 1. dis.* 36. *n.* 2. Quod si uterque sponsus arrhas tradidit, & recipit, injuste resiliens, & suas perdit, & acceptas restituere tenetur: si vero alter contrahens, seu sponsa, seu sponsus solus tradidit arrhas, & culpa non tradentis, matrimonium non sequatur, tenetur is duplum restituere, id est, ipsas arrhas receptas, & tantundem de suo patrimonio, vel etiam triplum, aut quadruplum, si ita inter partes conventum sit, *cit. l. pen. C. de sponsal.* dummodo contrahens sponsalia sit major 25. annis, nam minor 25. annis non tenetur amplius, quam accepit, restituere, *cit. l. pen. C. de sponsal. Sanch. cit. dis.* 36. *n.* 7. 8. & 9. Quamvis autem Jure communi arrhæ a dante repeti possint post nuptias, quippe cessante causa, ob quam datæ sunt, ex consuetudine tamen inter sponsalitias donationes numerantur, *Laym. cit. c.* 1. *n.* 8. Cur autem sponsalibus adjici possint arrhæ, non autem pœna, difficile est veram rationem discriminis reperire: imo *Laym. c. l* asserit, id esse impossibile, cum arrha etiam pœnæ rationem habeat, & quidem justæ, quæ non repugnat libertati matrimonii, dummodo decreta sit in eum, qui ob culpam talem pœnam meretur: si autem juste quis resiliat a sponsalibus, tunc adjectio pœnæ utique irrita est, juxta *c. Gemma*, 29. *h. t.* & consequenter etiam adjectio arrhæ.

§. V.

Utrum sponsalia clandestina Jure novo sint irrita, & quomodo transeant in matrimonium?

XXVI. Assertio 1. Non est necessarium, etiam post Concilium Tridentinum, ut sponsalia de futuro coram parocho, & testibus contrahantur, sed etiam clam contracta sunt valida, imo & licita, per se loquendo, *Sanch. cit. dis.* 12. *num.* 2. & alii communiter. Quia Decretum Concilii Tridentini irritans matrimonium clandestinum est correctorium Juris communis, eique derogat, ac proinde stricte interpretandum, neque extendendum ultra casum expressum, *l. Præcipimus*, 32. *de appellat.* Cum ergo solum declaret irritum matrimonium clandestinum, non debet extendi ad sponsalia, nam si intelligatur Decretum Concilii Tridentini, ut non irritentur sponsalia clandestina, reditur ad Jus commune, secundum quod ea valida erant. Expositio autem, per quam reditur ad Jus commune, favorem continet, quia vitatur correctio Juris communis, quod est favorabile, ergo hæc expositio quippe favorabilis est complectenda, *Sanch. c. l. n.* 2. Porro quamvis prohibito matrimonio absolute, seu omnibus modis, censeantur etiam hoc ipso prohibita sponsalia, per quæ pervenitur ad matrimonium: secus tamen est, si soluto prohibeatur matrimonium, ne tali modo contrahatur, ut in proposito, ne clam ineatur: priore enim casu, quia nullo modo potest contrahi matrimonium, sponsalia essent promissio rei illicitæ, & sic nulla. Posteriore vero casu non item, quia clandestine contrahentes sponsalia spondent, & se obligant ad contrahendum matrimonium, non clam, quod foret illicitum, sed eo modo, quo præcipit Ecclesia, quæ est promissio rei licitæ, adeoque valida. Textus in speciem contrarii, ut *l. Oratio*, 16. *ff. de sponsal. l. Si quis tutor*, 60. §. *Quamvis*, *ff. de ritu nupt.* intelligendi sunt, quando prohibetur matrimonium absolute, ut nullo modo contrahatur: vel quando est eadem ratio prohibitionis in matrimonio & sponsalibus, et qui matrimonium clandestinum prohibetur ad vitandum concubinatum cum secunda uxore, ad quam quippe publice ductam Ecclesia cogebat, cum de priore matrimonio, quippe clam inito, nihil constabat: cum tamen reveta matrimonium cum prima validum esset, quod non habet locum in sponsalibus: quibus non obstantibus, matrimonium posterius contractum est validum, *Sanch. c. l. num.* 2. Quod autem sponsalia clandestina sint etiam licita, adeoque sine peccato contrahi possint, patet ex eo, quia nullo Jure prohibentur, nec antiquo, nec novo, quamvis deceat ut sine teste non fiant, ut notat *Tanner cit. dub.* 1. *nu.* 12. Imo consultum est, testes adhiberi sponsalibus, ut fides ita in externo foro habeatur.

XXVII. Assertio 2. Spectato Jure antiquo Canonico, sponsalia de futuro, per secutam copulam carnalem transeunt in matrimonium, prout sumitur ex *c. Veniens*, 15. & *c. Is qui*, 30. *h. t.* Ubi Papa Gregorius IX. ita rescribit: is, qui fidem dedit alicui mulieri, quod eam in uxo-
„ rem ducere velit, & si postea illam carnaliter cogno-
„ scat, aliamque in facie Ecclesiæ ducat, ad primam re-
„ dire tenetur: quia licet primum matrimonium præsum-
„ ptum videatur, tamen contra talem præsumptionem pro-
„ batio in contrarium non est admittenda. Unde sequi-
„ tur, quod matrimonium postea de facto contractum non
„ verum sit matrimonium, sed nullum. Ratio est, quia Ecclesia ex carnali copula præsumit in sponsis conjugalem consensum ad excludendum peccatum, quod scilicet sponsus & sponsa, non fornicario, sed affectu maritali se invicem cognoscere voluerint, quia delictum non est præsumendum. Et est hæc præsumptio Juris, & de Jure, id est, omnino certa, & indubitata, contra quam non admittitur probatio, & consequenter non auditur sponsus asserens, se non cognovisse sponsam affectu maritali, vel animo contrahendi matrimonium cum illa, *Covarr. in Epitome l.* 4. *Decret. p.* 1. *c.* 4. §. 1. *n.* 1. & 2. Confirmatur, quia copula carnalis secuta post sponsalia de futuro, est sufficiens signum consensus de præsenti in matrimonium, & sponsi per eam se censentur sibi invicem tradere, quæ præsumptio habet locum in foro contentioso, & judiciali tantum, non autem in foro conscientiæ, & pœnitentiali. Unde si sponsus vere cognovisset sponsam non affectu maritali, sed fornicario, non esset verum matrimonium in foro pœnitentiali, & coram DEO: quia Papa non potest facere, ut sine consensu expresso, vel tacito, sit verum matrimonium, *Hostiens. hic, col.* 2. *in fine*, *Fagnan. hic n.* 6. & 7.

XXVIII. Porro prædicta Constitutio, per quam sponsalia transeunt in matrimonium, subsequente carnali copula, procedit nunc etiam in locis, in quibus Decretum Concilii Tridentini *Sess.* 24. *de reform. matr. c.* 1. non est receptum. At vero ubi dictum Concilium est receptum, & promulgatum quoad matrimonia clandestina, non habent locum matrimonia præsumpta, adeoque sponsalia de futuro per copulam subsecutam non transeunt in matrimonium, nisi per verba de præsenti, sive per expressum consensum coram parocho, & testibus matrimonium iterum contrahatur, quia alias non posset constare Ecclesiæ de tali matrimonio, & sic non est amplius locus dispositioni *c. Is qui*, ut sæpius censuit S. Congreg. Cardinal. apud *Barbos. ibid. num.* 8. *Sanch. l. de matrim. disp.* 40. *num.* 3. Verum si a sponsis consensus utrinque renovaretur, itaque exprimeretur per signum aliquod externum, v. g. per traductionem sponsæ in domum sponsi, vel per subarrhationem solemniter factam coram parocho, & testibus, qui advertunt, quid agatur, & qua intentione, posset talis actus esse sufficiens signum, ut sponsalia censeantur transire in matrimonium, *Tanner. cit. dub.* 3. *n.* 43.

XXIX. Illud postremo hoc loco addendum; etsi post sponsalia de futuro, si sequatur copula carnalis, præsumatur matrimonium inter illos contractum esse, ut dictum,

non

non tamen hoc præsumitur, quando copula carnalis vere non fuit secuta, sed solum nisus, seu conatus ad illam, prout sumitur ex c. *Adolescens* 32. *& ult. h. t.* Ubi Papa „ Gregorius IX. ita rescribit: Adolescens, qui desponsa„ tam sibi per verba de futuro sæpius nisus fuit carnaliter „ cognoscere, sed non potuit: postea cum alia per verba „ de præsenti contraxit matrimonium, is non potest pri„ mam ducere, quia non fuit verum matrimonium ex for„ ma contractus, (ob defectum consensus per verba de præsenti) nec præsumptum matrimonium, quia conatus ad copulam non habuit effectum, cum ea non sit perfecta, seu consummata: ideoque retinere debet secundam, cum qua contraxit per verba de præsenti.

Huic infertur, quod conatus, sive voluntas sine effectu non obsit, neque conatus reputatur pro actu perfecto, *Gl. hic V. Conatus*, neque affectus punitur, nisi sequatur effectus, *Barb. hic in Collect. n.* 45. Ubi addit, excipi delicta atrocissime, ut crimen læsæ Majestatis, assassinii, simoniæ, veneficii, &c.

XXX. Verum decisioni dicti c. *ult.* obstare videtur *cap. Juvenis* 3. supra h. t. Ubi Juvenis, qui sponsalia contraxit cum puella necdum septenni, propter suspicionem copulæ solum attentatæ, etsi non completæ, jubetur separari ab illa. Respondetur, per solum conatum ad copulam, sine effectu, matrimonium non consummatur, nec præsumitur contractum, etiamsi sponsalia contraxerint, qui facto opus est, sicut in furto requiritur actualis contrectatio rei. Oritur tamen ex tali conatu ad copulam impedimentum publicæ honestatis, ut in *cit.* c. *Juvenis*, propter famam, qua existimebatur esse sponsa illius Juvenis: in quo attenditur non factum, seu effectus, sed naturalis consensus, & publica honestas. In c. vero *ult. h.* t. agitur de matrimonio præsumpto, ad quod necessario requiritur, ut copula carnalis non tantum sit attentata, sed etiam consummata, *Hostiens. in cit. c. ult. in fine*, quæ responsio magis patebit ex dicendis §. *seq.*

§. VI.

De impedimento publicæ honestatis proveniente ex sponsalibus de futuro.

Quæritur 1. Quid sit impedimentum publicæ honestatis? Resp. est quædam quasi affinitas, seu propinquitas Jure Ecclesiastico introducta, proveniens ex sponsalibus de futuro, ob publicam honestatem morum. Ratio est, quia æquum, & consonum honestati est, ut propter inchoationem matrimonii, quæ fit per sponsalia, prohibeatur matrimonium cum consanguineis unius sponsi cum altero: ita ut sicut per matrimonium affinitas contrahitur dirimens subsequens matrimonium: ita ex sponsalibus oriatur aliud vinculum conjunctionis, sed minus perfectum, similiter dirimens matrimonium, *Sanch. l. 7. de matrim. dis.* 68. n. 1. *Laym. l.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. c. 9. *n.* 5.

XXXI. Quæritur 2. An sponsalia a pubere contracta cum puella minore septennio pariant publicæ honestatis justitiam? Resp. Si major septennio cum puella proxima septennio, in qua malitia supplet ætatem, contrahat sponsalia de futuro, oritur justitia publicæ honestatis, uti sumitur ex *c. Juvenis*. 3. *h. t.* maxime si carnalem copulam attentarunt, juxta intellectum Innocentii, & *Joann. Andr.* „ *hic.* Nam quidam Juvenis puellam nondum septem an„ norum duxit in uxorem (de facto, non de jure) vel po„ tius sponsalia cum illa contraxit, & forsitan cum eadem „ puelle tentavit, quod complere non potuit, sed postea „ idem Juvenis cum illius puellæ consobrina matrimonium „ contraxit. Re delata ad Papam Eugenium III. Is man„ dat, ut consobrina puellæ, quam idem juvenis postea „ duxerat in uxorem, ab illa separetur. Idque tum quia „ in his, quæ dubia sunt, quod certius æstimatur serva„ ri debet: est autem dubium, quod tentaverit id, quod „ complere non potuit, nempe an juvenis ille puellam „ nondum septennem carnaliter cognoscere tentaverit, ideo„ que hoc præsumendum est, tanquam certius, & securius: tum propter honestatem Ecclesiæ: quia illa puella dicti Juvenis conjux (id est, sponsa, *Gl. hic V. Conjux*) fuisse, dicitur.

XXXII. Pro explicatione hujus c. notandum 1. non potuit in casu hujus c. juvenis, qui cum puella septenni sponsalia contraxit, & forsan tentavit illam carnaliter cognoscere, postea matrimonium contrahere cum consobrina illius, sive filia sororis matris suæ, nec cum illa permanere: idque non propter affinitatem ortam ex nisu, seu conatu ad copulam, quia affinitas non contrahitur, nisi ex copula carnali completa: sed propter impedimentum publicæ honestatis ortæ ex sponsalibus de futuro, quæ ibi præcesserant: & ideo hic dicitur, propter honestatem Ecclesiæ hoc impedimentum esse contractum. Nec obstat, quod ex sponsalibus contractis ante septennium non oritur publica honestas, quia sponsalia ante septennium inita sunt invalida, ut infra dicetur. Nam responderetur ideo in hoc c. ex sponsalibus initis cum puella nondum septenni, ortum esse impedimentum publicæ honestatis, quia apparebat puellam illam esse propinquam septennio, & in illa malitiam supplesse ætatem, ac proinde ex consensu præstito in sponsalibus validis, & ex mutua cohabitatione cum nisu ad copulam, oriebatur impedimentum publicæ honestatis: *Abb. hic n.* 4. & clarius *Barbos. in collect. num.* 3. & 4. Nam si priora sponsalia juvenis inita cum puella invalida fuerunt, nihil impediebat, quin cum consobrina ipsius valide matrimonium contrahere posset; non enim præstat impedimentum, quod de Jure non sortitur effectum, *Reg. Jur.* 52. *in* 6. *Henric. Canis. in cit. c.* 3. *n.* 2. *h.* t. Itaque probabilior intellectus hujus cap. est, quod Juvenis ille debeat a consobrina puellæ, quam posterius duxit, separari propter impedimentum publicæ honestatis; nam etsi dubium erat, an priora sponsalia valida essent eo quod ex conjectura probata non erant omnino certa: sufficientem tamen ad ea valida censenda certitudinem habuerunt, quia malitia puellæ supplevit ætatem, quoad sponsalia, & impedimentum ex illis consurgens erat sufficienter certum, ideoque matrimonium posterius initum cum ejusdem consobrina judicatum fuit nullum. *Sanch. l.* 1. *moral.* c. 10. *n.* 15.

Notandum 2. quando hic dicitur, in his, quæ dubia sunt, id, quod certius, & tutius existimatur, tenendum esse, id intelligi debet, quando vere dubium est, ita ut intellectus neutri parti contradictionis adhæreat, sive assentiatur; tunc enim debet quis eligere, quod tutius est, & in quo nullum peccati periculum versatur, ut si quis practice dubitet, an hic, & nunc teneatur jejunare, tenetur jejunare, nisi dubium deponat. Si vero quis probabiliter opinetur, ac judicet aliquid esse licitum, etsi speculative judicet, oppositum esse probabilius ac tutius, potest eligere etiam minus tutum, & in hoc casu tantum consilium est sequi id, quod certius, ac tutius est, *Sanch. l.* 2. *de matr. dis.* 41. *n.* 9. & alii DD. communiter. Sed hoc alio pertinet.

XXXIII. Quæritur 3. An impedimentum publicæ honestatis oriatur ex sponsalibus invalidis? Resp. hoc impedimentum, spectato jure antiquo Canonico, oritur ex sponsalibus contractis inter consanguineos; quamvis nulla sint, seu invalida, ita ut mortuo sponso, non possit sponsa ducere fratrem sponsi mortui, etiamsi intervenerit juramentum, prout sumitur ex *c. Ad audientiam* 4. *h. t.* Ubi ha„ betur, quod cum quidam Civis Papiensis H. vellet fi„ liam suam dare in matrimonium cuidam filiorum conci„ vis sui L. juravit, quod si ille eam casu quodam inter„ veniente, habere non possit, alteri filio ipsius ex alia „ uxore genito, eandem matrimonio copularet. Postquam „ vero filia H. sponsalia contraxit cum filio L. quidam ju„ ramento affirmarunt, eos esse consanguineos: ideoque „ prædictus H. eandem filiam suam dare alteri filio dicti „ L. in uxorem voluit, prout juravit, sed quia scriptum „ est, quod sponsam fratris frater habere non potest: idea „ mandat Papa Alexander III. ne permittatur implere pro„ positum suum (quod illi certum fuit) sed pœnitentiam „ de illicito juramento agere, monitione præmissa, per „ Ecclesiasticam censuram compellatur.

Hinc colligitur: spectato Jure communi Decretalium, oritur impedimentum publicæ honestatis etiam ex sponsalibus irritis ad dirimenda sequentia sponsalia, & matrimonium, dummodo non sint irrita ex defectu consensus, *Covar. in Epitom. l.* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 6. §. 2. *in princ. Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 68. *nu.* 9. Unde in casu hujus cap. filia Civis H. post sponsalia contracta cum filio Civis L. sibi consanguineo, adeoque quæ erant irrita, non potuit matrimonialiter copulari fratri ejusdem uterino, qui ex alia uxore dicti L. erat genitus, ob impedimentum publicæ honestatis, quod contraxit cum priore filio Civis L.

XXXIV. Ubi præterea notandum, hoc impedimentum ex invalidis sponsalibus descendens, Jure communi Decretalium, extenditur ad quartum usque gradum inclusive, ita ut consanguinei intra quartum consanguinitatis gradum non possint cum sponsa matrimonium contrahere; & e converso, prout etiam constat ex *c. Sponsam* 8. *h.* t. Ubi dicitur: nullus consanguineus potest sibi ma„ trimonio copulare sponsam alterius, maxime si nubili „ ætati sit proxima: quia postquam sponsus & sponsa contraxerunt sponsalia de futuro, sive promiserunt se matrimonium inter se contracturos, publica honestas exigit, ut unus eorum non possit amplius contrahere matrimonium cum consanguineo alterius, *Vivian. in Ration. in cit. c. Sponsam h. t.* Idque multo fortius locum habet, si sponsa sit proxime nubili ætati sive pubertati, licet idem sit dicendum, si sit proxima septennio, & doli capax, *Gl. hic V. Nubili*, & patet ex *c. Juvenis* 3. *h. t.* de quo supra. Neque obstat *cit. c. Ad audientiam*, ubi solum de fratre est sermo, adeoque ex eo solum probatur, sponsalia nulla impedire, & dirimere matrimonium subsequens ob publicam honestatem in primo gradu. Nam ibi factum solum narratur, & Pontifex tantum respondit ad casum specialem, de quo fuit consultus. Idem tamen est dicendum de aliis consanguineis sponsi usque ad quartum gradum inclusive, *Abb. in cit. c. Ad audientiam.* n. 3. *Barb. ibid. n.* 3. Idque locum habet, non tantum si sponsalia de futuro sint nulla, ob impedimentum consanguinitatis, de quo ibi est sermo: sed etiam si sint nulla ex quovis alio impedimento Juris positivi, v. g. affinitatis, vel alio; quia satis est ad inducendum impedimentum publicæ honestatis, ut sponsalia sint valida de Jure naturali, & teneant ratione consensus, quia sacri Canones in inducendo impedimento publicæ honestatis, & justitiæ, magis attenderunt ad factum, quam ad jus, quia communiter æstimatur, inhonestum esse, ut quis habeat sponsam consanguinei sui in uxorem; unde nihil mirum, si præstet impedimentum etiam, quod a Jure non sortitur effectum, *Gl. in c. c.*

Ad audientiam. V. Habere non potest, & *Abb. ibid.* n. 7. prout ex magis dicendis patebit.

XXXV. Quæritur 4. Utrum ex sponsalibus puris, & certis, atsi nullis, & an ex incertis, & conditionalibus inducatur impedimentum publicæ honestatis, & justitiæ? Resp. de his agitur in *c. Ex Sponsalibus unic. h. tit. in 6.*
„ Ubi Bonifacius VIII. ita rescribit: Ex sponsalibus (de
„ futuro) puris, sive absolutis, & certis, etiamsi consan-
„ guinitatis (scilicet intra quartum gradum) affinitatis (in
„ primo genere, & quarto gradu citeriora, seu ulteriora
„ *Gl. hic V. Eodem*) Religionis (sive solemnis professionis
„ præcedentis) aut alia quavis ratione sint nulla; dummo-
„ do non sint nulla ex defectu consensus, oritur efficax
„ impedimentum justitiæ publicæ honestatis, ad impedien-
„ dum, & dirimendum sequentia sponsalia, aut matrimo-
„ nia, non autem ad præcedentia dissolvendum. Quare
„ qui sponsalia pura, ac determinate cum aliqua contra-
„ xit; & postmodum cum alia prioris consanguinea idem
„ fecit, vigore priorum sponsalium (quibus per publicæ
„ honestatis justitiam ex sponsalibus cum secunda contra-
„ ctis inductam minime derogatur) ad contrahendum cum
„ prima manet obligatus. Additur in fine §. *Ille vero*: si
„ quis cum aliqua sponsalia sub conditione contraxit, &
„ ante conditionis eventum (secus si post) cum alia prio-
„ ris consanguinea per verba de præsenti contraxit, cum
„ secunda remanere debet: quia ex sponsalibus conditiona-
„ libus, ante existentiam conditionis, perinde ut ex con-
„ sensum non habentibus, & incertis, nulla publicæ hone-
„ statis justitia oritur.

XXXVI. Pro explicatione hujus c. notandum 1. impedimentum hoc publicæ honestatis contrahitur solum cum consanguineis alterius sponsi, non autem cum affinibus illius, quia conjuges non prohibentur a matrimonio cum affinibus alterius conjugis, ut infra dicetur; ergo multo minus sponsi de futuro, *Franc. hic n. 3. not. 7. Sanch. l. 7. de matr. dis. 68. num. 3.*

Notandum 2. Ex quibusvis sponsalibus, id est, cum determinata persona initis, & absolutis, hoc est, absque conditione suspendente, quæ nondum est completa, contractis, quamvis ea irrita sint ex quacunque causa, dummodo non sint irrita ex defectu consensus, ut si contracta sint ab infante, vel furioso, aut amente, qui non sunt capaces consensus, oritur hoc impedimentum. At vero si sponsalia de futuro cum aliqua inita, sint irrita, ob impotentiam, Ordinem sacrum, votum solemne castitatis, vel Professionis Religiosæ, aut ob aliud impedimentum dirimens, eum tamen affectum habent, ut propter consanguinei sponsi usque ad quartum gradum non possint valide fœminam, seu sponsam illam ducere, propter impedimentum illud publicæ honestatis ex illis sponsalibus irritis consurgens, *Sanch. cit. dis. 68. num. 5. & 6.* Ubi n. 7. addit, id locum habere, sive sponsi sciant hoc impedimentum, sive ignorent, quia textus in *cit. c. unic.* indistincte loquitur, & quia major adest consensus, quando contrahens scit impedimentum, quam quando ignorat, quia nihil magis contrarium est consensui, quam error.

Notandum 3. Potest aliquis actus esse nullus de Jure positivo, quia Jus illum annullat, ita tamen ut non sit nullus de jure naturali, quia scilicet adest consensus jure naturæ requisitus ad contractum, *Franc. hic n. 2. not. 3.*

Notandum 4. Facilius tollitur actus, qui primum futurus est, vel celebrandus, quam qui jam factus est, & ideo impedimentum justitiæ publicæ honestatis inductum ex constitutione Ecclesiæ, licet non tollat, aut dirimat præcedentia sponsalia, vel matrimonium contrahendum, tollit tamen, ac dirimit sequentia, ut habetur in *cit. cap. unic. Franc. ibid. n. 4. not. 5.*

Notandum 5. Impedimentum hoc publicæ honestatis ex sponsalibus consurgens est perpetuum, sive perpetuo durat, ita ut nec post mortem alterius sponsi extinguatur *c. Si quis 14. & c. seq. caus. 27. q. 2. & c. Sponsam. 8. h. t.* Ubi dicitur, nullum ex consanguineis sponsi posse sponsam ejusdem matrimonio sibi copulare, id est, nullus ex consanguineis sponsi, intra gradum prohibitum, potest in perpetuum matrimonium cum sponsa inire, *Abb. in cit. c. Sponsam, n. 2. Sanch. cit. dis. 68. n. 20. & 21.*

XXXVII. Notandum 6. Per posteriora sponsalia inita cum persona consanguinea prioris sponsi, aut sponsæ, non oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia, quamvis affinitas superveniens dissolvat priora sponsalia de futuro contracta, *Gl. in cit. c. unic. V. Derogatur.* Ubi rationem reddit, quia posteriora sponsalia prorsus irrita sunt, ob justitiam publicæ honestatis, ex prioribus sponsalibus inductam, ideoque ex posterioribus non potest publica honestas prioribus derogans consurgere, *Franc. hic num. 6. Sanch. c. l. num. 23.*

Porro si post sponsalia de futuro cum certa persona sponsus contrahat matrimonium de præsenti cum ejus sorore, vel alia consanguinea in prohibito gradu, & nondum illud consummavit, obligatur ad fidem servandam priori sponsæ, matrimonium cum illa ineundo, quia matrimonium illud posterius, quippe irritum, non inducit impedimentum publicæ honestatis derogans prioribus sponsalibus, adeoque matrimonium cum priore sponsa initum validum erit. Si vero matrimonium cum posteriore invalide initum consummasset, cum neutra posset illud valide inire: non cum priore, ob impedimentum affinitatis consurgens ex copula cum ejus sorore, vel alia consanguinea in gradu prohibito habita: non cum posteriore, propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus valide contractis cum ejus sorore, vel alia ejus consanguinea in gradu prohibito, *Sanch. cit. dis. 68. num. 24.*

Notandum 7. Ex sponsalibus incertis, ut si quis promittat se ducturum unam ex filiabus Titii, & illæ consentiant, non oritur impedimentum publicæ honestatis, *cit. c. unic. h. t. in 6.* Quia sicut matrimonium debet necessario iniri cum persona certa, & determinata, ita & sponsalia, quæ sunt ejus initium, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 26. num. 1. & l. 7. dis. 69. num. 1.*

XXXVIII. Notandum 8. & *ult.* ex sponsalibus contractis cum aliqua, sub conditione de futuro, non oritur impedimentum publicæ honestatis, ante impletam conditionem. Quare si quis contrahat sponsalia de præsenti, vel matrimonium, cum sorore, aut alia consanguinea prioris sponsæ, conditione nondum extante, valet matrimonium, quia cum conditio suspendat consensum usque ad eventum illius, antequam ea impleatur, sponsalia non sunt valida, ex defectu consensus, ac proinde ex hujusmodi conditionalibus sponsalibus non oritur impedimentum publicæ honestatis, *cit. c. unic. §. Ille vero, h. t. in 6.* At post eventum conditionis oritur, ut colligitur a contrario sensu, quia tunc sunt sponsalia pura, seu absoluta, & habent perfectum consensum, *Sanch. cit. l. 7. dis. 69. num. 2.* Id vero intelligi debet de conditione de futuro, nam si sit conditio de præsenti, vel de præterito, statim oritur impedimentum publicæ honestatis, si hæ conditiones veræ sint, ut colligitur ex *cit. c. un.* ibi: *ante conditionem extantem*, quia per conditionem præsentem, vel de præterito, quando jam extat, consensus non suspenditur, ac proinde ea sunt vera, & absoluta sponsalia, *Sanch. cit. dis. 69. nu. 4.* & alii apud ipsum. Quod si conditio de futuro sit impossibilis, aut turpis, ita tamen, ut non sit contra substantiam matrimonii, statim oritur impedimentum publicæ honestatis, quia cum ea conditio habeatur pro non adjecta, manent sponsalia omnino absoluta, *Sanch. cit. loc. num. 6.*

XXXIX. Cæterum hactenus dicta procedunt de jure communi Decretalium, quæ per Concilium Tridentinum sunt correcta, *Sess. 24. c. 3. de reform. matr.* quoad duo. Primum est, quod hoc impedimentum hodie tantum oriatur ex sponsalibus de futuro validis, ac proinde si sponsalia ex quacunque causa invalida sint, nullum ex iis oritur impedimentum publicæ honestatis, ut censuit etiam S. Congregatio Concilii apud *Jo. Gallemart. ibid. in declarationibus num. 1.* Idque procedit, etiamsi irrita sint, ob defectum consensus interni, quia Concilium universaliter sponsalia, quæ ex quacunque causa valida non erant, prorsus tollit. Quamvis *Sanch. cit. dis. 68. n. 14.* dicat, Concilium intelligendum esse, quando sponsalia sunt irrita, ob defectum consensus externi, non autem interni. Ubi n. 14. addit, si sponsalia irrita sint, ob aliud impedimentum omnino occultum, tunc in externo foro censebuntur esse valida, si defectus probari non possit, & consequenter non producant impedimentum publicæ honestatis, cum tunc scandalum desit, & ratio, ob quam inductum est hoc impedimentum. Alterum est quoad gradum, nam juxta *cit.* Decretum Tridentini, sponsalia, etiam valida, primum gradum consanguinitatis non excedunt, tam in linea recta, quam transversa, cum generaliter, & indistincte Concilium loquatur. Quare hodie contrahens sponsalia de futuro cum aliquo, vel aliqua, non potest validum matrimonium inire cum patre, vel matre, fratribus, vel sororibus, vel filiis sponsi alterius, vel sponsæ: potest autem cum aliis consanguineis, sive ascendentibus, sive descendentibus, sive collateralibus, quia omnes alii sunt conjuncti sponsis ultra primum gradum quem impedimentum hoc, juxta Concilium Tridentinum, non excedit, *Sanch. cit. dissert. 28. num. 10.* An vero ex sponsalibus de præsenti, sive ex matrimonio rato, & non consummato, valido, vel irrito, oriatur impedimentum publicæ honestatis, & ad quem gradum se extendat, infra dicetur.

SECTIO II.

DE DISSOLUTIONE SPONSALIUM.

§. I.

Quas ob causas dissolvi possint sponsalia de futuro?

XL. Quæritur I. An sponsalia de futuro mutuo contrahentium consensu dissolvi possint? Resp. sponsalia puberum (nam aliud est de sponsalibus impuberum, de quibus *tit. seq.*) etiam legitime contracta possunt per mutuum sponsorum dissensum dirimi, sicut cæteri contractus, ut colligitur ex *c. Præterea. 2. h. t.* Ratio est, quia omnis res, per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur, c. 1. infra de R. J. Et *nihil tam naturale est, quam eo genere quidquam dissolvi, quo colligatum est. l. Nihil 35. ff. eod. & §. ult. Instit. quibus mod. toll. oblig. Obligationes, quæ consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvuntur. Sanch. l. 1. dis. 52. n. 2.* Excipitur contractus matrimonii, qui ob rationem Sacramenti est indissolubilis. Idque extenditur

etiam

iam ad sponsalia, quæ juramento sunt firmata, quia juramentum promissorium appositum contractui tanquam accessorium sequitur ejus naturam, & conditiones, *c. Quemadmodum* 25. *de Jurejur.* ergo sublata per mutuum contrahentium consensum obligatione orta ex contractu sponsalium, tollitur etiam ea, quæ est ex juramento, & priori innitebatur, eratque confirmatoria illius: nam sponsalibus (sicut & aliis promissionibus) inest hæc tacita conditio, nisi ea postea remissa, & mutuo consensu soluta fuerint. Quare vel juramentum præstitum est in favorem partis, & potest ejus consensu remitti, quia quilibet potest favori suo renunciare, juramentum autem dirigitur in DEUM, tanquam in testem promissionis hominis factæ, qua remittente juramentum in gratiam suam præstitum, etiam DEUS illud remittit, *Abb. in c. 2. n. 3. h. t. Sanch. l. 1. de Sponsal. dis.* 52. *n.* 6. Vel juramentum in honorem DEI est præstitum, ita tamen, ut tota res promissa cedat in utilitatem partis, ut si quis intuitu pietatis juret fœminæ pauperi, se eam in uxorem ducturum, tum DEUS recipit juramentum tale in utilitatem partis, adeoque pars, cui res promissa est sub juramento, potest illud remittere, si velit, *Abb. c. l. n. 6. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 5. n. 1. Sanc. cit. diss. 52. n. 6. 7. & 8.*

XLI. Porro quod dictum est, mutuo consensu sponsorum dissolvi sponsalia, id vere tum procedit, cum sponsi simul libere, mutuo consensu, & non coacte sponsalia contracta dissolvunt; nam si unus ex sponsis a sponsalibus, sine causa resiliat, altero non consentiente, tunc prior peccat, nec obligatione liberatur, alter tamen fit liber, si velit, quia prior sponsalibus renunciavit, *Sanch. cit. dist.* 42. *n.* 4. Si vero alterutra pars non sponte, ac libere in dissolutionem sponsalium consensit, sed minis, terroribus, vel nimia alterius importunitate ducta, & quasi coacta ab altera parte consensit, tunc pars sic inducens manet in conscientia obligata ad servanda sponsalia, *Sanch. c. l. n. 3. Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 1. dub. 4. n. 59.*

XLII. Sed his obstare videtur responsio data ab Innocentio III. in *c. præterea 2. h. t.* Ubi ita rescribit: Qui de „ matrimonio pure, & sine omni conditione, sibi invi„ cem fidem dederunt, commonendi sunt, & modis o„ mnibus inducendi (imo & compellendi, si jurarent, „ *Gl. hic V. inducendi*,) ut fidem datam observent. Si „ autem hoc facere noluerint, non sunt compellendi, (sci„ licet ad matrimonium contrahendum, ne deterius ali„ quid inde contingat) nempe, ut illam quis ducat, quam „ odio habet: sed ad instar eorum, qui societatem contra„ hunt, fide invicem data, & postea eandem sibi remit„ tunt, hoc poterit in patientia tolerari.

Ex hoc c. aperte colligi videtur, remissionem, sive dissolutionem sponsaliorum mutuo consensu factam esse nullam, & illicitam, permitti tamen, ac tolerari, vitandi pejoris exitus causa, ne quis ducat talem uxorem, quam odio habet. Respondent communiter DD. cum Abbate hic *n.* 5. Pontificem ita respondisse, ad vitandam speciem mali, quia homines vulgo putant, sponsos, si resiliant a sponsalibus, fidem datam, vel juramentum violare, ideoque sunt monendi, & inducendi ad servandam fidem, ne temere ab illa resiliant: reipsa autem id malum non est, & si nolint servare fidem datam, sed dissolvere sponsalia, Ecclesia id toleret, non solum permittendo, sed approbando tanquam licitum, *Sanch. c. l. n.* 2. Idque confirmatur ex illis verbis *cit. c. e. in fine: Videtur, quod instar eorum, qui societatem, interpositione fidei contrahunt, & postea sibi eandem remittunt, hoc possit in patientia tolerari.* Ubi Papa concedit, sponsalia dissolvi posse, eo modo, quo societas dissolvitur, vi cujus bonorum, vel negotiationis alicujus communio sic instituitur, ut ejus lucrum, & damnum ad unumquemque communiter pertineat, *l. 1. & seqq. ff. pro socio*, sed contractus societatis mutuo consensu contrahentium dissolvi potest, ergo etiam contractus sponsalium; addit tamen id non facile fieri debere, quia habet speciem mali, quamvis malum non sit.

Præterea duobus modis potest aliquid a jure per patientiam tolerari: primo, permittendo illud, quod per se quidem malum est: sed permittitur ad vitandum majus malum, ut exemplum habetur de pluralitate beneficiorum in *c. Cum jam dudum*, 18. *de prebend.* sic permittuntur etiam lupanaria, ad vitanda majora mala, ut adulteria, incestus &c. Altero modo toleratur aliquid a jure, permittendo illud non tanquam in se malum comparatione majoris, sed ut minus conveniens propter notam inconstantiæ, sic in *cit. c.* 2. statuit Pontifex, ut detestandæ inconstantiæ causa, sponsi potius matrimonium contraherent, quam mutato animo a sponsalibus resilirent sine causa, ideoque prius monendos, & inducendos esse vult ad matrimonium, quam a sponsalibus discedant, *Henric. Canis. in cit. c. 2. n. 4. h. t.*

XLIII. Aliam responsionem ad prædictum cap. quæ convenientior videtur, dat *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. num.* 1. Quod Papa ibi loquatur de eo casu, qui frequenter accidere solet, nempe ut unus ex sponsis, v. g. mulier desideret quidem fidem datam servari a viro, sed is omnino recuset, & cupiat sponsalia remitti, ac dissolvi, eo quod abhorreat a muliere; tunc enim commonendus est, & omnibus modis inducendus, ut fidem datam observet, ut dicitur in *cit. c.* 2. Si vero malus exitus timeatur, & mulier non spontanee, ac libera voluntate, sed quasi coacte consentiat in dissolutionem sponsalium, tunc vir quidem peccat; permittitur tamen ab Ecclesia, ut sponsalia dissolvantur, idque non approbando, sed tolerando, ad majora mala, seu incommoda vitanda. Porro consuetudo est in multis Ecclesiis, ut si sponsalia coram Parocho, & testibus sint celebrata, non permittatur fieri eorum dissolutio, nisi causa prius ad Episcopum deferatur, ut notat *Laym. c. l.*

XLIV. Quæritur 2. An & qua ratione dissolvantur sponsalia elapso termino, seu tempore ad matrimonium contrahendum præfixo? Hæc quæstio dependet ex interpretatione, seu intellectu *c. Sicut*, 22. *h. t.* Ubi talis casus propo„ nitur. Quidam Laurentius nomine juravit patri mulie„ ris P. se eam ducturum, & pater vicissim juravit, se „ et filiam suam daturum in uxorem: non autem per vi„ rum sed per mulierem stetit, quominus contraheretur. „ Post annos vero 4. vel 5. elapsos, idem Laurentius a„ liam mulierem, E. per verba de præsenti desponsavit. „ Consultus super hoc Pontifex Innocentius III. rescripsit „ Episcopo cuidam, si constiterit, quod idem L. priorem „ mulierem P. per verba de futuro, mulierem vero E. „ per verba de præsenti sibi desponsaverit, imposita ei „ pœnitentia, propter sponsalia priora de futuro jurata „ violata, matrimonium secundo loco contractum legiti„ mum judicari debere: (nisi forte in juramento suo certum terminum præfixit, intra quem duceret illam in uxorem, nec per eum stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consummaret.) Quod si forte sponsalia per „ verba de futuro cum utraque contraxit, primum jura„ mentum quippe licite factum, servandum est, & su„ per secundo ei pœnitentia est injungenda. Si vero de „ his plene nondum constet, tamdiu Episcopus cogno„ scat de causa, donec de ea plenius instruatur.

XLV. Hinc colligitur 1. Sponsalia de futuro etiam jurata dissolvuntur per secunda sponsalia cum alia contracta de præsenti, non autem per secunda de futuro, ut patet ex hoc cap. Sed de hoc plura infra.

Colligitur 2. Sponsalia de futuro dissolvuntur, lapsu termini, seu temporis ad matrimonium contrahendum præfixi: nam si unus ex sponsis die constituto, seu condicto, matrimonium contrahere non vult, alter est liber a sponsalium fide, seu libere resilire potest, *cit. c. Sicut*, *h. t.* Ex quo constat, alterum sponsum esse liberum ab obligatione sponsalium, quando sine ejus culpa sponsalia præfixo termino non sunt impleta, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 5. n. 8. Sanch. l. 1. de Sponsal. dis. 53. num.* 1. & alii DD. communiter.

XLVI. Ubi præterea notandum, duobus modis potest in ipso contractu sponsaliorum apponi terminus, sive dies ad contrahendum matrimonium, vel ad restringendam, sive finiendam obligationem, ita ut nisi intra tale tempus nuptiæ sequantur, resilire liceat. Et tunc si quidem per utrumque contrahentem stetit, quominus nuptiæ sequerentur intra tempus præfixum, a parte utrinsque solvuntur sponsalia: si vero per alterum tantum steterit, hic adhuc obligatur, ne ex culpa sua commodum referat, alter vero liber manet, ut colligitur ex *cit. c. Sicut*, ibi: *nec per eum stetit*. Vel tempus est adjectum obligationi sponsalium, post ea contracta solum ad statuendam, sive exequendam obligationem, nimirum ut nuptiæ tunc executioni mandari debeant, alioquin pars, per quam stetit, ne sequeretur matrimonium, in culpabili mora esse censeatur: hoc casu, lapsu termini, seu temporis præfixi non dissolvuntur sponsalia, sed uterque contrahens obligatus manet. Ratio discriminis est, quia priore casu, unica obligatio est, eaque non absoluta, sed alligata certo tempori, quo elapso, desinit obligatio, velut conditionis defectu: Posteriore vero casu, duplex est obligatio, una contrahendi nuptias, altera contrahendi tali tempore: ergo licet hæc secunda obligatio non impleatur in sponsalibus, manet tamen prior obligatio absoluta, & a posteriore independens, ut colligitur ex *L. Celsus*, 23. §. 1. *ff. de recept. arbitr.* ex qua patet in obligatione solvendi, certo tempore, duas obligationes contineri, unam solvendi, alteram tali termino, seu tempore solvendi; ergo si posterior obligatio in sponsalibus non sit impleta, debet adhuc prior impleri, *Sanch. cit. dis. 53. num. 5. & 6. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. numer. 16. Becan. p. 3. Theol. Schol. c. 43. q. 23. n. 2. 3. & 5.*

XLVII. Quæritur 3. An dissolvantur sponsalia de futuro propter discessum, vel absentiam sponsi? Resp. Si sponsus se transferat in terras, seu Regiones longinquas sine licentia sponsæ, liberum est sponsæ alteri nubere, seu matrimonium cum alio contrahere, prout habetur ex *c. De illis* 5. *h. t.* Nam cum quæsitum fuisset ex Papa „ Alexandro III. quid faciendum esset de illis, qui jura„ mento præstito, promiserunt se aliquas mulieres ducturos, „ & postea iis inscijs se ad alias partes, seu exteras ter„ ras transtulerunt? Respondet Papa, liberum esse mulie„ ribus illis, si non est amplius in facto processum (id „ est, si consensus de præsenti, vel carnis copula non in„ tercessit) cum aliis matrimonium inire: imposita ta„ men ipsis pœnitentia ob perjurium, si per eos stetit, „ quominus matrimonium sit subsecutum, & consumma„ tum. Ratio est, quia sponsus migrans in alienas terras, „ inscia sponsa, censetur renunciare sponsalibus: tum quia ni-

mis grave foret sponsæ tamdiu abstinere nuptiis, nec censentur contrahentes sponsalia ad hoc se voluisse obligare, nisi id expresserint. Idque procedit, etiamsi sponsalia sint juramento utrinque firmata, ut patet ex *cit. c. De illis*, ubi tamen additur, sponsæ de perjurio pœnitentiam esse injungendam, si per illam stetit, ne matrimonium, tempore, quo oportebat, fuerit contractum: tunc enim si sponsus ob eam causam in aliam terram se transferet, sponsa ab ipso liberatur, censetur tamen aliquo modo causam perjurii dedisse, *Sanch. c. l. n. 7. Laym. c. l. n.* 15.

XLVIII. Ubi præterea notandum 1. Si sponsus sit in loco propinquo, is est exspectandus a sponsa, vel requirendus, ut intra certum tempus contrahat matrimonium, *Covarr. cit. c. 5. n. 7. Sanch. cit. l. 1. disp. 54. n.* 11. Si vero sponsus ad remotas partes se transferat, animo mutandi domicilium, & sine licentia sponsæ, nec spes sit brevi rediturum, tum non tenetur sponsa eum sequi, sed est libera ab ipso, ut colligitur ex *cit. c. De illis*, ibi: *dimittunt terram, se ad partes alias transferentes*, per quæ verba significari videtur mutatio domicilii. Idemque est, si intelligat sponsa, virum esse vagabundum, quia est notabilis rerum mutatio, nec antea, ut supponitur, præcognita, ac proinde non censetur sponsa ad hanc se obligasse, *Sanch. c. l. n. 14. Laym. cit. c. 2. n.* 15.

Notandum 2. Si sponsus discedat a sponsa, & alio se conferat, etiam in terras alienas negotii conficiendi causa, adeoque animo redeundi, ut Studiosus studiorum causa, non censetur tacite renunciare sponsalibus, ideoque exspectandus est, donec redeat, *Henric. in cit. c. De illis, n.* 1.

Notandum 3. Vel abest sponsus diutius ob causam necessariam, vel ob voluntariam. Si primum, tunc exspectandus est, donec cesset justum ejus impedimentum, *l. c. ff. de sponsal.* nisi aliter conventum sit, vel inconstantiæ periculum sponsæ immineat, vel alia necessitas contrahendi matrimonium urgeat, *Laym. c. l. n.* 13. Si secundum, scilicet si sponsus absit, ob causam voluntariam, eamque justam: tunc secundum Jus Civile, exspectandus est biennio, si intra Provinciam, juxta *l. 2. C. de sponsal.* triennio vero, si extra Provinciam versetur, juxta *l. 2. C. De repudiis*.

XLIX. Sed hic dubitatur, utrum prædictæ leges Civiles per Jus Canonicum sint correctæ? Affirmat *Sanch. cit. disp. 54. n. 6.* & alii apud ipsum, quia in *cit. c. De illis*, dicitur absolute, liberum esse mulieribus relictis ad alia vota se transferre: si autem expectare debet per triennium, non posset eis libere nubere. Sed probabilius negant esse correctas *Silvest. V. Sponsalia, q.* 10. in quarto casu, *Covarr. c. l. n. 7. Henric. Canis. in cit. c. De illis, n. 2. Laym. c. l. n.* 14. neque enim ex *cit. c. De illis*, colligi potest per illud derogari legibus Civilibus; cum ergo hæ leges per se justæ sint, in foro Canonico, & Civili, externo & conscientiæ observandæ sunt; non enim SS. Canones dedignantur sequi Leges Civiles, *c. 1. de novi oper. nunciat.* quando de re aliqua nihil est decisum Jure Canonico: præsertim cum sponsalia de futuro non sint Sacramentum, nec alia res spiritualis, sive Ecclesiastica. Poterit tamen Judex Ecclesiasticus hoc tempus triennii, vel biennii restringere ob periculum incontinentiæ sponsæ, vel ex alia justa causa, & jubere, ut sponso significetur, si non intra tale tempus redierit, sponsam ab ipso liberam fore, ut tradunt DD. citt. Quare cum Jus Canonicum statuit in *c. cit. De illis*, posse sponsam libere cum alio contrahere matrimonium, ob absentiam sponsi, id intelligi debet, exspectato tempore legali, cum Jus Civile in hac re non sit correctum per Jus Canonicum, *Becan. cit. c. 43. q. 20. n.* 5.

§. II.

An & qua ratione dissolvantur priora sponsalia de futuro, per ingressum Religionis, vel susceptionem Sacri Ordinis?

L. ASSERTIO I. Certum est sponsalia de futuro per ingressum Religionis approbatæ dissolvi, secuta professione, quia cum sponsalia de præsenti, sive matrimonium ratum per solemnem professionem dissolvantur, *c. Ex publico, 7. de convers. conjug.* multo magis sponsalia de futuro, *Covar. Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 5. n.* 11. Sed dubitatur 1. an solo ingressu Religionis, etiamsi professio non sit secuta, sive per ingressum Novitiatus solvantur sponsalia? Resp. pars in sæculo remanens liberatur ab obligatione sponsalium, ita ut possit cum alio matrimonium contrahere, tum quia Religionem ingrediens tacite, & ipso facto renuntiat sponsalibus prius initis, suscipiendo statum ita disparatum: tum quia notabilis fit mutatio ex parte ejus, qui Religionem ingreditur, & probro tribueretur parti manenti in sæculo, si teneretur deserentem Religionem in maritum, vel uxorem recipere: & nimia durum foret, si deberet toto tempore Noviatus eum expectare; *Sanch. l. 1. de sponsal. disp. 42 n.* 2. Utrum autem etiam is, qui Religionem est ingressus, liberetur, major est controversia? Affirmat *Sanch. c. l. n.* 5. saltem si sponsus bona fide ingrediatur, secus est, si dolose & animo iterum exeundi. Sed probabilius id negant *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 3. Tanner. tom. 4. disp. 8. dub. 4. n.* 47. Quia ingressus in Religionem nec ex natura sua hoc habet, ut omnino dissolvat sponsalia, cum non sit aliquis status incompossibilis cum matrimonio: neque etiam id habet ex Jure positivo: sicut nec dissolvit vota simplicia, quæ suspensa manent: ergo egrediens Religionem, professione non secuta, adhuc obstrictus manet, & cogi potest, ut fidem sponsaliorum olim datam impleat, si sponsus remanens in sæculo ita voluerit, & exspectarit, nec interim ad alia sponsalia transierit.

LI. Dubitatur 2. An per votum ingrediendi Religionem, ac profitendi, dissolvantur penitus sponsalia prius inita, etiam jurata? Resp. dissolvi, adeoque talis sponsum potest Religionem ingredi, non prius contracto matrimonio, *Covarr. cit. c. 5. n. 11. Sanch. l. 1. de sponsal. disp. 43. n. 3. Laym. cit. c. 2. n. 4. Tanner. dub. 4. n.* 48. Ratio est, tum quia promissioni sponsalium inest hæc tacita conditio, nisi promittens perfectiorem Religionis statum elegerit: ergo etiam inest juramento, quod sortitur naturam & conditiones actus, super quo interponitur, *c. Quemadmodum, 25. de Jure jur.* Tum quia sponsus licite potest Religionem profiteri, ut est communis sententia DD. ergo etiam licite potest illam, rescissis sponsalibus, vovere, vel addito juramento promittere: Tum quia frustraneum omnino est contrahere matrimonium animo ingrediendi statum Religionem: cum hoc sit decipere partem alteram, quæ hujus animi conscia, nollet contrahere matrimonium, nec momentanea illa solutione revere impletur juramentum. Confirmatur, sicut se habet matrimonium ratum ad sponsalia de futuro, ita proportionaliter se habet professio ad votum profitendi: sed matrimonium ratum dissolvitur per solemnem professionem, *c. Ex publico 7. de convers. conju.* ergo etiam sponsalia dissolvuntur per votum solemniter profitendi.

Excipi debet, nisi necessitas urgeret ad prius contrahendum matrimonium, quia sponsa alias gravem infamiam incurreret, quippe quæ spe matrimonii cognita, & forte gravida facta fuit: vel ut proles ex nata legitima fiat: tunc enim tenetur sponsus contrahere prius matrimonium, & ante consummationem potest religionem ingredi, *Sanch. cit. l. numer.* 4. Neque vero tale votum ingrediendi, ac profitendi Religionem, DEO gratum esse potest, neque obligat quatenus cedit in injunctum sponsæ detrimentum, *Laym. cit. l. n.* 4.

LII. Sed prædictis obstare videtur *c. Commissum. 16. h. t.* „Nam cum quidam alicui mulieri fidem dedisset de „contrahendo matrimonio, & infra biennium se per verba de præsenti illud contracturum, juramento firmasset, „postva privata lege ductus ad frugem melioris vitæ transire suspirabat. Consultus Pontifex Alexander III. respondit, tutius esse ei, ut religione juramenti firmata, „prius matrimonium contrahat: & postea, si elegerit, „ad Religionem transeat: dummodo post desponsationem „carnalis copula inter eos non intervenerit.

LIII. Pro explicatione hujus c. notandum 1. ex decisione hac dubium oritur, cur Pepa rescribat matrimonium prius contrahendum esse a sponso, quam is Religionem ingrediatur, cum tamen aperti juris sit, non tantum contractis sponsalibus de futuro, sed etiam matrimonio per verba de præsenti, ante consummationem illius, per copulam carnalem, permissum esse alteri contrahentium, etiam invito altero, ingredi Religionem, *c. 2. c. Ex publico, 7. c. Ex parte, 9. de convers. conjug.* adeoque frustra, & inutiliter prius contraheretur matrimonium a tali sponso. Aliqui respondent, quod Pontifex hic dicat, tutius esse servare juramentum, & primo contrahere matrimonium, non quidem ex præcepto, sed ex consilio ob vitandum scandalum pusillorum, & propter reverentiam juramenti. Sed melior est responsio, quod in casu hujus c. ille, qui sponsalia juramento promisit, nullum votum fecit ingrediendi Religionem, imo necdum plene deliberavit, & secum firmiter statuit Religionem ingredi: & ex alia parte instabat tempus, quo juramentum obligabat ad contrahendum matrimonium, ideo dixit Pontifex tutius esse, ut prius contrahat matrimonium, ne incidat in perjurium, post elapsum biennium, & contracto matrimonio, poterit adhuc per bimestre deliberare de ingressu Religionis, ut colligitur ex illis verbis, *& postea elegerit ad Religionem migrare*. Quod si sponsus ille jam certo constituisset ingredi Religionem, tunc non obstante juramento, potuisset eam ingredi, quia tunc omnino inutiliter contraheret matrimonium, *Sanch. cit. disp. 43. n. 5. Azor. p. 1. Instit. lib. 11. c. 5. q. 4. §. Contrahas, Canis. in cit. c. Commissum, num.* 3. Porro quod ibid. dicitur in fine, *dummodo copula carnalis cum sponsa non intervenerit*, id ideo additum est, quia si copula intervenisset, non posset sponsus, invita sponsa, Religionem ingredi, quia tunc jam censeretur matrimonium esse per copulam contractum, & consummatum, *Canis. c. l. n.* 2.

Notandum 2. quando hic dicitur, quod sponsus iste, privata lege ductus, ed fugem melioris vitæ suspiravit transire, per privatam legem intelligitur instinctus Spiritus S. qui in corde scribitur, & privatim quosdam movet ad religiosum statum: per publicam vero legem intelligitur lex DEI, Ecclesiæ, sive SS. Canonum, quæ ab omnibus observanda est, juxta *c. Duæ sunt 2. caus. 19. q. 2.* & consentit *c. Licet, 17. de Regular.*

LIV. Dubitatur 3. An si quis non solum sponsalia cum Virgine contraxit, sed etiam sub spe matrimonii eam corrupit, possit ante contractum, vel consummatum matrimonium, Religionem ingredi? R. non potest, sed tenetur

netur eam ducere. Idemque dicendum, si copula non sit secuta, notabilem tamen famæ jacturam patiatur fœmina, quia talis moraliter loquendo, non potest injuriam violatæ virginitatis, aut famæ aliter resarcire, ad quod tamen ex justitia obligatur, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis.* 44. *nu.* 3. & 4. *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 1. *dub.* 4. *n.* 50. Sed quid si votum Religionis a sponso emissum sit ante sponsalia, isque postea eam corrupit, fide data de matrimonio contrahendo, teneturne eam ducere, non obstante voto? Duæ sunt sententiæ, una ait teneri eum corruptam ducere, si voti ignara fuit, *Sanch. cit. l.* 1. *dis.* 45. *n.* 3. *Tanner. cit. l. n.* 51. Ratio est, quia votum non obligat, si res ita notabiliter sint mutatæ, ut sine magno tertii damno votum impleri non possit. Accedit, quod qui post votum Religionis fœminam a se corruptam ducit, non absolvatur omnino a voto, sed ejus executio tantum ad tempus differtur, quia soluto matrimonio ingredi tenetur Religionem, si adhuc idoneus sit; votum enim implere tenetur, quatenus potest, sine alterius præjudicio. Et hæc sententia speculative est probabilis. Contraria tamen non teneri illam ducere, est communis, & in praxi recepta, teste *Laym. cit. c.* e. *n.* 5. Cum enim per votum prius DEO jus sit quæsitum, non potest vovens, propria auctoritate, illud tollere, magis se alteri obligando, vel statum voto contrarium suscipiendo, sed requiritur, ut Judex, seu Prælatus Ecclesiasticus in voto dispenset, ejusque obligationem causa cognita relaxet, ideoque etiam vovens petere tenetur dispensationem.

LV. Assertio 2. Solvuntur sponsalia de futuro, etiam per susceptionem Ordinis sacri, seu majoris, quia Ordo sacer, ob solemne votum castitatis ipsi annexum, reddit suscipientem incapacem matrimonii contrahendi, ergo multo magis Ordo sacer dirimit sponsalia contracta. Non autem per susceptionem Ordinum minorum dirimuntur sponsalia prius contracta, ac proinde sponsus licite potest ad illos promoveri, quia hi Ordines non repugnant matrimonio, nec impediunt, quo minus sponsus eosdem licite suscipere possit. An vero votum suscipiendi Ordines sacros etiam dirimat sponsalia prius contracta, ita ut sponsus licite possit etiam ad sacros Ordines promoveri, controversia est inter DD. Affirmat *Tanner. cit. dub.* 4. *n.* 52. Nam cum Status Ecclesiasticus dignior sit, & sanctior statu matrimonii, adeoque de meliori bono, non videtur per obligationem sponsalium, quippe quæ minoris momenti est, & minus fortis, impediri debere Status Ecclesiasticus. Sed probabilius est, per votum sacrum Ordinem suscipiendi non dirimi sponsalia prius contracta, nec illis astrictum posse licite promoveri ad Ordines sacros, *Sanch. cit. l.* 1. *dis.* 47. *n.* 3. tum quia votum castitatis inclusum in Ordine sacro, per se, & ex natura sua non est solemne, sed tantum per accidens, quia ex constitutione Ecclesiæ habet effectum voti solemnis, nempe ut matrimonium contractum dirimat: tum quia non reperitur in Jure concessus hic effectus dirimendi sponsalia præcedentia susceptionis Ordinis sacri, etsi ei annexum sit votum continentiæ: sicut votum ingrediendi Religionem dirimit sponsalia prius contracta, ut supra dictum *nu.* 51. Ratio est, quia si quis Ordines sacros suscipit, post contracta cum aliqua sponsalia, facit illi gravem injuriam, proinde non potest illos suscipere, sine ejus consensu. Cæterum sponsus, qui vovit suscipere sacros Ordines, censetur renunciare sponsalibus prius contractis, atque ita altera pars libera est ab obligatione sponsalium, *Sanch. cit. lib. num.* 4. Porro an per votum simplex perpetuæ continentiæ dissolvantur sponsalia de futuro præcedentia votum, sive ante votum contracta, non consentiunt DD. de quo infra suo loco in *Tit.* 6. hoc libro commodius agetur.

§. III.

Utrum priora sponsalia de futuro solvantur per posteriora Juramento firmata, vel per matrimonium cum alia contractum, & an etiam per subsequentem fornicationem.

LVI. Assertio 1. Per sponsalia posteriora non solvuntur priora, etiam juramento firmata, *Sanch. l.* 1. *de sponsal. dis.* 50. *n.* 2. & alii apud ipsum. Ratio est, quia secunda sponsalia, etiam jurata, sunt invalida, cum nemo possit valide rem aliquam alicui promittere, quam alteri valide obligavit; neque juramentum est vinculum iniquitatis, *c. Quanta* 18. *de Jure. jur.* neque obligat cum præjudicio tertii, *Reg. Non est obligatorium* 58. *de R. J. in* 6. Ex parte tamen illius, cum qua primo sponsalia sunt contracta, ea sunt soluta, quia illa potest recedere, si velit: nam contrahens secunda sponsalia eo ipso censetur renunciare prioribus, *Sanch. cit. l. n.* 3.

LVII. Sed quid si cum posteriore sponsa, ignara priorum sponsalium, carnalis copula sit subsecuta, aut non saltem ratione damni illati tali casu dissolvantur priora sponsalia? Resp. in rigore non dissolvi, sed talis sponsus adhuc priorem sponsam ducere debet, *Sanc. lib.* 1. *dis.* 49. *n.* 5. quia cum post Concil. Trident. sponsalia posteriora non transeant per copulam in matrimonium, sed matrimonium præsumptum cessavit, ut dictum supra *num.* 28. *h. t.* ideo non dirimuntur priora sponsalia: neque etiam per injuriam illatam posteriori sponsæ aufertur jus prioris: aliud est in voto Religionis vel Castitatis, quo non obstante, corruptor virginis tenetur eam ducere, ut docetur infra in *tit.* 16. *lib.* 5. quia ex voto oritur solum obligatio Religionis: ex sponsalibus autem cum defloratione oritur obligatio ex justitia, quæ multo est strictior. Deinde prius votum non omnino tollitur, sed suspenditur per matrimonium: at hic prior obligatio per sequens matrimonium omnino extinguitur. Item DEUS non vult impleri promissionem sibi factam cum damno tertii: homines autem nolunt privari suo jure, propter injuriam alteri illatam, *Sanch. cit. dis.* 49. *n.* 5. ubi tamen *n.* 6. addit, quod aliquando ex æquitate posteriora sponsalia servanda erunt, ut si corrupta gravia damnum famæ pateretur: prior vero sponsa leviter læderetur: tunc enim saltem ex charitate hæc teneretur consentire in dissolutionem sponsalium, ad vitandum grave damnum alterius, & Judex poterit illa dissolvere. Præterea aliquando sponsalia priora ita dissolvuntur per posteriora cum copula, ut matrimonium cum neutra iniri possit, ut si sponsalia posteriora cum copula habita sunt cum cognata in primo gradu prioris sponsæ: tunc enim cum prima sponsa non poterit contrahi matrimonium, ob impedimentum affinitatis: neque cum secunda ob impedimentum publicæ honestatis, quod ex prioribus sponsalibus validis ortum est, & primum gradum non excedit, post Concilium Trident. *Sanch. cit. l. n.* 3. Denique si aliquo casu contingat, priora sponsalia dissolvi, is qui iniit secunda, etsi jurata, non tenetur ea postea, primis dissolutis, implere, quia illa secunda sponsalia, cum inirentur, erant invalida, ratione priorum sponsalium, quibus ligatus erat contrahens: quod autem ab initio validum non fuit, tractu temporis non convalescit, *Reg. juris* 18. *in* 6. & *reg.* 29. *ff. eod.* ob quam causam etiam si ligatus voto castitatis contrahat sponsalia, etiamsi postea dispensationem voti impetret, non tenetur ad ea servanda, quippe quæ ab initio invalida fuerunt, *Sanch. cit. l.* 1. *dis.* 50. *n.* 6.

LVIII. Assertio. 2. Sponsalia de futuro, etiam jurata, solvuntur per sponsalia de præsenti sive per matrimonium subsequens valide, etsi, illicite contractum cum alia, *c.* 1. *De sponsa duorum*, & habetur etiam in *c. Si inter.* 31. *h. t.* ubi inprimis dicitur: „ Si inter virum, & mulierem „ mutuus consensus interveniat, per verba de præsenti ex„ pressus dicente utroque, *Ego te in meam accipio, & ego „ te accipio in meum*: vel per alia verba consensum expri„ mentia de præsenti: sive juramentum sit appositum, „ sive non (quia juramentum non est de substantia matri„ monii, *Gl. hic V. Juramentum*) non licet illis postea ad „ alia vota transire, sive aliud matrimonium contrahere. „ Quod si fecerint, separari debent, etsi carnalis copula sit „ subsecuta, & primum matrimonium firmum manet. „ Verum si inter ipsos tantum intervenit promissio sponsa„ lium per verba de futuro, utroque dicente: *Ego te ac„ cipiam in meam, & ego te in meum*, vel per alia si„ milia verba etiam juramento interposito, tum si alius „ postea mulierem illam per verba de præsenti desponsave„ rit, matrimonium posterius contractum tenet, nec se„ parari potest. Debet tamen eis, ob violatam fidem prio„ rum sponsalium de futuro, pœnitentia injungi. Ratio est, quia matrimonium etiam ratum tantum est fortius vinculum, adeoque dirimit sponsalia priora de futuro, etiam jurata, si sit validum: si vero matrimonium subsequens sit irritum, obligabunt adhuc priora sponsalia, quia non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *Reg. jur.* 52. *in* 6. manet tamen alter sponsus liber a sponsalium fide, si in matrimonium cum alia non consensit, sed tunc alter sponsus volens contrahere cum alia matrimonium, censetur tacite prioribus sponsalibus renunciasse, *Sanch. l.* 1. *dis.* 48. *num.* 1.

Ex hoc cap. colligi videtur, quod in contractum matrimonii vir prius interrogari debeat, an consentiat, quam mulier: sed hoc non est necessarium, nam in quibusdam locis prius interrogatur mulier: idque non sine ratione, ne si forte vir primo interrogatus consentiet, & mulier postea nolit, non sine dedecore viri, ut notavit *Abb. hic n.* 3.

LIX. Porro hic dubium oritur, utrum per subsequens matrimonium validum omnino extinguatur obligatio priorum sponsalium, an vero solum suspendatur, ita ut si uxor, cum qua contra fidem priorum sponsalium matrimonium contraxit Titius, moriatur ante sponsam primam, nec supervenit novum impedimentum, an, inquam, Titius adhuc obligatus sit illam ducere, vi priorum sponsalium si illa velit? Censent aliqui solum suspendi; sed probabilius est, illa omnino extingui, ut docet *Sanch. cit. dis.* 48. *n.* 3. *Laym. cit. c. n.* 12. *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 1. *dub.* 4. *n.* 56. & 57. & alii: & satis colligitur ex *cit. c. Si inter. h. t.* & *c.* 1. *De sponsa duorum*, & *c. ult. caus.* 27. *q.* 2. Ex quibus constat quod sponsalia per matrimonium cum alia contractum solvuntur, adeoque omnino extinguuntur, & non tantum suspenduntur: obligatio autem semel extincta amplius non reviviscit. *c. Quarts.* 129. *dis.* 4. *de consecr. l. Qui res.* 68. §. *Aream. ff. de solution.* Confirmatur, quia cum sponsalia, & matrimonium sint obligationes ejusdem rationis & ordinis, quippe utraque ex justitia & utraque facta homini, prior obligatio extinguitur per fortiorem supervenientem: sicut votum strictioris Religionis omnino extinguitur per professionem secutam in ordine laxiore, juxta *c.* 5. *de Regular. in* 6. Nec refert, quod per subsequens matrimonium non dissolvitur prius votum simplex ingrediendæ Religionis, sed suspenditur, durante matrimonio:

nio: nam votum, & matrimonium sunt obligationes diversæ rationis, una enim fit DEO, altera homini. Tenetur tamen Titius compensare damnum primæ sponsæ, quod illi intulit, violando fidem sponsalium: imo si illam sub matrimonii spe violasset, teneretur illam, soluto matrimonio, ducere, etsi jam aliunde damno esset satisfactum, quod tamen vix alia ratione fieri potest, quam ducendo illam, *Sanch. cit. lib. n. 5. Laym. cit. l.*

LX. Assertio 3. Solvuntur sponsalia etiam jurata per sequentem fornicationem tam sponsi, quam sponsæ, ita ut innocens jus habeat ea rescindendi, non autem nocens, ne ex iniquitate sua commodum ferat, prout statuitur in *c. Quemadmodum 25. de jurejur.* quod quamvis de fornicatione sponsæ solum loquatur, rationes tamen ibidem allatæ etiam in fornicatione sponsi locum habent: nam & in promissione sponsi talis debet conditio intelligi, si is contra regulam desponsationis non venerit, alioqui enim etiam ipsi fidem frangenti fides servanda non erit: deinde non tantum ob fornicationem uxoris, sed etiam mariti conjugalem contractum dissolvitur quoad torum, ergo multo magis sponsalia. Idemque dicendum de fornicatione spirituali, ut si alterutes sponsus in hæresin incidat, fit enim valde notabilis mutatio, per quam grave vitium inducitur in comparte, *Sanch. l. 1. dis. 55. n. 1. & 3.*

LXI. Ubi præterea notandum, quamvis quoad actualem fornicationem, vir & fœmina æquali jure gaudeant, assignantur tamen quædam discrimina inter sponsum, & sponsam communiter ab Auctoribus: Nam 1. Si sponsa permittat se turpiter tangi ab aliis, licet sponso resilire, quia illa censetur vivere impudice, nec potest vir eam, sine gravi nota, ducere. Contra vero non id permittitur sponsæ, ob oscula, vel tactus impudicos sponsi cum alia, quia per hoc non redditur vir ita infamis, nec id est dedecus sponsæ, nisi ejusmodi tactus essent frequentes, ita ut indicarent sponsum alteram magis amare, aut fidem sponsæ non servaturum, *Sanch. cit. dis. 55. n. 5. Laym. cit. c. 2. n. 11.* Secundo si sponsa ab alio vi oppressa sit, potest repudiari, & dissolvi possunt sponsalia, quia & hoc casu sponsa multo fit vilior, & censetur viro infame talem ducere: & periculo exponitur ne alienam prolem pro sua alat: contra vero ob viri omnino inviti culpæque expertis fornicationem non solvuntur sponsalia, quia fœmina per hoc nullam gravem incurrit notam, vel damnum: quare vir, & fœmina quoad fornicationem ad paria judicantur, quando fornicatio parte viri est culpabilis: non autem si sit inculpabilis, *Sanch. cit. dis. 55. num. 8. Laym. cit. c. 2. num. 11.*

LXII. Tertio quando sponsa corrupta fuit ab alio ante sponsalia, si sponsus id ignorabat, existimans eam esse Virginem, potest rescindere sponsalia. Ratio est, quia est notabilis mutatio, & ignominiosum est viro fœminam corruptam ducere: quare sponsus graviter decipitur, & tantum per errorem consentit dantem causam contractui, ideoque is rescindi potest a decepto, *Sanch. lib. 1. dis. 63. n. 3.* qui *num. 5.* idem ait esse dicendum, si sponsus sciebat quidem sponsam esse viduam, ignorabat tamen ejus fornicationem, nam & ratione ejus ipsa facta est vilis & impudica, & probrosum est viro ducere inhonestam, quam ipse putabat esse viduam honestam. Nec dictis obstat, quod in *cit. c. Quemadmodum*, dicitur, quod sponsus non potest objicere sponsæ fornicationem præcedentem, sed subsequentem, non obstante juramento eam ducendi: nam hoc intelligendum est de fornicatione præcedente sponso cognita, quia ex quo probavit semel mores illius, non potest postea illos reprobare, nisi nova causa superveniente, *Gl. ibid. V. Præcedentem*, *Sanch. cit. dis. 63. num. 7.* Contra vero ob fornicationem sponsi præcedentem sponsalia, & postea sponsæ cognitam, non potest resilire sponsa, quia per hoc non fit sponsus notabiliter vilior, nec nota gravi afficitur sponsa, si tali nubat, regulariter loquendo, *Sanch. cit. lib. num. 9.*

Quarto denique si ambo tam vir, quam fœmina, post sponsalia fuerint fornicati, non compensatur delictum cum delicto, sed resilire potest sponsus, non autem sponsa, *Sanch. l. 1. dis. 55. num. 9. Laym. cit. c. 2. num. 12.* & alii communiter. Ratio est, quia delicta non sunt paria, sed turpior est fornicatio in fœmina, quam in viro, multoque ignominiosius est sponso talem ducere, quam sponsæ tali nubere, majusque damnum sponso obvenire poterit ex fornicatione sponsæ, ob incertitudinem prolis secuturæ. Nec refert, quod vir non possit repudiare adulteram, si & ipse adulter sit: quia longe difficilius permittitur divortium, seu separatio matrimonii, quoad torum, quam dissolutio sponsalium, quæ ob quamvis notabilem rerum mutationem fieri potest, ut mox dicetur.

§. IV.

An, & qua ratione præterea dissolvantur sponsalia, ob supervenientem notabilem mutationem, ex parte sponsi, vel sponsæ?

LXIII. Assertio 1. Solvuntur præterea sponsalia, propter quamlibet novam causam rationabilem, vel mutationem notabilem supervenientem post contracta sponsalia, ob quam notabiliter difficilior redditur status matrimonii, sive quæ talem difficultatem inducit, propter quam aliquis merito, prudentum judicio, & approbatione, si ab initio extitisset vel cognita fuisset, ab ejusmodi sponsalium contractu abstinuisset, ut colligitur ex *cit. c. Quemadmodum 25. de Jurejur.* & docet *Sylvest. V. Sponsalia, q. 10. casu 17. Sanch. cit. l. 1. disp. 62. n. 3. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. num. 18. Tanner. cit. dub. 4. n. 69.* & alii communiter. Ratio est, quia promissio non obligat ultra promittentis intentionem; nemo autem præsumitur se obligare voluisse ad talem casum difficilem, propter quem prævisum, quivis homo prudens, & cordatus a matrimonii promissione absterritus fuisset. Et cum par sit, quoad hoc, utriusque contrahentis conditio, nulla pars potest conqueri ejusmodi casum excipi. Et extenditur hoc etiam ad sponsalia jurata, quia juramentum includit omnes conditiones contractus, cui adjicitur, *l. fin. C. de non num. pecun.* & habet hanc conditionem tacite subintellectam, *rebus in eodem statu permanentibus*, *cit. c. Quemadmodum*, *Sanch. cit. dis. 62. n. 4.* ac proinde non est opus tali casu relaxationem juramenti petere, *Sanch. cit l. 1. dis. 67. n. 2. & 3.*

Porro sponso, vel sponsæ asserenti, si talis causa a principio extitisset, se non contracturum fuisse sponsalia, fides in utroque foro adhibenda est, si perpensis circumstantiis rei, verisimile sit non promissurum, si talis causa præcognita fuisset, *Sanch. cit. dis. 62. n. 6. Laym. cit. lib.* quia in his, quæ ad animum pertinent, ut scientia, ignorantia, intentio &c. standum est, cujusque juramento, si alio modo probari non possint, ut docet *Covarr. lib. 2. res. c. 10. n. 1. §. Tertia.*

LXIV. Assertio 2. In specie autem mutationes ejusmodi notabiles, ob quas a sponsalibus recedere licet, plures numerantur a Doctoribus. Veluti 1. si sponsus, vel sponsa amittat nasum, utrumque, vel saltem alterum oculum, vel alias fiat notabiliter deformis, *cit. c. Quemadmodum, 25. de jurejur.* quamvis in viris valde magna debeat esse deformitas superveniens, ut propter illam sponsæ resilire liceat a sponsalibus, quia in viris non ita requiritur pulchritudo, ut notat *Coning. de Sacram. dis. 23. dub. 7. num. 66.* Secundo, si alteruter incurrat lepram, morbum gallicum, paralysin, epilepsiam, vel alium morbum incurabilem, aut contagiosum, nemo enim libenter cum talibus contraheret, *Sanch. cit. lib. 1. dis. 57. num. 1. & seqq.* Tertio, si alterutra incurrat gravem infamiam: vel si de novo detegatur, alterum esse sævis, & truculentus moribus, vel valde deditum ebrietati, scortationibus, aut similibus gravibus vitiis: sævitia enim mariti est sufficiens causa instituendi divortium matrimonii *c. Litteras. 13. in fine de restit. spoliat.* ergo multo magis dissolvit sponsalia. Nec obstat, quod in *c. Veniens. §. Qui Clerici, vel vovents &c.* dicitur, mulierem, quæ plura audierat de sponsi sævitate, ideoque ei noluit copulari, fidem violasse. Nam ibi supponitur, mulierem id non certo cognovisse, sed incerto solum rumore audivisse, & nimis leviter credidisse, *Tanner cit. dub. 4. n. 66.* Quarto, si alteruter ex sponsis gravem famæ, vel bonorum jacturam patiatur, & ex honesto statu ad paupertatem decidat: secus est, si unus ex sponsis ditior fiat, novam hæreditatem acquirendo, quia per hoc alter non est factus deterioris conditionis, *Sanch. cit. lib. 1. dis. 59. num. 6. & 7.* Quinto, si sponsa, ejusque parentes, vel non possint, vel non velint dare promissam dotem, quia sub illius conditione censentur sponsalia contracta, *c. De illis. 3. de condition. appos.* Nam grave onus subiret sponsus si deberet ducere indotatam, & solus onera matrimonii ex propriis bonis sustinere, *Sanch. cit. l. 1. dis. 59. num. 2.* Idemque est, si sponsalia sint inita sine mentione dotis, intelliguntur enim, eo casu, tacite inita sub conditione dotis, *Sanch. cit. lib. num. 4.* Sexto, si graves, & capitales inimicitiæ oriantur inter sponsos, aut eorum parentes, & consanguineos, quia v. g. altera pars se obstinate opponit matrimonio, ita ut ex eo magna scandala, & infelices exitus timeantur; & ratio est, quia promissio non potest obligare ad actum, qui sine peccato impleri non potest, *Tanner. cit. l. n. 67.* Item si sponsus domicilium mutare, & vagari constituat, cum incommodo sponsæ, *Laym. cit. c. 2. n. 18.*

LXV. Cæterum prædictæ causæ, & mutationes, non solum, si post sponsalia, sed etiam ante illa inita extiterint, tamen erant ab altero contrahente probabiliter ignoratæ, iis postea cognitis, dant illi jus rescindendi sponsalia: quia enim tempore sponsaliorum vitium non apparebat, perinde erat, ac si non esset, nam paria censentur in Jure non esse, & non apparere, *L. In lege. 77. ff. de contrah. empt.* quando vero postea apparere incipit, perinde est, ac si de novo existat, *Sanch. cit. l. 1. dis. 63. n. 2.* Quod si tamen sponsus, cognita ejusmodi causa, carnaliter sponsam cognoscat, censetur remittere jus rescindendi sponsalia, quod alioqui habebat, ratione causæ, præcedentis ignoratæ, vel subsequentis, si illius causæ tempore copulæ, erat conscius, sponsalia ratificare, *Sanch. cit. l. dis. 66. n. 2.* Sed difficultas est, utrum ad dissolvenda sponsalia, ob hactenus allatas causas, opus sit sententia Judicis: an vero propria auctoritate possint contrahentes a sponsalibus resilire? Resp. Non esse opus auctoritate Judicis, quando causa dissolvendi sponsalia est moraliter certa, & manifesta: si tamen certa quidem sit, sed occulta, & sponsalia publica, requiritur sententia Judicis solventis sponsalia, vel declarantis

ea per

ea per hujusmodi causam esse soluta, idque ratione scandali vitandi, sicut etiam requiritur, si causa sit dubia; quod si constat de causa, dubitatur vero de sufficentia, potest quis sequi etiam viri docti, & prudentis judicium, *Sanch. dist. 69. num. 3. & seqq.* Judea autem, cujus auctoritate sponsalia sunt dissolvenda, est solus Ecclesiasticus, Ordinarius, vel delegatus, quia hæc materia est spiritualis, *Sanch. c. l.* n. 10.

Denique dissolvuntur sponsalia per superveniens impedimentum Juris dirimens matrimonium, propter quod illud non potest inter sponsos consistere, *Sanch. c. l. dis. 56. n. 1.* de quibus infra agetur.

SECTIO III.

DE MATRIMONIO SECUNDUM SE, EJUSQUE ESSENTIA.

LXVI. Quatuor præcipue sunt nomina sinonyma, quæ matrimonio conveniunt, matrimonium, nuptiæ, connubium, conjugium. Matrimonium dicitur, vel quia mulier nubit, ut mater fiat: vel quia partus magis onerosus, & laboriosus est matri, quam patri. Nuptiæ, seu connubium ab obnubendo, quia sponsæ, pudoris gratia, quando nubebant, velo se quasi nube tegebant: dicitur etiam conjugium ab effectu, quia duos, ut una caro fiant, conjungit, quasi sub uno jugo.

§. I.

Quid sit Matrimonium, & quotuplex?

LXVII. Assertio 1. *Matrimonium est maris, & fœminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens:* Ita definitur in *c. Illud* 11. *§. Verum de præsumpt. & l. 1. ff. de ritu nupt. & Instit. de patria potest. in princ.* Dicitur 1. *Conjunctio*, quia matrimonium dupliciter accipi potest, 1. pro actuali contractu, in quo legitimæ personæ consensu, verbis, vel signis expresso, se mutuo obligant ad vitæ societatem & generationis usum. 2. Pro statu, seu vinculo permanente inter virum, & fœminam. Jam ergo matrimonium [illegible] non consistit in contractu, qui est tantum causa efficiens, & transit, postquam est factus, cum tamen matrimonium formaliter spectatum per modum status, duret usque ad mortem alterius conjugis; sed consistit in hujusmodi vinculo permanente, quo conjuges sunt inter se uniti, quod oritur ex mutuo consensu, & traditione, *Sanch. l. 2. de matr. disp. 1. n. 6.* Dicitur 2. *Maris, & fœminæ*, quia repugnat fini matrimonii polygamia, sive ut una fœmina plures habeat viros, vel unus vir simul plures uxores; ut infra dicetur. Dicitur 3. *Individuam vitæ*, &c. ut exprimatur mutua cohabitatio, & indissolubilitas matrimonii, quæ major est, quam in aliis humanis contractibus, qui mutuo consensu iterum dissolvi possunt, non item matrimonii, de quo plura §. *seq.*

LXVIII. Assertio 2. Matrimonium dividitur in legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum est, quod legitimo consensu inter personas non impeditas est contractum, quale est etiam inter infideles, quod est verum matrimonium, non tamen ratum, ut dicitur in c. *Quant. 7. de divort.* Ubi *Gl.* ait *V. Ratum*, qui dissolvi potest. Matrimonium ratum dicitur, quod est legitimum, & insuper etiam Sacramentum, sed nondum carnali copula consummatum: matrimonium consummatum dicitur, quod accedente carnis copula, est perfectum, & completum, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 1. n. 9.* Quare ad substantiam matrimonii non requiritur, ut sit per copulam carnis consummatum, quia *nuptias non concubitus, sed consensus facit*, *Leg. Jur. 31. in ff. & in c. 1. & 4. caus. 27. q. 2.* dicitur: *matrimonium non facit coitus, sed voluntas.* Per copulam tamen carnis completur, & integratur matrimonium inter fideles seu baptizatos contractum, ita ut magis indissolubile fiat; ut ex infra dicendis patebit.

LXIX. Sed jam hic ulterius quæritur, an saltem consensus in carnalem copulam requiratur ad essentiam veri matrimonii. Ratio dubitandi est, quia inter B. Virginem, & S. Josephum fuit verum matrimonium contractum ex communiori sententia DD. ut colligitur ex *c. 1. Matth. Noli timere accipere Mariam Conjugem tuam*, & *Luca* 2. *Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.* Sed B. Virgo non consensit in carnalem copulam, quia cum fuerit obstricta voto castitatis, teste *S. Augustin. lib. de Virg.* & colligitur ex illis verbis Mariæ, *Luc.* 2. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* vel saltem habuit propositum servandi votum Virginitatis, *c. Beata 3. caus. 27. q.* 2. non potuit consentire in carnalem copulam, quia ut dicitur in *c. 4. dis.* 27. Virginitatem voventibus, non tantum nubere, sed etiam nubere velle damnabile est: ergo est illis prohibitus etiam consensus in copulam, adeoque hic non requiritur ad substantiam matrimonii. Respondetur, contrahentes matrimonium necessario consentiunt in copulam conjugalem implicite, & remote, ac virtualiter, seu in radice, & causa, consentiendo videlicet in matrimonium, quod intrinsece ordinatur ad copulam, adeoque quatenus contrahentes consentiunt in mutuam corporum traditionem, per quam cuivis parti acquiritur jus ad copulam: non autem necessario requiritur talis consensus in copulam, ex parte contrahentium, cum possit contrahi matrimonium verum, etiam cum intentione non consentiendi expresse in copulam, quia sufficit ad matrimonium expresse consentire in jus, sive potestatem ad carnalem copulam, implicite autem, & virtualiter in ipsam copulam, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 28. n. 3. &* 4. Itaque B. Virgo consensit in copulam carnis, quoad potestatem, seu actum primum, non autem consensit, quoad actum secundum, seu actualem usum illius potestatis; nam quamvis Virgo Sanctissima, vi contractus matrimonialis cum Josepho vere initi, obligata fuerit ad reddendum debitum carnis, si ille id peteret: ex altera tamen parte, revelante Deo, certo cognovit, ipsum nunquam debitum petiturum: ac proinde quia secura fuit, se nunquam votum suum violaturam, Deo ita volente, ac præcipiente, in conjugium consensit, sed non in actualem copulam carnis expresse, ac directe, *Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 2. n. 3.* Ratio est, quia sicut carnalis copula non est de essentia matrimonii; nam nuptias non concubitus, sed consensus facit, *l. Nuptias. 30. ff. de R. J.* ita nec consensus matrimonialis expresse, & formaliter pro objecto habet ipsam copulam, sed solum obligationem ad eandem in confuso conceptam, sive ad officium conjugale, *Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 12.* Nec obsta, quod si mulier diceret viro, consentio in te, ita tamen, ut carnaliter me non cognoscas, adeoque expresse excluderet copulam, tale matrimonium esset invalidum: nam talis conditio adjecta, non solum repugnat actui, sed etiam potestati ad carnalem copulam, & ideo est contraria matrimonio, illudque irritum redditur, ut docet *S. Thom. 3. p. in supplem. q. 48. art. 1. ad 3. Tanner. c. l. n. 13.*

§. II.

De Matrimonio, quatenus est Sacramentum.

LXX. Quæritur 1. An matrimonium sit verum Sacramentum? Resp. 1. matrimonium, in lege naturæ, & veteri Mosaica, non fuit Sacramentum, sed contractus naturalis, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 7. n. 2.* & est communis. Probatur, quia matrimonium est Sacramentum novæ legis a Christo institutum, ut infra dicetur: potest tamen dici fuisse Sacramentum late, & improprie loquendo, quia fuit signum rei sacræ, & aliquo modo figurabat conjunctionem Christi cum Ecclesia, *Sanch. c. l.*

LXXI. Resp. 2. Quamvis post legem Evangelicam matrimonium inter infideles contractum non sit Sacramentum, cum nullum subsistat Sacramentum sine Baptismo, qui est Sacramentorum janua, ut definivit Concilium Tridentinum in decreto de Sacramento baptismi: si tamen ambo conjuges ad fidem convertantur, tale matrimonium efficitur Sacramentum statim, ac ambo conjuges baptizantur, ut ex probabiliore sententia docet *Sanch. cit. l. 2. dis. 9. nu. 5.* & alii apud *Tanner. cit. l. 8. qu. 2. dub. 3. num. 5.* Ratio est, quia matrimonium illud infidelium, statim atque conjuges isti baptizantur, fit, manetque indissolubile, quia jam perfecte significat individuam conjunctionem Christi cum Ecclesia sponsa, ideoque statim ac baptizantur, efficitur Sacramentum, ita ut dissolvi non possit, etiamsi alter, vel uterque postea a fide deficiat. Neque vero in proposito deest sufficiens consensus matrimonialis: nam eo ipso, quod baptizantur, virtualiter, & implicite consentiunt in matrimonium præcedens, ut sit insolubile, ut perfecte significet conjunctionem Christi cum Ecclesia: hæc enim insolubilitas quasi ex natura rei consequitur ad baptismum; unde eo ipso, quod intendunt baptizari, virtualiter, & implicite intendunt etiam, ut præteritum matrimonium sit insolubile, adeoque etiam Sacramentum. Et hic ipse novus consensus eo signo externo baptismi expressus, est nova materia, & nova forma hujus Sacramenti. Et quamvis alias ad matrimonium de novo contrahendum inter eos, qui antea nunquam conjuges fuerunt, non sufficiat ejusmodi consensus implicitus, & interpretativus in ipsa susceptione Baptismi inclusus: sufficit tamen ad matrimonium istud, quod non est omnino novum quoad substantiam, sed solum quasi novum in ratione Sacramenti, & indissolubilitatis, quia scilicet prius matrimonium, quod erat contractus naturalis, profanus, & solubilis, post Baptismum efficitur insolubilis, sacer, & repræsentans unionem Christi cum Ecclesia, *Sanch. cit. dis. 9. num. 6. Tanner. cit. dub. 3. num.* 54. Porro matrimonium fidelis ex dispensatione sancti Pontificis contractum cum cathecumena nondum baptizata, ex parte neutrius est Sacramectum. Ratio est, quia matrimonium in utroque conjuge baptizato, & non baptizato est unum numero Sacramentum, sicut est unus numero contractus: ergo si in uno non est Sacramentum, nec in altero erit, ideoque uterque conjux debet esse capax Sacramenti, *Sanch. cit. l. 2. dis. 8. n. 2. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 2. n. 1.*

LXXII. Respondetur 3. Matrimonium inter fideles, seu baptizatos est vere, ac proprie dictum Sacramentum novæ legis a Christo institutum. Est de fide, ac definitum in Concilio Tridentino *Sess. 24. de Sacram. matr. can. 1.* contra Lutheranos, & alios Sectarios. Probatur 1. ex Apostolo ad *Ephes.* 5. Ubi expresse matrimonium appellatur Sacramentum: cum enim dixisset Apostolus: *Propter hoc*

relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ (per conjunctionem matrimonialem) *& erunt duo in carne una*, subjungit, *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & Ecclesia*, quia scilicet per matrimonium significatur conjunctio Christi spiritualis per gratiam, & charitatem cum Ecclesia; consequenter Deus instituit, ut matrimonium contrahentibus spiritualis gratia conferretur, sine qua recta, ac debita conjunctio animarum inter conjuges consistere non potest. Est ergo matrimonium Sacramentum, quia est signum rei sacræ, ast enim expressum, & visibile signum unionis Christi cum sponsa Ecclesia per charitatem, & confert gratiam, ut habetur in *cit. can.* 1. Idque confirmatur, quia cum matrimonium ex Christi lege *Matth. c.* 5. *&* 19. sit vinculum perpetuum, & indissolubile permanendi cum conjuge sterili, morbida, &c. afferret hoc jugum intolerabile, nisi idem Christus promissionem gratiæ Divinæ annexuisset ad onera matrimonii sustinenda, concupiscentiæ ardorem extinguendum, liberos pie educandos &c. Deus autem in necessariis non deficit, *Sanch. cit. l.* 2. *dis.* 10. *num.* 2. *Tanner. c. l. num.* 21. Non obstat, quod Ecclesia possit irritare matrimonium, & tamen Sacramentum irritare non potest, nam irritat matrimonium v. g. clandestinum, quatenus est civilis contractus, quo irritato, desinit etiam Sacramentum ei annexum: sicut irritat Ecclesia etiam Sacramentum pœnitentiæ, tollendo jurisdictionem necessariam ad absolutionem a peccatis.

LXXIII. Porro quod attinet ad tempus, quo institutum est hoc Sacramentum, de eo non satis constat; aliqui putant *Joan.* 2. in nuptiis factis in Cana Galilææ approbatum fuisse, institutum autem *Matth. c.* 19. dum Christus illud approbavit, ejusque inseparabilitatem præcepit, dicens: *quod Deus conjunxit, homo non separet*, *Sanch. cit. l. dis.* 4. *num.* 5. & alii apud ipsum: *Tanner.* vero *cit. dis.* 8. *q.* 2. *num.* 26. existimat, institutum tempore XL. dierum, quibus Christus, post passionem suam, præbuit seipsum vivum Apostolis, & loquens de Regno DEI, hoc est, de pertinentibus ad statum Ecclesiæ, *Actor.* 1.

LXXIV. Resp. 4. Matrimonium inter fideles, & baptizatos nunquam potest iniri sine Sacramento, nec ab eo separari, *Sanch. cit. l.* 2. *dis.* 10. *num.* 6. Ratio est, quia Christus contractum matrimonii ad Esse, seu rationem Sacramenti elevando, ita hæc inseparabiliter conjunxit, ut separari nullo modo possint. Quare volentes ita contrahere matrimonium, ut absolute, & nullo modo velint suscipere Sacramentum, nihil efficiunt, intentio enim hæc posterior priorem elidit, ac destruit: cum Esse, seu ratio Sacramenti, ex Christi institutione sit inseparabilis a contractu matrimonii. Aliud est, si Acatholici contrahentes matrimonium, propter errorem speculativum, quo putant, matrimonium non esse Sacramentum, nolunt suscipere Sacramentum: ita tamen, ut velint contrahere eo modo, quo solent fideles & Christiani, & in Ecclesia Christi consuetum est: hi enim nihilominus suscipiunt Sacramentum, ita ut tale matrimonium dissolvi non possit; quia cum ratio Sacramenti, ex Christi institutione, sit matrimonio inseparabiliter annexa, non potest illud, privata, ac peculiari intentione, vel errore contrahentium a matrimonio separari; alias enim etiam inter Catholicos, & Orthodoxos privata intentione matrimonium a Sacramento separari posset: Unde ulterius sequeretur, quod hujusmodi matrimonia non essent omnimode indissolubilia, quia omnimoda inseparabilitas desumitur a ratione Sacramenti, ut infra dicetur, & notat *Tanner. cit. dis.* 8. *qu.* 2. *dub.* 3. *num.* 47.

LXXV. Quæritur 2. Quæ sit materia, & forma Sacramenti matrimonii? Variæ sunt hac de re Auctorum sententiæ, quibus omissis, Respondetur, materia circa quam, sive remota sunt ipsa corpora contrahentium, ut docet *Henric. in Summa lib.* 11. *c.* 2. §. 4. quia corpora habent se in matrimonio, sicut aqua in Baptismo, & peccata in Sacramento pœnitentiæ, quæ sunt materia remota, nam circa corpora contrahentium versatur mutua traditio, & acceptatio. Materia vero proxima est ipsa traditio corporum: forma vero est mutua acceptatio verbis, vel aliis signis expressa: sive quod fere in idem recidit, verba, seu signa, quibus consensus exprimitur, sive potius ipse consensus mutuus utriusque conjugis signis externis expressus, quatenus habet rationem traditionis, est materia: quatenus vero habet rationem acceptationis, est forma, adeoque hi duo consensus utriusque conjugis sunt sibi invicem materia, & forma, secundum diversas rationes, ita *Sanch. l.* 2. *dis.* 5. *num.* 6. *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 2. *dub.* 2. *n.* 37. Probatur, quia illud est tanquam materia in aliquo contractu, quod habet rationem indeterminati, & imperfecti: illud vero est tanquam forma, quod habet rationem determinantis, & perficientis; proprium enim formæ est determinare materiam, eamque perficere: atqui consensus verbis expressus, per quem fit traditio corporum, sive ipsa mutua traditio verbis, vel aliis signis expressa, per quam quilibet conjugum tradit sui corporis potestatem alteri, antequam acceptetur, est ex se imperfecta, inefficax, & indeterminata, ut rata sit, vel irrita, accedente autem acceptatione, qua quilibet acceptat traditionem sibi per alterum factam, perficitur, & determinatur ipsa traditio, ut sit rata, & efficax ad producendam obligationem matrimonialem: ergo mutua traditio, sive verba illam exprimentia, aut quod idem est, consensus verbis expressus, prout importat traditionem corporum habet rationem materiæ: & mutua acceptatio per verba illam exprimentia, sive consensus verbis expressus, prout importat acceptationem, habet rationem formæ. Paulo aliter loquitur de hac re *Laym. cit. p.* 2. *c. num.* 3. Ubi ait, materiam Sacramenti matrimonii esse corpora conjugum mutuo tradenda: formam vero esse verba conjugum contrahentium. Idque probatur 1. quia in quovis contractu materia dicitur illa res, quæ in commutationem venit, sive de qua contractus instituitur, ut in venditione merx, & pretium sunt materia; sed in contractu matrimonii agitur de corporibus viri, ac fœminæ sibi invicem tradendis: ergo hæc sunt materia hujus contractus. Deinde conjuges mutuo consensu conjuncti, sive copulati, sunt externum sacrum signum spiritualis perpetuæ conjunctionis inter Christum, & Ecclesiam, adeoque sunt pars Sacramenti, & quidem subjectiva, sive materialis: verba autem, per quæ hæc viri, & fœminæ conjunctio expresse significatur, sunt pars formalis, sive forma hujus Sacramenti.

LXXVI. Quæritur 3. Quis sit minister Sacramenti matrimonii, & an Sacerdos? Resp. Ipsi contrahentes, seu conjuges sunt ministri hujus sacramenti, non Parochus, ut est communis, ac certa sententia apud *Sanch. l.* 2. *dis.* 6. *num.* 2. Probatur 1. quia ille est proprie minister Sacramenti, qui formam verborum profert, quibus Sacramentum conficitur: at conjuges proferunt verba, quibus Sacramentum matrimonii conficitur: ergo ipsi sunt ministri. Deinde cum matrimonium sit contractus, cujus naturam Christus elevando illum ad rationem Sacramenti, non immutavit, ideo sequitur aliorum contractuum naturam; sicut ergo in aliis contractibus ipsi contrahentes efficiunt contractum: ita etiam in contractu matrimoniali, idem est minister conferens Sacramentum, qui est minister efficiens contractum. Nec obstat, quod in cæteris Sacramentis minister sit Sacerdos, ex instituto per Sacri Ordinis susceptionem ordinatus ut sit minister Sacramentorum: nam sicut illud speciale est, ac proprium Sacramenti matrimonii, quod consistat in contractu ipsorum suscipientium: ita etiam speciale, ac proprium est ejusdem, quod ipsimet suscipientes hoc Sacramentum sint ejusdem ministri, non alii, *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 3. *dub.* 1. *n.* 1. *&* 2.

LXXVII. Ubi notandum, cum matrimonium in nova lege Evangelica sit Sacramentum a Christo institutum, ad cujus essentiam requiritur materia, forma, & minister cum intentione faciendi, quod intendit facere Ecclesia, ut patet ex Concilio Florentino in Decreto Eugenii IV. pro instructione Armenorum; hinc videtur nullus alius assignari posse Minister hujus Sacramenti, quam assistens matrimonio Sacerdos, adeo ut sine ejus consensu contractum non sit Sacramentum. Sed oppositum omnino est tenendum, quia cum Ecclesia Catholica semper docuerit matrimonium esse Sacramentum, atque definitum sit matrimonium clandestinum semper fuisse verum matrimonium, sequitur similiter definitum esse matrimonium clandestinum esse Sacramentum, etiam sine parocho initum, ut olim ante Concilium Trident. initum fuit: adeoque Parochi præsentiam non requiri ad valorem Sacramenti matrimonii, ut ipse tanquam legitimus Minister Sacramentum administrat. Cur autem Parochus adhiberi debeat, infra dicetur *Tit.* 3. Nec refert, quod Parochus, dum assistit contractui matrimoniali, dicat ex præscripto Concilii Trident. *Sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matr. Ego vos in matrimonium conjungo*, in *nomine Patris &c.* quia hæc verba proferuntur a Sacerdote, non tanquam Ministro Sacramentum administrante, sed declarante, seu confirmante, quod inter ipsos contrahentes fit, vel factum est, adeoque id non efficit, sed confirmat, seu approbat, *Sanch. cit. dis.* 6. *n.* 6. Quamvis Sacerdos assistens etiam aliis verbis uti possit, juxta receptum cujuscunque Provinciæ ritum, ut additur in Concil. Trident. *cit. c.* 1.

LXXVIII. Quæritur 4. Utrum matrimonium, inter absentes, per Procuratorem, vel Epistolam, contractum, sit validum, & an sit Sacramentum? Resp. 1. Matrimonium initum per Procuratorem fuit validum ante Concilium Tridentinum, ut constat ex *c. ult. de Procuratorib. in* 6. & ratio est, quia Christus elevando matrimonium ad rationem Sacramenti, non immutavit ejus naturam: ergo quicquid sufficit ad rationem contractus matrimonialis, sufficit etiam inter Christianos ad rationem Sacramenti; sed alii contractus, suapte natura, possunt celebrari inter absentes per Procuratorem: ergo etiam Sacramentum matrimonii, *Sanch. l.* 2. *de matrim. dis.* 11. *num.* 2. Ad hoc autem requiruntur in *cit. c. ult.* tres conditiones: prima est, ut habeat Procurator speciale mandatum ad matrimonium contrahendum loco alterius, & quidem cum certa persona. 2. Ut per seipsum hoc negotium peragat, nec alium substituat, nisi hoc expresse in mandato sit ei concessum, quia censetur electa industria personæ. 3. Ut tempore intermedio mandatum non revocetur, sed hac de re plura dicta sunt supra *libro primo*, *Titulo* 38. §. 4. *num.* 26. *& pluribus seqq.*

LXXIX. Ubi præterea notandum 2. matrimonium contractum per Procuratorem est validum, etiam in locis, ubi Concilium Tridentinum est receptum, modo contrahentes suum consensum coram Parocho, & testibus, per suos

Pro-

Procuratores, tanquam per suos interpretes, exprimant. Est communis sententia, & patet ex praxi Ecclesiæ usitata, præsertim inter Principes Christianos: probatur I. quia Concilium Tridentinum ideo solum irritavit matrimonia clandestina, eo quod in facie Ecclesiæ probari non possint, ao quo multa, & gravia sequi consurvetant incommoda: atqui matrimonium contractum per Procuratorem publice, id est, coram Parocho, & testibus, potest probari in facie Ecclesiæ; ergo non irritavit Concilium tale matrimonium. Porro etsi non requiratur, ut Procurator accipiat mandatum coram Parocho, & testibus, necessarium tamen est, ut hi sive ex literis instrumenti, sive ex aliis sufficientibus indiciis cognoscant, mandatum Procuratoris ad contrahendum matrimonium, alioquin enim nec intelligent, nec in foro externo testari poterunt, matrimonium inter conjuges contractum esse, *Coning. tr. de Sacram. dis. 24. dub. 9. n. 78.*

Notandum 2. Ut quis valide contrahat matrimonium per Procuratorem non requiritur, ut tunc, quando fit contractus, utatur ratione, sed satis est, quod compos rationis, ac libere illud mandatum dederit, nec id postea revocaverit: unde etiamsi postmodum, tempore contractus, principalis contrahens dormiat, vel ebrius, aut amens sit, adhuc externus contractus Procuratoris est vere liber, & humanus (modo Procurator dum actu contrahit, ratione utatur) quia a libero mandato principalis contrahentis imperatus fuit, qui solus actus, ex parte mandantis, in illum contractum per Procuratorem gestum influit: omnes autem actus sequentes mandantis, per quos mandatum non revocatur, sunt impertinentes: secus est, si quis in ebrietate, vel amentia per se ipsum contraheret matrimonium, tunc enim nihil ageret, etsi ante intendisset contrahere, dum ebrius, vel amens est, quia hoc casu externus contractus matrimonii non est liber, & humanus, *Coning. c. l. num. 71.*

LXXX. Respondetur 2. Matrimonium per Procuratorem contractum est Sacramentum conferens gratiam, ex certa, & communi sententia apud *Sanch. cit. dis. 11. n. 27.* & alii apud ipsum. Probatur, nam omne matrimonium legitimum inter baptizatos est Sacramentum, quia Christus elevans contractum naturalem matrimonii ad Esse Sacramenti, nihil aliud requisivit in baptizatis quam id, quod requiritur ad legitimum contractum matrimonii: sed matrimonium initum per Procuratorem est legitimus contractus; ergo etiam est validum Sacramentum. Confirmatur, quia Concilia Generalia dicunt, matrimonium, quod ante legem Evangelicam erat merus contractus naturalis, esse modo Sacramentum, sed matrimonium, ut contractus, & ut Sacramentum, est idem numero, & reipsa, & solum differunt, quia prout respicit vinculum contrahentium, dicitur contractus: prout autem elevatum est a Deo ad repræsentandam unionem Christi cum Ecclesia per charitatem, dicitur Sacramentum: si ergo, ut contractus, potest celebrari per Procuratorem, poterit etiam, ut Sacramentum: *Sanch. cit. lib. num.* 27. Porro quando matrimonium initur per Procuratorem, ipse Procurator non est Minister, nec in ipso recipitur Sacramentum, nec verba ipsius sunt materia, & forma Sacramenti, sed ipsi principales contrahentes, *Sanch. cit. lib. num.* 28. & patet ex supra dictis. Non obstat, quod absolutio Sacramentalis non potest dari absenti, sicut nec alia Sacramenta conferri possunt absentibus. Sed respondetur judicium externum potest institui inter absentes, quia personæ hujus judicii sunt distinctæ, ut auctor, reus, & testis. Judicium vero pœnitentiale est judicium internum & occultum, in quo pœnitens est simul accusator, reus, & testis, & a præsenti dispositione pœnitentis necessario dependet, ideoque præsentiam Ministri, ac pœnitentis requirit, *Tanner, cit. dis. 8. q. 2. dub. 3. n. 47.* Deinde id speciale est in matrimonio, quod cum sit contractus, sequitur naturam aliorum contractuum, qui inter absentes celebrari possunt, ergo & matrimonium. Neque enim obstat, quod inde sequeretur, aliquem absentem, non solum dormientem suscipere Sacramentum, & recipere gratiam ex opere operato, sed etiam illud ministrare, & conficere. Ad hoc dicendum, neutrum esse inconveniens. Non primum; quia etiam alia Sacramenta, ut Baptismus, pœnitentia, & absolutio, ac extrema Unctio possunt recipi a dormiente, qui ea vigilans desideravit. Neque vero matrimonium physice causat gratiam, sed solum moraliter, & sic dum Procurator contrahit matrimonium, consensus principalium etsi transiverint, sunt adhuc præsentes moraliter, & operantur, ut causa moralis. Neque secundum est inconveniens in Sacramento, quod consistit in contractu, talis enim Minister operatur ex virtuali intentione, quando Procurator operatur juxta ejus mandatum non revocatum, *Sanch. cit. dis. 11. num. 32.*

LXXXI. Respondetur 3. Etiam post Concilium Tridentinum valide potest contrahi matrimonium per Epistolam, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 12. num. 3.* & alii. Probatur, quia non est inducenda Jurium correctio, sine necessitate: hic autem nulla est necessitas, cum possint servari omnia præscripta a Concilio Tridentino ad valorem matrimonii. Veluti si in litteris quis scribat, se non tantum de præsenti in Annam v. g. consentire tanquam in uxorem, sed etiam ipsius vicissim consensum ex nunc acceptare, ipso tempore, quo illum præstabit: tali enim Epistola lecta coram Parocho, & testibus, & Anna coram iisdem consentiente, adsunt omnia requisita ad matrimonium, secundum Concil. Trident. *Sanch. c. l. n. 3.* Ubi etiam alium modum contrahendi matrimonium per litteras ponit: ut si Titius, qui accepit Epistolam ab Anna, rescribat mittenti, se accepisse litteras ab illa, in quibus de præsenti consentit in ipsum tanquam in maritum; & similiter se consentire in ipsam, tanquam in uxorem, tunc enim si Epistola ista legatur coram Parocho, & Testibus, & coram illis Titius consensum exprimat, validum est matrimonium, quia constat Parocho, & testibus de mutua traditione, & acceptatione traditionis utriusque conjugis. Quod autem hujusmodi matrimonium sit etiam *Sacramentum*, constat ex supra dictis.

§. III.

De consensu requisito ad matrimonium.

LXXXII. Quæritur 1. Quomodo consensus internus debeat necessario exterius exprimi? Resp. Ad valorem matrimonii non est satis, ut contrahentes in obligationem conjugalem de præsenti consentiant, sive internum consensum habeant, sed Jure quoque naturali requiritur, ut exprimant hunc consensum, eumque mutuo acceptent, prout constat ex *c. Licet 3. de sponsa duorum*, ubi postquam dictum est, matrimonium contrahi per legitimum consensum de præsenti inter virum, & mulierem, subjungitur, *ita ut unus alterum, cum mutuo consensu verbis consueti expresso, recipiat:* vel aliis signis externis, ut supra dictum. Ratio est, quia nullus humanus contractus iniri potest, nisi utriusque contrahentis voluntas exprimatur, & mutuo sibi innotescat, *Tanner c. dis. 8. q. 3. dub. 5. n.* 88. Non est autem necessarium ad valorem matrimonii, ut actualis utriusque conjugis consensus simul, & eodem tempore exprimatur, modo secundum moralem æstimationem, non nimis longum temporis intervallum inter unius, & alterius consensum intercedat, & consensus prioris conjugis interea non sit expresse vel tacite revocatus, *Sanch. lib. 2. dis. 32. n. 3. & 7. Coning. tract. de Sacram. dis. 24. dub. 7. num.* 15. Ratio est, quia etiam in aliis contractibus non est necesse, ut utriusque consensus acta sint simul, quia alias inter absentes celebrari non possent, matrimonium autem sequitur naturam contractuum aliorum. Deinde idem etiam fit in Sacramento Pœnitentiæ; in quo confessio, quæ est pars materialis hujus Sacramenti, multo tempore potest præcedere absolutionem, quæ est ejus forma: quantum autem temporis debeat effluxisse, ut prioris consensus censeatur revocatus, nec virtute manere, non potest generatim definiri, sed prudentis arbitrio, ex variis circumstantiis considerandum relinquitur, *Coning. c. l. num.* 58. Requiritur tamen ad valorem matrimonii, ut utriusque conjugis consensus, saltem habitualiter existat, quia alioquin non posset ex utriusque partis consensu unus contractus constitui, *Coning. c. l. n.* 56.

LXXXIII. Quæritur 2. An quando matrimonium fuit irritum, quia alter conjugum ficte, vel gravi metu coactus consensit, tunc sufficiat, si hic solum postea consensum in matrimonium renovet: an vero necesse sit, ut uterque denuo consentiat? Resp. Probabilius est, satis esse, si ille, qui illegitime consensit, denuo consentiat, nam cum alterius consensus fuerit validus, ac legitimus, isque virtualiter, seu habitualiter adhuc perseveret, nec revocatus sit, ut supponitur, adeoque ex parte illius nihil desideretur: solus autem deficiat consensus illius, qui ficte, aut ex metu consensit, consequens est, accedente legitimo consensu ex parte hujus matrimonium convalescere, *Sanch. cit. lib. 2. dis. 32. num. 9.* Secus est, si uterque ficte, aut ex gravi metu invalide consensisset, tunc enim debet uterque consensum renovare, quia cum uterque consensus fuerit omnino nullus, perinde est, ac si matrimonium penitus non esset contractum. Idemque, si matrimonium irritum sit, ob aliquod impedimentum dirimens, *Sanch. cit. l. num.* 11.

LXXXIV. Quæritur 3. Si aliqui contrahunt sponsalia, vel matrimonium per verba obscura, quomodo ea sint intelligenda? Resp. Si verba contrahentium sponsalia, vel matrimonium, sint obscura, secundum communem significationem, seu loquendi modum intelligenda sunt, prout
„ sumitur ex *c. litteris. 7. h. t.* Ubi cum consultus fuis-
„ set Papa Alexander III. quid debeat observari, quando
„ inter aliquos sponsalia (de præsenti ut patet ex contextu)
„ contrahuntur, ita ut alter non intelligat, quod al-
„ ter proponit? Respondet Papa, quod Judex inspicere
„ debet, an tales ad contrahendum matrimonium sint ido-
„ nei, scientia (id est, discretione) & ætate: quo cognito,
„ si alter non intellexit, quod alter proposuit, ad com-
„ munem verborum intelligentiam recurrendum est,
„ & uterque cogendus est, verba prolata in eo sensu re-
„ tinere & servare, quem solent apud recte intelligentes
„ habere.

LXXXV. Ubi notandum 1. Duo necessario requiruntur in contractibus matrimoniorum, imprimis scientia, sive judicium discretionis, quo quis intelligat, quid agat: unde furiosi, amentes, & ebrii, si tanta sit ebrietas, ut usu rationis privet, matrimonium contrahere non possunt, *cap.*

Ne-

Neque 26. cauſ. 32. q. 7. de quo dictum supra *n. 10. h. t.* Deinde requiritur ætas legitima, nempe pubertatis, quæ in masculo incipit post XIV. annum, & in fœminis post XII. nisi malitia, sive sagacitas naturæ suppleat ætatem, de quo plura *Tit. seq.*

Notandum 2. Si intentio, seu consensus internus desit, nulla sponsalium, aut matrimonii oritur obligatio in foro interno, & coram DEO, qualiacunque sint verba: & e converso, si adsit intentio se obligandi vinculo sponsalium, aut matrimonii, eaque manifestetur signo aliquo externo, ita ut ambo contrahentes intelligant, se mutuo velle contrahere sponsalia de præsenti, vel matrimonium, id satis est, qualiacunque sint verba, *Sanch. l. 1. de matr. diſ. 18. num. 2.*

Notandum 3. In foro externo, si de verborum interpretatione dubitetur, non statur intentioni contrahentium, quia ea Ecclesiam latet, sed ea interpretanda sunt secundum communem loquendi usum, sive eo sensu, quo communiter e recte intelligentibus accipiuntur, ut dicitur in hoc *a. Sanch. c. l. n. 4.* non enim in opinionibus singulorum, sed ex communi usu loquendi verba æstimanda sunt, *l. Labeo 7. ff. de ſuppell. legat.*

Notandum 4. Etsi verba loquentium sint intelligenda secundum eorum intentionem, quia verba intentioni deserviunt, & non intentio verbis; verba enim inventa sunt, ut per ea intentionem quis suam exprimat, *c. Humanæ. 11. cauſ. 22. q. 5. c. Intelligentia. 6.* & ibi *Gl. infr. de V. S.* Excipi tamen debet, nisi tempore contractus constet, aliam fuisse mentem contrahentium, ut si aliqui rudes, & simplices, existimantes matrimonium non esse contractum perpetuum, vellent tantum ad tempus inter se contrahere matrimonium, & ad cohabitandum conjugaliter se obligare, non in perpetuum, sive usque ad mortem, idque sufficienter exprimerent: tale enim matrimonium foret nullum, propter defectum perpetui consensus, qui ad validum matrimonium requiritur, *c. Solet. 6. cauſ. 32. q. 2. Cauiſ. in cit. c. Ex litteris. 7. n. 4. h. t.*

Notandum 5. Si matrimonium sit contractum per interpretem, sicut fieri potest, cum & cæteri contractus possint celebrari per interpretem, *l. 1. §. fin. ff. de V. O.* tum integra fides danda & interpreti, cum fuerit communi consensu contrahentium electus: & si dubium incidat ex eo, quia alter contrahentium dicit, se non intellexisse verba interpretis, ad communem sensum, seu significationem verborum recurrendum est, juxta *cit. c. Ex litteris.* & ubi *Gl. V. Intellexerit. h. t. Covarr. in Epitom. lib. 4. Decret. p. 2. c. 2. §. 1. num. 3. Sanch. lib. 3. de matrim. diſ. 39. n. 3. & 4.*

LXXXVI. Quæritur 4. An sit vere matrimonium contractum, quando vir & mulier sibi invicem promittunt, quod ex eo tempore habebunt se pro Conjugibus, & fidem sibi invicem conjugalem servabunt? De hac re agitur in *c. Ex parte. 9. h. t.* Nam cum quidam Andreas nomine, jurasset mulieri C. quod eam ab eo tempore pro Conjuge teneret, & ei sicut uxori suæ fidem servaret; ipsaque vicissim similiter jurasset Andreæ, se illum pro marito habituram, & fidem ei tanquam viro suo servaturam: quo facto, dictus Andreas nihilominus eandem reliquit (supple, & cum alia contraxit, *Gloſ. hic V. Eandem.*) Quare mandat Pontifex Abbatibus a se delegatis, ut eundem superinductа dimissa, ad uxorem suam redire, monitione præmissa, per Ecclesiasticam censuram cogant, quia nemini licet, sine manifesta causa fornicationis, uxorem suam dimittere; & tunc vel ipsam sibi reconciliaret, vel se continere debet, ipsa vivente.

LXXXVII. Notandum 1. Si vir, & mulier juraverint (ut in casu hujus c.) vel etiam sine juramento promiserint, per verba importantia executionem (quæ sonant de futuro, sed significant consensum de præsenti) se invicem pro Conjugibus habituros, vel mutuam fidem conjugalem servaturos, tunc inter eos censetur matrimonium contractum, prout sumitur ex hoc c. ut si dicit: *ex nunc, vel ab hoc tempore, vel deinceps habebo te pro uxore, vel tractabo te semper ut uxorem*, quia verba hæc, etsi sint futuri temporis quoad sonum, tamen reipsa importans consensum de præsenti, si enim quis promittat, quod ex nunc, & deinceps semper hanc fœminam habebit pro uxore, seu tractabit ut uxorem: ergo modo est uxor ipsius, *Sanch. l. 1. de ſponſ. diſ. 18. n. 14.* Quamvis vero in *cit. c. Ex parte.* in responsione mulieris non apponantur hæc verba, *ab hoc tempore*, quæ faciunt, ut consensus de futuro importet consensum de præsenti, tacite tamen subintelliguntur, cum responderet, juxta præcedentia verba viri, *Sanch. cit. l. n. 21.*

Notandum 2. Per hujusmodi verba, *habebo te in uxorem, vel promitto, quod ducam te in uxorem*, non matrimonium, sed tantum sponsalia de futuro contrahuntur, quia non continent tempus præsens, sed tantum futurum; verba enim, quæ competunt contrahendo matrimonio, si proferantur in futuro tempore non designent matrimonium de præsenti contractum: Ut si Petrus dicat Annæ: *habebo te in uxorem*, illa verba possunt intelligi esse vera, quamvis Petrus illam non habeat in uxorem: ergo non sunt necessario referenda ad matrimonium præsenti consensu contractum, *Covarr. cit. c. 4. §. 1. num. 5.* apud quem plura de hujusmodi verborum formulis videri possunt, & dictum etiam supra *ſec. 1. §. 1. num. 7.*

LXXXVIII. Quæritur 5. An matrimonium contractum non servata lege, vel consuetudine loci, seu regionis, in que matrimonia celebrari solent, sit validum? Resp. de hac quæstione agitur in *c. De Francia. 1. h. t.* Ubi refertur, quod quidam ex Francia Orientali, sive Franconia duxit nobilem mulierem ex Saxonia oriundam in uxorem, secundum legem, seu morem Saxonum; sed quia eam non secundum legem, seu consuetudinem Franconum, sive Francorum, desponsaverat (de præsenti scilicet) ideo illa dimissa, aliam in uxorem duxit, (putabat enim ad substantiam matrimonii sufficere, ut contrahatur secundum legem, seu consuetudinem patriæ, *Gl. hic V. Francorum lege*) Quare S. Concilium Triburiense decrevit, ut ille tanquam transgressor Evangelicæ legis (qua vetatur quis dimittere uxorem suam, & aliam ducere, ut *quod DEUS conjunxit, homo non ſeparet, Matth. c. 19. & c. Ex parte. 9. h. t.*) pœnitentiæ subjiciatur, & a secunda uxore separetur (quæ non erat legitima uxor) & ad priorem redire cogatur.

LXXXIX. Pro declaratione hujus c. notandum 1. Validum est matrimonium contractum, licet consuetudines, vel solemnitates patriæ non serventur, ut patet ex hoc c. Et ratio est, quia consuetudo, cum sit juris positivi, sive humani, nullam vim habere potest contra matrimonium legitime contractum, nec illud quoad substantiale irritare, vel tollere potest, quippe quod oritur ex Jure, seu Lege Divina, ideoque non potest ei præjudicare ulla consuetudo, *Hoſtienſ. hic V. Superinduxit, Abb. ibid. num. 3. & 7.* ubi addit, idem esse dicendum de Statutis editis contra ea, quæ pertinent ad substantiam matrimonii, cum hoc pertineat ad forum Ecclesiasticum, non autem sæculare. Id vero intelligendum est, non tantum de consuetudine laicorum, qui nullam habent potestatem disponendi de rebus spiritualibus, sed etiam de consuetudine communi Clericis, & laicis, quia hoc cap. simpliciter, & generaliter loquitur de consuetudine, ad quam inducendam requiritur consensus totius, vel majoris partis populi, adeoque loquitur de consuetudine tam laicorum, quam Ecclesiasticorum, cum & hi sint de populo, seu Universitate; sicut autem laici, ita etiam Clerici carent potestate statuendi de his, quæ pertinent ad essentialia matrimonii, cum hæc sint S. Pontifici reservata, adeoque nec consuetudo illorum potest in his præjudicare matrimonio, *Fagn. in c. 1. n. 15. de cognat. ſpirit.* Neque vero talis consuetudo potest esse legitime præscripta, cum sit contra Jus Divinum, ut probatur ex *cit. c. 1.* ibi: *ille tranſgreſſor Evangelicæ Legis, h. t.* adeoque nullo unquam tempore etiam immemoriali, potest præscribi, quia nulla lex, & nulla consuetudo potest præjudicare Legi Divinæ, *Hoſtienſ. hic. Fagn. c. l. num. 16.*

Notandum 2. At vero circa accidentalia, seu accessoria matrimonii, potest consuetudo patriæ, seu Regionis, in qua contrahitur matrimonium, valere, & disponere, ut docet *Hoſtienſ. hic. & Abb. num. 7.* Cujusmodi sunt, ut nullum conjugium fiat sine dote, & ut nuptiæ publice celebrentur, ut sponsus, & sponsa benedicantur a Sacerdote, & a Paranymphis offerantur, & aliæ similes cæremoniæ adhibeantur, de quibus in *c. Aliter. 1. c. Sponſus, 5. c. Nullum. 6. & ſeqq. cauſ. 30. q. 5.* quia hujusmodi solemnitates ad essentiam matrimonii non pertinent, sed potius spectant ad ejus probationem, ita ut si eas intervenisse constiterit, non sit fas dubitare de matrimonio legitime contracto: sin vero omissæ fuerint, censetur concubitus illicitus, in dubio, *Caniſ. in cit. c. 1. num. 2. h. t.* Unde etiamsi hujusmodi solemnitates non omnes interveniant in nuptiali fœdere, id peccatum non esse dicitur in *c. Noſtrates, 3. in fine, cit. cauſ. & q.* quia non exiguntur necessario, *Gl. fin. ibid.*

§. IV.

Utrum ad valorem matrimonii contracti a liberis necessarius sit consensus parentum; & an patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum?

XC. Ad priorem quæstionem respondetur, matrimonium a liberis utriusque sexus, sive maribus, sive fœminis initum sine consensu parentum, est validum, nec potest a parentibus, vel Magiſtratu infringi, vel irritari. Idque constat imprimis ex *c. Cum virum. 1. in fine, de Regular.* ubi dicitur quod puella in nubili ætate constituta, scilicet pubertate, non possit cogi sequi voluntatem parentum, cum liberum habeat arbitrium in electione propositi, scilicet intrandi monasterium, vel non, vel manendi in sæculo, & nubendi. Idem definitum fuit in Concilio Tridentino *Seſſ. 24. c. 1. de Reform.* ubi damnat eos qui falso affirmant matrimonia a filiisfam. sine consensu parentum, contracta irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse, *Sanch. l. de matr. diſ. 22. n. 3.* Ratio est, quia quivis in iis, quæ ad status electionem pertinent, est liber, & sui juris, nec pendet ab alterius arbitrio; quod maxime locum habet in statu matrimonii, quia gravia onera annexa habet, estque indissolubilis, & perpetua quædam quasi servitus, a qua a natura liberi sumus: unde non debet ejus electio pendere ab aliorum voluntate, quam eorum, qui illum libere suscipiunt; nec parentes possunt filios cogere ad ineundum matrimonium, *Sanch. cit. l. n. 4.* Ex quo sequitur matrimonia filiorumfam. esse valida, non tantum si ignorantibus, sed etiam si invitis parentibus ineantur, solus enim consensus eorum, de quorum conjunctionibus agi-

egitur, ad substantiam matrimonii sufficit. Canones vero exigentes consensum parentum, intelligendi sunt de honestate ac decentia, non de necessitate, seu obligatione. Leges autem Civiles decidentes matrimonium, sine consensu parentum initum, esse irritum, sunt abrogatæ per Jus Canonicum, *Sanch. c. l. n. 3.* Quando vero Justinianus *Inst. de nuptiis, in princ.* ait, quod Civilis, & naturalis ratio suadet, in nuptiis filiorum habendum esse consensum parentum, in quorum sunt potestate: solum asserit, id suadere rationem naturalem, non autem præcipere ut necessarium: nam filius emancipatus legitime contrahit matrimonium sine consensu parentum, *l. Filius. 25. ff. de ritu nupt.* ergo non requiritur consensus parentum in matrimoniis filiorum jure naturali, *Conins. in c. 1. n. 4. h. t.*

XCI. Porro filius matrimonium contrahens tenetur prius consilium petere a parentibus, quia omnino conveniens est, ne filii in re gravi aliquid statuant sine consilio parentum: non tamen tenetur filius consilium datum sequi, sed potest licite inire matrimonium, etiam invitis parentibus, *Sanch. cit. l. 4. disp. 23. n. 10.* ex doctrina *S. Thom. 2. 2. q. 104. art. 5. in Corp.* ubi ait, quod inferior non tenetur obedire suo Superiori, si ei aliquid præcipiat, in quo ei ,, non subditur: indeque infert, quod homo in eis, quæ ad ,, naturam corporis pertinent, non tenetur homini obedi- ,, re, puta in iis, quæ pertinent ad hominis sustentatio- ,, nem, & prolis generationem, unde non tenentur filii ,, parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel vir- ,, ginitate servanda, ita *S. Thom.* ergo cum quoad matrimonium ineundum filius non subjaceat potestati patris, sequitur, quod per se loquendo, & spectata solum auctoritate patern, & subjectione filiorum, possit etiam filius sine consensu patris licite matrimonium inire: quia etsi gravis injuria sit, si filius, patre inconsulto, contrahat matrimonium, non tamen si ipso consulto, etsi non consentiente, quia utitur jure sibi concesso, *Sanch. cit. disp. 23. num. 12.*

XCII. Veruntamen negari non potest, quin peccent liberi, si absque justa causa, sine consensu parentum, matrimonium contrahant: imo propter extrinsecas causas, seu circumstantias occurrentes, regulariter non possunt liberi licite matrimonium inire sine consensu parentum, ut quia parentes gravem causam habent impediendi matrimonium liberorum, quia v. g. volunt matrimonium inire cum persona inæquali, vel infami, non sine dedecore familiæ, vel ex alia causa: ob justam vero causam possunt liberi, etiam parentibus non consentientibus, vel ignorantibus, matrimonium inire, ut si parens liberos jam adultos, & in periculo incontinentiæ constitutos, nolit in matrimonio honesto collocare, *Sanch. cit. disp. 23. n. 4.* Sed dices, parentes possunt irritare vota filiorum, *c. 30. Num. vers. 4.* ergo multo magis possunt irritare contractum matrimonii ab illis initum: si enim promissio DEO facta potest irritari, multo magis facta homini. Sed negatur consequentia, quia DEUS voluit, ut promissio sibi facta per votum penderet ex consensu, & voluntate hominis: non autem promissio facta homini per matrimonium, idque ob causas supra allatas, *Becan. tract. de Sacram. cap. 45. n. 5.*

XCIII. Ad posteriorem quæstionem respondetur, si pater injuste detineat uxores filiorum, per censuram Ecclesiasticam compelli debet, ut intra certum tempus illas restituat suis maritis, prout sumitur ex *c. Non est. 11. h. t.* ,, Nam cum Rex Angliæ, propter discordiam inter ipsum, ,, & filios suos ortam, uxores eorum detineret, mandat ,, Pontifex Episcopis, & aliis Prælatis Angliæ, ut quia ,, justum est, ut viri uxores suas petant, Regem moneant ,, ad eas restituendas: & si intra certum tempus easdem ,, non restituerit ex tunc in quacunque Provincia Regni ,, uxores illæ detineantur, vel etiam transferantur, donec ,, ibi fuerint, nulla Divina Officia (præter Baptismum parvulorum, & Pœnitentiam morientium) celebrentur, ,, vel celebrari permittantur. Ubi addit *Gl. fin. Et præter Communionem*, sive Eucharistiam quæ Viaticum appellatur.

XCIV. Notandum 1. Etsi per matrimonium filii, vel filiæ non eximantur a patria potestate, sed maneant in potestate patris sui, *§. fin. Instit. de patr. potest. l. 2. §. 1. ff. soluto matrim.* non tamen uxores eorum subjiciuntur potestati soceri, cum id nullo jure sit expressum, ut in casu hujus c. uxores filiorum Regis Angliæ non fuerunt subjectæ ipsi Regi, ideoque non potuit illas detinere contra voluntatem filiorum maritorum, imo neque ipsi filii in his Regi erant subjecti, quia in matrimonio, aliisque causis spiritualibus non censetur filiusfam. esse in potestate patris, *c. ult. de Jud. in 6.* & si filius potest libere disponere de bonis castrensibus, etiam patre invito: multo magis in rebus spiritualibus liber est a patria potestate, *Abb. hic num. 2.*

Notandum 2. Si uxor adhuc in potestate patris sui existens, invita ab eo detineatur, potest maritus contra eundem patrem agere interdicto ad exhibendam, & abducendam uxorem suam, *l. 2. ff. de liber. exhibend.*, *& l. 9. C. eod. l. Si invitus. 11. C. de nupt.* ut in casu hujus c. possunt filii Regis uxores suas repetere per interdictum de liberis exhibendis, *Gl. hic V. Uxores*: quia in hac re fortius est vinculum matrimonii, quam patriæ potestatis, *l. 1. in fine. ff. eod.* Si vero uxor volens detineatur a patre, vel alio quopiam, potest maritus, implorato officio Judicis, vel Episcopi loci petere, ut ad illum redeat, *l. fin. ff. de liber. exhibend. Gl. hic. V. Uxores.*

Notandum 3. Sive uxor detineatur invita, sive volens, maritus potest adire Judicem, sive Ecclesiasticum, sive etiam secularem, & petere eam sibi restitui: quia quamvis quando agitur de jure matrimonii, vel iis, quæ ad substantiam illius pertinent, an legitime sit contractum, solus Judex Ecclesiasticus sit competens Judex, *c. n. de Judic. c. Lator. 5. & c. Causam. 7. Qui filii sint legitimi*; secus vero est, cum agitur de recuperanda, seu restituenda uxore, & sic quasi possessorium instituitur: nunc enim æque Judex secularis adiri potest, quam Ecclesiasticus, *Abb. hic n. 6.* Ad Ecclesiasticum vero Judicem pertinet etiam de hac re judicare, ratione peccati, quod uxor committit, subtrahendo se marito, si volens detineatur penes alium, *Conins. in cit. c. Non est n. 3. h. t.*

Notandum 4. Ex facto Principis potest tota Provincia subjici Interdicto Ecclesiastico, ut patet ex hoc c. & indirecte puniuntur subditi propter factum Principis, *Abb. hic n. 4.* Quæ vero in fine hic adduntur de officiis Divinis interdicendis, ea pertinent ad *Tit. 39. Libri V. sequentis*.

S E C T I O IV.

DE MATRIMONIO FICTO, SEU simulato, & coacto.

§. 1.

An matrimonium ficte contractum sit validum, ad quid obligetur, qui ficte contrahit?

XCV. Assertio 1. Qui ficte contrahit matrimonium cum muliere, per verba de præsenti, absque interno consensu in illam, invalide contrahit, prout sumitur ex ,, *c. Tuæ nos. 26. h. t.* Nam cum quidam non posset mu- ,, lierem quandam aliter ad concubitum inducere, nisi eam ,, sibi desponsasset, (scilicet per verba de præsenti) sine ,, alia solemnitate, & nemine præsente, illi dixit; *Te Joannes desponsat*, cum ipse non vocaretur Joannes, sed ,, finxit, se sic vocari, putans se non inire conjugium cum ,, eadem, eo quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi cum ea, sed solum car- ,, nalem copulam ab ea extorquendi. Unde quæsitum fuit, ,, utrum inter eos matrimonium sit contractum, cum mu- ,, lier consenserit in ipsum, & ipse dissenserit in eandem, ,, ac etiamnum dissentiat, nec aliud egerit, nisi quod eam ,, carnaliter cognoverit. Consultus super hoc Papa Innocentius III. respondet, cum prædictus vir dictam mulierem in propria persona desponsaverit, etsi sub alieno nomine, quo vocari se finxit, & inter eos carnalis copula sit subsecuta (per quam consensisse in eam videtur, ,, *Gl. hic V. Copula*) videretur forte pro matrimonio præsumendum esse: nisi expresse dictum fuisset Papæ, quod ,, ille vir non proposuit, nec consensit eandem ducere in ,, uxorem, quod quomodo constare potuerit, se non ,, videre. Si tamen se ita res habuerit, nempe quod ille ,, non proposuit eam ducere in uxorem nec unquam in ,, eandem consensit: non debet ex illo facto matrimonium ,, judicari quia in eo non reperitur substantia conjugalis ,, contractus, nec forma (id est, materia, & forma, *Gl. margin. hic Lit. D.*) Quoniam ex altera parte dolus solum adfuit, & consensus omnino defuit, sine quo matrimonium nequit contrahi.

XCVI. Pro declaratione hujus c. notandum 1. non valet matrimonium, in quo alter contrahentium non consentit, vel ficte solum, seu simulato animo consentit, ut patet ex hoc *cap. juncta Gl. ibid.* quia sine vero consensu non subsistit matrimonii contractus, *c. 2. caus. 27. q. 2.* Simulatus autem consensus non est verus, adeoque etiam simulatum matrimonium non est validum, *l. 30. ff. de ritu nupt.* quod etiam in aliis contractibus locum habet, ut in iis scilicet potius spectandum sit, quod reipsa agitur, quam quod simulate concipitur, juxta Tit. *Plus valere, quod agitur, in Cod.*

Notandum 2. Responsum S. Pontificis datum in parte posteriora hujus c. nempe quod matrimonium hoc ficte initum a viro illo, qui se falso nominavit Joannem, sit invalidum, solum procedit in foro interno conscientiæ, seu pœnitentiali, in quo nec testes requiruntur, nec alia probatio, sed de omnibus, quantumcunque occultis, soli confitenti se animo ficto illam fœminam desponsasse licet sub alieno nomine, fides habetur; cum ergo in hoc foro constet illum non consensisse in matrimonium cum illa muliere, non fuit judicandum pro matrimonio, sed contra illud, quod non fuerit verum matrimonium: sed quia dictus vir fictionem hanc non poterat probare in foro externo, ideo Pontifex dixit, se non videre, quomodo Episcopo (cui rescripsit) de hoc constiterit, scilicet in foro externo, quia in foro interno pœnitentiali vir ille hoc Episcopo confessus fuit, se ficto animo fœminam hanc sibi desponsasse data ei licentia utendi hac notitia extra Confessionem Sacramentalem, in quo judicio cuilibet est credendum, quia ipsi soli fit præjudicium, *Gl. hic V. Qualiter. Abb. hic n. 6. & Host. in princ. V. Alicujus, col. 1.*

Notandum 3. In foro vero externo, seu contentioso, si constet ex confessione conjugum, vel ex aliis argumentis, & conjecturis probari possit, hunc virum mulierem istam, ignaram fictionis ipsius, sibi in propria persona desponsasse, & car-

& carnaliter eam cognovisse; tum debes judicari pro matrimonio, & censeri illud vere & valide contractum esse, non obstante falsi nominis mutatione; quia illa vel scienter facta est; & non obstat error, si constat de persona, quia non interest quocunque nomine se quis appellet, dummodo persona sit certa, *l. In venditionibus. 9. ff. de contrah. empt. §. Si quidem in nomine Instit. de legat.* Vel scienter mutavit nomen, qui ficte desponsavit hanc mulierem, & dolus hic non debet ei prodesse, sed contra ipsum fieri interpretatio, *Gl. hic V. Mulierem. Abb. n. 6.* quia in foro, seu Tribunali externo asserens se non consensisse, vel non vere in sibi desponsatam consensisse, non creditur in præjudicium alterius, *Gl. hic V. Qualiter.* Neque vero etiam ex parte mulieris hic intervenit error personæ irritans matrimonium, sed error solius nominis, cum mulier ipsum præsentem viderit, & in eum consenserit. Putat tamen *Canis. in cit. c. Tua nos. n. 3.* quod in proposito casu, etiam in foro externo non sit judicandum matrimonium fuisse validum, quia dolo seu fraudulenter assumpsit alienum nomen ad extorquendum illicitum concubitum, non ad contrahendum matrimonium. Verum dolus non per se matrimonium reddit invalidum, nisi inducat errorem personæ, vel alium talem, per quem invalidatur matrimonium, qualis non est mutatio solius nominis.

XCVII. Assertio 2. Ficte contrahens matrimonium per verba de præsenti, sine interno consensu, grave peccatum committit, non solum sacrilegii contra reverentiam Sacramenti, sed etiam injustitiæ, quia alteri bona fide contrahenti gravem injuriam, ac damnum infert: nam quia in foro externo non potest probari alterum ficte consensisse in matrimonium, decepta non permittetur aliud matrimonium inire, & cogetur continenter vivere, ideo deceptor obligatus est ad compensandum hoc damnum, quod inde putatitiæ conjugi accidit, quæ compensatio plerumque aliter fieri non potest ad æqualitatem, nisi ficte contrahens vere in matrimonium consentiat, illudque ratificet, *Sanch. l. 2. de sponsal. dis. 11. n. 4. & 5. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 6. num. 1.*

Sunt tamen plures casus, in quibus deceptor non obligetur ad matrimonium contrahendum, sed alio modo damnum illatum resarcire potest. Veluti 1. Si deceptor postea cum alia matrimonium contraxit vero consensu. 2. Si decepta Virginem se esse falso jactavit, tunc enim una deceptio per aliam tollitur, ac veluti compensatur. 3. Si deceptor in longe altiori statu sit positus, dummodo sub spe matrimonii copula carnalis non sit secuta. 4. Si ex tali matrimonio timeantur secutura scandala, & infelices exitus. 5. Si decepta, cognita deceptione, sponte recipiat aliam compensationem, *Laym. cit. l. num. 2.* Sed de hoc plura *lib. 5. tit. 16. de adult. & stupro.*

§. II.

An matrimonium ex metu contractum sit validum?

XCVIII. Assertio 1. Matrimonium ex metu gravi, seu cadente in virum constantem contractum in utroque foro, externo & interno, est irritum, si is metus injuste, ac directe ad matrimonium extorquendum sit incussus. Est communis, ac certa omnium fere Theologorum, & Canonistarum sententia apud *Sanch. l. 4. de matr. dis. 12. n. 18.* Probatur imprimis ex *c. Cum locum. 14. h. t.* Ubi talis casus proponitur, ut refert *Gl. ibid.* Duo Cives Papienses „ petebant quandam puellam, & uterque contendebat se „ cum illa matrimonium contraxisse, unde mulier time„ bat, violentiam ab illis sibi inferendam. Consultus Pa„ pa respondet: ubi metus, & coactio intervenit, non ha„ bet locum consensus: matrimonium autem solo consen„ su contrahitur, & sic omnis metus, & coactio ab eo ab„ esse debet, & cum de ipso (scilicet consensu) quæri„ tur, debet illa (vel ille, qui in aliam, vel quæ in a„ lium consentire debet) plena securitate, seu libertate „ gaudere. Quare mandat Pontifex, ut puella illa, de cu„ jus matrimonio quæstio agitur, in tuto loco collocetur, „ donec causa fuerit per sententiam definita.

XCIX. Hinc colligitur, quod matrimonium debet libero consensu a coactione, vi, & metu, contrahi, alioquin est ipso jure irritum. Ratio est, quia cum matrimonia coacta infelices soleant exitus habere, *c. Requisivit. 17. h. t.* expediebat, ut illa essent plene libera, ita ut non possit quis per injuriam ad illa cogi, nam cum semel valide contracta sint insolubilia, nec amplius rescindi possint, ex gravi metu inita, ab initio debebant irritari: secus est de aliis contractibus ex tali metu initis, hi enim etsi validi, possunt rescindi per exceptionem, vel Judicis sententiam, ideo ipso jure, & facto non sunt invalidi, *Abb. in cit. c. Cum locum. 14. h. t. Sanch. cit. dis. 12. n. 26. Tanner. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 20. & 21.*

C. Ubi præterea notandum 1. duplicem esse metum: primus dicitur levis, quando scilicet timetur leve tantum malum, aut grave quidem, sed immerito, ac imprudenter: secundus dicitur gravis, & cadens in virum constantem, qui duas conditiones requirit: prima est, ut sit metus alicujus gravis mali, vel secundum se, vel saltem respectu personæ, cui metus incutitur; secunda, ut non vane, leviterque, sed probabiliter, ac prudenter credatur illud malum imminere sibi, aut personæ conjunctæ in primo, vel etiam ulteriori gradu, ut parentibus, liberis, uxori, fratribus, imo etiam aliis consanguineis, & affinibus, item domesticis, ut docet *Sanch. l. 4. de matr. dis. 2. n. 10. & seqq. & dis. 3. n. 2 & dis. 4. n. 3. & pluribus seqq.* Tunc autem malum probabiliter creditur imminere, quando is, qui minatur malum, potens est illud inferre, & solitus est exequi minas, neque potest facile illud malum depellere, aut vitare. Hujusmodi autem metus gravis est metus mortis, vel mutilationis membrorum, aut atrocium tormentorum, diuturni, & perpetui carceris, exilii, servitutis, stupri, respectu Virginis; imo etiam respectu visi, amissionis status honorifici: infamiæ tam facti, quam juris, quæ difficulter aboleri potest; amissionis majoris partis bonorum, excommunicationis denique injustæ, quæ facile tolli non potest. De quo plura videri possunt apud *Sanch. cit. l. 4. dis. 5. n. 4. & seqq.* item quæ dicta sunt de metu in genere, *lib. 1. tit. 40. §. 1.*

Notandum 2. Metus etiam gravis ad matrimonium contrahendum incuti potest, vel a causis naturalibus, intrinsecis, vel extrinsecis, ut est timor mortis instantis, ex præsente morbo, vel ob pestem grassantem, vel ob periculum naufragii &c. vel inferri potest a causa libera, ut ab homine: idque rursus dupliciter: primo directe, cum intentione, & animo extorquendi ab altero matrimonium: secundo, quando ob aliam causam incutitur metus, quamvis metum passus simul etiam eo metu moveatur ad contrahendum matrimonium, ut si detrusus in carcerem, ob aliam omnino causam, contrahat matrimonium cum filia detrudentis, ut hoc modo se liberet. Potest autem utroque modo metus incuti, vel juste; ut si quis deprehenso eum aliqua in flagitio justam delicti accusationem minetur; vel injuste, ut si quis, privata auctoritate, mortem minetur alteri, nisi matrimonium cum eo ineat. Item potest hic metus incuti, vel a contrahente, seu petente matrimonium, vel ab alio tertio, *Sanch. cit. l. 4. dis. 12. n. 2.*

Notandum 3. Jus irritans matrimonium gravi metu contractum non innititur falsæ præsumptioni metu coactum non consensisse, sed finxisse consensum, tum quia Ecclesia in dubio semper præsumit pro valore matrimonii; tum quia non præsumit aliquem delinquere, nisi id legitime probetur, semper enim præsumitur per meliore parte, *cap. 2. infr. de Reg. Jur.* fingere autem consensum, ubi non est, est peccatum mendacii, *Sanch. cit. dis. 12. num. 18.*

CI. Notandum 4. Matrimonium gravi metu contractum idcirco etiam est ipso jure merito irritum, in utroque foro, quia adversatur tribus bonis, quæ in matrimonio reperiuntur, scilicet fides, proles, & Sacramentum, *c. ult. de condit. appos. c. Omne, 10. caus. 27. q. 2.* Et imprimis metus adversatur ipsi Sacramento, quia hoc significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, quæ fuit facta per liberum amorem, ideoque etiam matrimonium contrahi debet per liberum consensum, ut signum correspondeat signato. 2. Metus repugnat etiam debitæ generationi prolis, qui est finis matrimonii, qui autem vi, seu metu matrimonium contrahunt, deficiente mutuo amore facile separabuntur, & ad prolis generationem non multum afficientur. 3. Repugnat etiam metus fidei conjugali, *quia quod quis non diligit, facile contemnit. c. Prsesent. 4. caus. 20. q. 3.* Unde periculum est, ne tales Conjuges fidem violent, & in adulterium labantur, *Abb. in cit. c. Cum locum 14. n. 8. h. t. Sanch. cit. l. 4. dis. 12. n. 18.*

Notandum 5. Matrimonium metu initum est irritum, sive metus inferatur ab eo, cum quo quis contrahere cogitur, sive a quocunque alio, sine illius culpa, & scientia inferatur, *Sanch. cit. dis. 12. n. 19.* Ratio est, tum quia metus irritat matrimonium, eo quod tollat spontaneum, seu plene liberum consensum, *cit. c. Cum locum h. t.* Sed non minus tollit metus libertatem consensus, sive per ipsum contrahentem, sive per alium inferatur, ergo non minus irritat matrimonium. Tum quia Jus non tam in odium metum incutientis, sed præcipue in favorem libertatis matrimonii, irritavit matrimonium tali metu initum, ut expresse colligitur ex *c. Veniens. 15. h. t.* ne scilicet quis cogatur invitus contrahere: patiens autem metum est æque invitus, sive ab ipso contrahente, sive ab alio tertio contrahere ex metu cogatur, *Coninch. cit. dis. 28. dub. 1. n. 6.*

Notandum 6. Si Judex timeat libertatem consensus in aliqua fœmina impediendam fore, curare debet, ut illa in loco honesto, ac tuto collocetur, ne ipsi vis inferatur, & ubi libere possit consensum suum exprimere, *cit. c. Cum locum infr.*, *Covar. in Epitom. l. 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 6. n. 2.*

CII. Porro quod dictum est matrimonium gravi metu injuste incusso contractum esse irritum, id etiam probatur „ ex *c. Veniens. 15. h. t.* Ubi dicitur, quod quidam Gui„ lielmus nomine in domo sua mulierem quandam rece„ pit, (ut concubinam, *Gl. hic V. Recepit.*) ex qua pro„ lem habuit, eique coram pluribus promisit, se illam du„ cturum in uxorem: postea vero in domo vicini sui perno„ ctans, cum filia ejus concubuit, quos cum pater puellæ, „ simul in lecto jacentes reperisset, ipsum Guilielmum coe„ git, filiam suam per verba de præsenti desponsare. Hoc „ intellecto, Papa Alexander III. mandavit Episcopo lo„ ci, ut si invenerit, quod primam mulierem, post fidem „ ei præstitam, cognoverit, ipsum cum illa faciat remane-

„ manere, alioquin ſecundæ mulieri, ut uxori jubeat eum „ adhærere: niſi metu coactus, qui poſſet cadere in vi„ rum conſtantem, eam deſponſaverit. Conſentit *c. 2. De* „ *eo qui duxit &c.* de quo infra *Tit. 7.* „

Ex quo patet, quod matrimonium contractum per metum gravem, ſeu cadentem in virum conſtantem, ad eum finem injuſte incuſſum, ſit nullum in utroque foro: nam ideo in *cit. c. Veniens*, matrimonium fuit irritum, quia pater juvenem repertum cum filia in eodem lecto injuſte coegit ad illam ſibi deſponſandam, volens eum interficere, vel aliud grave malum inferre, quod injuſtum erat, quia etſi ibi non dicatur in particulari, quis metus fuerit incuſſus, ſive quod pater mortem minatus ſit Juveni, ſed ſolum *tunc. cap.* loquatur generaliter de metu cadente in virum conſtantem: videtur tamen omnino de ſimili metu injuſto hoc c. intelligendum eſſe, ut jura jubent concordentur, ut tradit *Sanch. cit. l. 4. diſ. 13. n. 6. Coninch. tract. de Sacram. diſ. 28. n. 15.* Ubi ait, hunc eſſe caſum *cit. c. Veniens*. Nec etiam poterat pater, propria auctoritate, juſte talem cogere ad ineundum matrimonium, quia hoc ad Judicis officium ſpectat, ut ex Reginaldo tradit *Barb. in Collect. in cit. c. Veniens. n. 4. h. t.*

CIII. Extenditur autem 1. Quod matrimonium per metum injuſte incuſſum ad extorquendum illud, eſt invalidum, etiamſi metum paſſus culpæ reus fuerit, ſive contrahens culpa ſua in hunc metum inciderit, *Gl. fin. in cit. c. Veniens. & Sanch. cit. l. 4. diſ. 8. n. 9.* Quia culpa non tendit directe ad incutiendum metum, *Covarr. in l. 4. p. 2. c. 3. §. 5. n. 8.* Extenditur 2. metus incuſſus irritat matrimonium, etiamſi quis cogatur incertam ex certis ducere, v. g. unam ex duobus filiis Petri, quia iſtic neutram volebat ducere, coacte tamen alteram duxit, adeoque invitus, & non libere, *Covarr. c. l. n. 9.*

CIV. Aſſertio 2. matrimonium ex gravi metu juſte incuſſo contractum validum eſt, etiamſi is metus directe ad obtinendum matrimonium incutiatur, ſive a lege, vel judice præcipiente, v. g. ut ducat Virginem a ſe vitiatam, ſub fide, & ſpe matrimonii, *c. Ex litteris. 10. h. t.* de quo ſupra *n. 17. & 18.* ſive a privato homine metus ſit illatus, ut ſi pater ſtupratori filiæ ſuæ minetur, ſe ipſum accuſaturum in judicio, niſi eam ducat in uxorem, *Sanch. cit. l. 4. diſ. 8. n. 9. & diſ. 13. n. 3. Leſſ. l. 2. de juſt. c. 17. dub. 6. n. 37. Coninch. cit. diſ. 28. dub. 1. n. 14.* Ratio eſt, quia talis metus non tam infertur ab alio, quam ab ipſo patiente metum; qui culpa ſua ſponte dedit cauſam, ob quam talis metus poſſet ei inferri, juxta *l. Si Mulier. 21. ff. De eo, quod met. cauſ.* ubi dicitur *quia hunc ſibi metum ipſa infert*, v. g. Si quis dicat ſtupratori Virginis, *Te accuſabo, niſi hanc duxeris in uxorem*, non inferre cenſetur metum, ſed potius timorem jam conceptum ex delicto auferre; offerendo matrimonium tanquam medium ad evadendam pœnam, delictum enim præbet anſam ad accuſationem, & pœnam ipſi debitam. Confirmatur, quia quando quis juſte metum patitur, non adeſt cauſa, cur ipſi ſubveniatur, cum ſponte ſe in eam neceſſitatem conjecerit. Neque vero matrimonium ideo ſolum irritat metus, quia tollit plenam, ſeu perfectam libertatem, alias quando Judex juſte cogit implere ſponſalia, matrimonium foret invalidum, ſed quia injuſte tollit, quod hic ceſſat: neque ex eo tam infelices timentur exitus, quia animus aliquantulum quieſcit, cum quis conſiderat ſe juſte compulſum eſſe ad contrahendum tale matrimonium, *Sanch. cit. diſ. 13. n. 9.* Adde, quod tale matrimonium contrahenti ſit omnino voluntarium, ſaltem in cauſa, & per ſe aptum conciliare amorem conjugalem, cum fuerit ratio alteri evadendi ingens periculum.

CV. Aſſertio 3. Matrimonium contractum ex gravi metu injuſto quidem, non tamen eo fine incuſſum, ut extorqueatur matrimonium, ſed ad rem aliam obtinendam, eſt validum, ſive metus proveniat a cauſa naturali, ſive libera, *Sanch. cit. l. 4. diſ. 12. n. 3. Coninch. c. l. n. 9.* & alii communiter. Probatur, quia tali caſu non compellitur metum patiens ad matrimonium ab eo, qui metum infert, cum hic non petat, nec intendat extorquere matrimonium, ſed impellitur a ſeipſo, dum ſponte eligit matrimonium, tanquam medium ad ſe liberandum a periculo corporis intentato ab eo, qui metum intulit v. g. ſi injuſte detentus in carcere, vel injuſto metu preſſus matrimonium contrahat cum filia Judicis, vel hoſtis, ut ſic concilient ejus animum, & ſe liberet, validum erit matrimonium, quia tunc metus injuſte incuſſus, non eſt per ſe, ac directe cauſa matrimonii: ſed ſolum per accidens, quatenus ipſe injuriam paſſus ad ſe liberandum tale medium deligit, quod Jura ipſi adimere non debuerunt, alioquin periclitanti viam evadendi præcluderent, *Coninch. c. l. n. 10.* Hinc patet, quod tres conditiones requirantur, ut matrimonium per gravem metum, ſeu cadentem in virum conſtantem contractum ſit irritum. 1. Ut ſit incuſſus a cauſa extrinſeca, eaque libera, nempe ab homine. 2. Ut injuſte incuſſus ſit. 3. Ut ad eum finem ſit incuſſus, ut contrahatur matrimonium, tale enim matrimonium eſt ipſo facto nullum, etiam in foro conſcientiæ, ex communi, & certa omnium fere Theologorum, & Canoniſtarum ſententia, apud *Tanner. cit. diſ. 8. q. 3. dub. 2. n. 20.* & patet ex ſupra dictis.

CVI. Aſſertio 4. Matrimonium metu gravi initum irritum eſt, non Jure poſitivo Divino, quia tale nullum extat: nec Jure naturæ, tum quia quod fit metu, etiam gravi, eſt ſimpliciter voluntarium, & ſecundum quid ſolum involuntarium, ut dictum ſuo loco: unde nihil obſtat, quominus Jure naturæ omnes contractus metu initi ſint validi, etiam contractus matrimonii: quia quamvis iſte contractus ſemel validus, non poſſit reſcindi a Judice: ſpectata tamen rei natura, nihil obſtat, quominus eſſe poſſit validus, quia hoc non neceſſario requiritur ad ſubſtantiam contractus per metum initi, ut poſſit reſcindi per Judicem: ſed hoc procedit in illis contractibus per metum initis, qui ſubſunt poteſtati humanæ, qualis non eſt contractus matrimonii. Tum quia ſpectato ſolo Jure naturali, etiam metus levis irritaret tam matrimonium, quam alios contractus, non minus, quam metus gravis, inter quos metus de jure naturæ non eſt differentia, niſi quod gravis graviorem injuriam inferat, quam levis. Quare quod metus levis non irritat matrimonium, nec alios contractus, id non provenit ex jure naturæ, ſed ex ſolo Eccleſiaſtico. Etſi vero jam non reperiatur ullum jus, quod aperte tale matrimonium irritet: conſtat tamen ex traditione Doctorum, & Pontificum decretis, more, & uſu id ſemper obſervatum eſſe, ut matrimonium metu gravi extortum ſit irritum: & forſan olim talis lex ſcripta extitit, quæ poſtea periit, *Sanch. cit. l. 4. diſ. 14. n. 2. & 4.* Ubi etiam ad argumenta ſententiæ oppoſitæ reſpondet, *Coninch. cit. diſ. 28. dub. 2. n. 16. & 18. Tanner. cit. dub. 2. n. 24. & 25.* Non obſtat, quod in *c. Cum locum 14. h. t.* dicitur, non habere locum conſenſum, ubi metus, vel coactio intercedit, ſine conſenſu autem matrimonium conſiſtere nequit: ergo tale matrimonium eſt irritum jure naturæ, non tantum Eccleſiaſtico. Verum non dicitur ibi, quod metu coacti non vere conſentiant in id, quod ex metu faciunt (nam alias invalide baptizarentur, qui gravi metu compulſi Baptiſmum recipiunt, cum neceſſario requiratur eorum conſenſus, contra *c. Majores, 3. de Baptiſmo.*) Sed ſolum ibi negatur eſſe conſenſum talem, qualem Jus neceſſario requirit, ſcilicet liberum ab omni coactione, *Coninch. cit. l. n. 17.* Cæterum matrimonium ex gravi metu contractum inter infideles eſt validum, niſi ipſorum legibus aliud ſit ſtatutum, quia conſenſus metum patientis eſt abſolute, ac ſimpliciter voluntarius, & ſecundum quid ſolum involuntarius, *Sanch. cit. diſ. 14. n. 3.*

CVII. Ex dictis infertur 1. Matrimonium contractum cum concubina, metu mortis inſtantis ex morbo naufragio &c. eſſe validum, quia is metus non infertur ex cauſa extrinſeca libera ad extorquendum matrimonium. Infertur 2. Eum, qui matrimonium contrahit, eo quod Medici judicent, id eſſe neceſſarium ad vitam ſervandam, quæ alias ob humorum abundantiam periclitaretur, licet alias nullo modo contraheret, eſſe validum, quia metus provenit ex cauſa extrinſeca naturali. Infertur 3. Matrimonium contractum ab eo, qui eſt conjectus in carcerem, ſi non animo extorquendi matrimonium ſit incarceratus, validum eſſe, quia talis metus non incutitur ad matrimonium extorquendum. Infertur 4. Validum etiam eſſe matrimonium, ſi ad mortem damnatus ad ſe ab ea liberandum meretricem publicam ducat in uxorem, alias non ducturus: ſive deinde ipſe contrahens, ſive alius, vel etiam ipſe Judex hanc conditionem primo offerat, quia tunc metus non incutitur ad ineundum matrimonium, ſed aliunde jam conceptus aufertur, datur que modus, & via evadendi periculum mortis, *Sanch. cit. diſ. 12. n. 4. & pluribus ſeqq.*

CVIII. Prædictis addendum 1. Quod dicitur in *Inter opera 20. h. t.* „ Magnum opus charitatis eſt, errantem, „ ſeu peccantem ab errore ſuo revocare. Unde ſtatuit Papa „ Clemens III. ut omnibus, qui publicas meretrices e „ lupanari extraxerint, & duxerint in uxores, id ei proficiat in remiſſionem peccatorum. „ Eſt autem hic ſermo de remiſſione peccatorum, non quoad culpam, quæ per contritionem, & pœnitentiam deletur, ſed quoad pœnam temporalem, ut docet *Abb. hic n. 3.* Nam cum magnum opus miſericordiæ ſit corrigere peccantem, & a peccato avertere, eſt enim opus miſericordiæ ſpiritualis, quod præſtantius eſt operibus miſericordiæ corporalibus, ideo ex Theſauro Eccleſiæ a Papa ducenti in uxorem publicam meretricem, applicantur indulgentiæ in remiſſionem, ſeu ſatisfactionem peccatorum, pro pœna temporali adhuc debita, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 11. n. 3.* Dicitur autem meretrix, quæ palam libidinem exercens, quæſtum facit, cujuſque turpitudo publice venalis eſt, *l. Palam. 43. ff. de ritu nupt.* Item illa, quæ multorum libidini patet, *c. Vidua 16. diſ. 43.* etiam ſine quæſtu, *cit. l. Palam, Covarr. cit. l. n. 4.* Nec obſtat, quod dicitur in *princ. cauſ. 32. q. 1.* quod meretrix in conjugem duci non debeat: nam loquitur de illa, quæ meretricari non deſinit, ut ait *Gl. fin. hic*, & illa retineri non debet, ne patronus turpitudinis videatur: in hoc autem c. eſt ſermo de ea muliere, quæ libenter vellet continenter vivere, ſi reperiret, qui eam ducere vellet in uxorem. Tenet tamen matrimonium cum meretrice initum, ut tradit *Gl. V. Quod autem, cit. cauſ. 32. q. 1. in princ.*

Porro quod ſupra dictum eſt, damnatum ad mortem ab illa liberari, ſi velit ducere in uxorem meretricem in publico lupanari exiſtentem, in foro externo non procedit, neque in praxi obſervatur, quia in grave præjudicium Reipubl. tendere poſſet, ut notat *Barboſ. in Collectan. in cit. cap. Inter opera n. 5. h. t.*

CIX. Addendum 2. Non omnis violentia, aut metus reddit matrimonium contractum irritum, prout sumitur ex c. *De muliere* 6. *h. t.* "Nam cum quædam mulier invite tradita esset viro, & per vim detenta, quæsitum fuit ex Papa, an inter eos esset matrimonium? Respondet Pontifex, cum inter vim, & vim sit differentia, nec constet, an post violentiam consensus intervenerit, ideo certum se non posse dare responsum."

Ubi notandum 1. Duplex est vis, sive metus, unus, qui cadit in constantem virum, & iste reddit matrimonium irritum, nisi denuo de novo consentiant conjuges: alius est metus vanus, seu improbabilis, qui non impedit matrimonium, *Gl. hic V. Inter vim.*

Notandum 2. Illa Regula, *coacta voluntas est voluntas*, non habet locum in matrimonio, c. 1. & ibi *Gl. V. Vult*, *caus.* 15. *q.* 1. quia ad substantiam matrimonii requiritur consensus liber ab omni vi, & coactione, *Abb. hic n.* 2.

Notandum 3. Papa in casu hujus c. non dedit certum responsum, quia nescivit, quæ violentia fuerit mulieri illata, etsi potuisset respondere, distinguendo inter vim, & vim, sive qualis vis, seu metus illi fuerit illatus, *Gl. fin. hic.*

§. III.

An si mulier invita cum aliquo matrimonium contraxit, nec in eum postea consensit, valeat matrimonium si alteri postea nubat. Item an matrimonium metu gravi contractum per spontaneam cohabitationem ratificetur, & convalescat?

CX. De priore quæstione agitur in *c. Veniens.* 13. *h. t.* "Ubi talis casus proponitur. Quædam juvenis mulier, Mariota nomine, adamavit quendam adolescentem, ita ut uterque, præsentibus tribus testibus, de matrimonio contrahendo juramentum præstiterit: sed parentes mulieris hoc ignorantes, eam invitam, & reclamantem, in uxorem alii tradiderunt, quem ipsa ita exhorruit, ut nullo modo ab ipso se cognosci permiserit: & publice fateretur addito juramento, quod a priore viro cognita fuerit. Sed cum Episcopus Diœcesanus cognovisset, quod proxima inter eos (scilicet ipsam mulierem, & primum virum) esset consanguinitas; ipsos ab invicem separavit. Cæterum cum causa hæc tractaretur, & illa nollet consentire in virum, cui a parentibus tradita fuerat, ipse aliam in uxorem duxit: & illa cuidam alii T. nomine publice in facie Ecclesiæ nupsit (quod fieri non debuit, causa, sec lite pendente, *Gl. hic. V. Nupsit*). Demum cum ex illo filium suscepisset: pater ipsius T. ipsi opposuit, quod filium suum in virum habere non potuit, eo quod alii, qui jam defunctus est, prius desponsata fuisset. Re delata ad Papam, is mandavit quibusdam a se delegatis, ut si prædicta mulier a priore viro judicio Ecclesiæ fuerit separata, & a prædicto T. sine contradictione Ecclesiæ in uxorem ducta, & ille, cui prius a parentibus fuit copulata, vita decessit, moneant prædictum T. ut ipsam Mariotam in uxorem recipiat, & eam maritali affectu tractet; alioquin in eum, & superinductam, & patrem ipsius (si restiterit) sententiam excommunicationis ferant."

Hinc patet, quod si mulier coacta, seu invita in uxorem sit ducta, & postea alteri nubat, valeat hoc posterius matrimonium, non obstante priore matrimonio, quippe quod metu gravi contractum ipso jure nullum fuit: nisi metus, antequam secundum matrimonium contraheretur, fuerit purgatus per subsequentem consensum mulieris, de quo infra.

CXI. Ubi notandum 1. in casu hujus c. imprimis mulier illa, post contracta sponsalia jurata cum adolescente, etsi carnis copula fuerit secuta, uti ipsa confessa fuit, non potuit valide contrahere matrimonium cum illo, ob impedimentum consanguinitatis inter eos intercedens, de quo Ecclesiæ constabat, fuit enim ideo ab Episcopo separati. Unde poterat Mariota libere nubere illi, cui parentes illam desponsare volebant, postquam ab adolescente, cui prius adhæserat, ob consanguinitatem inter eos intercedentem, auctoritate Episcopi, separata fuit. At vero alterum matrimonium, quod invita, & reclamans, ex voluntate parentum inire debuit, invalidum fuit, ideoque ea nihil obstante, licite, & valide alteri nubere poterat, præsertim cum vir ille jam defunctus fuerit. Illud vero matrimonium, quod dicta mulier postea cum tertio, videlicet T. iniit, validum fuit: & ideo mandavit Pontifex sub pœna excommunicationis, ut ipse T. dimissa superinducta, Mariotam in uxorem recipiat, & maritali affectu tractet, ut patet ex textu.

Notandum 2. Matrimonium a filiofam. contractum, sine parentum consensu, validum est, ut colligitur etiam ex hoc c. & dictum supra *n.* 90.

Notandum 3. Omnes, qui impediunt jurisdictionem Judicis possunt excommunicari, quia per hoc subjiciuntur jurisdictioni ipsius Judicis, *Gl. fin. hic.*

CXII. De posteriore quæstione agitur in *c. Ad id* 21. *h. t.* "Nam cum quædam puella undecim annorum ab initio invita, ac renitens (ut dicebat) in matrimonium tradita fuisset cuidam viro, sed postea per annum, cum dimidio ipsi cohabitans, in illum consensisse videretur: Consultus Papa Clemens III. rescribit, illam cogendam esse, redire ad virum: (a quo recesserat); nec testes esse recipiendos, si quos mulier vellet producere ad probandum, quod non consenserit in eundem, quia mora tanti temporis hujusmodi probationem excludit: & mandat insuper Ordinario loci, ut utrumque compellat ad permanendum in conjugio, & tractandum se invicem conjugali affectu, nisi forte vellent ad Religionem simul transire, injuncta eis pœnitentia, propter adulterium ab utroque commissum."

CXIII. Notandum 1. Licet matrimonium gravi metu contractum sit ipso jure nullum, per spontaneam tamen cohabitationem utriusque conjugis postea subsequentem illud convalescit, & ratificatur. Ratio est, quia talis mutua cohabitatio est sufficiens signum spontanei consensus postmodum habiti, qui solum requirebatur ad valorem matrimonii: eo ipso enim, quod mulier metum passa non recedit a viro, cum posset, censetur sponte in matrimonio permanere: & sic consensus ante vi extortus transit in liberum consensum per spontaneam cohabitationem subsequentem, non enim est necessarium ut utriusque conjugis consensus liber sit simul: cum ergo consensus illius, qui non est metum passus, fuerit legitimus, solum desiderabatur ad valorem matrimonii spontaneus consensus illius, qui ex metu consenserat, qui tacite fit per spontaneam cohabitationem, modo etiam alter, qui absque metu consensit, in priore consensu perseveret, *Sanch. cit. l. 4. de matrim. c. 18. num. 2. & 3.*

Notandum 2. Ut cohabitatio conjugum sit sufficiens judicium hujus consensus conjugalis, requiritur 1. Ut ratificans matrimonium prius contractum sciat, illud fuisse invalidum; nihil enim magis contrarium est consensui, quam error, *Sanch. cit. l. num.* 5. Requiritur 2. diuturna cohabitatio: etsi vero in hoc c. dicatur, quod hi conjuges per sesquiannum cohabitaverint, id tamen magis ad factum, sive ad id, quod de facto contigit, & narratur, quam ad Jus referendum est, unde cum in jure certum tempus non sit expressum, id Judicis arbitrio definiendum relinquitur, *Abb. hic num.* 4. *Sanch. c. l. num.* 6. Hoc vero moraliter accipiendum est, spectata fugiendi opportunitate & mora cohabitationis non mathematice, & statim, seu ut in instanti uxor fugam arripiat, sed arbitrio prudentis, *Sanch. cit. l.* ubi etiam addit, hoc procedere solum in foro externo, nam in foro conscientiæ nulla mora temporis sufficit, si deficit animus ratificandi matrimonium quamvis in foro externo, ex cohabitatione præsumatur ratificatio. 3. requiritur, ut cohabitatio illa sit omnino spontanea, ita ut cessarit etiam causa timoris, nam durante causa metus, durat metus, *Sanch. c. l. n.* 3. Addunt aliqui, quod præter cohabitationem, requiratur quoque, ut intervenerit copula conjugalis. Sed hoc verum non est, quia in *cit. c. Ad id*, sola cohabitatio exprimitur, ac ponderatur: deinde requiritur cohabitatio diuturna, quam non requirit copula, *Sanch. c. l. n.* 4.

§. IV.

An si mulier neget, se in matrimonium consensisse, sit ei fides habenda? Vel si probare velit, se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda?

CXIV. De utraque hac quæstione agitur in *c. Consultationi.* 28. *h. t.* "Nam quia in quibusdam locis est consuetudo, ut sponsus & sponsa de præsenti, cum debeat benedici, veniant ad valvas, seu fores Ecclesiæ, tum si sponsa dicat, se nunquam in matrimonium cum sponso consensisse, sponsus autem legitime probet contrarium, scilicet quod in matrimonium ipsius consenserit, quæritur, an sponsa audiri debeat? Rescribit Papa Honorius III. sponsam audiri non debere, cum illius simplex assertio non debeat legitimis, & idoneis testibus sponsi prævalere. Præterea desponsarunt quidam aliquas mulieres in uxores, quæ benedictione accepta, mox a sponsis, ante carnalem copulam aufugiunt, dicentes nunquam in illos vere consensisse, sed metu sibi illato compulsas protulisse verba consensus, licet animo dissentirent. Ad quod respondet Papa, illis non statim esse audientiam denegandam, sed diligenter inquirendum, qualis metus illatus fuerit: & tunc si reperiatur, sive probatum fuerit, quod mulieribus illis illatus sit metus, qui cadere possit in virum constantem, audiendæ sunt, & e sponsis, seu viris separandæ," *Gl. hic in casu.*

CXV. Pro explicatione hujus c. notandum 1. sponsus, & sponsa de præsenti, ante consummationem matrimonii, benedicuntur ante fores Ecclesiæ: in quibusdam vero locis ante Altare, quæ tamen non ad substantiam, sed ad solemnitatem matrimonii pertinent, *Abb. hic n.* 2.

Notandum 2. Si in casu posteriore hujus c. mulieres illæ non ante, sed post subsequentem carnis copulam, aufugiant a viris, asserentes se non vere consensisse in matrimonium, tum non sunt audiendæ, nisi appareat, vel probatum fuerit, eas invitas esse detentas, & cognitas, *Gloss. hic V. Ante carnis copulam. juncta Gl. margin. Lit. b.*

Notandum 3. Si mulier asserat se contraxisse matrimonium per metum, tenetur probare, non solum ipsum metum, sed etiam illius qualitatem, videlicet talem metum, qui possit cadere in constantem virum, ut colligitur ex

hoc

hoc c. ubi in fine dicitur, *diligenter inquirendum esse, utrum tali metu mulieres perculsæ fuerint, qui potuit cadere in constantem virum*. Verum quia non videtur rationi congruum, ut idem metus, sive æque gravis requiratur in muliere, qui in viro, cum hic sit fortior, & constantior, mulier vero natura sua sit inconstantior, & debilior, *arg. c. Forus. 10. in fine de V. S.* ideo minor metus excusat fœminam, quam masculum, sive minor metus censetur constans in fœmina, quam in viro, ut tradit *Gl. in c. Cum locum 14. V. Metus h. t. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 4. n. 9.* Ubi ait quod Judex non tam anxie æstimare debet metum in muliere, quem in viro, sed considerare, quid fœmina constans faceret, inspecta naturali fœminarum prudentia, aliquid enim forte cogeret fœminam, etiam constantem, ad faciendum id, quod vir constans minime faceret, vel eligeret. Quare etsi in textu hujus c. legatur *in virum constantem* (quem abbas omisit) nihilominus subaudiendum erit, *vel in mulierem constantem*, habita respectu ad debiliorem sexum, ut tradit *Abb. hic not. 4.* Vel certe sub nomine viri comprehenditur hic etiam fœmina, quia genus masculinum concipit fœmininum, ut absurdum vitetur, Præpositus apud *Canis. in cit. c. Consultationi. n. 2. & Fagnan. ibid. n. 13. & 14.*

Notandum 4. generatim loquendo, quisnam metus dicatur cadere in virum constantem, relinquendum est Judicis arbitrio, ut docet *Gl. in c. Cum dilectus. 6. V. Metum passus de iis, quæ vi met. &c. Covarr. cit. c. 3. §. 4. n. 8.* ubi ait, quod Judex arbitrabitur, an vir prudens, & constans eligeret potius id agere, quod ex metu fit, quam subire periculum, quod imminet.

CXVI. Porro ex eo, quod in fine hujus c. dicitur, mulieres metum passas, qui in virum constantem cadere potuit non immerito esse audiendas, aliqui inferunt, tale matrimonium non esse irritum, ipso jure, sed rescindendum per Judicem, sicut alii contractus ex metu initi, verum audiendæ sunt tales mulieres, non ut Judex rescindat matrimonium metu contractum, sed ut declaret esse irritum, ut constat ex *c. Cum locum 14. h. t.* & aliis Juribus supra allegatis, *Sanch. l. 4. dis. 12. n. 16. 18. & 26.*

§. V.

Utrum matrimonium ex metu levi initum sit irritum; & an contractum ex metu reverentiali?

CXVII. Ad priorem quæstionem respondetur, probabilius est matrimonium ex metu levi initum non esse irritum, sed validum, ut docet *Sanch. l. 4. de matr. dis. 17. n. 3.* & alii apud eundem. Idque probatur ex *c. Veniens. 15. & c. Consultationi. 28. h. t. Arg.* a contrario sensu ducto. Loquuntur enim solum de metu cadente in constantem virum, adeoque gravi, ergo aliud dicendum, quando metus non cadit in constantem virum, sed levis est. Idem de matrimonio spirituali, sive Professione Religiosa, quod non sit irrita, si non sit facta metu cadente in virum constantem, habetur in *c. pen. & c. 1. de his, quæ metus caus. fiunt*. Idem probatur ex *l. Nec timorem 7. §. 1. ff. de eo, quod met. caus.* ubi dicitur: *Si quis meticulosus rem ullam frustra timuerit, per hoc Edictum non restituitur, quia neque vi, neque metus causa factum est*. Unde patet, quod Jura metum levem non considerant, neque is proprie appellatur metus, ut tradit *Gl. in c. un. V. Subjacere eod. in 6.* adeoque non obstet, quominus matrimonium, aliique contractus sint validi, nec rescindi possint tali metu initi, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 17. n. 3.* & alii apud ipsum, & dictum supra *l. 1. tit. 40. §. 5. n. 38.* quia alias omnia essent plena controversiis, & litibus, cum metus levis facile adesse, & probari, aut simulari possit, *Conink. dis. 28. dub. 1. n. 8.* Quod autem matrimonium ex metu levi initum sit validum, inde etiam probatur, quia cum matrimonium ob metum sit irritum solum Jure Ecclesiastico, ut supra dictum: Ecclesia autem tantum irritaverit initum ex metu gravi, & cadente in virum constantem, sequitur levi metu initum non esse irritum, *Sanch. c. l. n. 4.*

CXVIII. Opposita tamen sententia, nempe matrimonium etiam levi metu contractum, ita ut contrahens nullo pacto consentiret, nisi metu esset inductus, esse irritum, saltem in foro conscientiæ, est etiam valde probabilis: quamvis in foro externo Ecclesiæ non irritatur tale matrimonium, quia Ecclesia, quando metus est levis, in favorem matrimonii præsumit, non coactum, sed spontaneum consensum intervenisse: alioquin vero spectato jure naturæ si metus levis ab ipsomet altero contrahente injuste sit illatus, non minus metus levis irritat matrimonium, quam metus gravis. Jura vero positivo gravis metus, etiam aliunde, quem a contrahente illatus facit matrimonium invalidum, juxta Jura supra citata: non autem metus levis aliunde illatus, nisi ratione personæ, cui injectus est, censendus sit gravis, *Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 41. & 42.*

CXIX. Ad posteriorem quæstionem respondetur, matrimonium initum ex metu reverentiali, sive reverentiæ, quam debet Superiori seu inferior, filius patri, vel alteri, qui loco patris, non est irritum, sed validum. Id vero intelligendum est, quod metus reverentialis per se solus non sit sufficiens ad annullandum matrimonium: nisi conjunctæ sint graves minæ, aut periculum gravis, ac diuturnæ offensionis patris, aut ejus personæ, cui reverentia debetur, & a qua vita, fortunaque hominis plurimum pendet, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 6. num. 7. & 14. Conink. cit. dis. 28. dub. 2. num. 35. Laym. lib. 5. tract. 10. p. 2. cap. 5. num. 3.* Ratio est, quia metus reverentialis non videtur habere vim per se ad terrendum virum constantem, quam tamen habet, si conjunctæ sint minæ, & periculum incurrendæ gravis indignationis. Similiter preces importunæ, ac sæpius repetitæ, etsi non solæ, conjunctæ tamen cum metu reverentiali personæ rogantis, & molestia instantis, inferunt metum cadentem in virum constantem, adeoque sufficientem ad infirmandum matrimonium, *Sanch. cit. l. 4. dis. 7. num. 5. Laym. cit. l. Tanner. cit. dis. 8. q. 3 dub. 2. num. 31. 32.* Ratio est, quia difficillimum est, diuturnas, & continuas preces Superioris rejicere semper, quod citra periculum gravissimæ offensionis fieri vix potest.

§. VI.

An matrimonium gravi metu initum confirmetur per juramentum adjectum, vel per copulam subsecutam?

CXX. Præmittendum non esse idem juramentum esse validum, & juramentum confirmare contractum, ut notat *Less. l. 2. de just. c. 17. dub. 7. n. 50.* Nam juramentum tunc dicitur validum, quando servandum est, ob reverentiam Divini Numinis, licet per illud nullum jus acquiratur ei, in cujus favorem fit. Confirmat autem juramentum contractum, cui adjicitur, quando non solum servandum est, & obligat, sed etiam ei in cujus favorem juratur, jus tribuit; & contractum validum reddit, ita ut obligatio justitiæ ex contractu oriatur, quæ manet etiam post relaxationem juramenti, & ad hæredes transit, sicut & jus alterius ad hæredes transit *Les. c. l.*

CXXI. Assertio 1. Matrimonium gravi metu contractum non fit validum per adjectionem juramenti, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 20. n. 12.* & alii apud eundem. Probatur ex *c. 2. De eo, qui duxit in matrim. &c.* ubi deciditur, Eum, qui post matrimonium metu contractum cum aliqua, & juramento firmatum, aliam duxit, debere manere cum secunda, priusque matrimonium fuisse invalidum. Ratio est, quia matrimonium ex gravi metu initum, est invalidum ob defectum spontanei, ac plene liberi consensus, qui ad substantiam matrimonii requiritur, *c. Cum locum. 14. h. t.* Sed per juramentum, quo v. g. contrahens eodem metu impulsus, jurat se ratum habiturum matrimonium, quod ex metu contraxit, non suppletur defectus liberi consensus, ut per se patet; ergo matrimonium tale non fit validum ratione juramenti adjuncti. Præterea juramentum sortitur naturam, & conditiones actus, cui apponitur: sed matrimonium ad sui valorem requirit consensum spontaneum, & liberum a coactione; ergo etiam juramentum matrimonio adjectum habet hanc tacitam conditionem, si matrimonium libero consensu, seu absque metu sit contractum; ubi ergo consensus est coactus, nec juramentum obligare, seu contractum matrimonii confirmare potest. Item, quia personæ sunt inhabiles ad contrahendum matrimonium, quamdiu metus durat, idque ex decreto Ecclesiæ, quæ irritat talia matrimonia, sed per juramentum non fiunt habiles; ergo illud non potest confirmare matrimonium. Denique si juramentum redderet validum matrimonium metu contractum, nullum remedium fuisset allatum ab Ecclesia, ne matrimonia per metum contrahantur, quod tamen maxime intendebat; nam qui cogit aliquem ad contrahendum, facile posset etiam cogere ad jurandum.

Non obstat *c. Inter cætera. 22. caus. 21. q. 4.* Nam omissis aliis responsionibus *Glossæ ibid. V. Matrimonium.* verior expositio illius text. est, non tractari ibi, an gesta per metum sint valida, sed tantum quæ juramenta sint licita, & servanda: ac proinde ibi solum dicitur, quod ille qui metu coactus, promisit se concubinam suam ducturum in uxorem, possit cum illa postea libere matrimonium contrahere: sed juramentum negandi alimenta matri, & fratribus, esse illicitum, & injustum, ut patet ex *Summa illius text. & ex Gratiano ibid. §. Sed cum his*, ubi ait, quod illicita juramenta non sunt servanda, *Covarr. libr. 4. Decret. par. 2. c. 3. §. 5. num. 5. Sanch. cit. loc. num. 13.*

CXXII. Porro juramentum adjectum matrimonio gravi metu contracto, non tantum non confirmat illud, sed neque parit obligationem ex virtute Religionis, adeoque neque relaxatione indiget, *Sanch. c. dis. 20. n. 15.* ubi id probat ex eo, quia Ecclesia non tantum annullat matrimonium metu gravi contractum, sed etiam irritat matrimonio adjectum juramentum, ut colligitur ex *cit. cap. 2. De eo, qui duxit &c.* ubi ob violatum juramentum nulla injungitur pœnitentia, prout fit in *c. Sicut, 22. h. t.* ubi decernitur, priora sponsalia juramento firmata, per matrimonium subsequens dirimi, imposita ei pœnitentia competenti, quia primam fidem irritam fecit, ergo signum est tale juramentum non obligare, *Sanch. c. l. n. 15.* Neque vero semper juramentum, quod sine peccato servari potest, obligat: quando enim actus ob publicum bonum, seu utilitatem irritatur, juramentum ei superveniens non tenet, nec servari debet, *Arg. c. Si diligenti. 12. de foro compet.* Ex quo colligitur, juramentum contra publicam utilitatem præstitum,

non posse licita servari: & si servari non debet juramentum, quando fit in præjudicium tertii, *c. Sicut. 27. & c. seq. de Jure jur.* multominus obligat, quando lædit bonum publicum, *cit. c. Sicut.* ita ut relaxatione non indigeat, *Sanch. l. 1. de matr. dis. 32. n. 9.* Quonam autem contractus in specie juramento confirmentur, vel non, dictum est *l. 2. Decret. Tit. 21. sec. 4. §. 1. & 2.*

CXXIII. Assertio 2. Quamvis matrimonium metu gravi contractum confirmetur per sequentem copulam, deposito metu, omnino libere, & affectu maritali habitam, non tamen ratificatur per talem copulam, metu extortam, *Sanch. cit. l. 4. dis. 18. n. 15. Coninb. cit. dis. 28. dub. 4. num. 41. Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. num. 33.* Prima pars patet, quia consensus spontaneus metum passi (qui solus desiderabatur ad valorem matrimonii, cum consensus illius, qui metum intulit, fuerit legitimus, quippe liber, & spontaneus) sufficienter exprimitur per spontaneam copulam animo conjugali habitam, *c. Is, qui fidem 30. h. t.* ergo ea secuta, confirmatur matrimonium metu contractum, & fit validum. Idque etiam verum est post Concil. Trident. si prius matrimonium coram Parocho, & testibus ignorantibus occultum impedimentum, incussi metus, legitime contractum fuit, & deposito metu per subsequentem spontaneam copulam ratificatum fuit, *Sanch. c. l. n. 12. & 16. Tanner. c. l. n. 34.*

Secunda pars, quod non sit matrimonium validum, si quis cogatur contrahere, & postea per copulam consummare, probatur, tum quia Ecclesia irritavit matrimonium metu gravi extortum, ob defectum pleni, ac perfecte liberi consensus: atqui hic per sequentem copulam carnalem metu gravi etiam extortam non suppletur; ergo tale matrimonium manet invalidum sicut prius. Tum quia matrimonium nunquam potest valide contrahi ex metu cadente in virum constantem, cum Jura absolute talem contractum matrimonialem irritent; ergo nec potest confirmari prius matrimonium invalidum, per actum, sive copulam postea consimili metu extortam. Confirmatur 1. quia revera talis metus, non obstante culpa, civiliter loquendo, cadit in virum constantem: nam prior metus, ob quem matrimonium fuit initum, cadebat in virum constantem: atqui hic metus, quo quis cogitur ad consummandum matrimonium, accedente copula coacta, non tollitur, sed potius augetur additurque metus novus ad consummandum matrimonium; ergo matrimonium erit adhuc nullum, sicut prius. Confirmatur 2. quia eadem incommoda sequuntur ex matrimonio metu inito, & consummato, quæ ex eodem non consummato; ergo matrimonium utrumque fuit ab Ecclesia irritatum.

CXXIV. Ex dictis sequitur, quod quis potius debeat mortem obire, quam ut postquam per gravem metum extorto consensu, contraxit matrimonium, illud postea consimili metu compulsus consummet, quia talis consummatio revera non est aliud, quam mera fornicatio, *Coninb. cit. dis. 28. dub. 4. n. 42. Tanner. c. l.* Verumtamen quia contraria sententia asserens per copulam, etsi ex gravi metu, animo tamen, seu affectu maritali habitam, ratificari prius matrimonium coactum, ob DD. auctoritatem est probabilis, posset quis in necessitate sequi illam, & sic excusari a peccato, consummato tali modo matrimonio: præsertim cum hæc sententia nitatur etiam ratione probabili, nempe quod Ecclesia irritet consensum metu extortum in favorem contrahentis, qui hic omnino cessat, cum tali potius damnosum sit, & valde onerosum, quod ad mortem avitandam non possit licite consummare matrimonium, quod alias per se, seclusa irritatione Ecclesiæ, liceret, *Tanner. cit. dub. 2. n. 35.* ubi *ex Henriq.* addit securius esse, ut talis petat dilationem, seu tempus opportunum quo possit metum deponere, & sic libere consentire, & matrimonium consummare, idque ne propter pœnam mortis intentatam DEUM offendas.

CXXV. Postremo illud præterea hoc loco quæri potest; an in matrimonio gravi metu contracto, possit cogens resilire e matrimonio, invito eo, qui metum passus est, & antequam hic pristinum consensum ratificet? Negant *Navarr.* & alii apud *Sanch. l. 4. de matr. dis. 15. n. 4.* Ratio est, quia cogens, ratione injuriæ illatæ per coactionem tenetur eam resarcire, stante matrimonio, si coactus velit. Contrarium tamen valde probabiliter quoque docet *Sanch. ibid. n. 5.* nempe cogentem in foro conscientiæ, ante Judicis sententiam, non teneri matrimonium perficere: sed libere, altero invito, posse resilire, modo pro damno illato per coactionem, alio modo satisfieri possit. Ratio est, quia in contractibus onerosis, & reciprocis non potest exurgere ex una parte tantum obligatio: secus est in contractibus, qui ipso jure invalidi non sunt, etsi rescindi possint per sententiam: hi enim claudicare possunt, seu ex una parte habere obligationem tantum efficacem: ex altera inefficacem, quia per exceptionem elidi potest.

SECTIO V.

DE UNITATE, ET INDISSOLUBILITATE MATRIMONII.

§. I.

An matrimonium sit necessario unius viri cum una fœmina, & ex, ac quo Jure polygamia sit prohibita?

CXXVI. Præmittendum est semper, licitum fuisse in Lege Veteri, & nova Evangelica, secundum, tertium, quartum matrimonium, ac sic deinceps, contrahere, post mortem conjugis, ut constat ex *c. 7. ad Roman.* & *1. ad Corinth. 7.* ubi dicitur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit vir ejus, liberata est, & cui vult, nubat.* Idque probatur ex omnium gentium consuetudine.

CXXVII. Assertio 1. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus simul initum, est contra primævam institutione ejus, & jure naturæ nullum, nisi dispensatio Divina interveniat. Probatur, tum quia ex primæva institutionem matrimonii ab Auctore naturæ facta in Paradiso, patet illud esse tantum unius viri cum fœmina una; nam *Gen. c. 2.* dicitur, *Quemobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una:* si autem unus vir habeat duas uxores simul, & eodem tempore, non erunt duo in una carne, sed potius dividetur in plures carnes, ut notat Innoc. III. in *c. Gaudemus 8. de divort.* Tum quia pluralitas uxorum saltem adversatur secundario fini, nimirum pacificæ cohabitationi conjugum, & gubernationi domesticæ, quia facillime rixæ, & invidiæ inter plures uxores oriuntur, præsertim si una, præ aliis, a viro diligatur, *Sanch. cit. dis. 80. num. 8.* Idem etiam probatur ex eo, quod Christus ait *Matt. 19. Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam* (nimirum etiam ob fornicationem) *duxerit, mœchatur:* si ergo uxore dimissa, alia duci de jure non potest: multo minus potest duci, illa retenta, ut dicitur *in cit. c. Gaudemus.* Unde Christus [illegible] in eo loco dicit: *Ab initio autem non fuit sic,* quibus verbis significat, se non statuere novum Jus, sed antiquum renovare; ex quo sequitur pluralitatem uxorum semper fuisse Divino, & naturali lege prohibitam, & illicitam, excepta dispensatione Divina, ut infra dicetur, *Tanner. cit. dis. 8. q. 4. dub. 6. num. 100. Lay. libr. 5. tract. 10. p. 3. c. 6. n. 8.*

CXXVIII. Assertio 2. Polygamia, sive matrimonium unius fœminæ cum pluribus viris simul initum, est contra primævam institutionem matrimonii, & jure naturæ invalidum, quia tale matrimonium repugnat primario fini ipsius matrimonii, nempe generationi prolis, quæ incerta erit, & ex commixtione plurium virorum impeditur, ut vel nunquam, vel rarius subsequitur; ut patet in meretricibus. Deinde etiam adversatur fini secundario matrimonii, nimirum tranquillæ cohabitationi, & paci conjugum; ubi enim multa capita sunt unius corporis, nempe multi viri in eadem familia, innumeræ rixæ excitabuntur, ideoque etiam nunquam legitur permissum fuisse, ut una uxor pluribus viris simul nubat, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 80. n. 4.* & alii, de quo infra.

CXXIX. Assertio 3. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus, non ita repugnat juri naturali, & institutioni Divinæ, ut tanquam intrinsece malum (sicut blasphemia, perjurium &c.) nullo casu cohonestari, & licitum fieri possit, *Covarr. in Epit. l. 4. p. 2. c. 7. §. 3. num. 1. Sanch. cit. dis. 80. num. 8. c. l. num. 112. Laym. c. l. num. 7.* & alii: Nam DEUS olim in veteri Testamento dispensavit cum veteribus Patriarchis, ut plures uxores simul, & eodem tempore, habere possent. Ratio est, quia talis polygamia non est ex proprio objecto suo intrinsece mala, sed solum ex adjunctis incommodis, quæ tamen in certis casibus abesse, vel aliis modis compensari possunt: alioquin, si talis pluralitas uxorum esset intrinsece, & necessario mala, & proprie, ac directe repugnaret juri naturali, nunquam potuisset DEUS illam concedere: quæ quidem consuetudo ducendi plures uxores postea ad Gentiles quosdam defluxit, *Sanch. cit. dis. 80. n. 14.*

Porro illæ mulieres, quæ in S. Scriptura, ut *Genes. c. 25.* concubinæ appellantur, erant legitimæ uxores, prout etiam aliquando in Script. vocantur uxores, sic enim *Agar. c. 16. v. 3.* uxor appellatur: non autem erant uxores primariæ, nec matresfam. quia familiam non gubernabant, eorumque filii paternorum bonorum hæredes esse non poterant, sed ancillæ manebant, etiam post nuptias: admissæ tamen sunt in legitimi tori societatem, ut notat *Laym. c. l. & Menoch. in c. 25. Gen. v. 6.*

CXXX. Quod vero ad alteram polygamiam attinet, quando una fœmina simul, & eodem tempore nubit pluribus viris, ea quidem majorem deformitatem præfert, & plura incommoda annexa habet, quam prior polygamia: unde plures censent, repugnare juri naturali, ut una fœmina simul plures viros habeat: probabilius tamen est, id non ita repugnare Juri naturali, quin DEUS per absolutam suam potentiam id concedere possit, ut docet *Sanch. cit. dis. 80. n. 15. Coninb. tract. de matr. dis. 26. dub. 2. n. 20. Laym. cit. c. 6. n. 9.* Ubi notandum, quod quædam actiones hominum ex objecto suo sunt per se, ac intrinsece malæ,

& pro-

& prohibitæ, ita ut malitia ab iis ſeparari non poſſit, quales ſunt Deum odiſſe, blaſphemare &c. & in his Deus nunquam diſpenſare potuit, nec eæ licitæ fieri poſſunt. Quædam vero ſunt actiones hominum malæ, quia repugnant juri naturali, ita tamen, ut cohoneſtari, & licitæ fieri poſſint, ſi is qui hanc poteſtatem habet, tribuat jus tales actiones exercendi. Sic occidere innocentem cenſetur per ſe malum, ſi tamen Deus, qui eſt Supremus Dominus vitæ hominum, conſentiat, vel præcipiat, ut innocens occidatur, ſicut præcepit Abrahamo, ut immolaret filium ſuum innocentem, id ſtatim deſinit eſſe malum, & fit licitum. Item auferre rem alienam, invito domino, eſt furtum, & reputatur per ſe malum & illicitum, ſi tamen proprius dominus conſentiat, ſtatim eſt licitum. Similiter in propoſito, omnis polygamia, præſertim illa, per quam plures viri, eodem tempore, ducunt unam fœminam in uxorem, unaque pluribus nubit, repugnat Juri, non ſolum Divino, ſed etiam naturali, quia Deus, qui ſolus ſupremum dominium habet in corpora humana, non aliter conceſſit, contrahentibus matrimonium, poteſtatem tradendi ſua corpora ſibi invicem, ad uſum generationis, niſi ut unus vir cum una fœmina conjungatur: quare ſi aliter fiat, id repugnat juri Divino, & naturali: ſi vero Deus licentiam det ad hoc faciendum conjugibus, tunc id neutri juri adverſatur, ſed id eſt licitum, & honeſtum. Ex quo colligitur, quod Deus, quando permittit polygamiam, ut unus vir plures fœminas ſimul ducat, vel etiam ſi una fœmina pluribus viris nubat, non proprie in ea diſpenſat, ſed conditionem apponit, qua poſita, illa mala, ſeu illicita eſſe deſinit, ſicut ſi præcipiat Deus, ut innocens occidatur: vel res aliena proprio Domino auferatur, *Laym. cit. loc.*

Ex dictis infertur 1. S. Pontificem in nullo caſu diſpenſare poſſe, in pluralitate uxorum, ut unus plures uxores ſimul habeat, & multo minus, ut una fœmina plures ſimul viros habeat, quia id prohibitum eſt, tum lege naturali, tum Divina Chriſti, *Matth. c. 19.* ob Myſticam ſignificationem hujus Sacramenti, nimirum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, quæ eſt unica, ob unam fidem, & unum Baptiſmum, *Sanch. cit. diſ. 80. num. 9.* Diſpenſatio autem illa Divina, ſeu conceſſio, quæ erat in veteri Lege Moſaica, jam eſt ſublata per Chriſtum, qui reduxit matrimonium ad primævum ſtatum, ut eſſet conjunctio unius viri cum una fœmina. *Sanch. c. l. n. 14. Tanner. cit. dub. 6. n. 100.* 2. Nulla etiam conſuetudine effici poteſt licita polygamia, quia conſuetudo non poteſt derogare Juri Divino, & naturali, *Sanch. c. l. num. 10.* 3. Etiam infidelibus nunc poſt legem Evangelicam eſt prohibita polygamia, ac proinde ii ad fidem converſi cogendi ſunt, ut ſolam primam uxorem retineant, aliis dimiſſis, quia Jure naturali, ac Divino connubium cum pluribus uxoribus, vel viris eſt irritum, eo quod ſublata diſpenſatione per Chriſtum, reductum eſt matrimonium, *Sanch. c. l. n. 14.*

§. II.

Qualis certitudo ſit neceſſaria de morte prioris conjugis, ut poſſit ſuperſtes conjux licite ad alias nuptias tranſire?

CXXXI. Quia nec vir poteſt habere ſimul duas uxores, nec fœmina duos viros, ut dictum in præcedentibus, ſæpe autem non conſtat an alter conjux adhuc in vivis ſit, necne, inde oritur hæc quæſtio, qualiter conſtare debeat de morte alterius conjugis abſentis? De hac re agitur in *c. In præſentia. 19. h. t.* „ Ubi Epiſcopus Cæſar-Auguſtanus ex Clemente III. quæſivit quid agendum ſit de mulieribus, quæ viros ſuos, ob captivitatem, vel peregrinationem abſentes, exſpectarunt ultra ſeptennium, nec certiores fieri poterant de vita, vel morte ipſorum, licet diligenter inquiſiverint. Et quia juvenes erant, & ob fragilitatem carnis continere non poterant, petierunt aliis viris matrimonio copulari. Reſpondet Pontifex, quod quantocunque tempore ita remanſerint, non poſſunt ad aliorum conſortium (hoc eſt, ad alias nuptias) canonice tranſire, nec auctoritate Eccleſiæ permitti debent contrahere aliud matrimonium, donec certum nuncium accipiant de morte virorum. „

CXXXII. Pro declaratione hujus c. notandum 1. non ſufficere moralem probabilitatem, ſed requiri moralem certitudinem de morte virorum abſentium, ut conſtat ex hoc c. in fine, & *c. 1. de ſecund. nupt. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 7. §. 3. n. 3. Sanch. l. 4. de matr. diſ. 46. n. 6.* & alii apud ipſum. Ratio eſt, tum quia in omni genere humanarum rerum, & actionum ſufficit moralis certitudo, cum major vix haberi poſſit: & cum in ſecundo contrahendo matrimonio ſit periculum nullitatis ejuſdem & adulterii: in abſtinendo vero nullum, hoc præeligendum eſt, quamdiu certitudo de morte conjugis non adeſt, ut peccati periculum vitetur. Tum quia mors conjugis abſentis, cum ſit quid facti, non præſumitur, ſed probari debet ab allegante, *Sanch. cit. diſ. 46. n. 1.* Tum quia matrimonium inter Chriſtianos ſemel legitime contractum, nonniſi per mortem alterius conjugum, via ordinaria diſſolvitur, *c. pen. & ult. inſ. de ſecund. nupt.* juxta illud Chriſti *c. 19. Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, ergo propter abſentiam alterius conjugis, non diſſolvitur matrimonium, quamvis ſit diuturna, quia mors illius non redditur certa, ſed ſolum vita dubia: neque etiam in caſu hujus c. mulieres allegare poterant fragilitatem carnis, & petere facultatem tranſeundi ad alias nuptias propter periculum incontinentiæ: nam etiam alii plures ſunt caſus, in quibus conjuges ſe continere debent, & privantur uſu conjugii, ut ſi alter conjux in furorem, vel aliam gravem, & diuturnam infirmitatem incidat, vel alias impotens fiat, non enim ideo diſſolvitur matrimonium, propter periculum incontinentiæ, ut conſtat ex *c. Hi qui. 25. & c. ſeq. cauſ. 32. q. 7. Caniſ. in cit. c. In præſentia. n. 1. h. t.*

CXXXIII. Notandum 2. Quamdiu ſolum dubitatur, aut leves tantum conjecturæ, vel indicia adſunt de morte prioris conjugis, nunquam eſt licitum cum alio matrimonium contrahere. Ratio eſt, quia generatim loquendo, quando de certa obligatione ad aliquid faciendum conſtat, non autem conſtat de ejus ſolutione, ſeu liberatione, tunc non licet ab obligatione recedere, quia ea adhuc eſt in poſſeſſione, quippe quæ certa eſt, & ſolum dubitatur de illius ceſſatione: ut in propoſito, conſtat de obligatione prioris matrimonii, non autem conſtat de illius ſolutione, ſeu liberatione, quia non conſtat, an prior conjux adhuc vivat, vel non ideoque neceſſario in hoc dubio tutior pars eſt eligenda, & judicandum, quod adhuc obliget prius matrimonium, de quo non conſtat, eſſe diſſolutum, per mortem alterius conjugis, *Tanner. cit. diſ. 8. q. 4. dub. 6. n. 105.*

Notandum 3. Ut conjux ſuperſtes poſſit aliud matrimonium inire, non ſufficit ſola moralis probabilitas, ſed requiritur moraliter indubitata certitudo de morte prioris conjugis, ut colligitur ex *cit. c. In præſentia in fine*. Quia cum hic agatur de gravi præjudicio conjugis abſentis, & de periculo multiplicis peccati, merito major certitudo aliqua requiritur quam veriſimilis præſumptio, ſeu exiſtimatio, *Tanner. c. l. n. 106.* Nec obſtat *c. Quoniam 5. & ult. §. Porro. Ut lite non conteſtata &c.* Ubi dicitur, quod ſufficit veriſimilis præſumptio, ut permitti poſſit conjugi ſuperſtiti inire alterum matrimonium, nam ibi agitur de caſu omnino diverſo, de quo dictum ſupra *lib. 2. Tit. 6. n. 21.* & videri poteſt *Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 3. n. 2.*

CXXXIV. Notandum 4. quia in ſpecie determinari non poteſt, qualis eſſe debeat hæc certitudo de morte prioris conjugis, id eſſe prudentis Judicis arbitrio, attentis circumſtantiis occurrentibus, relinquendum, tenent communiter DD. *Abb. in cit. c. In præſentia. n. 6. Covarr. cit. §. 3. n. 4. Sanch. cit. diſ. 46. n. 7.* & alii apud ipſum. Et imprimis quidem non ſufficit unus teſtis aſſerens conjugem abſentem eſſe mortuum, ut liceat alteri tranſire ad ſecundas nuptias, quia juxta jura vox unius eſt vox nullius, *l. Juris jurandi. 9. §. Simili modo, c. de Teſtib.* & ibi *Bald.* in Summa & unius teſtimonium non admittitur. *c. Veniens. 10. in fine. extra eod.* Nec obſtat, quod in *cit. c. In præſentia*, ſolum requiritur certum nuntium in ſingulari, ut patet, ex illis verbis: *Non permittas eos contrahere, donec certum nuntium recipiant*: ſi ergo ſufficit certus nuntius de morte conjugis ſufficit unus teſtis. Verum *nuntium certum* ibi accipitur in neutro genere, pro eo quod nuntiatur, & quidem a pluribus, et non poteſt dici nuntium certum, quod ab uno ſolo affertur, ſeu aſſeritur. Sed neque in genere maſculino *nuntius certius* dici poteſt unus teſtis, quia non poteſt dici aſſerens nuntium certum, quod ipſe ſolus teſtatur. *Sanch. cit. diſ. 46. 11.* Quia in ore duorum aut trium teſtium (non unius tantum.) *ſtabit omne verbum. Matth. c. 18.* quod tamen limitat *Sanch. c. l. num. 12.* niſi conjux obierit in loco ita remoto, ut aliæ probationes haberi facile nequeant. Verum per unum teſtem habetur ſolum ſemiplena probatio, quæ non ſufficit ad probandam mortem alterius conjugis, ſed plena probatio requiritur.

Sed neque ſola per ſe fama ſufficit, niſi aliis adminiculis adjuvetur, cujuſmodi ſunt vehementes conjecturæ, ſeu præſumptiones de morte alterius conjugis, ut quia vir fuit valde ſenex, & in acie pugnavit, & diu exſpectatus non rediit, & inſuper adeſt oculatus teſtis, vel publica fama de ejus morte teſtificans: hoc caſu, ſi major certitudo, & plenior probatio haberi non poſſit, ſufficiet valde probabilis præſumptio, quia & hæc moralem dubitationem excludit, & moraliter certam probationem facit. *Sanch. cit. diſ. 46. n. 15. Laym. cit. c. 3. n. 1. §. Sed facilis. Tanner. cit. dub. 6. num. 107.* Debet autem ipſa fama legitima eſſe probata per duos, vel tres teſtes idoneos, *Sanch. c. l. n. 16.*

CXXXV. Notandum 5. Valde probabilis eſt ſententia, quod conjux, ſi habeat veriſimilem præſumptionem, & valde probabilem, etſi non omnino certam cauſam credendi, alterum conjugem eſſe mortuum, licite poſſit ad ſecundas nuptias tranſire, idque Confeſſarius in foro pœnitentiæ permittere poterit, cum bona fide tranſeat, neque Judex Eccleſiaſticus in foro externo, ſi id poſt nuptias intelligat, debet tales conjuges ſeparare, donec conſtiterit priorem conjugem adhuc vivere, prout aperte ſumitur ex *c. 1. cauſ. 34. q. 1.* Ex quo colligitur, ſatis eſſe probabilitatem moralem de morte alterius conjugis, ut ſuperſtes poſſit, propria auctoritate, inire aliud matrimonium in foro conſcientiæ, quæ in moralibus, in quibus plerumque non poteſt haberi omnimoda certitudo, ſufficit habere valde probabilem; etſi non omnino certam opinionem, ſeu præſumptionem, *Caniſ. cit. c. 3. n. 2.*

Notandum 6. Non tamen potest Judex Ecclesiasticus, in foro externo, in tali casu, quando solum adest probabilis præsumptio ex indiciis, & conjecturis, non autem indubitata certitudo de morte alterius Conjugis, concedere licentiam transeundi ad secundas nuptias. Idque confirmat constans Consistoriorum Episcopalium praxis, & communissima DD. sententia, a qua in causa tam ardua, qualis est matrimonialis, non licet recedere. Idque etiam expressum habetur in *c. In præsentia. h. t. & c. 2. de secund. nupt.* in quibus præcipitur, ut Ordinarius non permittat mulieres transire ad secundas nuptias, nisi constet, seu certitudo habeatur de morte maritorum: ubi vero nec per testes fide dignos, nec per indicia indubitata probari potest mors virorum, ibi non habetur de illa certitudo, *Laym. c. l.* Quæ autem de absente marito dicta sunt, locum etiam habent in absente uxore, quia maritus, & uxor pari passu ambulant, quoad ea, quæ pertinent ad fidem conjugalem, *Canis. in cit. c. In præsentia. n. 2. §. Et hæc.*

CXXXVI. Notandum 7. Quamvis si prudenter existimetur adesse moralem certitudinem, seu valde probabilem præsumptionem de obitu alterius conjugis, qualis secundum Jura requiritur, non sit necessarium, ut ab Ordinario petatur licentia ineundi aliud matrimonium, ideoque Parochus sine tali licentia assistere possit matrimonio, longe tamen tutius est, ut res ad Ordinarium deferatur, imo id absolute necessarium est, si rationabiliter dubitetur, an adsit certitudo, vel præsumptio de morte alterius conjugis, necne, *Laym. cit. c. 3. n. 1. §. Sed facilis.*

Notandum. 8. si post contractum secundum matrimonium, quamvis bona fide, sive uxor, sive maritus, cognoscat priorem conjugem vivere; debet matrimonium putativum posterius initum statim dissolvi, & prius restaurari, & maritus, vel uxor redire ad priorem conjugem, cum quo prius contraxit, quia prius matrimonium nonnisi morte alterius dissolvi poterat, 1. *Corinth. c. 7. Laym. cit. c. 3. in fine Tanner. c. l. n.* 108.

Porro etsi olim Jure Civili statutum fuit, ut mulier virum absentem, de cujus vita dubitatur, quinquennio exspectet, ut possit alii nubere, *l. Uxores 6. ff. de divort.* quod tempus postea ad quadriennium est restrictum, *l. Uxor. 7. C. de repud.* vel saltem per annum, juxta *Aut. Hodie C. eod.* Id tamen Jure Canonico est correctum, quia Jus Civile nihil circa matrimonium disponere potest, *Sanch. cit. disp. n. 2. & 3.*

§. III.

An, & quo Jure matrimonium sit indissolubile?

Dupliciter dici potest matrimonium dissolvi. 1. Quoad solum torum, seu cohabitationem, & de hoc agetur infr. Tit. 19. hoc libr. 2. Quoad vinculum, & de hoc agimus in præsenti.

CXXXVII. Assertio 1. Matrimonium, quatenus est præcise contractus, non est ita indissolubile, ut ejus dissolutio repugnet proprie Juri naturali, *Sanch. l. 2. de matr. disp. 13. n. 8. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 6. n. 1.* Probatur, quia obligationes mutuo consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvuntur, *§. ult. Instit. quib. mod. toll. oblig.* Neque vero talis dissolutio repugnat primario fini matrimonii, quæ est prolis generatio, & educatio, ita ut sit per se, & intrinsece mala, sed solum ratione adjuncti, quod sæpissime abest, ut si proles jam sit perfecte educata, vel uxor sit senex, aut sterilis.

CXXXVIII. Assertio 2. Matrimonium ex Jure naturali Divino est indissolubile, ut docet *Sanch. cit. disp. 13. n. 7.* Idque probatur 1. quia matrimonium ex primæva institutione Auctoris naturæ est indissolubile, ut constat ex *c. un. de voto in 6.* Ubi dicitur, *quod matrimonii vinculum ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium Conditore, illud in Paradiso, & in statu innocentiæ instituente*, id est ante peccatum, *Gl. ib. V. eod.*) *indissolubilitatem acceperit.* Et *Conc. Trid. Sess. 24. de Sacramento matrimonii*, ait: *matrimonii perpetuum indissolubilemq; nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet, Matth. c.* 19. Tunc autem non extabat aliquod præceptum positivum Divinum, præterquam de abstinentia ab arbore vetita; ergo erat præceptum divinum naturale de indissolubilitate matrimonii: nam Christus ipse *Matth. c. 19.* ait: *ab initio autem* (hoc est, in statu Legis naturæ) *non fuit sic*, (id est, non fuit permissum, seu licitum dare libellum repudii, & dimittere uxorem, adeoque non erat tunc solubile matrimonium) & tamen tunc non erat Sacramentum: ergo indissolubilitas matrimonii non oritur ex sola Sacramenti ratione, sed ex Jure Divino naturali. Confirmatur, quia matrimonium ordinatur, non tantum ad generandam, sed etiam ad educandam prolem, quod commode fieri non posset, si matrimonium esset solubile; foret enim proles incerta, maleque educaretur: quamvis non sit ita insolubile, ut ejus dissolutio sit per se, & intrinsece mala, sed solum ratione adjuncti, quod sæpe abest, ut si proles jam sit educata, vel nulla spes sit generandæ prolis, quia uxor senex est, vel sterilis; tunc enim, si dissolvatur matrimonium cum priore conjuge, & contrahatur aliud cum altero conjuge, id magis confert ad prolis generationem, quam ut ei adversetur, *Laym. c. l. numer. 5.*

CXXXIX. Assertio 3. Quod matrimonium consummatum inter fideles Christianos, seu baptizatos omnino, & indispensabiliter sit indissolubile, sive omnimoda illius indissolubilitas non competit matrimonio ex jure naturæ, sed ex Jure Divino addito juri naturali, nimirum ex præcepto Christi imposito in Lege Evangelica *Matt. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet, Sanch. l. 2. dis. 13. numer.* 8. Prima pars, quod non competit ex Jure naturæ, probatur, quia Jus naturæ semper idem est, & immutatum manet: atqui ante legem Evangelicam apud Judæos poterat, ob rationabilem causam, dissolvi matrimonium consummatum etiam quoad vinculum per libellum repudii, ut aperte colligitur ex *c. 24. Deuteron. in princ.* & post legem Evangelicam potest etiam dissolvi, quando unus tantum conjugum infidelium ad fidem convertitur, ut infra dicetur; ergo Jure naturali non est omnino indissolubile, ita ut ejus dissolutio proprie repugnet Juri naturæ, alioquin nec Deus in eo dispensare potuisset, quia neque per absolutam suam omnipotentiam dispensare potest Deus in lege proprie naturali, ex sententia S. Thomæ communiter recepta 1. 2. *q. 94. art. 5. & q.* 100. *art. 8. Laym. c. l.* Confirmatur, quia spectato præcise matrimonio, ut est in naturæ officium, vel in remedium concupiscentiæ infirmorum, non apparet, cum maritus non possit dimittere uxorem sterilem, & aliam ducere, cum nullum inde incommodum proli sequatur: nec cur non possit dimittere uxorem perpetuo ægrotantem, nec valentem debitum reddere marito.

CXL. Secunda pars, quod matrimonium consummatum sit omnino indissolubile ex Jure Divino positivo probatur; nam *Marc.* 10. v. 11. absolute dicitur: *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit. Et v. 12. Si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur.* Similis locus est, *Luc. 16. v. 18. Ad Rom. 7. v. 2. & 3. 1. Corinth. 7. v. 10.* denique *Matth. c. 19.* Cum Christus dixisset: *v. 4. Erunt duo in carne una:* postea *v. 6.* subjungit, *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet:* ubi specialiter de matrimonio consummato sermo est, per quod conjuges fiunt una caro. Idemque probatur ex Concilio Florentino *Sess. ult. in Decreto unionis, & Trident. Sess. 24. can. 5. & 7.* & ex perpetua traditione Ecclesiæ.

Porro hæc omnimoda indissolubilitas matrimonii, quæ ipsi competit ex Lege nova Evangelica, non provenit ex eo tantum, quod sit Sacramentum novæ Legis, sed ex eo, quod sit Sacramentum perfecte significans unionem Christi cum Ecclesia per Incarnationem, idque probatur ex *c. Debitum 5. de bigam. non ordin.* Ubi Innocentius III. definit, matrimonium ratum significare tantum conjunctionem Christi cum Ecclesia per charitatem, seu dilectionem, & juxta illud 1. *ad Corinth. 6. Qui adhæret Deo, unus Spiritus est cum eo*, quæ unio saltem in particularibus membris Ecclesiæ subinde dissolvitur per peccatum mortale, ideoque etiam matrimonium ratum quandoque dissolvi potest. Consummatum vero significare conjunctionem Christi cum Ecclesia per Mysterium Incarnationis, juxta illud *Joan. 1. Et verbum caro factum est, & Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, quæ unio prorsus indissolubilis est, ideoque etiam matrimonium illud perfecte significans est omnino indissolubile, *Layman cit. cap. 6. numer. 2. §. Porro.*

CXLI. Sed prædictis obstare videtur, quod dicit Christus *c. 19. Matth. Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur;* ergo propter fornicationem poterit quis dimittere uxorem suam, & aliam ducere, adeoque per illam dissolvitur matrimonium. Sed respondetur. Christum ibi solum loqui de dimissione uxoris, quoad torum, & cohabitationem, non autem de dimissione quoad vinculum, *Sanch. l. 10. de matr. dis. 2. num.* 3. ita ut sensus sit, fornicationem, sive adulterium esse justam causam dimittendi uxorem, quoad torum, & cohabitationem, ut talis non possit dici facere eam mœchari, quia qui ob fornicationem uxorem dimittit, non facit eam mœchari, ut dicitur *c. 5. Matth. v.* 32. utitur enim jure suo: quare exceptio illa, (nisi ob fornicationem) solum ad verba antecedentia, *qui dimiserit uxorem suam:* non autem ad sequentia, *& aliam duxerit, mœchatur*, referri debet, ita ut textus iste concordet cum illo, *Marc. 10. & Luc. 16. v. 18.* Ubi absolute dicitur: *Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam a viro* (.scilicet etiam ob fornicationem) *duxerit, mœchatur. Menoch. in cit. c. 5. Matth. vers.* 32. Deinde etiam dici potest, in priore parte, ad quam solam referenda est exceptio, supplendum esse, *peccat:* ut sensus sit, qui uxorem, nisi ob fornicationem dimiserit, peccat: & qui dimissam, ex quacunque causa, duxerit, mœchatur, *Sanch. c. l.*

§. IV.

An, & quibus modis dissolvatur matrimonium ratum; & non consummatum?

Duobus modis, per professionem Religionis, & per dispensationem S. Pontificis. De priore egimus supra

lib. 3.

lib. 3. Tit. 32. de convers. conjug. §. 9. *&* tu. de posteriore agemus hoc loco.

CXLII. Quæritur 1. An matrimonium ratum possit dissolvi per dispensationem SS. Pontificis, ita ut soluto ejus vinculo, conjuges libere possint inire aliud matrimonium? Resp. Affirmative, quæ est communior, & verior sententia DD. apud *Sanch. l. 2. de matr. dis.* 14. *n.* 2. Probatur 1. ex facto plurium SS. Pontificum, qui in matrimonio rato, & nondum consummato sæpius dispensarunt, ut testetur *Navarr.* & alii apud *Sanch. cit. loc.* quos in re tam gravi errasse, sine temeritate, dici non potest. 2. Probatur, quia matrimonium ratum non est omnino indissolubile, nec ex ratione contractus, ut patet ex matrimoniis infidelium, quæ dissolvi possunt; neque ex ratione Sacramenti, aut significationis illius, quia significat solum conjunctionem Christi per charitatem, quæ dissolvi potest, ut supra dictum; ergo non est ratio, cur Pontifex non possit in eo dispensare, præsertim cum potestas ligandi, & solvendi concessa Ecclesiæ a Christo, quippe utilis saluti animarum, extendenda sit, quantum licet, & quoad nullum contrarium divinum Jus obstat, vel id prohibet. Probatur 3. SS. Pontifex potest dispensare in voto solemni, sive professione Religionis, ut habet verior sententia, & dictum supra *libr. 3. Tit. 31. sec. 3.* §. 8. *num.* 144. ergo etiam in matrimonio rato, quod est illo infirmius, cum per professionem Religiosam dissolvatur.

CXLIII. Objicitur contra 1. Pontifex non potest dispensare in Jure Divino, & naturali, ex communi, & recepta Theologorum sententia: atqui matrimonium etiam ratum Jure Divino, & naturali est insolubile, ut dictum supra. Resp. Matrimonium etiam ratum, ex primæva DEI institutione esse insolubile, ita ut ex mutuo ipsorum contrahentium consensu dissolvi nunquam possit, sicut alii contractus; quamvis possit dissolvi a superiore potestate Ecclesiæ, seu SS. Pontificis, ob bonum publicum Communitatis, *Sanch. l. 2. dis.* 14. *n.* 5. Neque tamen per hoc Pontifex proprie, & immediate, ac directe dispensat in ipso Jure Divino, sed in contractu humano, cujus vinculum tollendo, velut destructo fundamento obligationis Juris Divini, & naturalis, indirecte & per accidens tantum tollitur etiam lex Divina, vel naturalis, quippe quæ tali casu per se jam obligare desinit: quemadmodum etiam fit in dispensatione voti, & juramenti, in quo Prælatus Ecclesiæ non dispensat proprie in Jure Divino, vel naturali, quo votum, vel juramentum obligat, sed tolli ipsum votum, seu juramentum, quod est fundamentum illius obligationis, quam homo sponte sibi imposuit, ut docet *S. Thom.* 2.2. *qu.* 88. *art.* 10. *ad* 2. *Sanch. cit. dis.* 14. *num.* 5. *Tanner. cit. dis.* 8. *dub.* 4. *n.* 64.

Objicitur 2. Pontifex non potest mutare essentiam Sacramenti, ergo nec tollere vinculum matrimonii rati, dispensando in illo, quia est verum Sacramentum. Resp. Licet matrimonium ratum sit Sacramentum, pendet tamen ex contractu humano, in quo fundatur ratio Sacramenti; hoc igitur dissoluto per auctoritatem SS. Pontificis, indirecte etiam desinit ratio Sacramenti, dum contractus irritatur: quamvis directe Papa nihil possit mutare circa essentiam Sacramentorum, præsertim quæ independentia a contractu humano sunt, *Sanch. c. l. n.* 5.

CXLIV. Objicitur 3. De essentia matrimonii, etiam rati est, ut sit perpetuum, indissolubile, ergo non potest per dispensationem Papæ tolli. Resp. 1. de essentia est, ut non possit ab ipsis contrahentibus dissolvi, non autem ut non possit dissolvi per potestatem Papæ acceptam a Christo, ut fit etiam in voto. Deinde non potest dissolvi matrimonium per dispensationem, ita ut sit matrimonium, & ad tempus contractum: sed quando Papa dispensat in perpetuitate, non manet matrimonium, sed uterque conjux liberatur a vinculo matrimonii, sicut fit in voto, in quo per dispensationem destruitur, & dissolvitur in eo obligatio, *Sanch. c. l. n.* 5.

Objicitur 4. Si Papa posset dispensare in matrimonio rato, posset etiam in consummato, quia ea essentialiter non differunt, sed solum accidentaliter, sicut res operans, & non operans, resp. neg. seq. quia proprie non differunt essentialiter, neque solum accidentaliter, sed differunt, tanquam perfectum integraliter, & imperfectum, quia consummatio est quædam integralis perfectio matrimonii, quæ ex Christi institutione tantum, sacri Mysterii causa, ad significationem Unionis Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem, tribuit illi majorem indissolubilitatem, ideoque dedit Christus Ecclesiæ suæ potestatem quidem solvendi matrimonium ratum, non autem consummatum, *Sanch. c. l. num.* 5. apud quem plura de hac re videri possunt.

CXLV. Quæritur 2. An ut dispensatio in matrimonio rato sit licita, vel etiam valida, requiratur justa causa? Resp. verius est requiri justam causam ad valorem dispensationis, *Sanch. cit. loc.* 2. *disp.* 15. *num.* 6. & docent communiter Theologi, & Canonistæ apud *Tanner. cit. d.* 4. *num.* 68. Ratio est, quia in Jure naturali, & Divino, ex quo oritur indissolubilitas matrimonii, etiam rati, nec licite, nec valide potest dispensare Papa, sicut nec in voto simplici, nisi justa causa subsit, cum in his non sit Dominus, sed dispensator. Justæ autem causæ dispensandi in matrimonio rato sunt, notabilis disparitas in statu, & conditione inter contrahentes, quæ est mater discordiarum: gravis timor magni scandali futuri, unde graves rixæ, & neces oriri solent, item lepra alteri conjugi superveniens, & aliæ similes, de quibus *Sanch. cit. l.* 2. *disp.* 16.

Porro præter duos casus prædictos, matrimonium ratum nunquam dissolvitur: nec quidem per matrimonium subsequens consummatum cum altera, *c. Licet 3. de sponsa duorum.*

CXLVI. Quæritur 3. An matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum possit Pontifex dispensando dissolvere, & an etiam matrimonium infidelium consummatum, cum ambo baptizantur? Resp. 1. probabilius est matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum, non posse a Pontifice laxari per dispensationem, quia cum hæc sit usus, seu actus quidam jurisdictionis, non potest exerceri a Superiore, nisi in subditos, infideles autem Ethnici non sunt subjecti Pontificiæ potestati, seu jurisdictioni, juxta illud *1. Cor. 5. Quid mihi de illis, qui foris sunt, judicare?* Aliud est de matrimoniis hæreticorum, *Tanner. cit. dub.* 4. *n.* 72. Sed de hoc plura infra. Resp. 2. posse SS. Pontificem in tali matrimonio etiam consummato infidelium, dum ambo baptizantur, dispensare, ut docet *Sanch. lib.* 2. *de matrim. dis.* 17. *num.* 2. Ratio est, quia matrimonium ratum Christianorum fidelium, est firmius, quam matrimonium consummatum infidelium, idque ratione Sacramenti ad quod prius est elevatum a Christo, cum matrimonium infidelium consummatum sit merus contractus civilis. Cum ergo Pontifex possit dispensare in matrimonio rato fidelium, quod est Sacramentum, multo magis poterit in consummato matrimonio infidelium. Nec obstat, quod hoc per baptismum susceptum fiat Sacramentum, & quia jam est consummatum, repræsentabit indissolubilem Unionem Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem: nam etsi per Baptismi susceptionem fuerit factum Sacramentum, sed nondum sit consummatum, ut supponimus, reputabitur tanquam matrimonium ratum fidelium, in quo Pontifex dispensare potest, illudque dissolvere.

Porro an, & qua ratione matrimonium infidelium non baptizatorum consummatum dissolvatur per conversionem alterius conjugis ad fidem, commodius dicetur infra *Tit.* 19. *hoc libro*, ubi ex instituto de hac re agitur.

SECTIO VI.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

§. I.

De impedimentis matrimonii in genere,

CXLVII. QUæritur 1. Quænam sint impedimenta matrimonii? Resp. esse duplicis generis, quædam enim sunt impedientia tantum, quæ efficiunt, ut matrimonium illicite, non autem invalide contrahatur. Alia sunt, & vocantur impedimenta dirimentia, non quod matrimonium semel valide contractum dirimant: sed quia de facto (non jure) contractum impediunt, ne validum sit, adeoque non tantum illicitum, sed etiam irritum reddunt matrimonium subsequens.

CXLVIII. Quæritur 2. Penes quos sit potestas statuendi impedimenta matrimonii, sive impedientia, sive dirimentia? Resp. 1. est in Ecclesia Catholica potestas introducendi, & constituendi impedimenta etiam dirimentia matrimonium, ita ut contra Ecclesiæ prohibitionem contractum sit irritum, prout est definitum in Concilio Trident. *Sess. 24. de Sacrament. matrimonii can.* 3. *&* 4. ubi dicitur: *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Idque constat ex usu, & praxi universæ Ecclesiæ. Neque vero ideo mutatur, aut variatur ipsa essentia, seu materia, & forma Sacramenti matrimonii, sed irritus redditur contractus humanus, qui ut materia præraquiritur, & supponitur in Sacramento, quo immutato per humanam potestatem, consequenter etiam desinit esse materia Sacramenti, *Sanch. lib. 7. de matrim. dis.* 1. *n.* 2. *Laym. l.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *c.* 1. *num.* 1. Ad hanc autem potestatem statuendi impedimentum dirimens, requiritur justa causa, ita ut ea non existente, matrimonium, contra ejusmodi prohibitionem initum, sit validum, & licitum, quia cum matrimonium Jure naturali, ac Divino sit omnibus concessum, non potest Pontifex pro libitu illud interdicere, nec eximere jus illud contrahendi, *Sanch. cit. l. num.* 6.

Resp. 2. Ecclesia, aut SS. Pontifex potest impedimenta dirimentia matrimonium constituere, non solum indirecte inhabilitando personas ad contrahendum, sed etiam directe, & immediate, annullando ipsum contractum, *Tanner. disp. 8. de matrim. qu. 4. dub. 2. num. 9.* Probatur, tum quia ipse etiam contractus matrimonii subjicitur potestati Ecclesiæ, sicut & ipsi contrahentes: tum quia Ecclesia de facto ita irritavit alios contractus, ut professionem Religionis factam, ante finitum annum probationis, vel XVI. annos expletos, ut patet ex Concilio Trident. *Sess. 25. de Regul. cap.* 16. & matrimonia clandestina *Sess. 24. de reform. matr. c.* 1.

CXLIX. Porro hæc potestas Ecclesiæ non extenditur ad infideles, quia infideles Ecclesiasticis Constitutioni-

bus non ligantur, *c. Gaudemus*, 8. *de divortiis*, nisi tamen subjecti sunt temporali jurisdictioni S. Pontificis, & in ejus ditionibus temporalibus habitent; tunc enim non minus poterit ejusmodi impedimenta matrimonii illis statuere, quam sæcularis princeps infidelis suis subditis. Secus est de infidelibus subditis Christianorum Principum, cum in horum ditionibus temporalem jurisdictionem non habeat Pontifex, sed solum spiritualem, *Sanch. cit. dis.* 1. *num.* 3.

Resp. 3. Potestas statuendi impedimenta dirimentia matrimonii inter fideles, non competit Episcopis: sed si non ex lege, saltem ex generali Ecclesiæ consuetudine ea potestas soli Papæ est reservata, ita ut non nisi universalibus Canonibus, vel in generali Concilio decerni possint, ut constat ex praxi Ecclesiæ: quia causæ, in quibus de valore matrimonii agitur, semper graves sunt judicatæ, *Sanch. cit. dis.* 1. *n.* 3. *Laym. cit. c.* 1. *n.* 4.

CL. Porro spectata rei natura, & seclusis Ecclesiæ Constitutionibus, quilibet Princeps, seu Magistratus sæcularis habens potestatem absolutam ferendi leges, potest suis subditis, etiam fidelibus, & Christianis, statuere impedimenta matrimonii ex justa causa, quia matrimonium est contractus civilis, adeoque non minus, quam alii contractus potestati politicæ, & sæculari est subjectus, quatenus necessarium judicatur, aut expediens ad bonum, & finem Reipubl. ut personæ aliquæ inter se contrahere prohibeantur. Et licet matrimonium inter fideles sit Sacramentum, est tamen simul contractus humanus, seu Civilis, quo per politicam, seu sæcularem potestatem immutato, desinit esse materia Sacramenti, ut supra dictum. Veruntamen Ecclesia hanc potestatem Principibus Christianis, respectu fidelium, ademit, sibique reservavit, quia postquam contractus matrimonii ad Esse, seu rationem Sacramenti est elevatus, decuit, ut ad solam potestatem Ecclesiasticam, & quidem supremam, videlicet Pontificiam, pertineret impedimenta matrimonii statuere, ut colligitur ex *c. Tuam.* 3. *de Ordin. cognit.* ex *Sanch. cit. l.* & *ex Concil. Trident. de Sacram. matrim. can. ult.* Nam cum potestas temporalis subjecta sit spirituali in ordine ad finem supernaturalem, potuit hæc, ut pote altioris ordinis, illam restringere, atque limites præscribere, in illis, quæ rationem spiritualem annexam habent, quos nec valide excedere possit, qualis est matrimonium, cui annexa est ratio Sacramenti, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 3. *num.* 3. & 4. *Laym. cit.* 1. *num.* 2.

CLI. Hinc infertur 1. Adhuc hodie, tam & Principes Christianos, quam Ethnicos, posse statuere impedimenta circa matrimonia infidelium sibi subjectorum, quia matrimonium infidelium non est Sacramentum, & cum non sint subjecti Ecclesiæ, illius Constitutionibus non obligantur, *Sanch. c. l. n.* 5. & 8. Infertur 2. quamvis *Sanch. c. l. n.* 7. putet, fideles subditos commorantes in Terris Principum infidelium astringi legibus eorum justis irritantibus matrimonium; contrarium tamen est probabilius, quia non excedit indirectam potestatem Ecclesiæ, privare etiam infideles aliquo jure in subditos Christianos, ob eximium bonum spirituale, & consequenter eximere illos, ubique terrarum degentes, legibus Civilibus, quod attinet ad matrimonii valorem, illosque Ecclesiasticis subjicere, cum hoc ad dignitatem Sacramenti pertineat. *Tanner. cit. dub.* 1. *n.* 20. *Laym. cit.* 1. *n.* 3. Infertur 3. fideles habitantes in Terris infidelium ligari impedimentis matrimonii ab Ecclesia statutis, cui sunt subjecti, ubicunque locorum degunt, *Sanch. cit. dis.* 3. *n.* 10.

CLII. Postremo prædictis addendum 1. probabilius videtur, etiam per consuetudinem communem, tam Clericorum, quam laicorum legitime præscriptam, & rationabilem, posse antiqua impedimenta matrimonii solo Jure Ecclesiastico statuta abrogari, & nova constitui, ut docet *Sanch. cit. l.* 7. *dis.* 4. *n.* 11. & 13. *Tanner. cit. dub.* 1. *n. ult.* Ratio est, quia in *c. ult. de consuetud.* generaliter, & absolute dicitur, consuetudinem legitime præscriptam, & rationi consonam habere vim legis, & vires ad derogandum legi positivæ, & cum talis consuetudo nihil juri naturæ, aut rationi contrarium contineat, non potest dici irrationabilis.

Addendum 2. Potest Pontifex aliquibus per sententiam particularem interdicere, ne matrimonium contrahant cum decreto irritante, ut alioquin irritum sit, *Sanch. cit. l.* 7. *dis.* 2. ubi fuse de hac re agit: non tamen solet facile Papa tali potestate uti, ut notat *Laym. cit. c.* 1. *n.* 4.

§. II.

De quibusdam impedimentis matrimonii contrahend. in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.

CLIII. Quæritur 1. An, & qua ratione ad dictum unius asserentis impedimentum inter aliquos intercedere, impediatur matrimonium contrahendum? De hoc agitur in *c. præterea.* 12. *h. t.* Nam cum quidam vir matrimonium contrahere vellet cum quadam muliere: consanguineus illius viri dixit: se deliquisse, seu rem cum illa habuisse, quod tamen publice confiteri recusabat, propter metum, & potentiam illius mulieris: ideo mandat Papa, ut matrimonium initi inter eos prohibeatur, ne deterius inde contingat, nisi juramentum intervenisset.

CLIV. Notandum 1. Impedimentum, ne matrimonium contrahatur, propter affinitatem ortam ex concubitu consanguinei viri cum muliere, plene probatur per unicum testem, *c. Super eo.* 22. *de testib.* & patet ex hoc c. licet alias non credatur dicto unius in præjudicium alterius, *c. Licet.* 24. *de testib.* quia agitur de peccato vitando, non impediti contrahendo matrimonium contra prohibitionem Ecclesiæ peccent, *Sanch. l.* 1. *de matr. dis.* 71. *n.* 1. dummodo talis consanguineus conjunctus fuerit viro intra quartum gradum consanguinitatis, *c. Non debet.* 8. *de consang.* & *affinit.* Sed hodie affinitas orta ex fornicatione ad primum, & secundum gradum consanguinitatis est restricta a Concilio Trident. *Sess.* 24. *c.* 4. *de reform.* ut infra dicetur.

Notandum 2. Sunt & alia quædam specialia, quæ occurrunt in casu hujus c. ut notat *Ab. hic n.* 7. Veluti 1. quod testis iste non juravit in præsentia partis, *c.* 2. *de testib.* 2. quod dictum suum, & nomen non publicavit contra *c. Qualiter.* 24. §. *Debet de accusat.* 3. quia consanguineus viri allegans propriam turpitudinem, quod cum sponsa viri concubuerit, fuit auditus contra *c. Inter dilectos.* 8. & ibi *Gl. V. Turpitudinem. de donation.* quæ omnia fuerunt permissa propter periculum peccati vitandum, quod forte suberat ob allegatum affinitatis impedimentum, quia tutius est in re dubia certum accipere pro incerto, ita ut in hoc potius censeatur concubitum intervenisse consanguinei cum sponsa viri, quam non intervenisse, ne matrimonium contrahatur inter affines in gradu prohibito: tum etiam, quia hic non agitur de magno præjudicio, si sponsalia inter virum, & mulierem inita dirimantur, cum facile possint reperire alium, vel aliam, cum quo, vel cum qua contrahant, *Canis. in cit. cap. Præterea numer.* 2.

Notandum 3. Requiruntur aliæ præterea quædam conditiones, ut testis unicus impedire possit matrimonium contrahendum. 1. Ut deponat tanquam testis, non ut solum denuntiet. 2. Ut juret, non enim creditur testi non juranti. 3. Ut juret, se certo scire impedimentum, non enim sufficit, si testificetur de solo auditu. 4. Ne sit vilis persona, *Sanch. c. l. n.* 9. & 3. *seqq.*

Notandum 4. Si sponsalia inter virum, & mulierem, verbi gratia Titium, & Cajam juramento sint confirmata, non debet ad dictum unius solius matrimonium impediri, idque ut vitetur periculum perjurii, ut patet ex fine hujus *c. Abb. ibid. in fine.*

CLV. Quæritur 2. An ad denuntiationem unius viri honesti qui defert de fama consanguinitatis, impediatur matrimonium contrahendum? De hac re agitur in *c. Cum in tua.* 27. *h. t.* ubi dicitur: quia interdum contingit, ut cum quidam volunt matrimonium contrahere, bannis (id est denunciationibus, *Gl. hic V. eod.*) in Ecclesiis editis, ut qui impedimentum sciret, illud proponeret, sed nullo contradictore publice comparente, fama deferat privatum impedimentum parentelæ: ex parte autem contrahentium juramenta majorum de sua propinquitate (ut suspicionis occasio tollatur) offerantur. Consultus Pontifex, quid sit in hujusmodi casibus faciendum, respondet: si persona gravis, & fide digna denunciet, eos, qui matrimonio copulandi sunt, se propinquitate contingere, & de fama, aut scandalo doceat, aut etiam ipse Episcopus possit certificari de plano (id est, summarie, & sine strepitu judiciorum) non solum juramenta parentum sponte oblata, non debent recipi: sed etiam qui sic contrahere volunt, si moniti non destiterint, ad id compelli debent, vel ut contra famam juramenta propinquorum exhibeant. Si vero denuncians non sit talis, ut dictum, vel famam, aut scandalum probare non possit, cum contrahentes possunt moneri ad desistendum a contractu matrimonii, non autem compelli.

CLVI. Pro explicatione hujus c. notandum 1. si fama impedimenti plene probetur, adeoque de illa constet, ea sufficit ad impediendum matrimonium, ne contrahatur, *Sanchez, lib.* 1. *de matrim. dis.* 71. *numer.* 13. Secus est, si de fama non constet, nec probata fuerit *Glossa, hic V. Licet fama.* Non debet autem fama esse privata, ita ut constet solum Judici, ut privato, quia extra judicium intellexit de impedimento famam esse; tunc enim ea non sufficit ad impediendum matrimonium, sed solum ad inquirendum, & recipiendum probationem de fama. Si vero de fama constat Judici, tanquam Judici, quia ea probata est in judicio per testes, tunc talis fama impedit matrimonium contrahi, *c. Super eo.* 2. *de consang.* & *affinit.* Idemque est, si de fama constet Judici tanquam notorium, tunc enim is potest juxta illud judicare, etsi id non probetur, *Abb. hic num.* 6. & *Alex. de Nevo numer.* 15. & 16. *Sanch. cit. dis.* 71. *numer.* 15.

Notandum 2. Contra probationem famæ de impedimento matrimonii admitti potest alia contraria probatio, & si hæc secunda probatio sit clarior, eliditur effectus prioris probationis, *Gl. hic V. Famam. Abb. ibid. n.* 3. *Alex. de Nevo n. ult. Sanch. c. l. n.* 16. Ad deponendum vero contra hujusmodi famam, sive ad eam refellendam admittitur etiam consanguineorum juramentum, *cit. c. Cum in tua.* ibi: *vel contra famam hujusmodi juramenta exhibeant propinquorum.* Imo hæc fama, ejusque probatio eliditur arbitrio Judicis, si contra illam consanguinei contrahere volentes jurent,

jurent, se non esse consanguineos: tunc enim arbitrio Judicis relinquitur, juxta qualitatem personarum, admittere hoc juramentum contra famam, *Abb. hic in fine. Alex. de Nevo ibid. n. 13. Menoch. de arbitr. Jud. casu 243. n. 4. Mascard. vol. 2. de probat. concl. 1034. n. 16. Sanch. c. l. n. 17.* Judex autem, si propinqui se sponte offerant ad juramenta praestanda, ea recipere non debet, sed repellere, qui sunt suspecti, qui etiam compelli debent, ut a contractu matrimonii desistant, ut habetur in textu.

CLVII. Notandum 3. Quando scandalum timetur ex contractu matrimonii inter consanguineos contrahentium, tum potest, & debet Judex interdicere matrimonium, prout sumitur ex rit. *cap. Cum in tua.* & ibi *Gl. V. Scandalo.* ubi ait, quod scandalum reddit aliquos inhabiles ad contrahendum matrimonium, *Abb. ibid. n. 4. Sanch. l. 1. de matr. dis. 14. n. 3.*

Notandum 4. Si denuncians impedimentum matrimonii, non sit persona gravis & de fama, vel de scandalo docere, sive illud sufficienter probare non possit, tunc Judex potest quidem tales monere, ut desistant a contrahendo matrimonio, non tamen potest compellere contrahere volentes, ut habetur in fine *cit. c. Cum in tua.* idque propter defectum probationis. Quomodo autem probari debeat consanguinitas, vel affinitas, dictum est *libr. 2. Decretal. Tit. 20. sec. 3. §. 1. num. 136. & seqq.*

CLVIII. Quaeritur 3. „ An si lis pendeat super priore
„ matrimonio, impediatur contrahi secundum? de hoc
„ agitur in *c. Cum in Apostolica* 18. *h. t.* Nam cum in-
„ ter villicum quendam, & uxorem ejus super matrimo-
„ nio quaestio verteretur, villicus ille publice asseruit,
„ sed falso, inter se, & uxorem suam sententiam divor-
„ tii, judicio Ecclesiae, promulgatam esse, qui lite pen-
„ dente, aliam mulierem hujus facti ignaram sibi copula-
„ vit: postea vero super priore matrimonio Judices dele-
„ gati sententiam divortii protulerunt. Re delata ad Pa-
„ pam Urbanum III. is respondit, quod cum villicus,
„ & mulier superinducta, pendente lite prioris matrimo-
„ nii, invicem consenserint; imposita viro poenitentia
„ competente (quia lite pendente contraxit cum secunda
„ matrimonium in contemptum Ecclesiae, *Gl. hic V. Imposita*) & interim interdicto carnali commercio, postmo-
„ dum in maritali conjugio poterit permanere. „ Nam quia ex sententia divortii postea lata compertum fuit, prius matrimonium in ipso invalidum fuisse, ideo decidit hic Pontifex, posterius matrimonium jure validum esse, *Canis. hic n. 1.*

CLIX. Ubi praeterea notandum 1. etsi regula generalis sit, ut lite pendente nihil innovetur, *tot. Tit. XVI. Lib. 2. Decret.* est tamen hic casus specialis, in quo permittitur, lite pendente, innovatio. Cujus rationem aliqui DD. assignant, quia matrimonium est Divini Juris, litis pendentia vero est juris humani, quod non poterit tollere ea, quae sunt Juris Divini: quod etsi in se verum sit, non tamen satisfacit, seu tollit difficultatem, quia pleraque impedimenta matrimonii sunt Juris humani, sive Jure humano, seu Ecclesiastico introducta, & tamen impediunt, vel dirimunt matrimonium, quod secundum se Juris Divini est, ut recte notat *Canis. hic n. 2.* qui ait, hanc esse veram rationem, quod litis pendentia non sit a Jure Canonico, tanquam impedimentum dirimens matrimonii introductum, seu statutum, quia nusquam numeratur inter impedimenta matrimonii; ideoque hujusmodi matrimonium, pendente lite prioris matrimonii, contractum est validum. Quare standum est generali regulae traditae in *c. Cum apud Sedem* 23. *h. t.* Quicunque non prohibetur matrimonium contrahere, admitti debet: sive, quod in idem recidit, omnibus permissum est matrimonium, quibus non est a Jure prohibitum: ideoque etiam non dirimitur matrimonium ex eo, quod contra praeceptum Judicis Ecclesiastici sit contractum, dummodo aliud Canonicum impedimentum non subsit, ut patet ex *tot. Tit. De matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiae*, de quo infra.

Notandum 2. Si in casu hujus *c.* villicus ille credidisset, prius matrimonium fuisse validum, tum posterius matrimonium invalidum fuisset quoad DEUM, ob defectum necessarii, & legitimi consensus; non enim posset quis habere seriam voluntatem valide contrahendi matrimonium cum secunda muliere, si judicet, etsi per errorem, prius matrimonium esse validum, adeoque illo adhuc se obligatum. Ut si quis credens suam uxorem adhuc vivere, etsi revera esset mortua, matrimonium cum alia contrahat, non valet secundum matrimonium, *Abb. hic in fine.* Ex quo infert hanc regulam, quod contrahens matrimonium, si credat, impedimentum dirimens subesse, quod tamen revera non subest, matrimonium coram DEO non contrahat, adeoque illud non teneat, licet verba protulerit apta ad contrahendum matrimonium. Aliud est quoad Ecclesiam, seu forum externum, in quo de occultis non judicatur, *c. un. V. Eccles. benef. sine diminut. &c.* Judex enim eum sensum sequi debet, quem verba praeseferunt, sive communiter recte intelligentibus ingerere solent, *c. Ex litteris. 7. h. t. Canis. hic n. 3.*

§. III.

De impedimento Erroris personae.

CLX. Assertio 1. Error circa substantiam personae jure naturae reddit irritum matrimonium, ut si quis putans se contrahere cum Anna, contrahat cum Barbara, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 18. n. 12.* & alii communiter. Ratio est, quia error circa substantiam, seu substantiale objectum vitiat contractum: sed persona determinate cognita contrahenti, est substantiale objectum contractus matrimonii; ergo error circa illam vitiat contractum. Et quidem jure naturae, quia talis error aufert consensum in hanc personam, *l. Si per errorem. 15. ff. de jurisdict.* cum velit contrahere non cum qualibet muliere, sed cum hac determinata: atqui actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, *Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 2. num. 1.*

Extenditur autem, quod error circa substantiam personae irritum reddat matrimonium, sive sit antecedens, sive concomitans. De errore antecedente probatur, quia talis error dat causam contractui, ita ut si quis non errasset in persona, noluisset contrahere cum tali, adeoque facit contractum matrimonii involuntarium circa primarium, & substantiale ipsius objectum, quod est persona determinate cognita contrahenti, & per consequens talis error facit irritum etiam ipsum contractum. De errore vero concomitante probatur, eo quod sic errans ita habitualiter animo est affectus, ut licet non erraret, sed sciret esse aliam, quam putabat, adhuc cum ea contrahere vellet, adeoque licet talis error non efficiat contractum involuntarium, facit tamen non voluntarium, & aufert actualem, & positivum consensum in personam, quae offertur, qui ad matrimonii valorem requiritur: voluntas enim, cum tali errore contrahentis, actu, & de praesenti fertur solum in Annam v. g. quam animo concepit, non in Barbaram, quam putat esse Annam: ignorantis autem, & non cognoscentis nullus est consensus. Quod si tamen errans actu intenderet cum persona praesenti contrahere, quaecunque illa sit, validum utique esset matrimonium, quia vere in illam consentiret, *Coning. dis. 31. de Sacram. n. 9.* non autem esset error personae, si quis solum erraret in nomine, putans eam, cum qua contrahit, vocari Annam, cum vocetur Barbara, modo alias ipsa persona ei sit cognita.

CLXI. Est autem hic notanda differentia inter matrimonium, & alia Sacramenta Baptismi, Confirmationis &c. Nam in his error circa personam non irritat Sacramentum, ut si quis putet suscipientem esse Petrum, cum sit Paulus, quia in iis non initur contractus cum persona suscipientis, nec interest Ministri, quis Sacramenta suscipiat, cui illa applicet, seu ministret. In matrimonio vero initur contractus, & interest contrahentis, cum quo, vel cum qua contrahat: unde suam intentionem potest contrahens restringere ad certam personam, cum in aliis Sacramentis id non possit Minister, sed debeat habere intentionem baptizandi, confirmandi, absolvendi &c. personam praesentem & capacem, quaecunque illa sit, *Sanch. cit. dis. 18. n. 13.* ubi *n. 12.* dat rationem discriminis, quia matrimonium respicit individuas conditiones contrahentium, quae conferunt ad individuam vitae consuetudinem inter conjuges retinendam, in quo consistit essentia matrimonii. In aliis vero Sacramentis hujusmodi conditiones recipientium nihil conferunt ad finem Sacramenti.

CLXII. Assertio 2. Error circa qualitatem personae, etsi det causam contractui, & proveniat ex dolo alterius contrahentis, non irritat per se matrimonium, ut docet *Sanch. l. 7. de matr. dis. 18. n. 18. Laym. cit. c. 2. n. 2.* & colligitur ex *c. Cum in Apostolica* 18. *h. t.* ubi deciditur, matrimonium non irritari ob mendacium, vel dolum ad illud inducentem, *Abb. ibid. n. 2.* Ut si quis putans se contrahere cum nobili, virgine, pulchra, vel divite matrimonium contrahat cum ignobili, corrupta, deformi vel paupere. Ratio est, quia talis error consensum matrimonialem efficit tantum involuntarium secundum quid, nempe circa qualitates, & accidentia personae cum qua contrahitur, quae se habent solum per modum rationis motivae, seu impulsivae, & causae finalis extrinsecae, ac proinde cum non impediat consensum substantialem circa personam, & materiam, ac substantiam contractus, non vitiat matrimonium. Licet vero contractus v. g. venditio, & emptio, cum errore circa qualitatem, vel modum extrinsecum facta subsistat, ita tamen ut ob dolum rescindi possit, matrimonium tamen semel validum non potest ita rescindi, *Laym. c. l.*

CLXIII. Caeterum per accidens in duobus casibus error qualitatis irritum reddit matrimonium: primo si qualitas, in qua erratur, per modum conditionis apponatur in contractu matrimonii; ita ut actu intendat quis non contrahere cum tali persona, nisi talis qualitas ipsi insit, tunc enim ea velut conditione deficiente, etiam consensus omnino deficit, *Sanch. cit. dis. 18. n. 21.* Secundo, si error qualitatis inducat, vel involvat simul errorem personae, ut si quis velit ducere primogenitam Regis, & illi alia offeratur ignota, tanquam primogenita; invalidum est matrimonium propter errorem circa personam; non enim vult ducere oblatam, nisi sit primogenita, in quam solum consentit, non in aliam. Sed difficultas est, quando error

ror qualitatis involvat errorem personæ? *Sanch. c. l. num.* 26. & 27. tradit hanc regulam: Si per qualitatem, in qua erratur, certa, & individua persona designetur, animoque concipiatur, quæ visu prius ignota est, tunc errorem redundare in errorem personæ. Ut si quis animo consentiat contrahere cum filia primogenita Titii, offeratur autem postea secundo genita, aut alia, quæ primogenitam se esse simulat, nullum erit matrimonium, quia is apprehendit certam, & individuam personam, cum qua hic, & nunc vult contrahere, non cum alia. Secus est, si illa, quæ oblata est, tanquam primogenita, visu prius nota erat contrahenti, & ad matrimonium determinata fuisset, tunc enim valebit matrimonium, etsi per errorem putet, illam esse primogenitam Titii; modo non habeat actualem intentionem non accipiendi illam, nisi sit primogenita. Quod si qualitas non determinet individuam personam, non est error personæ, sed solius qualitatis, ut si quis fingat se esse primogenitum Regis, non determinando, cujus Regis sit primogenitus, fœmina ea tali errore illi nubens, dicetur solum errare circa qualitatem, ac proinde matrimonium subsistet, *Sanch. c. l. num.* 33. & 34. *Tanner, dis.* 8. *q.* 3. *dub.* 3. *num.* 46. & 47.

§. IV.

De impedimento matrimonii orto ex cultus, sive Religionis disparitate.

CLXIV. Quæritur 1. An, & quomodo disparitas cultus, sive Religionis dirimat matrimonium? Resp. matrimonium hominis fidelis, seu baptizati cum infideli seu non baptizato etiam catechumeno, non est irritum Jure naturæ, sed solo Jure Ecclesiastico. Est communis sententia. Et quamvis non reperiatur hac de re natare Jus, sive Lex scripta Pontificia, vel Concilii Generalis; est tamen consuetudine, & communi praxi Ecclesiæ, ex traditione Apostolorum id introductum, quæ vim legis obtinet, *Sanch. lib.* 7. *de matrim. dis.* 71. *numer.* 7. & 8. Ratio autem, cur Ecclesia irritarit hæc matrimonia, fuit, quia omnino inconveniens est fidelem, & Christianum inire matrimonium, quod non sit Sacramentum. Quod vero hoc impedimentum dirimens solo Jure Ecclesiastico introductum sit, patet; non enim est irritum Jure naturali, quamvis sit illicitum, nisi gravis necessitas, & causa excuset, quia aliqui fideles cum infidelibus matrimonium celebrarunt, propter quod non reprehenduntur in S. Scriptura, ut Jacob cum filiabus Laban, quæ videntur fuisse idololatræ, Joseph cum filia Putipharis, Moyses cum filia Jetro Æthiopissa, Esther cum Assuero Gentili &c. Neque etiam est illicitum Jure Divino positivo novæ legis Evangelicæ, quia etsi hoc Jure prohibitum sit matrimonium Christianorum cum gentilibus, *ut* 2. *Corinth.* 6. *nolite jugum ducere cum infidelibus, item quæ pars fideli cum infideli?* non tamen extat illud Jus Divinum quo irritetur tale matrimonium, præsertim in nova lege, in qua Christus non dedit ulla præcepta morum, sed solum fidei, & Sacramentorum. *Sanch. cit. loc. numer.* 7. Ex quo sequitur, quod Pontifex possit dispensare in hoc impedimento matrimonii initi inter fidelem, & infidelem, cum possit dispensare in omni Jure Ecclesiastico, *Sanch. cit. loc. numer.* 10. Neque enim Juris Divini est, ut omne matrimonium Christiani, etiam cum infideli initum, sit Sacramentum, sed solum ut initum inter duas personas Christianas sit Sacramentum, *Tanner, dis.* 8. *de matrim. q.* 4. *dub.* 5. *num.* 85.

CLXV. Quæritur 2. An matrimonium personæ Catholicæ cum persona hæretica sit validum, vel etiam licitum? Resp. tale matrimonium esse quidem validum, sed moraliter illicitum, nisi gravis causa excuset, ut moraliter certum sit, nullum fore periculum scandali, vel perversionis, aliorumque incommodorum, quæ ex talibus matrimoniis plerumque oriri solent, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 72. *n.* 1. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 14. *n.* 2. *Tanner. cit. dub.* 5. *n.* 86. & alii communiter. Prima pars, quod tale matrimonium non sit irritum, sed validum, colligitur ex *c. Decrevit.* 14. *De hæretic. in* 6. dum ibi decernitur, uxores, quæ scienter hæreticis viris nupserunt, privandas esse dote in pœnam delicti, & tamen non præcipitur illas separari a viris, adeoque supponitur, matrimonium fuisse validum. Ratio est, quia cum uterque contrahentium sit baptizatus, adeoque capax Sacramenti matrimonii, non decuit ita irritum reddi, sicut matrimonium cum infideli, seu non baptizato. Secunda pars, quod hujusmodi matrimonium sit illicitum, probatur ex *c. Cave.* 15. *caus.* 28. *q.* 1. ubi dicitur, *Cave, ne alienigenam, hoc est, hæreticam uxorem accersas tibi;* Idemque videtur prohibere Apostolus 1. *Corinth.* 7. *Cui vult, nubat, tantum in Domino.* prout plures exponunt hunc locum. Ratio est, quia matrimonium cum hæretico, vel hæretica initum est illicitum Jure naturæ, tum ob periculum perversionis conjugis Catholici, & ne proles male educetur in fide, tum ob periculum dissensionum animorum inter conjuges tales, inter quos vix pax esse potest. Tertia pars, quod secluso scandalo, & periculo perversionis, aliisque incommodis, id aliquando sit licitum, colligitur ex *c. Non oportet.* 16. *cit. caus.* 28. *q.* 1. quod est desumptum ex Concilio Agathensi, *c.* 25. ubi dicitur, non oportet cum hæreticis commiscere connubia, vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tamen profiteantur, se Christianos futuros, & Catholicos. Idque etiam probatur ratione, quia tale matrimonium non est ita intrinsece malum, quin possit cohonestari, & licitum fieri, quia possunt in pluribus casibus particularibus prædicta pericula, & incommoda omnino, vel majori ex parte cessare. Deinde non obstat etiam præceptum Divinum, & naturale de non ministrando Sacramento indignis: ut in proposito Catholica persona, contrahendo matrimonium cum hæretica, ministraret illud indigno, qui in peccato mortali illud susciperet, ac proinde peccat Catholicus, cooperando peccato illius, imo & injuriam irrogaret Sacramento. Verum hoc non obstat, quia qui habet gravem causam faciendi aliquid ex se honestum & licitum, non censetur per se cooperari peccato, quod alius forte in eo committit: sed tantum per accidens, & extrinsece, exhibendo quasi materiam, & objectum peccati, quod interdum ex causa licet, ut patet in solvente usuras. Ergo cum in prædicto casu adsit gravis causa contrahendi matrimonium cum persona hæretica, adeoque ministrandi Sacramentum alteri conjugi, non peccat, qui eo casu ministrat Sacramentum indigno, neque censetur injurius in Sacramentum, ministrando illud ei, quem scit indigne suscepturum, quia ob gravem causam id est licitum: sic enim potest quis etiam ministrare Eucharistiam peccatori occulto publice petenti, *Tanner. cit. dub.* 5. *n.* 87. Denique non obstat etiam præceptum Ecclesiasticum de non communicando cum hæreticis, quia post Concilii Constantiensis decretum, non est prohibita communicatio cum hæreticis, nisi cum nominatim excommunicatis, & denuntiatis, & notoriis Clericorum percussoribus, in qua re etiam dispensari potest, *Tanner. c. l.*

CLXVI. Atque hinc infert *Sanch. cit. dis.* 72. *n.* 5. in Germania, aliisque Regionibus Septentrionalibus, in quibus hæretici cum Catholicis permixtim vivunt, ex consuetudine recepta, & tolerata, licita esse conjugia inter personas Catholicas, & hæreticas, modo conjugi, qui Catholicus est, permittatur libere, & sine perversionis periculo, in fide permanere. Quod tamen non est ita universaliter admittendum, sed solum tunc, si prædicta pericula, & incommoda absint: & adsit sufficiens, & gravis causa ineundi matrimonium cum hæretico, vel hæretica, qualis est spes moraliter certa secuturæ conjugis hæretici conversionis ad fidem Catholicam, vel alia gravis causa, ut si in aliquo raro casu probabilis spes esset, ex tali matrimonio multo majorem fructum spiritualem secuturum, ob quem incommoda illa, tanquam minora, permitti possint, *Laym. cit. c. ult. n.* 2. *Tanner. n.* 88. In dubio vero, utrum ejusmodi mala sequi possint, ex matrimoniis cum hæreticis initis, ad S. Pontificem pertinet, vel etiam ad Episcopum loci, ut rem examinet, & licentiam det contrahendi matrimonii. Imo cum, teste experientia, ex talibus matrimoniis gravia mala spiritualia sequi soleant, tum conjugi Catholico, tum liberis, nec Papa potest quoad hoc derogare Juri Divino, & naturali, nisi hæc incommoda cessent, *Laym. cit. l.* alioquin vero non requiritur dispensatio S. Pontificis ad ineundum matrimonium cum persona hæretica in iis locis, in quibus consuetudine legitima derogatum est, quoad hoc, Legi Ecclesiasticæ, *Tanner. cit. dub.* 5. *n.* 89. & 90.

CLXVII. Prædictis addendum: certum est, pacta in conjugiis cum hæreticis personis initis, ut aliqui ex liberis nascituris, v. g. masculi, ex patre hæretico fidem hæreticam sequantur, fœminæ vero ex matre Catholica genitæ fidem Catholicam amplectantur, esse prorsus impia, & irrita, quia parentes tenentur omnes liberos suos in vera fide educare, cui obligationi renuntiare nullo modo possunt, *Laym. c. l. n.* 3. *Tanner. c. l. n.* 91. Ubi addit, si matrimonium cum persona hæretica licitum sit, & existimetur per illud multum promovendum bonum publicum: nec tamen spes sit, ut maritus hæreticus permittat omnes liberos in Catholica Religione educari, hoc casu non videtur illicitum, in pactis conjugalibus talem exceptionem apponere, ut saltem aliqua pars liberorum in fide Catholica educetur, & instruatur: salvo tamen jure matris Catholicæ, ut etiam cæteros liberos, quantum fieri poterit, in eadem vera Religione instituere, ut tenetur, non prætermittat.

Porro de aliis impedimentis dirimentibus matrimonii agetur in propriis Titulis sequentibus hujus Libri, in quibus de iisdem ex instituto agitur.

§. V.

De dispensatione impedimentorum matrimonii.

CLXVIII. Quæritur 1. An, & qua ratione dispensari possit in impedimentis matrimonii? Resp. 1. S. Pontifex in nullo impedimento jure divino naturali matrimonium dirimente proprie dispensare potest, *Sanch. l.* 8. *de matr. dis.* 6. *n.* 10. & est communis sententia. Ratio est, quia inferior non potest legem Superioris tollere, *c. inferior.* 4. *dis.* 21. nec absolute, nec etiam in casu speciali, in quo abrogaretur obligatio legis naturalis per dispensationem, quia hoc est solius Conditoris legis, aut eo Superioris. Dixi *proprie*, quia Pontifex possit, saltem in casu

mai-

meximæ neceſſitetis; conſervandi generis humaui, per Epiichiem interpretari, & dec erare, legem naturæ hic, & nunc non obligare, quod eſt impropria diſpenſere: ob quam olim etiam fratres, & ſorores inter ſe matrimonia contrexerunt, *Tanner. tom. 4. diſ. 8. q. 4. dub. 9. n. 155. & ſeq.*

CLXIX. Reſp. 2. Poteſt Pontifex diſpenſara in omnibus Impedimentis Jure ſolum Eccleſiaſtico matrimonium dirimentibus, *Sanch. l. 8. diſ. 6. n. 14.* Et quidem valide etiam ſine ceuſa, licite vero non niſi ex cauſa rationabili, *Tanner. cit. dub. 9. num. 156.* & alii communiter. Prima para eſt communis, & certa. Ratio eſt, quia is poteſt diſpenſare in lege, qui eam tulit, quique tollere, & mutare poteſt: ſed impedimente matrimonii Jure Pontificio, ſeu Canonico ſent ſtatuta, ergo Papa etiam illa tollere poteſt, & relaxare. Secunda pars, quod valide diſpenſet Pontiſex etiam ſine cauſa, traditur a *Sanch. l. 8. diſ. 17. n. 24.* & eſt communis DD. ſententia. Ratio eſt, quia poteſt legiſlator legem etiam ſine cauſa valide tollere, & ebrogare, quoad totam communitetem: ergo poterit etiam illam tollere reſpectu unius, vel aliquorum, adeoque ſine cauſa valide eum eliquo in ea diſpenſare, cùm lex tota dependeat a voluntare legislatoris, a qua vim obligendi eccipit, & retinet. Tertia pars, quod licite non poſſit Papa diſpenſare etiam in propriis legibus, ſine legitima cauſa, eſt communior, ac verior apud *Sanch. cit. l. 7. diſ. 18. n. 3.* Ratio eſt, quia ſine ceuſa inducit inæqualitatem inter partes Communitatis, adeoque relit diſpenſatio cedit in aliorum injuriam: ergo peccat ſine cauſa diſpenſaos, quamvis non graviter ſi abſit ſcandalum, & notabile aliorum damnum, *Sanch. c. l. n. 6.*

CLXX. Reſp. 3. Epiſcopus non poteſt regulariter, & ordinarie, ac per ſe loquendo, diſpenſare in impedimentis dirimentibus matrimonii etiam Eccleſiaſticis, *Sanch. cit. diſ. 6. n. 14.* Ratio eſt, quia illa impedimente Jure communi Eccleſiaſtico ſunt inducta, in quo tanquam in lege Superioris, inferiores Prælati ordinatie diſpenſare non poſſunt. Unde ſequitur, neque Legatum Pontificis, etiam de latere in his impedimentis diſpenſare poſſe, quia hic circa diſpenſationes ea ſolum poteſt in Provincia ſibi commiſſa, quæ poteſt Epiſcopus in ſua Diœceſi, *Sanch. cit. l. n. 15.* niſi ſpecialiter plus illi conceſſum ſit. Verumtamen poteſt Epiſcopus, in extraordinario caſu magnæ neceſſitatis, diſpenſare in impedimentis dirimentibus, *Sanc. cit. l. n. 30.* Quod verum eſt concurrentibus his conditionibus: Si nimirum impedimentum ſit diſpenſabile, & matrimonium ſit publice, bona fide, ſaltem alterius conjugis, contractum; impedimentum vero occultum & ſeparatio ſine magno ſcandalo, aut incommodo fieri non poſſit, nec ad Pontificem, vel alium ab eo poteſtatem habentem fatilis acceſſus ſit ob inopiam, vel aliam juſtam cauſam, *Sanch. l. 2. de matr. diſ. 40. n. 3.* Neque enim veriſimile eſt in caſu tantæ neceſſitatis, Pontificem ſibi reſervare voluiſſe jus diſpenſandi. At vero ut contrahatur matrimonium cum impedimento dirimente, non videtur Epiſcopus diſpenſare poſſe, ſpectato jure ordinario, ſeu excluſo privilegio ſpeciali, *Lay. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 6. in fine.*

CLXXI. Quæritur 2. Quæ ſint juſtæ cauſæ diſpenſandi in impedimentis dirimentibus matrimonii? Reſp. Tres præcipuas communiter aſſignari, prout videre eſt apud *Sanch. l. 8. de matr. diſ. 19. n. 9.* Prima eſt, extinctio magnæ litis, vel gravium diſcordiarum: ad quam cauſam reducitur etiam evitatio ſcandalorum inter cognatos: vel gravis delicti, aut periculi animæ aliquorum, quod niſi contrahatur matrimonium, certo incurretur, *Sanch. c. l. n. 9. 10. & 11.* Secunda cauſa eſt, quando non reperitur matrimonium æquale in aliqua urbe, vel oppido, præterquam cum conſanguineis, vel affinibus, *Sanch. c. l. n. 12.* Tertia cauſa eſt, defectus dotis competentis, quo fit, ut fœmina non poſſit, juxta ſuam conditionem, reperire ſponſum ſe dignum, niſi ex propinquis, *Sanch. c. l. n. 16.* Ultra dictas tres cauſas, aliæ adferuntur a *Sanch. c. l. n. 30. & ſeqq.* Prima eſt, conſervatio ampliſſimarum opum in eadem familia. 2. Illuſtris familiæ in eodem ſanguine. 3. Merita petentium diſpenſationem: 4. Proles bona fide ſuſcepta ex conſanguinea, *Sanch. c. l.* Porro ſæpe fit, ut plures cauſæ ſimul junctæ ſufficiant, quæ ſeorſim ſingulæ non ſufficerent, *Sanch. c. l. n. 34.* videri etiam poteſt *Coning. 11. de Sacram. diſ. 33. dub. 5. n. 45.*

CLXXII. Quæritur 3. Quando ob reticentiam veri, vel expreſſionem falſi, in petitione diſpenſationis, ea ſit ſubreptitie, & invalide? Reſp. Quando in petitione diſpenſationis tacetur vera cauſa, aut circumſtantia, quam Jura jubent exprimi: vel quando veritas tacita, aut falſitas expreſſa, pertinet ad cauſam finalem, ita ut ea veritate expreſſa vel falſitate non expreſſa, diſpenſatio vel omnino conceſſa non fuiſſet, vel non tali modo, tunc talis diſpenſatio redditur nulla, & invalida, ob defectum intentionis, & conſenſus, ex parte diſpenſantis, *Sanch. lib. 8. de matr. diſ. 21. num. 13. Coning. cit. diſ. 33. dub. 6. n. 61.* Quando vero non tacetur aliquid, quod Jus jubet exprimi, & veritas tacita, vel falſitas expreſſa, tantum verſatur circa cauſam impulſivam, & ſine qua nihilominus diſpenſatio conceſſa fuiſſet, licet difficilius, non redditur diſpenſatio ſubreptitia, & invalida, *Sanch. cit. diſ. 21. n. 27. Coning. cit. loc. num. 62.* Ratio eſt, quia tunc error non dat cauſam diſpenſationi, cum Pontifex, ob aliam cauſam, ſimiliter motus fuerit ad eam concedendam, adeoque diſpenſatio non poteſt dici proprie facta per errorem, & per conſequens nec ſubreptitie eſt, quia non eſt facta per errorem dantem cauſam conceſſioni, ſeu diſpenſationi. Sed de hoc plura dicta ſunt alibi. Quomodo autem S. Pontifex diſpenſare poſſit in Gradibus conſanguinitatis, & affinitatis, dicetur infra ſuo loco.

SECTIO VII.

DE MUTUA CONJUGUM

obligatione, quoad cohabitationem, alimentorum præſtationem, & liberorum educationem, & de obligatione conjugum ad debitum conjugale.

§. I.

An teneantur conjuges ſimul cohabitare & mutuo ſibi præſtare alimenta, & quæ ſit obligatio Conjugum ad alendos, & educandos filios?

CLXXIII. Aſſertio 1. Conjuges tenentur ſimul habitare, non tantum in eadem domo, ſed etiam communi menſa, eodemque toro utentes, ſaltem ut plurimum, ut patet ex *c. 1. & 2. de conjug. lepros.* & ex *c. 2. Gen. Propter hoc relinquat homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & Matth. c. 5. Omnis, qui dimiſerit uxorem &c.* quamvis mutuo conſenſu quoad torum ſeparari poſſint, ut patet ex *1. Cor. 7. Nolite fraudare invicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus &c.* modo adſit legitima cauſa, & abſit periculum incontinentiæ in utroque conjuge.

CLXXIV. Hinc infertur 1. Cum vir ſit Caput mulieris, uxorem teneri ſequi virum mutantem domicilium, *c. 3. cauſ. 13. q. 2.* Ubi dicitur: *Unaquæque mulier ſequatur virum ſuum, ſive in vita, ſive in morte.* Quod limitandum eſt 1. Si in pactis matrimonialibus certus locus habitationi deſtinatus ſit: tunc enim uxor virum ab eo loco diſcedentem ſequi non tenetur, niſi nova recedendi cauſa ſupervenit ante non prævisa, ob quam vir neceſſario debeat alio proficiſci, *Sanch. l. 5. de matr. diſ. 40. n. 2. & 3.* 2. Non tenetur ſequi virum ſi ſine gravi detrimento corporis, vel animæ ſequi non poſſit, *Sanch. cit. ibid. diſ. 41. n. 3.* Neque 3. tenetur ſequi virum, qui hinc inde vagatur, nullibi certam ſedem habens: niſi mulier ſciens virum habere conſuetudinem vagandi, ipſi nupſit, ideoque tacite ad id ſe obligavit, *Sanch. c. l. n. 6. & 7.* 4. Non tenetur uxor ſequi virum etiam juſta ex cauſa longam peregrinationem inſtituentem, cum magno ſui incommodo; ſecus, ſi commode poſſit, *Sanch. c. l. n. 8.* Econtra vero vir non tenetur ſequi uxorem, niſi hæc ob caſum neceſſarium cogatur domicilium mutare, cum tamen vir pro ſuo libitu ſibi domicilium eligere poſſit, & uxorem cogere, ut illum ſequatur, *Sanch. cit. diſ. 41. n. 14. & 15.*

Infertur 2. Quamvis ad longum tempus non poſſit, uxore invita, vir diſcedere, ut conſtat ex *c. 1. de conjug. lepros.*, niſi juſta cauſa ſubſit, ut ſi a Principe ad bellum avocetur, vel ob gubernandam, & regendam familiam abeſſe cogatur, tunc enim foret irrationabiliter invita uxor. Poteſt tamen vir, etiam ſine conſenſu uxoris, brevem peregrinationem inſtituere, cum contra uxor, extra caſum neceſſitatis, non poſſit, ſine viri conſenſu peregrinari, *Sanch. l. 9. de matr. diſ. 4. n. 12. & 15.* Si tamen vir diſcedens diu non ſit reverſurus, tenebitur ſecum ducere uxorem, ſi ſumptus neceſſarii ad ſecum ducendam uxorem ſuppetunt, *Sanch. c. l. n. 14.*

Infertur 3. Cum vir ſit caput mulieris, & familiæ ad *Epheſ. 5. & 1. Cor. 11.* ideo tenetur uxor in iis, quæ ad familiæ convenientem adminiſtrationem pertinent, obedire præceptis mariti, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 2. n. 1.*

Infertur 4. Quod marito etiam permiſſum eſt uxorem delinquentem caſtigare, moderate tamen: etſi enim viro ſubjecta ſit, eſt tamen conjux, & adjutrix domeſticæ adminiſtrationis, *Laym. c. l. n. 6.*

CLXXV. Aſſertio 2. Vir quoque tenetur alere uxorem, & familiam, quia ideo etiam dotis fructus accipit, *l. Dotis 7. ff. De jure dotium l. Pro oneribus. 20. C. eod.* Excipitur 1. Si uxor, ſine culpa viri, & abſque cauſa neceſſaria e marito diſcedat, tunc quamvis dotem ab ea acceperit, non tenetur ad eam alendam, quia uxor debet eſſe in obſequio viri, *c. Hæc imago 13. cauſ. 33. q. 5.* ac proinde ſi non velit præſtare obſequium debitum, non recipiet alimenta ipſi alias debita; qui enim non facit, quod debet, non recipit, quod oportet, *l. Si ea 3. C. De condit. inſert.* Si vero uxor, ob viri ſævitiam, aut aliam culpam diſceſſerit, vel ſi coacta ſit recedere, ob viri furorem, vel morbum contagioſum, vel etiam ob proprium delictum in exilium acta ſit, ali debet a viro, *Sanch. l. 9. diſ. 4. n. 19. & ſeqq.* Excipitur 2. Si dos promiſſa, vel pars dotis ſoluta non ſit, tunc enim vir non tenetur alimenta præſtare uxori, *Sanch. cit. l. 9. diſ. 5. num. 2. & 3.* quod ſi vir pauperem, & indotatam duxit, ſibi id imputare, & eam alere debet. Si vero maritus ſit inops, & uxor dives, hæc viro alimenta præſtare tenetur, *lib. Si cum dotem 22. §. Si maritus, ff. ſolut. matr. Sanch. cit. diſ. 5. num. 9. Tanner. cit. diſ. 8. dub. 4. qu. 6. num. 67. & ſeqq.*

CLXXVI. Assertio 3. Uterque parens tenetur ad filios ex se natos sustentandos, & honeste, pieque educandos, ut patet ex c. 6. *ad Ephes. Patres filios vestros educate in disciplina, & correptione Domini*, & 1. *Cor.* 12. *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*. Ratio est, quia parentes tenentur in filiis esse naturale, quod eis dederunt, conservare. Primaria tamen cura alendi filios ad patrem spectat, cum ob eam rem dotem accipiat, ut onera matrimonii sustineat, familiamque alat. In defectum vero patris, si is pauper sit, vel nulla bona reliquit, avus paternus prolem alere cogitur: ut colligitur ex *l. Si quis* 5. §. *Utrum autem, ff. de liber. agnosc. & Auth. Si pater, C. De divort.* deficiente autem matre, avus aliique ascendentes materni, juxta *l. pra, ff. eod. Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 5. *n.* 6. & 7. Cura autem alendi prolem saltem illegitimam, primo triennio, ad matrem spectat, obligatio vero alendi filios legitimos absolute ad patrem pertinet, *Laym. c. l. n.* 6. Quæ autem de alimentis a parentibus liberis præstandis dicta sunt, intelligi debent, si filii indigeant; nam ad hoc non tenentur, si filii aliunde sufficientem sustentationem habeant, vel laborando acquirere possint, spectata qualitate personæ, & status, *l. Si quis a liberis* 5. §. *Sed si filius, ff. De liber. agnosc.* per alimenta autem hic intelliguntur non tantum quæ præcise necessaria sunt ad vitæ sustentationem, sed etiam quæ requiruntur ad vitam honeste, & competenter sustentandam, secundum qualitatem, & statum personæ, *Laym. c. l. n.* 7.

CLXXVII. Porro Jure Canonico parentes quibuscunque filiis etiam illegitimis alimenta moderata præbere debent, juxta *c. Cum haberet* 5. *in fine De eo, qui duxit &c.* a quo correctum est Jus Civile prohibens alimenta præstari spuriis, seu ex damnato coitu natis, *Auth. Ex complexu. C. de incest. nupt. Aut. Quibus mod. natur. effic. &c.* §. *pen. coll.* 7. Quamvis *Laym. c. l. n.* 8. dicat, quod alimenta, quæ ad congruam sustentationem requiruntur, olim Jure Cæsareo negabantur spuriis, non item alimenta, quæ præcisa sunt necessaria ad vitam sustentandam, quippe quæ stricto jure naturali, omnibus liberis debentur, quibus natura communis est, ideoque nulla lege, vel consuetudine contrarium introduci potest.

§. II.

De obligatione mutua conjugum ad usum, seu actum conjugalem.

Quia hæc materia magis ad forum internum conscientiæ, ac pœnitentiale pertinet, quam ad forum Ecclesiasticum externum, ideo de illa solum duas quæstiones magis necessarias hoc loco tractabimus, omissis aliis, de quibus videri possunt, quæ tractantur a Theologis passim in *Tract. de matrimonio*.

CLXXVIII. Quæritur 1. An actus conjugalis sit licitus, & an sit sub præcepto? Resp. 1. per se, ac natura sua, est licitus, & honestus, *Sanch. l. 9. de matr. dis.* 1. *n.* 2. *Tanner. dis.* 8. *de matr. q.* 6. *dub.* 1. *Laym. l.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *c.* 1. *n.* 1. & alii communiter. Patet ex Script. 1. *ad Cor.* 7. *Uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro*. Probatur, quia cum ipsum matrimonium per se bonum sit, quippe institutum, & præceptum a DEO ad generis humani propagationem, etiam usus, sive actus ipsius bonus sit, necesse est. Unde Gen. 2. præcipit DEUS actum conjugalem primis parentibus, *crescite, & multiplicamini*. Actum autem ex se malum non potest DEUS præcipere.

CLXXIX. Resp. 2. Petitio debiti conjugalis, proprie accepta, per se nunquam est sub præcepto: redditio vero est sub præcepto, ita ut teneatur conjux reddere debitum conjugi ex justitia, & sub peccato mortali, quoties alter debite, & convenienter petit, expresse, vel tacite, seu interpretative, *Sanch. cit. l. 9. dis.* 2. *n.* 2. & 3. *Tanner. c. q.* 6. *d.* 2. *n.* 17. & 18. & alii communiter. Prima pars de petitione probatur, quia nullus tenetur uti jure suo, quod per se ad salutem corporis, vel animæ non est necessarium, & quod pro se tantum, & in suum commodum est introductum, sed potest juri suo renunciare, *c. Ad Apostolicam.* 16. *de Regul.*, Dixi *per se*, quia per accidens; non quidem ex propria obligatione justitiæ, sed ex charitate tenetur conjux petere debitum, si ex signis colligat, aut credat alias conjugi imminere periculum incontinentiæ, quod petendo possit avertere, hujusmodi autem petere est moraliter reddere. *Sanch. l. n.* 4. Secunda pars de redditione debiti patet ex Apostolo 1. *ad Cor.* 7. ubi jubentur conjuges mutuo reddere debitum, eo quod neuter proprii corporis potestatem habeat. Ratio est, quia conjux transtulit dominium corporis sui in alterum, in ordine ad actum generationis; ergo hic ex vi contractus, adeoque ex justitia tenetur reddere debitum, & sub peccato mortali, si serio, & instanter petatur, & sine justa causa denegetur, *Sanch. cit. dis.* 9. *n.* 8. & *seqq.*

CLXXX. Quæritur 2. An, & quomodo actus conjugalis reddatur illicitus, ratione dubii, de valore matrimonii? Resp. 1. si dubium de valore matrimonii, ob suspicionem latentis impedimenti, ortum sit ante contractum matrimonium, illud contrahi non potest, nec debet, *Laym. lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. §. 3. *num.* 23. Quod si quis mala fide contraxit, dubitans de valore matrimonii, non potest debitum conjugale petere, etsi reddere teneatur alteri, qui bona fide contraxit, *Sanch. l.* 2. *de matr. dis.* 41. *n.* 2. Idque probatur ex c. 2. *de secund. nupt.* ubi deciditur: Conjugem, qui nondum de prioris obitu certus contraxit, non posse debitum petere, etsi hoc negare non possit postulanti, de quo plura infra *Tit. ult.* Ratio primæ partis est; quia cum talis conjux dubia, & mala fide, contraxerit matrimonium, & possessionem inchoaverit, non potuit per hujusmodi contractum, & possessionem mala fide cœptam acquirere jus in corpus alterius; ergo non potest debitum ab eo petere, quia jus petendi non acquiritur, nisi per contractum bona fide initum, & possessionem bonæ fidei. Ratio secundæ partis est, quia alter, ratione contractus bona fide initi, est possessor bonæ fidei, adeoque habet verum jus petendi, & utendi re, quam bona fide putat esse suam; ergo hoc jure suo non debet spoliari, ob malam alterius fidem, dum non constat matrimonium esse nullum: atqui si negaretur illi debitum, privaretur hoc jure petendi, & impediretur ab usu corporis conjugis, quod bona fide putat esse suum, & ita injuria illi irrogaretur. Nec obstat, quod dubitans, reddendo debitum, exponat se periculo fornicationis: quia ea fornicatio, si forte matrimonium sit nullum, erit solum materialis: major autem est obligatio non irrogandi certam injuriam alteri conjugi, quam vitandi periculum materialis fornicationis, quod dubitans evitare nequit, nisi cum injuria alterius, *Coninch. dis.* 34. *de matr. dub.* 10. *n.* 101.

CLXXXI. Resp. 2. si post matrimonium bona fide utriusque conjugis contractum, uni superveniat dubium de valore illius, is tenetur reddere debitum alteri conjugi non dubitanti: non potest tamen petere, antequam adhibuerit sufficientem diligentiam ad veritatem cognoscendam: qua adhibita, si maneat adhuc dubium, potest etiam petere, *Sanch. cit. l.* 2. *dis.* 41. *n.* 3. & 4. *Coninch. cit. dub.* 10. *n.* 105. *Laym. c. l. n.* 23. Primum, quod sic dubitans debeat reddere debitum, probatur, tum quia propter dubium, vel etiam probabiles, non tamen certas rationes, non potest alter privari possessione juris sui juste acquisita, ad hoc enim requiritur, ut aliquis sit certus, rem non esse possidentis. Tum quia periculum majoris mali est in non reddendo debito, quam reddendo; majus enim peccatum est contra matrimonii fidem negare debitum, quod est injustitia, si matrimonium sit validum, quam fornicatio, quæ soli castitati adversatur, si matrimonium sit invalidum; ergo in hoc dubio eligendum est minus malum, reddendo debitum. Alterum vero, quod stante tali dubio speculativo, non dubitans non possit petere debitum, ante factam inquisitionem de veritate, probatur, quia generaliter, quando quis dubitat, an res sit sua, quamvis eam retinere possit, non tamen potest ea uti, donec veritatem inquirat, quia frustra inquireret, si non teneretur eam domino conservare, ut docet *Sanch. cit. l.* 2. *dis.* 41. *n.* 21. ergo similiter in nostro casu, non potest conjux dubitans debitum petere, quod est uti matrimonio, & actus dominii, etsi possit reddere, quod est pati solum actum dominii alterius, qui cum sit bonæ fidei possessor, non potest eo injuste privari. Tertium, quod sic dubitans possit debitum petere, post adhibitam diligentiam, probatur; quia generaliter loquendo, bonæ fidei possessor, si dubitet rem esse alienam, & post sufficiens examen nequeat dubium deponere, potest non tantum rem retinere, sed illa etiam uti, vel illam alienare; cum enim tali juste concedatur possessio, etiam concedenda sunt, quæ illam subsequi solent, *Sanch. cit. dis.* 41. *n.* 22. ergo conjux dubitans, si præmisso examine, adhuc dubium maneat de valore matrimonii potest uti matrimonio, petendo, & reddendo debitum: nam iniquum videtur, aliquem propter superveniens dubium, quod post adhibitam diligentiam, deponere nequit, perdere jus legitime acquisitum: ergo cum ante hoc dubium, conjux bona fide contrahens, habuerit jus petendi debitum, non obstante tali dubio superveniente, quod bonam fidem in possessore non tollit, aut interrumpit, illud jus retinebit. Quare neque hoc casu est periculum fornicationis formalis, vel peccaminosæ, quia etsi matrimonium sit reipsa invalidum: tamen probabilis ignorantia, quæ post sufficiens examen adhibitum est in bonæ fidei possessore, excusat a peccato, *Laym. cit. loc.*

CLXXXII. Confirmatur, quia stante dubio speculativo de valore matrimonii, potest simul consistere judicium practicum, quo prudenter judicatur, licitum esse hic, & nunc usum juris conjugalis juste acquisiti: & hoc ipso, quia in dubio melior est conditio possidentis, & nemo spoliandus est jure suo. Neque vero ante adhibitam diligentiam inquirendi veritatem, illicitum est petere debitum conjugi dubitanti ideo tantum, quia adest dubium speculativum de valore matrimonii, sed quia adest dubium, & nondum diligentia debita adhibita est ad illud deponendum; ergo etiamsi illud dubium, post adhibitam diligentiam maneat, non tamen amplius obstat juri petendi debitum, *Sanc. cit. dis.* 41. *n.* 53. *in fine*. Porro quod conjux dubitans de valore matrimonii teneatur adhibere diligentem operam investigandæ veritatis, ex eo patet, quia alias, exponeret se præsentissimo periculo peccandi, sive petendo, sive reddendo, sive etiam negando debitum, cum nesciat, quid licitum sit, vel illicitum, nisi inquirat veritatem, *Coninch. cit. dub.* 10. *n.* 100.

Prædictis non obstat *c. Inquisitioni.* 44. *de sent. excomm.* ubi dicitur: si credulitas probabilis, & discreta, quamvis non manifesta, animum pulset, debitum quidem reddi posse, sed non postulari. Nam vel ibi agitur de conjuge, qui ab

initio

initio mala fide matrimonium contraxit, quis ſcilicet dubitabat, vel dubitare debebat de ejus valore, ac proinde nunquam fuit bonæ fidei poſſeſſor, cui ſimilis caſus eſt in *c. 2. de ſecund. nupt.* Vel intelligendum eſt illud c. de dubitante, qui non adhibuit ſufficientem diligentiam inquirendæ veritatis, adeoque interim jure ſuo uti non potuis, *Laym. l. 1. tract. 1. c. 5. §. 3. n. 24.*

CLXXXIII. Ex dictis infertur 1. quando uterque conjux dubitat de valore matrimonii bona fide contracti, ante præmiſſam ſufficientem inquiſitionem, neuter poteſt petere, aut reddere debitum, quia in dubio diligenti inquiſitione non præmiſſa, poſſeſſio non confert jus utendi re; ergo cum eo caſu neuter jus petendi habeat, neuter etiam alteri reddere debet, imo nec poteſt, ne peccandi periculo ſe, & compartem exponat: adhibita autem diligentia, uterque poteſt petere, & reddere, quia tunc poſſeſſio confert jus ad omnem uſum, *Sanch. cit. diſ.* 41. *n.* 55.

Infertur 2. Siquis poſt contractum matrimonium, bona fide, utrinque habeat opiniones probabiles, & de valore matrimonii, & de nullitate ejuſdem, imo etſi probabilius crederet, non valere matrimonium, modo habeat opinionem probabilem de valore ejuſdem, poteſt reddere, & petere debitum, quia poteſt ſe conformare opinioni probabili, relicta etiam magis probabili. Unde *cit. c. Inquiſitioni*, intelligi debet, cum talis adeſt credulitas, contra quam non militat aliud viciſſim probabile judicium, *Sanch. cit. l. 2. diſ.* 44. *n.* 4.

TITULUS II.

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

Poſtquam actum eſt Superiore Titulo de ſponſalibus, & matrimoniis in genere, nunc in hoc Titulo agitur in ſpecie de illis ſponſalibus, quæ contrahuntur per impuberes inter ſe, vel cum puberibus, & de ætate eorum, qui ſponſalia, vel matrimonium contrahere poſſunt, vel non poſſunt, ob defectum, ſeu impedimentum ætatis. Extat hic Titulus etiam in Sexto.

§. I.

Quæ ætas requiratur ad ſponſalia de futuro?

I.

RESpondetur, ad contrahenda ſponſalia de futuro requiruntur ſeptem anni completi, tam in maribus, quam in fœminis, prout ſumitur imprimis ex *c. Litteras 4. h. t.* „ Nam cum quidam in ætate perfecta ad contrahendum matrimonium exiſtens, ſibi quandam puellam deſponſaſſet in cunabulis, poſtea cognovit matrem illius, & eam in uxorem accepit. Conſultus Pontifex Alexander III. reſpondit: quod ſi dictus vir matrem puellæ antequam hæc ſeptimum annum complevit, in uxorem accepit, matrimonium non eſſe diſſolvendum, cum deſponſationes, quæ in cunabulis fiunt, nullæ ſint: ſi vero poſtquam puella ſeptimum annum complevit, idem vir matrem ejus duxit in uxorem, cum ſponſalia ex tunc (ſcilicet poſt ſeptem annos) placere conſueverint, mandat Pontifex, ut Epiſcopus loci ſententiam divortii inter eos promulget, & nec ipſam filiam, nec matrem ejus habere permittat: nam filiam habere non poteſt, propter ſupervenientem affinitatem in primo gradu, quam contraxit per copulam cum matre habitam: neque etiam matrem, propter impedimentum publicæ honeſtatis ortum ex ſponſalibus contractis cum filia, quæ poſt ſeptennium erant valida. „ *Gl. fin. hic.*

II. Notandum 1. Ratio, cur ſeptennium completum requiratur ad ſponſalia, eſt, quia hoc tempore incipit communiter uſus rationis, & libertas, juxta *S. Thom. in 4. diſ. 27. q. 2. art. 2.* Et hinc ſecundum Leges Civiles pupillus poſt ſeptem annos impletos ſuæ ætatis, acquirere poteſt hæreditatem, *l. Si infanti* 18. *§. ult. C. De jure deliber.* Idque habetur in *l. In ſponſalibus.* 14. *in fine*, *ibi: Si modo id fieri ab utraque parte intelligatur*, id eſt, ſi non ſint minores, quam ſeptem annorum, *ff. De ſponſal. Sanch. l. 1. de ſponſal. diſ. 16. n. 2.* Ratio autem, cur Jus Canonicum requiſiverit eandem ætatem ad ſponſalia in viris, & fœminis, cum tamen diverſam exigat ad matrimonium, ut infra dicetur, ratio, inquam eſt, quia ad ſponſalia ſufficit uſus rationis, qui eodem tempore advenire ſolet viris, & fœminis: ad matrimonium vero requiritur potentia generandi, quæ tardius in viris reperitur, *Sanch. c. l.*

Notandum 2. Si ſeptennes contrahant ſponſalia, ſed uterque, vel alter uſum rationis nondum ſit adeptus, ſponſalia ſunt invalida, juxta *cit. l. In ſponſalibus* 14. *ff. De ſponſal.* ubi dicitur: In ſponſalibus contrahendis ætas contrahentium definita non eſt, ut in matrimoniis: quia ſcilicet in matrimonio ſemper ſufficit ætas jure præſcripta: non autem ſemper in ſponſalibus, ſæpe enim poſt completum ſeptennium, deeſt uſus rationis, *Gl. ibid. in fine. Sanch. cit. diſ.* 16. *n.* 5. Ex quo patet, quod ſponſalia ſint ſæpe irrita, non ſolum ob defectum ætatis jure requiſitæ, ſed etiam judicii, & rationis, ut in caſu hujus *c.* in quo ſunt celebrata cum infante in cunis.

Notandum 3. Ut ſponſalia impuberum ſint valida, neceſſarium eſt, ut ſeptennium ſit omnino completum, niſi malitia ſuppleat ætatem, ut infra dicetur, ita ut ſi vel unus dies deficiat, vere non dicatur ſeptennium completum, ſed inceptum ſolum, adeoque ſponſalia non valent. Sicut teſtamentum factum ab eo, qui nondum XIV. annum complevit, non valet, *l. Qua ætate. 5. ff. Qui teſtam. fac. poſſ. Sanch. cit. diſ.* 10. *n.* 4. Sufficit autem, quod ultima dies ſeptennii fuerit incepta, etſi non ſit completa, idque favore matrimonii, ſicut idem ſtatutum eſt favore teſtamenti *cit. l. Qua ætate*, non enim minus eſt favorabile matrimonium, quam teſtamentum, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 2. n. 2. Sanch. c. l. n. 2.*

III. Similis caſus priori proponitur in *c. Acceſſit. 5. h. t.* „ Ubi mandat idem Papa Alexander III. Archiepiſcopo Eboracenſi, ut ſi ipſi conſtiterit, quod puella quædam non eſſet ſeptennis, quando G. deſponſata fuit, nec poſtea (completo ſeptennio) in eam conſenſerit: & quod idem G. ab hujuſmodi deſponſatione fuerit abſolutus per Archiepiſcopum: matrimonium inter dictum G. & puellæ matrem contractum, præcipiat inviolabiliter obſervari: & prolem eorum denuntiet eſſe legitimam, quia deſponſationes, & matrimonia, ante ſeptem annos, fieri non poſſunt, ſi conſenſus poſtea non accedat, (expreſſe, vel tacite, *Gl. hic V. eod.*) Si vero prædicta puella, ante deſponſationem, ſeptimum annum compleverat, licet dictus vir a deſponſatione ejuſdem puellæ ipſo jure fuerit abſolutus, quia ea in ipſum conſentire noluit: inhoneſtum tamen videtur, ut matrem habeat in uxorem, cujus filia ipſi fuit deſponſata. „

IV. Ubi notandum 1. Differentiam eſſe inter deſponſationes, & matrimonia, quia matrimonium proprie non eſt deſponſatio, neque hæc proprie matrimonium; nam deſponſatio idem eſt, quod promiſſio futurarum nuptiarum, *Abb. hic. n.* 2.

Notandum 2. Sponſalia inita, ante ſeptimum annum completum, ſunt nulla, ob defectum ætatis, niſi poſtea expreſſe, vel tacite ratificentur, *Sanch. cit. diſ.* 16. *n.* 5.

Notandum 3. Ex ſponſalibus de futuro initis cum puella minore ſeptennio, non oritur impedimentum publicæ honeſtatis: oritur autem hoc impedimentum ex ſponſalibus initis cum puella poſt ſeptennium completum, licet illa poſtea diſſoluta fuerint, *Abb. hic in fine.* Idem autem in caſu utriuſque hujus c. ſponſus abſolutus fuit a ſponſalibus, quia puella poſt ſeptem annos, deſponſata viro G. adveniente poſtea ætate virili, noluit in ipſum matrimonialiter conſentire, *Hoſtienſ. hic V. Abſolutus*: puellæ vero matrem non poterat ducere in uxorem, propter impedimentum publicæ honeſtatis, ut habetur etiam in fine hujus c.

§. II.

An ſponſalia ab impuberibus contracta diſſolvantur per ſolum diſſenſum alterius, poſtquam pubes factus eſt?

V. Aſſertio 1. Si duo impuberes ſponſalia contrahant, neuter reſilire poteſt ante pubertatem; poſt pubertatem tamen uterque poteſt, prout ſumitur ex *c. De his 7. h. t.* „ Ubi imprimis dicitur, qui infra annos pubertatis, ſed majores ſeptem annis, ſponſalia contrahunt, ſive uterque, ſive alter tantum reclamet, antequam ad annos aptos matrimonii, ſive pubertatis, pervenerint, & ſeparari poſtulent, non ſunt audiendi. Si vero alteruter eorum ad annos pubertatis pervenerit, altero adhuc exiſtente impubere, cum ſponſalia contrahuntur, ſi iſte pubes effectus reclamet, nec in alterum conſentire velit, judicio Eccleſiæ ſeparari poterunt. Mulier autem nubilis, quæ impuberi nupſit, (id eſt, ſponſalia cum illo contraxit, quia matrimonium contrahere cum illo non poterat, *Gl. hic V. Nupſit*) ſi in eum ſemel conſenſit, amplius diſſentire non poteſt, niſi ipſe, cui nupſit, poſtquam pubes factus eſt, in eam noluerit conſentire.

VI. Hoc cap. tres partes habet. Prima eſt, ſi duo impuberes ſponſalia contrahant, neuter poteſt ante pubertatem reſilire, ne quidem mutuo conſenſu, idque ne propter ætatis inconſtantiam ſæpius contrahant, & iterum reſcindant ſponſalia: poteſt tamen quilibet pubes factus reſilire a contractu; idque ne cogantur approbare, & firmiter obſervare, quod in tenera ætate, cum adhuc immaturo eſſent judicio, fecerunt, ideoque a Jure illis conceſſum eſt, poſt pubertatem reſilire, *Sanch. l. 1. de ſponſ. diſ.* 51. *n. 6. & 7.* Secunda pars eſt, qui prius pubes factus eſt, poteſt ſtatim reſilire a ſponſalibus, nec teneatur exſpectare, donec etiam alter pubes fiat, *§. Si vero hic*, quia fruſtra exſpectatur eventus, cujus nullus eſt effectus, *c. Cum contingat. 36. de offic. Jud. deleg.* ergo ſi prius pubes factus, poteſt altero pubertatem adepto, reclamare, poterit etiam ſtatim, *Gl. hic. V. Minoris*, licet contrarium dicat *ibid. V. Cum ſponſalia*, *Sanch. c. l. num.* 9. Tertia pars eſt, ſi pubes cum impubere contrahat, ſponſalia nunquam poteſt reſilire, quamvis impubes poſſit, cum ad pubertatem pervenerit, ut patet ex hoc c. *§. Mulier. fin.* cujus ratio eſt, quia contractus poteſt in favorem minoris claudicare, hoc eſt, ex parte illius retractari, ut ſi minor ſine tutoris auctoritate contractum cum majore iniat, illi ſoli reſilire permiſſum eſt, *l. Non eo minus. 14. C. de Procurator. c. Sanch. c. l. n.* 10.

VII.

VII. Ubi præterea notandum 1. hoc cap. intelligi debet de sponsalibus impuberum septennio majorum, non de solis infantium sponsalibus, ut patet ex illis verbis: *infra eosdem annos, altero existente, cum sponsalia contrahuntur*, id est, altero existente infra annos pubertatis, sicut existebat, quando sponsalia contrahebantur, ut explicat *Gl. hic. V. Cum sponsalia*: et infantes nequeunt sponsalia contrahere, & additur, *neutrum posse ante pubertatem resilire*; sed si essent ab infantibus contracta, semper possent resilire, cum prorsus sint irrita, *Sanch. cit. dis.* 51. *n.* 5.

Notandum 2. Impuber factus pubes potest a sponsalibus resilire, si statim pubertatem adeptus resilias, alioquin postea non poterit, quia eo quo non statim contradixit, censetur tacite consentire, *Covarr. in l. 4. p.* 2. *c.* 5. §. 1. *n.* 2. *Sanch. cit. dis.* 51. *n.* 14. Statim autem intelligitur dissentire, si circiter triduo ante, vel post pubertatem, resiliat a sponsalibus, quia in Jure dicitur, in continenti aliquid fieri, quod intra triduum fit, *l. 3. C. de errore Advocator.* & *l. fin. C. De Judic.* Ex quo sequitur, non esse opus, ut factus puber sponsalia ratificet, quia eo ipso, quod non reclamet, videtur in ea priora voluntate persistere, atque valida manent, *Sanch. c. l. n.* 15. ubi *n.* 16. addit, si impubes, ante pubertatem, resiliat a sponsalibus, & postea non mutet eum dissensum, quia non amplius recordatur post pubertatem, manere talia sponsalia dissoluta.

Notandum 3. Potestas resiliendi a sponsalibus impuberibus jure concessa, post adeptam pubertatem non tantum habet locum in foro externo, sed etiam in interno conscientiæ, ita ut in utroque foro ex solo impuberis dissensu, post adeptam pubertatem, absque alia causa, licite possint dissolvi sponsalia. Tum quia ob solam reclamationem alterius pubertatem adepti, sponsalia sunt dissolvenda, ut dicitur in *cit. c. De illis.* 7. *h. t.* tum quia Jus consulere voluit immaturo, & mutabili puerorum judicio, ne tanto vinculo indissolubiliter, seu irrevocabiliter obligari possint; ideoque credendum est, omnem obligationem sublatam esse, etiam in foro conscientiæ; quomodo etiam vota puerorum, etsi valida sint, possunt sola patris, vel tutoris voluntate irritari in utroque foro: ergo similiter sponsalia impuberum possunt dissolvi in utroque foro, si ipsi impuberes pubertatem adepti resiliant, seu dissentiant, *Sanch. cit. dis.* 51. *n.* 19.

VIII. Assertio 2. Probabilius est, sponsalia impuberum confirmari juramento, ut neutri liceat pubertatem adepto resilire, *Gl. in cit. c. De illis, V. Judicio Ecclesiæ*, *Covar. in 4. Decret. p.* 1. *c.* 5. §. 1. *n.* 3. *Sanch. cit. dis.* 51. *n.* 22. *Becan. tract. de Sacram.* 1. 43. *q.* 26. *c.* 7. & alii. Idque probatur ex *c. Ex litteris.* 20. *de sponsal.* Ubi expresse dicitur, impuberes jurantes sponsalia, sive sub juramento promittentes se aliquam ducturos in uxorem, cogendos esse ea perficere. Et additur hæc universalis ratio, *Quia illis periculosum est contra juramentum suum venire*: quod procedit, sive reclamaverint, sive non. Ratio est, quia quamvis dubium sit apud JCtos, an alii quidam civiles contractus impuberum sint validi, necne; quia nimirum illi, secluso juramento, erant invalidi: sed quoniam sponsalia impuberum, qui septennium compleverunt, secluso juramento, sunt valida, licet dissolubilia, postquam puberes facti sunt, ideo dicendum est, per juramentum adjectum ea confirmari, & indissolubilia reddi, ut etiam post pubertatem resilire non possint. Quod tamen intelligendum est, si talia sponsalia juramento firmata sint ab impuberibus doli capacibus, sive proximis pubertati, ita ut intellectum, & discretionem habeant, juxta arbitrium prudentis Judicis, *Covarr. c. l.* & *Sanch. n.* 24. Non obstat 1. quod impuberes prohibentur jurare, *c. Parvuli.* 14. & *seq. caus.* 22. *q.* 5. Nam illi textus loquuntur de impuberibus, quod non sunt cogendi jurare, ob testimonium ferendum. Non obstat 2. quod juramentum additum contractui sortitur ejusdem conditionem, *l. fin. C. De non n. pecun.* atqui sponsalia impuberum Jure Canonico habent in se hanc tacitam conditionem, *nisi facti puberes resilierint*, *cit. c. De illis h. t.* ergo etiam juramentum habet hanc tacitam conditionem. Nam illa tacita conditio non debet subintelligi, quando sponsalia impuberum juramento sunt firmata, juxta *cit. c. Ex litteris de sponsal. Sanch. c. l. n.* 26.

IX. Assertio 3. Sicut a veris sponsalibus non est licitum resilire ante pubertatem: ita nec a præsumptis, si impuberes contrahant per verba de præsenti, *Sanch. l.* 1. *de sponsal. dis.* 51. *n.* 13. Idque habetur in *c. A nobis* 8. „ *h. t.* Nam cum quæsitum fuisset ex Papa Alexandro III. „ utrum ii, qui infra annos nubiles, id est, ante puber„ tatem matrimonii nomine conjunguntur (scilicet futu„ ri, *Gl. hic V. Matrimonio*, sive sponsalia contrahunt) u„ trique, vel eorum alter, ante annos matrimonio aptos, „ liceat ab invicem discedere? Respondit Pontifex, cum „ ante nubiles annos consensum conjugalem non habeant, „ quousque perveniant ad legitimam ætatem, expectare „ tenentur. Et tunc aut confirmatur matrimonium, aut „ si simul esse nolint, separentur: nisi carnalis copula „ intervenerit, quæ interdum anticipat tempus pubertatis.

X. Ubi notandum 1. Sicut impuberes contrahentes sponsalia nequeunt ab iis resilire ante adventum pubertatis: ita qui intendunt sponsalia, sive matrimonium contrahere per verba de præsenti, ante annos nubiles, nequeunt ab eis recedere. Nam tale matrimonium ante legitimam ætatem contractum, Juris interpretatione, habet vim sponsalium de futuro, licet ea contrahere non intendant, *Gl. hic c. Consensum in fine*, & *Abb. n.* 2.

Notandum 2. Si vero copula carnalis intercessit inter impuberes, per illam consummatur matrimonium, *Abb. hic numer.* 3. potest enim contingere interdum, ut etiam impuberes generent, ut notat *Barbos. in Collect. hic in fine*.

§. III.

Utrum Sponsalia inter impuberes, vel inter impuberem, & puberem inita sint valida, vel nulla, & qua ratione convalescant?

XI. De his agitur in *c. Si infantes h. t. in* 6. ubi *in* „ *princ.* statuitur, ut si infantes duo inter se, vel unus „ major septennio, & alter minor, sponsalia contrahant „ ipsi, vel parentes pro eis: sponsalia hujusmodi, quæ ab „ initio nulla erant, per lapsum temporis (hoc est, post „ completum septennium utrinsque, vel alterius) non con„ valescant, nisi appareat liquido, verbo, vel facto ipso„ rum, eos post septennium, in eadem voluntate perdu„ rare: ideoque cum sint nulla, ratione defectus consen„ sus, publicæ honestatis justitiam, seu impedimentum non inducunt.

Hinc patet, quod sponsalia contracta per ambos infantes, vel alterum, per septennium postea superveniens non fiunt valida, nisi expresse, vel tacite, sive verbo, ut quia se invicem vocant sponsos, sive facto, ut quia se invicem osculantur ut sponsos, vel per mutuam cohabitationem eorum post septennium fuerint ratificata, *Franc. hic in princ.* Ratio est, quia infantes, seu minores septennio sponsalia contrahere non possunt, cum non sciant, quid agant, *Gl. hic V. Infantes*. Ideoque cum ab initio sint invalida, non possunt solo tractu, seu cursu temporis postea convalescere, juxta *Reg. jur.* 18. *in* 6. sed opus est novo subsequente consensu, expresso, vel tacito, *Gl. hic V. Convalescunt*. Neque etiam ex talibus sponsalibus, quippe invalidis, oriri potest impedimentum publicæ honestatis, *Franc. hic. numer.* 2. *Sanch. l.* 1. *de sponsal. dis.* 16. *numer.* 5. & 6.

XII. Sed jam hic quæritur, an in sponsalibus malitia suppleat ætatem, id est, an valeant sponsalia ante septennium, si eo tempore contrahentes jam sint præditi discretione, & usu rationis? Resp. Verius esse tunc valide contrahi sponsalia, etiam ante septennium, ut docet *Francus in cit. c. un. in princ. n.* 2. *Covarr. in l. 4. Decret. p.* 1. *c.* 4. *n.* 1. *Sanch. cit. dis.* 16. *n.* 9. & alii apud ipsum. Idque probatur ex *l. In sponsalibus.* 14. *ff. de sponsal.* Ubi dicitur satis esse, si sponsi intelligant, quid agant: si ergo ante septennium intelligant, quid in contractu sponsaliorum agatur, hæc ante septennium erunt valida; sicut etiam in matrimonio malitia supplet ætatem, ut infra dicetur. Idem ergo censendum est Jure nisi dispositum de sponsalibus, *arg. l. Oratio.* 16. *ff. eod.* Cum sponsalia sint via, & dispositio ad matrimonium. Ex quo infertur, quod ideo Jus præcipiat septennium pro sponsalibus, quia præsumitur usus rationis in puero septenni, non autem ante eam ætatem, nisi contrarium manifeste appareat: post septennium vero completum præsumitur puer esse doli, & rationis capax, adeoque etiam valere sponsalia, nisi contrarium probetur, *Sanch. c. l. n.* 10. & 11.

XIII. Præterea *c. un.* in *cit.* §. *Idem quoque. eod. in* 6. „ statuitur: Quod si pubes, & impubes, vel duo impube„ res, non tamen proximi pubertati, & in quibus mali„ tia ætatem non supplebat, per verba de præsenti con„ traxerint, ejusmodi sponsalia, quæ Juris interpretatione „ tantum sunt de futuro, per adventum pubertatis non „ transeunt in matrimonium de præsenti (licet verba ex„ primerent consensum de præsenti, & contrahentes inten„ derent matrimonium contrahere) nec matrimonium, „ quod ob defectum legitimæ ætatis non tenuit, solo cur„ su temporis convalescit: nisi per carnis copulam subse„ cutam, vel alium modum contrahentes in eadem vo„ luntate perseverare, usque ad tempus pubertatis, eviden„ ter constiterit. Per hunc tamen contractum, qui valuit, „ ut potuit, non sicut agebatur, justitia publicæ honesta„ tis est inducta.

XIV. Ubi pro declaratione notandum 1. ut inter impuberem, & puberem, vel inter duos impuberes sponsalia contrahantur per verba de præsenti, sive matrimonium, duo copulative requiruntur, nempe ut sint proximi pubertati: & ut malitia suppleat ætatem: alioqui vero sponsalia contracta inter impuberes, per verba de præsenti, non valent in vim matrimonii, sed tantum ut sponsalia de futuro, nec transeunt in matrimonium, ex eo, quod superveniat legitima ætas, seu pubertas, nisi aliter approbentur, seu ratificentur, inducitur tamen impedimentum publicæ honestatis, *Franc. in cit. c. unic.* §. *Idem quoque n.* 1. *h. t. in* 6. & *DD. ibid.* Ratio est, quia licet tales intendant contrahere matrimonium per verba de præsenti, quia tamen ob defectum ætatis legitimæ illud contrahere prohibentur, contractus non potest habere vim matrimonii. Sed quoniam sponsalia sunt via ad matrimonium, & tales saltem poterant contrahere sponsalia, ideo ex Juris interpretatione, & dispositione, contractus ille habet vim sponsaliorum de futuro, quia præsumitur, contrahentes se voluisse obligare, eo modo, quo poterant, juxta illam Juris Regulam: *Si quod ago, non valet, ut ago, valeat, ut*

valere

valere potest, ut habetur in textu, & in *c. ult. h. t. Vivian. in Ration. hic*, §. *Idem quoque*.

Notandum 2. Quia talia sponsalia de præsenti ab initio non valent, ut matrimonium, ideo per solum cursum temporis non transeunt in matrimonium, nisi per novum consensum præstitum, expresse, vel tacite approbentur, & ratificentur; tunc enim transeunt in matrimonium, ex quo sponsi pervenerunt ad illam ætatem, in qua illud legitime contrahere possunt. Unde si postea per carnis copulam subsecutam, vel per alium modum v. g. per cohabitationem, osculа, vel amplexus, vel similia signa, contrahentes declarent se persistere in illa voluntate contrahendi matrimonium, cum ad annos pubertatis pervenerunt, ex tunc consensus ille conjugalis de præsenti præsumitur ut matrimonium contractum, *Franc. hic n. 4. Covarr. in l. 4. Decret. p. 2. c. 4. §. 2. Vivian. c. l.*

Notandum 3. Quia in *cit.* §. *Idem quoque*, Jus interpretatur hujusmodi sponsalia per verba de præsenti inita, esse sponsalia de futuro, ideo ex illis oritur impedimentum publicæ honestatis, ut habetur hic in textu in fine.

XV. Denique in *not. c. unic.* §. *Porro fin. h. t. in 6.*
„ additur: quod ex sponsalibus, quæ parentes pro filiis pu-
„ beribus, vel impuberibus contrahunt, ipsi filii, si ex-
„ presse consenserint, vel tacite, non contradicendo, si
„ præsentes fuerint, obligantur, & ex eis oritur justitia
„ publicæ honestatis. Idemque est, si filii absentes, & al-
„ tem ignorantes eadem sponsalia (per parentes contracta)
„ postea scientes ratificaverint, expresse, vel tacite (acce-
„ dente facto aliquo, præter taciturnitatem, *Gl. margin.*
„ *hic*), alias vero ex hujusmodi sponsalibus contractis per
„ parentes pro filiis, nec ipsi filii obligantur, nec publi-
„ cæ honestatis justitia inde consurgit.

XVI. Hinc colligitur 1. quod matrimonium, vel sponsalia pro filiis absentibus, & ignorantibus per parentes contracta non tenent, quia quoad matrimonium, & alias causas spirituales, filii censentur esse sui juris, nec pendent a patria potestate, saltem de Jure Canonico, cui in matrimoniis & sponsalibus standum est, non Juri Civili. Multo minus obligantur filii ex sponsalibus, vel matrimonius contractis per parentes pro filiis, ipsis contradicentibus expresse, vel tacite, sed talia sponsalia, vel matrimonium sunt ipso jure nulla, *Franc. in cit. c. un. §. fin. h. t. in 6. n. 1.*

Colligitur 2. Si filii, pro quibus parentes contrahunt sponsalia, vel matrimonium, sint præsentes, & per ætatem apti ad illa, & non contradicant expresse, vel tacite, consentire videntur, adeoque ea sunt valida, & ad illa obligantur, *Franc. c. l. Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 23. n. 3.*

Colligitur 3. Quando parentes contrahunt sponsalia, etiam per verba de præsenti, pro filiis absentibus, vel infantibus, qui non sunt rationis capaces, tum non satis est, si dum postea id norunt, vel facti sunt doli capaces, taceant, & non contradicant, quia in *cit.* §. *fin.* manifeste constituitur differentia inter sponsalia per verba de præsenti a parentibus, nomine filiorum præsentium, & tacentium, contracta, quo casu dicitur, ea valere, si non contradixerunt: & inter contracta, filiis absentibus, quo casu dicitur, ea non valere, nisi certiores facti, expresse, vel tacite ea ratificaverint: ergo in hoc casu, præter taciturnitatem, requiruntur alia expressa, vel tacita signa consensus, *Franc. in cit.* §. *fin.* & *Sanch. cit. dis. 23. n. 27.*

Id vero specialiter statutum est de parentibus in hoc c. quod sufficiat præsentia, & taciturnitas filiorum, si pro filiis sponsalia, vel matrimonium contrahant: nam si alii id faciant, requiritur aliud signum consensum internum exprimens, ut valeant sponsalia, vel matrimonium, *Sanch. cit. dis. 23. n. 7.* Nomine autem parentum hic comprehenditur uterque parens, etiam mater, quod & illa possit pro filio præsente, & tacente contrahere sponsalia, vel matrimonium, quia decisio hujus textus non innititur præcise patriæ potestati, sed naturali amori parentum, quia ardentior est in matre, *Sanch. cit. dis. 23. n. 9.* Sed de hoc plura §. *seq.*

§. IV.

An, & quatenus filii impuberes ex sponsalibus, pro se per patrem contractis, obligentur?

XVII. De hoc agitur in *c. Tua 1. h. t.* ubi consultus
„ Pontifex, utrum pater, qui vult filium adultum seu pu-
„ berem matrimonium contrahere, sine voluntate filii hoc
„ possit facere? Respondet inprimis, si filius aliquo modo
„ non consentiat, id non posse fieri. Posse autem filium non-
„ dum adultum (idest, impuberem adhuc) cujus voluntas
„ necdum discerni potest, a patre, cui vult matrimonio
„ tradi, ita tamen ut postquam filius ad perfectam ætatem
„ pervenerit, omnino debeat hoc adimplere.

Pro explicatione hujus c. notandum 1. Pater pro filio adulto, id est, pubere, nec matrimonium, nec sponsalia contrahere potest, nisi filius consentiat, scilicet expresse, vel tacite, verbo, vel facto, *Hostiens. hic V. aliquo modo*, & *Joann. Andr. V. eod.* At vero pro filio nondum adulto, hoc est, infante, vel minore septennio, pater potest sponsalia contrahere, ut patet ex verbis sequentibus, *Cujus voluntas discerni non potest.* Nam nomen matrimonii hic accipitur pro sponsalibus de futuro, per quæ ad matrimonium pervenitur, *Hostiens. hic V. Matrimonio*, & *Joan. Andr. ibid. n. 3. V. eod.*

Ratio prioris partis, quod pater non potest pro filio pubere contrahere sponsalia, vel matrimonium, nisi consentiat, est, quia cum talis filius sit in ætate, in qua potest præstare consensum ad matrimonium, ejus voluntas indagari debet; nam per illius consensum, non per patris sponsionem contrahendum est matrimonium, *c. 2. h. t.* & *cit. c. unic.* §. *fin. eod. in 6.* Nec potest illum pater cogere ad contrahendum, cum libera esse debeant matrimonia. *Gl. hic in notatis.* Consensus enim patris non requiritur ad valorem matrimonii filii, vel filiæ, ut ex supra dictis patet. Ratio posterioris partis est, quia cum filius impubes, id est, infans, vel minor septennio, nondum habeat ætatem discretam, sive judicium discretionis, ideo permittitur, ut pro eo pater possit contrahere, saltem sponsalia, sub spe ratificationis, postquam compleverit septennium: idque intelligendum est de facto, & ex quadam honestate; nam revera ex hujusmodi sponsalibus nulla inducitur obligatio ex parte filii, sed ea sunt ipso jure invalida, ob defectum consensus, *Ubi non est unic. caus. 30. q. 2. c. un.* §. *fin. h. t. in 6. Abbas hic. numer. 3.* Quare licet honestum, ac decens sit, ut cum filius pervenerit ad legitimam ætatem, adimpleat sponsionem patris, non tamen ad hoc necessario obligatur: & ita intelligendum est, quod dicitur in fine hujus *c. Omnino debet hoc adimplere*. Nempe ex debito honestatis, non necessitatis, vel præcepti, ut explicat *Gl. hic in notat.* & *Abb. numer. 7.* & alii Canonistæ communiter.

XVIII. Notandum 2. Alia expositio hujus cap. est, quod sponsalia contracta a patre pro filio adulto, seu pubere, & pro infante, vel minore septennio, in eo conveniunt, quod utraque non valent, & in eo differunt, quod priora pro adulto contracta nunquam valent, sine illius consensu, quia is dissentire potest, vel consentire: posteriora vero pro infante contracta a patre usque ad septennium non valent, quia durante hoc tempore non potest infans consensum præstare: post septennium vero sponsalia convalescunt, si ab eo approbentur, & tunc ex suo consensu fit obligatus. Quare infans, pro quo pater contraxit sponsalia, ante septennium, non obligatur, quia ea non valuerunt: sed post completum septennium, si patris factum approbet, cohabitando cum sponsa, contractus ab initio nullus per approbationem ejus convalescit, & tunc magis ex suo consensu, quam ex sponsione patris obligatur. Quod autem in fine dicitur: teneri filium omnino adimplere, cum ad perfectam ætatem pervenerit, id intellectum est eo modo, ut si cum primum septennium compleverit, reclamet, ac dissentiat, obligatio sponsaliorum extinguetur, & cesset: si autem taceat, absolute obligetur, & ita explicat hoc *c. Barbos. in Collect. hic*, ubi addit, quod illa verba, *postquam filius pervenit ad perfectam ætatem, debet omnino adimplere sponsionem patris*, dupliciter intelligi possunt: aut post perfectam ætatem requisitam ad sponsalia, ante XIV. annum, quo casu, non potest reclamare: aut post perfectam ætatem ad matrimonium; & tunc si filius statim non reclamet, postea resilire non potest, juxta *c. De illis 7. h. t.* Nec obstat textus in *c. unic.* §. *fin. h. t. in 6.* quia ibi agitur de sponsalibus ante septennium per patrem contractis, & illa non valent: in hoc vero *c. 1. h. t.* agitur de sponsalibus pro filio contractis, post septennium, quo casu si approbentur facto filii, sunt valida, etsi prius non valuerint, *Barb. hic in fine.*

XIX. Notandum 3. Quod in fine hic dicitur, filium, cum pubes factus est, teneri patris factum seu sponsionem approbare, *Becan. hic. num. 2.* dicit id verum esse, nisi justam causam habeat reclamandi, ut quia Conjugem sibi traditam a patre aversetur, solent enim invitæ, seu coactæ nuptiæ difficiles exitus habere, *c. Requisivit 17. de sponsal.* Nam alias non appareт, cur in *cit. c. 1. h. t.* differentia constituatur inter filium puberem, & impuberem, pro quo contrahit pater sponsalia, vel matrimonium, cum etiam in pubere filio honestum sit, ac decens, ut non reclamet voluntati patris pro se contrahentis. Verum negari non potest, quin filius impubes, pro quo pater sponsalia, vel etiam matrimonium contraxit, pubes factus etiam sine justa causa reclamare possit valide, neque debeat necessario approbare factum, seu sponsionem patris, quia consensus patris ad valorem sponsalium, vel etiam matrimonii filii non requiritur, ut ex supra dictis patet. Quamvis filius graviter peccet, si sine justa causa contra voluntatem patris contrahentis pro filio, eam pubes factus non ducat, idemque est de filia, *Navarr. in man. c. 4. n. 15.* ubi etiam novum, & singularem intellectum affert *cit. c. 1. h. t.* nempe quod filius, pro quo paciscitur pater de uxore ducenda, non solum debeat de honestate: sed etiam de necessitate seu obligatione sub peccato eam ducere, quamvis ad id cogi non possit. Idemque docet *Fagnan. ibid. numer. 14.* & *15.*

§. V.

De variis casibus occurrentibus circa desponsationes impuberum, inter se, & puberum cum impuberibus, an, & qua ratione hujusmodi desponsationes valeant, aut obligent?

XX. De his agitur imprimis in *c. Ex litteris 11. h. t.*
„ ubi habetur, quod quædam puella XII. annorum, cum
„ juramento, desponsata fuit puero IX. vel X. annorum;
„ & postea de voluntate parentum potius quam de sua,
„ ut

ut asserit, ad domum patris deducta, & ibi nolens, & invita minis parentum impulsa, per annum, & amplius morata fuit, & tandem inde recedens, ad domum patris est reversa, dicens, quod nunquam in eum consensit, nec vult consentire: sed petit alii nubendi facultatem, prout habetur in integra lectione hujus *c.* Quare respondet Papa Urbanus III. Archiepiscopo Piseno: cum puer nondum ad XIV. annum pervenerit, nec eam carnaliter cognoverit, si puellæ commonita usque ad XIV. annum pueri expectare noluerit, (si ita est,) liberam ei accipiendi alium virum tribuat facultatem.

XXI. Ubi notandum 1. major, sive pubes contrahens sponsalia cum minore, seu impubere, tenetur hunc expectare, donec venit ad pubertatem, juxta *c. De illis 7. h. t.* nisi major sive pubes metu gravi coactus contraxit cum minore, seu impubere: tunc enim non tenetur exspectare: sed potest ad alias nuptias transire, ut in casu hujus *c.* quia metus gravis, sicut impedit matrimonium ipso facto, ita & sponsalia de futuro, *Abb. hic in fine.*

Notandum 2. Etsi isti duo sponsi intenderint contrahere matrimonium, tamen propter defectum legitimæ ætatis alterius, scilicet impuberis, fuerunt tantum sponsalia de futuro, *juxta c. un. h. t. in 6.* quæ tamen ob metum gravem, junctum scilicet cum minis, aut verberibus a parentibus incussum, ipso jure fuerunt invalida, *Abb. hic n. 2. & 3. h. t.*

XXII. Secundo in *c. Continebatur 6. h. t.* talis casus proponitur: cum quædam puella infra annos nubiles, cuidam juveni, in uxorem tradita esset, & ab ipso traducta in domum suam, postea jam nubilis licentiam alii nubendi postulavit, asserens se in eundem non consensisse. Consultus Pontifex rescribit, in Decretis haberi, si vir dicat, quod uxorem suam cognoverit, idque mulier negaverit, viri standum est veritati: ideoque prædicto viro, qui dicit, se puellam illam cognovisse, fides adhibenda est, si hoc firmaverit juramento. Si autem puella fuerit ætati (puberi) proxima, ut in XI. vel circa XII. annum: & cum suo assensu desponsata, & cognita ab eodem viro, separari ab eodem non debet, præsertim cum parentes ipsius eam legitimæ ætatis fuisse fateantur. Si denique puella, infra nubiles annos, alicui desponsata fuit, non licet cuiquam ex consanguineis illius, cui desponsata fuit, eam ducere in uxorem, neque fas est ipsi sponso, ut ex consanguineis sponsæ sibi aliquam copulet.

XXIII. Pro explicatione hujus *c.* notandum 1. si puella impubes desponsata fuit, & traducta in domum viri, eaque pubes facta, petat licentiam nubendi alteri, non auditur, si vir juret, se illam carnaliter cognovisse, quia hic erant sponsalia de futuro inita, quæ per carnalem copulam transeunt in matrimonium, *c. Is qui 30. de sponsal.* Creditur autem in tali casu potius viro affirmanti ac juranti, quam mulieri neganti, *c. Si quis 3. caus. 33. q. 1.* ubi dicitur: si quis accepit uxorem, & habuit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit, quod nunquam coiset cum eo, & vir dicit, quod sic fecit, in veritate viri consistat. Nititur autem ista præsumptio tribus rationibus. 1. quia vir est Caput mulieris *cit. c. Si quis in fine*, habens potestatem in mulierem, & firmioris est animi, quam illa, ideoque magis ei credendum est, quam mulieri. 2. quia cum matrimonium sit favorabile, pro illo stat præsumptio. 3. quia vir fuit solus cum sola, ideo creditur cognita ab eo, *Gl. in cit. c. Si quis V. Tempore.* Creditur autem in hac re potius viro quam mulieri, nisi hæc plene contrarium probaverit, *Gl. in cit. c. Si quis in casu.* Debet autem viro super copula habita cum uxore ad ejus domum traducta, & cum eo habitante, juramentum deferri, quia id cadere posset in fraudem, & præjudicium mulieris, nec ea credere tenetur viro, sine juramento, *Gl. hic V. Juramento.*

Notandum 2. Juramento viri dicentis se copulam habuisse cum impubere, non est standum, ut ex veriori sententia docet *Alex. de Nevo in hoc c. n. 30. & Sanch. l. 7. de matr. dis. 104. n. 33.* contra *Abbatem hic n. 7.* Quare cum dicitur §. *Si autem* (quæ est particula adversativa continens casum diversum in Jure, & in facto) puellam pubertati proximam a viro cognitam non esse ab eo separandam, id intelligi debet, quando ea copula sufficienter est probata, quando autem paulo ante ibi dicitur, standum esse juramento viri, quoad hanc copulam, id intelligendum est, si fœmina pubescit, unde in *cit. c. Si quis caus. 33. q. 1.* de impubere fœmina nulla fit mentio.

Notandum 3. Si puella nondum pubes: sed pubertati proxima, probatur cognita a viro, cui tradita est, non debet ab eo separari; censentur autem pueri, & puellæ pubertati proximi quoad matrimonium, si masculus complevit, vel excessit annum decimum cum dimidio: fœmina autem annum nonum cum dimidio, ut docent plures apud *Covarr. in Epit. l. 4. p. 2. c. 5. n. 5.* Vel cum distant a pubertate per sex menses, vel minus, *Gl. hic V. Proxima.* Sed verior sententia est, id relinquendum esse Judicis arbitrio, cum Jure nihil sit præscriptum, *Covarr. c. l. & Sanch. cit. dis. 104. num. 40.*

Notandum 4. Ex sponsalibus contractis cum impubere: sed majore septennio, oritur impedimentum publicæ honestatis, quia major septennio potest contrahere sponsalia de futuro: quamvis non possit adhuc se obligare perpetuo vinculo matrimonii, ut infra dicetur. Unde hujusmodi sponsalia impediunt matrimonium contrahendum cum consanguineis sponsi, & sponsæ, ut habetur in fine hujus *c.* & ibi *Gl. in Notatis*: Olim quidem usque ad quartum gradum: quod hodie a Tridentino est restrictum ad primum gradum, de quo infra.

XXIV. Tertio in *c. Attestatione. 10. h. t.* Cum juvenis H. qui nondum XII. annum attigerat, mulierem G. in uxorem accepisset, licet nisus fuisset eam corrumpere, prout uterque confessus est: mulier tamen credit se virginem mansisse. Verum ipsa antequam ad annum XIV. pervenisset, a dicta muliere recessit, quem cum jam XVII. (vel juxta *Gl. Margin.* XVIII.) annos habeat: eadem pro viro sibi vendicare contendit. Consultus Pontifex Urbanus III. respondet, nisi mulier per idoneos testes probaverit, quod post XIV. annum ætatis suæ, vel circa finem anni XIV. dictus juvenis in eam consenserit, juramento ab ipso recepto, quod postquam ad legitimam ætatem pervenit, illam habere uxorem noluerit, pulsit, ea debeat ab impetitione mulieris absolvi, data utrique licentia ad alias nuptias transeundi.

XXV. Notandum 1. Etsi nisus seu conatus ad copulam faciat præsumere potentiam ad illam, per conatum tamen copulæ sponsalia per verba de præsenti inter impuberes, vel puberem, & impuberem contracta, quæ ex Juris interpretatione intelliguntur sponsalia de futuro, licet quoad verba sint de præsenti, non transeunt in matrimonium, ob defectum legitimæ ætatis. Unde impubes, qui per verba consensum conjugalem exprimentia contraxit, etsi sæpius nisus fuerit sponsam carnaliter cognoscere, sed irrito conatu, potest adveniente pubertate, a sponsalibus resilire, ut colligitur ex *cit. c. Attestationes. h. t. Covarr. in Epit. lib. 4. Decret. p. 1. c. 4. §. 1. numer. 20.* Ratio est, quia ad contrahendum matrimonium requiritur in contrahentibus potentia coeundi, & discretio intellectus, ad præstandum consensum, quæ regulariter non adsunt extra pubertatem, quia contractus non habens effectum nihil operatur, *cap. fin. supra de sponsal. Gl. hic V. Nisus.*

Notandum 2. Quamvis nisus, seu conatus ad copulam non faciat sponsalia transire in matrimonium, cum effectum non habuerit, ut dictum, inducit tamen præsumptionem, quod circa finem anni XIV. iste juvenis, quando jam proximus erat pubertati, fuerit potens ad generandum, quia ante illam ætatem fuit nixus ad copulam, ideoque Papa hic jubet inquiri, an consenserit in uxorem circa finem XIV. anni Nam cessante præsumptione orta ex nisu copulæ, non sufficeret consensus præstitus circa finem anni XIV. quia quando non constat de potentia coeundi, exspectari debet pubertas completa XIV annorum, *Abb. hic n. 7.*

Notandum 3. Ideo in casu hujus *c.* delatum fuit juramentum juveni, quia erat præsumptio contra illum pro muliere, constabat enim, quod cum illa contraxerit, & quod attentaverit carnalem copulam, *Gl. hic V. Ab ipso juramento.*

Notandum 4. Si impubes factus pubes velit a sponsalibus resilire, etiam alteri concedenda est licentia transeundi ad alia vota, prout habetur in fine hujus *c. Abb. hic. n. 6.*

§. VI.

Proponuntur, & explicantur alia Capitula hujus Tituli, in quibus agitur de desponsationibus impuberum.

XXVI. Præter tria §. præcedente explicata Capitula, quarto in c. *Duo pueri. 12. h. t.* talis casus proponitur: Duo impuberes, Guilielmus, & Guilielma matrimonialiter sunt conjuncti (id est), sponsalia contraxerunt, et matrimonio jungantur, adveniente legitima ætate, *Gl. hic V. Matrimonialiter*) dum puer sextum, puella vero septimum annum ageret: qui cum per tres annos simul mansissent, pater puellæ ipsam alteri M. nomine copulavit, qui post septem annos eandem reliquit, credens eam alium virum (Guilielmum scilicet, cui prius fuit desponsata,) habere: iste vero postquam ad annos discretionis pervenit, ab Episcopo cum alia contrahendi licentiam impetravit, & quandam nomine S. Consobrinam prioris in uxorem accepit (quam habere non potuit, *Gl. hic. V. In uxorem*) & cum ea per aliquod tempus morans, negavit se eam carnaliter cognovisse, licet ipsa contrarium assereret; postea vero pater Guilielmæ, videns eam a priore viro relictam, Guilielmum, cui prius eam desponsaverat, compulit, ut S. nepte sua dimissa, rediret ad Guilielmam, cui postea per biennium cohabitavit. Consultus super hac re Pontifex Clemens III. respondet, matrimonium inter Guilielmum, & Guilielmam non fuisse, ob impedimentum puerilis ætatis: & licet idem Guilielmus, postquam ipsa alii nupsit, potuerit aliam ducere in uxorem: non debere tamen cum S. Consobrina Guilielmæ, sive eam cognoverit, sive non, remanere, propter publicæ honestatis justitiam, nec ad primam redire, quippe alteri legitime copulatam. Cum vero Guilielmus dicat, se non cognovisse S. Consobrinam Guilielmæ, aliam si voluerit, poterit ducere in uxorem, & ipsa S. alii viro copulari: utrique tamen propter populi scandalum pœnitentia est injungenda. Si vero constiterit, ipsam S. a Guilielmo, sive post, sive ante cognitam fuisse, neutri, vivente altera, licebit matrimonium contrahere. Denique Guilielma remanere debet cum viro M. imposita ei competenti pœnitentia, quod propria temeritate judicio Ecclesiæ non requisito, Guilielmam dimiserit.

XXVII.

XXVII. Notandum 1. Sponsalia contracta cum impubere minore septennio, per cohabitationem mutuam post septem annos, convalescunt, & inducunt justitiam publicæ honestatis, prout habetur in summa hujus c. Ratio est, quia quamvis ante septennium impuberes non possint contrahere sponsalia, possunt tamen post septennium, unde sponsalia ante septennium contracta de facto, sed non de jure, post septennium incipiunt valere: quia ex cohabitatione tam diuturna præsumitur sponsos habuisse ratam priorem promissionem sponsalium, licet ea ab initio non valuerint: & oritur ex hujusmodi sponsalibus publicæ honestatis quasi justitia per cohabitationem, post septennium, præsumitur de novo mutuus consensus præstitus inter sponsos, *Vivian. in ration. Jur. Pontific. hic*. Verum cum hodie sponsalia inter puerum sexennem, & puellam nondum septennem, sint invalida, non oritur ex illis impedimentum publicæ honestatis, juxte *Concil. Tridens. Sess. 24. c. 3. de reform. matr.*

Notandum 2. Per matrimonium per verba de præsenti contractum postea superveniens cum alio, vel alia dissolvuntur priora sponsalia, ante pubertatem contracta, ut in proposito, Guilielmus non potest redire ad primam scilicet Guilielmam, quippe quæ alteri legitime fuit copulata, nempe viro Martino per matrimonium, quod tamquam fortius vinculum dissolvit sponsalia priora inita cum Guilielmo, alias vero non contraxit legitime matrimonium cum Martino, quia non debuit fidem frangere alteri prius datam, *Gl. hic. V. Legitime*.

Notandum 3. Si constet, quod Guilielmus mulierem S. cognoverit, neutri licet, vivente altero, transire ad aliud matrimonium: nam quamvis tale matrimonium cum alia teneat, quia inter Guilielmum, & Guilielmam non fuit matrimonium: prohibentur tamen ulterius carnaliter conjungi, propter delictum utriusque, *Gl. hic V. Neutri*.

Notandum 4. Quando in hoc c. in fine, pœnitentia imponitur ei, qui judicio Ecclesiæ irrequisito, Guilielmam dimisit, & in c. 1. *Caus. 33. q. 2.* puniuntur Conjuges, qui absque Ecclesiæ auctoritate separantur, sermo est, non de sponsalibus, sed de matrimonio per verba de præsenti contracto, a quo alter conjux absque causa recesserit, quæ pœna nulli est inferenda, nisi per Judicem Ecclesiasticum, *Gl. fin. hic, & Sanch. l. 1. disp. 69. n. 11.*

XXVIII. Quinto in c. ad dissolvendum 12. h. t. habetur: quod quidam Joannes nomine contraxit matrimonium cum puella quadam S. nomine, infra septennium constituta: postea vero ex parte puellæ accusabatur matrimonium, propter impedimentum consanguinitatis, & dum testes producerent ad illam probandam, dictus Joannes multas exceptiones proposuit, per quas intendebat accusatores ab accusatione repellere. Consultus Pontifex Innocentius III. rescribit: Inter juvenem illum, & puellam nec matrimonium, nec sponsalia fuisse contracta, cum constet puellam nondum ad septimum annum pervenisse: ideoque accusationem matrimonii locum habere non potuisse, cum non esset, quod legitime accusari posset. Denuntiari tamen poterat consanguinitas, ut interdiceretur matrimonium contrahendum. Unde Papa terminum ad denunciationem legitime probandam statuit salvis exceptionibus propositis, & proponendis. Ne vero quicquam in puellam interim attentetur, prohibet idem Pontifex, & si quid contra hoc interdictum attentatum fuerit, irritum decernit.

XXIX. Notandum 1. Non potest accusari matrimonium, quod nondum est, ut si cum minore septennio sit contractum, quia primo debet existere in rerum natura id, de quo agitur, *Gl. hic V. Legitime accusari*: & accusatio non habet locum, nisi super crimine jam perpetrato, *Innoc. hic. in princ.* & matrimonium nullum, ex defectu consensus accusari non potest, *Abb. hic. n. 3.* Denunciari tamen potest impedimentum consanguinitatis, ne matrimonium contrahatur, quia denunciatio habet locum, non tantum super criminibus perpetratis, sed etiam super perpetrandis, ut caveantur, Innocent. *hic. V. Denunciari.*

Notandum 2. Sponsalia inita contra interdictum Pontificis, cum decreto irritante, etsi generali, nec faciente mentionem sponsalium, sunt invalida; ut si Pontifex ex justa causa prohibeat duobus, ne sponsalia de futuro inter se contrahant, decernens irritum, si quid contra actum fuerit. Matrimonium vero adversus simplicem prohibitionem Pontificiam initum, nimirum absque decreto irritante, est validum, quia multa prohibentur, quæ tamen facta tenent, *c. Ad Apostolicam 16. de regular.* Prohibitio autem ista est nuda, & simplex, idem non est, cur dicatur rem tam arduam, ac est matrimonium, tunc irritari, sed separabuntur ad tempus Conjuges, *c. 2. De matr. contract. contr. interd. Eccles.* nisi addatur clausula specificam mentionem irritationis matrimonii faciens. Tunc enim est invalidum, alioquin fortius est matrimonium, quod est Juris naturalis quam interdictum Papæ, *Gl. hic V. Irritum in fine*, & sic intelligi debet, quod dicitur in fine hujus c. ibi: *quod si contra interdictum nostrum (id est, Papæ) in præjudicium ipsius, aliquid fuerit attentatum, id irritum esse decernimus &c.* de quo plura videri possunt apud *Abbat. hic n. 9. & Sanch. s. l. n. 11. & 12.*

XXX. Sexto denique in c. Tua 14. & ult. h. t. refertur: quod quidam filiam suam circiter duodennem desponsavit cuidam nobili, qui eandem subarrhavit (per immissionem annuli) accedente mutuo consensu: quæ postea alteri copulata fuit, ut habetur in integra lectione hujus cap. Sed quia non constitit Papæ, cujus ætatis esset puella, quando eidem viro fuit desponsata, cum dicatur, quod circiter XII. annos habeat, & an prudentia tunc suppleret ætatem, ideo respondet idem Papa, si puella non erat nubilis ætatis, cum prædictus vir eandem desponsaret, & si ætatem in ea prudentia non supplebat, inter eos non conjugium, sed sponsalia contracta fuisse, quamvis a viro fuerit subarrhata.

XXXI. Ubi notandum 1. Si matrimonium per verba de præsenti contractum inter virum, & puellam, quæ nondum est in ætate nubili, & in qua prudentia (aut malitia) non supplet ætatem, non est matrimonium, sed vim solum habet sponsalium de futuro, etiamsi vir ei arrham dederit, prout habetur in *cit. c. Ult. h. t. Gl. hic V. Nubilis*. Ratio est, quia ante annos pubertatis, vel antequam malitia suppleat ætatem, non est quis aptus ad matrimonium contrahendum, ut infra dicetur.

Notandum 2. Matrimonium fœminæ, cui modicum tempus ad XII. annum completum deficit, est invalidum, tum ob defectum potentiæ ad copulam carnalem, tum ob defectum discretionis requisitæ ad consensum conjugalem, nisi malitia suppleat ætatem. *Barb. in Collect. hic nu. 3.* Quando autem prudentia, ut hic dicitur, aut malitia suppleat ætatem, infra dicetur.

Notandum 3. Subarrhatio v. g. per immissionem annuli in digitum sponsæ, non inducit matrimonium, si illa necdum sit in ætate nubili, *Abb. hic n. 4.* & colligitur ex hoc cap.

§. VII.

De ætate requisita ad matrimonium contrahendum, & de pubertate, & quando malitia suppleat ætatem?

XXXII. Quæritur 1. Quæ ætas requiratur ad matrimonium contrahendum? Resp. ætas legitima ad contrahendum matrimonium est pubertas, sive annus XIV. in masculo, & XII. in fœmina completus, prout sumitur ex *c. Ubi non est, 3. h. t.* Ubi Nicolaus Papa districtius inhibet, ne aliqui, quorum uterque, vel alter ad ætatem legibus, vel Canonibus determinatam non pervenerit, conjungantur; (scilicet matrimonialiter, *Gl. ibid. V. Conjungantur*) nisi forte urgentissima aliqua necessitate interveniente, utpote pro bono pacis, talis conjunctio toleretur. Ubi *Gl. V. Canonibus*, ait, ætas ad matrimonium contrahendum, tam secundum leges, quam secundum Canones, est XII. annorum in fœmina, *c. Continebatur. 6. h. t.* in viro XIV. annorum, *c. Attestationes, 10. eod. Covarr. in Epit. lib. 4. p. 2. c. 6. §. 1. n. 2. Abb. n. 5.*

XXXIII. Pro declaratione notandum 1. duplex est intellectus seu expositio hujus cap. 1. quod hic prohibeantur sponsalia de futuro, ante septennium, imo etiam post illud, ante pubertatem, idque ne contra bonum commune matrimonia impediantur; nam quando uterque, vel alter est impubes, & sponsalia contrahunt, oritur inde publicæ honestatis justitia, *c. Un. h. t. in 6.* Cum autem sponsi puberes facti sæpe, mutata voluntate, a sponsalibus resiliant, impeditur sponsus contrahere matrimonium cum sponsæ consanguineis, & hæc cum consanguineis sponsi, *c. Sponsam. 8. De sponsal.* & ex tali dissolutione plerumque discordiæ, & rixæ oriuntur, ut docent plures apud *Sanch. l. 1. disp. 17. n. 2.* Verum huic expositioni obstat, quia in hoc cap. prohibetur, ne aliqui, quorum uterque, vel alter ad ætatem legibus, vel Canonibus determinatam non pervenit, conjungantur; nulla autem conjunctio, seu obligatio esse potest, si duo infantes, seu minores septennio, vel alter sponsalia contrahant, quippe nulla ex defectu consensus, *c. Un. h. t. in 6.* Tum quia, vel pueri, ante septennium, sunt usu rationis destituti, & sunt culpæ expertes, adeoque non peccant contrahendo sponsalia, & nihil prorsus agunt: vel adest usus rationis, ante septennium, & tunc adest legitima ætas requisita ad sponsalia, *Abb. hic in fine. Sanch. cit. disp. 17. n. 4.* Tum quia sponsalia etiam post septennium, sed ante pubertatem, inita, non sunt conjunctio proprie, sed potius conjunctionis futuræ promissio, *c. Nostrates. 3. caus. 30. q. 5.*

Notandum 2. Alter ergo, & verior intellectus, seu expositio *cit. c. 2. h. t.* est, quod in eo prohibeatur tantum conjunctio matrimonialis, ne scilicet matrimonium contrahant, si ambo, vel alter nondum pervenerunt ad ætatem legibus, vel Canonibus præfinitam, hoc est, ante XII. annum exactum in fœmina; & decimum quartum similiter exactum in masculo, ut supra dictum, cum *G. hic V. Canonibus, juxta, l. Minorem 4. ff. de ritu nupt. Navarr. in man. Prælat. c. 22. n. 29.* & alii communiter. Rationem hujus prohibitionis dat *Fagn. hic num. 11.* Quia cum minores apti ad matrimonium obligentur ex contractu matrimonii, *c. De illis 9. h. t.* Plerumque autem incertum sit, an ad matrimonium sint apti, necne, hoc est, an malitia suppleat ætatem, idque ex habitu corporis, vel aliis signis facile cognosci nequeat; hinc sæpe contingit, ut alter conjugum pœnitentia ductus, prætextu invaliditatis resiliat a matrimonio, & cum alia contrahat. Ideo merito Papa hic districte id prohibet, adeo ut sit culpa lethalis matrimonium contrahere ante ætatem legitimam, seu pubertatem

tatem completam, sine causa urgentissima, ut pro bono pacis: potest tamen Episcopus dispensare, ut impuberes matrimonio copulentur, & ad illum spectat cognitio, an adsit causa justa, ut matrimonium ineant, prout habetur in fine *cit. c. 2. h. t.* Videlicet quando sunt prope legitimam ætatem, seu pubertatem, ut dubium sit, an malitia eam suppleat, valetque talis dispensatio pro utroque foro, *Sanch. l. 7. de matr. dis.* 104. *n.* 12. *Barb.* in *Collect, in cit, c.* 2, n. 5. *& de offic. Episc. alleg.* 35. *n.* 20. ubi addit, cum in *cit. c. n.* S. Pontifex dispensationem sibi non reservavit, videtur tacite illam Episcopis concessisse.

XXXIV. Quæritur 2. Qui dicuntur, & sunt puberes quoad matrimonium contrahendum? Resp. de hoc agitur in *c. Puberes.* 2. 3. *h. t.* ubi dicitur: „puberes a pube „sunt vocati, id est, a prudentia, seu pudore corporis, „quia hæc loca primo lanuginem ducunt. Quidam tamen „ex annis pubertatem æstimant, id est, illum puberem „dicunt, qui XIV. annos implevit, quamvis tardius pubescat. „Certum autem est eum puberem esse, qui ex „habitu corporis pubertatem ostendit, & generare jam „potest. Et puerperæ sunt, ac dicuntur, quæ in annis puerilibus pariunt.

XXXV. Notandum 1. In matrimonio contrahendo, non debet spectari tempus annorum, sed ut contrahens sit talis, qui generare, vel concipere possit, tam in masculo, quam in fœmina, ut constet ex hoc *c. & ibi Gl. in casu.*

Notandum 2. Prohibetur ante pubertatem carnalis conjunctio inter conjuges, ne postea dubitetur de valore matrimonii propter malitiam, quæ forte aderat, & supplere ætatem poterat, *Abb. in cit. c. 2. h. t. in fine, & Covar. in Epit. lib. 4. Decret. p. 2. c. 5. nu. 2.* Hæc tamen ætas, scilicet pubertas, a Canonibus definitur, quia tunc præsumitur quis habilis ad copulam, & ad consensum conjugalem præstandum, ut colligitur ex *cit. c. Puberes. h. t. Covarr. c. l.*

Notandum 3. Matrimonium etiam ante pubertatem initum, est validum, si adsit potentia generandi, & discretio rationis ad se obligandum, *Covarr. c. l.* In dubio tamen ante ætatem pubertatis completam, nec mas, nec fœmina præsumuntur apti ad generandum, ideoque asserenti hanc aptitudinem incumbit onus probandi, quia præsumptio stat contra ipsum: at vero post completam pubertatem, præsumitur adesse potentia generandi, ac proinde qui eam negat, probare tenetur: quamvis hæc præsumptio sit Juris tantum, contra quam admittitur probatio in contrarium, *Sanch. l. 7. de matr. dis.* 104. *n.* 4.

Notandum 4. Matrimonium contractum a pubere, seu majore XIV. annis, etsi tunc nondum possit cum fœmina carnaliter commisceri, nec generare, nihilominus est validum, ut docet *Silvest. V. Matrimonium 5. qu. 7. Covarr. cit. c. 5. num. 2.* & alii DD. communiter, quam sententiam etiam *Abb. in cit. c. Puberes in fine* æquiorem vocat, contra *Gl. V. Tardissime.* Ratio est, quia cum ætas legitima adsit, & de nullo perpetuo impedimento constet, matrimonium tenet, alias sequeretur, quod impotens ad copulam, propter infirmitatem corporis, non posset matrimonium contrahere, quod falsum est. Quare talis exspectare debet usque ad plenam pubertatem, quæ est XVIII. annorum, qua adveniente, si generare non possit, & mulier instet, ut matrimonium dissolvatur, illud dissolvi potest, quia tunc præsumeretur, esse impedimentum perpetuum, *Silvest. c. l.* Vel saltem exspectandum est tanto tempore, ex quo colligi possit, talem esse inhabilem ad carnalem copulam, sive non ex debili ætate, sed frigiditate, sive natura ipsa esse omnino impotentem ad coeundum, *Covarr. cit. l.*

Notandum 5. Quando in fine hujus c. dicitur: puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt, id non est receptum apud latinos Jurisconsultos, nam juxta *l. Illa verba.* 163. *ff. de V. S.* fœminæ puerperæ appellantur, recentes ex partu, *Covarr. cit. loc.*

XXXVI. Quæritur 3. Quomodo, & quando malitia suppleat ætatem quoad contrahendum matrimonium? Resp. Validum est matrimonium contractum ante legitimam ætatem, si malitia suppleat ætatem, nisi violentia intercedat, prout statuitur in *c. De illis* 8. *h. t.* Ubi Papa Alexander „III. rescribit: Si illi, qui in minore ætate desponsantur, „ita fuerint ætati (id est, pubertati) proximi, ut „potuerint copula carnali conjungi, non debent, minoris „ætatis intuitu, separari, si unus in alterum consenserit, „cum in eis malitia ætatem supplevisse videatur. Verum „cujuscunque sint ætatis, possunt se per illatam violentiam „excusare, nisi postea consensus accedat.

XXXVII. Pro explicatione hujus c. notandum 1. nomine malitiæ communiter intelligunt DD. non tantum aptitudinem ad copulam conjugalem, seu potentiam generandi, sed etiam prudentiam, ut vocatur in *c. fin. h. t.* id est, discretionem, & judicium rationis sufficiens ad cognoscendum statum conjugalem, ejusque perpetuum, ac indissolubile vinculum: unde etiam in *c. Continebatur.* 6. *h. t.* ponderantur non tantum copula, sed etiam ætas pubertati proxima: ergo sola copula non est sufficiens; atque ita hæc duo copulative requiruntur ad valorem matrimonii, ante ætatem legitimam, *Abb. hic n.* 4. ubi ait, si incipiatur a primo, id est, proximitate pubertatis, necessario requiritur secundum, quia non sufficit sola propinquitas ætatis, sed etiam malitia est necessaria, quæ hic exponitur, vigor naturalis, seu potentia coeundi, *Silvest. V. Matrimonium, 5. quæst. 2. Covarr. cit. cap. 5. num. 3*

Notandum 2. Ut malitia suppleat ætatem, adeoque validum sit matrimonium, ante ætatem Jure præscriptam, initum, non requiritur, ut carnalis conjunctio antea præcesserit, sed sufficit aptitudo ad copulam, sive potentia generandi, quæ ex aliis signis probari potest, & sufficiens discretio ad se obligandum, prout sumitur ex hoc cap. ibi: *Si ita fuerint ætate proximi, ut carnali copula conjungi potuerint, separari non debent, Abb. c. l. Sanch. l. 7. cit. dis.* 104. *num.* 5. *& num.* 21. Ratio est, quia ideo Jus eam ætatem præscribit, quia præsumit tunc pueros, & non antea esse præditos, & sufficienti judicio ad matrimonium contrahendum, & potentia generandi; si ergo utrumque hoc adesse constet, cessat præsumptio, & cedit veritati.

Notandum 3. Metus, & violentia in quacunque ætate incussus, reddit matrimonium ipso jure nullum, quia tollit libertatem consensus, ut habetur in fine hujus cap. dummodo sit talis metus, aut violentia, quæ possit cadere in virum constantem, *c. Veniens.* 16. *de sponsal.* Veruntamen potest consensus matrimonialis per matrimonium, aut vim extortus purgari per supervenientem liberum consensum, ita ut validetur matrimonium prius metu, aut vi contractum, sive ille consensus sit expressus, sive tacitus, seu præsumptus, ut si talis violentiam passa alteri pariter cohabitat, vel si carnalis copula subsequatur, *Gl. fin. hic.*

TITULUS III.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

QUia matrimonia, & sponsalia quandoque contrahuntur palam, & publice, quandoque clandestine; ideo subjicitur hic Titulus. Nomen autem desponsationis hic sumitur pro ipso matrimonio, *c. Conjux.* 9. *c. Qui desponsatam.* 12. *caus.* 27. *q.* 2. *c. Tua nos.* 26. *supra de sponsal.* Quamvis proprie loquendo, nomine desponsationis intelligantur tantum sponsalia de futuro, *l. Sufficit* 4. *ff. de sponsal.* Matrimonium vero clandestinum dicitur, quod clam contrahitur, quod dupliciter fieri potest, vel quia contractum est, nullis testibus præsentibus, vel quia contractum est, nullis præmissis denunciationibus, etiam nulla interveniente dispensatione, *c. ult. h. t. & Gl. ibid. V. Clandestina.* Ubi additur tertius modus clandestinæ desponsationis, sive matrimonii, si contrahatur sine adhibitis solemnitatibus, quæ recensentur in *c.* 1. *Caus.* 30. *qu.* 5. Quod rectius matrimonium minus solemne appellatur, quam clandestinum, nec ad hunc Titulum pertinet. De matrimonio priore modo sumpto prius agemus, de altero postea.

§. I.

An matrimonia clandestina Jure antiquo non solum fuerint prohibita, sed etiam invalida, & qua ratione potuerint Jure novo ab Ecclesia irritari?

II. Assertio 1. Matrimonia clam sine Parocho, & testibus contracta, semper quidem fuerunt ab Ecclesia graviter prohibita, adeoque ex genere suo mortaliter illicita, sed ante Concilium Tridentinum fuerunt valida. Est certa, & communis DD. sententia, post *S. Thom. in supplem. 3. p. q. 45. art.* 5. Prima pars, quod semper fuerint illicita, patet ex multis Canonibus, præsertim ex *c. Nullus 2. caus.* 30. *q.* 5. Ubi Hormisde Papa statuit, ut nullus fidelis cujuscunque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed publice nubat. Ratio est, quia etiam olim gravia pericula, & damna inde provenire solebant, *Sanch. l. 3. de matrim. dis. 3. n.* 1. Secunda pars, quod olim fuerint valida, constat ex *c. 2. h. t.* ubi dicitur, si contrahentes clandestina matrimonia ea voluerint in Ecclesia publicare, recipienda sunt, & comprobanda: ergo tunc valida erant hujusmodi matrimonia. Unde etiam Concilium Trident. *sess. 24. c. 1. de reform. matrim.* anathemate damnat eos, qui clandestina matrimonia vera, ac rata esse negant, quamdiu Ecclesia ea irrita non facit. Ratio est, quia spectato ipso jure naturali, ac Divino, matrimonium clandestinum per se non est illicitum, sed solum per accidens, propter scandala, & occasiones peccandi, quæ tamen interdum abesse, & vitari possunt, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. nu.* 1. Confirmatur, quia in matrimonio clandestino reperitur tota essentia legitimi contractus de præsenti, quamdiu is non irritatur, & solum deficit extrinseca, & accidentalis solemnitas publicitatis: ergo est validum, *Sanch. cit. dis. 3. num.* 2. Sunt tamen plures casus, in quibus, ante Concilium Tridentinum, & nunc etiam ubi decretum illud non est promulgatum, potest contrahi matrimonium, etiam clam sine testibus, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. num.* 7. Quorum quinque recenset *Tanner. tom. 4. dis. 8. de matrim. qu. 3. dub. 6. num.* 111. 1. Si possint per matrimonium clandestinum evadere subitum periculum mortis. 2. Si qui per testium adhibitionem a matrimonio contrahendo inique impedirentur. 3. Si exspectando testes, magnam opportunitatem contrahendi matrimonium essent amissuri. 4. Si sine gravi damno clam contrahere non possint, ut si virgo sub tutoris potestate constituta marito timeat se traden-

dam

dam viro pravo, vel alias indigno ab iniquo tutore. 5. Si post matrimonium semel publice contractum, sed invalide ob interveniens impedimentum, post impetratam dispensationem denuo clam contrahatur de quo infra. Ratio est, quia hujusmodi leges affirmativæ non ita stricte obligant, quin licitum sit ab eis recedere ob urgentem necessitatem, vel aliam justam causam, dummodo alia graviore incommoda vitentur, de quibus infra.

III. Assertio 2. Jure novo Concilii Tridentini *cit. c. 1. de reform. matr.* hujusmodi matrimonia clam inita sine Parocho, & testibus, declarantur penitus nulla, & irrita, „ his verbis: Qui aliter, quam præsente Parocho, vel „ alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licen„ tia, & duobus, vel tribus, matrimonium contrahere at„ tentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum ma„ trimonium omnino inhabiles reddit, & hujusmodi con„ tractus irritos, & nullos esse decernit, propterea eos præ„ senti decreto irritos facit, & annullat. Causæ autem, ob quas irritata sunt hujusmodi matrimonia, sunt 1. quia matrimonium clandestinum adversatur fidei illius, facile enim posset alteruter conjux alii commisceri, absque eo, quod adulterii notam subiret. Item adversatur indissolubilitati matrimonii, sæpe enim evenerat, ut v. g. vir, relicta prima uxore, cum qua clam contraxerat, palam cum alia contraheret, & cum ea in perpetuo adulterio viveret, & usque ad mortem in statu damnationis permaneret. Adversatur etiam bono prolis, quam maritus facile negare posset esse suam, cum uxor matrimonium, quippe clam sine testibus initum probare non posset. 2. Irritavit matrimonia clandestina Ecclesia, quia plerumque contrahentes habent impedimenta quædam, quæ matrimonio publice contracto detegerentur, & sic plurima matrimonia irrita contraherentur. 3. Quia multæ inde discordiæ inter contrahentes, eorumque consanguineos oriebantur, *Sanch. cit. dis. 3. num. 5.* Cum igitur his, & aliis gravibus peccatis, & incommodis, quæ ex talibus matrimoniis clandestinis sequebantur: Ecclesia, quæ de occultis non judicat, per simplicem prohibitionem sufficienter occurrere non posset, merito ab Ecclesia sunt irritata, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 3. num. 5.*

IV. Assertio 3. Potuit Ecclesia irritare matrimonium clandestinum irritum sine Parocho, & testibus, & de facto irritavit, etiam quatenus Sacramentum est, non quidem per se, ac directe, & immediate, sed indirecte, ac per accidens, & mediate annullando contractum humanum, seu civilem; unde consequenter irritum redditur ipsum Sacramentum, *Sanch. l. 3. de matrim. dis. 4. n. 6. Coning. dis. 27. de matrim. clandest. dub. 1. Laym. cit. c. 4. num. 2.* Probatur, & declaratur, quia Ecclesia non potest quidem mutare materiam, & formam Sacramenti matrimonii a Christo institutam, efficiendo, ut id, quod antea erat legitima materia, vel forma sine sui immutatione fiat illegitima, & insufficiens, hoc enim esset directe, ac per se immutare essentiam Sacramenti, quod Ecclesia non potest, ut infra dicetur; potest tamen immutare, & destruere id, quod antea erat materia, vel forma, nempe ipsum contractum, in quo fundatur Sacramentum, quod est solum per accidens, ac indirecte mutare, vel potius impedire Sacramentum: sicut si quis vinum physice omnino corrumpat, infundendo aquam, non erit jam materia Sacramenti Eucharistiæ, quoad alteram speciem: ita etiam Ecclesia mutavit, & infirmavit contractum civilem matrimonii clandestini, & consequenter etiam sustulit rationem Sacramenti, quippe quod ex Christi institutione fundatur in contractu valido, seu legitimo. Nam cum quævis Respublica civilis, seu politica possit certas quasdam personas, v. g. minores, vel prodigos, ad contrahendum reddere inhabiles, & contractus aliquos, v. g. professionem Religionis ante annum XVI. vel ultimas voluntates certa solemnitate carentes irritare; ita ut sint ipso jure invalidi: sic similiter etiam poterit eos Respublica Ecclesiastica, qui clam, & sine Parocho, & testibus matrimonium contrahere attentant, inhabiles reddere ad ita contrahendum: & quia matrimonium non tantum est Sacramentum, sed etiam contractus civilis, qui tamen propter annexam Sacramenti rationem subjacet potestati Ecclesiæ, & ab ea est reservatus; ideo etiam potuit Ecclesia, propter justam causam, & publicam utilitatem animarum, quasdam conditiones in illo contractu requirere, sine quibus non sit validus, nec censeatur legitimus contractus, adeoque nec materia, vel forma legitima Sacramenti matrimonii, & consequenter etiam potuit ejusmodi clandestinum matrimonium prorsus infirmare, *Sanch. cit. dis. 4. num. 4. Laym. c. l.* Itaque Ecclesia non potuit quidem statuere, ut supposito, quod personæ habiles contraxerint matrimonium, & contractus sit validus, ac sufficiens ad mutuam corporum traditionem, ipsum Sacramentum matrimonii sit invalidum: potuit tamen destruere fundamentum, statuendo, ut contractus humanus, ac civilis non sit legitimus, & sufficiens ad corporum traditionem, nisi contrahatur coram Parocho, & duobus, vel tribus testibus, qui si desint, indirecte, & consequenter etiam irritum redditur ipsum Sacramentum matrimonii, *Sanch. cit. dis. 4. num. 6. in fine.* Neque vero Ecclesia facit, ut consensus legitimus non sit sufficiens ad valorem matrimonii, sed solum ut consensus aliter præstitus a contrahentibus, non sit, nec censeatur legitimus, quia ob annexam Sacramenti rationem est subjectus dispositioni Ecclesiæ, ut supra dictum.

V. Ex dictis infertur, quamvis per verba mutui consensus, per quæ, ante Concilium Tridentinum constituebatur matrimonium, nunc non constituatur, si absente Parocho, & duobus testibus proferantur; non tamen absolute dicendum est, materiam, & formam essentialem, quæ ante ad matrimonium sufficiebant, nunc non sufficere, quia certum est, Ecclesiam non posse mutare materiam, & formam Sacramentorum, ut constat ex Concilio Tridentino *Sess. 21. de Communione cap. 2.* ubi dicitur, quod Ecclesia in Sacramentorum dispensatione nihil statuere, & mutare possit, nisi salva illorum substantia: itaque dicendum potius est, materiam, & formam Sacramenti matrimonii esse mutuum consensum contrahentium, verbis, vel signis expressum, qui sufficiens sit ad contractum validum celebrandum, per quem mutua corporum fit traditio. Porro valor hujus contractus pendet ex modo contrahendi, qui ab Ecclesia potest præscribi, & mutari; & ideo fieri potest, ut quidam modus contrahendi uno tempore sit sufficiens ad materiam, & formam matrimonii, & alio tempore non sit legitima materia, & forma: unde non mutatur propria, & formaliter materia, & forma, sed solum materialiter, & remote, nempe quia ob mutationem factam talis modus contrahendi desinit esse legitima materia, & forma. Sic contingit in matrimonio, in quo verba illa: *Ego accipio te in uxorem meam, vel accipio te in maritum meum*; si tantum materialiter sumantur, nunquam fuerunt legitima materia, & forma matrimonii, ut constat ex eo, quia si proferrentur a furiosis, seu amentibus, vel sine interno consensu, non forent legitima materia, & forma; sunt tamen forma, & materia sumpta propria, & formaliter, quatenus significant validum, & sufficientem consensum ad mutuam corporum traditionem. Quando igitur Ecclesia facit, sicut potest, ut hæc verba prolata, absente Parocho, & testibus, non contineant sufficientem consensum ad validam traditionem corporum, non mutat propria, & formaliter materiam, & formam Sacramenti matrimonii, sed tantum materialiter, & remote; quia verba illa, quæ ante Concilium Tridentinum prolata sufficiebant ad sufficientem consensum, & quæ nunc sufficiunt, sunt eadem formaliter, id est, in quantum continent sufficientem consensum, licet materialiter sint diversa: nam ante Concilium Tridentinum clam prolata sufficiebant, post illud vero non, nisi coram Parocho, & testibus sint prolata, *Sanch. cit. l. num. 7.*

VI. Assertio 4. Ubi prædictum Decretum Concilii Tridentini promulgatum est, etiam qui invincibiliter illud ignorant, invalide contrahunt matrimonium sine Parocho, & testibus, quia lex irritans actum obligat etiam ignorantes, quoad nullitatem actus, licet non afficiat quoad alias pœnas extrinsecas, ut docet *Sanch. l. 3. de matrim. dis. 17. num. 10.* & alii apud ipsum. Nam quando inhabilitas statuitur in odium contrahentium, & ad eos puniendos, tunc ea est pœna, & non afficit, seu ligat invincibiliter ignorantes, quia tales culpa vacant: secus est, quando annullatur actus, ob defectum debitæ solemnitatis, quia traditur certa forma, & solemnitas ad faciendum actum, tunc enim talis inhabilitas, & annullatio actus non est pœna, quia non infertur ob delictum puniendum; & quamvis contrahens esset immunis culpæ, ignorans invincibiliter, talem actum esse prohibitum, adhuc actus esset nullus, ut constat: ergo non est pœna; quia ubi non est delictum, seu culpa, non est locus pœnæ, *Sanch. citato loco, numero undecimo, & disputatione quarta, numero nono, eodem libro tertio.*

VII. Præterea irritum est matrimonium etiam in articulo mortis, aut in quacunque alia necessitate contractum, absque præsente Parocho, & testibus, quia deest forma substantialis ad valorem matrimonii per legem præscripta, qua deficiente, actus nequit subsistere, ut patet ex decreto Concilii, ubi dicitur, *matrimonium aliter fieri non posse, quam præsente Parocho, & testibus*, & sic præscribitur forma substantialis, & aliter contractum redditur irritum. Item ibi contrahentes redduntur omnino inhabiles, id est, sine ulla exceptione, ac dispensatione, *Sanch. cit. dis. 17. num. 4.* Aliud est de lege Ecclesiastica mere præceptiva, quæ inducit tantum solemnitatem extrinsecam, & accidentalem contractui, tunc enim non redditur invalidum matrimonium; & solum præceptum Ecclesiasticum, quod non inducit solemnitatem substantialem, non obligat tanto rigore, ut matrimonium reddat invalidum; *Sanch. cit. dis. 17. num. 5.*

Denique neque validum est matrimonium, si publice celebretur, præsente majore parte viciniæ, desit tamen Parochus, quia forma substantialis nec per æquipollens impleri potest, sed specifice, ac propria implenda est. Deinde cum matrimonium sit Sacramentum, rite celebrari debet coram proprio Pastore, vel de ejus licentia coram alio *Sanch. c. l. n. 7.*

VIII. Cæterum quod dictum est matrimonium sine Parocho, & testibus contractum esse invalidum, id limitandum est, nisi matrimonium semel in facie Ecclesiæ contractum fuerit, sed invalide, ob occultum impedimentum dirimens: hoc enim postea sublato, non est necessarium, ut putativi conjuges, iterum coram Parocho, & testibus contrahant, sed sufficit, ut conscii prioris nullitatis, occulte renovent mutuum consensum, sive verbis, sive affectu conjugali habendo copulam, sive alio

quovis signo erga se invicem eum exprimente, ut docet *Sanch. l. 2. de matr. dis. 37. nu. 3.* Probatur, quia ratio legis, sive Decreti Concilii Tridentini nunquam se extendit ad hunc casum, & per consequens neque lex ipsa: secundum mentem enim Concilii irritatur solum illud matrimonium clandestinum, quod non potest probari contractum esse in facie Ecclesiæ, & ex quo apta sunt sequi gravia incommoda. At istud matrimonium, de quo agimus, non est tale: ergo ex mente Concilii non est clandestinum, nec irritum. Id vero procedit, si impedimentum occultum fuerit; nam si in facie Ecclesiæ sit publicum, seu notorium impedimentum: vel si periculum sit, ne in facie Ecclesiæ, seu foro externo aliquando innotescat, necesse est, ut tales conjuges, sublato impedimento, iterum coram Parocho, & testibus matrimonium contrahant, quia cum tunc contes ipsis illud in foro Ecclesiæ esse nullum, non essent testes valoris, sed nullitatis matrimonii, *Sanch. c. l. num. 10. & 11.* Apud quem plura de hoc videri possunt.

§. II.

An etiamnum in locis, ubi decretum hoc Concilii Tridentini non est receptum, aut promulgatum, matrimonia clandestina sint valida?

IX. Assertio 1. Si matrimonia clandestina etiamnum contrahantur ab incolis in iis locis, sive Catholicorum, sive hæreticorum, in quibus dictum Decretum non est receptum, vel nunquam promulgatum, ea valida sunt, quia ipsum Concilium *cit. sess. 24. c. 1. de reform. matr. in fine*, decernit, ut hujusmodi decretum robur non habeat in unaquaque parochia, nisi post XXX. dies a die primæ publicationis in eadem Ecclesia factæ, numerandus. Quod si legitime publicatum sit, lex non recepta, saltem per X. annos, non obligat: peccabunt tamen clam contrahentes, sicut etiam peccassent, si ante Concil. Trident. clam contraxissent, quia hujusmodi matrimonia semper fuerunt illicita, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 18. n. 1.*

X. Assertio 2. Peregrini transeuntes per locum, ubi servatur Decretum Concilii Tridentini, invalide contrahunt matrimonium sine Parocho, et testibus, quamvis in loco domicilii illud decretum non sit receptum, *Sanch. l. 3. cit. dis. 18. n. 26.* Ratio est, quia peregrini, saltem quoad solemnitatem contractuum, tenentur ad leges eorum locorum, per quæ transeunt, cum ratione contractus sortiantur forum, *c. ult. de foro compet. Sanch. cit. dis. 18. n. 10.* Nam ea est in unoquoque loco substantialis forma contractus, quæ pro illo præscribitur; si ergo in aliquo contractu non servatur forma eo loco præscripta, non subsistit contractus.

XI. Assertio 3. Is, qui ex loco, ubi decretum Concilii est receptum, transfert se ad locum, in quo non est receptum; animo figendi illic domicilium, potest valide ibidem contrahere matrimonium sine præsentia Parochi, et testium; fit enim illius loci incola, adeoque non astringatur amplius legibus prioris domicilii. Imo etiam valde probabile est, valere matrimonium, si quis ad tempus tantum se conferret ad locum, ubi decretum Tridentinum non est receptum, etiamsi ex intentione clandestine contrahendi matrimonium id fiat, *Sanch. l. 3. dis. 18. n. 18. & 28. & seq.* Ratio est, quia talis non obligatur legibus sui territorii, si in eo non versetur. Et si in aliis contractibus (nisi lex aliqua particularis obstet) potest quis proficisci ex loco domicilii ad alium locum, cum intentione ineundi contractum venditionis *v. g.* juxta formam ibidem requisitam: cur non poterit etiam conferre se alio, ex intentione contrahendi matrimonium, juxta formam ad ejus valorem in eo loco præscriptam, cum nulla etiam lex obstet? Neque vero fraudem committere dicendus est, qui jure suo utitur, *l. Nullus 55. ff. de R. J.* Nam quamvis peccet in eo, quod discedat ex intentione contrahendi clandestine matrimonium, cum hoc sit peccatum, etiam ubi Concilium Tridentinum non est receptum, non tamen peccat in eo, vel agit fraudulenter, quod intendat negligere formam Concilii Tridentini in eo loco, in quo non est necessaria ad valorem matrimonii.

XII. Ex dictis infertur 1. Etiam Christianos captivos apud Turcas, vel commercii causa degentes apud infideles, posse valide in illis terris contrahere matrimonium, non servata forma Concilii Tridentini, etiamsi hoc in loco domicilii sit promulgatum, & receptum, adeoque sine Parocho, & testibus: non enim decretum illud obliget, nisi in loco, & parochia, in qua fuerat promulgatum, quæ conditio in talibus locis deficit, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 18. num. 35.* ubi addit, id procedere, sive ibi contrahentes sint permanenter, sive per modum transitus. Unde etiamsi duo infideles ibi baptizarentur, possent contrahere matrimonium absque Parocho, & testibus, quia id decretum ibi non obligat. Infertur 2. In civitatibus, & locis Germaniæ, in quibus Catholici cum hæreticis permixti vivunt, & decretum Concilii non est promulgatum, v. g. in Saxonia, valide contrahere Catholicos matrimonium sine Parocho, & testibus. Imo etiamsi prædictum decretum sit promulgatum in aliquo loco hæretico, si tamen nullus adsit Sacerdos Catholicus, vel ignoretur, vel non sit tutus ad illum accessus, valide cum Prædicante, vel etiam sine Prædicante, matrimonium contrahi poterit, cum in his locis, ac tali rerum statu decretum Concilii Trident. servari non possit. Sicuti etiam in locis, ubi Concilium Trid. non est promulgatum, & hæretici cum Catholicis permixti vivunt, valida erunt matrimonia, sine vero pastore celebrata, propter tacitam dispensationem S. Pontificis, qui sciens ejusmodi matrimonia contrahi non contradicit, nec irrita declarat: ideoque non est existimandum velle Pontificem, ut decretum Concilii Tridentini ad hujusmodi matrimonia clandestina se extendat, ne multa gravia incommoda inde oriantur, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. n. 7. Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 6. n. 122.*

Infertur 3. Multo magis matrimonia infidelium degentium in Terris Christianorum, in quibus viget Decretum Concilii Tridentini, contracta sine Parocho, & testibus, valida esse, quia lex Concilii est mere Ecclesiastica, & ut talis recepta a Principibus Christianis: infideles autem, cum sint omnino extra Ecclesiam, non subjiciuntur legibus Ecclesiasticis, juxta illud Apostoli *1. ad Corint. Quid mihi est de his, qui foris sunt, judicare? Sanch. l. 3. dis. 17. num. 8.*

§. III.

Utrum necessarium sit ad valorem Matrimonii, ut assistat proprius utriusque contrahentis Parochus; & intra propriam Parochiam, & qualis præsentia Parochi, ac testium requiratur?

XIII. Assertio 1. Quando sponsus, & sponsa sunt diversæ Parochiæ, ad valorem matrimonii sufficit, si assistat illi proprius Parochus alterutrius, sponsi scilicet, vel sponsæ, in cujus Parochia nuptiæ celebrantur, ut si in Parochia sponsi contrahatur matrimonium, sufficit, ut assistat Parochus sponsi, & si in Parochia sponsæ, Parochus sponsæ, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 19. nu. 4.* Probatur, quia quamvis in aliis Sacramentis Parochus unius contrahentis non sit Parochus alterius contrahentis, tamen quantum ad matrimonium, Parochus unius contrahentis est Parochus utriusque, quia matrimonium nonnisi inter duos potest consistere, & est unum Sacramentum, unusque contractus individuus, ita ut ab uno, sine altero, iniri non possit: ergo eo ipso quod quis est Parochus constitutus ad matrimonialiter conjungendum unum conjugem, est etiam constitutus ad conjungendum alterum per necessariam connexionem. Confirmatur, quia generaliter loquendo, re concessa, ea quoque concessa censentur, quæ ad illam obtinendam sunt necessaria, *l. 1. ff. de jurisdict. Omn. Jud.* ubi dicitur: *Cui jurisdictio data est, ea quoque concessa videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potuit*, & c. præterea 5. ibi: *quia ex eo, quod causa sibi committitur, super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem, de offic. & potest. Jud. deleg.* Quando ergo committitur proprio Parocho, ut matrimonio conjungat suum parochianum, censetur etiam commissum, ut alienum, sive non subditum cum suo conjungat, quia hæc necessario sunt connexa, *Sanch. c. l.* & alii Canonistæ, & Theologi communiter.

XIV. Porro prædictis addendum 1. Si parochus proprius alterutrius contrahentis assistat matrimonio, illud validum est, etiamsi in parochia alterutrius sibi non subditi celebretur. Ut si v. g. Parochus Petri contrahentis matrimonium cum Anna, ei assistat in parochia Annæ, cujus non est Parochus, valet matrimonium, *Sanch. cit. dis. 19. n. 11.* Ratio est, quia Concilium Trident. solum exigit proprii Parochi præsentiam, qui jurisdictionem voluntariam, qualis est assistere matrimonio, illudque approbare, etiam extra propriam parochiam exercere potest, quia non exigit causæ cognitionem.

XV. Addendum 2. Validum est matrimonium, cui Parochus alterius, vel utriusque contrahentis assistit, quamvis in neutrius parochia, sed in aliena parochia, vel etiam diœcesi matrimonium celebretur, ut si v. g. civis Dilinganus cum cive Lavingana contrahat matrimonium Donawerdæ, vel etiam extra diœcesim Augustanam Ingolstadii, præsente tamen Parocho Dilingano, vel Lavingano, validum est matrimonium, *Sanch. cit. dis. 19. n. 14.* Ratio est, quia Concilium Tridentinum tantum requirit proprii Parochi præsentiam, sive sponsi, sive sponsæ: & cum hæc præsentia, sive assistentia non sit actus jurisdictionis saltem non contentiosæ, cum judiciali strepitu, & causæ cognitione, neque etiam sit solemnitas, quæ cum exteriore pompa, ac strepitu fiat, potest præstari, & adhiberi saltem valide, respectu subditi, seu parochiani extra parochiam, vel etiam Diœcesim: sicut etiam juxta probabiliorem sententiam potest Parochus audire confessiones suorum parochianorum extra parochiam, vel etiam Diœcesim, quia est actus tantum jurisdictionis voluntariæ, non contentiosæ: ergo etiam potest illos matrimonio conjungere.

XVI. Sed jam hic ulterius quæritur, an si proprius Parochus assistat matrimonio extra parochiam, absque licentia Ordinarii, vel Parochi loci, peccet, & puniendus sit? Negat peccare, cessante scandalo, *Sanch. c. l. num. 18.* Quia assistere matrimonio est minus quid, quam actus jurisdictionis voluntariæ, qui in aliena parochia exerceri potest. Sed probabilius est, peccare, & puniri posse, si solemniter, & publice assistat matrimonio in aliena parochia, sine licentia Parochi, quia involat in alienum officium publicum in re gravi. Unde nec benedicere potest

Pa-

parochus sponsos suos in aliena parochia, quando omnino videtur, quam conjungere, *Sanch. c. l. n. 17.*

XVII. Assertio 2. Parochus valide assistit matrimonio, etsi Sacerdos non sit; non tamen potest alteri, quam Sacerdoti, licentiam assistendi dare, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 20. n. 3. & 10.* Probatur ex verbis Concilii Tridentini *cit. c. 1.* ubi non requiritur, ut parochus sit Sacerdos, sicut expresse requiritur in alio, qui de licentia parochi assistit matrimonio. Neque etiam ex fine Constitutionis, sive Decreti hujus id requiritur, cum parochus etiam non Sacerdos possit omnia exercere, quæ non dependent a potestate Ordinis, ut colligitur ex *c. Suffraganeis. 11. & c. Transmissam. 15. de Elect.* Adeoque potest etiam matrimonio assistere ad fidem faciendam de eo contracto. Sed quia exigitur testimonium fide dignum, ideo requisivit Concilium in assistente matrimonio dignitatem parochialem, ut tanto magis fides ei adhiberetur, quæ dignitas cum deficiat in non parocho, voluit eam suppleri per dignitatem Sacerdotalem in substituto. Nec refert, quod Concilium dicat: *Qui aliter, quam præsente parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius parochi licentia &c.* Nam sensus est, quod matrimonium contrahi debeat coram parocho, vel alio quodam potestatem habente ab Ordinario, vel parocho, dummodo Sacerdos sit. Nec inde sequitur, parochum quoque debere esse Sacerdotem: nam præterquam quod particula *Alius* non semper referat personam ejusdem qualitatis, ut patet ex illo *Luc. c. 23. Ducebantur & alii duo nequam cum eo.* Concilium tamen ita locutum fuit, quia communiter parochi Sacerdotes esse solent. Vox autem *Sacerdos* respicit solum substitutum, in quo requiritur qualitas Sacerdotii, ut per hoc suppleatur conditio, seu qualitas parochi, quæ in eo deest. Similiter in *c. Omnis 12. de pœnit. & remiss.* decernitur, neminem posse alteri Sacerdoti confiteri, sine licentia proprii Sacerdotis: & tamen DD. communiter ajunt, talem licentiam a quocunque parocho, vel proprio pastore dari posse, etsi Sacerdos non sit: ergo etiam parochus poterit dare alteri licentiam assistendi matrimonio, etsi ipse Sacerdos non sit, *Sanch. c. l. n. 3.*

Porro non potest parochus, sive Sacerdos sit, sive non, dare licentiam Clerico non Sacerdoti, etiamsi Diaconus sit, vel Subdiaconus assistendi matrimonio, quia verba secundum communem significationem, & usum verborum accipienda sunt; nomine autem Sacerdotis intelligitur verus Presbyter, *Sanch. cit. dis. 20. n. 10.* Ubi addit, quod parochus potest concedere hanc licentiam simplici Sacerdoti etiam non approbato ab Ordinario, quia hanc approbationem requirit Concil. Trident. *sess. 23. cap. 15. de reform.* solum pro Confessionibus audiendis.

XVIII. Assertio 3. Parochus, etiam excommunicatus non toleratus, id est, nominatim denunciatus, vel notorius percussor Clerici, item suspensus ab officio, & beneficio, vel irregularis, vel administratione interdictus, valide assistit matrimonio, & alteri licentiam assistendi dare potest, modo actualiter non sit depositus, sed titulum, & possessionem beneficii retineat, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 21. num. 4.* Ratio est, quia talis non desinit esse parochus verus, quamdiu non privatur possessione beneficii: nam assistere matrimonio non est actus jurisdictionis, vel administrationis, cum etiam ab invito, & repugnante valide præstari possit, sed est actus testimonii ex Juris dispositione requisitus ad valorem matrimonii, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. num. 5.* Qui tamen putat sicut, & *Coninch. dis. 27. de Sacram. dub. 2. n. 25.* quod excommunicatus, si toleratus non sit, non possit alteri Sacerdoti dare licentiam assistendi, nec valide, nec licite, quia videtur esse actus jurisdictionis voluntariæ dare alteri licentiam, per quam alioquin inhabilis fiat idoneus ad actus valorem. Sed contrarium est probabilius, quod docet *Sanch. c. l. n. 7.* quia dare alteri licentiam assistendi matrimonio, vel etiam assistere per se ipsum, non est actus jurisdictionis, quia non pertinet ad parochum, in quantum habet jurisdictionem, sed in quantum est legitimus testis matrimonii, habens facultatem substituendi alium; ubi *n. 8.* addit, quod etiam licite excommunicatus non toleratus assistat matrimonio, vel alii det licentiam, & saltem moraliter non peccet, quia nullam jurisdictionem exercet.

Illud hic addendum, quod valide etiam assistat matrimonio parochus habens titulum duntaxat coloratum, licet vere parochus non sit, ob occultum impedimentum, modo communiter, & vulgo credatur habere titulum verum: quia tunc ob communem errorem, & publicum bonum Jus supplet defectum ipsius, *arg. l. Barbarius 3. ff. de Offic. Prætor.* ita ut veram parochi in utroque foro jurisdictionem habeat: secus foret, si esset intrusus, seu positus in parochia, sine legitima Superioris auctoritate, quia talis non habet titulum coloratum, *Sanch. cit. l. 3. dis. 22. n. 60.*

XIX. Assertio 4. Probabile est, vagos, seu vagabundos (eos scilicet, qui nullibi fixam, seu constantem sedem, aut stabile domicilium habent) posse valide, ac licite contrahere matrimonium, coram quolibet parocho, quem elegerint: probabilius tamen videtur, eum parochum debere interesse matrimoniis vagorum, in cujus parochia, pro tempore, quo contrahunt, versantur. Prius docet *Sanch. l. 3. de matr. dis. 25. n. 11.* ubi hanc rationem dat, quia quivis parochus potest vagorum confessiones audire, & Eucharistiam illis administrare; ergo & eorum matrimonio assistere. Posterius docet *Coninch. dis. 23. dub. 2. n. 20.* & alii, quia & probabilius est, quod vagi non a quolibet pa-

rocho Sacramenta possint suscipere, sed solum a parocho loci, in quo pro tempore versantur, quia & illi necessario habere debent proprium aliquem pastorem, a quo Sacramenta suscipiant, nec alius, quam ille, congrua assignavi potest.

Illud certum est, parochum non posse licite vagabundos matrimonio conjungere, nisi facta prius diligenti inquisitione, de eorum statu, & habilitate ad contrahendum matrimonium, & obtenta Ordinarii licentia, prout præcipit Concil. Trident. *sess. 24. c. 7. de reform. matr.* Cum periculum sit, ne priore uxore alibi relicta, in loco, ubi modo sunt, aliam ducant, vel etiam plures, illa vivente. Quæ ratio etiam militat in peregrinis, seu alienigenis, qui alibi fixum domicilium habent, & contrahere volunt in loco, ubi ignoti sunt, cum quibus eadem observanda sunt, quæ cum vagis, *Sanch. cit. dis. 25. n. 8.* Quod certum est, saltem quoad diligentem inquisitionem de iis faciendam, *Coninch. c. l.* Porro illi alienigenæ, qui ad aliquem locum accedunt, non quidem animo perpetuo ibi permanendi; per plures tamen annos, vel saltem majorem anni partem ibi habitandi, ut studiosi in Universitatibus, milites in præsidiis, famuli, ac ancillæ operas annuas locantes heris, sortiuntur in eo loco quasi domicilium, & proprius eorum pastor est Parochus, in cujus parochia pro eo tempore habitent, adeoque etiam parochus loci eorum matrimonio assistere potest, *Sanch. l. 3. dis. 23. n. 12. & 13.*

XX. Assertio 5. Præter Parochum, etiam proprius Episcopus in sua Diœcesi, vel alius quasi Episcopali jurisdictione præditus proprium territorium habens assistere potest matrimonio, ut Abbas exemptus, Vicarius generalis Episcopi, etiam absque speciali commissione: Capitulum Cathedrale, Sede vacante, quia succedit in jurisdictione Episcopi. Item Legatus Sedis Apostolicæ in Provincia suæ legationis, ac denique S. Pontifex per totum orbem terrarum, potest fidelium matrimoniis assistere, vel assistendi licentiam dare; quia hi omnes nomine Ordinarii comprehenduntur, & sunt Parocho superiores, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 28. n. 1. & seqq.* Archiepiscopus tamen nequit assistere matrimoniis subditorum Suffraganeorum suorum, quia non est Ordinarius ipsorum, nec habet in eos jurisdictionem, nisi cum actu visitat, aut causa ad eum per appellationem est devoluta, *Sanch. c. l. n. 3.*

XXI. Illud hic addendum: Parochus Catholicus potest licite assistere matrimoniis hæreticorum, qui in sua parochia degunt, ut frequenter contingit in pluribus locis Germaniæ, & docet *Laym. cit. c. 4. n. 8.* Quia id non est prohibitum ratione communicationis cum hæreticis, quia hi non sunt vitandi post Concilium Constantiense, neque in sacris, neque in politicis rebus, nisi sint nominatim denuntiati. Neque etiam propter irreverentiam, quæ infertur Sacramento, quod hæretici indigne suscipiunt, quia parochus non est minister hujus Sacramenti, sed tantum testis.

XXII. Assertio 6. Parochus, & testes debent esse præsentes matrimonio non tantum physice, sive corpore, sed etiam moraliter, sive animo, cum advertentia scilicet, & usu rationis, ita ut intelligant, quid agatur; non enim censetur in Jure præsens, qui non adest more humano, intelligens, & advertens, quid agatur, *l. Coram Titio 209. ff. de V. S.* Sufficit tamen, ut aliquo sensu advertant, quid fiat, sive visu, sive auditu, vel etiam si præsentes intelligant per interpretem mutuum consensum, cum etiam ipsi sponsi possint per interpretem contrahere, *Sanch. lib. 3. dis. 39. n. 2. & 3.* ubi *n. 4.* ait, credendum esse in hoc casu dicto solius interpretis, quia non est testis, sed communi consensu contrahentium electus, ut declaret mutuum eorum consensum.

Ex dictis infertur, ea verba, *Ego vos in matrimonium conjungo &c.* Vel alia similia; quæ Concilium præcipit proferri in *cit. c. 1.* non esse de essentia matrimonii, quæ etsi parochus, vel sacerdos non proferat, validum erit matrimonium, quia sacerdos non est minister hujus Sacramenti, sed Concilium solum requirit illius præsentiam, neque ea verba sunt materia, & forma Sacramenti, *Sanch. l. 3. dis. 38. n. 4.* Sunt tamen ea verba de necessitate præcepti, quia parochus peccat ea omittens, cum Concilium utatur verbis præceptivis, & cum sit res gravis, erit peccatum mortale; Salzedo in *practic. Canon. c. 77. §. Secundo illud*, quamvis *Sanch. c. l. n. 7.* putet illa omittere esse solum culpam venialem.

XXIII. Assertio 7. Non requiritur ad valorem matrimonii, ut parochus, aliique testes, ad id vocati seu rogati sint: unde etiamsi casu interveniant, vel omnino inviti, & repugnantes intersint, vi detenti, dummodo intelligant mutuos contrahentium consensus, validum est matrimonium. Ratio est, quia sive sponte, sive inviti intersint, possunt æqualiter intelligere ac testari de iis, quæ geruntur, ut colligitur ex *cit. l. Coram Titio*, ibi: *Scire autem, non autem velle is debet, cum etiam invito recte fit. ff. de V. S.* Ergo dicitur aliquid coram aliquo fieri, quamvis invitus adsit, & servatur finis decreti Tridentini, cum jam Ecclesiæ constet de tali matrimonio, *Sanch. l. 3. dis. 39. n. 9.* Idemque est, si parochus vel testes dolo ad aliud vocati, intersint matrimonio, *Sanch. c. l. n. 12.*

XXIV. Præterea necessario requiritur, ut tres, vel duo saltem testes simul cum parocho intersint matrimonio, quia Concilium Trident. copulative exigit præsentiam parochi, ac testium, non tamen requiruntur testes omni

exceptione majores, sed sufficiunt qualescunque, modo usu rationis præditi advertant, quid agatur: unde etiam impuberes, fœminæ, parentes, consanguinei, domestici, servi, Religiosi, excommunicati, infames, imo etiam infideles esse possunt matrimonii, ut testes, possunt, *Sanch. l. 3. dis.* 41. n. 5. Ratio est, quia decretum Concilii Tridentini quippe correctorium juris antiqui, extendendum non est, præsertim cum sit irritans matrimonium, cujus causa est favorabilis, *c. Ult. de sent. & de re judic.* Sicut etiam in favorem fidei ejusmodi testes admittuntur, *c. in fidei 5. de hæret. in 6.* Deinde quia testes, etsi alioquin inhabiles, valide tamen admittuntur ex communi contrahentium consensu. Imo etiam in aliis causis, & actibus judicialibus, validum est eorum testimonium, si a Judice, vel parte adversa non repellantur, ut colligitur ex *c. 1. de except. in 6.* Denique defectus aliorum testium supplet auctoritas Parochi, *Arg. c. Cum esses. 10. de Testam.* Ubi requiritur, ut præter Presbyterum, tres, vel duo testes legitimi, ac idonei adhibeantur in testamento: ergo cum in matrimonio contrahendo tantum requiratur præsentia parochi, & duorum, vel trium testium, & nulla alia in illis exprimatur qualitas, signum est nullam aliam requiri, nisi quæ jure naturæ est necessaria ad ferendum testimonium, nempe, ut usum rationis habeant, *Sanch. c. l. n.* 5. Præsentia vero, & auctoritas Parochi supplet defectum aliorum testium, si habeat librum, in quo conjugum, & testium nomina, diemque, & locum contracti matrimonii describat, prout præcipitur in Decreto Concilii Tridentini *cit. c. 1. de reform. matrim. sess.* 24. Sed & tunc testes alias inhabiles sufficiunt ad plenam fidem faciendam, si postea lis oriatur in judicio, an matrimonium sit validum, *Sanch. cit. dis. 41. n. 6. Laym. cit. c. 4. n. 6. in fine.*

§. IV.

An, & qua ratione denuntiationes publicæ præcedere debeant ante matrimonium.

XXV. De his agitur in c. *Cum inhibitio 3. & ult. h. t. in princ.* Quod est desumptum ex Concilio generali La„ teranensi sub Innocentio III. ubi prohibetur 1. matrimo„ nium contrahi, intra quartum consanguinitatis, & affi„ nitatis gradum, juxta c. *Non debet. 6. de consanguin. &* „ *affin.* Licet olim fuerit prohibitum usque ad septimum „ gradum inclusive, de quo infra *cit. tit.* 2. Inhibentur „ matrimonia clandestina, & prohibetur etiam, ne quis „ Sacerdos talibus interesse præsumat. 3. Generaliter sta„ tuitur, ut cum matrimonia fuerint contrahenda in Ec„ clesia per Presbyteros, publice proponantur Edicta, „ competenti termino præfinito, intra quem qui volue„ rit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat: & „ ipsi Presbyteri etiam investigent, utrum aliquod impe„ dimentum obsistat. 4. Si autem aliquid rationabile ob„ jectum fuerit contra matrimonium contrahendum, con„ tractus interdicatur, donec quid fieri debeat, manifeste „ constiterit. Reliqua ad hoc cap. pertinentia infra expli„ cabimus.

XXVI. Notandum 1. Denunciationes, seu proclamationes sunt monitiones quædam, quæ præmittuntur matrimonio contrahendo, ut si quis impedimentum canonicum novit inter sponsos, intra terminum competentem assignatum, illud aperiat: quamvis etiam ipse parochus debeat de tali impedimento inquirere, & indagare. Quod si probabilis conjectura afferatur de impedimento, interdici debet matrimonium, donec de eo cognoscatur, quia ad impediendum matrimonium non requiritur plena probatio, sed sufficit verisimilis conjectura, seu præsumptio; quia agitur de peccato vitando, si contraheretur matrimonium in casu prohibito, quamvis per solam conjecturam jam contractum non dissolveretur, *Hostiens. hic V. Conjectura.*

Notandum 2. Jure antiquo non erat præscriptum, quoties fieri debeat talis denunciatio, ut patet ex hoc cap. Unde satis tunc fuit una denunciatio, modo ea publice in Ecclesiis per Presbyteros fieret, *Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 6. n.* 125. Quid vero hodie circa hoc sit statutum, infra dicetur. Restant nunc quæstiones de denunciationibus matrimonii, quas hic proponemus, & resolvemus.

XXVII. Quæritur 1. An denunciationes sint de essentia matrimonii, vel saltem de præcepto? Resp. Denunciationes non sunt de essentia matrimonii, adeoque hoc validum est, etiamsi nullæ denunciationes præmittantur, vel fiant: peccant tamen lethaliter, tam parochus assistens matrimonio, quam ipsi contrahentes, si eæ non fiant factæ, *Sanch. l. 3. de matrim. dis. 5. n.* 3. Prior pars probatur, quia Concil. Trid. *cit. c. 1. de reform. matr. sess.* 24. agens de denunciationibus utitur solum verbis præceptivis, nec irritat matrimonium aliter factum, & infra, ubi præscribit conditiones essentialiter requisitas ad matrimonium, solius præsentiæ parochi, ac testium meminit. Posterior pars probatur, quia materia præcepti gravis est, sicut & finis, cum hæ denunciationes præmittantur, ut resciri possit, an nullum inter sponsos impedimentum subsit, propter quod matrimonium non subsisteret: nec refert, quamvis subinde constet nullum subesse impedimentum, quia lex non desinit obligare, etiamsi ejus ratio in particulari hic & nunc esset, *Coninck. dis. 27. de Sacram. dub. 1. n.* 31. Quamvis non allet peccatum grave, si aliqua denunciatio omitteretur, quando moraliter certum est, nullum subesse impedimentum, *Sanch. c. l. n. 7. & Coninck. c. l.*

XXVIII. Quæritur 2. Ubi, quando, & quomodo fieri debeant denunciationes? Resp. 1. Si sponsi ad diversas parochias spectent denunciationes in utriusque contrahentis parochia faciendæ sunt, quia Concilium dicit, a proprio contrahentium Parocho faciendas esse, vel de licentia ipsius ab alio, neque in vicinia sponsi possunt sciri impedimenta sponsæ, nec vice versa, *Sanch. dis. 6. n. 2. & 5.* Quamvis contraria consuetudo damnari non debeat, qua in quibusdam locis denunciationes istæ tantum fiunt in parochia unius sponsi, in qua celebrandæ sunt nuptiæ, *Laym. cit. c. 4. n.* 10. 2. Denunciationes secundum Concilium Trident. debent fieri continuis tribus diebus festivis, inter quos scilicet non medient alia festa, etsi intercedere possint, ac debeant aliquot dies profesti, quo obtineatur finis Concilii Tridentini, qui est, ne sibi immediate succedant hæ denunciationes, ita ut tempus non suppetat ad deferenda impedimenta; & ne tandiu etiam differantur, & interrumpantur, ac a se invicem distent, ut parochiani illorum obliviscantur, & nuptiæ nimis diu cogantur differri, *Sanch. c. l. num.* 8. 3. Debent fieri in Ecclesia inter Missarum solemnia juxta Trident. nihil tamen refert, etsi extra Ecclesiam, & die non festo, in quo tamen frequens sit populi concursus, hæ denunciationes fiant, ut in prædicationibus, quia Concilium, dum præcipit eas fieri in Ecclesia, & diebus festivis, inter Missarum solemnia, solum spectare videtur frequentiam populi, ut scilicet ad multorum notitiam nuptiæ celebrandæ perveniant, quo facilius impedimenta detegantur, *Sanch. c. l. n.* 9. In qua re tamen observari potest cujusque Ecclesiæ consuetudo, *Laym. c. l. n. 10. in fine.*

XXIX. Quæritur 3. Quis possit dispensare, ut denunciationes matrimonii omittantur, & ob quas causas? Resp. Episcopus, seu Ordinarius, ex justa causa, dispensare, & remittere potest denunciationes, ut expresse habetur in *cit. c. sess. 24. de reform. matr.* Etsi Jure antiquo Episcopus in denunciationibus dispensare non poterat, quia erant præceptæ in Concilio Generali Lateranensi, in cujus lege Episcopus regulariter dispensare non potest, *Sanch. lib. 3. dis. 7. n.* 1. Nomine autem Ordinarii hic venit etiam Vicarius generalis Episcopi, ita ut possit dispensare in denunciationibus, etiam absque speciali delegatione Episcopi, *cit. c. 1. Sanch. c. l. n.* 10. Quamvis autem Concilium unam solam causam dispensandi recenseat, nempe quod probabilis est suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denunciationes: tunc vel una tantum denunciatio fiet, vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus præsentibus, matrimonium celebretur: poterit tamen Ordinarius dispensare ex quavis alia causa, quæ juxta prudentem arbitrium, justa videbitur, cum Concilium rem totam illius prudentiæ, ac judicio reliquerit. Tales autem causæ sunt sequentes. Veluti 1. Si denunciationes fieri nequeant, quia contrahentes pudore suffunderentur, denunciationibus factis ob nimiam disparitatem, ut si valde senex ducat juvenculam, vel prænobilis ignobilem, aut valde dives pauperem, vel e contra. 2. Si Magnates contrahant, quorum conjugia ignota esse non solent. 3. Si ex publicatione matrimonii probabiliter timeatur scandalum publicum infamiæ, damnum corporis, vel animi, ut si viventes in concubinatu habeantur publice conjuges, vel in articulo mortis constitutus ad legitimandam prolem velis ducere concubinam. 4. Quando matrimonium semel solemniter contractum postea reperitur nullum ob occultum impedimentum, ut omnes docent. 5. Quando instat tempus Adventus, vel Quadragesimæ, quo prohibentur nuptiæ benedici, & simul periculum esset dissolutionis sponsalium aut fornicationis, si nuptiæ diutius differrentur, *Sanch. l. 3. dis. 9. n. 3. & pluribus seqq. Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 6. n. 129. & alii.* In his, & similibus casibus, si Ordinarius Diœcesanus rogatus injuste neget dispensationem, vel procul absit, & periculum sit in mora, poterunt nuptiæ celebrari, omissis denunciationibus, *Sanch. cit. l. 3. dis. 10. n. 27. & 29.* Porro quamvis Parocho non competat potestas dispensandi in denunciationibus, nisi ex concessione Episcopi, ut ex communi docet *Sanch. cit. dis. 7. n.* 17. Poterit tamen in casu necessitatis per epichiam interpretari, ac declarare, legem illam hic, & nunc non obligare, ut si in articulo mortis, concubinarius, velis contrahere matrimonium cum concubina, *Tanner. cit. dub. num.* 132.

XXX. Prædictis addendum 1. Si ob causam, vel per dispensationem Episcopi denunciationes sint prætermissæ ante nuptias, non tamen omnino remissæ, tunc post nuptias, ante consummationem matrimonii, faciendæ sunt, ut si forte impedimentum dirimens subsit, illud facilius detegatur: nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denunciationes omnino remittantur, ut habetur in Concilio Trident. *cit. c.* 1. alioquin conjuges saltem prima vice consummantes, peccabunt lethaliter, ut docet ex veriore sententia *Sanch. cit. l. 3. dis. 11. n.* 3. Ratio est quia hi contrahentes tenebantur præmittere denunciationes ante contractum matrimonium, sed si tunc omissæ sunt, præmittere ante illius consummationem, ne forte copula subsequens sit fornicaria: ergo sicut non præmittere denunciationes, ante matrimonium absque justa dispensatione, est peccatum lethale, etiamsi contrahentes adhibeant diligentiam, an ad sit impedimentum aliquod dirimens: ita etiam erit mor-

mortale non præmittere denunciationes, ante consummationem matrimonii, eadem adhibita diligentia cum idem præceptum violetur. Idque procedit, non solum si prima vice consummatur matrimonium, ante denunciationes; sed etiam si postea sæpius, quia eadem est ratio, imminet enim idem fornicationis periculum, cum nondum adhibita sit diligentia ab Ecclesia præscripta, ut impedimenta, quæ forte latent, detegantur, *Sanch. cit. dis.* 11. *n.* 5.

XXXI. Addendum 2. Post factas denunciationes, is qui scit impedimentum etiam occultum, tenetur illud deferre, & revelare, nisi vel nihil se profuturum, vel bona fide contrahentibus obfuturum, aut scandalum secuturum existimet; Parochus autem informatus de impedimento, debet quidem matrimonium interdicere, non tamen de impedimento potest cognoscere, sed ejus cognitio pertinet ad Ordinarium, *juxta c. Ult. h. t. & Concil. Trident. cit. c.* 1. *Tanner. cit. dub.* 6. *num.* 133. Debent autem prius Conjuges secreto moneri, præsertim si impedimentum ortum habeat ex peccato occulto, ut propter tale impedimentum desistant a matrimonio contrahendo: & si non acquiescant, Parocho, & per hunc, si opus sit, Ordinario impedimentum denunciandum est, qui de eo cognoscere, *Sanch. cit. c.* 3. *dis.* 13. *n.* 2. & 3. *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 3. *dub.* 6. *n.* 133. Apud quos plura de denunciationibus videri possunt. De his & matrimoniis clandestinis fuse egit *Barb. de Offic. Episc. alleg.* 32. An vero etiam necessario præmittenda sit benedictio Conjugum, ante matrimonium, dicetur infra *Tit. ult. hoc libro.*

§. V.

De Probatione Matrimonii clandestini, & ejus Publicatione.

XXXII. De priore agitur in *c. Si quis* 1. *h. t.* quod est desumptum ex Concilio Arelatensi, ubi dicitur, quod alleganti matrimonium clandestinum incumbat onus probandi. Verba autem textus hæc sunt: si quis clam desponsaverit
„ aliquam, & mulier, vel vir neget hujusmodi desponsa-
„ tionem, viro incumbit probatio. Ratio est, quia facta
„ non præsumuntur regulariter, nisi probentur, *c. Quoniam.* 11. *in fine de probation.* ideo dicenti, seu asserenti incumbit probatio, *l.* 2. *ff. eod.* Videtur autem in hoc c. dici, quod, sive vir neget desponsationem, sive mulier, semper viro incumbat probatio, quia vir est Caput mulieris, *Gl. hic V. Viro.* Sed hoc non est verum, *juxt. cit. l.* 2. *ff. probat.* Verus itaque sensus est hujus cap. si mulier negat desponsationem esse factam, vir vero affirmat, tunc viro incumbit probatio: si vero vir negat, & mulier e converso affirmat, hoc casu mulieri probatio incumbit, quod quidem non est expressum in textu, sed subintelligendum, quia idem judicium est quoad hoc de muliere, quod de viro, *Gl. hic. V. Viro incumbit, in fine,* ubi addit, & hoc verum est, & sic servetur, *Abb. ibid.* in casu, & alii DD. communiter.

Verum hodie inutilis est hæc controversia, quia cum ex decreto Concilii Trident. *in cit. c.* 1. *de reform. matrim.* matrimonia clandestina sint irrita, si quis dicit matrimonium clandestinum esse contractum, non debet compelli ad id probandum, quod probatum non revelat, *l. Ad probationem* 21. *C. de probat.* quia ideo in hoc c. admittitur probatio matrimonii clandestini, quia hoc olim erat validum, cum autem nunc invalidum sit, inanis, & frustratoria esset talis probatio, *Fagnan. in cit. cap.* 1. *num.* 6. *hoc tit.*

XXXIII. De posteriore, scilicet de publicatione matrimonii clandestini, agitur in *c. Quod nobis* 2. *h. t.* ubi Pa-
„ pa Alexander III. rescribit: Si matrimonia ita occulte
„ contrahantur, ut legitima probatio non appareat, sive
„ haberi nequeat, contrahentes ab Ecclesia non sunt com-
„ pellendi, ut simul maneant: Si tamen contrahentes ea
„ velint publicare, recipienda sunt, & comprobanda ab
„ Ecclesia, tanquam a principio in conspectu Ecclesiæ es-
„ sent contracta: nisi rationabilis causa (puta justum im-
„ pedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud
„ simile, *Gl. hic V. Rationabilis*) obsistat. Ratio prioris partis est, quia Ecclesia, sive Ecclesiasticus Judex non judicat de occultis, quæ probari non possunt, *c. Erubescant* 11. *dist.* 32. *Gl. hic. V. Compellendi,* quin potius clam contrahentes ab invicem sunt separandi per Ecclesiam, eo quod Canones præsumant, nullum inter eos esse contractum legitimum matrimonium, sed potius adulterium, stuprum, vel fornicatio, juxta *c.* 1. *caus.* 30. *q.* 5. Ratio posterioris partis, quod videlicet matrimonium clam contractum, si a contrahentibus postea publicetur, recipiatur: & approbetur ab Ecclesia, est, quia tunc constat Ecclesiæ inter eos matrimonium contractum, ideoque recipit, & approbat Ecclesia tale matrimonium, tanquam legitime probatum per confessionem partium contrahentium, *Canis. in cit.* 1. *n.* 2. *h. t.*

XXXIV. Pro majore declaratione hujus c. notandum 1. Matrimonium duobus modis potest dici clandestinum, ut notat *Alexander de Nevo hic. n.* 2. Primo, quando ita est occultum, ut nullo modo probari possit. Secundo, quando est quidem occultum, ita tamen, ut probari possit per testes, & hoc modo dicitur clandestinum, id est, non publicum, licet probari possit per testes, quia tot fuerunt præsentes, quot sufficiunt ad probationem.

Notandum 2. Clam contrahentes matrimonium non sunt cogendi, ut simul cohabitent, & se tanquam conjuges tractent, si alter, vel uterque matrimonium neget, & alia probatio haberi non possit, *Gl. hic V. Compellendi.*

Notandum 3. Si contrahentes velint publicare matrimonium clam contractum, standum est simpliciter assertioni utriusque conjugis super matrimonio clam contracto, perinde ac si in facie Ecclesiæ contractum fuisset, adeo ut proles ante publicationem suscepta, pro legitima habenda sit, *Abb. hic not.* 2. & *Alex. de Nevo n.* 4. *juxta c. Quod nobis.* 9. *intit. Qui filii sint legitimi,* de quo ibidem. Excipi debet, nisi agatur de præjudicio alterius matrimonii publice contracti, quia tunc non est credendum simplici assertioni contrahentium, nisi matrimonium clandestinum aliunde probetur, *Fagn. in cit. c.* 2. *n.* 5. 6. & 7. *h. t.*

Notandum 4. Publicatio matrimonii clandestini hunc effectum tribuit matrimonio, ac si ab initio in facie Ecclesiæ contractum fuisset, ut patet ex fine hujus cap. *Alex. de Nevo hic. n.* 7. Quamvis autem spectato Jure antiquo, matrimonia clandestina sint valida, non tantum quoad DEUM, sed etiam quoad Ecclesiam, si de illis constet per confessionem utriusque Conjugis, vel per alias legitimas probationes: hoc autem non procedit post Concil. Trident. secundum quod est invalidum, ut ex dictis patet, *Fagn. hic n.* 21. & 22.

XXXV. Notandum 5. Illi, qui prius matrimonium clam contraxerunt, & postea cum alio, vel alia palam, sive publice ineunt, non sunt cogendi ad prius matrimonium, sed posterius observandum, non quod per posterius matrimonium, quod reipsa nullum est, prius fuerit dissolutum, quippe quod est validum: sed quia de priore matrimonio quippe clam inito non constat Ecclesiæ, propter defectum probationis, posterius vero est legitime probatum, & ideo, de qua re cognovit Judex, de ea quoque pronunciare debet, *l. De qua re.* 74. *ff. de Judic.* Unde si Judex per sententiam excommunicationis velit talem cogere ad observandum posterius matrimonium invalidum, non debet ei contra conscientiam suam parere, sed potius humiliter excommunicationem sustinere, juxta *c. Inquisitioni.* 44. *de sent. excomm.* & licet talis excommunicatus sit in foro externo, non tamen in foro interno, & coram DEO, *Canis. in cit. c.* 2. *n.* 2. *h. t.*

§. VI.

De pœnis matrimonii clandestini, & clam contrahentium, vel ei assistentium.

XXXVI. Quæritur 1. Quæ sint pœnæ ipsius matrimonii clandestini? Resp. duæ præcipuæ. Prima est, quamvis alias filii ex matrimonio invalido geniti, quando uterque parens, vel saltem alter bona fide contraxit, ignorans impedimentum, sint legitimi, *c. Ex tenore* 14. *Qui filii sint legitimi;* attamen si matrimonium illud nullum fuit clandestinum, qui omissis denunciationibus initum fuit, tum filii ex eo geniti erunt illegitimi, non obstante bona fide parentum ignorantium impedimentum, prout statuitur in *c. Cum inhibitio.* 3. & *ult.* §. *Siquis vero h. t.* u-
„ bi dicitur: Si quis hujusmodi clandestina (scilicet non
„ præmissa denunciatione, publice facta, *Gl. hic*) vel
„ aliter interdicta conjugia inire præsumpserit, in gradu
„ prohibito, etiam ignoranter, proles sic suscepta prorsus
„ illegitima censeatur, nihil ei suffragante parentum igno-
„ rantia, cum illi taliter contrahendo, non expertes scien-
„ tiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. Idem-
„ que est, si ambo parentes conscii impedimenti legitimi,
„ in facie Ecclesiæ contra interdictum contrahere præsu-
„ mant, erit enim similiter proles illegitima. Cujus ratio assignatur in textu; ideo enim geniti ex matrimonio putativo sunt legitimi, quia saltem alter parens fuit in probabili ignorantia impedimenti, ut tradunt communiter DD. *in cit. c. Ex tenore;* quæ ratio cessat, quando clam contrahitur matrimonium, omissis denunciationibus, non enim est probabilis ignorantia, si omittantur ea, quæ requiruntur ad inquirendam veritatem, *Sanch. l.* 3. *de matr. dis.* 42. *num.* 1. Item ignorantia non excusat eum, qui non adhibuit debitam diligentiam, inquirendo id, quod inquirere tenebatur, talis enim ignorantia est indirecte voluntaria, ut colligitur ex *cit.* §. *Siquis vero:* ibi: *Cum illi taliter contrahendo, affectatores ignorantiæ videantur, h. t.* quasi dicat, ignorantiam fuisse affectatam, & indirecte voluntariam, quia debita diligentia ad inquirendum impedimentum non adhibita, *Sanch. cit. loc.*

Similiter si ambo parentes sciant impedimentum matrimonii, licet contrahant in facie Ecclesiæ, filii ex iis geniti sunt illegitimi, *Gl. hic. V. Si ambo,* quia cum tales sciant, se non posse legitime contrahere, & tamen contrahant, sunt in mala fide, quia censentur publica contrahere ad decipiendam Ecclesiam, ideo in odium ipsorum talis proles censetur illegitima, sicut si publice contractum matrimonium non esset, *Vivian. in Ration. Jur. Pontif. hic.*

XXXVII. Ubi præterea notandum, prædicta pœna matrimonii clandestini, ut proles sit illegitima, habet locum, non tantum, si matrimonium nullum sit, ob impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, sed etiam si ob aliud quodcunque impedimentum tale matrimonium irritum, quia in *cit.* §. *Siquis vero,* mentio fit de impedi[...]to

gradus prohibiti, solum exempli causa: ratio vero ibi expressa, quod parentes affectatores ignorantiæ videantur, cum debitam diligentiam non adhibuerint ad inquirendum impedimentum, militat in quovis alio impedimento, *Sanch. cit. dis. 42. n. 4.* quod tamen limitandum est, ut locum habeat etiam in aliis impedimentis, saltem iis, quæ per denunciationes, suapte natura, detegi, seu cognosci possunt: secus esse videtur de aliis, ut si v. g. matrimonium clandestinum irritum sit propter defectum consensus interni alterius contrahentis; tunc enim proles suscepta ex matrimonio clandestino putativo erit legitima, si alteruter conjux in bona fide fuit, quia tunc cessat omnino ratio *cit. §. Si quis vero*, cum hi contrahentes non possint dici affectasse ignorantiam impedimenti, quia omni diligentia adhibita, id scire non poterant, ut probabiliter docet *Sanch. cit. dis. 42. num. 5.* Sed contrarium tenet *Coninck. dis. 27. dub. 9. num. 77.* quia *c. 2. & c. pen. Qui filii sint legit.* privilegium legitimationis expresse concedit illis solis, qui in facie Ecclesiæ matrimonium contraxerunt, non item illis, qui clandestine.

XXXVIII. Similiter non consentiunt DD. utrum matrimonium, quod coram Parocho, & testibus, non præmissis denunciationibus, initum fuit, censeri debeat clandestine, & non in facie Ecclesiæ celebratum? *Sanch. l. 3. dis. 1. n. 7.* asserit esse clandestinum, quoad pœnas incurrendas, ut colligitur ex *cit. c. ult. §. Si quis vero, h. t.* ubi illud matrimonium appellatur clandestinum, cui denunciationes non sunt præmissæ: a Jure autem veteri non est recedendum, nisi expresse per novum corrigatur. Sed neque hoc certum est, quod si matrimonium, temere omissis denunciationibus, initum, postea publicetur, & ab Ecclesia approbetur, proles ex eo nata sit legitima, ut docet *Sanch. l. 3. dis. 43. num. 4. Arg. c. Quod nobis. 9. Qui filii sint legitimi, & c. 2. h. t.* Verum in his Canonibus non agitur de matrimonio invalide contracto, ob impedimentum dirimens. At vero in *c. ult. §. Si quis vero, h. t.* generaliter deciditur, & absque ulla exceptione, tales filios illegitimos esse, cum tamen illud cap. sit posterius conditum, *Conin. cit. dis. 27. dub. 9. n. 79. Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 4. n. 16.* Sed de hoc plura infra *Tit. 17.* ubi ex instituto de hoc agitur.

XXXIX. Altera pœna matrimonii clandestini est, si „ quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium con„ trahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis „ consequendæ careat, prout decrevit Concil. Trident. *Sess. 24. c. 5. de reform. matr.* ubi etiam ratio redditur: *non enim dignus est, ut Ecclesiæ benignitatem experiatur facile, cujus salubria præcepta contempsit.* Id vero intelligendum est, non solum quando consanguinei, vel affines scienter contrahunt matrimonium in gradu prohibito, sed etiam extendi debet ad quælibet alia impedimenta dirimentia, saltem ea, quæ per promulgationem matrimonii detegi possunt, quia quamvis hæc sit pœna, est tamen statutum in maximum animarum favorem, nempe ad vitanda matrimonia clandestina irrita, quæ passim spe dispensationis impetrandæ contrahebantur, ideoque non restringenda, sed extendenda, & quia eadem ratio supra allata militat in omni impedimento dirimente, *Sanch. l. 3. dis. 42. num. 7.*

XL. Quæritur 2. Quæ sit pœna contrahentium matrimonium clandestinum, & testium ei assistentium? Resp. Prima est, clandestine contrahentes, sine Parocho, & testibus, redduntur inhabiles, non absolute ad matrimonium ineundum, sed ad sic contrahendum, id est, clandestine, *Concil. Trident. c. 1. de reform. matr. Sess. 24. Sanch. l. 3. dis. 46. n. 2.* Secunda pœna est arbitraria, sunt enim graviter puniendi, arbitrio Episcopi, sicut præcipit Concil. Trident. *cit. c. 1. Sanch. c. l. n. 6.* Hæc autem pœna arbitraria non est imponenda contrahentibus, omissis denunciationibus, sed tantum quando contrahitur matrimonium sine Parocho, & absque debito testium numero, *Sanch. c. l. n. 8.* Testes vero assistentes matrimonio ab Ecclesia interdicto, ei auctoritatem præstando, cum peccent, condigna pœna puniendi sunt, eaque arbitraria, pro culpæ qualitate, *Sanch. c. l. n. 8.*

XLI. Quæritur 3. Quæ sint pœnæ Parochi, vel alterius Sacerdotis assistentis matrimonio clandestino? De his agitur in *c. Cum inhibitio. 3. & ult. §. fin. h. t.* ubi ita sta„ tuitur: Si Parochus tales conjunctiones (seu matrimo„ nia clandestina) prohibere neglexerit, vel quicumque alius „ Sacerdos, etiam regularis, iis interesse præsumpserit, „ per triennium ab officio suspendatur: gravius puniendus „ si culpæ qualitas postulaverit. Iis vero, qui taliter præ„ sumpserint copulari, etiam in gradu concesso, condigna „ pœnitentia injungatur. Si quis autem ad impediendum „ legitimum matrimonium impedimentum malitiose obje„ cerit, Canonicam ultionem non effugiet.

XLII. Pro declaratione hujus §. notandum 1. hæc suspensio triennalis ab officio non est ipso jure lata, sed ferenda per Judicem, ut constat ex textu ibi, *suspendatur*, quod actum, seu ministerium Judicis in futurum exigit, *Salcedo in pract. Canon. §. Suspenditur. lit. B. Sanch. l. 3. dis. 48. n. 2.*

Notandum 2. Præterea Concil. Trident. *c. 1. §. Nuper. Sess. 24. de reform. matrim.* statuit, ut Parochus, vel alius Sacerdos, qui cum minore testium numero, quam ibi statuto, & testes, qui sine Parocho, vel alio Sacerdote, de Ordinarii, seu Parochi licentia, his clandestinis matrimoniis interfuerint, nec non ipsi contrahentes, graviter pro arbitrio Ordinarii puniantur. Unde hic jam quæritur, an per hoc Decretum Concilii Tridentini sublata sit, & revocata suspensio illa triennalis? Negant plures apud *Sanch. cit. disp. 38. num. 3.* quia Tridentinum non derogat Juri antiquo, imo ait, se inhærere vestigiis Concilii Lateranensis in *cit. c. ult. h. t. & in §. fin. ibid.* ultra suspensionem triennalem decernit, Parochum gravius puniendum, si culpæ qualitas postulaverit. Sed contrarium tenet *Sanch. ibid. n. 4.* ubi ait, cessare hodie suspensionem triennalem per pœnam arbitrariam impositam a Tridentino; quia quando minor pœna imponitur nova lege, ob idem delictum, pro quo gravior imponebatur lege antiqua, tunc cessat pœna legis antiquæ; quod tamen nondum est sufficienter probatum. Limitat tamen id *Sanch. c. l. num. 5.* ubi ait, si proprius Parochus, vel alius Sacerdos regularis, aut sæcularis, de ejus licentia, matrimonio valido, clandestino tamen, ob denunciationes omissas, intersit, tunc habere adhuc locum pœnam suspensionis triennalis, quia Trident. Concilium de hoc nullam decrevit pœnam. Idemque statutum est in *cit. §. fin.* de Parocho, qui sciens hujusmodi matrimonium clandestinum impedire neglexerit. Aliud est, si alienus Parochus, vel quicunque alius Sacerdos, regularis, aut sæcularis, sine proprii Parochi licentia, intersit tali matrimonio, cum enim tale matrimonium nunc sit invalidum, ideo pœnæ olim impositæ tali matrimonio, quod erat tunc validum, non incurruntur, *Sanch. cit. dis. 48. n. 6.*

XLIII. Notandum 3. Suspensus ab officio, hoc est, ab exercitio, & officio Ordinis Clericalis, quia interfuit matrimonio clandestino, non est suspensus a beneficio, hoc est, a perceptione fructuum beneficii, quia in *cit. §. fin.* solum exprimitur, suspendendum esse ab officio, hæ autem suspensiones sunt distinctæ, *Sanch. l. 3. dis. 51. num. 14.* ubi tamen addit, posse Judicem talem suspendere etiam a beneficio, si culpæ gravitas id exigeret, ut habetur etiam in *cit. §. fin.*

Notandum 4. Contrahentibus matrimonium, etsi in gradu alias permisso, ac licito, omissis tamen denunciationibus, prout præcipitur in *cit. c. ult. h. t.* imponenda est pœnitentia, *cit. §. fin. versic. Sed his.* Ratio est, quia quamvis hoc casu nullum adsit impedimentum, ob quod tales conjungi prohibeantur; contrahunt tamen contra interdictum Ecclesiæ, & ideo puniendi sunt, quia Ecclesiæ præceptum contempserunt contrahendo, omissis denunciationibus, *Gl. hic V. Pœnitentia.*

Notandum 5. Si quis impedimentum per calumniam, seu malitiam denunciet, sive objiciat, ad impediendum legitimum matrimonium. Is Canonice puniri debet, pro arbitrio Judicis, cum talis pœna Jure non sit expressa. Ipse tamen calumniose denuncians ab officio, & beneficio est suspendendus, donec se purgaverit, *c. 2. de calumniator. Gl. fin. hic.*

XLIV. Postremo illud hoc loco addendum, Episcopum non posse Parochum suspensum per triennium, quia interfuit matrimonio clandestino, absolvere, tum quia licet juxta communem opinionem, suspensus a Jure, cum hoc sibi non reservat absolutionem, possit ab Episcopo absolvi: id tamen procedit solum, quando quis a Jure suspenditur tantum indefinite, nullo designato certo termino, uti hic contingit, ubi suspensio fit per triennium; tunc enim cum Jure definitum sit tempus, Episcopus quippe inferior non potest talem suspensionem relaxare. Tum quia Constitutio *cit. c. ult. §. fin. h. t.* est desumpta ex Concilio Generali Lateranensi, in quo Episcopus, quippe inferior, dispensare non potest, *Sanch. l. 3. dis. 52. n. 2.*

TITULUS IV.

DE SPONSA DUORUM.

Quia interdum sponsalia, sive de præsenti, sive de futuro, unus vir successive cum duabus mulieribus contrahit, vel e contra, una mulier cum duobus viris, ideoque dubitatur, quænam præferri, vel prævalere debeant, de hoc agitur in hoc Titulo.

§. I.

Si aliqui bina Sponsalia cum diversis contraxerunt, quænam sint servanda?

I. RESp. Is, qui successive contraxit sponsalia per verba de præsenti, sive matrimonium cum duabus, debet adhærere primæ; si vero prius contraxit sponsalia de futuro cum una, & postea per verba de præsenti cum altera, debet adhærere secundæ, prout sumitur ex *c. Duobus. 1. h. t.* ubi dicitur: Si quis dedit alicui mulieri fidem pa„ ctionis, non debet aliam ducere: si tamen aliam duxit, „ debet pœnitentiam agere de fide non servata, maneat „ tamen cum illa, quam duxit (quia matrimonium tenet) „ non enim rescindi debet tantum Sacramentum. Si au„ tem fecerit fidem consensus, non licet ei aliam ducere, „ quod si duxerit, dimittat illam, & adhærebit primi. „ Est autem fides pactionis, quando aliquis dat mulieri „ fidem, seu promittit, quod eam ducet uxorem, si permi„ serit ipsum rem secum habere, vel etiam pro consensu. „ Fides autem consensus est, quando etsi non stringit ma„ num (mulieris, ipsam subarrhando, *Hostiens. hic*) corde

ta-

tamen, & ore consentit ducere, & mutuo se concedunt, ac suscipiunt. Idem habetur in *c. ult. caus. 27. q. 2.*

II. Notandum. 1. Si bina sponsalia per verba de præsenti inita sint cum duabus mulieribus, vel duobus viris, certum est prima esse valida, posteriora vero invalida, ut constat ea hoc c. & *c. pen. supra de sponf.* & ibi dictum, quia vir non poterat cum alia contrahere, & si de facto contraxit, separari debet ab altera, ne in adulterio persistat, & redire ad primam, quæ vera uxor est. Si vero quis prius contraxit sponsalia per verba de futuro cum una, & postea per verba de præsenti cum alia, posteriora tenent, quia cum matrimonium sit fortius vinculum, per illud subsequens, si valide sit contractum, dissolvuntur priora sponsalia de futuro, *c. Sicut* 22. *de sponsal.* Debet tamen ei, qui secundo contraxit matrimonium, pœnitentia injungi, ob fidem violatam cum priore, cum qua sponsalia de futuro prius iniit, *c. 5. h. t. & cit. c. Sicut.*

Notandum 2. Quæ sit differentia inter fidem pactionis, & fidem consensus: nam fides pactionis significat sponsalia de futuro, sive promissionem de matrimonio contrahendo: fides consensus significat sponsalia de præsenti, hoc est, quando mutuus consensus matrimonialis utrinque intercedit, *Gl. hic V. Si permiserit. in fine. Alex. de Nevo hic n. 3.* ubi ait, ad hoc quotidie allegari istum textum. Et quidem, si quis post fidem pactionis datam, postea interponit fidem consensus cum altera, matrimonium cum ea ineundo, non priori, sed posteriori adhærere debet, ut per se patet.

Notandum 3. In sponsalibus de futuro, si quis promittat, aliquam accipere in uxorem, hac conditione, si permiseris sa rem, hoc est, carnalem copulam, secum habere: talis conditio, si intelligatur de fornicario coitu, seu copula, est turpis, & ideo debet haberi pro non adjecta, ut docet *Gl. hic V. Si permiserit.* In dubio vero debet intelligi de coitu, seu copula licita, & legitima, & sic censetur tacite inesse, & subintelligi, quia in dubio non præsumitur delictum, *Arg. c. ult. de præsumpt. Alex. de Nevo hic n. 9. & 10.*

Notandum 4. Quod in fine hujus c. dicitur de consensu præstando corde, & ore, id non debet ita intelligi, quasi præter consensum, qui ad substantiam matrimonii requiritur *c. ult. h. t.* necessario etiam debeant intervenire verba; nam sine verbis, sive ex parte viri, sive mulieris intervenientibus, etiam aliis signis potest contrahi matrimonium ut dictum Tit. 1. Unde si vir dicat mulieri, *volo te habere in meam uxorem;* & in signum consensus osculeris me; & mulier ipsum osculetur, contractum est inter eos matrimonium, *Alex. de Nevo hic n. 8.*

§. II.

An sponsalia de præsenti dissolvantur per sequens matrimonium consummatum?

III. Resp. Sponsalia de præsenti, sive matrimonium prius contractum, sed non consummatum non dissolvitur per subsequens matrimonium, etiamsi per carnalem copulam sit consummatum, prout statuitur in *c. Licet 3. h. t.* ubi Papa
„ Alexander III. rescribit: Si inter virum, & mulierem
„ legitimus consensus interveniat de præsenti, & unus al-
„ terum mutuo consensu verbis consuetis expressu recipiat,
„ utroque dicente: *Ego te accipio in meam, & ego te ac-*
„ *cipio in meum*, sive juramentum sit interpositum, sive
„ non, non licebit mulieri alteri nubere (adeoque neque
„ viro aliam ducere, quia quoad hoc uterque conjux pari
„ jure censetur). Et si nupserit, etiamsi carnalis copula
„ secuta fuerit, separari debet, & ut ad primum redeat,
„ per Ecclesiasticam censuram compelli: quamvis aliter a
„ quibusdam Antecessoribus nostris sit aliquando judicatum.
Ratio autem, cur matrimonium primum ratum prævaleat, & præferendum sit secundo, etiam per carnalem copulam consummato, est, quia cum vi primi matrimonii, dominium corporis ad potentiam copulæ, sive quoad carnalem copulam petendam sit translatum in uxorem, non potest vir, qui jam non est dominus sui corporis, illud transferre in aliam uxorem in ordine ad eandem copulam, *Fagn. in c. Si inter 31. n. 7. de sponsalibus*, ubi addit, & sic non obstat regula tradita in *l. Quoties. 15. C. de rei vindic.* ubi ille præfertur, quoad dominium, cui res prius est tradita, licet alteri prius sit vendita, vel alio titulo acquisita: nam hic traditio prius facta est per primum matrimonium.

IV. Sed hic jam quæritur, quomodo intelligendum sit, quod in fine hujus c. dicitur, *licet aliquando aliter a prædecessoribus nostris fuerit judicatum*, nempe posterius matrimonium carnali copula consummatum esse præferendum priori matrimonio non consummato, cujus contrarium decidit hic Alexander III. Verum Romani illi Pontifices non ita judicarunt, generalem Canonem, seu legem de hac re condendo, ac proinde nihil definiverunt, sed tantum in particulari facto opinionem suam protulerunt, quæ vim legis universalis non obtinebat, ut notat *Covarr. in libr. 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 3. num. 5. Sanch. l. 2. de matr. dis. 14. num. 4.*

V. Præterea huc pertinet, quod statutum habetur in *c. Tuas 5. & ult. h. t.* ubi refertur, quod olim in Ecclesia
„ Mutinensi obtinuit consuetudo, ut si quis jurasset se ali-
„ quam ducturum, & citra carnis copulam illam sibi de-
„ sponsasset, & postea aliam etiam desponsasset, eamque
„ cognovisset, ut primo cognita ei adjudicaretur, non quæ
„ prius erat desponsata. Consultus Pontifex Innocentius
„ III. rescribit, observandum esse, quod S. Patri Sedes,
„ & Metropolis illius Ecclesiæ sequitur, ac docet: videli-
„ cet postquam inter legitimas personas consensus de præ-
„ senti intervenerit (qui si solus defuerit, cætera etiam
„ cum ipso coitu, frustra fiunt) si illæ personæ cum aliis
„ postea de facto contrahant, quod prius de jure factum
„ fuerat, non poterit irritari.

Hinc patet, qui duas per verba de præsenti desponsavit, prius desponsatam, etiam nondum cognitam, habebit in uxorem, quamvis secundam prius carnaliter cognoverit, non obstante contraria consuetudine, quæ non valet, *Abb. hic n. 1.* Ratio prioris est, quia cum prima per legitimum consensum fuit contractum indissolubile vinculum matrimonii, etiam sine carnali copula, nuptias enim non concubitus, sed consensus facit, *l. 30. ff. de R. J.* ideo non potuit, prima vivente, cum alia matrimonium contrahere, *c. 5. de sponsal.* etiamsi secundam prius cognoverit, quia carnalis copula, sine legitimo consensu, non facit legitimum matrimonium, *cit. c. 1. de sponsal. Vivian. in Ration. Jur. Pontif. hic.* Ratio posterioris est, quia cum matrimonium lege naturali, & Divina sit introductum, & firmatum, dicente Christo, *quod DEUS conjunxit, homo non separet*: Juri autem naturali, seu Divino nulla lex, aut consuetudo potest præjudicare, vel derogare, *c. fin. de consuet.* ideo nulla etiam consuetudo potest tollere primum matrimonium verum, & semel legitime initum, & inducere secundum, *Hostiens. hic in princ. Sanch. l. 7. de matrim. dis. 4. n. 2.* Addit tamen *Hostiens. hic*, quod consuetudo approbata per Papam potest inducere impedimentum Canonicum dirimens matrimonium, impediendo consensum contrahentis, & annullando contractum matrimonialem, de quo videri potest *Sanch. cit. dis. 4. n. 51.*

VI. Quærunt hic DD. an Papa possit condere legem, ut matrimonium ratum, & non consummatum dirimatur per subsequens matrimonium carnali copula consummatum. Et verius videtur, non posse, quia primum conjugium, etiam ratum, & nondum consummatum, & Divina, & naturali lege præfertur secundo etiam consummato, nec per hoc illud dissolvi potest, *Covarr. cit. c. 7. §. 3. n. 5. Sanch. l. 2. de matr. dis. 24. n. 4.* Addit tamen *Covarr. c. l.* quod ratione hujusmodi consuetudinis, quæ vigebat ante Constitutionem *c. ult. h. t.* vi cujus matrimonia secunda carnali copula consummata præferebantur primis non consummatis, poterant eam secuti excusari a pœna in foro externo, & a peccato coram Deo in foro conscientiæ, ob probabilem, & invincibilem ignorantiam.

„ VII. Illud hic addendum, si quis accepit illam in
„ uxorem, quam alter sibi prius desponsaverat (per verba
„ de præsenti) debet illam dimittere, quia nunquam po-
„ test ipsi fieri legitima uxor. Et per XL. dies in pane,
„ & aqua (quod Carenam vocant) ac septem annis se-
„ quentibus pœniteat, prout statutum fuit in *c. Accepisti.*
„ *2. h. t.*

VIII. Ubi notandum 1. Contrahens matrimonium cum desponsata alteri per verba de præsenti, non potest illam unquam in uxorem habere, secus si fuisset sponsa de futuro, tum enim valuisset matrimonium cum secunda contractum, *Abb. hic n. 2.* Ratio autem, cur non possit iste, post mortem primi viri, illam ducere in uxorem, est, quia daretur illi occasio machinandi mortem priori marito, ideo & in pœnam etiam proprii delicti prohibetur, ne talis possit unquam illam ducere in uxorem, quam de facto ita temerarie, & contra jus ausus est ducere, *Vivian. hic.*

Verum ut contrahens matrimonium cum desponsata alteri per verba de præsenti, omnino inhabilis fiat ad ducendam illam, etiam post mortem primi viri, duo requiruntur. Primo necesse est, ut sciat illam esse uxorem alterius, vel saltem alteri desponsatam per verba de præsenti, alias non peccat, sed possit eam ducere post mortem primi viri. *c. 1. de eo, qui duxit in matrim.* Secundo requiritur, ut ipsam cognoverit, vivente adhuc primo viro, *c. ult. eod. Abb. hic in fine, & Alex. de Nevo num. 3.* & sic debes intelligi, quando hic dicitur: quod nunquam amplius eam habere possit in uxorem, etiam mortuo viro primo.

Notandum 2. Olim Ecclesia imposuit publicam pœnitentiam scienter ducenti uxorem alterius, & regulariter imposita fuit pœnitentia septem annorum pro quolibet gravi peccato publico, quamvis Sacerdos ex causa hoc tempus posset abbreviare; *Abb. hic num. 3. & 4.* Carena autem hic dicitur publica pœnitentia imposita pœnitentibus, ut per LX. dies singulis hebdomadis jejunarent in pane, & aqua, Feria II. IV. VI. & Sabbato, sic continuando per septem annos, *Rodrig. tom. 2. qq. reg. qu. 86. art. 3. Barb. in Collect. hic n. ult.* Sed hæc jam sunt antiquata.

§. III.

An appellans in causa matrimoniali possit, lite pendente, aliud matrimonium contrahere?

IX. De hoc agitur in *c. Tua fraternitas. 4. h. t.* Nam
„ cum quæsitum esset, si quis petat aliquam in uxorem,
„ vel quædam aliquem in virum, quem dicit in eam con-
„ sensisse, per desponsationem factam, seu mutuum con-
„ sensum de præsenti, ille vero appellat ad Sedem Apo-
„ stolicam, & appellatione pendente, ante causæ cognitio-
„ nem, vel ante sententiam, aliam ducit in uxorem, quid

hoc

„ hoc casu faciendum? Respondet Papa, si quis duxerit in „ hoc casu appellandum, Judex, a quo appellatur, ei pu- „ blice in Ecclesia interdicat, ne ante decisionem causæ, „ aliud matrimonium contrahat: & si contra hoc interdi- „ ctum Ecclesiæ facere præsumpserit, matrimonium cum „ tanta præsumptione contractum poterit ab Archiepisco- „ po, vel Episcopo irritari.

X. Ubi notandum 1. Pendente lite super matrimonio, sive appellatum fuerit, sive non, non potest aliud matrimonium contrahi cum alia, quia si lite pendente in causa matrimoniali, primum matrimonium pronunciaretur validum, secundum matrimonium foret adulterium, & invalidum, ideoque non debet, pendente lite super primo matrimonio, contrahi cum alia, sive lis pendeat post appellationem, ut in casu hujus cap. sive pendeat coram primo Judice, ante appellationem, ut in casu *c. Cum in Apostolica. 18. de sponsal.* Non enim licet contrahere cum alia, quamvis prius matrimonium prætendatur nullum, vel etiam postea per sententiam pronuncietur nullum, secundum vero teneat *Abb. hic. n.* 3. & si talis contraxerit cum alia, debet ab ea separari, quia præsumptio stat pro primo matrimonio, quod sit validum, propter mutuum consensum de præsenti præstitum, adeoque quousque constet de impedimento, propter quod non potuit primum matrimonium valide iniri, matrimonium cum secunda contrahi non potest, ne contingat in peccato eos simul cohabitare, & permanere.

Notandum 2. Potest Judex, a quo est appellatum, interdicere, ne appellatione pendente, ante causæ decisionem, contrahatur matrimonium, ut patet ex hoc c. & sic jurisdictio Judicis a quo, non suspenditur in totum, hoc casu, quin possit facere ea, quæ tendunt ad faciliorem exitum causæ appellationis, ut colligitur ex *cap. 2. de matr. contract. contr. Interdict. Eccl. Alexand. de Nevo hic n.* 2. & 3.

Notandum 3. Quando in hoc c. dicitur, matrimonium initum contra interdictum Judicis Ecclesiastici, quo is interdixerat, ne pendente lite, & appellatione super priore matrimonio, partes interim aliud matrimonium contraherent, alioquin poterit tale matrimonium irritari, id non ita absolute accipiendum est, quasi hoc posterius matrimonium omnino sit irritandum, sed ut usus secundi matrimonii tamdiu irritetur, sive prohibeatur, donec prioris matrimonii lis, ac judicium ab Ecclesia fuerit definitum, juxta *c. ult. h. t.* Ratio est, quia interdictum etiam S. Pontificis non est impedimentum dirimens matrimonium contractum, ergo per illud non potest matrimonium contractum dissolvi. *Cens. in Tit. de matrim. contract. contr. interd. Ecclesia, num.* 4.

TITULUS V.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS IN DESPONSATIONE, VEL IN ALIIS CONTRACTIBUS.

Sponsalia, sive de futuro, sive de præsenti, contrahuntur quandoque pure, seu absolute, de quibus supra, quandoque sub conditione, sicut & alii contractus, ideoque hic Titulus subjungitur.

§ I.

Quid sit conditio, & quotuplex, quid modus, causa, & demonstratio, quæ matrimonio, aliisque contractibus apponuntur?

ASsertio 1. Conditio proprie dicta, prout hic accipitur, est dispositionis, id est, actus, vel contractus suspensio in futurum tempus, & eventum incertum, *§. Sub conditione. Institut. de V. S.* quæ communiter explicatur per particulam *Si*, ut contraho tecum matrimonium, si pater tuus consenserit *Abb. hic in Rubric. Silvest. in Summa* V. *Conditio. Sanch. l. 5. de matr. dis. 1. num.* 2. Nam conditio concepta in tempus præsens, vel præteritum, non est proprie dicta conditio, sed vel tantum infirmat obligationem, si falsa sit: vel nullo modo differt, si vera sit, ut ex infra dicendis patebit. Modus est qualitas adjecta dispositioni, sive adjectio oneris, ad quod obligare volumus contrahentem, & communiter explicetur per conjunctionem *Ut* V. G. duco te, ut divitias, vel honorem consequar, *Sylvest.* V. *Conditio n. 3. Sanch. c. l.* Causa apponitur, quando denotatur causa, ob quam contrahitur, & explicatur per dictionem *quia*, ut contraho tecum, quia dives, vel pulchra es. Demonstratio fit, quando exprimitur aliqua qualitas, per quam determinatur, & demonstratur persona, cum qua contrahitur, ut duco te, quæ es libera, vel virgo, vel filia hujus Principis &c. *Silvest. hic nu. 5. Sanch. c. l.* An autem hæc vitient, vel suspendant contractum matrimonialem, infra dicetur.

II. Assertio 2. Conditiones quædam sunt generales, sic appellatæ, quia cuilibet contractui tacite insunt, etsi non exprimantur, ut si vixerimus: aliæ sunt speciales, quarum quædam sunt intrinsecæ, quæ scilicet contractui necessario insunt, quia sine illis matrimonium subsistere nequit, ut contraho tecum, si non es mihi sanguine juncta, si non es desponsata: aliæ autem sunt extrinsecæ, sine quibus matrimonium esse potest. Rursus harum quædam sunt necessario eventuræ: ut contraho tecum, si cras sol oriatur: aliæ sunt omnino impossibiles, ut contraho tecum, si cœlum digito tetigeris. Aliæ sunt contingentes, & possibiles, & rursus harum quædam sunt honestæ, quædam turpes, quædam indifferentes, seu omnino impertinentes. Denique ex turpibus quædam sunt contra substantiam, & bona matrimonii, ut contraho tecum, si generationem prolis evitaveris, vel quousque pulchriorem, aut ditiorem reperero: aliæ sunt turpes, etsi non contra substantiam, & bona matrimonii, ut contraho tecum, si mecum concubueris, ita *Sanch. cit. dis.* 1. n. 3.

§. II.

An conditio contractui matrimoniali apposita illum vitiet, vel suspendat?

III. Assertio 1. Matrimonium contractum sub conditione relata in tempus præsens, vel præteritum, non suspenditur, nec vitiatur, sed statim valet si conditio est, vel fuit posita: non valet, si ea non existit. V. g. duco te, si es virgo, nobilis, dives: si pater tuus est mortuus, si Titius ex Italia venit &c. *Sanch. l. 5. de matr. dis. 6. conclus. 1. Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 7. n* 1. & alii communiter. Idque sumitur ex *l. Cum ad præsens 37. ff. de reb. credit l. Institutio 10. §. Siquem.* ibi: *Cum nulla sit conditio, quæ in præteritum confertur, vel quæ in præsens, ff. de condit. Institut.* quia scilicet non suspendit actum, sed facit, ut statim valeat, vel non valeat, *§. Conditiones Institut. de V.O.* Ratio est, quia contractus ex voluntate, & conventione contrahentium legem, & conditionem accipiunt: si ergo contrahentes ita voluerunt, & convenerunt, ut si talis conditio existat, matrimonium sit ratum, & validum: si non existat, matrimonium sic irritum: ita statim erit, prout inter se convenerunt. Confirmatur, quia idem etiam est in aliis contractibus, ut patet ex legibus citt. Idque procedit, etsi contrahentes ignorent positam esse conditionem, modo conditio vera sit, v. g. dono tibi hunc equum, si pater tuus adhuc vivit, quamvis hanc conditionem contrahentes ignorent *cit. l. Cum ad præsens Laym. cit. loc.*

IV. Assertio 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro possibili, honesta, & contingente, v. g. duco te, *si pater tuus consenserit, si mille in dotem dederis &c.* suspenditur, ita ut nullo modo valeat, aut obliget, donec conditio impleatur, *Sanch. cit. dis. 6. nu.* 2. & alii communiter. Ratio est, quia generatim loquendo, conditio proprie dicta, & de futuro contingenti, suapte natura, suspendit contractum, cui adjicitur, *l. Si ita stipulatus. 97. §. Si tibi ff. de* V.O. ita ut contractus nec omnino sit nullus, cum uterque contrahens teneatur eventum conditionis exspectare; nec omnino completus, quia a futura conditione pendet, ita ut ea posita, sic validus, non posita, invalidus. Hoc autem intelligi debet de conditione apposita in ipso contractu matrimonii: non autem si ex intervallo: nam matrimonio semel perfecto, sive postquam semel effectum suum sortitum fuit, nec quidem communi utriusque consensu nova conditio apponi potest, cum mutuo consensu dissolvi nequeat, sicut cæteri contractus, *Sanch. cit. dissert. 6. num. 3. & 4.*

V. Jam ergo hæc assertio, quod matrimonium sub tali conditione contractum suspendatur, usque dum conditio impleatur, probatur ex *c. De illis. 3. h. t.* ubi Papa Ale- „ xander III. ita rescribit: Si quis alicui mulieri sub hu- „ jusmodi verbis juraverit: *Ego te in uxorem accipiam, si* „ *tantum mihi donaveris*, reus perjurii non erit, si nolen- „ tem dare, quod sibi dari petiit, non acceperit in uxorem: nisi consensus de præsenti, aut carnalis copula sit subsecuta.

VI. Ubi notandum 1. Sponsalia de futuro, etiam jurata, qualia sunt contracta in hoc cap. ut patet ex verbo, *accipiam*, quod est futuri temporis, possunt contrahi sub conditione: si tantum; v. g. decem dederis, neque prius obligant, quam decem data fuerint, quia pendente conditione, nulla oritur obligatio, sed tum demum, ubi evenerit conditio, *§. Ex conditionale Institut. de V. O.* Neque etiam ex talibus sponsalibus conditionatis oritur impedimentum publicæ honestatis, conditione pendente, *c. un. §. fin. de sponsal. in 6. Abb. hic* n. 2.

Notandum 2. Excipiuntur duo casus in hoc cap. in quibus conditio apposita sponsalibus de futuro tollitur, & receditur a conditione, scilicet per consensum matrimonialem de præsenti pure, & absolute præstitum, per quem tollitur obligatio conditionis prius appositæ; vel per carnalem copulam subsequentem, per quam ex conditionalibus fiunt pura sponsalia, quia præsumitur conditio remitti, & simul transeunt in matrimonium præsumptum, contra quod admittitur probatio in contrarium, *c. Is qui 30. de sponsal. Gl. pen. & ult. hic, Abb. n. 4. & 5.* Hodie vero cum matrimonia præsumpta cessaverint, quippe quæ non valent, nisi coram Parocho, & testibus sint contracta, juxta Decretum Concilii Trident. *Sess. 24. cap. 1. de reform. matr.* ideo hujus textus dispositio, quoad posteriorem casum, non habet locum, *Barb. in Collect. in c. De illis 3. h. t.*

VII. Sed contra decisionem hujus c. obstare videtur *text. in l. Si ita stipulatus 97. §. Si tibi nupsero ff. de V.O.* Ex

qua

qua colligitur, quod si mulier e viro stipulatur centum sibi dari, si ipsi nupserit, non valet stipulatio, quippe inhonesta, ac proinde talis conditio videtur improbata Jure, tanquam turpis, cum per eam venalia quodammodo reddantur matrimonia, & propter libidinem tales contrahere videantur. Idemque est, si hoc pacto vir e muliere stipuletur sibi centum dari. Verum respondetur, hujusmodi promissionem, vel conditionem de pecunia sibi danda, si fiat, vel adjicitur ex justa causa, & honesta, veluti doti, aut donationis propter nuptias, vel ob aliam justam causam, ut si mulier nobilis sit, & contrahat cum plebejo, & in compensationem suæ notabilitatis petat sibi dari pecuniam, talis stipulatio, aut venditio non foret inhonesta, tunc enim cessaret præsumptio libidinis. Unde in *cit. l. Si ita stipulatus. §. fin.* non reprobatur absolute talis stipulatio, sed dicitur: *causa cognita, actionem denegandam esse, quia* nimirum Judex cognoscere debet, utrum ex causa honesta, seu juste talis promissio, vel conditio facta, seu adjecta fuerit, vel non, *Barb. in cit. l. Si ita stipulatus in fine, Abb. in cit. c. de illis n.* 3. Itaque hujusmodi promissio, vel conditio etiam ea causa lucrativa adjecta valet, si ea honesta sit: non item si sit pœnalis, dum sponsus unus alteri promittit pecuniam, si impediat, ne nuptiæ sequantur, *cap. Gemma 29. de sponsal.* de quo ibid. *Canis. in cit. c. De illis h. t.*

„ VIII. Præterea in *c. Super eo 5. h. t.* cum ex Urbano
„ III. quæsitum fuisset, utrum ille, qui in mulierem ali-
„ quam accipiendam consensit, si pater ipsius suum præ-
„ staret assensum, compelli possit ad matrimonium con-
„ summandum? Respondet Pontifex, cum consensus liber
„ dici non possit, qui in alieno arbitrio est positus, seu
„ reservatus, & conditionem hanc Canones non improbent,
„ nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam
„ cogendus est ad matrimonium contrahendum. Nam li-
„ cet Alexander Papa (*in cit. c. De illis h. t.*) responde-
„ rit, sponsalia sub conditione contracta, ipsa non imple-
„ ta, si consensus de præsenti intercedat, vel carnalis co-
„ pula subsequatur, dissolvi non debere, sed firmiter ser-
„ vari: id tamen nequaquam huic definitioni est adversum:
„ cum hujusmodi consensus non sit de præsenti habendus,
„ quamvis per verba de præsenti exprimatur, qui in alie-
„ no arbitrio non habito, sed habendo consistit.

IX. Notandum 1. Qui matrimonium contrahit per verba de præsenti sub conditione non improbata ab Ecclesia, ut *contraho tecum, si meus pater consenserit*, non debet compelli ad contrahendum matrimonium, & multo minus ad illud consummandum, ante conditionis eventum, sive nisi accedat postmodum voluntas, seu consensus patris, quia necdum intelligitur esse contractum, *Hostiens. hic V. Contrahendum*, prout sumitur ex hoc c. Ubi Papa consultus, an qui per verba de præsenti contraxit sub conditione, si pater ipsius consenserit, sit cogendus matrimonium consummare, respondet, non teneri contrahere, nisi voluntas patris postmodum intercedat: ergo a contrario sensu, si voluntas hujusmodi, seu consensus patris intercesserit, cogendus est contrahere, id est, consummare matrimonium, ut sic responsio congruat interrogationi. Ratio est, quia dispositio conditionalis, adveniente, sive impleta conditione purificatur, & ex eo tempore perficitur, perinde ac si ab initio pure esset facta, *l. Potior. 11. §. 1.* ibi: *Cum enim semel conditio extitit, perinde habetur, ac si eo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset, ff. qui potiores in pign. hab.* matrimonium autem, quamvis per legem Evangelicam sit elevatum ad dignitatem Sacramenti, habet tamen rationem contractus civilis, ideoque per eventum conditionis perficitur, sicut alii contractus conditionales, *l. Hac venditio 7. in princ.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio ff. de contrah. Empt. Fagn. in cit. c. Super eo n. 1. & 3. h. t.* An autem matrimonium sub conditione initum statim sit perfectum, absque novo consensu, infra dicetur.

Notandum 2. Matrimonium potest conferri in arbitrium alterius, non solum parentis, in cujus potestate est contrahens, & conditionem apponens, ut in casu hujus cap. sed etiam extranei, v. g. patrui, *c. Per tuas 6. h. t.* quamvis testamentum non possit conferri in arbitrium alterius, *l. Illa 32. in princ. ff. de hered. instit. Abb. hic n. 3. & Alex. de Nevo num. 4.*

Notandum 3. Quamvis consensus in matrimonium exprimatur de præsenti, si tamen apponatur conditio, non habet effectum in præsenti, sed suspenditur, donec impleatur conditio. Idemque est de quavis alia conditione, quæ non pendet ex arbitrio tertii, ut si quis dicat, *contraho tecum matrimonium, si dederis mihi centum, Abb. hic n. 5. & Alex. de Nevo num. 9.*

X. Cæterum hoc loco occurrit dubium, an ipsi matrimonio apponi possit conditio? Negativam sententiam tenent *Covarr. in l. 4. Decret. p. 2. c. 3. n. 3. Sanch. l. 5. de matr. dis. 1. n. 5.* & alii apud ipsos, nempe matrimonium ipsum conditionem non recipere, bene tamen ejus consensum, hoc est, consensus præstitus ad matrimonium contrahendum potest ea conditione pendere, at non ipsum matrimonium, quia quamdiu conditio pendet, non est matrimonium.

Alii vero probabilius affirmant, matrimonio adjici posse conditionem, v. g. *contraho tecum, si pater meus consenserit*, quia hujusmodi conditionem nullibi improbant Canonica Instituta, ut patet ex *cit. cap. Super eo h. t.* quamvis ejus obligatio differatur in eventum conditionis, sicut fit in aliis contractibus conditionalibus, qui, conditione eveniente, purificantur, *l. Necessario 8. §. Quod si pendente ff. de peric. & comm. rei vendit. Canis. in Rubr. h. t. n. 3. Zoes. in comment. h. t. n. 5.* ubi in fine ait, non tam adjici conditionem matrimonio, ut est Sacramentum, quod non potest esse in pendenti, quam ut est contractus civilis, eatenus enim, ut reliqui contractus, conditionem admittit. Nec obstat *Reg. Jur. 50 in 6. & Reg. 77. ff. eod. Actus legitimi conditionem non recipiunt*, quia actus ibi enumerati non sunt contractus, sicut matrimonium, sed actus mere legitimi, idest, a Jure Civili introducti, *Hostiens. hic. col. 2. §. Sed contra.* Neque etiam obstat, quod matrimonium institutum sit ad mutuam cohabitationem, & conjunctionem, non enim hinc sequitur, quod conditio ei adjici non potest. Nam etiam emptio, & venditio instituta est, ut per illam res emptori acquiratur, & tamen sub conditione contrahi potest, *§. pen. Instit. de empt. & vendit.* sicut etiam alii Civiles contractus, *l. Obligationem 44. ff. de act. & obl. Canis. c. l.*

Illud hic addendum, si pendente conditione, alter, vel uterque contrahentium aliud matrimonium inierit, posterius matrimonium valebit, etiamsi conditio prioris matrimonii postea evenerit, *c. unic. §. fin. de spons. in 6.* quia scilicet ex sponsalibus conditionalibus, ante conditionem extantem, nulla publicæ honestatis justitiæ oritur, *Canis. c. l. n. 4.*

§. III.

An conditio de futuro necessaria, vel impossibilis, adjecta matrimonio illud vitiet, vel suspendat?

XI. Assertio 1. Matrimonium contractum sub conditione de futuro necessaria, ut *contraho tecum, si sol cras orietur*, non suspenditur, nec vitiatur per conditionem adjectam, sed perinde est, ac si ea apposita non esset, adeoque absolutum, ac validum est tale matrimonium, *Covarr. in l. 4. p. 2. c. 3. §. 2. n. 10. Sanch. l. 5. de matr. dis. 2. n. 2.* & alii apud ipsum. Idque probatur ex *l. Si pupillus 9. §. 1. ff. de Novat.* ubi dicitur: *Qui sub conditione stipulatur, quæ omnino extitura est, pure videtur stipulari*, quia quod omnino exiturum est, non potest non contingere, ideoque præsens esse videtur, & quia talis conditio necessario futura jam determinata est in sua causa naturali, censetur præsens, & impleta, & perinde est, ac si apposita non esset. Quod tamen intelligendum est, si contrahentes sciant, conditionem esse necessariam; nam si putant, illam esse contingentem, sortitur effectum conditionis contingentis, & suspendit contractum usque ad eventum conditionis, *Sanch. c. l. n. 3.* Idemque est, si ea circumstantiis facile colligatur, talem conditionem non apponi tamquam conditionem, sed tanquam temporis præfinitionem, de quo casu loquitur *text. in l. Heres 79. ff. condit. & demonstr.* & exemplum esse potest: Si quis dicat: *Contraham tecum, si pater meus morietur*, id est, quando pater meus obierit, *Sanch. c. l. n. 6.*

XII. Assertio 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro, quæ repugnet substantiæ, aut bonis matrimonii, ipso jure est irritum. Si vero in contractu matrimonii conditio impossibilis, vel turpis apponatur, quæ non est contra substantiam matrimonii, ea habetur pro non adjecta, & matrimonium tenet, prout statuitur in *cap. Si conditiones 7. & ult. h. t.* ubi Papa Gregorius IX. ita re-
„ scribit: si conditiones contra substantiam conjugii infe-
„ rantur, puta si unus dicat alteri: contraho tecum, si ge-
„ nerationem prolis evites, vel donec inveniam aliam ho-
„ noratiorem, vel ditiorem; aut si pro quæstu adulteran-
„ dam te trade, matrimonialis contractus, quantumcum-
„ que sit favorabilis, caret effectu, licet aliæ conditiones,
„ (quæ non pugnant cum substantia matrimonii) si tur-
„ pes, aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favo-
„ rem, pro non adjectis haberi.

XIII. Pro explicatione notandum 1. duæ traduntur regulæ in hoc c. Prima in priore ejus parte, scilicet conditionem turpem, seu inhonestam, vel impossibilem adversus matrimonii substantiam, vel substantialem ejus proprietatem appositam irritare omnino contractum matrimonii, cujus tria exempla ponuntur in textu. Prima conditio est contra bonum prolis, ut si quis sub conditione contrahet, si uxor prolem vitaverit. Secunda est contra Sacramentum, ut contraho tecum, donec aliam ditiorem, aut pulchriorem invenero, quod repugnet individuo vitæ conjugalis vinculo, & illius humanæ societati. Tertia est, si adultera fueris, quod est contra bonum fidei conjugalis, omnes hæ conditiones vitiant matrimonium contractum, *Gl. hic t. 2. & 3. Abb. n. 2. Covarr. in 4. Decret. p. 1. c. 3. §. 1. n. 1. Sanch. l. 5. dis. 9. n. 3.* Quamvis autem in textu exprimantur tantum tres conditiones, tamen id factum est exempli gratia, idem enim dicendum de omnibus aliis conditionibus, quæ substantiæ matrimonii adversantur, quia hæc ratio legis in textu expressa est generalis, *Abb. c. l. & Alex. de Nevo hic n. 3.*

Ratio autem hujus constitutionis est, quia quamvis valide contrahatur matrimonium cum intentione non servandi fidem, aut perpetuitatem conjugii, aut non procurandi generationem, & educationem prolis, sed potius impediendi, quia hæc quoad actum, seu executionem non pertinent ad substantiam matrimonii, adeoque non sunt contra substantiam ejusdem: non tamen valide contrahitur,

si talia

si talia in pactum deducantur, quæ substantiali obligationi essentialiter in matrimonio inclusæ directe adversantur, eamque elidunt, & infirmant, *Sanch. cit. dis. 9. numer.* 14. *Laym. lib. 5. tr. 10. p. 2. c. 7. num.* 8. quia matrimonii substantia consistit in plena traditione mutua corporum, sive in mutuo jure, ac potestate utendi corpore conjugis ad usum generationis: hoc autem jus, seu potestas tollitur per pacta, seu conditiones, quibus obligatio carnalis conjunctionis, seu copulæ tollitur; ergo etiam ipsa substantia matrimonii tollitur, & infirmatur: & cum dominium, seu jus, quod per matrimonii contractum acquiritur, non sit aliud, quam prædictum jus utendi corpore conjugis, non potest dominium separari a jure utendi, vel fruendi matrimonio, sicut in aliis quibusdam rebus accidit. Nec refert, quod salva essentia matrimonii, eoque illæso, possit solli jus utendi, & reddendi debitum per votum castitatis perpetuæ communi consensu conjugum aditum: nam quamvis matrimonio jam contracto, possit postea per novam pactionem apponi conditio aliqua ejus substantiæ repugnans: non tamen potest ab initio apponi, uti etiam in aliis contractibus accidit: quia quando a principio deducitur in pactum aliquid ejusmodi, impeditur postea translatio potestatis corporum: secus quando jam matrimonium est contractum; tunc enim potestas illa semel translata revocari non potest, & manet matrimonii vinculum quoad alia e. g. mutuam cohabitationem, prolis educationem, fidem servandam, *Laym. c. l.* ubi etiam addit, quamvis nunquam petere debitum non sit contra substantiam matrimonii, aut bonum prolis, est tamen obligare se ad nunquam petendum. Cæterum matrimonium absolute contractum censetur, etiamsi annexas habeat conditiones aliquas quæ ipsi de jure insunt, ut nisi Religionem ingredi velim, nisi adulterio fidem violaveris &c. *Laym. cit. l.* quia talis conditio, quæ de jure inest, non suspendit contractum, cui adjicitur, nec facit conditionalem, *l. Conditiones, 99. l. Aliquando* 107. *ff. de Condit. & Demonstr.*

XIV. Notandum 2. Quod dictum est conditiones turpes, & inhonestas adversus substantiam matrimonii oppositas irritare contractum matrimonii, limitari debet 1. si uterque conjux appositioni conditionis consentiat; tunc enim nullus est consensus, & matrimonium non tenet. Secus est, si alter contradicat, quia tunc matrimonium est validum, perinde, ac si conditio non fuisset apposita: vel etiam si taceat, quia tunc censetur contradicere, favore matrimonii; nam ex eo, quod alter non consentit, censetur a conditione recessum, *Covarr. in l. 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 1. n.* 11. 2. limitatur, ut procedat solum in propriis, & veris conditionibus, scilicet in iis quæ a futuro eventu pendent: non autem in conditionibus de præsenti tempore, vel de præterito, quia veræ conditiones non sunt; nam tales conditiones non suspendunt actum, nec proprie sunt conditiones, *Covarr. cit.* §. 1. *n.* 9.

XV. Notandum 3. Sicut matrimonium contractum sub conditione suspensiva, quæ est contra illius substantiam, non tenet: ita nec tenet, si fuerit contractum sub conditione resolutiva; ut contraho tecum, si non invenero aliam ditiorem, aut honoratiorem, juxta hoc c. Unde infertur, quod si quis habens suspectam uxorem de incontinentia, matrimonium cum ea inierit, sub conditione, ut si adulterium commiseris, liceat ipsi a matrimonio resilire, & aliam ducere, tale matrimonium non valet, ut docet *Abb. hic n.* 2. quia licet talis conditio primo intuitu videatur honesta, ut sic vitetur adulterium, tamen revera est turpis, quia in effectu perinde est, ac si dictum esset, contraho tecum ad tempus incertum, donec commiseris adulterium, atque ita adversatur bono Sacramenti, quod sua pte natura est perpetuum, & indissolubile, *Fagn. in cit. c. Ult. n.* 8. *h. t.*

XVI. Notandum 4. Altera regula tradita in *c. Ult. h. t.* est, quod conditiones turpes, vel impossibiles, quæ matrimonii substantiæ, & illius bonis non adversantur, non irritant matrimonium, sed rejiciuntur, & pro non adjectis habentur, idque favore matrimonii specialiter statutum est, *Abb. hic n.* 3. Exemplum de conditione turpi est, contraho tecum, si furtum feceris, vel si homicidium commiseris. Item de conditione impossibili, ut si cœlum tetigeris digito, vel si Regnum dederis. Unde etiam in testamentis, & ultimis voluntatibus, quæ similiter sunt favorabiles, *l.* 1. *C. de SS. Eccles.* conditiones turpes, vel impossibiles rejiciuntur, & pro non adjectis habentur, §. *Impossibilis Instit. de hæred. instit. Gl. hic V. Impossibiles*, sive sint impossibiles de facto, sive de jure, quia id possumus, quod de jure possumus, & impossibile dicitur, quod de jure fieri non potest, *l. Nepos* 125. *ff. de V. S.* Secus est, in aliis contractibus, in quibus conditio turpis, vel impossibilis vitiat contractum, §. *Si impossibilis Instit. de inutil. stipul. l. Non solum* 31. *ff. de oblig. & act.* quia hi non sunt ita favorabiles, sicut matrimonium.

XVII. Notandum 5. Ut conditio impossibilis rejiciatur a contractu matrimonii, requiritur 1. ut reputetur impossibilis, alioquin non rejicitur, sed suum sortitur effectum in utroque foro, unde dispositio dicti *c. fin. h. t.* intelligitur, quando contrahentes sciebant conditionem esse possibilem, *Sanch. l. 5. de matr. dis. 3. n.* 8. Ubi addit, idem esse de conditione turpi, quæ non rejicitur, si reputetur honesta. 2. Ut conditio impossibilis habeatur pro non adjecta, requiritur etiam, ut contrahentes sint conscii constitutionis dicti *cap. fin.* adeoque ut sciant, conditionem adjectam esse impossibilem, & Jus hujusmodi conditiones rejicere, & habere pro non adjectis; tunc enim censentur secundum Jus velle contrahere, nisi de contrario constet, *Coninch. dis. 29. de matr. dub. 3. n.* 42. Nam constitutio non obligat ignorantes, *c. 2. de Constit. in 6. Sanch. c. l. n.* 11. Imo exigitur etiam, ut utrumque hoc notum sit ambobus contrahentibus, quia matrimonium constat ex utriusque consensu, conditio autem impossibilis ex se importat dissensum, *Sanch. c. l. n.* 12. 3. conditio impossibilis in dubio habetur pro non adjecta, adeoque si dubia sit contrahentium intentio, utrum serio, & eo animo, non aliter talem conditionem apposuerint, an vero solum joco; in tali dubio præsumit Ecclesia, joco adjectam esse, & non animo suspendendi actum, & ita judicat matrimonium esse validum, & pure contractum, perinde ac si conditio apposita non esset, idque in favorem matrimonii, pro cujus valore in dubio semper judicandum est, *c. Ult. de sent. & re judic.* cum enim vertatur periculum animæ, ne forte separentur, qui legitime conjuncti sunt, & aliis conjungantur matrimonio, Ecclesia eligit in dubio, quod animæ tutius est, *Sanch. cit. dis. 3. n.* 15.

Idemque dicendum est de conditione turpi, quia nemo præsumitur in dubio velle peccare, adeoque serio velle contrahere sub conditione turpi, quæ sine peccato, ad quod inclinat, impleri non potest, aut velle in re tam gravi, & sancta jocari, & suum actum irritum reddere, *Sanch. l. 5. disp. 15. num. 4. & 6.*

Notandum 6. Ex dictis patet, quæ sit vera expositio *cit. c. Ult. in fine h. t.* videlicet omnes fideles, dum Sacramenta recipiunt, censentur ea recipere juxta intentionem Ecclesiæ, adeoque dum matrimonium ineunt, & sciunt conditionem adjectam esse turpem, vel impossibilem, eamque ab Ecclesia rejici, & pro non adjecta haberi, præsumere Ecclesiam contrahentes pure & absolute consensisse, tunc censentur etiam velle pure & absolute contrahere, juxta intentionem Ecclesiæ, & prout ipsa Ecclesia præsumit, ac judicat, tale matrimonium irritum esse, nisi ipsi contrahentes aliter exprimant suam intentionem, ita *Sanch. cit. dis. 3. n.* 18.

XVIII. Notandum 6. Si matrimonium contractum sit sub conditione turpi, vel impossibili, & is, qui conditionem adjecit, non aliter se obligare voluit, quam si conditio eveniat, in foro interno, id est, conscientiæ, non tenebitur, nec judicabitur matrimonium, propter defectum consensus conjugalis, quem contrahens in eventum conditionis contulit. Idemque dicendum est in foro externo, seu judiciali, judicabitur enim similiter matrimonium contractum, sub conditione turpi, vel impossibili nullum, si ei constat consensum conjugalem defecisse, quia aliqui sic expresse contraxerunt, ut nullo pacto vellent consentire, nisi eveniente conditione, *Covarr. in lib. 4. Decret. p. 2. c. 3. n. 4. & 5.* Ratio est, quia conditiones turpes, vel impossibiles a matrimonio rejiciuntur, & habentur pro non adjectis, eo quod Canones in dubio præsumunt eas non serio adjectas fuisse. At quando de mente contrahentium aliter constat, cessat hujusmodi præsumptio, cum in certis nullus sit præsumptioni, seu conjecturæ locus, *l. Continuus* 137. §. 2. *in fine, juncta Gl. V. Nullus, ff. de V. O. Canis. in cit. c. Ult. h. t.*

XIX. Præterea huc pertinet, quod statuitur in *c. Quicunque 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio Africano, ubi dicitur: Quicunque conditionis nomine aliquam desponsaverit (per verba de præsenti) frangatur conditio (id est, pro non adjecta habeatur, *Gl. hic V. eod.*) & desponsatio irrefragabiliter teneatur, sive firmiter servetur matrimonium.

Ubi notandum hoc cap. intelligitur primo de conditione turpi, quæ tamen non est contra substantiam matrimonii, ut exponit *Gl. hic V. Frangatur*, ut si quis dicat, contraham tecum, si furtum feceris, vel si homicidium commiseris, & tale matrimonium sub turpi conditione contractum, ea re jacta, servandum est. Secundo intelligitur hoc c. quando præcessit copula, ante eventum, vel defectum conditionis; tunc enim censetur a conditione recessum, ideoque matrimonium tenet, rejecta conditione, ut colligitur ex his verbis textus, *eam relinquere volueris*, quæ videntur supponere cohabitationem, & matrimonium fuisse prius consummatum, *Covarr. cit. c. 3. §. 1. n.* 13. Aliam expositionem affert *Alex. de Nevo hic n.* 1. de qua agit *Fagn. hic n.* 2. Tertio aliqui intelligunt de conditione resolutiva, ut contraho tecum matrimonium, & si non dederis mihi centum, volo te relinquere, nam cum matrimonium ab initio fuerit validum, non poterit dissolvi ex futuro eventu, de quo videri potest *Alex. de Nevo hic n. 2. & Fagnan. n.* 2.

XX. Similis priori constitutio extat in *c. Per tuas 6. h. t.* „Nam cum quædam mulier P. nomine postulet eu in virum, asserens inter se mutuum consensum de præsenti, „& carnalem copulam intervenisse, quod licet vir ille „non negaret, asserebat tamen se illam in uxorem ducere „non teneri, quia sponsalia inter ipsos sub hac conditione fuerunt contracta, *si pater ejus, & patruus in ea „consentirent*, qui tamen re intellecta, statim contradixerunt; Mulier vero replicabat, negando sibi a parte viri, vel patruo aliquando contradictum fuisse, & ante „tempus contradictionis a testibus expressum, postea dicebat inter se carnalem copulam intervenisse. Consultus super hac re Papa Innocentius III. respondet,

cum

,, cum liquido constet, post contracta sponsalia carnalem
,, copulam inter eos esse subsecutam, pro matrimonio præ-
,, sumendum esse: quia a conditione apposita recessisse,
,, videntur: etsi enim probatum sit, quod postquam pa-
,, ter, & patruus viri sponsalibus contradixerunt, idem
,, vir mulierem illam per carnalem copulam cognoverit:
,, non est tamen probatum, quod antequam ipse eandem
,, cognovisset, pater ejus, & patruus contradixerint. Ratio decisionis est, quia quamvis sponsalia conditionata, secundum Juris subtilitatem, non videantur esse sponsalia, quia consensus conditionalis, ante conditionem extantem, est nullus, *l. Cedere diem* 213. *ff. de V. S.* si ergo nullus præcessit consensus, nulla etiam inita sunt sponsalia, adeoque nec matrimonium, quia sola copula carnalis, sine consensu, non fuit matrimonium, *Gl. hic V. Præsumendum*. Verum favore matrimonii non attenditur ista juris subtilitas, sed magis verisimilis probabilitas; nam, quia aderat consensus in sponsalibus, licet conditionatus, ideo præsumuntur contrahentes per carnalem copulam subsecutam ab apposita conditione recessisse, & per novum consensum sponsalia de præsenti libere contraxisse, idque favore matrimonii, *Hostiens. hic V. Quod videtur*, & *Vivian. in Ration. Jur. Pontif.* Si vero ante copulam carnalem renuntiasset sponsalibus, sive iis contradictum fuisset a patre, & patruo, tunc per copulam supervenientem non inductum fuisset matrimonium, quia dissoluta essent sponsalia, & carnalis copula non reperisset, quod confirmare posset, *Hostiens. hic in fine.* & *Abb. n.* 5.

XXI. Ubi notandum insuper 1. Sponsalia de futuro, non tantum pure, & absoluta, juxta *c. Is qui* 30. *de sponsal. & matr.* sed etiam conditionalia per subsecutam carnalem copulam transeunt in matrimonium, *Abb. hic n.* 3. Unde si contrahentes matrimonium, vel sponsalia conditionata, ante conditionem impletam, se mutuo carnaliter cognoscant, tunc Ecclesia præsumit eos recessisse a conditione, & voluisse pure, & absolute contrahere, nec ullam probationem admittit in contrarium, juxta *c. per tuas.* 6. *h. t. Coninck. dis.* 29. *de Sacram. dub.* 2. *n.* 19.

Notandum 2. Si duo contraxerunt sponsalia per verba de futuro, secuta carnali copula, quamvis sponsus, præsente, & consentiente sponsa, protestetur, se nolle per copulam consentire in matrimonium, nihilominus præsumitur contractum matrimonium, si sequatur carnalis copula, quia præsumitur propter copulam sponsos ab hac protestatione recessisse, sicut & a conditione, ut patet ex *cit. c. per tuas. h. t.* Ubi contracto matrimonio, sub conditione nondum impleta, & ita nondum existente perfecto consensu, dicitur recedi a conditione, & perfectum consensum effici, carnali copula secuta. Ratio est, quia non debet inter sponsos præsumi copula fornicaria, delicti enim præsumptio omnino vitanda est, *l. Merito* 51. *ff. Pro socio*, *Covarr. in 4. Decret. p.* 1. *c.* 4. §. 1. *n.* 18. *Sanch. l.* 2. *de matr. dis.* 45. *n.* 11. *Menoch. l.* 2. *de præsumpt. q.* 35. *n.* 4. & 5. & *l.* 3. *præsumpt.* 2. *n.* 15.

XXII. Porro dubitatur de quibusdam conditionibus, an eæ, matrimonio adjectæ (veluti contraham tecum, si te virginem invenero, vel si mecum concubueris) sint validæ, vel tanquam turpes rejici debeant? Quod ad priorem conditionem attinet, hæc conditio, *Si te virginem invenero*, si intelligatur de investigatione per aspectum obstetricum, vel alium legitimum modum, non debet rejici, quia non est turpis, sed honesta conditio, & suspendit actum. Si vero intelligatur de concubitu illicito, & non matrimoniali est turpis, ac inhonesta conditio, eaque rejecta valet, ut matrimonium purum, & absolutum, *Covarr. cit. p.* 2. *c.* 3. §. 2. *n.* 12. *Sanch. cit. l.* 5. *dis.* 16. *n.* 7. imo etiam teneret tale matrimonium, saltem in foro externo, etsi non esset Virgo, *Barb. in Collect. in cit. c. Per tuas. n.* 6. *h. t.* Quod vero ad posteriorem conditionem pertinet, si illa intelligatur de concubitu illicito ante matrimonium, est turpis, nec valet: Secus si de licito post contractum statim matrimonium, *Sanch. c. l. n.* 8.

§. IV.

Proponuntur, & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa sponsalia, vel matrimonia sub conditione contracta.

XXIII. Quæritur 1. An matrimonium contractum per verba de præsenti inter habiles, sub conditione honesta de futuro, & contingenti, ut *contraho tecum, si pater tuus consenserit, vel si dotem dederit*, adveniente conditione, fiat validum, & obliget, absque novo consensu utriusque contrahentis? Supponit autem hæc quæstio, consensum, pendente conditione, ex neutra parte contrahentium esse revocatum: alioquin posita conditione, non valeret matrimonium, ob defectum consensus. Hoc posito,

Respondetur, valde probabile est, matrimonium statim perfici, impleta conditione, sine novo contrahentium consensu, *Sanch. l.* 5. *de matr. dis.* 8. *n.* 5. *Coninck. dis.* 29. *dub.* 2. *n.* 11. *Laym. l.* 5. *Theol. moral. tract.* 10. *p.* 2. *c.* 7. *n.* 3. & est communis Canonistarum. Ratio est, quia omnes cæteri contractus, etiam sponsalium, sub tali conditione celebrari, ea impleta, purificantur, ac perficiuntur sine novo consensu, ac si ab initio fuissent pure, & sine conditione initi, ut patet ex *l. Potior* 11. *ff. Qui potior. in pign.* & *l. Hæc venditio.* 7. *ff. de contr. empt.* ergo etiam matrimonium, quia Christus illud elevando ad rationem Sacramenti, ejus naturam non mutavit. Idque confirmatur, quia sicut se habet consensus de futuro ad contractum sponsalium, ita consensus de præsenti se habet ad contractum matrimonii: atqui consensus de futuro conditionalis, v. g. ducam te in uxorem, si pater tuus consenserit, adveniente conditione, purificatur, & transit in sponsalia absoluta sine novo alio consensu, ut constat ex c. *Un. de sponsal. in* 6. a contrario sensu, ergo etiam consensus de præsenti conditionalis, v. g. duco te nunc in uxorem, si pater dotem dederit, efficit matrimonium purum, & absolutum sine alio novo consensu, *Barb. cit. l. n.* 5.

Ubi etiam notandum est discrimen inter contractum matrimonialem sub conditione de futuro, & inter contractum sub conditione de præsenti, *duco te in uxorem, si pater tuus mille dederit in dotem*; nam ex priore, impleta conditione, oritur obligatio contrahendi matrimonium: juxta posteriorem vero contractus matrimonii est perfectus, & absolutus, *Laym. c. l.*

XXIV. Porro etsi consensus sub conditione relata in futurum, ante hujus positionem, seu eventum, non sit perfectus, sed quasi inchoatus, & suspensus, ac pendens a futuro eventu: posita tamen conditione, consensus ille, qui virtualiter, ac moraliter remanet, quamdiu non revocatur, omnino purus, & absolutus efficitur, secundum moralem rerum æstimationem. Et licet ad Sacramentum matrimonii, ex Christi institutione, requiratur consensus perfectus, & absolutus, isque signo externo expressus, qualis non habetur ante eventum conditionis: ipse tamen externus eventus conditionis, suapte natura est sufficiens signum purificati consensus: si quidem ab initio conventum fuit inter contrahentes, ut quam primum talis conditio eveniat, mox matrimonium ratum, & firmum esset, quæ conventio verbis expressa saltem moraliter manet, cum prima voluntas non fuerit revocata a contrahentibus, ut supponitur. Neque vero requiritur, ut contrahentes sciant, conditionem evenisse, nam eo ipso quod conditio evenit, purificatur matrimonium: sicut eo ipso, quod procurator contrahit matrimonium, & consentit nomine sui principalis, firmum est matrimonium, etsi ipse id ignoret: non tamen ipse contrahens licite matrimonio uti potest, nisi sciat conditionem impletam esse, adeoque & matrimonium perfectum, *Sanch. cit. dis.* 8. *n.* 6. Neque vero ex eo, quod in *c. Super eo* 5. *h. t.* dicitur, adolescentem illum, ante impletam conditionem, non esse cogendum ad contrahendum matrimonium, sequitur, ea impleta, esse cogendum, & consequenter opus esse novo consensu. Nam respondetur, hinc tantum sequi ante eventum conditionis, talem contractum non habere vim matrimonii, nec sponsalium, cum non adsit consensus de præsenti perfectus, & absolutus, sed tantum conditionalis, quia quamvis verba, quoad loquendi formam præsentem consensum importent, v. g. *duco te in uxorem, si pater tuus consentiat*, revera tamen consensum conditionatum tantum habent, & consequenter talis non tenetur ad contrahendum matrimonium ante impletam conditionem, nec potest etiam illud consummare antequam contrahatur, *Coninch. cit. dis.* 29. *dub.* 2. *n.* 14. An autem, & quomodo, postquam conditio evenit, talis compellendus sit, de hoc Papa nihil omnino in dicto cap. respondit. Denique etiam in proposito ipsum Sacramentum matrimonii suspenditur, materia, & forma ipsius complete positis, cujus substantia ponitur, quando ponitur conditio.

XXV. Quæritur 2. An etiam post Concilium Trident. quo solemnitas parochi, & testium est introducta, requiratur ad valorem matrimonii, ut Parochus, & testes, non tantum contractui sub conditione de futuro celebrato, sed etiam impletioni conditionis intersint? Affirmat valde probabiliter *Coninch. dis.* 29. *de matr. dub.* 2. *n.* 15. *Laym. cit. c.* 7. *n.* 3. quamvis sufficiat, si ipsi contrahentes coram parocho, & testibus postea asserant conditionem esse impletam: nam hoc ipso censentur purificare contractum. Ratio est, quia Parochus, & testes debent posse testificari in foro externo, non tantum de matrimonio vere, & substantialiter contracto, adeoque non solum de contractu inchoato, & pendente adhuc in futurum, & solubili, sed de absoluto, ac legitime perfecto ad vitanda multa incommoda: hoc autem non possunt, nisi intersint etiam impletioni conditionis, cum ante hanc contractus sit incompletus, & conditionalis, non absolutus, & perfectus. Idemque dicendum de conditione relata in tempus præteritum, vel præsens. Sufficit autem, si parochus, & testes intelligant, ac testari possint, marem, & fœminam exterius legitime matrimonium contraxisse per verum consensum verbis, vel aliis signis manifestatum: neque opus est, ut etiam sciant, eos valide contraxisse, sive nullo occulto impedimento prohibitos fuisse, id enim Concilium non requirit, ideoque etiam non requiritur, ut Parochus, ac testes litteras dispensationis inter consanguineos, & affines viderint, *Coninch. c. l. n.* 16. Est autem necessarium ad valorem matrimonii per Procuratorem contrahendi, ut parochus, ac testes ex litteris, vel sufficientibus indiciis cognoscant mandatum Procuratoris, cum aliter non intelligant, nec in foro externo testari possint, matrimonium inter conjuges initum esse, quia tale matrimonium non minus pendet a mandato procurato-

rio,

rio, quam matrimonium conditionale ab eventu conditionis, ut docet *Coning. dis. 24. de matr. dub. 9. n. 79. Laym. c. l.*

Porro talia matrimonia etsi sint valida, non tamen facile sunt permittenda, ut notat *Coning. cit. dis. 19. de matr. dub.* 1. n. 17. tum quia minus decent dignitatem Sacramenti, tum quia ex iis facile lites, & difficultates oriri possunt, præsertim ob discrepantes DD. opiniones, ideoque tutius est, ut post impletam conditionem, consensus matrimonialis renovetur coram parocho, ac testibus, quia ante eventum conditionis matrimonium nondum est contractum, sed contrahendum, *cit. c. Super eo h. t. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 3. n. 5. Tann. tom. 4. dis. 8. q. 3. dub. 4. n. 83. & 84.* Ubi hanc rationem addit, quia in nullo alio Sacramento consensus conditionatus de futuro, seu in ministro, seu suscipiente sufficit ad valorem Sacramenti; ergo nec in matrimonio. Sed hoc non multum probat, quia nullum aliud Sacramentum est contractus, sicut matrimonium.

XXVI. Quæritur 3. An si jure impediti, & inhabiles ad matrimonium contrahendum, per verba de futuro promittant sibi invicem, vel etiam per verba de præsenti contrahant matrimonium, sub conditione dispensationis Papalis, obligationem contrahant, & qualem, ante, vel post dispensationem? Resp. 1. Si consanguinei, vel aliter impediti matrimonium spondeant sub conditione Papalis dispensationis (per se loquendo, & secluso scandalo, vel alio damno) non peccant, si matrimonium invicem promittant sub conditione, si Papa dispensaverit, dummodo sit impedimentum juris humani, in quo Papa dispensare potest, ac solet, quia talis promissio versatur circa objectum licitum, nempe contrahendum matrimonium inter consanguineos, vel aliter impeditos, post impetratam dispensationem, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 3. in princ. n. 7. Laym. cit. c. 7. nu. 4.* Quin imo ex hujusmodi promissione oritur vera obligatio sponsaliorum sub conditione, ita ut sponsus exspectare debeat usque ad eventum conditionis, & impetrata dispensatione, matrimonium contrahere teneatur, si etiam alter in fide data persistat, quia cum objectum hujus reciprocæ obligationis sit honestum, ac licitum, ut dictum, non est cur non ex illa oriatur obligatio, *Laymen c. l.*

XXVII. Resp. 2. Probabile est matrimonium per verba de præsenti, inter personas jure impeditas, seu inhabiles contractum, sub conditione relata in futuram dispensationem Papalem, ea impetrata, purificari, seu perfici, absque novo consensu contrahentium coram parocho, ac testibus expresso, *Sanch. l. 1. dis. 8. n. 10. Coning. cit. dis. 29. n. 35.* Ratio est, quia talis conditio, *si Pontifex dispensaverit*, non est impossibilis, ut debeat haberi pro non adjecta: neque est contra jus, non enim tales contrahunt pro tunc, dum sunt inhabiles, sed pro tempore impletæ conditionis, quo sunt habiles, cum natura conditionis sit, ut suspendat actum, & ejus obligationem in tempus impletæ conditionis. Et quamvis ante dispensationem partes contrahentes sint inhabiles ad ineundum matrimonium absolutum, non autem ad contrahendum sub conditione, ita ut consensus respiciat solum tempus habile, nempe tempus impletæ conditionis, hoc est, impetratæ dispensationis, ante quod consensus non est perfecte præstitus: posita autem conditione, nihil obstat, quominus perficiatur matrimonium sine novo consensu, sicut purificantur sponsalia de futuro inita sub eadem conditione, ut docet *Sanch. c. l.* ergo similiter perficitur matrimonium sine novo consensu. Neque vero Pontifex dispensando facit, ut matrimonium prius invalidum fiat validum, sed per dispensationem, tanquam per eventum conditionis, solum fit, ut consensus conditionatus, & hactenus pendens purificetur, & perficiatur, & censeatur absolutus: adeoque dispensatio tollit impedimentum, & ponit in esse conditionem, ex qua pendebat consensus contrahentium, quo tempore potest absolute præstari: quare cum tunc perficiatur consensus, virtute illius perficitur etiam ipsum matrimonium, *Sanch. c. l. num. 11.*

Verum *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 7. n. 5.* probabilius esse asserit, matrimonium sub conditione dispensationis Papalis initum, nunquam sine novo consensu coram Parocho, & testibus expresso, perfici, quia nunquam præsumitur esse mens Pontificis dispensantis, ut matrimonium, præterito tempore, ante dispensationem contractum sit validum, sed solum ut post impetratam dispensationem in facie Ecclesiæ, præmissis denunciationibus, contrahere liceat, sicut ex Bullis Pontificiis colligitur, quod etiam ipsa praxi, & usu observatur. Neque obstat, quod promissio concepta sub conditione, si res sacra profanetur, vel liber homo servituti subjiciatur, non obliget, nec valeat, quia censetur impossibilis, vel bonis moribus repugnans. Nam respondetur, promissionem sub conditione dispensationis non esse talem, quippe quæ a Principe potest, ac solet fieri, *Laym. c. l. n. 5.*

XXVIII. Quæritur 4. Si quis sponsalia vel matrimonium contraxit cum duabus, quænam vel quod ex illis servandum sit, ac validum? Resp. 1. Si quis cum duabus contrahat sponsalia, sub conditione de futuro, etsi posteriorum sponsaliorum conditio prius impleatur, adhuc priora erunt valida, ita ut quandocunque eorum conditio evenerit, ipsis standum sit, *Coning. cit. dis. 29. dub. 1. n. 20. Laym. cit. c. 7. n. 6.* contra *Sanch. cit. dis. 8. n. 18.* Ratio est, quia talis neque licite, neque valide secunda sponsalia inire potuit, nisi prima sponsalia prius fuerint dissoluta. *Quod enim semel placuit, amplius displicere non potest, reg. 21. in 6.* Resp. 2. Si quis cum duabus contraxit matrimonium, sub conditione pendente in futurum, illud validum est, cujus conditio prius impletur, sive illud primo contractum sit, sive posterius, modo tamen contrahens utrumque, quantum potest, velit esse validum, & neutrum consensum revocarit, *Coning. c. l. n. 20. Leym. c. l. n. 7.* Ratio est, quia non quidem licite, tamen valide quis contrahit, etsi alteri sit obligatus: at matrimonium secundum eventu conditionis purificatum prævalet primo matrimonio, cujus conditio adhuc pendet. Quod si conditiones utriusque matrimonii simul impleantur, neutrum validum erit, quia incertitudo vitiat matrimonium, *c. Ex litteris. 10. de sponsal.* atqui utrumque matrimonium esset incertum, quia in neutram mulierem esset determinatus consensus: cum enim conditio suspendat consensum in tempus impletæ conditionis, si conditiones utriusque matrimonii simul, & eodem tempore impleantur, perinde est ac si simul, & eodem tempore cum duabus contraheretur matrimonium, nec esset ratio, cur magis censeatur consentire in unam, quam in alteram, *Coning. c. l. Sanch. cit. dis. 8. n. 15.*

§. V.

An causa, demonstratio, vel modus adjectus contractui matrimoniali ipsum vitiet, vel suspendat?

XXIX. Assertio 1. Demonstratio, vel causa sive turpis sit, sive honesta, vel contraria substantiæ matrimonii, vera vel falsa, per se nunquam suspendit, nec vitiat matrimonium, sed semper habetur pro non adjecta, & matrimonium valet, *Sanch. lib. 5. de matr. dis. 19. num. 2.* & alii communiter. Ut, accipio te in uxorem, quæ, vel quia es sterilis, vel virgo &c. Ratio est, quia per adjectionem talis demonstrationis, vel causæ, non tollitur consensus necessarius ad substantiam contractus, cum ea non se habeat, ut objectum, vel pars objecti contractus, sed tantum declarat opinionem, quam habet contrahens circa tale objectum, vel causam, quæ eum ad contrahendum movet. Nec refert, quod non contraheret, si sciret, talem demonstrationem, vel causam non subesse, quia voluntas illa habitualis non influit, nec ponit aliquid in re, nam ea non obstante, modo actu, & absolute consentit: quamvis si sciret, non consentiret, sed voluntatem mutaret, quod tamen nihil operatur in ordine ad actum præsentem; error enim non vitiat matrimonium, nisi sit circa personam, vel conditionem libertatis, tunc enim nullum esset matrimonium, ut si quis dicat, contraho tecum matrimonium, quæ, vel quia es libera, vel primogenita filia Petri, tunc enim si non sit libera, vel filia primogenita, irritum est matrimonium, non ratione falsæ demonstrationis, vel causæ, sed propter errorem personæ, vel conditionis: nam etiam tali demonstratione, vel causa non adjecta, adhuc matrimonium ex tali errore contractum invalidum foret, *Sanch. cit. l.*

XXX. Assertio 2. Modus adjectus contractui matrimoniali non vitiat illum, nec suspendit, nisi sit contrarius substantiæ, aut bonis matrimonii, *Sanch. cit. dis. 19. n. 5.* Ratio prioris partis est, quia modus in hoc differt a conditione proprie dicta, quod hæc suspendit actum, cui apponitur, ita ut ante eam impletam non sit validus. At modus non suspendit actum, sed is statim valet, & vim suam habet, etsi nondum talis modus impletus sit, *leg. Cum ab eo. 41. ff. de contrah. empt.* ita tamen ut alter contrahens obligatus maneat ad præstandum modum, cum quo contractus est initus. Veluti si quis dicat, dono tibi equum, ut hoc, vel illud facias, statim valet donatio, & tenetur donatarius implere modum, *Sanch. cit. dis. 19. num. 4.* Posterior pars probatur ex *cap. fin. h. t.* Ubi habetur, quod conditio contraria substantiæ matrimonii adjecta vitiat matrimonium, ut *contraho tecum, ut generationem prolis evites: vel donec inveniam aliam ditiorem: aut si pro quæstu adulterandam te tradas.* Ubi notandum, si qui matrimonium contrahere intendant sub conditionibus expressis in *cit. c. fin.* & eo jam contracto, velint adjicere obligationem, quæ omnino adversatur substantiæ matrimonii, tunc censentur non sub conditione proprie dicta, & suspensiva, sed potius sub conditione improprie dicta, & non suspensiva, sive sub modo contraxisse, quem contrahentes post contractum matrimonium observare velint, & ad eum servandum obligationem inducere, & tunc per adjectionem talis modi vitiatur matrimonium, *Covarr. in 4. Decret. part. 2. cap. 3. §. 1. num. 7. Sanch. cit. dis. 19. num. 5. Molin. tract. 2. de justit. dis. 208. num. 3.* Ubi ait, quod interdum nomine conditionis significatur modus. Ratio est, quia id generatim loquendo in omnibus contractibus obtinet, quod quando contrahens, dum actu contrahit, vult alterum obligari ad præstandum quippiam repugnans ipsi substantiæ contractus, satis significat, se non habere veram, & seriam voluntatem ineundi talem contractum, sine vera voluntate autem, seu consensu, contractus non subsistit, *Laym. lib. 5. tr. 10. p. 2. c. 7. num. 15. §. Porro.*

XXXI. Assertio 3. Si modus adjectus matrimonio sit impossibilis, non tamen repugnans substantiæ matrimonii, ut contraho tecum ea lege, ut digito cœlum

can-

tangas, ut montem aureum mihi des: vel turpis, & illicitus, ut patrem tuum interficias, tunc matrimonium valet, & modus pro non adjecto habetur ob favorem matrimonii, juxta *cit. c. ult. h. t.* quia conditio impossibilis, vel turpis non vitiet matrimonium, nec illud suspendit, sed rejicitur, ac si apposita non fuisset, ut supra dictum; ergo multo magis modus impossibilis, aut turpis, qui incitat ad peccandum, cum hic non suspendet contractum, sed adveniat contractui jam perfecto, *Sanch. cit. dis.* 19. *n.* 7. Confirmatur, quia in omnibus aliis contractibus, modus impossibilis, sive de facto, sive de jure, & secundum mores, sive moraliter, si adjicietur contractui, illum non vitiet, sed pro non adjecto habetur, v. g. dono tibi equum, ut cœlum digito tangas, vel ut inimicum meum interficias, quia modus dispositionem, cui adjicitur, non suspendit, sed validam esse supponit, *Molin. cit. dis.* 108. *n.* 11. *Sanch. c. l.*

XXXII. Prædictis addendum 1. ut cognosci possit, quando res aliqua donata fuit, v. g. *si hoc fiat*, vel *dummodo hoc fiat*, utrum donatio facta sit sub conditione proprie dicta, sive suspensiva: an vero solum sub modo, seu conditione non suspensiva, attendendum est, utrum donator voluerit, donationem non ante validam esse, ac firmam, quam conditio sit impleta; & tunc præsumi debet, conditionem proprie dictam esse appositam, nec valere donationem, ante eventum conditionis, an vero donator voluerit, ut statim valida sit donatio, sed donatarius obligatus sit ad aliquid postea faciendum, & tunc censeri debet sub modo esse factam. *Laym. cit. c.* 7. *n.* 11.

Addendum 2. Tametsi in omnibus contractibus conditio non suspensiva, sive modus impossibilis, vel turpis, si non adversetur substantiæ contractus, debeat haberi pro non adjecto: specialiter tamen id obtinet in contractu matrimonii, ob illius favorem, qui in eo consistit, quod si dubium sit, num conditio impossibilis, aut turpis adjecta fuerit matrimonio, tanquam conditio proprie dicta, & suspensiva, an vero tanquam modus, sive conditio non suspensiva, tunc hoc posterius præsumi debet, ac proinde matrimonium statim validum erit, conditio vero pro non adjecta censebitur. Nisi certo constet, aliquam nullo modo voluisse absolute contrahere matrimonium, sed solum sub conditione impossibili, tunc enim veritas prævalet præsumptioni, & hæc illi cedere debet, quia Ecclesia non potest supplere consensum ad substantiam matrimonii requisitum, *Laym. cit. c.* 7. *n.* 12.

§. VI.

De conditionibus appositis in aliis contractibus.

XXXIII. De his egitur in secunda parte hujus Rubricæ, & imprimis in *c. Cum sit* 2. *h. t.* ubi talis casus proponitur: Quidam Diaconus manumisit duo mancipia, sub hac conditione, seu modo ut Monachi fierent, & in eo Monasterio, ubi ipse fuerat (scilicet Diaconus Clericus ministrans, non Monachus, *Hostiens. hic V. Fuerat*) permanerent, adjiciens, ut si quis contra faceret, iterum servituti subjiceretur. Cum autem unus ex illis, contempta conditione, Monasterium deseruisset, & Clericis (sæcularibus) se junxisset: consultus super hac re Papa Gregorius rescribit Episcopo Diœcesano, ut si ita esse reperiat, sic se adhibeat, ut nec Monasterium deserat, nec voluntas manumittentis prætereatur.

Ubi notandum 1. Servus potest manumitti, sub ea conditione, seu modo, ut fiat Monachus, vel Clericus, *Abb. hic n.* 5. 2. quando hic in fine dicitur, *quod voluntas manumittentis non valeat præteriri*, ut scilicet isti servituti iterum subjiciantur, si in Monasterio non permaneant, id intelligendum est, ante professionem, nam isti fuerunt manumissi sub conditione, seu modo, ut fierent Monachi, alias reinciderent in servitutem pristinam, quod referri debet ad tempus ante professionem, quia post professionem, non possunt transire ad Clericos sæculares, sed potius coguntur permanere in Monasterio, & hoc ipso observant voluntatem manumittentis, *Abb. hic in fine.*

XXXIV. Præterea in *c. Verum* 4. *h. t.* statuitur, ut si alicui Ecclesiæ possessio v. g. prædium, sub aliqua conditione, id est, sub modo donetur, a donatore postea donum revocari non possit: nisi tali conditione, seu pacto sit collatum, quod ea cessante debeat revocari: tunc enim si non fiat, quod convenit, donatio revocatur, *Gl. hic in Casu.* Ratio decisionis est, quia modus adjectus donationi factæ Ecclesiæ, non est principalis causa finalis talis donationis, quippe quæ censetur principaliter facta in honorem DEI, & pro salute animæ suæ, aut remedio peccatorum suorum: & sic non potest agi ad revocationem donationis, sed solum ut impleatur, seu servetur modus appositus, nisi sit expressum, ut possit revocari, si modus non servetur, *Gl. fin. hic & Abb. n.* 2. Nam quilibet in traditione rei suæ potest apponere pactum, & modum legibus non improbatum, *l. In traditionibus.* 48. *ff. de pact. l.* 1. *C. de donat. quæ sub modo* &c. *c. Cum dilecti.* 6. *de donat.*

XXXV. Pro declaratione hujus c. notandum 1. si in fundationibus Ecclesiarum, aut Ecclesiasticorum Collegiorum, vel beneficiorum, & similium, quæ pietatis, & Divini cultus causa, instituta sunt, donationi modus adjiciatur; statim valet donatio, etsi modus non servetur, neque potest agi ad revocandam donationem, sed solum, ut modus impleatur, nisi id expresse in fundatione sit cautum. Si vero modus adjectus sit finalis, & principalis causa ipsius donationis, recte agitur ad revocationem ejus, quod donatum est, etiamsi nulla adjecta sit clausula revocatoria donationis, *l. Cum re* 6. *C. de pact. inter empt. & vendit. l.* 1. 2. & 3. *C. de donat. quæ sub modo &c. & l. fin. C. de revoc. don.* quia cessante causa, cessat effectus, *cap. Cum cessante.* 60. *de appell. Canis. in cit. c. Verum n.* 3. *h. t.* Itaque in donatione facta Ecclesiæ, ipsemet datio censetur causa finalis, nempe liberalitas in pium locum collata: modus vero favore Ecclesiæ, præsumitur causa solum impulsiva, *Covarr. lib.* 1. *var. resol. c.* 14. *n.* 6. Ubi ait, quando modus adjectus donationi inducit causam finalem, eo non servato, revocetur donatio, *cit. lib. Cum re C. de pact. inter empt. & vendit.* Secus vero, si impulsivam causam induxerit, tunc enim non revocetur donatio, sed agitur ad implendum modum, *l. Ea conditione.* 14. *C. de rescind. vendit. & ibi Bald. in Summa.* Non censetur autem modus causa finalis donationis, adeoque nec revocetur, nisi id sit expressum in ipsa donatione, *cit. c. Verum in fine*, *Alex. de Nevo ibid. n.* 9.

Notandum 2. Quod dictum est donantem Ecclesiæ rem aliquam posse apponere modum, id intelligendum est, dummodo modus apponatur in continenti, & in ipso contractu, nam postea, & ex intervallo non potest apponi, *juxta l. Unic. §. Accedit*, & Notat G. ibi V. *Fecerit C. de rei uxor. act. Alex. de Nevo in cit. c. Verum. n.* 3.

Notandum 3. Dispositio hujus cap. intelligi debet de modo, & non de conditione stricte sumpta, qui tamen aliquando accipitur etiam pro conditione laxius sumpta, quia modus non suspendit actum, cui apponitur, neque vitiat, seu annullat illum, nisi sit contrarius substantiæ illius, sed modificat, ut si donetur prædium Ecclesiæ, sub hac conditione, ne alienetur, tunc favore Ecclesiæ præsumitur esse modus, & non potest revocari donatio, sed solum datur facultas agendi ad observandum modum: nisi expresse sit additum, ut si cesset conditio, quia facta est alienatio, revocari possit donatio, tunc enim apparet conditionem stricte dictam appositam esse, quæ suspendit actum, ita ut conditione non posita sit nullus, vel revocari possit, *Gl. hic V. Conditione, & V. Debeat, Abb. n.* 1. *& Alex. de Nevo n.* 7. *&* 8.

Notandum 4. In donatione facta Ecclesiæ ea lex, seu conditio apponi potest, ut non liceat Ecclesiæ rem donatam alienare, & si contra factum fuerit, possit illa a donante revocari: id vero non procedit, si alienatio facta sit a solo Prælato, quia delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare, *Reg. Jur.* 76. *in* 6. potest autem revocari, si alienatio facta sit a Prælato, & Capitulo simul, quod procedit in rebus jam acquisitis Ecclesiæ, non in acquirendis, nam in his solum factum solius Prælati præjudicare potest Ecclesiæ, *Abb. hic n.* 3. *& Alex. de Nevo n.* 20. *&* 21. Sed de hoc alibi actum.

TITULUS VI.

QUI CLERICI, VEL VOVENTES MATRIMONIUM CONTRAHERE POSSUNT?

Actum est in præcedentibus Titulis de matrimoniis puris, seu absolutis; & conditionalibus, quo modo contrahantur, & inter quos: nunc in hoc, & aliquot, seqq. Titulis agitur de veris impedimentis, ob quæ matrimonium inter aliquos contrahi non potest, & contractum non valet: & in hoc quidem Titulo de duobus impedimentis dirimentibus, uno ratione Sacri Ordinis suscepti, altero ratione voti continentiæ emissi.

§. I.

Utrum Ordo Sacer dirimat matrimonium subsequens, & quo jure?

I.

Assertio 1. Per Ordinem Sacrum, videlicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum, dirimitur matrimonium postea initum, prout novissime definitum est in Concilio Tridentino *sess.* 24. *de Sacram. matr. can.* 9. „ Idque probatur 1. *ex c. De Diacono* 1. *h. t.* Ubi de Diacono, qui in Sabbato Sancto vulneravit alium Diaconum, & uxorem duxit (de facto, quia de Jure non potuit, *Gl. hic V. eod.*) Consultus Papa Alexander III. respondit, si contritus ad Ecclesiam redire voluerit, dimissa illa, quam accepit in uxorem, & absolutione obtenta, debet ipsi, propter utrumque excessum, sive delictum, pœnitentia injungi, eaque peracta, poterit cum eo dispensari, ut Diaconatus Officium exerceat: & si perfectæ vitæ, & conversationis fuerit, etiam in Presbyterum ordinari. Subdiaconus quoque, sive homicidium fecerit, sive non, matrimonium contrahere non potest, secundum SS. Canonum Sanctiones, *cap.* 1. *& c. De illo* 4. *dis.* 32. *& c. Cum in præterito.* 3. *dis.* 84. Ubi ratio redditur, quia condecet sacros Antistites, & DEI Sacerdotes, nec non & Levitas, (seu Diaconos) & qui Sacramentis Divinis inserviunt (id est, Subdiaconi, *Gl. ibid. V. Inserviunt*) continentes esse in omnibus, quo possint

„ sint simpliciter quod a DEO postulant impetrare, ut „ quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Nam quia in Sacris Ordinibus constituti sacra vasa, & Sacramenta tractant, ac proinde decens sit, ut munditiam corporalem per continentiam servent, idcirco Ecclesia sancivit, ut nec Diacones, nec Subdiaconus matrimonium contrahere possint; nam quamvis in primitiva Ecclesia non prohiberentur Subdiaconi uxores ducere, ut patet ex *c. 1. dis. 31.* postea tamen statutum fuit, ut etiam ipsi matrimonium contrahere non possent, & ut nullus Subdiaconus fieret, nisi qui se caste victurum promitteret, *cit. c. 1. & c. Subdiaconis. 9. dis. 32.*

II. Pro applicatione *cit. c. 1. h. t.* notandum 1. matrimonium, post susceptum Sacrum Ordinem, contractum est irritum, ut habetur hic, & docet *Sanch. l. 7. de matr. dis. 28. n. 2.* & alii communiter, quia talis est inhabilis ad contrahendum matrimonium. Excipitur 1. nisi quis fuerit promotus ad Ordinem Sacrum; per illatam vim, vel metum cadentem in constantem virum, tunc enim non tenetur servare continentiam Ordini Sacro annexam, quia hic non obligat ad castitatem ex natura rei, sed solum ratione voti, ex Ecclesiæ constitutione Ordini Sacro annexi; votum autem sive expressum, sive tacitum, quale inest Ordini Sacro, est irritum, si ob metum cadentem in virum constantem fuerit emissum, adeoque non obligat, sed talis matrimonium contrahere potest, *c. 1. & c. Cum dilectus 6. de his quæ vi met. caus. fiunt. Sanch. l. 7. dis. 29. n. 5.*

Excipitur 2. qui suscepit Ordinem Sacrum, sive ante, sive etiam post usum rationis, sed ante pubertatem, non obligatur ad votum continentiæ servandum, nisi adeptus pubertatem illud ratificet, & consequenter matrimonium inire potest, ut ex probabiliore sententia docet *Sanch. cit. l. 7. dis. 30. n. 8.* & alii apud ipsum. Ratio est, quia quamvis alioqui impuberes simplici voto castitatis obligari possint, quia tamen facillime vota illorum dissolvi possunt, irritari a parentibus, & tutoribus, etiam sine aliqua causa, non est credendum Ecclesiam velle obligare puerum impuberem voto tanti momenti. Confirmatur, quia votum solemne expressum in Religione approbata emissum non obligat, nisi post pubertatem ratificetur, *c. Ad nostram. 8. de regul.* ergo nec votum solemne tacitum emissum in susceptione Sacri Ordinis; quia etsi Pontifex in eo dispensare possit, sed non nisi difficillime dispensabit, & propter causam valde gravem, & publicam, & per illud constituitur quis in statu Ecclesiastico incompatibili cum matrimonio, *Sanch. c. l.*

Excipitur 3. qui invalide est promotus ad Sacrum Ordinem, quia is irritus fuit, ob defectum substantialiter requisitum ad Ordinem, valide contrahit matrimonium; quia non obligatur ad votum continentiæ ei annexum, *Barb. in Collect. in cit. c. 1. h. t. n. 4.* post Gutterez.

Notandum 2. Clericus in Sacris constitutus, si uxorem ducat, fit irregularis, ita ut nec in susceptis Ordinibus ministrare, nec ad superiores Ordines suscipiendos promoveri possit; potest tamen Episcopus in ea irregularitate dispensare, ut patet ex *cit. c. 1. h. t.* dummodo talis Clericus doleat de peccato suo, & pœnitentiam injunctam peragat, absitque scandalum aliorum. *Azor. p. 1. Instit. mor. lib. 13. c. 3. q. 6. Sanch. cit. l. 7. dis. 86. n. 6.*

III. Præterea quod Subdiaconus non possit contrahere matrimonium, statuitur etiam in *c. Ex litterarum 2. h. t.*
„ Nam cum quidam Subdiaconus quandam sibi in conju-
„ gem copulasset, Episcopus loci eam ut abjuraret, fe-
„ cit. Quare Pontifex consultus mandat, ut si is ad mo-
„ nasticum Ordinem (seu Religionem) transire voluerit,
„ post laudabilem ipsius conversationem, possit ei conce-
„ dere, ut ad altiores Ordines promoveatur. Si vero ad
„ Religionem transire noluerit, eum neque in Subdiaconatu
„ ministrare, neque ad altiores Ordines promoveri permit-
„ tat: in minoribus tamen Ordinibus ministrare poterit.

IV. Notandum 1. Qui in minoribus Ordinibus, seu inferioribus Subdiaconatu sunt constituti, possunt contrahere matrimonium, ut colligitur ex hoc c. quia illud non dirimunt Ordines minores, cum nullus extet textus, seu Canon id interdicens: imo hoc expresse conceditur in *c. Si quis 7. dis. 32. & c. Signi vero 3. eadem dist. & c. 1. de Cleric. conjug. & dictum lib. 3. Tit. 3. n. 5.* Ratio est, quia Ordo, suapte natura, non repugnat matrimonio, sed solum ratione voti, quod Ecclesia suo præcepto ei annexuit: at Ecclesia solis Ordinibus Sacris, seu Majoribus votum castitatis annexuit, *c. 1. & c. Diaconi. 8. dis. 28.* Imo Ecclesia non habet potestatem præcipiendi iis, qui jam Ordinibus minoribus sunt initiati, ut continentiam perpetuam servent, *c. De his 5. cit. dis. 28.* qui est desumptus ex Concilio Tolet. *Azor. p. 1. libr. 13. c. 13. q. 4. Sanch. l. 7. dis. 31. n. 4.* ubi *n. 5.* addit, quod etiam ille, qui Ordines minores recipit, credens illis annexum esse solemne votum tacitum continentiæ, non tenetur ad illius observantiam, quia talis non intendebat per se, & principaliter votum castitatis emittere, sed solum quatenus illud annexum putabat Ordinibus Minoribus; cum ergo non sit annexum, nullo voto obligatus erit. Nec obstat, quod juxta *Can. 25.* Apostolorum, Lectores, & Cantores tantum, si velint, nuptias contrahere possint; ergo Acolythi olim non poterant. Idemque habetur in *c. Lectores. 8. dis. 32.* Sed respondetur, in iis Canonibus, Lectorem, & Cantorem appellatione contineri omnes Clericos minores, seu inferiores Subdiaconu, *Azor. c. l. q. 4.* in fine; neque excludi duos alios minores Ordines, sed includi, quia in illis est eadem omnino ratio; & dictio taxativa *tantum* ita excludit extranea, & dissimilia, ut includat omnes casus similes, in quibus est eadem ratio, ut ex Everhardo tradit *Sanch. cit. dis. 31. n. 6.*

V. Notandum 2. Quando hic dicitur, quod Episcopus potest dispensare cum Clerico in Sacris constituto contrahente matrimonium, id intelligi debet, si cum unica, eaque virgine contraxerit; secus, si cum vidua, aut corrupta, vel quando Clericus in Sacris binas nuptias contraxit, juxta *c. Nuper 4. & c. ult. de bigamis non ordin.* Nam quamvis *c. Sane 4. de Cleric. conjug. & c. 1. & 2. h. t.* non exprimant, quando cum virgine, & unica est initum matrimonium: tamen ita necessario intelligenda sunt, ne adversentur duobus capp. supra citatis, in quibus negatur in his casibus dispensari posse, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 86. n. 11. Barb. in Collect. in c. 2. n. 4. h. t.* Nec obstat, quod in *cit. c. 2. h. t.* solum conceditur Episcopis facultas dispensandi cum his Clericis, quando vere pœnitentes sunt, ac Ordinem Religiosum ingrediuntur: quia id intelligi debet de consilio, non ex præcepto; nam jure suo Episcopus potest dispensare cum talibus Clericis, juxta *c. Sane 4. de Clerico conjug. & c. 1. h. t. Gl. in cit. c. 2. V. In Subdiaconatu h. t. & Alex. de Nevo ibid. in fine, Sanch. c. l. n. 20.*

VI. Assertio 2. Multo probabilius, ac verius est, solo jure Ecclesiastico, seu Constitutione Ecclesiæ per susceptionem Ordinis Sacri dirimi matrimonium subsequens, non jure naturali, vel Divino, ut docet *Sanch. l. 7. dis. 28. n. 11.* & alii apud ipsum. Idque probatur 1. quia Ecclesia Clericos initiatos Sacris Ordinibus reddit inhabiles ad matrimonium, sicut consanguineos in secundo, & ulterioribus gradibus, usque ad quartum; nam etsi congruum, & decens sit, ut Clerici in Sacris constituti caste vivant, non tamen iis Jure Divino matrimonium est interdictum, cum tale præceptum nullibi reperiatur: idque ex eo patet, quia per Ordinem Sacrum non fit totalis traditio hominis ipsi DEO, sed ad cultum DEI, & divinum Officium, cui non repugnat matrimonium jure Divino, nec jure naturali, cum per se licitus sit usus matrimonii, & permissus Sacerdotibus Græcis, quando matrimonium est ante Ordines Sacros initum: at si Sacer Ordo repugnaret matrimonio, dirimeret matrimonium ratum præcedens, sicut professio solemnis, quod dici non potest, ut ex infra dicendis patebit. Sed neque Jus Divinum, nec Apostolicum præceptum extat prohibens, ne ad Sacros Ordines assumantur, nisi illi, qui nullo ante matrimonio fuerint conjuncti, quia Paulus *1. ad Tim. 3. & ad Tit. 1.* scribit, *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum*, quamvis usus conjugii Sacerdotibus sit interdictus in *Epist. Clementis 2. Sanch. cit. l. 7. dis. 27. n. 5. & 6.* Deinde idem probatur, quia votum continentiæ perpetuæ annexum Ordini Sacro non est per se, ac ex natura sua solemne, sicut votum professionis Religiosæ, sed per accidens solum, & extrinsece, quoad effectum dirimendi matrimonium, quia solo statuto Ecclesiæ reddit personas inhabiles ad matrimonium, juxta *c. Un. de voto in 6.* Neque enim Sacro Ordine initiatus offert se ad castitatem servandam, per se, ac principaliter, sed ad Ministerium Sacrorum Ordinum, *Sanch. cit. dis. 27. n. 17.* Porro in *c. Unic. de voto in 6.* æquiparantur solemne votum Ordinis Sacri, & Professionis, quoad hoc, quod utrumque matrimonium subsequens dissolvat, non autem quoad jus, quo id competit, sive est inductum: & quia solum per accidens, & extrinsece votum Sacri Ordinis est solemne, ideo non habet ex se, ut dirimat matrimonium, sicut votum professionis, sed solum ex constitutione Ecclesiæ, *Sanch. cit. dis. 28. n. ult.*

VII. Cæterum quod dictum est per Ordinem Sacrum dirimi matrimonium postea subsequens, non autem prius contractum, etiamsi carnis copula non sit consummatum, statuitur in *c. Antiquæ unic. in Extrav. Joann. XXII. De voto*, de quo dictum supra *lib. 3. Tit. 32. §. 12. n. 60.* Sed quia ea Constitutio Extravagans posita in Titulo XXXIV. *De voto*, proprie ad hunc Titulum pertinet, ideo illam hoc loco magis declarabimus, & quæ in illa continentur, proponemus.

Et in primis quod per susceptionem Sacri Ordinis impediatur matrimonium contrahendum, ita ut valide contrahi non possit, probatur ex eo, quia eo ipso, quod quis Ordinem Sacrum suscipit, etiamsi verbotenus id non exprimatur, censetur votum castitatis emisisse, quia ex Constitutione Ecclesiæ illud est Sacris Ordinibus annexum, ideoque inhabilis redditur ad matrimonium contrahendum, *cit. Extrav. un. & c. Un. de voto. in 6.* Non tamen per susceptionem Sacri Ordinis irritatur matrimonium præcedens, etiam non consummatum, quia nec Jure Canonico, nec Jure Divino id reperitur statutum, *cit. Extrav. unic. & ibi Gl. V. Contrahendum*: & ideo quamvis matrimonium per carnis copulam non consummatum, per ingressum Religionis alterius conjugum dissolvatur, non tamen dissolvitur per Ordinem Sacrum a remanente in sæculo susceptum, quia ingressus in Religionem est mors spiritualis, qua ingrediens sæculo moritur, & vivit DEO: qualis mors non est susceptio Sacri Ordinis, neque etiam totalis traditio sui, ut supra dictum, *Hostiens. in summa Tit. de convers. Conjug. §. Et utrum, Vivian. in cit. Extrav. Antiquæ de voto.*

VIII. 2. Statuitur in *cit. Extravag. Antiquæ*, ut nullus, durante matrimonio, etiam nondum consummato, præsumat recipere aliquem de Sacris Ordinibus, nisi prout

SS.

SS. Canonibus convenit (nempe de licentia uxoris Religionem ingredientis, vel etiam in sæculo remanentis, & votum castitatis emittentis, si non sit suspecta de incontinentia, *Gl. hic V. Noverit convenire*) alioquin dissoluto etiam matrimonio, nec in illo ministrare, nec ad superiores Ordines ascendere poterit, nisi aliquam ex Religionibus approbatis ingrediatur, & ejus Regulam expresse, vel tacite profiteatur, *Sanch. l. 7. dis. 49. n. 2. & alii apud ipsum*. Ratio est, quia cum talis sit conjugatus, adeoque teneatur reddere debitum conjugale uxori, non potest licite suscipere Ordinem Sacrum, ob quem tenetur servare castitatem, *c. Lex continentiæ 10. dis. 31.* Sed neque talis conjugatus ad beneficium, vel Officium Ecclesiasticum etiam modicum promoveri potest, *cit. Extrav. un. & ibi Gl. V. Nec ad aliquod*: idque procedit, sive dissolvatur matrimonium per mortem, sive per ingressum in Religionem alterius conjugis ante consummationem, quia textus indistincte, & generaliter loquitur, *Gl. hic V. Nec matrimonio soluto*.

IX. An autem Ordines minores recipere possit talis conjugatus, dubitatur? Affirmant nonnulli quia his Ordinibus non est annexa continentia: sed contrarium est probabilius, quia quamvis *cit. Extrav.* loquatur solum de Sacris Ordinibus: tamen regulariter prohibetur conjugatus promoveri etiam ad Ordines minores, *c. fin. de temp. Ordin. in 6.* Nam quamvis Ordinibus minoribus non sit annexa continentia, & ideo ex hac parte, non repugnat eos recipere post conjugium: repugnat tamen propter specialem Juris prohibitionem, *Sanch. l. 7. dis. 38. n. 10.* Nec argumentum a contrario sensu vim habet, quando inde alterius juris correctio resultat, *Barbos. in cit. Extrav. unic. n. 5.*

„ X. Præterea si quis post matrimonium ratum, & non „ consummatum initiatus Ordinibus Sacris, unam ex Re„ ligionibus approbatis Canonice ingrediatur, ejusque Re„ gulam expresse, vel tacite professus fuerit, hoc casu, „ Episcopus Diœcesanus cum eo dispensare poterit (sci„ licet, ut in jam suscepto Ordine ministrare, & ad altiores „ Ordines ascendere, & ad beneficium, & Officium Ec„ clesiasticum promoveri possit) *cit. Extravag. unic. &* „ *ibi Gl. V. Diœcesanus, & V. Singulis præmissorum*, ni„ si aliud Canonicum impedimentum obsistat, nempe ir„ regularitas, vel delictum, *Gl. hic V. Quod obsistat*.

„ XI. 3. Additur in *cit. Extrav. un.* in fine, quod ta„ lis conjugatus sic ordinatus (scilicet, initiatus aliquo ex „ Sacris Ordinibus) instanter monendus est per Episcopum „ Diœcesanum, & inducendus, ut Religionem ingredia„ tur, si matrimonium nondum sit consummatum (quia per ingressum Religionis dissolvitur matrimonium nondum consummatum, *c. 2. De convers. conjug.*) Ex quo sequitur, quod vis, absque expressa, & spontanea licentia uxoris, ad Sacros Ordines promotus, si matrimonium nondum est consummatum, non tenetur Religionem ingredi, cum Pontifex in dicta Extrav. tantum hortetur ad ingrediendum, & non præcipiat, *Sanch. l. 7. dis. 38. n. 18.* „ Quod si renuerit ingredi ipse, & sponsa ejus institerit, „ ut ingrediatur, per censuram Ecclesiasticam, (suspen„ sionis, excommunicationis, vel interdicti) compellen„ dus erit contractum matrimonium consummare, nem„ pe per copulam carnalem. Et ita patet sic ordinatum „ posse teneri, *Sanch. c. l. n. 18.* quia non potest absolute cogi ad ingressum Religionis, voluntarium enim militem sibi eligit DEUS, non coactum, *c. Non est*, *caus. 15. q. 1. Gl. hic V. Renuerit*.

XII. Prædictis addendum, nunquam permissum fuisse, non solum in Ecclesia Latina, & Occidentali, sed neque in Ecclesia Græca & Orientali Sac. Ordine initiatis matrimonium inire, nam in *c. Si quis 7. dis. 32.* de Ecclesia Græca dicitur: *Si quis eorum, qui ad Clerum accedunt, voluerit nuptiali jure mulieri copulari, hoc ante Ordinem Subdiaconatus faciat*. Idemque habetur in *c. Erubescant. 11. dist. ead. Silvest. in summ. V. Matrimonium 8. q. 12. Versic. Sextum, Azor. p. 1. Instit. l. 13. c. 13. q. 5. Sanch. l. 7. dis. 28. n. 3.* Et de Ecclesia Latina constat ex *cap. Presbyteris 8. dis. 27. & c. Decernimus 2. dis. 28. Azor. c. lib. 13. c. 13. q. 3. Sanch. c. l.* Porro hoc est discrimen inter Græcos & Latinos in Sacris Ordinibus constitutos, quod illis licuit, post matrimonium initum Sacros Ordines suscipere, & uti matrimonio antea contracto, quod Latinis est interdictum, ut constet ex *c. Cum olim 6. de Cleric. Conjug. & dictum supra lib. 3. Tit. 3. §. 2. num. 9.* Et Græcis quidem concessus fuit usus matrimonii, ante susceptum Sacrum Ordinem initi, extra illud tempus, quo Ministerio Altaris deservire debent ex lege, vel ex consuetudine, ut tradit *Azor. cit. l. 13. c. 13. q. 8. Sanch. cit. dis. 28. n. 5.*

§. II.

An, & quo jure votum solemne castitatis per professionem matrimonium postea initum dirimat, & an etiam votum simplex castitatis impediat matrimonium, idque dirimat?

XIII. Assertio 1. Votum solemne castitatis per professionem in Religione approbata emissum dirimit, seu irritum reddit matrimonium subsequens, seu postea initum, prout definivit *Conc. Trident. sess. 24. de Sacram. matr. can. 9.* ubi dicitur: *Si quis dixerit, Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, aut voto, anathema sit.* Idque sumitur etiam ex *c. Meminimus 3. h. t.* Ubi Papa Alexander III. ita rescribit: „ si quis se Religioni devovit, „ & habitu suscepto, professionem fecit, sed postea ali„ quam sibi matrimonio copulavit, compellendus est „ eam deserere, & ad Monasterium redire: si vero nec „ habitum suscepit (maxime, quia solus habitus Mona„ chum non facit, *Gl. hic V. Nec habitum*) nec professionem „ fecit, sed solum votum edidit ingrediendi Religionem, „ licet postea matrimonium contraxerit, non est cogendus „ ad Religionem transire, & matrimonium rescindere.

XIV. Ex quo patet, quod votum solemne Religionis per professionem expressam, vel tacitam emissum impedit, & dirimit matrimonium postea contractum: simplex vero votum (quale est votum transeundi ad Religionem, ut in casu hujus cap.) impedit quidem matrimonium contrahendum, facitque, ut sit illicitum, quia violatur votum contra illud *Psal. 75. Vovete, & reddite Domino DEO vestro*. Sed non irritum reddit matrimonium contractum, quia multa facta tenent quæ fieri prohibentur, *c. Quemadmodum 25. de jurejur.* Quare licet vovens se ingressurum Religionem debeat compelli ad intrandum, *c. Porrectum 13. de Regular.* si tamen, antequam ingrederetur, contraxit matrimonium, non debet cogi ad dimittendam uxorem, quia per vinculum matrimonii superveniens, quod est fortius, tollitur prius votum simplex ingrediendi Religionem, *Abb. hic. n. 2.* Ratio autem, cur votum solemne castitatis editum per professionem Religionis reddat irritum matrimonium subsequens, est, quia cum per ipsum votum Religiosus se, suumque corpus DEO in Religione publice, & solemniter offerat, & tradat, æquum fuit, ut Ecclesia tale impedimentum dirimens eidem professioni adjiceret, ne Religiosi possent pro libitu ex statu perfectiore, in quo se stabiliter DEO obligarunt, ad statum imperfectiorem descendere, & ne scandala publica orirentur, si prior fides DEO data violaretur, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 26. n. 1.* Aliud est de voto simplici, ut infra dicetur.

XV. Assertio 2. Votum solemne castitatis editum in Religione, non jure Divino, & naturali, sed solo jure Ecclesiastico matrimonium subsequens irritum reddit, ut ex probabiliore sententia docet *Sanch. l. 7. dis. 26. n. 4. in fine, Coning. dis. 31. de Sacram. dub. 6. n. 67.* & alii. Ratio est, quia votum solemne castitatis non irritat matrimonium subsequens, quatenus votum est, alias omne votum etiam simplex irritaret, quod falsum est; ergo irritat tantum quatenus solemne est; atqui solemnitas voti est tantum Jure Ecclesiastico inducta, *c. Un. de voto in 6. Sanch. c. l.* ubi alias plures rationes adfert.

XVI. Præterea quod votum solemne castitatis etiam per professionem tacitam emissum impediat, ac dirimat matrimonium postea contractum, probatur ex *c. Insinuante* „ *7. & ult. h. t.* Nam cum quidam Curiales Regis Le„ gionensis eidem supplicassent, ut J. Nobilis mulier cui„ dam viro, auctoritate regia, matrimonio copularetur; „ sed etsi tunc ipsa nubere nollet, ex consilio quorundam, „ votum castitatis emisit in manibus cujusdam ex Fratri„ bus S. Augustini, eo tenore, ut in domo propria, cum „ omni substantia sua, ac bonis remaneret: & sic in ha„ bitu ejusdem Ordinis postea per biennium permansit, „ asserens se non tam metu regio, quam parentum, in„ vitam, ac coactam id fecisse. Tandem considerans, quod „ invita votum emiserit, deposito habitu matrimonium cum „ P. de parentum consilio, publice contraxit, ex quo qua„ tuor filios, procedente tempore, sustulit. Consultus Pon„ tifex Innocentius III. rescripsit, cum in emissione voti, „ quod præcessit, nulla, vel modica coactio intervenerit, „ quam etiam pœnitentia, & permanentia sequentis tem„ poris penitus profugavit: quin potius sequens conjun„ ctio, seu copulatio iniqua fuit, & violenter extorta: „ ideo mandat, ut si hæc ita sint, prædictam mulierem „ moneant ad reassumendum habitum Religionis illicite „ dimissum, & ad servandum quod vovit, inducant, & si „ opus fuerit, per censuram Ecclesiasticam compellant.

XVII. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. non est petenda nec a Principe, porrigenda ei supplicationem pro accipienda uxore, *c. Nullus 6. caus. 36. q. 2.* quia matrimonia debent esse libera, *c. Cum locum 14. de sponsal. & in hoc c.* narratur solum factum, sed non approbatur. Unde in *Concil. Trident. sess. 24. c. 9. de reform. matr.* prohibetur, sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, ne Domini, & Magistratus cogant directe, vel indirecte, minis, & pœnis subditos ad certa matrimonia contrahenda cum certis personis, cum maxime nefarium sit matrimonii libertatem violare, *Fagn. hic n. 4.*

Notandum 2. Per metum provenientem ex imperio Principis non irritatur votum, vel matrimonium, quia hic coactio hujusmodi dicitur modica, vel levis, levis autem metus non impedit libertatem consensus, *c. Cum dilectus 6. de iis quæ vi, met. fiunt*, sicut nec imperium parentum, ut patet etiam ex hoc *c. Gl. hic V. Metu Regio*: nisi Rex consuevisset tyrannice tractare non obtemperantes suis præceptis, ac precibus, vel nisi accessissent minæ, vel parentum verbera, *Fagn. hic n. 8. & 9.*

XVIII. Notandum 3. Votum solius continentiæ, seu castitatis, & sic unius tantum ex substantialibus, si emittatur in ordine ad certam regulam approbatam, & in manibus habentis potestatem incorporandi Religioni, sive in illam admittendi, solemnizatur, seu fit solemne, & veram professionem inducit, adeo ut obliget ad omnia substantialia regulæ, ut notat *Gl. hic V. Quod in manibus Abb.*

not. 1. & Alex. eod. de Nevo not. 5. Ubi tamen ulterius distinguendum est cum Fegnano *hic n. 11. & aliquot sqq.* Interdum vovens castitatem assumit habitum certæ regulæ, animo profitendi, & servandi omnia substantialia; & tunc valet ingressus in Religionem, & votum fit solemne quoad omnia, etiam alia duo vota Religionis, dummodo vovens, post susceptum habitum Religionis, per annum in probatione steterit, post *Concil. Trident. sess. 25. c. 15. de Regular.* Interdum vovens castitatem intendit, & protestatur, velle obligare se ad solam continentiam, non autem ad alia substantialia regulæ, videlicet ad paupertatem, & obedientiam, & tunc si intendit esse membrum Congregationis, seu Monasterii, non valet talis protestatio, & tenet ingressus. Sin autem non intendat esse de Congregatione, seu Collegio Monachorum, seu Regularium, sed seorsim habitare velit, tunc obligatur voto castitatis, sed bona retinet quoad proprietatem, quia hoc casu votum castitatis non est solemnizatum, seu solemne, nec alia vota, ita ut dirimat matrimonium postea contractum, quia ad hoc requiritur professio expressa, vel tacita, quæ necessario includit tria vota substantialia Religionis, juxta *c. Un. de voto in 6.* Si vero dubitetur de mente voventis castitatem, an se voluerit obligare ad reliqua vota substantialia; tunc si votum castitatis emittat in claustro, & post assumpsit habitum Religionis, censetur omnia emisisse, & solemnizatum est votum castitatis, etiam quoad reliqua, modo annus probationis præcesserit, juxta Decretum *Trident. c. l.* Quod si votum castitatis emittatur, extra Monasterium, seu Religionem, & habitu non suscepto, quamvis in ordine ad certam regulam habentem tria substantialia vota, talis obligatur tantum ad votum continentiæ, quod non est solemne sed simplex, nec dirimit matrimonium postea contractum, *c. Consuluit. 4. h. t.* Denique si quis, post votum castitatis emissum, quoad certam regulam approbatam, etiam extra claustrum, ac in domo propria, habitum professionis assumat a potestatem habente, censetur professionem emittere, & obligatur ad omnia substantialia, juxta hanc Decretalem, *Fegnan. hic n. 15. & 16.*

XIX. Notandum 4. Professio fieri potest, etiam in manibus privati Religiosi alicujus Monasterii, dummodo is habuerit ad hoc speciale mandatum a Superiore, & Conventu, vel Abbas, & Conventus postea id ratum habuerit, ut patet ex hoc c. ibi: *In manibus cujusdam Fratris S. Augustini, Abb. ibid. not. 1. & Alex. de Nevo, not. 7.*

Notandum 5. Per professionem tacitam dirimitur matrimonium postea contractum, etiamsi plures ex eo filii sint progeniti, ut patet ex hoc c. ibi *de quo filios suscepit*, quia proles, & numerus liberorum non confirmat, nec validum reddit matrimonium alias nullum, licet quandoque det causam justam dispensandi, *Petr. Ancharan. apud Fagn. hic num. 19.*

Notandum 6. Metus illatus tempore emissionis voti, purgatur postea per patientiam, & perseverantiam in delatione habitus regularis, quia præsumitur novus consensus ut colligitur ex verbis illis; *penitus profugavit, Alex. de Nevo hic n. 5.*

XX. Notandum 7. & ultimo. Potest Religiosus licite retinere bona sua, quoad usumfructum, vel usum, seu administrationem, cum licentia Superioris, & dependenter ab ejus voluntate; prout intelligit, & exponit *Gl. hic V. Ut in domo in 2. expositione, & Abb. n. 5.* illa verba hujus cap. *emisit votum, eo adjecto tenore, ut in domo propria, cum omnia substantia sua, remaneret.* Atque ita intelligi debet pactum illud retinendi res suas in propria domo, quod fecit mulier illa, de qua fit mentio in *c. fin. h. t.* nempe quod usum solum sibi reservavit pro suis necessitatibus, cum licentia Superioris, & ad ejus nutum revocabilem, nam talis professio valet, nec conditio, seu pactum tale rejicitur. Secus est si quis profiteretur sub ea conditione, vel pacto, ut sibi liceret acquirere, vel retinere bona immobilia tanquam propria, & independenter a facultate Superioris; talis enim professio foret nulla, & irrita, quippe contra essentiam, & substantiam Religionis, & omnino repugnans voto paupertatis, *Sanch. l. 5. in præcepta Decalog. c. 5. n. 97. & l. 7. de matrim. disp. 25. n. 21.* & alii apud *Barbos. in Collect. in cit. c. fin. n. 2. h. t.*

Neque vero hic dici potest, ideo valuisse professionem illius mulieris, quia in Ordinis habitu per biennium perseveravit, & ideo tacita fuit professa, & voluit saltem tacite abdicare bonorum proprietatem, ut nonnulli explicant hunc locum: sed communiter reprobatur, prout videre est apud Barbos. in *cit. c. ult. n. 3.* quia licet susceptio habitus Religionis, cum perseverantia in illo per biennium, metum illatum purgaverit, non tamen tacitus ille consensus prævalere potuit contra expressum de manendo in domo propria cum omni sua substantia. Itaque ideo solum valida fuit illa professio, quia mulier illa mansit extra claustrum cum omni sua substantia, ex licentia Superioris, ita ut revocari ad claustrum potuerit ad nutum illius, ut dictum.

Atque hæc procedunt de jure antiquo, sed hodie Jure novissimo *Concilii Trident. sess. 24. c. 2. de reform.* statutum fuit, ne deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam, *Barb. in cit. c. ult.* Quamvis *Navarr. in Comment. de Regular. in c. Non dicatis 11. caus. 12. q. 1. n. 47.* arbitretur, Concilium ibi non prohibuisse administrationem peculii concessam Regularibus, cum facultate disponendi in usus licitos ad nutum Superiorum, quod tamen fuse refellit idem *Fagnan. in c. 2. de statu Monach. n. 2. & plurib. seqq.*

XXI. Sed jam hic oritur alia quæstio, an, & quando susceptio habitus Regularis impediat matrimonium contrahendum? De hac re agitur in *c. Consuluit. 4. h. t.* „ Nam cum quædam nobilis mulier, mutato habitu, de „ manu presbyteri velum accepisset, ita tamen, ut nec re„ nuntiarit propriis, nec intrarit claustrum, nec in ma„ nu alicujus Episcopi, vel Abbatis, aut Abbatissæ, vel „ super Altari professa sit, vel obedientiam promiserit, po„ stea vero elapso anno, abjecto Religionis habitu, alicui „ nobili viro nupsit, seu matrimonium cum eo contraxit. Un„ de quæsitum fuit, an matrimonium contractum teneat? Re„ spondet Papa, quod sicut simplex votum impedit matrimo„ nium contrahendum, sed non dirimit jam contractum: ita „ habitus sine professione susceptus impedit, ne matrimo„ nium contrahatur, sed non dissolvit jam contractum.

XXII. Pro applicatione hujus cap. notandum 1. susceptio habitus professorum, sine professione, extra Monasterium, non dirimit matrimonium postea contractum, sed impedit contrahendum, quia susceptio habitus extra Congregationem continet in se votum simplex castitatis, & ideo impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum, *Alex. de Nevo hic n. 6. not. 2.* Nam etsi susceptio habitus professorum in ætate legitima inducat tacitam professionem, *c. pen. de Regular. & c. in princ. eod. in 6.* id tamen intelligendum est, dummodo hujusmodi habitus assumatur intra claustrum, seu Congregationem; si enim suscipiatur extra Monasterium, vel Religionem etiam de manu ejus, qui potestatem habet incorporandi, seu admittendi ad Religionem, per talem susceptionem habitus non inducitur tacita professio, nec votum solemnizatur, & consequenter nec dirimitur matrimonium postea contractum, ut patet ex hoc cap. Nam ideo validum fuit matrimonium ab ista muliere nobili contractum, quia assumpsit habitum, nulla facta professione expressa, vel tacita; nec ejus votum fuit solemnizatum, quia velamen quidem professionis, & sic habitum professarum assumpsit, sed propriis non renunciavit, nec claustrum intravit, nec professa est in manu alicujus, aut super altare, nec obedientiam promisit, ut dicitur in texto. Nam quod habitus professionis susceptus extra Monasterium, non faciat, seu constituat Monachum, notatur ex *c. Ut Clerici. 3. de Regular.* quod non corrigitur, sed potius confirmatur per *cit. c. Consuluit. h. t.* & tradit *Fagn. hic n. 5.* Neque in hoc c. requiritur, vel attenditur, an tradens habitum habeat, vel non habeat potestatem incorporandi Religioni, sed hoc solum ponderatur, an ista mulier susceperit solum habitum sine professione; an vero etiam promiserit aliquid ex substantialibus Religionis, ut obedientiam, vel aliud quid ad substantiam illius pertinens, *Alex. de Nevo hic n. 10.* Non obstat *c. Vidua. 4. de Regular.* quia in illo c. mulier illa immiscuit se actui, qui a solis professis exerceri consuevit, ideoque censebatur tacite profiteri, quia concurrerunt ea, quæ ad tacitam professionem requiruntur, de quo dictum supra *l. 3. Decret. Tit. 31. n. 112. & 2. seqq.* At vero in hoc cap. mulier illa solum suscepit habitum professorum extra Monasterium, neque exercuit actum aliquem, per quem videri posset tacite professa. Non obstat etiam *c. Porrectum. 13. de Regular.* ubi dicitur, quod valet professio facta sine susceptione habitus Religionis: quia illud loquitur, quando intervenit expressa professio. Nec denique obstat *c. Sicut. 17. de Regular.* quia illud c. præter habitum requirit professionem: & sic illa jura nil faciunt contra communem intellectum supra allatum hujus cap. *Alex. de Nevo hic n. 10.*

XXIII. Notandum 2. Quando assumitur habitus professorum extra claustrum Monasterii, cum promissione alicujus ex substantialibus regulæ, tunc votum solemnizatur, seu fit votum solemne, ita ut impediat, & dirimat matrimonium postea contractum: quando vero suscipitur habitus professorum extra claustrum, sed non promittitur aliquod ex substantialibus regulæ, hoc casu, non inducitur tacita professio, quantocunque tempore habitus deferatur, nec dirimitur matrimonium postea contractum: sed inducitur tantum votum simplex, quod impedit matrimonium contrahendum, ut dicitur in hoc cap. quia ex quo mulier, de qua fit ibi mentio, habitum professorum suscepit, quantum in se fuit, videtur voluisse vitam mutare, & observare continentiam, & ideo impeditur matrimonium contrahere. Et ista est communis expositio, teste *Alex. de Nevo hic n. 13. in casu 3. Fagn. hic n. 6.*

XXIV. Assertio 3. Votum simplex castitatis impedit quidem, ne matrimonium licite initi possit, non tamen dirimit postea initum, sed tale matrimonium validum est, non obstante voto simplici castitatis, prout sumitur ex *c. Rursus. 6. h. t.* Nam cum quidam votum castitatis (sim„ plex) emisisset, postea juravit, se quandam in uxorem „ ducturum: unde quæsitum fuit, utrum istorum esset ser„ vandum, votum, an juramentum? Respondet Papa Cæ„ lestinus III. quod, cum simplex votum apud DEUM „ non minus obliget, quam solemne, ob id, quod temere „ te juravit, pœnitentiam agat: & votum, quod DEO fe„ cit, studeat observare. Si vero postquam juravit, motu „ proprio, matrimonium contraxit, illud tenet, ac valet, „ cum votum simplex impediat matrimonium contrahen„ dum, non tamen dirimat jam contractum. Prout etiam „ habetur in *c. Consuluit. 4. eod.* & dictum supra. Ratio

ast, tum

est, tum quia per votum simplex castitatis non fit traditio proprii corporis in alium, sed solum fit promissio de traditione facienda: cum ergo dominium rei promissæ maneat penes voventem, si postea vovens per initum matrimonium corpus proprium tradat alteri, illicite quidem est talis traditio, quia contra fidem datam fit, est tamen valida, quippe facta a vero domino sui corporis. Tum quia, qui votum simplex castitatis emittit, proprie non mutat statum, nec magis se subjicit Ecclesiæ, quam antea subjectus erat: & sæpe sine magna deliberatione, & privatim absque testibus hujusmodi vota fiunt. ideo non expediebat, ut Ecclesia hujusmodi matrimonia, post votum simplex castitatis inita irritaret, licet absolute potuisset *Sanch. l. 7. de matr. dis. 11. n. 4.*

XXV. Ubi pro explicatione hujus c. notandum 1. quod votum simplex, & solemne non differunt per se, & ex natura voti, vel Jure Divino specifice, & essentialiter, sed solum ex Ecclesiæ Constitutione accidentaliter, & extrinsece, ut constat ex *c. un. de voto in 6.* & docet *Sanch. l. 7. de matr. dis. 25. in princ.* & *in præcepta Decal. l. 5. c. 4. n. 7.* & dictum supra *l. 3.* Et hoc est, quod in cit. cap. dicitur, *quod votum simplex non minus obliget quoad DEUM, quam solemne*: quia scilicet secundum se, & seclusa Constitutione Ecclesiæ, æqualiter obligant: nam utrumque in perpetuum obligat, & utriusque violatio est peccatum mortale, quamvis violans votum solemne gravius peccet, *Gl. hic V. Apud DEUM.* Sicut etiam eandem vim habent, quoad impediendum matrimonium contrahendum: sed ex Constitutione Ecclesiæ votum solemne est fortius, quia non solum impedit, ne licite, sed etiam ne valide contrahatur: sed matrimonium postea contractum omnino dirimit, & invalidum reddit, *Abb. hic n. 6.* Simile est, cum dicitur, quod inter simplicem loquelam, & juramentum DEUS non facit differentiam, *c. Juramenti. 12. caus. 22. q. 5.* magis tamen peccat perjurus, & gravius punitur, quam qui simpliciter mentitur, *Gl. fin. ibid.*

Notandum 2. Contractus etiam juratus contra votum præcedens initus non tenet, & sic votum etiam simplex, (quale est castitatis servandæ, alio non intervenienre) est fortius vinculum, quam juramentum: imo non valet juramentum contra votum editum, sed est temerarium, *Abb. hic n. 3.* & patet ex hoc c.

Notandum 3. Indubitatum dicitur; quod communis opinio DD. tenet, ut colligitur ex fine hujus cap. Ubi Papa dicit, nihil ambiguitatis illam quæstionem continere, quod votum simplex impediat matrimonium contrahendum, sed non dirimat contractum, quia est communis opinio, quam Judex in judicando sequi debet, *Alex. de Nevo hic n. 6.*

XXVI. Porro Gregorius XIII. in nova Constitutione, quæ incipit *Ascendente Domino*, edita anno 1584. in hoc Jus commune antiquum correxit, ac statuit, ut in Religione Societatis JESU tria vota simplicia, post biennium probationis emissa (adeoque etiam votum simplex castitatis) irritent matrimonium postea contractum, ita ut omnes li, qui prædicta tria vota substantialia, tametsi simplicia emiserunt, matrimonium contrahere nequeant; quia imo eos omnes ad contrahendum inhabiles facit, ac hujusmodi contractus nullos, & irritos esse declarat: quamvis hæc vota matrimonium antea contractum non dirimant, quia de hoc nulla ibi fit mentio, ac proinde illa quoad hoc manent sub dispositione Juris communis. Causa autem hujus novæ Constitutionis fuit, quia in his votis simplicibus omnino cessant rationes, ob quas votum castitatis simplex non irritat matrimonium in sæcularibus; de quibus supra *n. 24.* Nam hujusmodi vota simplicia in Societate emittuntur cum magna deliberatione, nempe post biennium probationis: & per illa vere mutatur status sæcularis in regularem, & voventes possunt cogi ad permanendum in Religione, & servanda vota, ac puniri tanquam Apostatæ, si a proposito recedere velint, ipsique nova obligatione, & novo statu Ecclesiæ subjiciuntur, prout deciditur in prædicta Constitutione Gregorii XIII. & recte notavit *Sanch. cit. dis. 11. n. 5.*

§. III.

An per votum simplex castitatis dirimantur præcedentia sponsalia de futuro?

XXVII. De hac quæstione agitur in *c. Veniens. 5. h. t.*
„ Ubi habetur, quod quædam mulier promisit, se cuidam
„ viro absenti nupturam, sed postea audiens plura de seve-
„ ritate illius noluit ei copulari; seu matrimonio jungi:
„ cum vero timeret, ne cogeretur illi nubere, in manibus
„ cujusdam Eremitæ, votum continentiæ (simplex) emi-
„ sit: non tamen vestem, seu habitum, vel locum mutavit:
„ quo audito, vir cum alia matrimonium contraxit. Con-
„ sultus Papa rescribit, tutius esse, ut prædicta mulier, post
„ fidem datam, & simplex votum, matrimonium contrahat,
„ quam fornicationis reatum, seu peccatum incurrat: ideo-
„ que si in facto non sit ulterius processum, ipsi ob fidem
„ mentitam, seu non servatam, & votum violatum, con-
„ grua satisfactio, seu pœnitentia imponatur, & licen-
„ tia contrahendi matrimonium detur. „

XXVIII. Jam ergo oritur quæstio supra proposita, an in casu hujus cap. per votum simplex castitatis editum a muliere, fuerint dissoluta sponsalia priora, per quæ hæc mulier promisit, se nupturam viro cuidam absenti? in qua se certum est 1. per votum ingrediendi Religionem priora sponsalia dissolvi, quia illud habet se respectu sponsalium, sicut votum solemne Religionis se habet respectu matrimonii rati: sicuti ergo hoc dissolvit matrimonium ratum, ita illud sponsalia, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 46. n. 2.* 2. Certum est, per votum simplex castitatis perpetuæ præcedens sponsalia illa irritari, quia continent promissionem rei illicitæ, *Sanch. c. l. n. 3.* Certum est 3. quando unus ex sponsis castitatem vovit, alterum a sponsalibus servandis liberum esse, quia vovens censetur eo ipso sponsalibus renunciasse: accedit, quod res sint notabiliter mutatæ, cum enim vovens non possit petere debitum conjugale, grave onus forat alteri impositum, si semper cogeretur petere, maxime si esset fœmina, *Sanch. c. l. n. 5.*

XXIX. His suppositis, quando quæritur, utrum post sponsalia inita, possit licite emitti votum simplex castitatis, & servari, ita ut per illud dissolvantur sponsalia priora, etiam ex parte voventis, duplex est sententia. Prior asserit, sponsalia de futuro dissolvi per subsequens simplex votum perpetuæ continentiæ, editum animo permanendi in sæculo, ita ut vovens non possit matrimonium antea promissum inire, quam tenet *Tanner. Tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 4. n. 54.* & alii apud ipsum. Qui eam extendunt etiam ad sponsalia jurata, & est sententia probabilis. Ratio est, quia simplex promissio sponsalium videtur cedere simplici promissioni castitatis, utpote de meliore bono incompatibili cum matrimonio: & voti vinculum videtur fortius, quam sponsalium, inducit enim obligationem fidelitatis erga DEUM, sponsalia vero solum erga hominem: neque etiam promissum infringit, qui in melius id commutat, *c. Pervenit. 3. de Jure jur.* & quia votum hanc tacitam conditionem in se continet, *nisi statum perfectiorem continentiæ elegero.* Idque etiam probari videtur ex *cit. c. Veniens. h. t.* Ubi mulier, ut a sponsalibus liberaretur, castitatem vovit, & rogatus Pontifex an nubere possit, non obstante voto, respondet, ob periculum fornicationis injungendam illi esse pœnitentiam de voto violato (id est, animo violandi votum, quia petebat sibi dari licentiam nubendi, ut explicat *Gl. ib. V. Voto*) quæ etiam data ei fuit: ergo votum castitatis prævalet sponsalibus, alias volens servare fidem sponsalium nubendo, non peccaret contra votum, quippe quo stante maneret obligatio ad nubendum. Et juxta hanc sententiam, si quis post votum castitatis editum, contrahat cum alia matrimonium, violabit quidem votum, non tamen fidem priorum sponsalium, quia ea jam omnino erant dissoluta per votum, *Sanch. cit. dis. 46. n. 8.*

XXX. Altera sententia, quam tenet *Silvest. V. Sponsalia. q. 7. Navarr. in Man. c. 22. n. 27. §. 10. Sanch. cit. dis. 9. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 6.* & docent plures Canonistæ in *c. Veniens. 5. h. t.* asserit, per votum etiam simplex castitatis editum post sponsalia prius contracta, illa non dissolvi. Idque colligitur ex *cit. c. Veniens.* ubi mulieri, quæ post sponsalia, seu promissum matrimonium, votum continentiæ edidit, & sponsus ad alias nuptias transiit, pœnitentia imponitur, tum propter fidem desponsationis violatam, & quia per ipsam stetit, ne promissum matrimonium contraheretur: tum propter votum, a quo cupiebat liberari, ut alteri nubere posset, ergo votum castitatis non dissolvit sponsalia præcedentia. Ratio est, quia DEUS non acceptat votum, seu promissionem rei prius alteri promissæ, & in ejus præjudicium: sicut si quis vovet, seu promisit DEO dare equum, quem antea jam promiserat, vel donaverat Titio, non valet tale votum, quatenus cedit in injuriam Titii. Ergo similiter DEUS non acceptat votum sponsi, quo promittit corpus suum DEO, quod jam promissum fuit alteri per sponsalia. Deinde nullo jure probatur, sponsalibus inesse hanc tacitam conditionem, nisi statum continentiæ perfectiorem fuero amplexus, in *c. Pervenit. 3. de Jurejur.* est sermo de voto, quod fit DEO, qui rem meliorem velle acceptare censetur: non autem de promissione homini facta, hanc enim non licet propria auctoritate, in melius commutare, cum præjudicio alterius, *Sanch. c. l. n. 9. & Laym.* Neque etiam obstat, quod si duo vincula incompatibilia, & valida concurrunt, fortius prævalet, *c. Si inter. c. 2. de sponsal.* Sed vinculum voti perpetuæ castitatis est incompossibile cum sponsalibus de futuro, & est fortius, quia inducit obligationem fidelitatis respectu DEI, sponsalia vero solum respectu hominis. Resp. majorem esse veram, quando utrumque vinculum est validum: at votum non est validum, quatenus cedit in præjudicium sponsæ, *Sanch. c. l. n. 11.*

XXXI. Notandum hic præterea 1. quia prior sententia asserens per votum simplex continentiæ priora sponsalia dissolvi, saltem ob gravium DD. auctoritatem probabilis est, ideo potest quis a sponsalibus, præsertim clam initis, animo eligendi statum perfectiorem continentiæ, tuta conscientia, resilire: si vero palam sponsalia, & publice inita sunt, via poterit vovens, propria auctoritate, sine infamia sponsæ, & multorum querelis, a sponsalibus, propria auctoritate, recedere. Et hinc in foro externo Judex Ecclesiasticus sponsum, qui asserit, se post sponsalia, votum continentiæ edidisse, compellere solet, ut viam tutiorem eligat, nempe ut vel sponsalia servet, & impleat, vel ut intra præfixum ei tempus, Religionem ingrediatur, vel saltem Ordinem sacrum suscipiat, *Laym. cit. c. 2. n. 7.*

Notandum II. Is, qui post sponsalia contracta, simplex votum continentiæ edidit, non tenetur Religionem ingredi, & profiteri, qui eam non vovit, consummatam autem,

tem, quam vovit, non obligatur tam difficili medio implere, unde ingredi quidem Religionem potest, si velit, vel debet sponsalia implere, & perficere, contrahendo matrimonium, quia sponsalia non sunt dissoluta, *Sanch. cit. disp. 46. n. 12. Laym. cit. c. 2. n. 8.* ubi *n. 9.* addit, quod qui voto continentiæ abstrictus licite, vel illicite matrimonium contraxit, non potest petere debitum, donec dispensationem impetret.

Notandum 3. Cum votum continentiæ editum, post sponsalia de futuro, illa non dissolvat, nec impediat, quin vovens possit matrimonium inire, juxta probabiliorem sententiam; est tamen tale votum validum, & obliget quoad se, & in ipsius voventis præjudicium, non autem in alterius, seu sponsæ præjudicium, ita ut non potuerit se obligare vovens ad non ducendam illam, cui fidem dedit, sive cum qua sponsalia contraxit: tenetur tamen vovens, si sponsa fidem datam remittat, vel ex justa causa sponsalia, aut matrimonium dissolvatur, servare castitatem, & contracto matrimonio, non potest petere debitum, etsi possit reddere. Idque probatur ex *c. Veniens 5. h. t.* Ubi mulieri, quæ post sponsalia continentiam perpetuam vovit, cum sponsus ad alias nuptias transiisset, licentia conceditur alteri nubendi, injuncta ei pœnitentia ob animum, seu intentionem violandi votum; ergo votum fuit validum, *Sanch. cit. disp. 46. n. 15.*

Porro in *cit. c. Veniens.* mulier non petiit licentiam nubendi illi, cui desponsata fuit, & fidem dedit, is enim jam cum alia matrimonium iniit, ut ibidem dicitur, sed petiit licentiam nubendi alteri, ad quod requirebatur dispensatio, valet enim hoc votum respectu aliorum, ut supra dictum, *Sanch. c. l. n. 11.* Ex quo patet responsio ad argumentum allatum ex *cit. c. Veniens,* pro prima sententia.

XXXII. Notandum 4. ex *cit. c. Veniens.* aliqui DD. colligunt, quod etiam Episcopus possit dispensare in voto perpetuæ castitatis, quia hic Episcopus absolvit quandam fœminam a voto, quo promiserat DEO perpetuam castitatem. Sed verius est, Episcopum jure ordinario id non posse, quia in hujusmodi votis relaxatio est reservata S. Pontifici, ut docet *Abb. hic in fine & Azor. p. 1. l. 11. c. 19. q. 15.* Itaque Episcopus hic dispensavit, ex commissione Papæ, ut patet ex illis verbis in fine, *Et ei, cui vult, licentiam nubendi in Domino tribuere non postponas.* Quamquam probabile sit, etiam Episcopum posse dispensare in voto castitatis perpetuæ, ob urgentem causam, seu gravem necessitatem, prout est probabile periculum incontinentiæ, seu fornicationis, præsertim si interveniat simul moralis impotentia, seu grave impedimentum adeundi Pontificem, adeoque sit periculum in mora, *Sanch. l. 8. de matr. disp. 9. n. 22.* & alii apud *Barbos. in Collect. in cit. c. veniens. n. 5.* Porro causæ, ob quas dispensatum fuit cum muliere, de qua fit mentio in hoc c. ut posset nubere alteri, erant, tum quia votum emisit ex timore sævitiæ viri, ne cogeretur illi nubere: tum propter majus periculum evitandum, quia erat juvenis, & suspecta de incontinentia, *Alex. de Nevo num. 9.*

TITULUS VII.

DE EO, QUI DUXIT IN MATRIMONIM, QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

Hic Titulus latius patet, quam ejus Rubrica, seu inscriptio contineat; agitur enim in illo de impedimento criminis, non tantum adulterii, per quod dirimitur matrimonium subsequens, sed etiam de crimine homicidii, sive machinationis mortis alterius Conjugis, per quod similiter dirimitur matrimonium, ideoque de utroque hoc loco agemus.

§. I.

An, & quando adulterium dirimat matrimonium subsequens?

Assertio 1. Adulterium dirimit matrimonium subsequens si vir, vivente legitima uxore, cum alia per verba de præsenti matrimonium contraxerit (scilicet de facto, vel potius contrahere attentaverit, cum nemo simul duas uxores habere possit.) vel saltem de matrimonio post mortem conjugis prioris contrahendo promissionem fecerit, tum enim non potest vir, post mortem prioris uxoris, secundam retinere, vel de novo cum eadem matrimonium contrahere, quia matrimonium cum secunda initum est ipso jure nullum, & irritum, prout constat ex *c. Relatum. 4. caus. 31. q. 1.* Ratio autem hujus impedimenti est, ne ob promissionem, & spem matrimonii futuri, captetur occasio occidendi priorem conjugem, *Sanch. l. 7. de matr. disp. 79. n. 1.* Sufficit autem, ut adulter cum adultera ineat matrimonium clandestinum, nec enim potest inire validum, durante adhuc priore conjugio, *Sanch. c. l. n. 8.* & perinde est, sive adulterium præcedat, sive sequatur matrimonium cum adultera initum, vel promissionem cum illa ineundi; in utroque enim casu incurritur hoc impedimentum dirimens matrimonium, *c. ult. h. t.* quia in utroque præbetur ansa captandæ mortis conjugis, *Sanch. c. l. n. 3.*

II. Assertio 2. Si quis vivente legitime sua uxore, cum alia contrahat matrimonium, ignorante prima uxorem ipsius adhuc vivere: is mortua prima uxore, si petat a secunda separari, non debet ab illa separari, quamvis secunda possit a viro, si velit, discedere, prout rescripsit Papa Alexander III. in *c. Propositum. 1. h. t.* Nam cum quidam „ uxorem habens aliam hujus rei ignaram sibi matrimonio „ copulasset, & prima mortua, a secunda vellet discedere „ (asserens, quod uxore vivente non licuit sibi eam ducere, ut habetur in integra lectione hujus c.) Consultus „ Papa respondit: *licet* in Canonibus habeatur expressum, „ (*c. 1. caus. 31. q. 1. c. Ex litterarum 4. & seq. & c. ult. in fine h. t.*) ut nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit „ adulterio, & maxime illam cui fidem dederat, uxore sua „ vivente, vel quæ machinata est in mortem: quia tamen „ prædicta mulier fuit inscia, quod ille aliam uxorem viventem haberet: neque etiam æquum est, ut ille vir, „ qui contra Canones egerat de dolo suo commodum reportet: ideo decernit idem Pontifex, ut nisi mulier illa „ divortium petat, non sint ab invicem separandi, scilicet „ de facto, nam de jure separari non poterant, cum matrimonium nunquam tenuerit, *Abb. hic in fine.*

III. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. duo sunt casus, in quibus propter delictum adulterii prohibetur matrimonium iniri inter adulterum, & adulteram. Primus est, quando adulter dat fidem adulteræ, seu promittit se illam ducturum in uxorem, mortua sua legitima uxore, vel si de facto contrahit matrimonium cum illa, uxore legitima adhuc vivente, *c. Cum haberet. 5. & ult. h. t.* de quo infra. Secundus casus est, quando intervenit machinatio in mortem alterius Conjugis, qualis autem machinatio requiratur, dicetur infra, *Alex. de Nevo hic n. 2.*

Notandum 2. Delictum adulterii non cadit in ignorantem, quia adulterium sine dolo malo non committitur, *L. pen. ff. ad leg. Jul. de adult.* ignorans autem caret dolo; idque procedit, etiamsi sit crassa, & supina ignorantia, quia ubi lex requirit dolum, etiam lata culpa non æquiparatur dolo, *Alex. de Nevo hic n. 3.* & ideo mulier illa in casu hujus cap. excusatur ab adulterio, quia non fuit in dolo, ignoravit enim, quod vir ille uxorem adhuc viventem haberet, *Hostiens. hic V. Insciam hujus rei.*

Notandum 3. post mortem primæ uxoris, matrimonium cum secunda initum non est validum, nisi novus consensus interveniat, quia prior consensus nullus fuit, novus autem consensus intervenire potest, vel expresse verbis, vel tacite, & facto, quia eo ipso, quod uterque certior factus est de morte prioris conjugis, præsumitur, si carnalis copula subsequatur, tacite consentire. Quod si mulier secunda non vult consentire ad ipsius instantiam, fit divortium, quia cum illa non fuit matrimonium, cum fuerit ducta, vivente prima uxore. Si vero vir nolit consentire, per Ecclesiam compelli debet ad consentiendum, *Hostiens. hic in c. 1.* Porro vir, ratione fidei promissæ secundæ mulieri, non potest separationem petere: mulier vero non obligatur manere cum viro, quia ipsa decepta fuit, & ignara contraxit, putans illum non habere aliam uxorem: & matrimonium non potest claudicare, ut teneat ex parte unius contrahentis tantum, *Vivian. in Ration. in cit. c.* Si tamen vir iste contraheret matrimonium cum alia tertia, post mortem primæ uxoris, illud teneret, *Gl. fin. in c. 1. h. t.*

Notandum 4. quamvis in pluribus Canonibus relatis *caus. 31. q. 1.* absolute, & sine addito statuatur, ut nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio, idemque prohibeatur in *c. 1. h. t.* ex aliis tamen Canonibus, *c. Si quis. 5. & 2. segg. cit. caus. 31. q. 1.* & pluribus capitulis hujus Tit. constat; solum adulterium non sufficere ad dirimendum subsequens matrimonium, sed insuper requiri, ut vir fidem dederit, seu promiserit matrimonium adulteræ, vel actu cum illa contraxerit, vel ut adultera in mortem uxoris prioris machinata fuerit, ut ex infra dicendis patebit.

IV. Sed quomodo intelligenda sunt illa verba hujus cap. ubi dicitur: ut nullus ducat in matrimonium, quam prius polluerat adulterio, *maxime illam, cui fidem dederat, uxore sua vivente* (vel si de facto eam quis duxit, *Gl. hic V. Fidem*) *vel qua machinata est in mortem uxoris*; nam sensus esse videtur, quod quis non possit ducere in uxorem illam, quam polluit per adulterium, etiamsi non dederit fidem adulteræ, neque hæc machinata fuerit in mortem uxoris illius, quia videtur innui, quod etiam extra casus hic expressus prohibitum sit matrimonium cum adultera, etsi præcipue illi prohibeantur, quod tamen falsum est, ut patet ex *c. Significasti. 6. h. t. Alex. de Nevo in cit. c. 1. n. 6.* Unde Abb. & alii quidam DD. dictionem *maxima* exponunt pro *tantum*, vel *duntaxat*, id est, tantummodo his casibus matrimonium esse interdictum inter adulterum, & adulteram, quando simul & contractus matrimonii, vel data fides contrahendi matrimonii inter eos intervenit, vel etiam machinatio in mortem uxoris. Verum quia hæc expositio non congruit Canonibus supra allegatis, ideo probabilior est interpretatio Gratiani in *c. Illud vero 3. §. Hic subaudiendum est, caus. 31. q. 1.*

Nam in *cit. Can. Illud*, statutum fuit, ut si quis cum uxore alterius fuerit fornicatus, marito mortuo, is non possit matrimonialiter copulari cum ea, quam prius polluit per adulterium: ubi subintelligendum est, nisi prius peracta pœnitentia, & si nihil in mortem viri is machinatus fuerit, vel si vivente viro, fidem adulteræ non dedit, sed ducturum eam in conjugem, si viro ejus superviveret. Quare in Canonibus supra allatis non prohibetur præcise, ne adulter contrahat matrimonium cum adultera, defuncto marito adulteræ, sed ne contrahat ante peractam ab eo pœnitentiam, ob adulterium a se commissum, prout interpreta-

tur

tur *Gratian. ibid.* & confirmatur ex *c. Si quis vivente. c. ead. caus. & q.* ubi habetur, quod si quis, vivente marito, conjugem illius adulteravit, possit post peractam pœnitentiam viduam ejus in conjugem ducere, quam viro vivente per adulterium polluit: Et hanc interpretationem sequitur etiam *Henric. Canis. in Commentar. in hunc Titulum num. 7.*

V. Assertio 3. Si quis contraxit per consensum de præsenti præstitum cum una, quam tamen carnaliter non cognovit, adeoque matrimonium non consummavit, sed postea cum alia scienter contrahat (quia scientes primam uxorem vivere, de facto simul contrahunt matrimonium) eamque carnaliter cognoscat: hoc casu; si primum matrimonium non fuit validum, quia coacta contraxit, nec eam carnaliter cognovit, talis, etiam mortua prima uxore, non potest manere cum secunda, nec eam habere in uxorem. Si verò prius matrimonium fuit validum, licet prima uxor sit mortua, non potest habere secundam in uxorem, si scientes primam vivere matrimonium contraxerunt: secus, si ignoranter contraxit cum secunda, nesciens primam adhuc vivere, tunc enim aliam ducere poterit; prout sumitur ex *c. significavit 2. h. t.* Ubi talis casus proponitur: Quidam „ O. nomine Andegevensis vi, seu metu cadente in virum „ constantem coactus fuit mulierem A. accipere in uxo- „ rem: postea verò libere aliam in uxorem duxit, sed com- „ pulsus fuit ab Archiepiscopo Eboracensi jurare se non ac- „ cessurum ad illam, quam libere duxit, donec lis inter ip- „ sum, & dictam mulierem A. in Judicio Ecclesiastico „ fuerit terminata, prout habetur in integra lectione hu- „ jus cap. Causa hac delata ad Papam Alexandrum III. „ is rescribit, & mandat, ut constiterit, quod dicto O. „ tanta vis fuerit illata, ut coactus, & non sponte in pri- „ mam consenserit, nec post præstitum juramentum ip- „ sam A. carnaliter cognoverit, ad illam, quam postea „ sponte accepit, revertendi libera facultas ipsi tribuatur: „ alioquin ne ad secundam revertatur, sub interminatione „ anathematis, seu excommunicationis illi inhibeatur, ita „ tamen ut aliam in uxorem ducendi licentia ipsi detur.

VI. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. ut adulterium dirimat matrimonium subsequens, requiritur ut matrimonium prius contractum sit validum; si enim esset revera invalidum, adulterium illud existimatum, cum futuri matrimonii promissione, non dirimeret sequens matrimonium contractum cum adultera, prout deciditur in *cit. c. 2. h. t.* ubi statuitur, quod matrimonium gravi metu injuste incusso contractum, adeoque ipso jure irritum, etsi solum sit ratum, & carnali copula non consummatum, non dirimat matrimonium postea initum cum adultera; modo prius matrimonium invalidum non fuerit postea expresse, vel tacite ratificatum, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 79. n. 30.* Ratio est, quia quando primum matrimonium non est verum, quia invalidum, tunc non committitur verum adulterium, ideoque per illud non debet impediri, aut dirimi secundum matrimonium valide contractum; non enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *c. Illud. 8. de Jure patron.*

Notandum 2. per copulam carnalem subsequentem matrimonium gravi metu contractum, illud ratificatur, & validum redditur, quia per illam quasi purgatur metus, dummodo ea copula sit spontanea, & affectu maritali habita, non autem metu gravi extorta ad consummandum matrimonium, *Sanch. libr. 4. de matr. dis. 18. n. 15.*

Notandum 3. Matrimonium validum, etiam ante carnalem copulam, & nondum consummatum, inducit impedimentum dirimens perpetuum, ita ut non possit quis ducere, vel habere in uxorem illam, cum qua contraxit, & consummavit matrimonium, vivente prima uxore, etsi non cognita: & sic ad constituendum hoc impedimentum non requiritur, ut primum matrimonium sit carnali copula consummatum, sed sufficit solus contractus matrimonii, etiam absque carnali copula, modo is sit validus, ut colligitur ex hoc cap. *Alex. de Nevo ibid. n. 5.*

Notandum, 4. Per juramentum adjectum matrimonio gravi metu contracto, non efficitur hoc validum, ut probatur *ex cit. c. 2. h. t.* Ubi expresse habetur, eum qui post matrimonium metu contractum, & juramento firmatum, aliam duxit, debere permanere cum secunda, priusque matrimonium fuisse invalidum; ergo per juramentum non redditur validum matrimonium: & ratio est, quia matrimonium gravi metu contractum est irritum, ob defectum liberi, & spontanei consensus substantialiter requisiti, *c. Cum locum 14. de sponsal.* quem defectum juramentum non supplet, *Sanch. cit. libr. 4. dis. 20. n. 12.* Quin imo tale juramentum adjectum matrimonio gravi metu extorto non obligat, nec relaxatione indiget, ut docet etiam *Sanch. cit. dis. 20. n. 15.* quia Ecclesia, non tantum irritat matrimonium metu initum, sed etiam juramentum tali matrimonio appositum; ut colligitur ex *cit. c. 2. h. t.* Ubi dicitur: Eum, qui post matrimonium metu contractum, & juratum cum una, aliam ducit, cum secunda valide contraxisse, & licite posse cum illa permanere: alioquin si tale juramentum obligaret, additum fuisset, ut aliqua pœnitentia juranti imponeretur, ob violationem juramenti, sicut factum fuit in *c. Sicut. 22. de sponsal.* de quo plura videri possunt apud *Sanch. c. l. n. 15.*

VII. Assertio 4. Si quis, vivente prima uxore, a qua se ob adulterium ejus separavit, quoad torum, & quæ monialis facta est, contrahat cum secunda, quæ scivit, quod vir ille aliam habeat uxorem, is mortua prima uxore, separari debet a secunda, ita tamen ut possit ducere in uxorem, non secundam, sed aliam tertiam, prout statuitur in *c. Ex litterarum 4. h. t.* Nam cum quidam uxo- „ rem suam deprehensam in adulterio (& de eo convi- „ ctam, *Gl. hic V. Deprehensam.*) cum consensu Episco- „ pi, dimisisset, quæ postea assumpsit habitum Monacha- „ lem, sed maritus illius, ante mortem uxoris suæ aliam „ duxit, ex qua plures suscepit liberos, & tandem etiam „ legitima ejus uxor decessit. Consultus super hoc Papa „ Clemens III. respondit, virum illum separandum esse a „ secunda fœmina, quam superinduxit: posse tamen eun- „ dem virum, imposita illi pœnitentia ob adulterium, a- „ liam ducere in uxorem.

Hinc colligitur, etsi conjuges separentur, quoad torum, propter adulterium ab uno commissum, vinculum matrimonii nihilominus manet, etiamsi adultera ingressa sit Monasterium, quia matrimonium semel consummatum non dissolvitur, nisi morte naturali, *c. 1. & 2. caus. 32. q. 7.* Nam talis vir contrahendo cum secunda, vivente prima, & illam carnaliter cognoscendo, committit adulterium, & ideo in pœnam sic contrahentes fiunt inhabiles, ut non possint contrahere matrimonium inter se, quamvis mortua legitima uxore, adulter cum alia possit matrimonium contrahere, & è converso adultera cum alio, *Abb. hic n. 2. & 3. & Alex. de Nevo, n. 3. & 5.*

VIII. Porro quod dictum est, eum, qui vivente uxore legitima, cum secunda contrahit, & cum ea adulteratur, etiam prima mortua, ab illa separandum esse, id procedit, etiamsi longo tempore ei cohabitaverit, & filios ex ea susceperit, prout statuitur in *c. Cum haberet. 5. h. t.* „ Nam cum quidam, Joannes nomine, habens legitimam „ uxorem, cum altera Margarita nomine adulterium per- „ petrasset, & ob hoc in jus vocatus adulteram abjurasset, „ postea juramento contempto, & vivente legitima uxore „ sua, cum eadem matrimonium contrahere præsumpsit, „ eique diu cohabitavit, ac tandem mortua legitima uxo- „ re, per decennium adulteræ adhuc cohabitando, decem „ ex illa filios procreavit. Consultus super hoc Pontifex „ jussit illos separari, & injuncta ipsis pœnitentia, perpe- „ tuam continentiam iisdem indici, quia tanto tempore „ publice, & ex certa scientia in adulterio, & perjurio „ perdurarunt. Nam Leo Papa statuit (in *c. 1. caus. 31. q. 1.*) ut nullus ducat in matrimonium, quam adul- „ terio polluit: sed hic plus processum fuit, quam si fi- „ des tantum data fuisset adulteræ, ut defuncta legitima „ uxore, eam duceret in uxorem, quia vivente etiam pri- „ ma legitima uxore, mœchus mœchæ adhæsit, & jura- „ mentum suum temere violavit. Quale connubium, et- „ si juramentum non intercessisset, tam Gregorius Papa „ (ut putat *Hostiens. hic V. Gregorius*) quam Triburien- „ sis Synodus detestatus, *cap. Relatum 4. & cap. Si quis. 5. caus. 31. q. 1.* Cujus tamen quoad hoc decretum „ non reperitur positum in Corpore Decretorum, & tales „ præcipit publicæ pœnitentiæ subjici, ac perpetuo, sine „ ulla spe conjugii, permanere. Neque juvat quidquam, quod „ dicti Joannes & Margarita per decennium cohabitarunt, „ ac decem filios susceperunt, quia multiplicitas prolis sic „ susceptæ eorum crimen exaggerat, & diuturnitas tem- „ poris peccatum non minuit, sed auget. Additur in fi- „ ne, Episcopum curare debere, ut uterque adulter libe- „ ris suis, quatenus eis suppetunt facultates, alimenta ne- „ cessaria subministret.

IX. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. judex Ecclesiasticus potest compellere adulterum, ut abjuret adulteram, hoc est, eam a se dimittat, cum juramento, quod eam deinceps recipere nolit. Quare Judex Ecclesiasticus potest cognoscere, & judicare de adulterio, non solum cum agitur ad separationem matrimonii quoad torum; sed etiam ut reintegretur matrimonium, & desistatur a peccato adulterii, *Abb. hic num. 2. & Alex. de Nevo num. 1. & 2.*

Notandum 2. In casu hujus cap. adulteris major pœna infligitur, scilicet perpetua continentia, quia plus est, hoc est, majus impedimentum est de facto contrahere cum adultera matrimonium per verba de præsenti, eamque cognoscere, quam solum fidem dare per verba de futuro de matrimonio contrahendo, post mortem uxoris; tunc enim datur adultero licentia aliam ducendi, præter adulteram, ut in *c. 1. & 4. h. t.* quia ergo hic isti plus peccaverunt, ideo etiam plus puniuntur, *Gl. hic V. Perpetua continentia, & V. Et quod hic plus. Hostiens. ibid. V. Perpetua continentia, & V. Plus processum, Alex. de Nevo hic n. 3.*

Notandum 3. Diuturnitas temporis non minuit peccatum in foro animæ, & quoad DEUM, sed potius auget, & fit gravius, etiamsi non sit iteratum, quia non pœnitendo videtur contempsisse Divinum judicium, & præceptum Ecclesiæ, *Abb. hic. n. 4. & Alex. n. 9.*

Notandum 4. Liberis, non solum legitimis, sed etiam spuriis, sive natis ex adulterio, vel alio jure damnato concubitu, præstanda sunt a parentibus alimenta necessaria, secundum proprias facultates, saltem ex æquitate Juris Canonici, ut habetur in fine hujus *c. junct. Gl. fin.* quod in hoc correxit rigorem Juris Civilis in *Auth. Ex complex. C. de incest. nupt.* quia Jus naturale dictat, hominem a parentibus procreatum educari, conservari, & ali debere, ne pereat, quod jus commune est filiis legitimis, & illegitimis, *Covarr. in l. 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 6. n. 1. & 2.*

Azor. p. 1. lib. 5. c. 11. in princ. Atque hæc in re standum est Juri Canonico, etiam in foro Civili, & in Terris Imperii, maxime si liberi aliunde non habeant, unde alantur, ut tradit *Azor. c. l.* Idque servandum esse in utroque foro secundum communem DD. sententiam testatur etiam *Gail. lib. 2. obs. 88. n. 4.*

X. Assertio 5. Si quis vivente prima uxore, secundam insciam criminis adulterii duxerit in uxorem, mortua prima, licite manere potest cum secunda, si novus consensus intervenerit, prout sumitur ex *c. Veniens. 7. h. t.* „Ubi talis casus proponitur: Laicus G. in civitate Lemovicensi quandam sibi matrimonialiter copulavit, a qua postea recedens Messanam venit; ubi cum alia muliere M. inscia, quod ipse jam aliam haberet uxorem, matrimonium solemniter contraxit. Verum pœnitentia ipsi injuncta, jussus est redire ad primam legitimam uxorem, quam cum in patriam rediisset, invenit jam mortuam, ideoque reversus Messanam, & prædictæ M. tanquam legitimæ uxori cohabitavit. Re delata ad Papam Innocentium III. is respondit: licet vivente legitima uxore, ipse G. non potuerit prædictam M. in uxorem copulare: ea tamen defuncta, quia solutus fuit a lege ipsius in eandem potuit de novo matrimonialiter consentire: dummodo prius non præstiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit in mortem uxoris. Quare mandat Pontifex Capitulo Messano, ut si ita est, eidem G. Licentiam concedat, ut supradictæ M. affectu conjugali adhæreat.„

XI. Ratio decisionis est, quia licet vir fuerit in mala fide, ideoque ei pœnitentia injuncta fuit, & jussus redire ad primam legitimam uxorem, mulier tamen secunda in bona fide fuit, nec commisit adulterium, quia ignoravit virum habere aliam uxorem, *Gl. fin. hic*, & ideo etiam conceditur ei, ut post mortem primæ uxoris viri, cum eo licite manere possit, & matrimonium de novo contrahere, quia primus consensus omnino nullus fuit, ac proinde de novo debet consentire in ipsum: *Gl. hic in notat.* Quamvis non requiratur, ut per verba expressa consentiat, sed sufficit consensus tacitus, & ipso facto per carnis copulam, *Hostiens. hic col. 2. V. de novo, & V. Adhærebat.* Quare tale matrimonium secundum, post novum consensum, saltem tacitum, valet ex nunc, si mulier voluerit in eum consentire, quia ad id compelli non potest, quamvis vir possit, qui in culpa fuit, & dolo, *Gl. hic V. De novo.*

„XII. Assertio 6. Si quis, vivente uxore sua legitima, fidem dedit alteri de ea ducenda, post mortem uxoris, vel cum ea de facto contraxit matrimonium, si nec ante fidem datam, nec post, vel nec ante contractum matrimonium de facto, nec post, cognovit eandem, superstite sua legitima uxore, non est tale matrimonium dirimendum, quod post mortem uxoris cum ea contraxit: quamvis utrique eorum pœnitentia sit injungenda, eo quod in hoc graviter deliquerint. Sed si prius vel postea (id est, ante vel post fidem datam, vel contractum matrimonium) dum uxor ipsius vixit, eam cognovit, adeoque adulterio polluit, non debet tale matrimonium tolerari, prout statuit Gregorius IX.„ in *c. Si quis 8. & ult. h. t.*

XIII. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. Solus contractus matrimonii, vel sola datio fidei, seu promissio de eo contrahendo, cum secunda, vivente prima, non inducit impedimentum dirimens matrimonium, nec impedit, quominus quis, post mortem uxoris matrimonium cum illa, cui fidem dedit, vel cum qua tantum de facto contraxit, contrahere possit, nisi processum fuerit ad carnalem copulam. Nam ad hoc impedimentum inducendum duo conjunctim sunt necessaria, adulterium scilicet, sive carnalis copula, & matrimonium de facto contractum, vel data fides, seu promissio facta de eo contrahendo, alias si unum desit, matrimonium non dirimitur, *Hostiens. hic col. 2. V. Cæterum.* Et sic intelligenda sunt omnia Jura illa, quæ statuunt, ut nullus ducat in uxorem eam, cui dedit fidem, seu promisit se illam ducturam, post mortem uxoris, vel cum qua de facto contraxit matrimonium, *Gl. in cit. c. fin. V. Cognovit eandem. h. t. Alex. de Nevo, ibid. n. 1. & 6.* Ubi addit, rationem hujus esse posse, quia quando matrimonium non est consummatum, non sic inducitur quis ad machinandum mortem alterius, sicut si machinatio facta sit in mortem secundæ. Porro ex adulterio consurgit hoc impedimentum, sive adulterium a conjuge admissum præcedat dationem fidei, vel matrimonium de facto initum, sive sequatur, quia in utroque casu præbetur ansa captandæ mortis, *Alex. de Nevo hic n. 4. Sanch. l. 7. de matr. dis. 79. n. 3.*

Notandum 2. Fidem dare alicui de matrimonio contrahendo, vel de facto contrahere cum illa, prima uxore vivente, grave peccatum est, quia talis promissio, vel contractus matrimonii inducit votum captandæ mortis alterius, ideo sicut promissio beneficii vacaturi non valet, *c. 2. de concess. præb.* ita nec promissio futuri matrimonii carnalis, *Alex. de Nevo hic n. 3.* & hinc in *cit. c. ult. h. t.* præcipitur, ut talibus pœnitentia sit injungenda, eo quod graviter in hoc deliquerint.

§. II.

Quænam conditiones requiruntur, ut adulterium dirimat matrimonium inter adulteros?

XIV. Plures conditiones requiruntur a DD. prout videre est apud *Sanch. l. 7. de matr. tota dis. 79. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 10.* & alios. Prima est, ut adulterium concurrat cum promissione matrimonii futuri, vel cum matrimonio de facto inito, vivente legitima conjuge, ut jam supra dictum, ita ut non sufficiat matrimonium, nec promissio illius, sine adulterio, neque adulterium sine alterutro illorum, ut constat ex *c. ult. h. t.* Ubi hæc duo simul exiguntur. Altera conditio est, ut matrimonium de præsenti attentatum, vel fides de eo data sit, & adulterium commissum sit, durante adhuc eodem legitimo conjugio, quia aperte requiritur in *c. ult. h. t.* ut utrumque hoc fiat, superstite legitima uxore. Unde si matrimonium initum, vel fides data sit sub priore conjugio, adulterium vero commissum sub altero conjugio posteriore, poterit adulter, mortua secunda uxore, ducere adulteram, cui sub priore conjugio matrimonium promiserat, quia per posterius matrimonium adulter recessit a fide data, ac proinde solum adest adulterium, & spes matrimonii ineundi extincta fuit per posterius matrimonium, quia si adulter secundo contrahat matrimonium cum alia, eo ipso recedit a promissione prius facta, quod mortua prima uxore velit ducere adulteram, *Sanch. cit. dis. 79. n. 5. Laym. cit. c. 10. n. 4.* Quod si e converso adulterium commissum sit sub priore conjugio, fides vero data, vel matrimonium initum sub posteriore, neque tunc hoc impedimentum incurritur, eo quod Canones exigere videntur simul adulterium, & promissionem, vel matrimonium, vivente eodem conjuge, ut eidem matrimonio injuria irrogetur, præbita occasione ejusdem conjugis occidendi, *Sanch. c. l. n. 6.*

Tertia conditio est, ut uterque adulterans sciat alterum conjugatum esse, nam altero illud ignorante, non habet locum impedimentum hoc, quia non est formaliter commissum adulterium ex parte utriusque, ut constat ex c. 1. ibi: *quia mulier erat inscia, quod ille aliam haberet uxorem viventem, & c. pen. h. t. Sanch. cit. dis. 79. n. 31. Laym. c. l.*

Quarta conditio est, ut promissio matrimonii non sit ficta, sed seria, cum alioquin non censeatur promissio, secundum probabilem sententiam: quamvis aliqui non minus probabiliter putent, etiam ex ficta promissione oriri hoc impedimentum, eo quod etiam per talem promissionem detur occasio insidiandi vitæ alterius conjugis, ut matrimonium possit perfici, quod Ecclesia præcipue intendit vitare, statuendo hoc impedimentum, *Sanch. cit. dis. n. 10.*

XV. Quinta conditio est, ut promissio ab una parte facta, sit ab altera parte acceptata: alioquin non habebit rationem pacti, seu promissionis, quæ exigit duorum in idem consensum, sed erit mera pollicitatio, *Sanch. c. l. n. 22.* An autem requiratur etiam mutua, seu reciproca promissio, non consentiunt DD. Probabile est requiri, quia cum ad hoc impedimentum requirant Jura, ut matrimonium de facto contrahatur cum altera, vivente conjuge: vel saltem detur fides de eo contrahendo, ista autem fides est desponsatio de futuro, adeoque mutua promissio, *Sylvest. V. Matrimonium. 8. q. 9. dicto 4.* quamvis contrarium teneat *Sanch. cit. l. num. 20.* & alii quia in *c. Significasti 6. h. t.* indicatur sufficere, si vir, vivente uxore, fidem dederit alteri de matrimonio contrahendo. Verum ibi sermo est de data fide sponsaliorum, quæ mutuam promissionem important, *Laym. c. l. §. Quinta conditio.*

Sexta conditio esse videtur, ut promissio sit pura, & absoluta, vel saltem ut ante mortem conjugis fuerit purificata, quia promissio conditionalis, quamdiu adhuc suspensa est, & pendet a futuro eventu, non habet rationem veræ promissionis, ut probabiliter docet *Coninck. dis. 31. de Sacr. dub. 5. n. 39.* Contrarium tamen tenet *Sanch. cit. dis. 79. n. 11.* nempe etiam ex promissione conditionali oriri hoc impedimentum, si conditio non deficiat, ante commissum adulterium, quia tunc etiam concipitur spes futuri matrimonii, adeoque datur ansa machinandi mortem conjugis. Si vero conditio deficeret, aut patratum adulterium, tunc deficeret etiam promissio sub conditione facta, non solum adulterium superveniens non posset inducere hoc impedimentum. *Sanch. c. l.* Verum cum conditio, sub qua promissio facta est, sit contingens, ita ut æque evenire possit, & non possit, non poterit ex ea tam certa spes ineundi matrimonii concipi, ut præbeatur occasio machinandi mortem conjugis, ob quod statutum est hoc impedimentum criminis. Deinde verba legis pœnalis stricte sunt interpretanda, salva proprietate verborum, nec debent extendi, etiamsi similis ratio subesset. Cum ergo hæc verba: *Si fides de matrimonio contrahendo data sit*, servata verborum proprietate recte intelligi possint de fide, seu promissione pura & absoluta, non debent ob similitudinem rationis extendi ad promissionem conditionalem, *Laym. cit. c. 10. n. 4. §. Sexta conditio.*

Septima conditio est, ut copula carnalis sit perfecta, cum immissione seminis intra vas; Jura enim requirunt adulterium, quod de vero, & consummato accipi debet, cum versemur in materia pœnali, *Sanch. cit. dis. 79. n. 44.*

Octava est, ut prius matrimonium fuerit validum, alias non committeretur verum adulterium, quamvis non sit consummatum, & dissolutum quoad torum per divortium, *Sanch. c. l.* & dictum supra *n. 6.*

§. III.

§. III.

An, & quando crimen homicidii, seu machinationis mortis alterius conjugis dirimat matrimonium subsequens?

Alterum crimen dirimens matrimonium subsequens est homicidium, seu machinatio facta in mortem unius Conjugis, cum proposito contrahendi postea matrimonium cum altero Conjuge superstite *c. Si quis 5. cauf. 31. q. 1. & c. 1. de convers. Conjug.* de quo etiam in hoc Tit.

XVI. Assertio 1. Si quis matrimonium de facto cum aliqua contraxit, vivente prima uxore, eamque cognovit, non potest is, post mortem uxoris primæ, illam ducere in uxorem, si ista adultera machinata fuit in mortem primæ uxoris, vel si vir fidem adulteræ dedit, quod primæ defuncta, illam ducturus sit, prout statuitur in *c. Super hoc 3. h. t.* Nam cum quæsitum fuisset, an liceat alicui con„trahere cum ea matrimonium, quam (facti consciam, „*Hostiens. hic*) vivente uxore sua, de facto sibi copula„vit matrimonio (& illam cognovit, alias non esset „adultera, *Hostiens. hic*) Respondet Papa, Alexander „III. si adultera in mortem uxoris aliquid est machina„ta, sive fidem illi dedit, quod post mortem uxoris eam „ducturus sit, sive non, (quæ tamen verba desunt in „omnibus exemplaribus manuscriptis, ut notat *Gl. mar„gin. hic*) non potest illam habere in uxorem, secundum „Canones, in perpetuum.

XVII. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. solum adulterium commissum cum muliere non inducit perpetuum impedimentum, quominus quis, mortua legitima conjuge, possit adulteram in uxorem ducere, ut patet ex hoc cap. Nam hæc mulier præsumitur fuisse carnaliter cognita ab isto viro, & tamen hic non prohibetur matrimonium contrahere cum adultero, nisi ille fuerit machinata in mortem prioris conjugis, vel vir ei fidem dederit de illa ducenda, *Abb. num.* 2. ubi n. 3. addit, quod quando intervenit adulterium, sufficit sola machinatio in mortem alterius conjugis ad dirimendum matrimonium subsequens, de quo mox plura.

Notandum 2. Prohibitio hujus cap. est perpetua, quia per illam non tantum impeditur matrimonium contrahendum, sed etiam dirimitur jam contractum, *Abb. hic n. 4. Alex. de Nevo n.* 2.

XVIII. Assertio 2. Similiter si quis vivente legitima uxore habeat copulam cum altera, mortua uxore, potest illam ducere, & matrimonium cum illa initum tenet, nisi ea vivente, fidem illi dederit: vel alter eorum mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus, prout statuitur in *c. Significasti. 6. h. t.* Nam cum P. Civis Spoletanus quandam „mulierem legitime in uxorem duxisset, ea relicta, cui„dam meretrici adhæsit (& quia monitus eandem dimit„tere noluit, fuit excommunicatus, ut habetur in integra „lectione hujus c.) Verum cum uxor ipsius mortua esset, „meretricem, cui adhæserat, sibi per verba de præsenti „desponsavit. Consultus Pontifex Innocentius III. respon„dit, nisi alter eorum in mortem defunctæ uxoris fuerit „machinatus, vel ea vivente, meretrici fidem dederit de „matrimonio cum ea contrahendo, vel nisi de facto eam „in uxorem duxerit, *Gl. hic V. Fidem dederit*) tale ma„trimonium legitimum esse censendum: & excommu„nicato absolutionem (si petierit) juxta formam Eccle„siæ, esse impendendam.

XIX. Hinc colligitur 1. quod solum adulterium non reddit matrimonium postea initum invalidum, ne quidem inter personas contractum, a quibus illud commissum fuit, nisi cum adulterio concurrat machinatio in mortem alterius conjugis, sive adulter, sive adultera, seu alter conjux machinatus fuerit in mortem suæ uxoris; tunc enim matrimonium erit invalidum; nec requiritur ad hoc impedimentum inducendum, ut interveniat promissio futuri matrimonii, ut expresse etiam deciditur in *c. Super. hoc 2. h. t. Sanch. cit. dis. 78. n.* 2.

Colligitur 2. Conjugatus persistens in adulterio potest excommunicari, nisi ad uxorem redeat, ut patet ex hoc c. in quo Civis ille Spoletanus fuit excommunicatus, quia adhærebat meretrici. Item excommunicatus potest contrahere matrimonium, illudque tenet, ut probatur ex *cit. c. Significasti. 6. h. t.* Nam tempore contractus matrimonii, prædictus civis erat excommunicatus: quia durante priore matrimonio adhæsit meretrici, relicta legitima uxore, eaque mortua duxit meretricem ante obtentam absolutionem ab excommunicatione: & tamen Pontifex respondet, validum fuisse matrimonium, nisi cum adulterio concurrerit machinatio in mortem alterius conjugis, vel promissio matrimonii contrahendi cum adultera. Non ergo obstet excommunicatio valori matrimonii, quamvis peccat excommunicatus matrimonium iniens; et nullus est textus Juris Canonici illud irritans: peccat tamen mortaliter, si excommunicatus ineat matrimonium ante absolutionem ab illa obtentam, quia excommunicatio hæc privat perceptione Sacramentorum sub gravi peccato, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 9. n. 2. & 3.*

XX. Cæterum circa ea, quæ dicta sunt, quædam præterea notanda, & addenda. 1. ad impedimentum hoc dirimens contrahendum non requiritur physica cooperatio in mortem alterius conjugis, sed sufficit moralis. Quare satis est contrahere volentes matrimonium, mandato, vel consilio ad mortem alterius conjugis per alios cooperatos esse, modo sic ab aliis permoti mortem intulerint: secus si proprio motu, sine respectu ad eorum consilium, vel mandatum, occidissent; tunc enim eorum machinatio fuisset inefficax, nec vere causa mortis, *Coninch. cit. dis. 31. dub. 5. n. 50. Sanch. cit. dis. 78. n. 5.* & constat ex *c. 1. de convers. conjug.* ubi uxor fidelis non occidit virum, sed infidelis vir machinatione, & insidiis ejus illum occidit, & tamen statuitur, illud esse impedimentum dirimens. Et in *c. 1. & c. Significasti. 6. h. t.* solum attenditur machinatio in mortem alterius conjugis, quæ non exigit propriis manibus mortem inferri alteri conjugi, sed qualicunque cooperatione.

XXI. Addendum 2. Sola ratihabitio necis alteri conjugi illatæ non sufficit ad inducendum hoc impedimentum. Quare si quis cædem conjugis suo nomine factam postea ratam habeat, impedimentum hoc non incurrit, *Sanch. cit. dis. 78. n. 6. Coninch. cit. dub. 5. n.* 50. quia etsi alias ratihabitio retrotraheretur ad tempus mandati, atq; comparetur etiam in delictis; attamen æquiparetur solum in iis rebus, quæ a nostra voluntate pendent, ut ratæ sint; postquam autem mors illata est, non potest intervenire machinatio ad mortem, adeoque non potest retrotrahi illa ratihabitatio: neque etiam ratihabitio comparatur mandato, nisi quando id jure expressum est, ut in habente ratam percussionem Clerici: nullo autem jure expressum est, hoc impedimentum incurri, etiam sola ratihabitione. Cum ergo edictum de matrimonio non contrahendo sit prohibitorium, ut quicunque non prohibentur, per consequentiam admittantur, *c. Cum apud e3. de sponsal.* ad eum casum extendi non debet, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 10. n.* 1.

XXII. Addendum 3. Hoc impedimentum incurritur, non tantum si in uxoris, sed etiam si in mariti cædem conspiratio, seu machinatio facta sit, ut si uxor virum interficiat ad contrahendum matrimonium cum adultero; non enim potest inter eos matrimonium consistere, etsi occisio viri in praxi non sit tam frequens, sicut uxoricidium: nam licet in *c. 1. & c. Super 3. & c. Significasti. 6. h. t.* solum expresse sit sermo de uxoricidio, textus tamen in *c. Si quis 5. cauf. 31. q. 1. & in c. 1. de convers. conjug.* expresse loquuntur etiam de viricidio, sive de uxore, quæ opera cujusdam infidelis suum virum interfecit. Nihil ergo refert, ad hoc impedimentum dirimens incurrendum, sive vir uxorem, sive uxor virum occidat, modo mors alteri conjugi inferatur non alia intentione, quam contrahendi aliud matrimonium cum adultero, vel adultera, quia par est quoad hoc utriusque conjugis ratio, & conditio, *Sanch. cit. dis. 78. n. 4.* & alii apud ipsum.

XXIII. Addendum 4. Si uterque eorum, qui post mortem conjugis, contrahere inter se matrimonium desiderant, in cædem illius cooperentur, tunc aliud non requiritur ad impedimentum hoc incurrendum, nisi ut cædes, seu mors reipsa sequatur, ut colligitur ex *c. 1. h. t.* Si vero alter tantum machinatus sit in mortem conjugis, v. g. maritus uxorem occidat, ignorante, vel contradicente muliere cum qua matrimonium contrahere desiderat, tunc hoc impedimentum matrimonium dirimens inter eos non incurritur, nisi etiam adulterium intervenerit, ut colligitur ex *c. 1. & c. Super eo. 3. h. t. Sanch. cit. dis. 78. n. 9. Coninch. cit. dub. 5. n. 53. Laym. cit. c. 10. n.* 2.

XXIV. Postremo illud adhuc quæritur, quænam præterea conditiones sint necessariæ, ut incurratur hoc impedimentum. *Resp.* plures requiri. Prima est, ut machinatio illa sit efficax, & cædes reipsa sit secuta, *cit. c. Si quis. 5.* ibi: *occidisse noscitur, cauf. 31. q. 1. Sanch. c. l. n.* 7. Et quamvis quædam Jura hoc non exprimant, tamen ita intelligenda sunt, quia leges pœnales de crimine perfecto, & consummato intelligi debent, nisi aliud constet, *Coninch. c. l. n.* 50. & verba cum effectu accipienda sunt, *c. Relatum. 4. de Cleric. non resid.* Unde neque mandatum, vel consilium de occidendo altero conjuge dirimit matrimonium, nisi mors inde reipsa sequatur, ut supra dictum.

XXV. Secundo requiritur, ut machinatio mortis alterius conjugis facta sit, animo ineundi matrimonium cum conjuge superstite, quia leges statuentes hanc pœnam intendunt impedire, ne aliqui propriam, vel alienam conjugem occidant ex desiderio alieni matrimonii: hic autem finis cessat in iis, qui ex alia causa conjugem occidunt, ut communiter docent plures Theologi, & Jurisperiti apud *Sanch. c. l. n.* 13. quamvis in foro externo, quando quis alterius conjugem interfecit, & cum conjuge superstite inire vult matrimonium, præsumatur id factum esse ex intentione futuri matrimonii, nisi vehementissimæ conjecturæ contrarium suadeant, *Sanch. c. l. n.* 19.

XXVI. Tertio requiritur, ut si unus tantum machinetur mortem conjugis, matrimonium utrique contracturo sit notum, sive, ut fœmina etiam sciat virum, cum quo fornicata est, esse conjugatum, alioquin si vir conjugatus cum fœmina soluta ignara ipsum esse conjugatum, fornicetur, & propriam uxorem occidat, ut illam in matrimonium ducat, nullum inter illos erit impedimentum dirimens, quia adulterium illud a fœmina fuit ignoratum. Idque procedit, etiamsi fœmina illa esset conjugata; adulterium enim cum illa commissum, quando solus adulter machinatus mortem propriæ uxoris, non dirimeret matrimonium initum cum adultera illa, post dissolutionem utriusq; conjugii, quia licet illa committeret adulterium contra fidem proprio viro debitam, non tamen respectu conjugis occisi, quia nesciebat illum esse conjugatum, *Sanch. cit. dis. 78. n.* 11.

XXVII. Quarto requiritur ad contrahendum hoc impedimentum, ut matrimonium prius cum uxore occisa initum fuerit verum, & legitimum, non tantum bona fide æstimatum: alioquin occisio illius conjugis etiam cum adulterio commisso cum alia conjuga, non erit impedimentum dirimens, nec obstabit, quominus matrimonium inter adulteros contrahi possit: Canones enim impedimentum hoc statuentes requirunt conjugis occisionem, & adulterium, quæ a parte rei non sunt, si matrimonium reipsa sit invalidum, etsi putetur esse validum. Satis tamen est, ut prius matrimonium sit verum, & legitimum, quamvis non sit consummatum, nec impedit, si divortium factum sit, quia in utroque casu adhuc verum est matrimonium, *Sanch. cit. dis. 78. n. 20.*

XXVIII. Sed contra hoc impedimentum objiciunt Lutherus, & Philippus Melanchton exemplum Davidis, qui Betsabeam uxorem Uriæ, eo occiso, in uxorem duxit, ut habetur 2. *Reg. c.* 11. Sed respondetur, hoc impedimentum matrimonii, tempore Veteris Testamenti, non extitisse, sed postea primum ab Ecclesia in Novo Testamento esse introductum, justissima ea causa, quia atrocissimum factum est, insidias parare, & dare ansam insidiandi vitæ alterius conjugis, cum conjuges arctissimo vinculo amoris, & amicitiæ inter se conjuncti esse debeant, *Sanch. cit. dis. 78. n.* 1. Accedit, quod multa alia in veteri lege permittebantur, quæ nunc per novam legem Evangelicam sunt abrogata, ut libellus repudii, polygamia; item quod quis potuerit uxorem fratris sui sine liberis decedentis, ducere, *Deut. c.* 25. & alia similia, ut notat *Henric. Canis. hic n.* 12. Cum ergo duplex hoc impedimentum criminis Jure solum Ecclesiastico sit introductum, sequitur inter infideles illud non habere locum; non enim repugnat juri naturali hujusmodi matrimonium, *Sanch. cit. dis. 78. n.* 22. Neque etiam prædictum impedimentum adulteros, vel conspirantes in cædem conjugis simpliciter reddit inhabiles ad quodvis aliud matrimonium ineundum cum aliis, sed solum ne inter se illud contrahant, quia textus Juris hoc impedimentum statuentes solum irritant matrimonium inter machinantes mortem, & adulteros, *Sanch. c. l. n.* 2. *& cit. dis. 79. n.* 41.

Porro est & aliud crimen dirimens matrimonium Jure novo Ecclesiastico introductum, videlicet crimen raptus, quod tunc committitur, quando aliqua fœmina, sive ea soluta sit, sive conjugata, aut vidua, ab uno loco in alium violenter abducitur, causa libidinis exercendæ, vel matrimonii contrahendi. Verum de hoc crimine non agitur in hoc Tit. Sed infra *Libr. 5. Decret. Tit.* 17. *de Raptorib.* ubi etiam nos de illo agemus.

TITULUS VIII.

DE CONJUGIO LEPROSORUM.

Inter impedimenta matrimonii numeratur etiam lepra, de qua hoc Tit. agitur, & tractatur, an, & qua ratione impediat sponsalia, vel matrimonium, sive contrahendum, sive contractum.

§. I.

An per lepram supervenientem præcedentia sponsalia de futuro dissolvantur, vel etiam matrimonium præcedens?

I.

ASsertio 1. Per lepram supervenientem dissolvuntur sponsalia de futuro prius contracta, ut constat ex c. *Literas. 3. & ult. h. t.* Ubi consultus Pontifex Urbanus III. utrum si post sponsalia de futuro, legitima contracta „ inter aliquas personas ante celebratas nuptias, unus ex „ sponsis in lepram incidat, alter eorum sit compellendus „ ad contrahendum matrimonium? Respondet Papa, eum „ ad id cogi non debere, cum inter eos nondum sit ma„ trimonium consummatum, id est, contractum, scilicet „ per verba de præsenti. Dissolvuntur autem priora sponsalia de futuro per supervenientem lepram, non quidem ipso jure, sed si alter sponsus, qui immunis est a lepra, id petat, quia si nolit dissolvi sponsalia, sed alicui promittat matrimonium, quam scit esse leprosam, talia sponsalia obligabunt ad contrahendum matrimonium; nam hæc dissolutio sponsalium est introducta, non in favorem leprosi, sed ejus, qui sanus est, quod autem ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus odium retorquendum, *Reg. Jur.* 61. *in* 6. *Canis. hic n.* 2.

II. Id vero extenditur ad quemvis alium morbum contagiosum supervenientem uni ex sponsis post sponsalia de futuro inita, ut est morbus gallicus, paralysis, epilepsia, vel alia infirmitas incurabilis; nam generaliter ob quamvis notabilem mutationem supervenientem post sponsalia ea dissolvuntur, *Sanch. l.* 1. *de sponsal. dis.* 57. *n.* 3. quia per sponsalia de futuro nondum est contractum indissolubile vinculum matrimonii, sed solum est promissio facta de matrimonio contrahendo, *c.* 2. *de sponsal.* & patet ex supra dictis Tit. 1. hoc Libro.

III. Assertio 2. Per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium præcedens, ac proinde conjux leprosus non potest, nec debet propter lepram separari a sano, ut constat ex c. *Pervenit*, 1. *h. t.* Nam cum relatum fuisset Alexandro „ III. quod in Provincia Cantuariensi ex generali consue„ tudine leprosi a communione hominum separentur, ita „ ut nec uxores viros, nec viri uxores sequantur, respon„ det Pontifex, quoniam cum vir, & uxor una caro sint, non „ debent alter, sine altero, diutius esse, & mandat, ut „ uxores viros, & viri uxores lepræ morbo laborantes se„ quantur, sibique invicem conjugali affectione inserviant, „ & ut ad hæc Archiepiscopus, vel Episcopus sollicite „ eos inducat. Si vero ad hoc induci non possunt, eis in„ jungat, ut uterque, altero vivente, continentiam servet. „ Quod mandatum, si non servent, excommunicentur.

IV. Ubi notandum 1. leprosi, ex generali consuetudine licite separantur, & excluduntur a consortio, & cohabitatione cæterorum hominum, ne sani ab illis inficiantur, quæ consuetudo approbata est jure Canonico in *c. de Eccles. ædif.* quia leprosi cum aliis habitare non debent, *Gl. hic V. De consuetudine, & Abb. n.* 2.

Notandum 2. Per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium antea contractum, nec ob id separari possunt conjuges, imo ob nullam aliam etiam infirmitatem, quantumvis gravem, conjugia solvi possunt, *c. Hi, qui* 25. *caus.* 32. *q.* 7. neque uxor est dimittenda etiam quoad torum, *c.* 2. *h. t. in princ.* Sed neque matrimonium dissolvitur propter lepram, vel aliam infirmitatem, etsi nondum sit carnis copula consummatum, quia vinculum matrimonii solo consensu contractum est indissolubile; nuptias enim non concubitus, sed consensus facit, *l.* 30. *ff. de R. J.* Nec obstat, quod in *c.* 3. *h. t. in fine*, videtur innui, matrimonium propter lepram dissolvi, si nondum fuerit consummatum: nam ibi verbum *consummatum* late accipiendum est, pro consensu per verba de præsenti, per quem matrimonium dicitur consummari, quoad sui essentiam, *Abb. ib. n.* 3. *in fine*. Multo minus autem dissolvi potest matrimonium propter lepram, postquam consummatum fuit, quia cum tunc una caro facti sint conjuges, non debet unus esse sine altero, ut dicitur in *c.* 1. §. *Quoniam h. t.* Cum autem additur, quod non debet unus conjux diutius esse sine altero, id arbitrio boni viri, seu Judicis relinquitur, quamdiu maritus ab uxore abesse possit, *Gl. hic V. Diutius, & Abb. n.* 7.

Notandum 3. Maritus, & uxor, non obstante lepra, debent maritali affectione se invicem tractare, ut dicitur in *cit. c.* 1. & mutuo obsequia conjugalia sibi exhibere. Si vero ad hoc induci non possint, debent uterque, altero vivente, continentiam servare. Quod si mandatum hoc servare contempserint (& adulterium commiserint) excommunicandi sunt, *Hostiens. hic V. Contempserint*. Ubi verbum *mandatum* referri debet, vel ad continentiam servandam, de qua immediate ante, vel ad cohabitationem, non ad continentiam, quia ea consuli potest, non præcipi; ergo ad cohabitationem, de qua paulo ante, *Sanch. l.* 9. *de matrimonio dis.* 24. *n.* 26. ita ut si cohabitare contempserint, excommunicentur.

Notandum 4. Uxor tenetur sequi virum, & e converso, vir uxorem, ut præcipitur in *cit. c.* 1. *h. t.* est tamen quoad hoc differentia inter virum, & uxorem, quia vir tenetur uxorem sequi, si ea ex justa causa discedat, alias potest vir ipsam potestate maritali prohibere, ne recedat. At vero uxor semper tenetur sequi virum, ex quacunque causa, *c. Unaquæque.* 3. *caus.* 13. *q.* 2. nisi vir illam trahere vellet ad infidelitatem, *c.* 2. *de divort.* vel nisi vir efficiatur vagabundus, *Gl. hic V. Sequantur*, & in *c. Si quis.* 4. *V. Eum sequi. caus.* 34. *q.* 2. quod tamen limitandum est, nisi tempore contracti matrimonii ipsa scivisset, virum vagabundum esse, quia tunc censeretur ejus mores approbasse, & sic teneretur eum sequi, *Gl. in cit. c. Si quis. V. Eum sequi. Alex. de Nevo in cit. c.* 2. *n.* 7. *h. t.*

§. II.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa conjugia leprosorum proponuntur, & resolvuntur.

V. Quæritur 1. An propter lepram, vel aliam infirmitatem conjux a conjuge separandus sit, saltem quoad torum, & cohabitationem. 2. An leprosi possint contrahere matrimonium. 3. An conjuges leprosi teneantur sibi invicem reddere debitum conjugale? Ad has tres quæstiones respondetur in *c. Quoniam* 2. *h. t.* Ad primam dicitur, „ cum nemini liceat (excepta causa fornicationis) uxorem „ dimittere, constat, quod si mulier lepra percussa sit, si„ ve alia gravi infirmitate detineatur, propterea non sit „ separanda, vel dimittenda.

VI. Ubi notandum, propter lepram, vel aliam gravem infirmitatem unus conjux alterum dimittere non potest, nec ab eo separari debet, ne quidem quoad torum, & cohabitationem, ut dicitur hic & in *c.* 1. *eod.* excepta causa fornicationis, seu adulterii, *Matth.* 5. *v.* 32. & *c.* 19. *v.* 9. Ubi cum Christus solam causam fornicationis excepeit, non videtur, quod maritus possit in aliis casibus dimittere uxorem, vel ab ea separari, & e converso, uxor dimittere virum, quia exceptio firmat regulam in contrarium, sive in casibus non exceptis, *c. Dominus.* 6. *caus.* 32. *q.* 7. Verum non ob solam causam fornicationis, sed propter alias etiam causas, separationem inter conjuges, quoad torum, & cohabitationem, ad certum, vel incertum tempus, fieri posse, decernit Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *de reform. matrim. can.* 8. Quare simpliciter respondere solent DD. ad testimonium Christi dicentis, non licere dimittere

uxorem

uxorem, nisi ob fornicationem. Prima expositio est, exceptionem, seu dictionem exceptivam non firmare regulam in contrarium, quoad casus alibi exceptos in Jure, ut declarat *Everhard. in locis argumentorum legalibus, loco 9. ab exceptione ad regulam n. 5.* unde ex cit. testimonio Christi non convincitur, nullam aliam esse causam divortii, præter fornicationem, sed nullam aliam causam esse, præter illas, quæ in aliis Juris Canonici locis Jus Divinum explicantibus continentur, *Sanch. lib. 10. de divortio dis. 15. n. 2.* quas annumerat *ibid. n. 1.* Secunda responsio est, solam fornicationem carnalem esse causam perpetuæ dimissionis, & absoluti divortii, de qua Christus loquebatur; non enim est verum divortium, nisi quod fit animo constituendi perpetuam dissensionem, seu separationem, ut dicitur in *l. 3. ff. de divort.* At propter alia crimina non est licita separatio, nisi quamdiu ea durant. Sic enim si divortium instituatur v. g. propter sævitiam mariti, vel quia uxorem allicit, vel inducere vult ad peccandum, cessante sævitia, vel periculo perversionis, cessat etiam separatio, seu divortium, & matrimonium instauratur.

VII. Tertia & melior expositio est, quam tradit *Bellar. l. 1. c. 14. §. Dicendum est*, dupliciter posse intelligi dimitti, seu separari conjugem a conjuge: priore modo, quatenus conjux est, id est, ita ut causa dimissionis, seu separationis sit desumpta ex ipsa natura conjugii, tanquam ex propria, & peculiari ratione matrimonii: & sic sola fornicatio carnalis est causa divortii, de qua locutus est Christus, quia sola fornicatio carnalis, sive adulterium repugnat fidei conjugali, & substantiæ ipsius matrimonii. Posteriore modo intelligi potest fieri divortium, quia conjunctio conjugalis cedit in perniciem, & detrimentum personæ conjugis: sicut etiam possit contingere inter alias personas, quæ simul habitant. Et hoc modo potest etiam ob plures alias causas, Jure Divino, & naturali id permittente, divortium inter conjuges institui, ob incolumitatem corporis, vel animæ eorum, & unius ab altero separari, v. g. propter hæresim vel aliud periculum. Vera igitur ratio, cur ob fornicationem, seu adulterium permittatur institui perpetuum divortium inter conjuges, est, quia in fornicatione, seu adulterio causa divortii oritur ex ipsa natura conjugii, eo quod per fornicationem, seu adulterium violatur fides promissa data, quæ cum debeat esse perpetua, merito propter eam violatam conceditur divortium, seu separatio perpetua. At vero propter alias causas, quæ ex natura ipsius conjugii non oriuntur, adeoque non sunt perpetuæ, sed etiam inter alias personas, quæ simul cohabitant, non tamen sunt conjuges, locum habere possunt, ut est discordia, lepra, vel alius morbus contagiosus, vel periculum seditionis &c. conceditur divortium, sive separatio ad conservandam salutem mentis, & corporis ipsorum conjugum, non in perpetuum, sed ad tempus tantum, dum illæ causæ durant, *Sanch. cit. dis. 15. num.* Quare ob solam fornicationem admittitur divortium, seu separatio perpetua inter conjuges, de qua locutus est Christus; ob alias vero plures causas admittit Ecclesia divortium ad tempus certum, vel incertum, de quo loquitur Concilium Tridentinum *c. 8.*

VIII. Ad secundum quæsitum respondetur in *cit. c. 2. h. t.* „ Leprosi, si continere nolunt, & aliquam invenerint, quæ ipsis nubere velit, liberum est eis, ad matrimonium transire. „ Ratio est, quia matrimonium non est eis prohibitum, cum edictum de matrimonio non contrahendo sit prohibitorium, ita ut omnes, qui non prohibentur, matrimonium contrahere possint, *c. Cum apud 23. de sponsal. Gl. hic V. Liberum.*

IX. Ad tertium quæsitum respondetur in *eod. c. in fine.* „ Quod si virum, vel uxorem leprosi fieri contingat, & infirmus a sano debitum conjugale exigat, juxta generale præceptum Apostoli, quod exigitur, solvendum est; cum nulla in hoc casu exceptio inveniatur. „

Notandum 1. Ex præcepto Apostoli 1. ad *Corinth. 7. V. 3. Uxori vir debitum reddat, & similiter uxor viro*: tenetur etiam conjux leprosi ei reddere debitum carnale, quia præceptum hoc est generale, ideoque generaliter intelligendum, *Gl. hic V. Generali præcepto*, cum neque Christus, neque Apostolus, neque Pontifex hic ullam exceptionem addiderit de leprosis, sicut Christus excepit causam fornicationis. Id vero limitatur, nisi debiti redditio cedat conjugi sano reddenti in notabile damnum, ut si judicio Medicorum, propter morbum lepræ immineat conjugi sano grave infectionis periculum; tunc enim potest conjux immunis a lepra separare se a conjuge leproso, quoad torum, atque debitum denegare, ut docet *Sanch. l. 9. de debito conjugali dis. 24. n. 17.* & alii Theologi communiter. Ratio est, quia nullus censetur se per matrimonii contractum obligare velle ad reddendum debitum, nisi salva individui incolumitate, quia ordo charitatis, qui a se ipso incipit, postulat prius propriæ indemnitati consuli, quam alterius, *Sanch. c. l. n. 2.* Idemque dicendum, si alter conjux morbo gallico laboret, vel alio contagioso, non enim tenetur conjux sanus debitum ei reddere cum periculo notabilis infectionis, quia est eadem ratio, ac de lepra, *Sanch. c. l. n. 18.*

Notandum 2. Si lepra matrimonium præcessit, neque alter conjux illam ignoravit, tunc tenetur sanus leproso debitum conjugale reddere, quia per contractum matrimonii antea se ad hoc obligavit, adeoque sibi tale periculum infectionis imputare debet, neque excusatur a reddendo debito, *Sanch. cit. dis. 24. n. 22.*

Notandum 3. Excusatur tamen etiam conjux sanus, quando periculum infectionis cessat, a debito reddendo propter nimium horrorem ortum ex accessu ad conjugem lepra, vel alio morbo horrorem causante infectum, quia nemo potest ad impossibile obligari, *Reg. Jur. 6. in 6. Sanch. cit. dis. n. 21.*

X. Sed jam ulterius quæritur, utrum conjux sanus teneatur etiam cum leproso assidue cohabitare? Resp. si ex assidua cohabitatione sequitur probabile periculum notabilis infectionis, non tenetur cohabitare, ut ex dictis patet; alias vero tenetur, quia per contractum matrimonii obligantur Conjuges ad reddendum debitum, & cohabitandum, a qua obligatione eximuntur propter periculum gravis contagionis ortæ ex morbo alterius conjugis: ergo quando periculum hoc non subest, manet obligatio ad cohabitandum, *Sanch. cit. dis. 24. n. 29.* Ex quo infert, quod nunquam conjux sanus cohabitare teneatur conjugi leproso, jacendo in eodem lecto, quia ex eo semper sequitur periculum infectionis: an autem saltem cohabitare debeat in eadem domo, id judicio Medicorum relinquendum est, utrum ex ea cohabitatione periculum gravis infectionis, spectatis circumstantiis, sequatur, an non?

T I T U L U S IX.

DE CONJUGIO SERVORUM.

I.

Aliud impedimentum matrimonii est error servilis conditionis, de quo agitur in hoc Tit. An, & quatenus illud impediat? Est autem hic sermo non de servis adscriptitiis, qui glebæ, seu prædio colendo perpetuo sunt addicti, ita ut inde recedere non possint, & insuper omnes redditus prædiorum, demptis tantum expensis, & necessario victu, dominis suis reddere debent; & quamvis ad certas operas, seu servitia dominis prædiorum præstanda teneantur, sunt tamen vere liberi, adeoque valide, & licite matrimonium contrahere possunt, etiam sine consensu Domini, & nati ab adscriptitiis hujusmodi appellantur Originarii, ut docet *Abb. in c. 2. de Judæis.* Verum in hoc tit. agitur de mancipiis, seu servis proprie dictis, qui non sunt liberi, & quos dominus vendere potest, *Sanch. lib. 7. dis. 19. n. 1.*

§. I.

An servus possit licite, & valide contrahere matrimonium invito, vel ignorante domino, & qua ratione error status, seu conditionis servilis dirimat matrimonium, & quo jure?

II. Assertio 1. Servus etiam invito, & contradicente domino licite matrimonium contrahere potest, illudque tenet, quamvis nihilominus debita, & consueta servitia domino exhiberi debeat, ut constat ex *c. Dignum 1. h. t.* „ Ubi Pontifex Hadrianus super hac re consultus rescribit: „ Sicut juxta Apostolum (ad Galat. 3.) in Christo JESU, „ neque liber, neque servus a Sacramentis Ecclesiæ est removendus: ita nec inter servos (nec etiam inter liberum, „ & ancillam, si scienter contrahere voluerint,) *Gl. hic V. inter servos*, debent matrimonia prohiberi, quæ si dominis contradicentibus, & invitis contracta fuerint, „ nulla ratione sunt propterea dissolvenda: debita tamen, „ & consueta servitia debent nihilominus propriis dominis „ exhiberi. „ Ratio hujus Constitutionis est, quia matrimonium jure naturæ, & divino concessum est homini in remedium concupiscentiæ, ut evitarentur fornicationes, aliaque flagitia carnis, & ob bonum publicum ad propagationem naturæ humanæ; hoc autem jus non potest a dominis servis auferri, quia jus hominis ad contrahendum matrimonium est jus potius ipsius naturæ humanæ ad suam propagationem, & conservationem, quam jus privatum cujuslibet individui, ergo non potest servis auferri a dominis: unde dicitur in hoc cap. nullatenus inter servos prohibenda esse matrimonia, ne sine consensu domini ineantur, quin imo graviter peccant domini contra justitiam, impediendo positive servos, ne matrimonium ineant, quia faciunt contra jus concessum a natura, cum enim servi sint in hoc sui juris, nec domino subdantur, injuste dominos interdicere ait, ne suo jure utantur, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 21. n. 3. & 5.* ubi n. 6. addit, non posse dominum, tuta conscientia, punire servum, quod matrimonium, eo invito, inierit, cum usus sit jure suo, & nihil deliquerit. Neque vero etiam per Jus civile potuit abrogari jus naturale, & Divinum, quo matrimonium est institutum in officium naturæ, ad sobolis procreationem, & ad mutuam viri, & fœminæ societatem, *Azor. p. 1. Instit. l. 2. c. 38. q. 4.*

III. Ubi præterea notandum. Servus Christianus, qui scilicet baptizatus est, potest omnia Sacramenta suscipere, quæ suscipientis causa conferuntur, ut est Baptismus, Eucharistia, Pœnitentia, & alia Sacramenta, etiam matrimonium, quia cum edictum de matrimonio non contrahendo sit prohibitorium, nullus ab eo excludi debet. Ratio redditur in textu, quia in Christo, id est, in fide Christi suscipienda apud DEUM, nulla est differentia generis, conditionis, aut sexus, sed omnes, sive Judæi sive Græci, sive masculi, sive fœminæ, unum sunt Corpus Mysticum, scilicet Ecclesiæ, cujus caput est Christus, prout hunc locum explicat *Menoch.*

in

in c. 3. ad *Gal. Vers.* 28. & ideo nullus Christianus sacrandi debet a Sacramentis Ecclesiæ, quæ sunt omnibus Christianis communia: non tamen servi eximuntur a potestate dominica, sed ad debita, & consueta servitia præstanda dominis compelli debent, *Gl. hic V. A Sacramentis*: excepto tamen Ordine, quia nullus servus debet ordinari sine domini consensu *c. Consuluit. 5. de serv. non ordin.* & alibi dictum. Verum de servis, qui nondum baptizati sunt, nihil potest disponere Ecclesia, vel Jus Canonicum, & ideo illi subsunt dispositioni Juris Civilis, secundum quod servis interdictum est matrimonium, *l. 3. C. De incest. nupt. & Instit. de nupt. in princ.* quia pro mortuis civiliter habentur: hoc tamen per Jus Canonicum quoad servos Christianos, est correctum, quod in hac re prævalet, & servandum est, quia leges Civiles nihil possunt disponere circa matrimonium, *Alex. de Nevo hic n. 7. Azor. c. l.*

IV. Assertio 2. Error conditionis servilis, quando scilicet homo liber contrahit matrimonium cum ancilla, quam ignorat esse ancillam, vel libera cum servo, quem nescit esse servum, reddit irritum matrimonium, prout colligitur ex *c. Proposuit. 2. h. t.* Nam cum quidam vir mulieri M. „ cum qua diu cohabitavit, notam servilis conditionis ob„ jecisset, asserens illam esse ancillam, quam liberam esse „ putabat, quando eam in uxorem duxit: ideo re delata „ ad Papam Alexandrum III. is mandavit, ut si constiterit, „ quod idem vir prædictam mulierem, postquam „ audivit illam esse ancillam, carnaliter cognovit, ipsum „ monitione præmissa, compellat, ut eam, sicut uxorem „ maritali affectione tractet: si vero aliter fuerit, & sen„ tentia divortii proferatur, mulieri pecuniam restituat, „ quam illa pro dote viro concessit.

Ratio autem, cur hoc impedimentum servilis conditionis, sive servitutis dirimens matrimonium sit inductum, est, quia is error valde repugnat bonis matrimonii: & imprimis quidem adversatur bono Sacramenti, & individuæ societati, & cohabitationi conjugum, quia servus debet servire domino, ideoque habitare in domo ipsius, qui potest illum mittere ad partes remotas, ibique vendere: deinde adversatur bono fidei conjugalis, quia non potest pro libito reddere debitum conjugi, sed nonnisi quando ei vacaverit, & postquam satisfecit obsequiis, ad quæ a domino est obstrictus: denique adversatur etiam bono prolis, quia non poterit eam commode alere, nam omnia, quæ laboribus, seu lucris acquirit, domino acquirit, neque poterit etiam prolem bene educare, & ideo merito Ecclesia irritavit talia matrimonia, *Sanch. l. 7. de matr. disp. 19. n. 2.* ubi n. 3. id extendit; quod etiamsi libertas non sit perpetua, sed ad certum solum tempus v. g. ad biennium concessa, ita ut eo elapso, servus in pristinam servitutem redigatur: matrimonium tamen cum ignorantia servitutis contractum sit nullum, quia talis revera manet servilis conditionis, & quidquid interim agit, id agit ut servus, nec potest libere tradere potestatem sui corporis alteri, nec ad Ordines promoveri.

V. Porro pro explicatione *cit. c. 2.* Notandum 1. si quæratur, an & quando, ratione conditionis servilis, irritetur matrimonium, tum distinguendum est. Vel enim contrahit quis matrimonium cum ancilla, ignorans illam esse talem, sed putans esse liberam; & tunc matrimonium non tenet, *c. 2. hic & ibi Gl. V. Liberam*: idque propter errorem, qui consensum excludit, *l. Si per errorem. 15. ff. de jurisdict.* ubi dicitur: *Cum non consentiant, qui errant quid: enim tam contrarium est consensui, quam error, qui imperitiam detegit?* nisi sequatur ratihabitio expressa per novum consensum matrimonialem ejus, qui ignorabat alterius servitutem; vel saltem ratihabitio tacita, quia carnaliter servam postea cognovit; tunc enim matrimonium, quod antea nullum erat, reconvalescit, *cit. c. 2. & 4. h. t. Covars. in cit. c. 2. n. 3.* Vel quia sciens alterum esse servum, vel ancillam, cum eodem, vel eadem contrahit matrimonium, & tunc illud tenet, juxta *cit. c. 2. h. t.* quia Jus Canonicum irritat solum matrimonium, si liber contrahat cum ancilla, vel libera cum servo, & liber ignoret alterum esse servum, ut constat ex *c. 2. & 4. h. t.* Ratio autem, ob quam hoc statuit Ecclesia, ea est, ut resarciat gravem injuriam illatam libero ignoranti conditionem servilem alterius, & ob magnam contractus inæqualitatem, quæ ratio non habet locum, quando liber scit alterum esse servum, cum quo contrahit; tunc enim cessat error, & contrahens non decipitur, & remittit jus suum, *c. Si quis. 2. & c. seq. & c. Si fœmina 5. caus. 29. q. 2.*

Notandum 2. Etsi error servitutis, si quis contrahat matrimonium cum ancilla, quam ignorat esse servam, vitiet matrimonium, ut dictum; non tamen error circa qualitatem personæ, ut si quis contrahat cum ea, quam pauperem existimavit esse nobilem, vel virginem, vel divitem, vel bonam, cum non esset, dirimit, vel irritum reddit matrimonium, *caus. 29. q. 1. tota*, ubi dicitur: Error fortunæ, & qualitatis conjugii consensum non excludit: error vero personæ, (quando quis putatur esse Virgilius, & ipse est Plato) vel conditionis (quando putatur esse liber, qui est servus) conjugii consensum non admittit, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 7. n. 1.* in fine, & dictum supra *Tit. 1. hoc libro sec. 6. §. 3. n. 160. & seq.* Ratio diversitatis est, quia error conditionis servilis contingit circa ea, quæ sunt de essentia matrimonii, & ad illius substantiam pertinent, nempe circa ipsam mutuam, & liberam corporum traditionem; servus enim, vel ancilla non habet potestatem corporis sui, cum sit subjectus, vel subjecta potestati domini sui, & ideo non potest liberum usum corporis sui alteri tradere; quod non est in errore aliarum qualitatum, cujusmodi sunt, quod sit nobilis, dives, virgo &c. Nam etsi servitus per se substantiæ matrimonii non repugnet, obstat tamen ejus causæ, nempe libertati consensus, *Covarr. c. l.*

Notandum 3. Matrimonium, quod liber contraxit cum ancilla, ignorans illam esse servam, fit validum, si post scientiam servitutis, carnalem copulam cum illa habeat, ut constet ex hoc c. Verum quia hodie post Concilium Tridentin. *Sess. 24. de ref. matrim. c. 1.* non sufficit ad matrimonium contrahendum præsumptus consensus, qualis haberetur per subsequentem copulam, nisi post sublatum impedimentum, novus consensus, coram Parrocho, ac testibus, interveniat, ideo quoad hanc partem, nunc non habet locum dispositio hujus c. in locis, ubi Concilium Tridentin. est promulgatum, & receptum, ac proinde vir, qui liber contraxit matrimonium cum ancilla, ignorans illam esse ancillam, etiamsi postquam hoc scivit, eandem carnaliter cognoscat, non potest compelli, ut eam tanquam uxorem maritali affectione tractet, *Barbos. in cit. c. 2. n. 5.* & alii apud ipsum.

Notandum 4. Judex Ecclesiasticus potest judicare inter laicos, super dote restituenda, quia dos est accessorium matrimonii, de quo judicare est Ecclesiæ, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo n. 5.* Porro dos restituenda est ancillæ, vel pecunia pro dote, seu loco dotis data, si matrimonium dissolvatur per sententiam divortii, *Gl. fin. hic*, quia ubi non est matrimonium, non est propria dos, *Hostiens. hic in fin.*

VI. Assertio 3. Non omnis error servilis conditionis reddit matrimonium invalidum, sed quando talis est error, ut fiat deterior conditio errantis: secus, si constituatur in digniori, vel pari conditione. Quando igitur per conditionem servilem redditur deterior conditio errantis, ut quis credidit, mulierem, cum qua contraxit matrimonium, esse liberam, cum esset ancilla, tunc error vitiat matrimonium, & irritum erit, juxta *c. 2. h. t.* Quidam vero est error conditionis melioris, ut cum liber contrahit matrimonium cum libera, quam putavit esse ancillam, nam talis errat quidem, quia unam pro alia putat: non tamen ob hujusmodi errorem matrimonium redditur nullum, quia etsi scivisset illam esse liberam, verisimilius cum illa contraxisset, cum per hoc conditio errantis fiat melior, nec respectu suæ conditionis, possit dici deceptus, cum liber duxerit liberam. Similiter si servus contrahat matrimonium cum ancilla, quam putabat esse liberam, valet matrimonium, nam conditio servi contrahentis non fit deterior, cum contraxerit cum æquali suæ conditionis, nec respectu suæ conditionis fuit deceptus, *Sanch. cit. disp. 19. n. 13.* & alii apud ipsum.

VII. Sed jam ulterius quæritur, utrum error conditionis servilis dirimat matrimonium jure naturali, an vero solum Ecclesiastico? Duplex est sententia. Prima est, quamvis servitus non præstet naturale impedimentum matrimonio ineundo, sicut naturalis impotentia ad copulam conjugalem, adeoque validum sit matrimonium servorum inter se, & matrimonium liberi cum ancilla, vel liberæ cum servo, si non ignoretur servilis conditio, sed cognita sit, ut supra dictum: Attamen error servitutis ita obstat matrimonio, ut jure naturali illud reddat irritum, quam sententiam tenet *Silvest. V. Matrimonium 6. q. 6.* & alii apud *Sanch. cit. disp. 19. n. 15.* quia hoc impedimentum non videtur a SS. Canonibus de novo introductum esse, sed solum approbatum, quod antea semper acceptum erat, ac proinde verisimile est, per errorem servilis conditionis matrimonium jure gentium irritum esse, cui sententiæ videtur etiam favere *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 2. n. 3.* & est sententia probabilis.

VIII. Verum contraria sententia, quod error servilis conditionis, solo jure Ecclesiastico, quamvis antiquissimo, irritet matrimonium, est communiter magis recepta inter DD. apud *Sanch. cit. disp. 19. n. 16.* Ratio est, quia non videtur irritum jure naturæ, cum non sit contra substantiam matrimonii, nam servus non tollit, vel impedit absolute, & simpliciter liberum usum matrimonii, sed solum pro eo tempore, quo dominus juste, & rationabiliter servum occupat in suis servitiis, & ministeriis, quod non adversatur substantiæ matrimonii, prout hoc a natura institutum est, quia adhuc habet servus absolutam potestatem tradendi suum corpus alteri, & est obligatus ad reddendum debitum, si legitimum impedimentum non obstet. Idque confirmatur 1. quia Ecclesia matrimonium a libero scienter contractum cum servo, vel serva, non irritat, sed solum cum contrahitur ignoranter, & per errorem, ut patet ex *c. 2. & 4. h. t.* Si autem servitus jure naturali dirimeret matrimonium, æque dirimeret, non solum, si ignoranter, sed etiam si scienter contraheretur, quia non magis repugnaret matrimonio servitus ignorata, quam cognita: sed hæc non repugnat, ergo nec illa; quia matrimonium secundum se solum exigit traditionem sui corporis ad usum generationis, qui spectato cujusque statu commode haberi potest. Confirmatur 2. quia quamvis qui interveniente errore servitutis, contrahit matrimonium, aliquo modo, & secundum quid involuntarie contrahat, in quantum si conditionem servitutis præsciret, non contraheret: simpliciter tamen, & absolute talis contractus est voluntarius, quia simpliciter in hanc determinatam personam consentit, adeoque est verus, & validus contractus, spectato solo jure naturæ, *Sanch. c. l. n. 16.* Quamvis igitur jure naturali valde sit conforme, ut talis error matrimonium dirimat, non est tamen hoc jure irritum.

IX.

IX. Hinc sequitur, secundum posteriorem sententiam, matrimonium inter infideles initum, cum errore servitutis, esse validum, nisi per legem specialem illorum irritetur, quia leges Ecclesiasticæ non possunt tale matrimonium irritare, quibus infideles non subjiciuntur: at vero secundum priorem sententiam, quæ etiam probabilis est, non valebit tale matrimonium, quia jure naturæ est irritum, cui etiam infideles subjiciuntur, *Sanch. c. l. n. 17.*

X. Prædictis addendum, si dominus proprium servum, vel ancillam tradat in matrimonium personæ liberæ ignaræ servitutis, nec eam detegat, vel sciens eos contrahere, cum tali errore, studio taceat, eo ipso talis persona servituti subjecta libertatem consequitur, sive masculus sit, sive fœmina, ut constat ex *Auth. Ad hoc C. de Lat. libert.* quia hoc ipso talis servus, vel serva manumittitur a domino, & fit liber, vel libera, favore matrimonii, & illud consistit, *Sanch. c. l. 7. de matr. dis. 20. n. 1. & 5. & n. 14.* de quo plura videri possunt apud eundem.

XI. Assertio 4. Quia error servilis conditionis dirimit matrimonium contractum, ideo si liber contraxit cum ancilla, quam ignoravit esse ancillam, & postquam id scivit, in illam, nec expresse, nec tacite consensit, separandum est matrimonium, & talis cum alia contrahere potest, prout statuitur in *c. Ad nostram. 4. & ult. h. t.* Nam cum quidam miles contraxisset matrimonium cum quadam muliere, postea opposuit illi, coram Legato Sedis Apostolicæ, quod esset ancilla, ideoque Legatus eos propter errorem conditionis servilis ab invicem separavit. Relatum hoc fuit ad Papam Innocentium III. qui mandavit, ut si constiterit, quod miles ignoranter contraxerit cum ancilla, & postquam illius conditionem rescivit, nec facto (carnaliter illam cognoscendo, *Gl. hic V. eod.*) nec verbo, in eandem consenserit, & propterea per Legatum fuerit ab ejus consortio separatus, liberam illi cum alia contrahendi, Auctoritate Apostolica, facultatem concedat.

XII. Ubi notandum 1. recte in casu hujus c. Cardinalis Legatus separavit hoc matrimonium, quia illud fuit irritum, ob defectum legitimi consensus, ex parte viri, errantis enim nullus est consensus. Quod si liber matrimonium ignoranter contraxit cum ancilla, sed nihilominus eam vult pro uxore habere, illa cogenda est ab Ecclesia stare matrimonio, si nondum alteri legitime nupsit, *Navar. in man. Prælat. c. 22. n. 33. Fagn. hic n. 7.*

Notandum 2. Ad ratificationem actus nulli necessarie requiritur, ut ratificans sciat illum esse nullum, non enim potest haberi ratum, quod ignoratur, *l. Mater. 59. ff. de inoffic. testam. junct. Gl. margin. lit. A.* Ubi ait, renunciare nemo videtur juri quod ignorat, & colligitur ex hoc cap. ibi, *Postquam intellexit conditionem illius, h. t.* quod procedit, si nullitas cognita verisimiliter retraxisset ratum habentem ab actu gerendo, eo quod alioquin fieret deterior conditio errantis, alias secus. Sicut subreptio non inducitur, si taceantur ea, quæ etsi Princeps cognovisset, non retraxissent a gratia concedenda, *Fag. hic n. 12. & 13. seqq.*

XIII. Notandum 3. Matrimonium ab initio nullum, ob errorem conditionis servilis, postquam constat de illius nullitate, ratificatur per supervenientem consensum verbis expressum, vel facto, id est, per copulam subsequentem, nam ipso facto consentit, qui contraxit matrimonium cum aliqua, etsi invalide, si postea illam carnaliter cognoscat, quamvis nullum verbum proferat, *Gl. hic V. Nec facto.* Requiritur tamen, ut tractatus de matrimonio, vel sponsalia de futuro præcesserint, alioquin ex sola carnali copula non probatur conjugalis consensus, est enim signum æquivocum, cum possit fieri affectu maritali, vel fornicario, quamvis Ecclesia tunc præsumat affectu maritali factam esse copulam, ad excludendum delictum *Hostiens. hic V. Consenserit, & Joann. Andr. nu. 7. Covarr. in 4. Decret. p. 1. c. 4. §. 1. n. 5.* Verum hæc procedunt de Jure antiquo Decretalium, non autem hodie, post Concilium Tridenti habet locum, quod irritavit matrimonia præsumpta, & clandestina *Sess. 24. c. 1. de reform. matr.* ac proinde hodie per copulam carnalem subsecutam non confirmatur matrimonium ab initio nullum, ut alias dictum.

Notandum 4. Si conjux liber petat dissolvi matrimonium, ob conditionem servilem alterius conjugis a se ignoratam, quia duxit ancillam, quam putavit esse liberam, tunc onus probandi illam ignorantiam non incumbit conjugi alleganti ignorantiam servitutis, sed conjugi servilis conditionis incumbit onus probandi scientiam suæ conditionis in altero, sive quod alter sciverit se esse servum, vel servam, ignorantia enim liberi præsumitur, dum contrarium non probatur, & sic probatur ignorantia, eo ipso, quod non probatur scientia, quia in alieno facto non præsumitur scientia, sed ignorantia juxta *Reg. Jur. 47. in 6. præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur, Hostiens. in c. ult. hic n. 3. Joann. Andr. num. 7. Abb. n. 6. Alex. de Nevo n. 5. Sanch. l. 7. de matr. cit. dis. 19. n. 8.* quod tamen limitandum sit, nisi conditio servilis alterius, tempore contracti matrimonii, esset communiter nota in eo loco; quia præsumitur quivis scire ea, quæ aliis ibi communiter innotuerunt, *Abb. c. l. & Sanch.*

§. II.

An, & quando proles, quoad libertatem, & servitutem, sequitur conditionem, non matris, sed patris?

XIV. De hoc agitur in *c. Licet. 3. h. t.* Ubi talis casus proponitur: quædam mulier contraxit matrimonium cum aliquo, de quo dicebatur, quod esset servus cujusdam Monasterii, a quo mulier petebat separari, eo quod ignorabat eum esse servum Monasterii, tempore contracti matrimonii. Sed vir replicabat, quod secundum legem, seu consuetudinem Provinciæ, conditionem partis sequi debeat, qui tempore mortis pro libero se gerebat, & jam elapso decennio, nec suo, nec patris nomine, status controversiam unquam passus fuerit. Consultus Papa Urbanus III. respondet, ratione temporis, & favore libertatis, pro parte viri, securius judicandum esse, & sic mulier remanebit cum viro, cum quo, tanquam libero matrimonium contraxit.

XV. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. quamvis de Jure communi partus sequatur conditionem matris, quoad libertatem, & servitutem, ita ut si mater sit libera, vel serva, partus quoque censendus sit liber, vel servus, licet pater sit liber, *c. fin. de serv. non ordin. & Instit. de Jure person. §. Servi autem.* Veruntamen valet statutum, vel consuetudo legitime præscripta, ut proles sequatur conditionem, non matris, sed patris, ita ut si solus pater liber sit, vel servus, etiam liberi sint liberæ conditionis, vel servilis, non attenta conditione matris, an hæc libera sit, vel serva, ut constat ex hoc c. *Abb. hic n. 2.* Ubi ait, hanc consuetudinem in multis locis vigere, quia cum res hæc descendat ex Jure humano, potest ei derogare consuetudo, *c. fin. de consuet. Sanch. lib. 7. de matr. dis. 24. n. 9.*

Notandum 2. Valet matrimonium liberi initum cum ancilla, ignorata conditione servili illius, si elapsum sit decennium, ex quo ancilla illa est in possessione libertatis, ut colligitur hoc ex cap. quamvis non requiratur decennium, sed sufficit quinquennium, ut tradit *Gl. hic V. Decennio, per l. 1. & l. Si pater. 2. C. Ne de statu defunctor.* Nam quod hic dicitur de decennio, ad factum pertinet, quia de facto decennium excurrerat post mortem defuncti, non quod quinquennium non sufficeret, *Gl. hic V. Decennio.* Quod si ante matrimonium initum cum ancilla, illa jam legitime præscripsisset libertatem, matrimonium esset legitimum, idque verissimum esse ait *Sanch. l. 7. dis. 19. n. 6.* quod esset matrimonium liberi cum liberta, id est, cum ea quæ ancilla fuit, jam tamen libertate gaudet; tale enim matrimonium valet, quia cum non sit initum cum errore conditionis servilis præsentis, is error non obstat valori matrimonii, *Sanch. cit. dis. 19. n. 10.*

Notandum 3. Favore libertatis in dubio judicandum est pro libertate, quia ejus favor est maximus, *c. fin. de re judic.* Cum ergo in casu hujus cap. vir iste per decennium se pro libero gesserit, nemine quidquam contra illum opponente, merito liber judicatus fuit. Quod si pater ipsius gessit se pro libero, tempore mortis, & quinquennium postea elapsum sit, intra quod nec ex persona patris, nec ex propria ipsius filii, ipsi mota fuit quæstio status, censendus est liber, quia intra illud tempus præscriptum fuit contra servitutem, idque in favorem defuncti, & præcipue libertatis statutum est, *Abb. hic in fine*, multa enim statuta sunt favore libertatis contra juris rigorem, ut notat *Gl. fin. hic.*

TITULUS X.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

Quia error servilis conditionis vitiat matrimonium, ut patet ex dictis Titulo præcedente, indeque sæpe fit, ut dubitetur utrum natus ex libero ventre, seu matre censendus sit servus, an liber; ideo hic Titulus subjungitur, in quo de hoc agitur.

CONtinet iste Titulus *unic. cap.* quod incipit *Indecens* in quo dicitur, quod natus ex libera matre, vel liberta sit liber, ubi talis casus proponitur: Cum quædam Ecclesia manumisisset ancillam suam quæ postea liberos susceperat, Ecclesia illa volebat eos revocare in servitutem: sed ancilla conquesta de hoc apud Papam, ostendit illi instrumentum manumissionis suæ: Quia vero indecens est, ut filii progeniti ex libera, vel liberta ad servitium Ecclesiæ retrahantur, ideo præcipit Pontifex Gregorius I. ut si ex parte Ecclesiæ nulla producantur documenta, per quæ Instrumentum manumissionis ab Ecclesia concessæ refellatur, Episcopus loci Ecclesiam illam a molestatione mulieris, sine aliqua retractatione, compescat: durum enim est, ut si alii pro mercede (id est, pro remuneratione, *Hostiens. hic*) tribuunt libertates, eæ ab Ecclesia, a qua tueri, seu defendi debent, revocentur.

II. Notandum 1. Filii, seu liberi legitime nati quoad familiam, nobilitatem, & dignitatem, seu honores, sequuntur conditionem patris, non matris, *l. Cum legitimæ 19. & ibi Gl. ff. de statu homin.* Ratio est, quia proles esse recipit a patre tanquam a causa efficiente principali, & nobiliori principio suæ substantiæ, & ideo quoad ea, quæ

ad esse,

ad esse, & familiam pertinent, & quæ ei annexa sunt, sequitur patrem, *Sanch. l. 7. de matr. disp.* 24. *n.* 1. Ubi addit, quod vere nobilis sit, qui ex utroque parente nobili descendit. Verum quoad statum libertatis, vel servitutis liberi conditionem matris sequuntur, ita ut natus ex ancilla sit servus, etsi pater liber sit, vel liber, si mater sit libera, etsi pater sit servus, quia partus ancillæ matris conditionem sequitur, non statum patris, *l. Partum* 7. *C. de rei vindic. Abb. hic n.* 3. *Sanch. cit. disp.* 24. *n.* 8. Sufficit autem, si mater, tempore conceptionis, aut nativitatis, vel medio tempore fuerit libera, ut proles libertate gaudeat, *Instit. de Ingen. in princ.* Ut si ancilla prægnans manumittatur, sed ante partum in servitutem redigatur, proles nata erit libera, quia mater libera fuit, medio illo tempore, quo scilicet prægnans erat, *§. Ex his Instit. de Ingen.* quia calamitas matris, non debet nocere proli in utero existenti, ut ibidem dicitur. Unde ad hoc, ut proles libera sit, sufficit matrem brevissimo tempore inter conceptionem & nativitatem fuisse liberam, *Sanch. c. l. n.* 10. Quod si tamen mater jure belli capta sit, fœtus quoque fit mancipium, etsi mater libera fuerit, tempore conceptionis, non quidem vi nativitatis, sed quia una cum matre captus fuit in bello justo, & sic beneficio matris captæ servatus fuit in vita, *Sanch. c. l. n.* 14. Sed & filii ex legitimo matrimonio progeniti sequuntur quoad libertatem, & servitutem conditionem matris, *l. Et servorum* 5. *§. Ingenui*, *l. Cum legitimæ*. 19. *ff. De statu hom. & Sanch. c. l. n.* 7.

III. Notandum 2. Filii libertæ, hoc est, progeniti ex ancilla, quæ ex servitute manumissa est, & liberti, sive libertini appellantur, sunt liberi, etsi pater servus fuerit, nec possunt a domino in servitutem revocari, prout sumitur ex hoc cap. Ubi dicitur: indecens esse, ut filii nati ex liberta in servitutem Ecclesiæ retrahantur, *Abb. hic n.* 4. *& Alex. de Nevo n.* 4. durum est enim, quod Ecclesia libertatem revocet, quam debet defendere, neque debet quis impugnare eam, quam debet defendere, *Gl. hic. in notat. & V. Aqua tueri*. Nam si alii domini defendunt libertatem suam, multo magis hoc facere debet Ecclesia, adeoque non debet a se ipsa manumissos, & libertate donatos revocare in servitutem, *Hostiens. hic V. Ab Ecclesia:* Quamvis propter ingratitudinem libertus retrahi possit in servitutem, *c. Liberti* 61. *caus.* 12. *q.* 2. *Abb. hic. in fine*.

TITULUS XI.

DE COGNATIONE SPIRITUALI.

Triplex est cognatio, spiritualis, legalis, & naturalis, sive carnalis, de quibus hoc, & aliquot sequentibus Titulis agitur, & quidem primo loco de cognatione spirituali, tanquam de digniore. Extat hic Titulus etiam in Sexto.

§. I.

Quid sit cognatio spiritualis, unde criatur, & inter quas personas contrahatur?

I.

ASsertio 1. Cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur ex administratione, seu collatione, & susceptione quorundam Sacramentorum, nempe Baptismi, & Confirmationis, prout definitur communiter a Doctoribus apud *Sanch. l. 7. de matr. disp.* 54. *n.* 1. *Tann. tom.* 4. *disp.* 8. *de matr. q.* 4. *dub.* 4. *n.* 64. *Laym. l.* 5. *Theol. Mor. tract.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *in prin.* & alios. Sicut enim per carnalem generationem homo nascitur, & acquirit esse naturale, postea vero corporaliter roboratur: ita per Baptismum homo regeneratur spiritualiter, & per Confirmationem confortatur spiritualiter: cum ergo baptizanti, aut confirmanti, & Patrinis magna reverentia debeatur tanquam parentibus spiritualibus, ideo Ecclesia statuit, ut hæc cognatio spiritualis, non minus, quam carnalis, esset impedimentum dirimens matrimonium, *Sanch. cit. disp.* 54. *n.* 2.

II. Hinc infertur 1. quod cognatio spiritualis non habeat ortum ex Jure naturali, quia hæc Sacramenta nullum habent in Jure naturali fundamentum, sed ex sola Christi institutione acceperunt: neque etiam ex jure Divino positivo orta est hæc cognatio, quia nullus in S. Scriptura locus invenitur, in quo de ea fiat mentio, quamvis in illa fundamentum aliquod habeat, quia 1 *Petri* 1. appellatur Baptismus regeneratio per Christum facta. Itaque ex solo jure Ecclesiastico, seu institutione Ecclesiæ hæc cognatio introducta est, *Sanch. c. l. n.* 2.

Infertur 2. Ex aliis Sacramentis, præter Baptismum & Confirmationem, non oritur cognatio spiritualis, ut expresse deciditur in *c. Quamvis* 3. *& ult. h. t. in* 6. *in fine:* ubi dicitur: „ Ex datione vero aliorum Sacramentorum „ cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimo„ nium impediat, vel dissolvat: imo neque ex Sacramen„ to Pœnitentiæ inter Confessarium, & filiam confessionis „ oritur aliqua cognatio. „ Rationem eorum dat D. Thom. apud *Sanch. c. l. n.* 6. Quia reliqua Sacramenta conferunt supernaturalem gratiam, non per modum regenerationis spiritualis, sed per modum refectionis spiritualis, ut Eucharistia, vel sanationis, seu reconciliationis, ut Pœnitentia. Quamvis talis Confessio Sacramentalis sit speciale sacrilegium, si assumatur ut medium ad peccatum luxuriæ perpetrandum, *Tanner. tract.* 4. *disp.* 8. *q.* 4. *dub.* 4. *n.* 64. & alii.

Infertur 3. Hoc impedimentum spiritualis cognationis est perpetuum, ita ut etiam post mortem personæ, qua mediante contracta est cognatio, duret, sicut etiam fit in aliis impedimentis dirimentibus, *Sanch. c. l. n.* 8.

III. Assertio 2. Cognationis spiritualis, quæ impediebat, & dirimebat matrimonium, Jure antiquo Decretalium, triplex erat species, videlicet Paternitas, Compaternitas, & fraternitas. Paternitas erat inter baptizantem, vel confirmantem ex una, & inter baptizatum, & confirmatum ex altera parte: similiter inter patrinum baptizati, & confirmati ex una, & baptizatum, vel confirmatum ex altera parte. Altera species erat compaternitas, quæ est inter baptizantem, vel confirmantem, vel patrinos ex una parte; & inter parentes baptizati, vel confirmati ex altera parte. atque ita parentes baptizati, vel confirmati erant compatres baptizantis, vel confirmantis, & patrinorum: & duplex hæc cognatio transfundebatur a viro in uxorem, ita ut si vir conjugatus aliquam personam baptizaret, vel confirmaret, vel patrinus illius esset, uxor ejus similem cognationem compaternitatis cum eisdem personis, videlicet baptizato, vel confirmato, & parentibus eorum contraheret, eo quod uxor una caro cum marito suo reputetur. Tertia species erat fraternitas: videlicet inter filios carnales baptizantis, vel confirmantis, vel patrinorum ex una parte: & ipsum baptizatum, vel confirmatum, ex altera parte: itaque baptizatus, vel confirmatus erat confrater filiorum baptizantis, vel confirmantis, & filiorum ipsius patrini, vel matrinæ, *Sanch. cit. disp.* 54. *n.* 9. *Laym. cit. c.* 8. *n.* 1. quæ omnia Juribus infra allegandis probabuntur, & declarabuntur.

§. II.

Quænam circa cognationem spiritualem, sive paternitatis, sive fraternitatis, jure antiquo Decretalium statuta sint, & inter quas personas ea impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat jam contractum.

IV. De his agitur in pluribus Capitulis hujus Tituli, quæ hoc loco explicabimus. „ Et imprimis in *c. Utrum* 1. „ *h. t.* consultus fuit Papa Alexander III. utrum filii (sci„ licet duorum compatrum), aut filiæ, ante, vel post „ compaternitatem geniti, possint matrimonio jungi, cum „ Canones, secundum consuetudines diversorum locorum, „ reperiantur contrarii. Nam primus Canon (qui habetur „ in *c. Post susceptum* 5. *caus.* 30. *q.* 3) prohibet, ne nati „ post compaternitatem matrimonio conjungantur: alter „ vero Canon (qui est posterius editus, juxta *Gl. hic V.* „ *Posterius*, & est Urbani II. & habetur in *c. Super* „ *quibus*. 4. *ead. caus. & q.*) videtur corrigere primum „ (quia posteriora Jura corrigunt priora, *Hostiens. hic,* „ *V. corrigere*) per quem statuitur, ut sive ante, sive post „ compaternitatem geniti sint, simul possint conjungi, „ excepta illa persona tantum, per quam ad compaterni„ tatem venitur, sive per quam compatres sunt affecti. „ Unde concludit Papa Alexander III. in hoc c. obser„ vandum videri, quod posterior Canon (in *cit. c. Super* „ *quibus*, qui tamen priore loco, ordine scripturæ, est „ positus in Decreto Gratiani) statuit; nisi consuetudo „ Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habeat, „ sive aliud observet. „

V. Notandum 1. Filii duorum compatrum, per quorum neutrum est deventum ad compaternitatem, possunt matrimonium inire, quia isti filii non reperiuntur prohibiti: nam licet prius erant prohibiti simul contrahere per *c. Post susceptum.* 5. *cit. caus.* 30. *q.* 3. ille tamen Canon fuit postea revocatus per alium Canonem posteriorem, nempe per *c. Super quibus ead. caus. & q.* & sic servandum est jus posterius corrigens, & non prius jus correctum, *Ravian. in Ration. in c.* 1. *hic*, nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habeat: hoc est, nisi consuetudo juste, & legitime præscripta, ex cujus transgressione merito scandalum oriri possit, aliter se habeat, prout hunc textum explicat *Sanch. lib.* 7. *de matr. disp.* 4. *n.* 11.

Notandum 2. Persona illa, per quam est deventum ad compaternitatem, videlicet persona baptizata, vel suscepta ex baptismo, non potest contrahere matrimonium Jure antiquo cum aliquo ex filiis baptizantis, vel patrini levantis ex baptismo, sive sint geniti ante compaternitatem, sive post illam, quia isti ad invicem fiunt fratres spirituales. Aliud est de baptizante, vel suscipiente ex Baptismo, nam baptizans laicus, vel suscipiens ex baptismo potest contrahere matrimonium cum sorore baptizati, vel levati ex baptismo, *Abb. hic n.* 4. *Alex. de Nevo n.* 4. Item pater potest contrahere matrimonium cum filia spirituali filii sui, quia cognatio spiritualis a patre descendit in filium, sed non a filio ad patrem ascendit, ideo filius non potest ducere filiam spiritualem patris: potest tamen ducere pater filiam spiritualem filii: ut notetur in *c. fin. caus.* 30. *q.* 3. *& in c.* 1. *h. t. in* 6. *Abb. hic n.* 4.

„ VI. Secundo in *c. Si vir* 2. *h. t.* cum quæsitum fuisset „ ex Papa, an si duo conjuges vir, vel mulier scienter, „ vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperint, „ propterea separari debeant? Respondet idem Alexander „ III. quod quamvis generaliter statutum sit, (*in c.* 1. „ *&* 2. *caus.* 30. *q.* 1.) quod debeant separari: aliter ta„ men

„ men etiam statutum reperitur (in *c. Dictum 4. & c. Ad* „ *limina 7. ead. cauf. & q.*) Unde videtur, quod sive ex „ ignorantia, sive ex malitia, id fecerint, non sunt ab in„ vicem separandi, nec alter alteri conjugii debitum ne„ gare debet, nisi ad continentiam servandam possint in„ duci, quia si ex ignorantia fecerint, (probabili, alias non „ excusarat a peccato, *Gl. hinc V. eod.*) illos ea excusat: si „ ex malitia, nis sua fraus, vel dolus non debet patrocinari.

VII. Pro explicatione hujus cap. notandum I. parentes carnales non debent proprios filios baptizare, nec in Baptismo, vel Confirmatione, tanquam patrini, suscipere, alius debet pater carnalis, alius pater spiritualis: instante tamen necessitate, licite possunt baptizare filios, nec inter eos oritur impedimentum cognationis spiritualis, seu paternitatis, ut constat ex *c. Ad limina 7. cauf. 30. q. 1. Abb. hic. n. 2. Alex. de Nevo n. 2.*

Notendum 2. Si conjux, extra necessitatem, baptizat, vel tanquam patrinus suscipit in Baptismo, vel Confirmatione, communem filium, vel solius alterius conjugis, non sunt ab invicem separandi, quia matrimonium non dissolvitur, sive ignoranter, sive scienter hoc fecerint: nam si scienter, tunc non potest quidem unus conjux alteri debitum negare, sed tenetur reddere petenti, ipse tamen privatur potestate illud exigendi, ut juxta probabiliorem expositionem sentitur ex *cit. c. 2. h. t.* & tradit *Gl. in c. Nosse 3. V. Non fraudentur cit. cauf. 30. q. 1. Hostiens. hic V. Patrocinari, Abb. n. 5. Alex. de Nevo n. 8. Sanch. l. 9. de matr. dis. 26. n. 7.* Nam in hoc cap. dicitur: quod hoc conjugium sustinetur, *ne fraus sua dolosa patrocinetur*, si debitum reddere non teneratur, & illud petere posset, tunc enim illi potius obest sua fraus, ergo Papa eum potestate petendi debitum privare voluit, alias ratio allata nihil probaret: unde *Sanch. c. l.* addit, hanc sententiam in rigore nullo textu Juris efficaciter probari posse, atque hanc sententiam ipsum sequi, quia est communis Jurisperitorum, & fere etiam Theologorum Neotericorum, & antiquorum. Idque extendit idem *Sanch. c. l. n. 8.* quod quando conjux, non solum ex certa scientia, sed etiam ex malitia, & in fraudem matrimonii baptizat, vel suscipit ex baptismo communem filium, vel alterius conjugis tantum, tenetur reddere debitum, etsi non possit petere, ea ratione subjuncta in *cit. cap. 2. quia fraus sua non debet illi patrocinari*, cum ergo impedimentum hoc, & privatio petendi debitum statuatur in pœnam delicti admissi a conjuge scienter, multo magis privabitur potestate petendi debitum ille conjux, qui ex malitia hoc facit, adeoque majoris delicti est reus. Porro quamvis Pontifex in hoc c. videatur eodem modo loqui de eo, qui scienter, vel ignoranter baptizat filium, vel suscipit ex baptismo: revera autem assignat diversas rationes, quia quando loquitur de ignorante, ait eum excusari ob ignorantiam: cum vero loquitur de sciente, dicit fraudem ei non debere patrocinari. Ex quo colligitur, illum privari jure petendi debitum, ac teneri reddere, sic enim efficitur, ut fraus sua ei non patrocinetur. *Sanch. c. l. num. 12.* Ex quo patet, quod detur medium inter scientiam, & ignorantiam, scilicet scientia, non malitiosa, ut si pater instante necessitate baptizaret filium in articulo mortis constitutum, *Alex. de Nevo hic. n. 7.* scientia vero malitiosa est dolus, de quo in fine hujus cap.

VIII. Notandum 3. Quod dictum est, quando pater carnalis, instante necessitate, proprium filium tenuit in Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, non oriri inter eos aliquod impedimentum cognationis spiritualis, id intelligendum est de legitimis conjugibus, juxta *c. Ad limina 7. cit. cauf. 30. q. 1.* Nam cum in casu necessitatis extremæ, pater ex justitia teneatur proprium filium baptizare, iniquum foret, si ob eam causam privaretur jure exigendi debitum a legitima uxore, ac proinde contrahitur quidem etiam eo casu, inter tales conjuges aliqua cognatio spiritualis, sed non talis, quæ ullum præjudicium afferat matrimonio jam rite contracto. Aliud est in concubina, ut si Petrus laicus baptizavit filium Annæ, ac deinde copulam carnalem fornicariam cum illa habuit, Anna ergo filium postea ex Petro susceptum, in extrema necessitate, baptizatum tenuit: nam Petrus pater in utroque hoc casu, suscipiendo proprium filium, spiritualem cognationem cum Anna concubina contrahit, quæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit postea contractum, quia Petrus nullum jus habet debitum, seu carnis copulam a concubina petendi, ut recte tradit *Fagnanus in cit. c. 2. n. 5.* & aliquot *segq. h. t.* Idque procedit, non solum de Jure communi, sed etiam post Concilium Trident. *Sess. 24. c. 2. de reform. matr.* juxta quod contrahitur cognatio spiritualis inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem, & matrem, per quam impeditur matrimonium contrahendum, & dirimitur contractum. Et habet locum etiam in laico, qui baptizaret in extremo mortis articulo, ut docet *Hostiens. in summa §. Et an aliquis n. 8. h. t. Silvest. V. Matrimonium 8. q. 7. dicta 7. Covarr. in 4. Decret. c. 6. §. 4. n. 4.*

Notandum 4. Ad contrahendam cognationem spiritualem requiritur scientia, & intentio illam contrahendi, prout sumitur ex hoc c. Unde si quis per errorem levavit ex baptismo filium Petri, existimans esse Filium Pauli, revera non contrahit cum filio Pauli Cognationem, nec efficitur pater spiritualis illius, saltem ad dirimendum matrimonium post contractum, quia revera non intendit exercere actionem veri patrini erga illum, quem levavit, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo n. 6. Sanch. l. 7. de matr. dis. 58. n. 8.*

IX. Tertio in *c. Super eo. 3. h. t.* Statuitur, ut si filii „ duorum compatrum tales sint, per quorum alterum, „ vel utrumque parentes ad compaternitatem pervenerent, „ conjungi non possint, & si conjuncti fuerint, separari „ debeant, (quia contra Canones conjuncti sunt: quod „ autem contra leges fit, dissolvi debet, *c. Vides. 10. dis.* „ 10.) si vero per neutrum illorum filiorum compaternitas contracta fuit, tunc consuetudo Ecclesiæ Metropoli„ tanæ, vel aliarum vicinarum Ecclesiarum servari debet, „ ita ut si secundum hanc, conjugium non teneat inter „ tales, etiam Episcopus in sua Ecclesia illud non appro„ bet, nec permittat: si vero secundum consuetudinem, „ talia matrimonia permittantur, Episcopus in sua Ec„ clesia dissimulare poterit, ita ut nec contradicere, nec „ assentiri videatur, quia sicut grave est antiquam con„ suetudinem vicinarum Ecclesiarum contemnere: ita gra„ vius videtur, si propter eam hujusmodi conjugiis Epi„ scopus præstat assensum, cum posset hoc in exemplum assu„ mi, nempe ab aliis, qui talia conjugia non contrahunt, „ adeoque illam consuetudinem non observant, *Gl. fin. hic.*

X. Verum decisioni hujus cap. obstare videtur *c. Quod super his. 5. in fine de consang. & affin.* Ubi deciditur: quod in gradibus prohibitis non possit contrahi matrimonium, etiamsi hoc observet consuetudo. At vero in *cit. c. Super. eo. h. t.* deciditur, quod ubi viget consuetudo impediens, ac dirimens matrimonia contracta inter filios duorum compatrum, per quorum neutrum contracta est compaternitas, quæ jure communi licite, & valide contrahuntur, propter consuetudinem loci sint servanda. Sed respondetur, per consuetudinem non posse induci impedimentum dirimens matrimonium, nisi fuerit per S. Pontificem approbata, & de hoc loquitur *cit. c. Super eo. h. t. Fagn. ibid. n. 1.* Quod ut melius intelligatur, notandum, etsi consuetudo possit impedire matrimonium contrahendum, & prohibere, ne contrahatur: non tamen potest dirimere perpetuo matrimonium postea contractum, *c. 1. de sponsal. & matrim.* Quare cum in *cit. c. Super eo*, statuitur, quod licet filii duorum compatrum, per quorum neutrum contracta est compaternitas, licite inter se contrahant matrimonium; si tamen subsit consuetudo impediens, ac dirimens tale matrimonium, servanda sit loci consuetudo, id intelligi debet, si talis consuetudo per S. Pontificem fuerit approbata, prout expresse illam approbavit Alexander III. in *cit. c. Super eo*, ne scilicet matrimonium contrahatur, & ut contractum separetur, tunc enim per talem consuetudinem inducitur impedimentum, non tantum prohibens matrimonium contrahendum, sed etiam dirimens contractum, quia approbatio Papæ habet vim Constitutionis Apostolicæ, seu Canonicæ; sicut ergo per hanc potest induci impedimentum dirimens matrimonium; ita etiam per consuetudinem approbatam a Papa: quod si consuetudo non sit approbata a Papa, nec reprobata, tunc ad evitandum scandalum, impedit quidem, sed non dirimit matrimonium, *Silvest. V. Matrimonium 2. n. 3. q. 3. Fagn. in cap. 1. num. 8. & 9. h. t.* Alii vero censent, tunc demum valere consuetudinem, ac dirimere matrimonium, si cum illa concurrat Jus vetus, & insuper etiam scandalum, juxta *c. 1. h. t.* Contrarium tamen tenet *Sanch. l. 7. dis. 4. n. 12.* videlicet consuetudinem habere vim inducendi novum impedimentum dirimens matrimonium, licet a Papa non sit specialiter approbata, nec cum illa concurrat jus vetus, nec scandalum generetur: sed communis sententia DD. est tenenda.

XI. Nec obstat text. in *c. ult. de consuet.* Ubi generaliter dicitur, longævam consuetudinem derogare juri positivo, si sit rationabilis, & legitime præscripta: nam consuetudo, quæ reddit fideles inhabiles ad contrahendum matrimonium sine consensu, & approbatione Pontificis, non est rationabilis, quia a jure specialiter reprobatur in *cap. 1. de sponsal. & matrim.* Ubi quidam Gallus, qui uxorem dimiserat, & aliam duxerat, existimans primum matrimonium esse nullum, eo quod in eo contrahendo non servarat legem, id est, consuetudinem patriæ, cogitur redire ad primam uxorem, & pœnitentiam agere, tanquam transgressor legis Evangelicæ, ut ex illo cap. dedecent *Hostiens. ibid. V. Superinduxit, & Abb. num. 3.* Deinde cum consuetudo sit Juris positivi, non potest dirimere matrimonium, quippe quod ortum habet a Jure Divino, ideoque tanquam irrationabilis non valet, *Fagnan. in cit. c. 1. n. 13. & 14.* Sed neque talis consuetudo potest dici legitime præscripta, quia cum sit contra Jus Divinum, nullo unquam tempore potest præscribi, ideoque etiam nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem Divinam, sed potius talis consuetudo censenda est corruptela, *c. Quod super his 5. in fine de consanguin. & affin. Fagn. c. l. n. 16.*

„ XII. Quarto in *c. Tua nos 7. h. t.* Consulitas Papa „ Innocentius III. an natus ante compaternitatem filiam „ (spiritualem) compatris sui (per quam compaternitas „ est contracta) vel commatris sibi possit matrimonialiter „ copulare, & si contraxerint, an debeant separari: & an „ conscii talis matrimonii teneantur illud accusare. Re„ spondet, quod hujusmodi personæ non possint contrahe„ re inter se matrimonium, & si contraxerint, debeant „ ab invicem separari: & qui contractum sciverint, debeant „ illud Ecclesiæ nuntiare.

XIII.

XIII. Notandum 1. Inter baptizatum, & filios levantis e baptismo, etiam antea genitos, contrahitur cognatio spiritualis, quæ non tantum impedit, sed etiam dirimit matrimonium de Jure antiquo, *Abb. hic n.* 2. Ratio est, quia spiritualis cognatio transit a patre in filium, hic ut inter filium susceptum a baptismo, & filios suscipientis, dicatur esse spiritualis fraternitas: sicut ergo inter fratres carnales, & eorum sorores non potest esse matrimonium: ita nec inter fratres, & sorores spirituales. *Vivian. in Ration. hic.*

Notandum 2. Quilibet e populo tenetur ad manifestandum, & denuntiandum impedimentum existens inter contrahere volentes matrimonium, nam quivis, quantum potest, tenetur impedire peccatum futurum, ne committatur, *c. si peccaverit* 19. *caus.* 2. *q.* 1.

XIV. Porro hodie post *Concil. Trid. Seff.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* antequam matrimonium contrahatur, publice denuntiari debent ii, inter quos matrimonium est contrahendum, ut si quis sciat aliquod impedimentum inter eos esse, illud proferat: & ita qui novit aliquod impedimentum esse inter volentes contrahere, tenetur illud sub peccato lethali denunciare, & detegere, etsi occultum sit, & probare illud non possit, ut docet *Sanch. l.* 3. *de matr. disp.* 13. *n.* 2. quia quivis tenetur, saltem Superiore præcipiente, detegere peccatum inferens tertio grave damnum, neque sit hæc denuntiatio ad puniendum crimen admissum, sed ad vitandum peccatum, ut diligenter inquiratur de impedimento. Nisi tamen impedimentum ortum habeat ex peccato occulto, tunc enim debet præcedere admonitio secreta, antequam denuntiatio fiat: vel nisi impedimenti conscius probabiliter timeat grave scandalum secuturum ex denuntiatione impedimenti: vel nisi impedimentum cognoverit sub secreto, ad quod servandum jure naturæ obligatur, *Sanch. c. l. n.* 3. 4. *&* 5. Vel sit adeo occultum, ut ipse solus id noverit, præsertim si ortum sit ex infamia aut peccato, ut plures docent apud *Barbos. in Collect. in c.* 4. *n.* 2. *h. t.* de quo plura *Sanch. c. l.*

XV. Quinto in *c. Martinus* 4. talis casus proponitur: Martinus duxit in uxorem Bertham, & Lotharius Tebergam, qui Martini, & Berthæ filium ex sacro fonte suscepit: postea vero L. & B. mortui sunt, & M. cum dicta T. matrimonium contraxit. Consultus Pontifex Clemens III. respondet: Cum vir, & mulier per concubitum (carnali copula consummatum) efficiantur una caro, liquidum esse, quod Teberga non possit matrimonialiter copulari Martino, qui compater ejus fuit (scilicet Lotharii, qui Martini filium de baptismo suscepit) cum quo (Lothario) Teberga una caro extitit.

XVI. Ubi notandum, si post matrimonium carnali copula consummatum, alter conjugum suscipiat filium alterius de sacro fonte, ut in casu hujus cap. Lotharius filium Martini, tunc ambo conjuges efficiuntur compatres parentibus baptizati: & ita si vir suscipiat filium alterius de sacro fonte, uxor fit, mediante viro, commater parentibus baptizati, & levati, & mater spiritualis ipsius, & e converso, *c. Sciscitatus* & *c. Si quis* 3. *caus.* 30. *q.* 4. *Gl. hic V. Cum quo.* Ratio est, quia cum per connubium, seu copulam carnalem vir, & mulier fiant una caro, ideo cognatio spiritualis, quæ est in marito, est etiam in uxore, cum qua vir una caro est. Unde sicut carnalis cognatio dirimit matrimonium inter maritum, & uxorem; ita etiam cognatio spiritualis, *Vivian. in Ration. hic.* Si vero paternitas præcessit matrimonium, sive carnalem copulam, ut in casu hujus cap. Si Lotharius, vel alius suscepit filium Martini, & Berthæ de sacro fonte, & postea contraxit matrimonium cum Teberge, & eam cognovit: vel licet contraxerit, nondum tamen carnaliter eam cognovit, quamvis illam postea cognoscat: tum uxor non efficitur commater parentibus illius baptizati, & suscepti ex baptismo, quia vir nondum erat effectus una caro cum eadem, *Gl. hic V. Cum quo Verf. Si vero.* Atque hinc colligitur, quod cognatio spiritualis contracta per maritum extenditur ad uxorem prius carnaliter cognitam, non autem si non erat cognita, *Abb. hic num.* 6.

XVII. Sexto in *c. Veniens.* 6. *h. t.* habetur, quod quidam C. nomine matrimonium contraxit cum muliere H. quæ prius susceperat de sacro fonte filium dicti C. viri sui, unde quæsitum fuit, an ab eo debeat separari? Respondet Papa Innocentius III. si constiterit, mulierem H. dicti viri sui filium de sacro fonte, seu baptismo levasse (idem est de confirmatione, *Gl. hic V. de sacro fonte.*) antequam eum sibi desponsasset, divortium inter eos (appellatione postposita) instituatur. Ratio est, quia inter patrem baptizati, & levantem, seu suscipientem de baptismo filium hujus patris a muliere illa contracta est cognatio spiritualis, quæ impedit, ac dirimit matrimonium inter eos postea contractum, ut habetur in Summa hujus cap. Atque hoc procedit, si prædicta mulier filium viri sui C. levavit de Baptismo, ante matrimonium cum eo contractum: si enim post contractum matrimonium de præsenti eum levasset, non propterea dirimeretur matrimonium ante contractum, *c.* 2. *h. t. & c. Ad limina* 7. *caus.* 30. *q.* 1. *Gl. fin. hic & Hostiens. V. Antequam.* Atque hoc impedimentum cognationis spiritualis inter compatres, nempe patrem spiritualem, & carnalem etiamnum hodie durat, & innovatum est per Concilium Trident. *Seff.* 24. *c.* 2. *de reform. matrim.* de quo infra.

XVIII. Septimo in *cap. Ex litteris. & ult. h. t.* refertur, cum mulier M. coram Officiali Cantuariensi Alanum petetat in virum, seu maritum, & se ab eo affidatam & carnaliter cognitam per testes idoneos probasset: publicatis eorum attestationibus, Alanus excepit, quod eam habere non posset in uxorem, eo quod pater illius mulieris, qui sacerdos extitit, ipsum baptizasset: sed hac exceptione rejecta, Officialis tulit sententiam definitivam pro matrimonio contra ipsum Alanum, a qua idem ad Sedem Apostolicam appellavit. Unde Pontifex Gregorius IX. mandavit, ut si ita est, prædictus Alanus ab impetitione mulieris absolvatur, eidemque perpetuum silentium imponatur.

XIX. Notandum 1. Si quis etiam laicus in extrema necessitate baptizet aliquem, contrahit cognationem spiritualem dirimentem subsequens matrimonium cum baptizato, ejusdemque parentibus, ut docet *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 6. §. 4. *n.* 4. *& Sanch. l.* 7. *de matr. disp.* 62. *n.* 10. Nec obstat, quod in hoc cap. ponderatur, baptizantem fuisse sacerdotem, ut cognatio spiritualis contrahatur; ergo laicus in necessitate baptizans non solemniter non contrahit cognationem spiritualem. Nam hic narratur solum factum, nec vis ponitur in sacerdotio Ministri baptizantis ad contrahendam cognationem spiritualem, *Sanch. c. l. n.* 10.

Notandum 2. Filius, vel filia spiritualis Sacerdotis baptizantis non potest matrimonio copulari filio, vel filiæ carnali ipsius Sacerdotis, ut patet ex hoc cap. & tradit *Gl. ibid. in notatis.* Nam pater mulieris M. erat Sacerdos, qui baptizavit Alanum, & ita hic fuit spiritualis filius ipsius Sacerdotis; ergo etiam filia carnalis illius, scilicet mulier M. effecta est soror spiritualis ipsius Alani, ac proinde hic non poterat illam ducere in uxorem, quia pater carnalis mulieris M. qui fuit Sacerdos, baptizaverat Alanum, & erat pater spiritualis ejusdem, adeoque inter ipsam mulierem M. & Alanum baptizatum a patre ipsius, intercedebat cognatio spiritualis fraternitatis, quæ de jure antiquo impediebat, ac dirimebat matrimonium inter baptizatum, & filium, vel filiam baptizantis contrahendum, *Gl. hic V. Baptizavit, & Abb. n.* 2.

Notandum 3. Prædicta cognatio spiritualis inter baptizatum, & filios baptizantis impediens, ac dirimens matrimonium inter eos contrahendum, extenditur etiam ad filios spurios, ac illegitimos baptizantis: nam ista mulier, ut communiter DD. intelligunt, erat filia spuria Sacerdotis, qui baptizavit Alanum, & tamen inter eam, & ipsum Alanum fuit orta cognatio spiritualis, quæ appellatur fraternitas, erant enim frater, & soror spiritualis, ut supra dictum: quamvis etiam possit intelligi hoc cap. de filia legitima nata ante Sacerdotium, sed communiter intelligitur de filia illegitima genita post Sacerdotium, *Abb. hic n.* 3. *& Alex. de Nevo n.* 4.

XX. Octavo denique in *c. Nedum. 2. h. t. in* 6. rescribit Pontifex Bonifacius VIII. non solum inter baptizatum, & illum, qui eum suscepit de baptismo, ac inter eundem baptizatum, & suscipientis filios, & uxorem ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem: imo etiam inter suscipientem (supple, & uxorem ejus prius carnaliter cognitam) patremque baptizati, & matrem, cognationem spiritualem in baptismo de jure contrahi, quæ & matrimonium contrahendum impedit, ac dirimit post contractum. Quæ eadem procedunt in baptizante, nempe ut si baptizans, & baptizatus, vel baptizatus, & filii baptizantis; vel baptizatus, & uxor baptizantis prius cognita; vel baptizans, & parentes baptizati matrimonium inter se contraxerint, illud non tenet, *Gl. hic V. Nedum.*

„ Additur in fine hujus cap. Ex Confirmatione, quoque, „ seu frontis Chrismatione spiritualis cognatio, matrimonia contrahenda similiter impediens, & postea contracta „ dirimens, eisdem modis contrahitur, scilicet inter con„ firmatum, & suscipientem in Confirmatione: & inter confirmatum, & filios suscipientis, seu tenentis: & inter confirmatum, & uxorem suscipientis prius cognitam. Item inter ipsum confirmantem, & confirmatum: & inter confirmatum, & filios confirmantis, & ejus uxorem prius cognitam, ac denique inter ipsum confirmantem, & parentes confirmati, *Gl. hic V. Eisdem modis.* Contrahitur autem cognatio spiritualis ex Sacramento Confirmationis, sicut ex Baptismo, quia hic assimilatur nativitati corporali hominis in utero; Confirmatio vero nativitati carnali hominis ex utero, ut ex S. Thom. notat *Vivian in Ration. hic.*

XXI. Illud hic notandum, ut spiritualis cognatio contrahatur inter baptizatum, & uxorem suscipientis a baptismo, requiritur, ut ante susceptionem sit carnaliter cognita a viro; secus si post susceptionem fiat uxor, vel si prius erat uxor, post susceptionem, & non ante sit cognita carnaliter; tunc enim non contrahitur spiritualis cognatio, *Gl. hic V. Cognitam.* Nam quia matrimonium nondum consummatum potest dissolvi per ingressum Religionis, aut dispensationem S. Pontificis, ideo non videtur spiritualis cognatio contrahi ante matrimonium consummatum.

§. III.

§. III.

An per Catechismum præcedentem Baptismum, contrahatur cognatio spiritualis impediens, ac dirimens matrimonium?

XXII. De hoc agitur imprimis in c. *Contractio*. 5. *h. t.* Ubi talis casus proponitur. „ Quidam Petrus nomine, contraxit matrimonium cum muliere Agatha nomine, cujus consanguinei contra matrimonium objecerunt ipsi, quod non poterat esse uxor Petri, quia in primo sacrari salis pabulo filium quendam concubinæ ipsius Petri tenuit. Ad quod Papa Clemens III. respondet, etsi hæc vera esse constaret, non ideo matrimonium contractum dissolvi debere, cum hæc res vix præstaret impedimentum matrimonio contrahendo, ideoque mandat dicto Petro, auctoritate sua, injungi, ut ipsam Agatham, sicut uxorem maritali affectione tractet, & debitum carnale ab ea libere exigat, & persolvat, sive ante matrimonium contractum cum Petro, sive postea filium concubinæ ipsius Petri tenuerit. Si tamen in fraudem, causa matrimonii separandi hoc fecit, pœnitentia ei imponenda est, matrimonio in sua firmitate durante. „

XXIII. Præterea in c. *Per Catechismum* 2. *h. t. in* 6. „ Rescribit Pontifex Bonifacius VIII. quod per Catechismum, (qui præcedere debet Baptismum, Sacramentorum reliquorum fundamentum, & januam) spiritualis cognatio contrahitur, quæ impedit matrimonium contrahendum, (ut evidenter colligitur ex Decretali Clementis III. in *cit. c. Contractio supra eod.*) dicendo enim, quod talis res vix matrimonio contrahendo impedimentum afferret, velle videtur, quod afferat, nam quod vix fit, fieri tamen dubium non est. Veruntamen per illam cognationem matrimonium postea contractum non separatur. „

XXIV. Pro declaratione horum duorum capitulorum notandum 1. per pabulum sacrati salis in primo *cap. Contractio. h. t.* intelligitur Catechismus, sive instructio Catechumenorum ad fidem ante Baptismum, qua durante, sal benedictus ori baptizandi imponebatur, per quem significatur cælestis sapientia, seu doctrina Christiana, *c. Sal cælestis*. 69. *dis.* 4. *de consecr. & not. Gl. Margin. in cit. c. Contractio, lit. A.*

Notandum 2. Is, qui tenet puerum in Catechismo contrahit cognationem spiritualem imperfectam, quæ impedit quidem matrimonium contrahendum, sed non dirimit postea contractum, ut expresse dicitur in utroque *c. cit. Sanch. l. 7. de matr. dis.* 20. *n.* 2. quia Catechismus est quædam futuri baptismi professio, ejusque initium, & quædam imperfecta regeneratio per fidem, quam profitetur patrinus, loco parvuli, ideoque etiam quædam imperfecta cognatio spiritualis ex eo oritur, sicut ex sponsalibus de futuro. Ut autem hanc cognationem patrinus contrahat, debet durante toto Catechismo, infantem tenere, & insuper ad fidei interrogata respondere, dum Sacerdos interrogat, an credat? *Sanch. c. l. n.* 3. & 4. Contrahitur autem hæc cognatio, non solum si Catechismus, sive instructio fidei præcedat baptismum, sed etiam si instruatur puer postquam jam est baptizatus, quia Catechismus, suapte natura, præcedit baptismum, & est quoddam initium regenerationis spiritualis, & dispositio ad illam, quamvis per accidens ob occurrentem necessitatem, aliquando post baptismum fiat. Nec obstat, quod in *cit. c. 2. h. t.* dicitur, quod Catechismus præcedit baptismum, nam id dicitur, quia frequentius, & communiter, ac servato recto ordine, præcedit, *Sanch. c. l. num.* 7. Neque vero Catechismus ex eo est impedimentum dirimens matrimonium postea contractum: quia in *c. Sequit* 2. *caus.* 30. *q.* 4. & in *c. In Catechismo* 100. *dis.* 4. *de consecr.* hæc tria Baptismus, Confirmatio, & Catechismus æquiparentur: nam sicut consanguinitas non oritur, nisi ex generatione naturali, ita nec filiatio seu cognatio spiritualis causatur, nisi per generationem spiritualem: sed hæc non fit, nisi per Sacramentum Baptismi, per quem homo in utero Ecclesiæ quasi concipitur, & formatur: vel per Sacramentum Confirmationis, per quam homo extra uterum Ecclesiæ positus, in fide roboratur, ut publice Christianam vitam profiteatur, & defendat. At vero Catechismus nullo modo est Sacramentum, & ideo per illum, proprie, ac stricte loquendo, nulla contrahitur spiritualis cognatio, quæ matrimonium dirimat: neque etiam in supra allegatis juribus æquiparantur illa tria: Baptismus, Confirmatio, & Catechismus, in significatione univoca, & propria, quasi ex Catechismo oriatur Canonicum impedimentum matrimonii ejusdem rationis, & efficaciæ ad dirimendam illud jam contractum, sicut oritur ex Baptismo, & Confirmatione, ut recte notavit Beja apud *Barbos. in Collect. in cit. c. Contractio*. 5. *h. t.* contra *Gl. ibid. V. Vix contrahendo in fine*.

Notandum 3. Illud vix fieri dicitur, quod fieri potest, licet cum difficultate, ut colligitur ex *cit. c.* 5. ibi: *vix contrahendo*, *h. t.* & clarius ex c. 2. ibi: *quod vix fit, fieri tamen dubium non est: eodem in* 6. aliquando tamen dictio *vix* significat impossibilitatem, sed in significatione impropria, *Abb. in cit. c.* 5. *n.* 3. *& Alex. n.* 4.

Notandum 4. Quamvis Catechismus impediat matrimonium contrahendum, non tamen contravenientes prohibetur exigere, & reddere debitum conjugale, ut constat ex *cit. c.* 5. ibi: *& carnale debitum ab ea licenter exigat, & persolvat*: ubi in fine etiam pœnitentia imponitur ob solam intentionem delinquendi, posito, quod delictum non habuerit effectum, *Alex. de Nevo c. l. n.* 8. *&* 9.

XXV. An autem hoc impedimentum Catechismi hodie sit sublatum per Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *c. 2. de reform.* dubitatur. Et quidem certum est hoc impedimentum ibi esse restrictum ad primum gradum cognationis, sicut ibi restringitur cognatio orta ex Baptismo ad primum gradum, ergo multo magis erit restricta cognatio orta ex Catechismo, qui est initium aliquod Baptismi, ac dispositio ad illum, adeoque per illum metienda est, & non ultra eundem primum gradum extendenda, *Sanch. cit. l. 7. dis.* 10. *n.* 6. Quin imo etiam verius est, prædictum impedimentum ortum ex Catechismo jam omnino sublatum esse, ut colligitur ex *Conc. Trid. cit. c.* 2. ex illis verbis in fine: *Omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis*. Cum ergo Concilium Trident. omnino sustulerit cognationem ortam ex Baptismo, præterquam inter tenentes in ipso Baptismo, censeri debet etiam esse sublata cognatio tenentium in solo Catechismo, quæ primam originem trahit ab illo, etsi de Catechismo ibi non fiat expresse mentio, *Sanch. cit. dis.* 10. *n.* 12.

§. IV.

An plures possint intervenire patrini, seu susceptores in Baptismo, & Confirmatione, de Jure antiquo, & an inter omnes, si plures sint patrini, contrahatur spiritualis cognatio?

XXVI. De hoc agitur in *c. Quamvis* 3. *& ult. h. t. in* 6. Ubi Pontifex Bonifacius VIII. ita rescribit: „ Quamvis non plures, quam unus vir, vel una mulier, suscipere debeat de Baptismo infantem juxta SS. Canones, si tamen plures susceperint, spiritualis cognatio inde contrahitur, (scilicet cum omnibus, *Gl. hic V. Contrahitur*) & impediens matrimonia contrahenda, & etiam dissolvens post contracta. Idemque dicendum de Confirmatione, (scilicet ut plures tenere non debeant confirmandum, si tamen teneant, omnes fiant compatres, vel compatrini.) Additur in fine: Ex datione vero aliorum Sacramentorum (præter Baptismum, & Confirmationem) cognatio spiritualis non oritur, quæ matrimonium impediat, aut dissolvat, de quo jam dictum supra, „ §. 2. *n.* 1. *h. t.*

XXVII. Hinc colligitur 1. De Jure antiquo prohibitum erat, ut plures Patrini in Baptismo, vel Confirmatione adhiberentur, sed unus solus, sive vir, sive fœmina, ut constat ex *c. Non plures* 101. *dis.* 4. *de consecr.* & ex hoc cap. *Sanch. l. 7. dis.* 57. *n.* 1. Nec potest Episcopus dispensare, ut plures Patrini adhibeantur, quia nec potest Episcopus dispensare in Jure communi Canonico, vel Decreto Concilii generalis, nisi ipsi facultas reperiatur ipsi specialiter esse concessa, *Sanch. c. l. n.* 2. *&* 7.

Colligitur 2. Secundum Jus antiquum Canonicum, si plures unum baptizatum, vel confirmatum simul suscipiant, vel teneant, omnes contrahunt cognationem spiritualem impedientem, ac dirimentem matrimonium, quamvis hujus legis transgressores sint, ut expresse habetur in *cit. c. ult. h. t. in 6. Sanch. c. l. n.* 3. Nam quamvis alias, actus contra legem factus regulariter non valeat, *l. Non dubium 5. C. de legibus*, in hoc tamen casu lex non tollit actum, sed imponit pœnam Parocho admittenti plures, quam unum, vel duos Patrinos, & valor actus non pertinet ad favorem Parochi, sed suscepti ex Baptismo, & sic actus valet, *Ugelin. de Offic. Episc. c.* 25. §. 1. *n.* 5.

XXVIII. Verum Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *de reform. matr. c.* 2. „ Antiquum Jus nonnihil immutavit, & statuit, ut unus tantum, sive vir, sive mulier (hoc est, mas, si puer baptizandus, & fœmina, si puella baptizanda sit) juxta SS. Canonum statuta in *c. Non plures* 101. *dis.* 4. *de consecr. & c.* 3. *h. t.* vel ad summum unus, & una (scilicet mas, & fœmina, sive puer, sive puella baptizetur) de Baptismo suscipiant. „ Ubi in Declarationibus Cardinal. Concil. apud *Joan. Gallemart. n.* 4. dicitur, Episcopum posse dispensare, ut duo viri, loco viri, & mulieris, aliquem baptizatum de Baptismo suscipiant.

XXIX. Præterea S. Synodus paulo infra in eodem c. subjungit hæc verba: „ Parochus antequam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant: & eum, vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii, ultra designatos, baptizatum tetigerint cognationem spiritualem nullo modo contrahant, Constitutionibus in contrarium facientibus (scilicet *c. ult. h. t. in* 6.) non obstantibus. „

XXX. Ubi notandum 1. Ad parentes pertinet Patrinos designare, vel si illi non designant, ad Parochos. Si vero nullus sit specialiter designatus Patrinus, ex negligentia, aut oblivione parentum, vel Parochi, & multi simul tenendo tangant baptizandum, vel de sacro fonte æque suscipiant, omnes contrahunt spiritualem cum eo cognationem, ut deciditur in *cit. c.* 2. *& ult. h. t. in* 6. & docet

docet

cet *Navarr. in Man. c. 22. n. 39. Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 4. n. 69.* Ubi ait, id expresse etiam declarasse S. Congregationem Cardinalium, cui standum est, quia a Jure antiquo non est recedendum, quando aliud non statuitur Jure novo. Concilium vero Trident. videtur loqui, quando designantur plures Patrini. Contrarium tamen docet *Sanch. l. 7. dis. 57. n. 12.* videlicet quod si nulli designentur Patrini, nullus contrahat hanc cognationem spiritualem, etiamsi plures tangant, vel suscipiant baptizatum a sacro fonte, quia Concilium intendit vitare, ne impedimentum hujus cognationis spiritualis Patrinorum nimium multiplicaretur, & ut certi essent illud contrahentes; & ideo tanquam conditionem necessariam requisivit, ut essent veri Patrini suscipientes baptizatum, eos designari ab iis, quibus id incumbit; ergo si deficiat hæc conditio designationis, non sunt veri Patrini, & consequenter neque cognationis spiritualis participes. Idque confirmatur ex eo, quod in fine *cit. c. 2.* diciret: *Omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.* Cum ergo personæ ibi contentæ, quæ hujus cognationis spiritualis sunt capaces, ibidem dicantur esse Patrini, qui designati sunt ad id munus obeundum, omnes illæ personæ, quæ non sunt designatæ, non erunt illius capaces. Et hæc sententia est valde probabilis. Videri possunt, quæ hac de re tradit *Sanch. c. l. n. 12.* Ubi etiam plures alias difficultates hujusmodi proponit, & resolvit usque ad finem *disp. illius 57.*

Notandum 2. Etsi de Jure antiquo Canonico non plures, quam unus vir, vel una mulier possint esse susceptores in Baptismo, & Confirmatione, *c. Quamvis. 3. & ult. h. t. in 6.* juxta Concilium Trident. autem *c. l.* ut summum duo, unus videlicet, & una in Baptismo, & in Confirmatione unus, vel una tantum possunt esse suscipientes, seu Patrini, quia de Confirmatione id non est expressum, sicut de Baptismo in *cit. Decreto Concilii Trident. Sess. 24. c. 2. de reform. matrim.*

§. V.

Inter quosnam contrahatur cognatio spiritualis in Baptismo, & Confirmatione, de jure novo Concilii Tridentini?

XXXI. De hac re ita statuitur in *c. 2. Sess. 24. de reform. matr.* „ Inter quos (scilicet suscipientes, seu Patrinos) ac baptizatum ipsum, & illius patrem, ac matrem: „ nec non inter baptizantem, ac baptizatum, baptizatique „ patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contra- „ hatur. Et in fine additur: Ea quoque cognatio, quæ „ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem, & con- „ firmatum, illiusque patrem, & matrem, ac tenentem „ non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spi- „ ritualis cognationis impedimentis omnino sublatis. „

XXXII. Circa quæ verba Concilii notandum 1. Jure novo Concilii Tridentini duæ tantum sunt species cognationis spiritualis ortæ ex Baptismo, & Confirmatione, ac dirimentis matrimonium postea contractum. Prima est paternitas, quæ inter baptizantem, aut confirmantem, & Patrinos, seu susceptores, ex una parte: & inter baptizatum, vel confirmatum, ex altera parte contrahitur. Secunda compaternitas, quæ est inter baptizantem, vel confirmantem, ac Patrinos seu susceptores, ex una parte: & inter patrem, ac matrem baptizati, vel confirmati ex altera parte, earumque neutra ad uxores transfunditur, etsi olim cognatio etiam contraheretur inter uxorem Patrini, seu suscipientis, & uxorem baptizantis, aut confirmantis, si conjugatus esset, & inter baptizatum, ejusque parentes. Item inter liberos carnales Patrinorum, & baptizantis, ex una parte; & inter baptizatum ex altera parte, quæ dicebatur fraternitas, ut patet ex *c. 1. 3. & ult. h. t.* & jam etiam est abrogata, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 54. n. 10.*

Notandum 2. Inter ipsos Patrinos, etiam Jure antiquo, non contrahebatur cognatio spiritualis, quare non prohibetur maritus, & uxor simul eandem prolem alienam e Baptismo, vel Confirmatione suscipere, *c. Quod autem ult. caus. 30. q. 4.* Nec propterea privarer jure exigendi debitum conjugale, quia nullam inter se contrahunt cognationem, *Sanch. cit. dis. 54. n. 13.* Cum autem in *cit. c. 2.* dicitur: *Inter quos (suscipientes) ac baptizatum ipsum &c. spiritualis cognatio contrahatur,* non est sensus, quod inter illos Patrinos inter se hæc cognatio contrahatur, sed inter illos, & alias personas ibi enumeratas, nimirum baptizatum, & ipsius parentes, *Sanch. c. l. n. 10.* Item possunt etiam duo ad invicem esse Patrini, ita ut possit quis suscipere e sacro fonte prolem ejus, qui ipsius filium prius suscepit, quia hoc nullo jure est interdictum; & tunc duplex oritur inter parentes compaternitas, ratione utriusque filii, *Sanch. c. l. n. 17.*

Porro per parentes baptizati, vel confirmati, in ordine ad contrahendam cognationem spiritualem, intelligendi sunt parentes naturales, seu carnales, sive legitimi sint, sive illegitimi, quia ante Concilium Trident. hanc cognationem cum parentibus contrahebant, quam ipsum Concilium nullatenus restrinxit. *Sanch. c. l. n. 16.*

§. VI.

Quæ conditiones requirantur ad munus Patrini, & contrahendam cognationem spiritualem in Baptismo, & Confirmatione?

XXXIII. Ad primum quæsitum respondetur. Patrinus dicitur quasi spiritualis pater, ac pædagogus hominis baptizandi, qui eum in Christiana vita instruere, & præsertim Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam edocere debet, *c. Vos ante 105. dis. 4. de consecr.* quamvis hodie ab hac obligatione instruendi sit liberatus, cum pueri a parentibus, & Ludimagistris instrui soleant, *Laym. l. 5. tr. 2. de Sacram. Bapt. c. 9. n. 1.*

XXXIV. Ad hoc autem munus requiritur 1. ut quis rationis usum sit assecutus, alioquin Patrinus esse nequit, quamvis præter hoc certa ætas non sit præscripta, neque necessarium est, ut ætate excedat Baptizandum, *Sanch. l. 7. dis. 61. n. 3.* 2. Debet esse baptizatus, quia non baptizatus non potest aliquem suscipere e baptismo, sicut non Confirmatus non potest esse Patrinus in Confirmatione, *c. In baptismate. 101. dis. 4. de consecr.* nec contrahit cognationem spiritualem, *Sanch. l. 7. dis. 60. n. 10.* 3. Ut intentionem habeat obeundi munus spiritualis Patris, seu Patrini, nempe exercendi actum illum ab Ecclesia institutum, *Sanch. l. 7. dis. 58. n. 4.*

Præterea quædam personæ sunt, quæ Patrini munus obire non possunt, ut hæretici, & Apostatæ. Item Monachis prohibitum est, ne in Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, sint Patrini, seu susceptores, *c. Placuit. 8. caus. 16. q. 1. c. Non licet. 103. & c. seq. dis. 4. de consecr.* Nomine autem Monachorum hic intelliguntur, non solum ii, qui solitudinem incolunt, sed etiam omnes alii Religiosi, saltem Claustrales, ita ut illis prohibitum sit suscipere munus patrini in Baptismo, & Confirmatione, *Sanch. l. 6. Mor. c. 6. n. 24. Laym. cit. c. 9. n. 3.* quia in omnibus Religiosis eadem ratio prohibitionis locum habet, ne scilicet ob cognationem spiritualem contractam, nimiam etiam familiaritatem cum sæcularibus, præsertim fœminis, contrahant. Excipitur Religiosus Episcopus factus, is enim licite potest fieri Patrinus, & compater in Baptismo, quia in Episcopo non subest tale periculum nimiæ familiaritatis, & incontinentiæ, *Sanch. cit. c. 6. n. 24. Laym. c. l.*

XXXV. Ad posterius quæsitum respondetur, ad contrahendam cognationem spiritualem plures etiam conditiones requiruntur. Veluti 1. ut baptizans, vel suscipiens ex Baptismo sit fidelis, seu baptizatus, alioquin non erit capax contrahendæ cognationis spiritualis ab Ecclesia inductæ, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 60. n. 7. & 8. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 8. n. 2.* Ratio est, tum quia non baptizatus, etsi Catechumenus sit, Ecclesiæ, ejusque legibus non est subjectus: tum quia qui in Christo non est per Baptismum spiritualiter regeneratus, spiritualem cognationem contrahere non potest.

Hinc infertur 1. Si infidelis baptizet filiam Annæ v. g. fidelis, etiamsi postea ad fidem Christianam convertatur, neque cum filia, neque cum matre cognationem contrahet spiritualem, neque impedietur, quominus illam puellam, vel etiam matrem in uxorem ducere possit, *Sanch. cit. dis. 60. n. 11 Coning. dis. 32. de Sacram. dub. 2. n. 25. Laym. c. l.* Ratio est, quia ex baptismo, dum conferebatur, non poterat oriri cognatio, quia baptizans tunc non erat capax ejusdem: neque postea, quia non amplius existit. Infertur 2. Si e converso fidelis baptizet, vel suscipiat e baptismo filium hominis infidelis, nulla etiam cum ipso contrahitur cognatio, quia cum cognatio spiritualis sit quædam relatio inter duos terminos capaces hujus relationis, non potest ab altero contrahi, quin ab utroque contrahatur: cum igitur non baptizatus non possit esse cognatus spiritualiter, neque etiam fidelis filium ejus baptizans, vel suscipiens ei cognatus esse potest, *Sanch. c. l. n. 14. Laym. c. l.*

XXXVI. Secundo ad cognationem spiritualem contrahendam requiritur, ut Sacramentum Baptismi, vel Confirmationis valide conferantur, quando enim principale non subsistit, nec accessorium validum esse potest: susceptio autem e Baptismo, & cognatio inde subsequens sunt accessoria ipsi Sacramento, *Coning. cit. dub. 2. n. 31.* Ex hinc si infans jam privatim domi baptizatus sit, & postea in Templo suppleantur cæremoniæ, & solemnitates prætermissæ, adhibitis etiam Patrinis, nulla prorsus ex tali reiteratione oritur cognatio, nec in rebaptizante, sive adhibente cæremonias, nec in Patrinis, saltem dirimens matrimonium subsequens, etsi forte impediens tantum, de quo infra: *Sanch. l. 7. dis. 62. n. 5.* qui *n. 1. 14.* ait, suscipientem puerum ex Baptismo privatim collato, non contrahere cognationem spiritualem, eo quod munus Patrini non obeatur, nisi in Baptismo solemni. Sed contrarium probabilius videtur, modo suscipiens animum habeat faciendi, quod Patrini faciunt, *Tanner. cit. dub. 4. n. 67.*

XXXVII. Tertio videntur Jura passim requirere ad cognationem hanc spiritualem contrahendam, ut Patrinus teneat, vel tangat baptizatum, vel confirmatum, dum hæc Sacramenta conferuntur: aut ut immediate illum e manibus baptizantis, vel confirmantis suscipiat, idque faciat animo obeundi munus Patrini, *Sanch. l. 7. dis. 56. n. 1. & 5. & dis. 58. n. 7.* Ex quo infertur, si quis per alium, tanquam Procuratorem, vel Legatum suum, aliquem suscipiat e Baptismo, vel Confirmatione, tum non contrahere co-

cognationem ipsum Legatum, vel Procuratorem, cum non sum, sed alieno nomine suscipiat, aut teneat, nec intendat proprio nomine tenere, vel suscipere baptizatum, nec esse verum Patrinum, sed hoc munus nomine ipsum constituentis exercet, de quo non est dubium, & docet etiam *Sanch. l. 7. dis. 59. n. 12.* Sed neque ipsum Principalem, seu mandantem constituentem Procuratorem suscipiendi e Baptismo contrahere cognationem spiritualem, tradit *Sanch. cit. dis. 59. n. 4.* eo quod Jura passim ad cognationem hanc spiritualem contrahendam exigant contactum personalem ipsius Patrini, quæ sententia saltem ob auctoritatem DD. probabilis est. Opposita tamen sententia, quam sequitur *Coning. cit. dub. 2. n. 40 Tanner. cit. dub. 4. n. 70. Laym. cit. c. 8. n. 4. & 5.* est probabilior, nempe quod ipse Principalis, qui Legatum mittit, cognationem spiritualem solum contrahat. Idque probatur, tum quia quod quis per alium facit, perinde est, ac si faciat per se ipsum, *Reg. Juris 72. in 6.* Et omnis actus per Procuratores exerceri potest, nisi expresse prohibeatur, *l. 1. §. Usu. ff. De Procurator.* & ibi notant DD. Tum quia videmus passim Magnates per Legatos hoc munus obire: atqui Ecclesia non permitteret Baptismum sine vero Patrino conferri: si autem is, qui per alium suscipit, suo nomine, ut verus patrinus, & pro tali communi fidelium persuasione habetur, sequitur, quod cognatio spiritualis a talibus Patrinis contrahatur, cum Jura id generatim afferant. Neque refert, quod Jura, seu Canones videantur requirere, ut Patrinus per se hoc munus obeat, *caus. 30. tot. q. 1.* quia id non præcipiunt, sed describunt tantum munus susceptionis e baptismo, sicut ordinarie exerceri solet, & forte olim non erat ita usitatum per alium hoc munus Patrini obire, *Laym. cit. c. 8. n. 5.* Idque confirmatur, quia per consuetudinem potest induci, ut contrahatur spiritualis hæc cognatio, etiamsi quis non per se ipsum, sed per Procuratorem, aut nuntium teneat, seu suscipiat prolem alterius e baptismo, ut fatetur ipse *Sanch. cit. dis. 59. n. 6.* quia quod potest per legem induci, potest etiam per consuetudinem legitime præscriptam, sicut etiam possunt per eandem impedimenta dirimentia matrimonium induci. Ergo consuetudo Principum, & Magnatum exercendi munus Patrini per Legatum, seu Procuratorem est valida, & consequenter etiam ab illis contrahitur cognatio spiritualis, ut notat *Tanner. c. l. n. 70.*

§. VII.

Proponuntur, & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa cognationem spiritualem ortam ex Baptismo, & Confirmatione.

XXXVIII. Quæritur 1. An suscipiens prolem in necessitate, quia nullus alius adest, contrahat cognationem impedientem matrimonium, vel ejus usum? Resp. si quis suscipiat infantem in privato Baptismo ex necessitate collato, ita ut ex proposito Patrini munus obeat, verus Patrinus fieri censetur, adeoque spiritualem cognationem contrahit, quia etsi in tali Baptismo privato, tempore necessitatis collato, nullum extet præceptum Ecclesiæ, ut adhibeatur Patrinus, quia plerumque in tali necessitate Patrinus haberi non potest, non tamen prohibetur etiam adhiberi: & hic adhibetur in Baptismo, non tantum propter ejus solemnitatem, sed multo magis etiam propter obligationem instruendi baptizatum, *Laym. l. 5. tract. 2. c. 9. n. 5.* licet contrarium teneat *Sanch. l. 7. dis. 60. n. 15.*

XXXIX. Quæritur 2. An si Christianus in extremo necessitatis articulo baptizet aliquem, contrahat cognationem spiritualem? Resp. contrahere etiam laicum cognationem spiritualem dirimentem matrimonium subsequens cum baptizato, ejusque parentibus, *Sanch. l. 7. dis. 62. n. 10.* quia Jure expressum est, ex vero Baptismo oriri cognationem spiritualem. Excipitur solum, si conjux baptizat prolem conjugis suæ, vel communem filium, ob urgentem necessitatem, ut Patrinus, tum enim nullum impedimentum contrahitur, prout sumitur ex *c. Ad limina. 7. caus. 30. q. 1.* Ubi ratio redditur: *Quia inculpabile judicandum, ad quod necessitas impulit.* Idemque dicendum, si parens prolem conjugis suæ, vel communem filium in Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, tanquam Patrinus, suscipiat, si alius haberi nequeat, tum enim nullum etiam impedimentum contrahit, quia impedimentum non petendi debitum Jure Canonico statutum est in pœnam delicti, parens autem hoc casu, nil deliquit, etsi Patrinus fieri existat, quando alius haberi nequit, & nemo sine culpa jure suo privari debet, *c. discretionem. 6. De eo, qui cognovit, &c. Sanch. l. 9. de matr. dis. 26. n. 3. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 8. num. 7.* Sed neque parens baptizans, vel suscipiens e Baptismo proprium filium, in necessitate, vel etiam extra necessitatem, sed per probabilem ignorantiam juris, aut facti, contrahit hoc impedimentum cognationis spiritualis cum propria uxore, quoad ullum effectum, ac proinde debitum conjugale licite non solum reddere, sed etiam petere potest, *Sanch. l. 7. dis. 62. n. 10. Tanner. cit. dub. 4. n. 7. Laym. cit. loc. n. 8. §. Illud vero.* Cum enim id solo Jure Ecclesiastico prohibitum sit, ideo, qui hoc jus ignorat probabiliter, sicut excusatur a culpa, ita etiam ab annexa pœna. Si vero parens, extra casum necessitatis, prolem ex propria uxore genitam baptizet, vel e sacro fonte, vel in Confirmatione suscipiat temere, aut malitiose, non tantum graviter peccat, sed etiam propter spiritualem cognationem cum uxore contractam, debitum petere non potest, licet conjugi innocenti reddere teneatur, ut colligitur, ex *c. Si vir. e. h. t.* & ex communi docet *Sanch. l. 9. cit. dis. 26. n. 7. Tanner. c. l. & Laym. c. l.* quamvis hoc quoad impedimentum petendi debiti, nullo Juris textu satis expresso probari possit, sed solo consensu DD. nititur. Unde aliqui putant, nullum hodie conjugalis usus impedimentum oriri, & colligi videtur ex *c. De eo 5. caus. 30. q. 1.* quam sententiam probabilem etiam censet *Laym. c. l.*

Porro si sponsus de futuro, etiam in necessitate, baptizet prolem suæ sponsæ, vel eam e baptismo suscipiat scienter, (nam secus videtur, si ignoret esse prolem suæ sponsæ) contrahit impedimentum cognationis spiritualis, ita ut eam ille matrimonium sine dispensatione inire non possit, de quo videri potest *Laym. c. l. n. 7. §. Si causam.*

XL. Quæritur 3. An hæreticus sit capax hujus spiritualis cognationis? Respondetur, si hæreticus baptizet, vel in baptismo, vel Confirmatione suscipiat prolem Catholici, is contrahit cognationem spiritualem cum persona baptizata, vel suscepta, & ejus parentibus, quia Charactere Baptismi est insignitus, ac proinde est capax cognationis spiritualis, & legibus Ecclesiæ subjicitur: nam nullibi in Jure incapax efficitur gerendi munus suscipiendi a Baptismo, vel Confirmatione, adeoque verus est Patrinus, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 60. n. 2.* Ubi ait, hoc omnes fateri. Aliud est, si infidelis, sive non baptizatus baptizet filium fidelis, vel suscipiat in Baptismo, vel Confirmatione, is enim est incapax hujus spiritualis cognationis contrahendæ, quia cum hæc cognatio sit ex Ecclesiæ statuto introducta, nequit ab infidelibus contrahi, quippe qui Ecclesiæ legibus non subduntur, *Sanch. c. l. n. 7.* & alii apud ipsum.

XLI. Sed jam ulterius quæritur hic, utrum Catholicus licite possit prolem Acatholici, quæ a Ministro hæretico baptizatur, rogatus e sacro fonte suscipere? Resp. improbari non potest consuetudo illa; quæ in quibusdam Germaniæ locis viget, secundum quam Catholici, ut Patrini existunt, quando baptizantur filii hæreticorum, modo Baptismus conferatur in nomine, & forma SS. Trinitatis, ut docet *Laym. l. 5. tr. 2. c. 9. n. 6.* Ratio est, quia Patrinus Catholicus, dum suscipit baptizatum e ministro hæretico, nullo modo cooperatur ad indebitam ministrationem Baptismi, nam ut supponitur, quod substantiam administratur ritu Catholico, etiam a Prædicante, & Catholicus Patrinus impedit, ut talis Baptismus, qui indebite, seu non servatis accidentalibus Ecclesiæ cæremoniis, a Prædicante ministretur, minus male, & incomplete administretur, dum expresse, vel tacite, & ipso facto protestatur, se hunc baptizatum in vera fide, quantum sibi possibile erit, instructurum. Nec obstat, quod communicatio in sacris cum hæreticis Catholicis sit interdicta: quia post Extravag. Concilii Constantiensis communicatio cum hæreticis, aliisque nominatim non denuntiatis, non est fidelibus interdicta, nec in sacris, neque in politicis rebus, modo non fiat in exercitio hæretico, quale hic non fit, quia Patrinus Catholicus non in alia re communicat, quam quod puerum jam Ecclesiæ Catholicæ filium effectum per Baptismum, nomine ejus in suam curam suscipiat. Neque etiam obstat, quod spiritualis cognatio contrahatur a Patrino Catholico cum baptizato filio hæretici, & parentibus ejus: quia illa ex Ecclesiæ statuto sequitur ex Baptismo, non quatenus male, sed recte, ac valide etiam a ministro hæretico confertur, *Laym. cit. loc.*

XLII. Ubi præterea etiam quæritur, an permitti possit, ut vice versa, cum proles Catholica a Sacerdote Catholico baptizatur, admittatur Patrinus hæreticus, v. g. Lutheranus. In qua re certum est, id ordinarie, & sine gravi causa, ac necessitate, illicitum esse, quia hæreticus non est idoneus Patrinus ad instruendum baptizandum in fide Catholica: ex gravi tamen causa potest hoc permitti in locis, ubi Catholici permixti vivunt cum Acatholicis, ad vitanda alia gravia incommoda, quia alias vel infantes privatim ab obstetricibus baptizari deberent, vel extra Parochiam ad hæreticum ministrum deferri: vel a Sacerdote Catholico baptizari deberent, nullo adhibito Patrino, contra Universalis Ecclesiæ consuetudinem, & cum non parvo scandalo, & multorum querela; *Laym. c. l. num. 7.* Ubi addit, quod Sacerdos baptizans palam edicere debeat, hunc infantem in fide Catholica baptizari, & instruendum fore, nec parentes id impedire debere. Ratio autem est, quia hæreticus est absolute capax obeundi munus patrini, ita ut ex eo cognationem spiritualem contrahat, cum sit baptizatus, ut supradictum. Admittendus tamen est hoc casu Patrinus hæreticus, sine ulla ejus promissione. Neque vero obstat, quod hæretici Patrini non sint idonei ad instruendum baptizatum in fide Catholica, quia hoc officium nunc ferme non incumbit Patrinis, etiam apud Catholicos, cum hodie pueri vix unquam a Patrinis suis, sed a Ludimagistris, vel Parochis instruantur in fide, ut notat *Laym. c. l.* apud quem plura de hoc videri possunt.

TITULUS XII.

DE COGNATIONE LEGALI.

Quia cognatio legalis est effectus adoptionis, ex eaque oritur, ideo de illa quædam scitu necessaria sunt præmittenda.

§. I.

Quid, & quotuplex sit adoptio?

I

ASsertio 1. *Adoptio est extraneæ personæ in filium vel filiam, nepotem, vel deinceps, legitima assumptio*, prout communiter definitur apud *Silvest. V. Adoptio n. 1.* Per extraneam personam intelligitur ea, quæ non est in potestate adoptantis, seu ex descendentibus illius, sive alioquin sit ejus consanguinea, sive non sub masculino autem continetur fœmininum, sub filio filia, sub nepote neptis. Dicitur legitima assumptio, sive electio, quia legibus Civilibus statuta, & Canonicis approbata fuit, adeoque in ea forma a Jure præscripta servanda est, videlicet, ut adoptans sit sui juris, & masculus, nam fœmina adoptare non potest, §. *Fœmina.* 10. *Instit. de adoption.* Item ut sit major XXV. annis ad generandos filios naturaliter non impotens, & ut major sit XVIII. annis adoptato, adeoque ut possit esse ejus pater naturalis, etiam ratione ætatis, quia hæc adoptio liberorum, ad similitudinem carnalis generationis est introducta. Denique requiritur, ut adoptatus sit præsens adoptanti, cum adoptatur, & in adoptionem consentiat, quæ omnia habentur *tot. tit. ff. & C. De adoption. & Instit. eod.* & tradit *Sanch. l. 7. de matr. disp. 63. n. 3.* Aliter definitur adoptio apud *Silvest. c. l. Est actus legitimus, per quem pro filio, vel nepote habetur, qui non est, pene naturam imitans.*

II. Assertio 2. Duplex est adoptio, una perfecta, quæ arrogatio dicitur, per quam adoptatus sui juris existens, Principis Rescripto, transit in potestatem adoptantis, fitque hæres necessarius illius ex testamento in quarta bonorum parte, ut filius naturalis. Altera est adoptio imperfecta, seu simplex, ac specialis, per quam adoptatus non transit in adoptantis potestatem, adeoque nec egreditur naturalis patris sui, aut avi potestatem, nec fit adoptantis hæres necessarius ex testamento, sed tantum ei succedere potest ab intestato. Si vero pater naturalis non extraneus, sed avo filii sui materno, vel etiam avo paterno, si ipse pater naturalis fuerit emancipatus, filium suum dederit in adoptionem, tum adoptatus transit in potestatem patris adoptivi, quia hoc casu in unam personam conveniunt naturalis cognationis, & Civilis adoptionis jura, §. *Sed hodie Instit. de adopt.* Potest autem hæc adoptio imperfecta fieri etiam per Magistratum Principe inferiorem, non item arrogatio, §. 1. *Instit. eod. Sanch. c. l. num. 2.*

§. II.

Quid sit cognatio legalis, & quot ejus species, & ex qua adoptione oriatur impedimentum hoc dirimens matrimonium subsequens?

III. Assertio 1. *Cognatio legalis est propinquitas personarum Jure Ecclesiastico, approbante Jus Civile, ex adoptione proveniens*, in quo distinguitur a cognatione naturali, quæ oritur ex consanguinitate, vel affinitate naturali, *Sanch. cit. disp. 63. n. 5.* Est autem triplex cognationis legalis species: prima in linea recta, inter adoptantem, & adoptatum, & descendentes adoptati, si in ejus potestate existant. Secunda est lateralis, sive in linea transversa, inter adoptatum, & filios, ac nepotes, aliosque descendentes adoptantis, saltem legitimos. Tertia est, per modum affinitatis cujusdam inter adoptantem & uxorem adoptati, & e converso inter adoptatum, & uxorem adoptantis, *Silvest. V. Matrimonium. 8. q. 8. dicto 2. Sanch. cit. disp. 63. n. 6. Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 7. n. 3.*

IV. Assertio 2. Sicut certum est, cognationem legalem dirimentem matrimonium oriri ex adoptione perfecta, quæ est arrogatio: ita valde probabile est, non oriri ex imperfecta, sive simplici adoptione. Priorem partem omnes admittunt, & sumitur ex *l. Adoptivus. 14. in princ. & l. seq. ff. de ritu nupt. & c. 1. Per adoptionem. 6. caus. 30. q. 3. & c. un. h. t.* Posteriorem partem tenet *Silvest. V. Matrimonium 8. q. 8. dicto 4. Sanch. cit. disp. 63. n. 9. Tanner. cit. disp. 8. q. 4. dub. 4. n. 74. Laym. cit. c. 7. n. 3. §. Dubium vero.* Ratio est, tum quia simplex, sive imperfecta adoptio non est simpliciter, & omnino proprie dicta adoptio (nisi adoptans sit avus paternus, vel maternus, tunc enim transit adoptatus in avi potestatem, & censetur perfecta adoptio, ut supra dictum); ergo cum impedimenta matrimonii, velut odiosa, restringi debeant, leges statuentes hoc impedimentum non sunt extendendæ ad imperfectam adoptionem. Tum quia impedimentum cognationis legalis tale est, ut dirimat matrimonium inter adoptatum, & liberos legitimos adoptantis, quod non convenit adoptioni imperfectæ, per quam adoptivus non transit in potestatem adoptantis. Tum denique quia impedimentum hujus cognationis inductum est ad vitandam fornicationem, quæ facile fieri potest inter personas in eadem domo commorantes, quæ ratio cessat in simplici adoptione, cum per eam adoptatus non traducatur in domum, & potestatem adoptantis. Porro non obstat, quod Jus Canonicum non distinguat inter arrogatum, & simpliciter adoptatum, sed indistincte loquatur: nam satis est, quod ratio Juris distinguat, quæ est cohabitatio, *Silvest. c. l.*

§. III.

An omnes tres species cognationis legalis impediant, ac dirimant matrimonium, & inter quas personas?

V. Assertio 1. Prima species est quasi ascendentium, & descendentium inter patrem adoptantem, & filium, vel filiam, nepotem, vel neptem adoptati. Nam adoptato patre, adoptantur etiam filii, & nepotes, qui sunt in potestate adoptati: hæc, inquam, species indistincte, & in perpetuum impedit, ac dirimit matrimonium, etiam soluta adoptione per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati, quia adoptans non potest contrahere matrimonium cum adoptati filia, aut nepte, §. *Ergo non omnes Institut. de nupt. c. Ita diligere. 1. caus. 30. q. 3. Silvest. V. Matrimonium 8. q. 8. dicto 2. Sanch. l. 7. de matrim. disp. 63. n. 12.* Et est communis sententia.

VI. Secunda species lineæ transversæ inter naturales, & adoptivos filios adoptantis, & adoptatum, dirimit matrimonium, non in perpetuum, sed solum quamdiu durat adoptio, quia sunt veluti fratres, & sorores inter se, prout sumitur ex *c. Si qua unic. h. t.* Ubi dicitur: Si qua per
„ adoptionem alicui soror esse cœpit, non possunt inter illum, & ipsam nuptiæ consistere, quamdiu durat adoptio. Ex quo colligitur, quod per adoptionem legitime factam, oritur propinquitas, seu cognatio legalis, non solum inter adoptantem, & illum, qui est adoptatus in filium, sed etiam inter adoptatum, & filium, vel filiam naturalem adoptantis, quæ tamen cognatio finitur, cessante adoptione, v. g. per emancipationem. Unde si pater filiam suam adoptivam emancipat, poterit illam filio suo naturali, & legitimo tradere in uxorem, *Alex. de Nevo hic n. 2.* Hinc colligitur, quod inter adoptatum, & liberos naturales, ac legitimos adoptantis, in linea transversa non potest matrimonium consistere, quamdiu adoptatus manet in potestate adoptantis, ut constat ex *l. Per adoptionem. 17. ff. de ritu nupt. §. Inter eas Instit. de nupt. & c. unic. h. t.*

VII. Tertia species legalis affinitatis inter adoptatum, & uxorem adoptantis, ex una parte: & inter adoptantem, & uxorem adoptati ex altera, dirimit perpetuo matrimonium, etiam dissoluta adoptione per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati, ut constat ex *l. Adoptivus 14. in princ. & l. Quin etiam. 55. ff. de ritu nupt. Laym. cit. c. 7. num. 3.* Quamvis autem de illa tertia specie in Jure Canonico expressa mentio non fiat: quia tamen Rubrica hujus Tituli est generalis, nimirum de cognatione legali, & eadem etiam est ratio de hac specie, censendum est, eam quoque approbatam esse, sicut priores. Accedit, quod omnes tres illæ species cognationis legalis generali consuetudine Ecclesiastica sint receptæ, & approbatæ, adeoque inde hoc impedimentum vim habet, *Sanch. cit. disp. 63. n. 17.* & alii apud ipsum.

VIII. Porro ratio, cur in prima, & tertia specie cognationis legalis prohibeatur, ac dirimatur matrimonium subsequens in perpetuum; in secunda vero solum ad tempus, quamdiu durat adoptio, vel arrogatio: ratio, inquam, diversitatis est: quia in prima, ac tertia specie prohibitum est matrimonium, propter reverentiam, quam debet adoptatus, cum sua uxore, exhibere adoptanti, & uxori ejus: & cum hæc perpetuo duret, etiam perpetua esse debet prohibitio matrimonii in utraque illa: In secunda vero specie reverentia est debita, ob interpretativam filiationem provenientem ex adoptione, & ideo hac durante, durat prohibitio matrimonii, ea cessante cessat, *Sanch. cit. disp. 63. n. 24.* apud quem plura de hac re videri possunt.

IX. Ex dictis infertur 1. Inter adoptantem, & parentes filii adoptivi potest consistere matrimonium, quia nulla inter eos contrahitur cognatio, cum id nullo jure cautum reperiatur, *Sanch. c. l. n. 26.*

Infertur 2. Potest filius adoptivus ducere in uxorem filiam legitimam carnalem adoptantis, post hujus obitum, quia tunc jam cessavit adoptio, & patria potestas. Sed etsi pater adoptans adhuc superstes sit, licite initur matrimonium inter eos, si vel ipse filius adoptivus, vel filia legitima carnalis adoptantis jam sint emancipati, vel alio modo cesset adoptio, & patria potestas, quia cognatio legalis in linea transversa inter hos jam est soluta, *Sanch. c. l. n. 27.*

Infertur 3. Ipsi fratres adoptivi, id est, adoptati ab eodem parente, possunt inter se matrimonium contrahere, quia nulla inter eos Jure statuta est cognatio legalis: nam in *c. Unic. h. t.* agitur de vera filia patris adoptantis, quæ per adoptionem incipit esse soror adoptiva filii adoptivi sui legitimi patris, neque hæc impedimenta ob solam rationis similitudinem inducenda sunt, *Sanch. c. l. n. 27.* Multo magis filius & filia duorum fratrum adoptivorum inire possunt matrimonium inter se, cum nullo cognationis vinculo sint conjuncti, *Sanch. c. l. n. 19.*

Infertur 4. Filius illegitimus carnalis adoptantis potest in uxorem ducere filiam adoptivam ejusdem adoptantis: & vicissim filia illegitima carnalis adoptantis potest nubere filio ejusdem adoptivo, quia illegitimi non censentur esse

in

in poteſtate patria ſui, §. *Si adverſus Inſtit. de nupt.* ideoque non contrahitur cum illis cognatio legalis, *Navarr. in man. c. 22. n. 45. Sanch. cit. diſ. 63. n. 30. Laym. cit. c. 3. n. 7.*

Porro quouſque, & ad quot gradus extendatur impedimentum cognationis legalis inter adoptantem, & adoptatum, ac hujus deſcendentes, utrum in infinitum, an ſolum uſque ad quartum gradum, non conveniunt DD. & nihil certi ex Jure haberi poteſt. De quo fuſe agit *Sanch. cit. diſ. 63. num. 31. & ſeqq.*

T I T U L U S XIII.

DE EO, QUI COGNOVIT CONSANGUINEAM UXORIS SUÆ (VEL SPONSÆ).

Poſtquam dictum eſt de cognatione ſpirituali, & legali, nunc agendum eſt de cognatione carnali; ſed quia ex copula habita cum conſanguinea uxoris, vel etiam ſponſæ, oritur cognatio affinitatis, de qua dubitari poteſt, utrum impediat, vel dirimat matrimonium, vel ſponſalia; ideo ſubjicitur hic Titulus, in quo agitur de impedimento affinitatis contracto per copulam etiam illicitam cum conſanguinea uxoris, vel ſponſæ: ſed in Titulo ſequente de impedimento contracto per copulam licitam, & conjugalem.

§. I.

An inceſtus ſive copula carnalis habita cum conſanguinea uxoris ſuæ impediat, vel dirimat matrimonium?

I.

Reſpondetur, impedire quidem matrimonium contrahendum, ſed non dirimere contractum, ut conſtat ex *c. Si quis 1. h. t.* quod eſt deſumptum ex Concilio apud Mariam, ubi ſic ſtatuitur: Si quis cum filiaſtra ſua ſcien„ter (ſecus ſi ignoranter, *c. In lectum 6. cauſ. 34. q. 2.*) „fornicatus fuerit, nec a matre filiaſtræ, ſive uxore ſua „debitum petere (quamvis reddere teneatur, *Gl. hic V. E„xactus*) nec filiam unquam habere poteſt in uxorem, nec „filiaſtra, nec ille (qui fornicatus fuit) ullo unquam tem„pore poterunt (poſt mortem uxoris) cum alia matrimo„nium contrahere, ſcilicet propter inceſtum commiſſum.

Porro per filiaſtram intelligitur privigna, hoc eſt, filia uxoris ex alio viro ſuſcepta, quæ appellatur privigna reſpectu parentis vitrici, Hoſtienſ. *hic V. Filiaſtra, & Caniſ. n. 2.*

II. Notandum 1. Inceſtus commiſſus a marito cum conſanguinea ſuæ uxoris, intra gradus Jure prohibitos, impedit matrimonium, ne aliud contrahatur, ſed non dirimit contractum poſt mortem uxoris, ut patet ex hoc cap. in quo duæ pœnæ infliguntur viro committenti inceſtum cum conſanguinea ſuæ uxoris; una, quia privatur facultate petendi debitum a propria uxore, in pœnam ſui delicti, & ob affinitatem contractam cum illa: quamvis ipſa uxor poſſit debitum exigere, quia non debet privari jure ſuo, ſine culpa ſua, ideoque ipſe vir tenetur debitum reddere petenti, non obſtante affinitate iniqua ex poſt facto contracta, *Gl. hic V. Petere.* Neque vero refert, ſive inceſtus occulte ſit commiſſus, ſive publice innotuerit, quia utroque caſu affinitas contrahitur cum conjuge, ob quam ſolam inceſtuoſus prohibetur a petitione debiti, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 5. n. 3. §. Nihil refert.*

Altera pœna eſt, quia vir privatur etiam facultate contrahendi matrimonium, mortua uxore ſua, non ſolum cum filiaſtra ſua, ſed etiam cum quavis alia muliere in perpetuum, ideoque punitur in ipſo matrimonio, contra quod deliquit, committendo inceſtum. Si tamen vir contra prohibitionem hujus Canonis, aliud matrimonium, poſt mortem uxoris ſuæ, ineat cum alia, illud erit validum, quia hic ſolum interdicitur tali inceſtuoſo aliud matrimonium, ſed non contra prohibitionem initum irritatur, & idcirco impedimentum hoc numeratur ſolum inter impedientia, quia nullus textus Juris reperitur, qui illud diceret eſſe dirimens, *Sanch. l. 7. de matrim. diſ. 15. n. 1.*

Notandum 2. Similiter ſi e converſo uxor inceſtum committat cum conſanguineis viri, nec debitum petere poteſt a viro, nec illo mortuo, contrahere aliud matrimonium, quia etſi omnes textus hujus Tituli, ubi hoc impedimentum ſtatuitur, loquantur de ſolo viro cognoſcente conſanguineam uxoris ſuæ, non autem de uxore committente inceſtum cum conſanguineis viri, dicendum tamen eſt, etiam ab uxore inceſtuoſa contrahi hoc impedimentum, quia vir, & uxor ſunt correlativa, & militat eadem prorſus ratio in utroque conjuge, nempe gravis injuria matrimonio illata propter affinitatem contractam, & ideo eadem etiam diſpoſitio Juris locum habere debet, præſertim quia crimen inceſtus æque frequens eſt in utroque conjuge, *Sanch. c. l. n. 2.* Confirmatur, quia in *cap. Si quis viduam 20. cauſ. 32. q. 7. & c. Si quis cum matre 9. cauſ. 34. q. 2.* dum ſtatuitur hoc impedimentum, expreſſe etiam eſt ſermo de fœmina, quæ inceſtum committit cum conſanguineis viri; *Sanch. c. l. n. 2.*

III. Notandum 3. non tantum ipſi Conjuges, qui inceſtum commiſerunt, prohibentur, poſt mortem alterius conjugis, inire aliud matrimonium: ſed etiam illi conſanguinei conjugis, cum quibus alter conjux inceſtum commiſit, ut conſtat ex illis verbis hujus cap. *Nec ille, nec filiaſtra, ullo unquam tempore, ſe poterunt matrimonio copulare.* Ratio eſt, quia & gravem injuriam irrogant matrimonio, non ſolum ratione adulterii, quod committunt, ſed etiam ratione contractæ affinitatis inter conjuges, ob quam impeditur uſus matrimonii, *Sanch. c. l. n. 3.*

Notandum 4. Ut inceſtus cum conſanguinea conjugis impediat matrimonium cum aliis, requiritur, ut ſcienter ſit commiſſus, ut patet ex hoc c. ibi, *ſcienter*. Nam cum ignorantia (probabilis) excuſat a culpa, excuſabit etiam ab illius pœna. Unde ſi quis per ignorantiam habeat copulam cum ſorore alterius conjugis, vel alia conſanguinea, quam putabat eſſe ſuam uxorem, non incurrit hoc impedimentum, *Sanch. c. l. n. 9.* & ſic licet ignorantia excuſet ab inceſtu, affinitas tamen ex illo conſurgit, *Alex. de Nevo hic num. 4.*

IV. Prædictis addendum 1. Nihil referre, ſive vivo, ſive mortuo conjuge, inceſtus cum conſanguinea alterius conjugis fuerit admiſſus; utroque enim caſu hoc impedimentum incurritur, ut aliud matrimonium inceſtuoſus contrahere non poſſit, etiam quando defuncta uxore, inceſtus eſt commiſſus, prout expreſſe deciditur in *c. Tranſmiſſa 4. h.* „*t.* Nam cum quidam, uxore ſua defuncta, filiam ejus, „& privignam ſuam carnaliter cognoviſſet, poſtea aliam „accepit in uxorem, & nihilominus cum privigna publi„ce deliquit. Conſultus ſuper hoc Cæleſtinus III. reſpon„det, ipſum legitimæ uxori cohabitare, eique neceſſaria „ad vitam ſuſtentandam ſubminiſtrare; non tamen eam „cognoſcere debere, quamdiu vixerit, niſi ab ea fuerit re„quiſitus. Et tunc propter inceſtum, & adulterium, do„nec cum ea permanſerit, pœnitentiam agat, juxta ar„bitrium Epiſcopi imponendam: & ſi uxori ſuæ ſuper„vixerit, perpetuo ſine ſpe conjugii permaneat.

V. Ubi notandum 1. Inceſtus cum conſanguinea conjugis mortuæ inducit hoc impedimentum, ita ut matrimonium cum alia contrahere non debeat, ſed ſi contrahat, tenet; non tamen debitum exigere poteſt ab uxore, quam duxit poſt mortem primæ, etſi poſſit petenti illud reddere, *Sanch. cit. diſ. 15. num. 12. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 2. num. 5.* & jam dictum. Addunt aliqui apud *Sanch. cit. diſ. 15. num. 13.* hoc impedimentum non contrahi, ſi crimen inceſtus ſit occultum, qui tamen id refellit, quia nullo Jure probari videtur, & quia, cum inceſtus, ſuapte natura, ſemper occulte committatur, raro foret locus huic impedimento.

Notandum 2. Licet maritus privetur facultate exigendi debitum ab uxore, non tamen ideo liberatur ab onere miniſtrandi ei neceſſaria; propterea enim lucratur fructus dotis, *Abb. hic num. 2. & Alex. de Nevo hic n. 2.*

Notandum 3. Duæ quandoque delicti ſpecies oriuntur ex eodem facto, quæ ambæ puniri poſſunt, ut in caſu hujus c. Is, qui poſt contractum matrimonium, copulam habuit cum privigna, commiſit inceſtum, quia cognovit affinem: & adulterium quoque, quia fuit conjugatus, & de utroque poteſt accuſari, & puniri, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo num. eod.*

VI. Addendum 2. Si fœmina a conſanguineo mariti per vim ſit carnaliter cognita, non incurrit impedimentum non contrahendi matrimonium cum alio, nec pœnas illius, quia cum ſit expers omnis culpæ, erit etiam expers omnis pœnæ, *c. Diſcretionem 6. h. t.* at vero conſanguineus mariti, qui illam violenter cognovit, incurrit impedimentum ad contrahendum matrimonium, cum ſit reus veri inceſtus, & affinitatis contractæ inter maritum, & uxorem, *Sanch. lib. 7. de matr. diſ. 15. n. 10.*

VII. Addendum 3. Inceſtus cum propriis conſanguineis non impedit, ſeu dirimit matrimonium contrahendum, juxta probabiliorem ſententiam, quam tenet *Covarr. in 4. Decret. p. 3. c. 6. in princ. n. 4. Sanch. cit. diſ. 15. nu. 16.* & alii apud ipſum cum *S. Thom.* quia cum hoc ſit pœna, reſtringi debet, & non extendi. At vero textus ſtatuentes hoc impedimentum non loquuntur expreſſe de inceſtu cum conſanguineis propriis, ſed de inceſtu cum conjugis conſanguineis; ergo ab his ad illos non debet extendi. Nec obſtat, quod inceſtus cum propriis conſanguineis ſit gravior, & pejor: nam non ita offendit matrimonium, quia ex illo non oritur affinitas, nec impeditur matrimonii uſus inter conjuges: & quamvis hic inceſtus ſit pejor, non tamen producit hoc impedimentum matrimonii, quia non tam eſt impedimentum ratione culpæ, quam ratione affinitatis ex ipſo ortæ, quæ ex ſolo inceſtu cum conſanguineis contrahitur. Et licet majus peccatum ſit cognoſcere conſanguineam uxoris, non tamen tantam injuriam infert maritus uxori per inceſtum cum propriis conſanguineis, quam per inceſtum cum conſanguineis conjugis, per quem contrahit affinitatem cum uxore, & privatur jure petendi debitum, non autem per inceſtum cum propriis conſanguineis. Turrecremata in *Decret. p. 2. cauſ. 32. q. 7. §. Quadam 29. n. 2. in ſolut. ad 2. & 3. objection.*

§. II.

Utrum affinitas ſuperveniens matrimonio contracto inter conjuges, etiam per copulam illicitam, diſſolvat priora ſponſalia de futuro, vel etiam ſponſalia de præſenti, ſive matrimonium nondum conſummatum?

VIII. Ad primum quæſitum reſpondetur. Etſi per affini-

affinitatem supervenientem non dissolvatur matrimonium? dissolvuntur tamen ipso jure priora sponsalia de futuro, etiam per copulam illicitam, prout sumitur ex *c. Veniens.* 2. *h. t.* Nam cum quidam, ut refert *Gl.* in casu, contraxisset sponsalia de futuro cum aliqua, cujus pater matrem sponsæ accepit in uxorem, & postea eandem carnaliter cognovit: sed filius sponsus cum sua sponsa matrimonium consummare noluit. Consultus super hoc Papa Alexander III. respondet, si sponsus hic matrem suæ sponsæ (de futuro) carnaliter cognovit, non autem ipsam sponsam (postquam cognovit matrem) tunc imponendam ei esse majorem pœnitentiam, quam pro adulterio: qua peracta, vel ejus parte, posse illum ex dispensatione cum alia matrimonium contrahere. Si vero sponsam cognovit, antequam matrem, vel postea: nunquam eam (scilicet matrem) vel aliam (post mortem ipsius) potest accipere in uxorem.

IX. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. affinitas superveniens etiam ex concubitu fornicario, majorem vim habet, quam sponsalia de futuro; nam hæc propter affinitatem dissolvuntur. Ratio est, quia sponsalia de futuro nihil aliud sunt, quam futurarum nuptiarum promissio, *cap. Nostrates.* 3. *caus.* 30. *q.* 5. *& l.* 1. *ff. De sponsal.* sed affinitas superveniens impedit, ne possit adimpleri illa promissio, cum inter affines non possit consistere matrimonium, *cap. Non debet* 8. *tit. seq. Abb. hic n.* 2. *& Alex. de Nevo num.* 2.

Notandum 2. Cognoscens consanguineam sponsæ fit inhabilis ad contrahendum matrimonium etiam cum alia, juxta *c.* 2. *h. t.* potest tamen cum eo facile dispensari quoad hanc inhabilitatem; nam cum in hoc c. Papa sibi non reservet dispensationem, videtur tacite concedere Episcopo potestatem dispensandi, juxta doctrinam Innocentii in *c. Dilectus* 15. *n.* 2. *de temp. ordin. Abb. hic n.* 3. *& Alex. de Nevo n.* 3.

Notandum 3. Gravius peccat, qui carnaliter cognoscit consanguineam uxoris, quam consanguineam sponsæ, quia in primo casu non conceditur dispensatio, vel saltem non nisi difficulter: in secundo vero casu ea datur, *Gl. hic V. Ex Dispensatione.* Ratio diversitatis est, quia cognoscens consanguineam uxoris propriæ committit crimen incestus; nam ex copula habita cum propria uxore, contracta fuit affinitas inter illam, & consanguineos uxoris: sed ex sponsalibus de futuro cum sponsa non cognita, non est orta affinitas cum consanguineis sponsæ, sed solum quædam publica honestas, & quasi incestus, quia violavit publicæ honestatis justitiam ortam inter se, & matrem sponsæ: & ideo hic imponitur pœnitentia paulo major, quam pro adulterio, quia crimen incestus est gravius, quam adulterium. Si vero in casu hujus cap. sponsus commisisset verum crimen incestus, quia cognovit consanguineam uxoris: tunc multo major ei pœnitentia imponenda foret, quam pro adulterio, quia adulterium non facit inhabilem ad matrimonium contrahendum, *c. Ex litterarum.* 4. *De eo, qui duxit &c.* sicut facit verum crimen incestus, *Abbas hic n.* 5.

X. Notandum 4. hoc cap. intelligi debet de sponsa per verba de futuro; si enim loqueretur de sponsa per verba de præsenti, sponsus non posset cum alia contrahere matrimonium, nisi ex dispensatione Episcopi. Sed quia solum erat sponsa de futuro, & sponsalia jam fuerant dissoluta, ob affinitatem contractam cum sponsa, quæ orta fuit ex copula habita a sponso cum matre sponsæ; ideo datur facultas cum alia contrahendi matrimonium, ex dispensatione tamen Episcopi, & ita intelligunt hunc textum *Abbas, Panorm.* & alii apud *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 15. *n.* 5. Inductum est autem hoc impedimentum ob violatam publicam honestatem ortam ex sponsalibus, postquam sponsus cognovit consanguineam sponsæ.

Utrum autem hoc impedimentum sit perpetuum, an vero solum temporale, dubitatur? Verius est, esse temporale, nempe dum vivit complex peccati, cum quo incestus tale fuit commissus contra publicam honestatem, ut colligitur ex *c. Duo pueri.* 12. *supra de desponsf. impub.* ibi: *Neutri, vivente altero, debetur licentia contrahendi:* quia nec complex, vivente sponso, nec sponsus, vivente complice, poterunt quodcunque matrimonium contrahere: altero vero mortuo, cessat impedimentum, ac libere poterit superstes aliud matrimonium inire, quia in cit. c. solum negatur, matrimonium posse contrahi, altero superstite. Ratio autem, cur interdicitur aliud matrimonium, dum alter adhuc vivit, est, ne delictum maneat impunitum, & quia non est tantum delictum, nec proprie incestus, quia ex sponsalibus non est orta affinitas inter sponsum, & consanguineos sponsæ, & e converso, sicut est copula carnalis habita cum consanguinea vel affine, quod est vere crimen incestus, ideo & mitius punitur, quam illud, & inducitur solum impedimentum temporale, non perpetuum, *Alex. de Nevo in cit. c. Duo pueri. n.* 9. *de desponsf. impub. Sanch. cit. dis.* 15. *n.* 5. circa finem.

XI. Notandum 5. Quomodo intelligenda sint verba ultima cit. *c.* 2. *h. t. Si sponsam cognovit, antequam matrem, vel post, nunquam eam, vel aliam potest accipere in uxorem:* Nam cum per concubitum sponsi cum sponsa transeat sponsalia in matrimonium, si ante matrem eam cognovit, *c. Is qui* 30. *de sponsal.* & matrimonium teneat, quia per affinitatem supervenientem non dissolvitur, *c.* 2. *h. t.* quomodo ergo sponsus non potest sponsam accipere in uxorem, id est, retinere, cum matrimonium, saltem præsumptum, cum ea contraxerit, illudque consummaverit, & subsistat? Sed respondetur, sensum esse, ut si quis filiam, cum qua sponsalia de futuro iniit, cognovit prius, quam matrem illius, non possit in uxorem accipere matrem, propter affinitatem cum ipsa contractam ex concubitu cum filia, neque etiam possit in uxorem accipere eandem filiam, quod attinet ad exactionem debiti conjugalis, quia illo privatus est sponsus cognoscendo matrem; adeoque illud petere non potest, sed reddere debet: interim matrimonium inter ipsos prius contractum consistit, & tenetur uxorem ductam retinere. Si vero cognovit sponsam postquam cognovit matrem; tunc nec sponsam, nec aliam potest ducere in uxorem: non sponsam, propter affinitatem contractam cum illa ex concubitu cum matre: nec aliam, propter incestum cum filia commissum, cujus hæc est pœna, ut incestuosus non possit etiam cum alia imposterum contrahere matrimonium, *Abb. hic n.* 6. *Card. ib.*

XII. Ad posteriorem quæstionem respondetur. Affinitas superveniens etiam per copulam illicitam non dissolvit sponsalia inita per verba de præsenti, sive matrimonium prius contractum, etsi nondum consummatum, prout sumitur ex *c. Discretionem* 6. *h. t.* Ubi talis casus proponitur: Quidam cum aliqua muliere legitime matrimonium per verba de præsenti contraxit, eamque postmodum a se incognitam, ac renitentem cuidam consanguineo suo in uxorem tradidit, & ille eam accepit, licet invitam: sed mulier, quam primum libertati reddita fuit, postulavit, se priori viro restitui. Quæsitum igitur fuit, an deberet ei restitui? Consultus Pontifex Innocentius III. respondit, viro, ob tam turpe facinus, gravem pœnitentiam esse injungendam: mulierem vero propter publicam honestatem, monendam esse, ut nec priorem virum repetat, a cujus consanguineo, licet invita cognita fuerat: nec ad secundum redeat, cui non potest propter adulterium commissum, commisceri: sed continenter vivat, donec primus vir fuerit mortuus. Quod si ad id induci non poterit, vir prior cogatur ad ipsam redire, & maritali affectione eam tractare, cum adulterium non possit objicere, quam adulterandam tradidit, præsertim invitam. Nam etsi secundum Evangelium, *propter fornicationem vir possit dimittere uxorem, & hæc virum;* non tamen semper propter eandem causam vir potest dimittere uxorem, vel hæc illum: cum possit per exceptionem repelli, vel replicationem (ut in proposito casu, quod ipse vir tradidit eam invitam alteri, vel quia ipse vir similiter fornicatus fuit.) Sed affinitas, quæ post matrimonium legitime contractum, inter virum, & uxorem, inique contrahitur, ei debet obesse, quæ iniquitatis particeps non existit, cum jura sua non debeat sine sua culpa privari. Etsi vero quidam ex Pontificibus antecessoribus distinxerint, utrum incestum, vel adulterium fuerit manifestum, an occultum: alii tamen asseruerunt, inter gradum proximum, & remotum potius esse distinguendum.

XIII. Notandum 1. Si fœmina a consanguineo mariti sit violenter cognita, nullius est rea culpæ, nullamque pœnam incurrit, prout constat ex hoc c. At vero mariti consanguineus, qui violenter cognovit ejus uxorem, incurrit impedimentum contrahendi matrimonium cum alia, quia est reus veri incestus, *Sanch. lib.* 7. *dis.* 15. *n.* 10. & dictum supra.

Notandum 2. Potest alter conjugum, etiam ante consummatum matrimonium, petere restitutionem alterius, si fuit in quasi possessione illius, ut patet ex hoc cap. Ubi mulier petiit restitui priori viro, cum quo per verba de præsenti matrimonium legitime contraxerat, *Abb. hic n.* 2. *& Alex. de Nevo n.* 3.

Notandum 3. Maritus non potest uxori objicere adulterium, & petere ob ea separationem, si ipse auctor fuit adulterii uxoris, quia ab eo invita, & renitens fuit prostituta, ut in casu hujus cap. Sed etsi uxor etiam volens committat adulterium, consentiente tamen marito, non potest ob id a viro dimitti, ut colligitur ex hoc cap. ibi: *præsertim invitam.* Ubi dictio *præsertim* non debet accipi pro *tantum*, ut vult *Gl. ibid.* quia est impropria significatio, sed in propria significatione, pro *maxime*. Quare dictio *præsertim* hic denotat idem esse in casu contrario, ita ut sensus sit, quod mulier in casu hujus cap. excusetur ab adulterio commisso cum viro, cui tradita est, scilicet quoad maritum, præsertim si fuit invita, quia idem est, si non fuisset invita, sed volens. Ratio est: tum quia, cum uxor ex beneplacito viri adulteratur, tunc etiam ipse est reus adulterii: tum quia injuria illata viro ob adulterium est causa, ac fundamentum divortii, quæ cessat, ipso consentiente in adulterium uxoris: *nam scienti, & consentienti non fit injuria, Reg. Jur.* 27. *in* 6. Unde quando maritus tradit uxorem suam consanguineo suo, etsi solum desponsetur ipsi per verba de præsenti, nondum consummato matrimonio, fit particeps adulterii, sive ipsa sit nolens, & renitens, sive volens; & sic non potest eam repellere exceptione adulterii: sed mulier excusatur ab adulterio quoad maritum, sed non quoad Deum, si consentit, *Abb. in cit. c.* 6. *h. t. n.* 9. *& Alex. de Nevo n.* 9. *Sanch. l.* 10. *de matrim. dis.* 5. *n.* 4. & alii apud ipsum.

XIV. Notandum 4. Affinitas superveniens non dissolvit sponsalia de præsenti, sive matrimonium ratum, & non consummatum, quia & hoc est indissolubile quoad vinculum ordinarie, ideoque si quis cognoscat uxorem alterius

per

per verba de præsenti desponsatam, etiam virginem, & a viro suo non cognitam, adulterium committit, *Hostiens. hic V. Cum adulterium.* Verumtamen impedit talis affinitas, ex parte conjugis, qui commisit incestum, exactionem debiti; non autem ex parte alterius conjugis, qui non fuit particeps iniquitatis illius, quia affinitas inique contracta per copulam, scilicet illicitam, seu fornicariam, non officit ei conjugi, qui particeps iniquitatis illius non fuit, cum is suo jure privari non debeat, sine sua culpa, ut habetur in hoc c. ubi etiam dicitur, licet honestum sit, ac decens, ut etiam mulier illa, quæ iniquitatis non fuit particeps, quia invita, & renitens fuit tradita consanguineo sui primi mariti, non petat ab illo debitum conjugale, idque propter publicam honestatem, id est, propter affinitatem inter ipsum, & primum virum per copulam carnalem consanguinei sui contractam, *Hostiens. hic. V. eod.* adeoque ad hoc sit monenda, non tamen est cogenda, ut lite deciditur. Ex quo patet, quod etiam per illicitum, seu fornicarium concubitum inducitur affinitas, quantum ad impedimentum matrimoniale Canonicum inducendum, *Gl. hic V. Nec affinitas, Hostiens. hic. V. Inique contrahitur.*

§. III.

An impedimentum affinitatis dirimens matrimonium contractum probetur per assertionem unius, vel confessionem utriusque conjugis?

XV. De hoc agitur inprimis in c. *De illo 3. h. t.* Ubi „ habetur, quod quidam asserebat, se cognovisse uxorem „ fratris sui, antequam ei matrimonio jungeretur. Ad hoc „ respondet Pontifex Alex. III. non debere permitti, ut „ hac occasione matrimonium illud impetatur; nisi hoc „ publicum, & notorium fuerit, aut idoneis testibus comprobatum. Ratio est, quia simplici assertioni unius non est credendum; sed probatione opus, *Gl. hic in casu.*

Ubi notandum 1. Si unus solum impedimentum dirimens subesse asserat, matrimonium separari non debet. At vero ad impediendum matrimonium contrahendum plene probat unus testis, eique creditur alleganti impedimentum dirimens, *Gl. fin. hic*, & DD. communiter; quia tunc de vitando peccato agitur, ne impediti, & inhabiles contra Ecclesiæ prohibitionem contrahendo peccent, *Sanch. l. 1. de sponsal. disp. 71. n. 1.*

Notandum 2. Fornicatio potest dici notoria sine alia probatione, ut si Clericus publice teneat in domo concubinam, vel fœminam suspectam, *Hostiens. hic. V. Notorium, & Abb. n. 3. & Alex. de Nevo n. 4.*

XVI. Similiter in *c. Super. eo. 5. h. t.* Cum quæsitum „ fuisset ex Papa Cælestino III. utrum conjugatus, qui „ ante matrimonium contractum, uxoris suæ consangui„ neam carnaliter cognoverat, utroque tam ipso viro, „ quam uxore id fatente, idemque parte aliqua viciniæ „ clamante, sit ab uxore judicio Ecclesiæ separandus? Re„ scribit Papa, quod propter eorum confessionem tantum, „ vel rumorem viciniæ, non sunt separandi, cum aliquan„ do nonnulli inter se contra matrimonium colludant, & „ ad confessionem incestus facile prosilirent, si per eorum „ confessionem crederent se separandos. Rumor autem vi„ ciniæ non est tam validus, ut possit bene contractum „ matrimonium irritari, vel separari; nisi rationabiles, & „ fide dignæ probationes accedant.

XVII. Notandum 1. Ad dirimendum matrimonium jam contractum non sufficit sola confessio conjugum, etiamsi ambo confiteantur contra matrimonium, ut in casu hujus cap. & licet ambo conjuges dicant affinitatem inter illos contractam esse ante matrimonium, hoc non separatur, vel dirimitur, quia non creditur viro, vel uxori, si confiteantur in præjudicium matrimonii; statur autem confessioni eorum, si confiteantur pro matrimonio, *Gl. hic. V. Confessionem.* Ratio autem, cur stetur confessioni conjugum asserentium matrimonium esse contractum, juxta *cap. Attestationes 10. & ibi Gl. V. Evasisse, de despons. impub.* non autem stetur confessioni eorum contra matrimonium, ad illud dissolvendum, vel separandum: ratio, inquam, est, quia assertio conjugum, qui deponunt pro matrimonio, est valde favorabilis, & ipsis confitentibus, & toti Reipublicæ, cujus interest, matrimonium, ejusque valorem defendi, ut liberis hominibus civitates repleantur, *l. 1. ff. solut. matrim.* At vero confessio adversus valorem matrimonii est valde odiosa, tum ob præsumptionem collusionis conjugum, ut habetur in textu; tum quia confitentur in ea re, in qua contrahentes sibi præjudicare nequeunt, cum matrimonii dissolutio non dependeat a potestate conjugum, quippe quod ratione Sacramenti est indissolubile; tum denique quia ejusmodi confessio præjudicat proli, & ejus bonis matrimonii, *Molin. Jurista* apud *Barbos. in collect. in hoc c. n. 3.*

Notandum 2. Etiamsi ambo conjuges confiteantur, & asserant, affinitatem ex copula habita cum consanguinea alterius inter ipsos contractam esse ante matrimonium, non dissolvitur, nec separari potest matrimonium postea contractum, quia periculum est, ne forte conjuges inter se colludant contra matrimonium, ut dicitur in textu, & hac ratione via aperiretur ad dissolvendum matrimonium legitime contractum, sicut & alias collusio prohibetur, *tot. tit. de Collus. deteg. Alex. de Nevo hic. n. 6.* Non obstat,

quod post confessionem in Jure, seu judicio factam nihil quæratur amplius: sed confessi pro judicatis habeantur, *l. Post rem. 56. ff. de re judic. junct. l. Unic. c. de Confess.* Nam hoc verum est in iis, quæ ex confessione partium pendent, ac in libera eorum potestate sunt. At vero dissolutio matrimonii non dependet ab hominibus, sed a DEO, quia quos DEUS conjunxit, homo separare non potest, *c. pen. caus. 33. q. 2. Abb. hic. n. 2.*

XVIII. Notandum 3. Sed neque ex hujusmodi confessione amborum conjugum dissolvi debet matrimonium, etiamsi rumor viciniæ id ipsum confirmet. Dicitur autem rumor viciniæ, quando pars aliqua, nempe tertia, vel quarta aliquid affirmat, in quo differt a fama publica, quæ proprie est, quando tota civitas, vel vicinia, aut major ejus pars aliquid evulgat, *Abb. hic. n. 3.* Rumor autem est minus quid, quam fama, & non est sufficiens probatio sine testibus, *Gl. hic V. Confessionem in fine.*

Notandum 4. Confessioni conjugum, etiam amborum, non creditur, si fiat ea confessio adversus aliud matrimonium, quod cum altero eorum prius initum asseritur, quia eorum testimonium in sui commodum, & in propria causa crederetur, & in alterius detrimentum, quod nullo jure est concessum, *Abb. in cit. c. Super eo. num. 5. in fine h. t. Menoch. de arbitr. Judic. casu 103. n. 6.*

Notandum 5. Cum non de dissolvendo matrimonio, quoad vinculum agitur, sed solum de separatione illius quoad torum; tunc creditur etiam unius tantum conjugis assertioni contra seipsum; ut si mulier fateatur, se commisisse adulterium, tunc creditur ejus confessioni contra ipsam, ut a viro separetur quoad torum, *Abbas cit. loc. & Menoch. c. l. num. 5.*

§. IV.

Utrum prædictum impedimentum affinitatis orietur etiam ex copula carnali attentata cum puella impubere, & an etiam ex incestu cum cognata legali, aut spirituali, ac denique ad quem gradum extendatur hoc impedimentum affinitatis ortum ex illicita copula habita cum consanguinea alterius conjugis?

XIX. De prima quæstione agitur in *c. Fraternitati. 7. h. t.* „ Ubi Papa Innocentius II. approbat sententiam divortii „ a quodam Archiepiscopo canonice promulgatam in eum, „ qui quandam mulierem, cujus antea sororem adhuc se„ ptennem, contractis sponsalibus, extraordinaria libidine „ polluerat, postea sibi copulare præsumpsit. Ratio est, quia licet ex tali copula solum attentata, sive extraordinaria pollutione facta cum puella septenni, vel minore septennio, non oriatur affinitas cum consanguineis puellæ, quæ nonnisi ex perfecta, & consummata copula carnali contrahitur, per quam vir, & fœmina fiunt una caro, *c. Lex. 18. caus. 27. q. 2. & c. Extraordinaria. 11. junct. Gl. V. Eadem caus. 36. q. 2.* Oritur tamen ex tali copula attentata impedimentum dirimens matrimonium, postea cum consanguinea contractum, propter publicam honestatem provenientem ex sponsalibus de futuro, quæ ibi præcesserunt, *c. unic. de sponsal. in 6. Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 64. num. 10.* Itaque ex sponsalibus contractis cum puella septenni, quæ nondum complevit septennium, si interveniat etiam copula attentata, oritur publica honestas impediens, ac dirimens matrimonium contractum cum consanguinea sponsæ: ergo e contrario sensu sola sponsalia absque attentatione, seu conatu ad copulam cum puella minore septennio, vel sola attentatio, seu nisus ad copulam absque sponsalibus, non inducit publicam honestatem, quæ est prima expositio hujus cap. quod alii sic exponunt: copula carnalis habita cum puella septenni inducit affinitatem, quæ impedit, ac dirimit matrimonium postea contractum cum consanguinea sponsæ, *Abb. hic, & Alex. de Nevo n. 2. & 3.* sed prior intellectus videtur melior.

XX. Ad secundam quæstionem respondetur. Ex incestu cum cognata spirituali, vel legali, non oritur impedimentum dirimens matrimonium, nec impediens aliud matrimonium contrahere, quia copula inter cognatos spirituales tantum, non est vere incestus, qui est consanguineorum, & affinium conjunctio. At vero cognatio spiritualis non est dicenda consanguinitas, sed potius habenda spiritualis proximitas, ut dicitur in *c. 1. caus. 30. q. 3.* & nullo Jure probari potest, per talem copulam induci impedimentum ad contrahendum matrimonium, *Navarr. consil. libr. 4. cons. 8. h. t. n. 6. & 8.*

XXI. Ad tertiam quæstionem dicendum est; Jure antiquo Canonico orta fuit affinitas ex copula illicita cum consanguineis alterius conjugis, sicut ex licita, *c. Discretionem 6. h. t.* Ubi fit mentio copulæ cum consanguinea conjugis, non distinguendo gradum; ideoque DD. communiter apud *Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 67. num. 3.* metiuntur gradum affinitatis ortæ ex copula illicita, juxta gradum ortæ ex licita copula, & utramque affinitatem ad eumdem gradum, scilicet quartum, extendunt, juxta *c. Non debet. 8. de consang. & affinit.* Ubi ex causa affinitatis, non distinguendo inter ortam ex copula licita, vel illicita, statuitur impedimentum usque ad quartum gradum inclusive.

Verum hodie ex Decreto Concilii Tridentini *sess. 24. cap. de reform. matrim.* restrictum est hoc impedimentum affinitatis ex fornicatione cum consanguineis ad secundum gradum, his verbis: S. Synodus impedimentum, quod „ propter affinitatem ex fornicatione contractam indu-

„ citur, & matrimonium postea factum dirimit; ad eos „ tantum, qui primo, & secundo grado conjunguntur, „ restringit: in ulterioribus vero gradibus statuit hujusmo- „ di affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere. Quare Concilium omnino sustulit tertium, & quartum gradum affinitatis ortæ ex fornicatione, ita ut hodie ex copula fornicaria habita cum consanguinea conjugis, ultra gradum secundum non oriatur affinitas, nec committatur incestus, sed simplex fornicatio, si quis accedat ad consanguineam intra tertium gradum ejus, qui prius cum illa fornicatus fuit, *Sanch. cit. dis. 67. n. 7. & 8.* v. g. si Titius fornicatus sit cum Caja, potest valide inire matrimonium cum ejusdem consanguinea in tertio gradu: imo etiam licite, quia hæc affinitas ultra secundum gradum, nec dirimit, nec impedit, seu illicitum reddit matrimonium, ut declaravit Pius V. in Motu proprio edito anno 1566. qui incipit, *Ad Romanum*, *Sanch. c. l. n. 4.* Sed neque affinitas orta ex fornicatione dirimit, aut impedit sponsalia de futuro subsequentia, vel præcedentia, ultra secundum gradum, quia ob eandem rationem, ob quam impedit matrimonium, impedit etiam sponsalia, *Sanch. c. l. n. 4.*

XXII. Porro nomine fornicationis in hoc Decreto Tridentino intelligitur, non solum simplex fornicatio, sed generice omnis illicitus concubitus, ut adulterium, stuprum, aut quivis alius; quia ratio, ob quam Concilium restringit hoc impedimentum, habet locum in omni fornicatione, seu luxuriæ specie, quia scilicet ex ea non oritur aliquod amicitiæ vinculum inter affines, & sæpissime ignoretur, quia occulte contrahitur, ac proinde multa damna ex eo impedimento consequuntur, nisi restringatur, *Sanch. c. l. n. 6.* Et hinc etiam affinitas orta ex matrimonio non est restricta solum ad secundum gradum per Concilium Trident. sed etiam hodie dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusive, *c. Non debet. 8. tit. seq.* quia hæc restrictio ad secundum gradum in Decreto Concilii solum est expressa de affinitate orta ex fornicatione, ergo non debet extendi ad affinitatem contractam ex copula conjugali, quia cum vinculum matrimonii sit fortius, non sequitur, quod restricta affinitate ex fornicatione, censeri etiam debeat restricta affinitas ex copula conjugali, *Sanch. c. l. n. 5.*

§. V.

Proponuntur, & explicantur reliqua Capitula hujus Tituli.

In his capitulis repetuntur quædam, quæ jam antea in hoc Titulo dicta sunt: nam quia Papæ propositi sunt plures diversi casus, sed similes; ideo de illis idem respondit: de connexis enim, ac similibus idem est judicium habendum, & eadem est Juris dispositio, & quod statutum est de uno, censetur etiam statutum de altero, *c. 3.* & ibi *Gl.* communiter recepta *V. Quod de uno, supr. de Constit.* ut mox ostendetur.

XXIII. Itaque inprimis in *c. Ex litteris. h. t.* deciditur, quod affinitas orta ex copula illicita dissolvit sponsalia præcedentia, & privat facultate contrahendi aliud matrimonium, ut habetur in Summa hujus cap. in quo talis casus proponitur. „ Cum quidam G. nomine matrem cujus- „ dam puellæ, quam sibi infra nubiles annos desponsaverat „ in uxorem, (futuram scilicet, seu sponsam de futuro) „ carnaliter sæpe cognovisset, sicut & postea ipsam puel- „ lam jam adultam; re hac delata ad Innocentium III. is „ mandat eidem viro injungi pœnitentiam, ob incestum „ commissum, eosque (nempe virum, & puellam jam a- „ dultam) ab invicem separari (si ita esse constiterit) ac „ prohibet, ne mulier alteri viro nubat, si postquam sci- „ vit viri, & matris delictum, ei carnaliter fuit commix- „ ta. Insuper prohibet Papa, ne vir ille, & mater mu- „ lieris unquam ad alias nuptias transeant, sed semper con- „ tinentiam servare teneantur, & enorme delictum defle- „ re, præsertim si circa personas hujusmodi nullum sit pe- „ riculum lapsus carnis, seu fornicationis; tunc enim cum „ eis dispensaretur, *Gl. fin. hic.*

XXIV. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. Hic textus dupliciter potest intelligi, ut notat *Abb. hic n. 2. & 3.* primo, quod ille vir sibi desponsavit dictam puellam per verba de futuro, sive sponsalia proprie dicta, quæ dissoluta fuerunt propter affinitatem supervenientem per fornicationem commissam cum matre puellæ, & ita intelligit *Gl. hic*: Secundo potest intelligi, quod vir iste desponsavit puellam in uxorem, id est, matrimonium contraxit cum illa per verba de præsenti: & tunc non potuit esse matrimonium inter eos, quia puella nondum erat nubilis, sed solum erant sponsalia de futuro ex interpretatione Juris, juxta *cap. unic. de sponsal. in 6.* & antequam puella perveniret ad legitimam ætatem, vir ille cognovit matrem illius; ideoque sponsalia fuerunt dissoluta propter supervenientem affinitatem ex fornicatione commissa cum matre puellæ, *c. 2. h. t.* nec promissio matrimonii poterat adimpleri.

Notandum 2. Hinc jam patet, quod in casu hujus cap. dictus vir, & mater puellæ non potuerint amplius contrahere matrimonium inter se: nam cum matre puellæ non potuit vir ille inire matrimonium, tum propter publicam honestatem ortam ex sponsalibus initis cum puella: tum maxime propter affinitatem contractam ex copula habita cum puella: sed neque potuit vir iste contrahere matrimonium cum puella, propter affinitatem contractam ab eo ob copulam habitam cum matre ejusdem puellæ: hæc vero potuit contrahere matrimonium cum alio extraneo, si non fuit particeps iniquitatis, quia ignoranter fornicata est cum isto viro, nesciens, quod prius carnaliter cognoverit matrem suam: secus autem, si id scivit, ut habetur in texto, *Alex. de Nevo hic n. 6.* Sed neque vir iste, & mater puellæ poterant amplius contrahere matrimonium cum alio extraneo, vel alia, propter commissum crimen incestus: si tamen de facto contraherent matrimonium cum extraneis, hoc teneret, juxta *c. Transmissæ. 4. h. t.* Ut in casu hujus cap. vir iste commisit crimen incestus, quia prius cognovit matrem, & postea ejus filiam, quam desponsaverat, *Abb. hic. in fine, & Alex. de Nevo n. 5.*

Notandum 3. Etsi incestuosus privetur facultate contrahendi aliud matrimonium; si tamen timeatur de incontinentia, seu lapsu carnis, ut quia juvenis est, potest cum eo dispensare Episcopus, ut possit contrahere matrimonium, ut habetur in fine hic, *c. In adolescentia. 14. caus. 33. q. 2. Alex. de Nevo hic n. 3.*

XXV. Præterea is, qui sponsalia de futuro contraxit cum aliqua, & postea sororem illius carnaliter cognovit, ab utraque abstinere debet, prout statuitur in *c. Veniens. 9. h. t.* ubi talis casus proponitur. „ Quidam F. nomine, „ tempore infantiæ, quandam puellam se ducturum in u- „ xorem juravit, quam primum illa ad legitimam æta- „ tem pervenerit: quem pater puellæ recepit in domum „ suam, & nutrivit simul cum puella, confœderatione, „ seu promissione fidejussorum hinc inde præstita: is post- „ ea sorori puellæ se carnaliter conjunxit, & ab amicis „ persuasus, eam, quam juraverat (scilicet sororem il- „ lius, quam jam cognoverat) in uxorem accepit (de fa- „ cto, quia de jure non potuit, *Gl. hic V. eod.*) & post- „ ea opportunitate oblata, cognovit utramque (addens „ iniquitatem iniquitati, *Gl. hic V. Utramque*). Verum „ de hoc convinci non potuit (per testes) nec suum voluit „ confiteri delictum. Tandem cum in se reversus salutis „ consilium quæreret, (in foro pœnitentiali) consultus „ Pontifex mandat Episcopo, ut quia non solum a malo, „ sed etiam ab omni specie mali, juxta præceptum Apo- „ stoli, est abstinendum, injuncta ei competenti pœniten- „ tia moneat illum, & inducat, ut de cætero ab utraque „ abstineat.

XXVI. Pro intellectu hujus cap. notandum 1. Habens copulam carnalem cum duabus sororibus, neutram habere, & retinere potest, ut patet ex hoc cap. Non primam, cum qua contraxit prius sponsalia, propter affinitatem supervenientem ex copula habita cum illius sorore, quæ dissolvit sponsalia, *c. Prox.* Neque secundam, cum qua non contraxit sponsalia, & quæ non haberet loco uxoris, propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus contractis cum prima, *Hostiens. hic, V. Carnaliter.*

Notandum 2. Dispositio hujus cap. ut ad neutram sororem accedat, procedit in judicio animæ, seu foro pœnitentiali: nam iste vere fuit confessus crimen in foro pœnitentiali, unde Papa non mandavit eum puniri, sed mandavit Episcopo, ut ei imponeret pœnitentiam in foro animæ, & moneret eum, ut deinceps abstineret ab utraque sorore: at vero in judicio, seu foro externo Ecclesiæ, si impedimentum sit occultum, matrimonium in facie Ecclesiæ seu publice contractum separari non potest, nisi aliter probetur: & præcipiatur ei, ut debitum reddat: quamvis in foro animæ reddere non possit, sed potius excommunicationem sustinere debeat, quam ut reddat contra conscientiam suam, *c. Inquisitioni. 44. de sent. excomm. Gl. hic in casu, & V. Consulas, & Alex. de Nevo ibid. n. 5. & 9.*

Notandum 3. Quod hic dicitur in *princ.* aliquem tempore infantiæ sibi desponsasse puellam, id intelligi debet de puerili ætate, quæ incipit post septennium completum, in qua fuerunt contracta sponsalia cum illa puella, *Hostiens. hic V. Infantiæ*, vel proprie de tempore infantiæ, quo sponsalia hæc fuerunt contracta ante septennium: & tunc dici debet, quod licet ab initio non tenuerint, tamen postea tractu temporis, & adveniente majore ætate fuerint ratificata, cum ille habitaret in domo sponsæ, *Abb. hic in fine, & Alex. de Nevo ibid. n. 8.*

XXVII. Similiter in *c. Tuæ. 10. h. t.* statuitur, per affinitatem supervenientem non dissolvi matrimonium prius contractum, impediri tamen petitionem debiti conjugalis. „ Nam cum quidam contraxisset cum aliqua matrimo- „ nium, & post illud contractum, & consummatum, for- „ nicatus esset cum sorore legitimæ suæ conjugis, quæsi- „ tum fuit ex Papa Innocentio III. utrum ille postea suæ „ uxori cohabitare, & exigere debitum possit, ac reddere „ requisitus? Respondet Papa, uxorem monendam esse, „ ut a commixtione viri abstineat, propter publicam hone- „ statem, & in continentia vivat, ac maneat, donec vir „ mortuus fuerit. Si vero commonitioni huic parere re- „ cuset, & talis sit, ut de lapsu ipsius (mulieris, vel e- „ tiam viri) timeatur: poterit ipse vir, ac debebit „ ei debitum conjugale petenti reddere (sed non exi- „ gere ab eadem, *Gl. hic V. Solvere*) quia affinitas post „ matrimonium inique contracta (per carnalem copulam „ habitam cum sorore suæ uxoris) non debet illi nocere, „ quæ iniquitatis particeps non existit. Concordat *c. Discretionem 6.* quod explicatum est supra *n. 12. & seq. h. t.*

XXVIII. Notandum 1. Conjux propter incestum commissum

missum cum consanguineo, vel consanguinea alterius conjugis, modo copula fuerit consummata, ac perfecta, non potest exigere debitum, tenetur tamen reddere, ut docet *Sanch. l. 9. de matr. dis.* 27. *n.* 1. & multi alii apud ipsum. Ratio est: quia affinitas superveniens inter virum, & uxorem, post matrimonium contractum, etsi illud non dissolvat; quia quod legitime factum est, non irritatur, licet res deveniat ad eum casum, a quo non potuit incipere, *Gl. in c. Discretionem. 6. V. Officere. h. t.* privat tamen jure exigendi debitum alterum conjugem, qui in culpa fuit; attamen non liberatur ab obligatione reddendi debitum: quia innocens non debet privari jure suo, sine culpa: consultum tamen est, ut de cætero uterque abstineat a consortio alterius, & contineat, *Abb. hic. n.* 2. *& Alex. de Nevo n.* 2. Ex quo infert *Sanch. cit. dis.* 27. *n.* 9. quod peccet mortaliter hujusmodi incestuosus, si absque dispensatione exigat debitum a conjuge insonte, quia violat præceptum in re gravi.

Notandum 2. Quamvis in *c. Discretionem 6. & in cap. Tuæ* 10. *h. t.* impedimentum, quod consurgit ex copula carnali illicita, appelletur publica honestas, ut patet ex illis verbis ibi: *abstineat propter publicam honestatem*; ideoque plores DD. asserant, ex copula illicita naturali non oriri affinitatem, sed solum ex copula licita, & conjugali: verius tamen est, etiam ex copula illicita, & incestuosa oriri affinitatem, ut constat ex *Concil. Trident. Sess.* 24. *de reform. matrim. c.* 4. & ex hoc c. ubi hoc impedimentum appellatur publica honestas, id est, ut explicat *Gl.* ibi *V. Eodem*; affinitas, adeoque nomine publicæ honestatis hic intelligitur affinitas orta ex illicita copula cum consanguineo, vel consanguinea uxoris suæ, ut explicatur statim in ipso textu hujus c. in fine, & docet *Sanch. l. 7. de matrim. dis.* 64. *n.* 16.

Notandum 3. Quamvis ex illicita copula viri habita cum sorore, vel alia consanguinea uxoris, non oriatur impedimentum publicæ honestatis, ut dictum, sed affinitatis: nam publica honestas proprie oritur ex contractu sponsaliorum, vel matrimonii, *c. unic. de sponsal. in 6.* honestum tamen est, id est, honestas postulat, ut uxor non conjungatur carnaliter, nec commisceatur cum viro, qui sororem suam turpiter cognovit: & sic etiam potest explicari, quod hic dicitur de publica honestate, ut notat *Abb. hic. n.* 3.

XXIX. Sed jam hic dubitatur, quoto gradu, sive intra quem gradum consanguinitatis, debeat persona carnaliter cognita a conjuge esse conjuncta alteri conjugi, ut conjux, qui incestum commisit, prohibeatur debitum exigere a conjuge. In qua re omnes conveniunt, hoc impedimentum, spectato Jure antiquo Canonico, extendi usque ad quartum gradum consanguinitatis: quia fundamentum hujus impedimenti est affinitas inique contracta ex eo incestu cum altero conjuge, *c. Discretionem. 6. & c. pen. h. t.* ibi: *cum affinitas post matrimonium inique contracta illi nocere non debeat*, ac proinde ad eum consanguinitatis gradum extendi debet, & non ultra, ex quo oritur affinitas per copulam contracta, videlicet usque ad quartum gradum inclusive, juxta *c. Non debet* 8. *tit. seq. Sanch. l. 9. de matrim. dis.* 27. *num.* 12.

Verum post Decretum Concilii Tridentini *Sess.* 24. *de reform. matr.* probabilius est, copulam habitam cum consanguineis alterius conjugis non impedire petitionem debiti conjugalis, ultra secundum gradum: sed quoad hoc etiam Jus antiquum correctum esse: quia impedimentum hoc, non tam ex incestu, quam ex affinitate inde contracta oritur: certum autem est, eum, qui incestum commisit cum propriis consanguineis, non prohiberi petere debitum a propria conjuge, idque non ob aliam rationem, quam quia ex tali incestu non oritur affinitas, & consequenter cessat etiam prohibitio petendi debitum, *Sanch. c. l. n.* 14. Ubi addit, ita etiam declarasse S. Congreg. Concilii Decretum illud, quam declarationem ibidem refert.

XXX. Postremo similis priori casus proponitur in *c. Jordana.* 11. *& ult. h. t.* Nam laicus quidam Joannes nomine, cum quadam puella, Jordana nomine, necdum decenni, per verba de futuro contraxit (sponsalia) eaque intra eundem annum carnaliter cognita, postea matrem ipsius sibi matrimonialiter copulavit, & carnaliter eandem cognovit. Quare Jordana Pontifici Gregorio IX. supplicavit: ut cum continere nequeat, salubriter sibi super hoc providere dignetur, ne jure suo, sine propria sua culpa, fraudetur. Ad hoc respondet Pontifex, & mandat Episcopo Diœcesis, ut si ita se res habeat, utrumque ad perpetuam continentiam vovendam moneat, & inducat. Si vero induci nequeant, injuncta Joanni competente pœnitentia propter commissum incestum, eum per Ecclesiasticam Censuram compellat, ut eidem Jordanæ cohabitet, & conjugale debitum reddat, si exactum fuerit.

XXXI. Notandum 1. Sicut per affinitatem supervenientem non dissolvitur matrimonium verum prius contractum, ut ex supra allatis Canonibus patet: ita nec dissolvitur matrimonium præsumptum: nam illa puella contraxit sponsalia de futuro cum Joanne, quæ postea ab eodem carnaliter fuit cognita, & sic sponsalia illa per copulam postea habitam cum sponsa jure antiquo transierunt ex præsumptione Juris in verum matrimonium, juxta *c. Is qui* 30. *de sponsalib. Abb. hic n.* 1. *Alex. de Nevo n.* 1. de quo dictum supra *Tit.* 1.

Notandum 2. Ex copula carnali habita cum puella minore, seu impubere potest præsumi pubertas, & consequenter etiam matrimonium de præsenti contractum, præsertim si malitia suppleat ætatem, ut in casu hujus cap. quia puella, quæ nondum decimum ætatis suæ annum compleverat, carnaliter fuerat cognita a sponso; ideo præsumitur, ipsam jam maturam esse, & habilem ad contrahendum matrimonium, *Abb. hic. n.* 2. *Alex. de Nevo n.* 2.

Notandum 3. In casu hujus cap. vir privatur jure exigendi debitum ab uxore sua, propter incestum commissum cum matre puellæ, quamvis reddere teneatur conjugi petenti. Quinimo honestum est, ac decens, ut ipsa etiam uxor non exigat debitum, propter affinitatem contractam cum marito; ideoque ambo conjuges ad perpetuam continentiam servandam induci debent: & si recusant, tunc viro imponenda est pœnitentia, propter incestum commissum, & quidem major, quam propter adulterium, quia incestus est gravius delictum, *Gl. hic V. Pœnitentia, &* compelli debet, ut uxori cohabitet, & debitum reddat, ut habetur in fine hujus cap. sed exigere ipse non potest, *Gl. fin. hic*, *Alex. de Nevo hic n.* 4. At vero uxor, cum non fuerit particeps illius iniquitatis, monenda est ad talem continentiam, & inducenda, sed non cogenda, quia non debet privari jure suo, sine culpa sua; ut dicitur in *c. pen. h. t.*

TITULUS XIV.

DE CONSANGUINITATE, ET AFFINITATE.

Actum est in superioribus Titulis de cognatione spirituali, & legali, ac de affinitate contracta ex copula illicita: sequitur nunc, ut agatur de cognatione naturali, seu carnali; ideoque subjungitur hic Titulus de consanguinitate, & affinitate licita, qui extat etiam in Clementinis.

SECTIO I.

DE CONSANGUINITATE.

§ I.

Quid sit consanguinitas, & quid linea, & gradus consanguinitatis, & quomodo sint computandi?

I.

ASsertio 1. Consanguinitas communiter definitur a Theologis, & Jurisperitis: *Vinculum personarum, quæ ab eodem stipite, seu progenitore, eoque propinquo, per carnalem propagationem descendunt*: unde & propinquitas sanguinis appellatur. Dicitur autem consanguinitas quasi sanguinis unitas, quia de communi sanguine descendunt, prout habetur *caus.* 35. *q.* 5. in declarat. Arboris consanguinitatis, quæ fundatur in naturali ejusdem sanguinis communicatione, ita ut qui eo inter se conjunguntur, consanguinei dicantur, *Sanch. l. 7. de matrim. dis.* 50. *n.* 1. Requiritur autem ad consanguinitatem, ut ab eodem stipite propinquo descendant: nam qui ab eodem communi stipite, seu progenitore remoto descendunt, consanguinei vocari non solent: quamvis enim virtus generativa primi parentis Adami in omnibus descendentibus, secundum similitudinem specificam, seu humanam perseveret; non tamen secundum similitudinem individualem, juxta quam parentes generant prolem sibi similem, quæ eorum imaginem, & complexionis, ac morum effigiem refert: quæ virtus, quo magis a communi stipite, seu generante per succedentes generationes progreditur, eo magis similitudo, seu proportio sanguinis minuitur, ac deficit: alioquin omnes homines inter se consanguinei forent, quippe ab eodem parente Adamo descendentes, *Sanch. c. l. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 4. num.* 1. Durat igitur cognatio inter eos omnes, qui secundum communne hominum judicium, eundem consanguinem participant: quæ participatio ob diversam commixtionem, & distantiam a primo stipite deficit, *Coning. dis. 32. de Sacram. dub. 1. n.* 1. Additur in definitione, *per carnalem propagationem*: alioquin Adam, & Eva fuissent consanguinei, quia Eva ex costa Adami formata fuit, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 6. n.* 3. At inter Christum, & B. Virginem ejus Matrem vera fuit consanguinitas, quia ex sanguine Mariæ conceptum fuit, & formatum Corpus Christi, quæ subministravit conceptioni Christi totum illud, quod veræ matres naturales subministrant, *Sanch. cit. dis.* 50. *n.* 1.

Objicitur contra hanc definitionem, filios Adami vere fuisse ipsius consanguineos, licet ab uno communi stipite per carnalem generationem non descenderint. Resp. propter hanc rationem quidam addiderunt huic definitioni hæc verba: *vel quarum* (personarum) *una ab altera descendit*: ut comprehendantur etiam filii Adami: quamvis dici possit, hic definiri a Doctoribus consanguinitatem, prout hodie in usu est, *Laym. c. l.*

II. Ubi præterea notandum, quod consanguinitas dupliciter in Jure accipitur. 1. Stricte, & civiliter, prout comprehendit tantum fratres ex eodem patre genitos, vel eos tantum, qui per masculinam lineam, seu per virilis sexus cognationem sunt conjuncti, & Agnati vocantur, sive mares sint, sive fœminæ, videlicet Titius, & filii, ac filiæ ejus, & germani fratres, fratrumque filii, ac filiæ agnati dicuntur. 2. Accipitur consanguinitas late, ac naturaliter, non tantum pro iis, qui ex parte patris, sive per masculinam lineam sunt conjuncti, sed etiam pro iis, qui ex parte ma-

tris, sive per maternam lineam conjunguntur, & cognati dicuntur: ita ut tam agnati, quam cognati, & omnes descendentes, sive a maribus, sive a fœminis comprehendantur, quæ est naturalis, ac propria significatio hujus loci, & in Jure Canonico usurpata, de quibus videri potest *l. 10. ff. De gradibus*, *Coverr. c. l. n. 2. Barbos. in Collect. h. t. in princ. num. 7.*

III. Assertio 2. *Linea consanguinitatis est ordinata series, seu connexio personarum sanguine junctarum, quæ ab eodem stipite descendunt, gradus continent, & cognationes distinguens.* Dicitur autem stipes illa persona, a qua omnes personæ, de quarum conjunctione quæritur, descendunt, & originem ducunt. Est autem triplex Linea, una ascendens, sive superior, in qua continentur omnes illæ personæ, a quibus aliæ originem ducunt, ut pater, avus, proavus, & aliæ personæ ascendentes in infinitum. Altera est linea descendens, quæ etiam inferior appellatur, in qua continentur illæ personæ, quæ ab ascendentibus originem duxerunt, ut sunt filii, nepotes, pronepotes, & omnes cæteri descendentes in infinitum, & hæ duæ lineæ vocantur lineæ rectæ. Tertia est linea ex transverso, sive collateralis, quæ complectitur illas personas, quæ a latere sunt conjunctæ, quarum scilicet neutra, vel nulla ab altera, sed utraque, aut omnes ab uno alio principio originem ducunt, sive ab uno stipite progenitæ sunt, ut fratres, ac sorores, eorumque filii, patruus, & amita, patrueles, & consobrini, & reliqui transversales, *Laym. cit. c. 4. n. 3.* Et hæc linea transversalis rursus dividitur in æqualem, & inæqualem. Linea æqualis dicitur, quando illi, de quorum consanguinitate quæritur, æquali, seu pari gradu distant a communi stipite: veluti duo fratres; uterque enim pariter distat a communi stipite, scilicet a patre, uno gradu. Linea inæqualis dicitur, quando personæ, de quarum consanguinitate quæritur, non pariter distant a communi stipite, sed una persona alteram gradu præcedit: sic frater, & filius fratris distant a communi stipite, scilicet patre inæqualiter, frater quidem uno gradu, filius vero fratris est patri conjunctus in secundo gradu, adeoque sunt in linea inæquali, *Schneidew. Instit. de nupt. de arbore consanguinitatis, §. Quotuplex est linea?*

Gradus consanguinitatis definitur, *distantia unius personæ ab altera in eadem linea consanguinitatis, qua cognoscitur, quæ persona sit stipiti proprior.* Et dicti sunt gradus ad similitudinem scalarum, quas ita ingredimur, ut a gradu ad gradum proximum transeamus, *Laym. c. l. n. 3. Schneidew. t. l. §. Quid est gradus?*

IV. Assertio 3. Ad computandos, & dignoscendos consanguinitatis gradus tres communiter assignari solent regulæ. Prima est, pro linea recta ascendentium, & descendentium, quæ tam Jure Canonico, quam Civili est recepta: *Tot sunt gradus in linea recta descendente, vel ascendente, quot sunt personæ, una dempta;* nempe communi stipite, a quo prima origo ducitur. Unde pater, & filius in primo gradu juncti sunt, avus, & nepos in secundo gradu, proavus, & pronepos in tertio, abavus, & abnepos in quarto gradu, & sic deinceps. Ratio hujus regulæ est, quia pater, secundum se, non constituit gradum, sed in ordine ad filium, qui ab ipso descendit: ergo pater cum filio constituit primum gradum; & præterea ipse filius cum filio a se genito constituit alterum gradum. Quare inter has tres personas, videlicet avum, patrem, & nepotem dantur duo tantum gradus, & consequenter in hac linea computandi sunt tot gradus, quot sunt personæ, quæ a se invicem procedunt, una dempta, *Sanch. cit. dis. 50. num. 4.*

V. Secunda regula pro linea transversa æquali, in qua personæ junctæ æqualiter distant a communi stipite, ait, *quot gradibus personæ singulæ distant a communi stipite, totidem distant inter se.* Quare quia duo fratres, vel sorores uno solum gradu, in linea recta distant a communi stipite, ideo etiam ipsi inter se uno tantum gradu distant in linea transversa, patrueles vero, & consobrini, hoc est, duorum fratrum, vel sororum filii, vel filiæ, quia in recta linea a communi stipite, hoc est, avo, & avia, duobus gradibus distant; ideo sunt in secundo gradu lineæ transversæ. Similiter filii, & filiæ patruelium, & consobrinorum sunt in tertio gradu juncti in linea transversa, quia in linea recta tribus gradibus distant a communi ipsorum stipite, nempe proavo, & proavia. Nepotes vero eorum sunt in quarto gradu inter se juncti, quia in linea recta quatuor gradibus distant a communi suo stipite, nempe abavo, & abavia, & sic deinceps in reliquis descendentibus. Ratio autem est, quia cum tota, & adæquata ratio conjunctionis horum sit unio cum stipite communi, jure merito computantur gradus juxta distantiam ab illo, nec possunt magis, vel minus distare inter se, quam a stipite, *Sanch. cit. dis. 50. n. 5* quæ regula traditur in *c. Ad Sedem. 2.* qui est Papæ Alexandri II. & *c. Parentelæ*, qui est Papæ Zachariæ, *caus. 35. qu. 5.*

VI. Tertia regula pro linea transversa inæquali, inter personas, quæ inæqualiter distant a communi stipite, hæc Jure Canonico est recepta: *quot gradibus persona, quæ remotior est, distat a communi stipite, totidem gradibus quoque, sive eodem gradu distant inter se:* idque sumitur ex *c. ult. h. t.* Unde patruus, vel amita, id est frater, vel soror patris sunt in secundo gradu consanguinitatis cum liberis fratris sui: & avunculus, vel matertera, hoc est, frater, vel soror matris in secundo gradu cum liberis sororis suæ: nam quia nepotes hi ex fratre, vel sorore distant in linea recta duobus gradibus a communi stipite, nempe ab avo suo, cujus filius fuit eorum patruus, vel filia eorum amita, vel abavia, cujus filius fuit avunculus, vel filia matertera; ideo ipsi non minus, quam duobus gradibus distant a patruo, vel amita, avunculo, vel matertera.

VII. Cæterum hæc procedunt secundum Jus Canonicum: at vero secundum Jus Civile, in linea collaterali æquali, & inæquali, tot censentur esse gradus, quot sunt personæ, stipite dempto, sive quot sunt personæ collaterales, qua ratione duo fratres sunt in secundo gradu, quia sunt duæ personæ collaterales; nam pater, qui est in linea recta, & communis stipes utriusque, non computatur: patruus, & filius fratris sunt in tertio gradu, quia sunt tres personæ collaterales, nimirum duo fratres, & filius fratris: filii vero fratrum sunt in quarto gradu, quia sunt quatuor personæ collaterales, scilicet duo fratres, & duo patrueles, prout habetur in *c. Ad Sedem. 2. caus. 35. q. 5.* Est autem computatio graduum Juris Canonici servanda, quoad matrimonium, de quibus Jus Civile nihil disponere potest: quoad hæreditarias vero successiones servari debet computatio Juris Civilis, tam in foro sæculari, quam Ecclesiastico, cujus est de hæreditatibus disponere, & de hac computatione graduum dictum est supra *libr. 3. Tit. 27. sec. 1. §. 1.* Sed in aliis contractibus, aliisque actibus similibus, quælibet computatio servanda est in suo foro. Civilis in foro sæculari, Canonica in foro Ecclesiastico, *Sanch. cit. dis. 50. num. 8.*

§. II.

Quinam gradus consanguinitatis, & quo Jure matrimonium dirimant?

VIII. Assertio 1. Matrimonium in primo gradu lineæ rectæ, scilicet inter patrem, & filiam, matrem, & filium Jure naturæ irritum est, per consequens etiam indispensabile ab Ecclesia. Est communis omnium DD. sententia apud *Sanch. l. 7. de matr. dis. 51. n. 7.* Ratio est, quia carnaliter commisceri parentes cum liberis, secundum se, & ex rei natura fœdum est, ac illicitum: ergo matrimonium, per quod jus, & potestas traditur talis copulæ carnalis, Jure naturæ non solum illicitum, sed etiam nullum est, ac invalidum; adeoque DEUM ejus contrahendi potestatem concessisse censeri non potest. Antecedens patet, tum ex naturali instinctu non solum omnium gentium, quæ bene institutæ sunt; sed etiam quorumdam animalium, quæ tali concubitu abhorrent. Tum quod nimia familiaritas, paritas, & turpitudo, quæ reperitur in actu conjugali, naturaliter repugnat reverentiæ, & submissioni a filiis parentibus debitæ. Conseq. prob. quia nemo potest, nec valide quidem se obligare, & tradere divisionem corporis sui ad id, quod ex natura rei est turpe, ac illicitum, & peccato obnoxium. Est tamen Probabile, hoc non esse ita intrinsece malum, & naturæ repugnare, quin saltem in unico casu publicæ necessitatis conservandi genus humanum, deficientibus omnibus aliis hominibus, si superesset solus pater, & filia; vel filius, & mater, cohonestari posset tale matrimonium; adeoque & DEUS in eo dispensare posset, reddendo in ordine ad actum conjugalem tantum filiam patri æqualem, ob bonum publicum, & commune, cui merito jus reverentiæ patri debitum, quippe privatum, cederet, *Sanch. cit. dis. 51. n. 10. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6. n. 1.* Nec obstat, quod obligatus simplici voto castitatis illicite contrahit matrimonium, sed valide. Nam tale matrimonium ideo est validum, quia copula carnalis inter tales personas non est secundum se turpis, & illicita, sed solum per accidens ratione voti: copula autem inter consanguineos primi gradus est secundum se semper turpis, & illicita, præter casum supra allatum, *Laym. c. l.* contra *Coning. dis. 32. de Sacram. dub. 3. n. 5.*

IX. Assertio 2. Probabilius est, matrimonium, etiam in secundo, imo etiam quovis ulteriore gradu in linea recta, esse ipso jure naturali irritum, ac proinde matrimonium inter ascendentes, & descendentes, in linea recta, non tantum usque ad quartum gradum, sed in infinitum esse invalidum, videlicet avi cum nepte sua, proavi cum pronepte, item aviæ cum nepote, proaviæ cum pronepote, & sic deinceps, *Coning. cit. dis. 32. n. 16. Laym. cit. c. 6. n. 2.* & alii apud *Sanch. cit. dis. 51. n. 12.* Ex quo inferunt, si hodie Adam resurgeret, non posset ullam in uxorem ducere, quippe cum sit communis omnius generis humani parens: licet contrarium teneant *Sanch.* & *Tanner.* Sed probatur, quia ita expresse deciditur in *l. Nuptiæ 53. ff. de ritu nupt.* ubi dicitur: nuptiæ consistere non possunt inter eas personas, quæ in numero parentum, liberorumve sunt, sive proximi, sive ulteriores sint. *Et l. ult. ff. eodem.* Jure gentium incestum committit, qui ex gradu ascendentium, vel descendentium uxorem duxerit, *& §. Ergo non omnes Instit. eod.* quæ leges cum per Jus Canonicum non sint correctæ (nam *cap. non debet 8. h. t.* non loquitur de gradibus lineæ rectæ, sed transversæ solum) merito servandæ sunt etiam in foro Ecclesiastico. Ratio est, quia omnes ascendentes sunt, & dicuntur vere parentes, & majores, a quibus descendentes, non tantum per accidens, sed per se dependent, tanquam a principiis generationis suæ, cum causa causæ sit etiam causa causati: & non minus, naturaliter loquendo, impossibile est, aliquem esse sine generatione avi, quam sine generatione patris, consequenter nepotes avis suis, aliisque Majoribus ascendentibus naturali jure, debent non minorem reverentiam, & submissionem, quam parentibus suis: huic

autem

autem adversetur turpitudo aperta in copula conjugali, ut supra dictum. Hinc etiam apud omnes gentes bene moratas, & institutas talia matrimonia fuerunt abominanda. Nec refert, quod participatio sanguinis communicata a virtute generante communis stipitis, sit minor in remotioribus descendentibus, ac tandem omnino extinguatur, & desinant esse consanguinei. Nam hic non tantum spectatur major, vel minor participatio sanguinis (sicut fit in linea transversa) quam ratio principii, cui per se reverentia debetur: omnes autem ascendentes naturaliter, & per se sunt principium necessarium descendentium, *Coninck. c. l. n.* 18.

X. Assertio 3. Probabilius est, etiam in primo gradu consanguinitatis lineæ transversæ, videlicet inter fratres, & sorores matrimonium jure naturæ esse irritum, quamvis etiam opposita sententia sit probabilis. Prior sententia est communior, quam tenet *Sanch. l. 7. de matrim. dis.* 52. *n.* 11. & alii apud ipsum. Probatur 1. quia in *c. Gaudemus. 8. de divort.* videtur innui, infideles ad fidem conversos separandos esse, si conjuncti in primo gradu consanguinitatis etiam lineæ transversæ, tempore infidelitatis, matrimonium inierunt, quia ibi dicitur, non esse separandos, quando sunt conjuncti in secundo, vel aliis ulterioribus gradibus consanguinitatis: ergo a contrario sensu, quando sunt conjuncti in primo gradu, sunt separandi, quia is gradus jure naturali matrimonium irritat: quamvis hoc argumentum, quippe desumptum ab auctoritate negativa, non convincat. Probatur 2. quia pleræque etiam gentes tale matrimonium sunt detestatæ, teste Aristotele *l. 2. Politic. c.* 2. & quæ illud permittebant, graviter fuerunt reprehensæ, & notatæ tanquam barbaræ, ut refert S. Augustinus *l.* 22. *contra Faust. c.* 35. Ratio est, quia inter fratres, & sorores est naturalis quidem pudor, ac reverentia, cui valde repugnat actus conjugalis, per quem turpitudo alterius revelatur. Unde *Gen. c.* 20. ex eo, quod Sara dicta est soror Abrahami, Pharao putavit non esse uxorem ipsius: quia tunc nulla adhuc existebat lex positiva, quæ prohiberet tale matrimonium, sequitur ipso lumine naturali tunc notum fuisse, inter fratrem, & sororem non posse matrimonium consistere: ideoque etiam Abraham ad amoliendam a se suspicionem conjugii apud Ægyptios, putavit satis esse, si diceret, Saram esse sororem suam, *Exod. c.* 12. Confirmatur: quia cum fratres, & sorores ab incunabulis simul habitent, valde inflammarentur ad concubitum, nisi persuasum haberent, conjugia sibi prohibita esse ab Auctore naturæ. Excipitur tamen casus necessitatis, qualis fuit inter filios, & filias Adæ in exordio mundi ad propagandum genus humanum. Et quamvis sibi invicem fratres, & sorores non debeant tantam reverentiam, quantam patri, & matri, inde tamen non sequitur, posse inter illos matrimonium subsistere: sed solum non ita stricte inter illos jure naturæ prohibitum esse matrimonium, sicut inter parentes, & liberos. Denique Ecclesia nunquam in hoc gradu dispensavit, etsi aliquando fuerit petitum a Pontifice, *Sanch. c. l.*

XI. Opposita tamen sententia est etiam probabilis, nempe quamvis matrimonium ejusmodi inter fratres, & sorores initum ex se sit illicitum, & indecens, ac proinde jure naturæ prohibitum: non tamen ita, ut etiam eodem jure sit irritum, in quam magis inclinet *Coning. cit. dis.* 32. *n.* 19. Ratio est: tum quia fratres, & sorores non habent immediatam inter se conjunctionem sanguinis, & reverentiam, sed tantum ratione parentum, quæ non ita videtur repugnare matrimonio, ut illud irritet: tum quia videtur credibile, DEUM talia matrimonia tanquam valida permisisse: præsertim cum facile fieri potuerit, ut cum in exordio mundi, ob necessitatem humani generis propagandi, fratres, & sorores inter se matrimonium contraherent, etiam postea eodem propagato, talis consuetudo apud gentes quasdam permaneret. Addit tamen *Coning. cit. l.* apud omnes fere gentes hoc matrimonium semper jure positivo fuisse irritum.

XII. Assertio 4. In secundo gradu consanguinitatis lineæ transversæ, & multo magis in reliquis ulterioribus gradibus matrimonium non est jure naturali irritum, *Sanch. cit. dis.* 52. *n.* 11. & alii ex communiore sententia. Probatur, quia in *cit. c. Gaudemus 8. de divort.* deciditur, infideles ad fidem conversos, si in secundo, vel ulterioribus gradibus lineæ obliquæ matrimonium contraxerint, separandos non esse, cum Constitutionibus Canonicis non arctentur: at separandi essent, si matrimonium in his gradibus esset contra Jus naturæ, cui infideles subjiciuntur. Constat etiam, sanctos viros in Veteri Testamento in his gradibus matrimonium iniisse; sic enim Abraham duxit in uxorem Saram filiam fratris sui Aram, *Gen. c.* 11. & Isaac Rebeccam consobrinam suam. Denique videmus, S. Pontificem passim dispensare in gradibus lineæ obliquæ æqualis, & inæqualis, quia inter consanguineos in ulterioribus gradibus non est tanta familiaritas, & reverentia.

XIII. Assertio 5. Etsi olim Jure Ecclesiastico matrimonium inter consanguineos in linea transversa irritum fuit usque ad septimum consanguinitatis gradum inclusive, ut constat ex *c. Ad Sedem* 2. *caus.* 35. *q.* 5. *c. Nullum* 7. *c. De consanguinitate.* 17. *c. Nulli* 19. *caus.* 35. *q.* 3. Postmodum autem in Concilio Generali Lateranensi sub Innocentio III. restricta fuit prohibitio graduum consanguinitatis, & affinitatis usque ad quartum gradum inclusive, ut constat ex *c. Non debet* 8. *h. t.* Ubi idem Pontifex imprimis ait:

„ Cum non debeat reprehensibile judicari, secundum varietatem temporum, statuta humana quandoque variari, „ si urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcat, „ quia ipse DEUS, quæ in Veteri Testamento statuerat, „ postea nonnulla mutavit in Novo: ideo idem Papa prohibitiones de conjugio in secundo, & tertio genere affinitatis minime contrahendo, & ne soboles ex secundis „ nuptiis suscepta copuletur cum consanguineis prioris viri, & Constitutiones super his editas, sacro approbante „ Concilio, revocat, quia difficultatem frequenter inducebant, & pericula animarum parabant: & decernit, ut „ sic contrahentes de cætero libere copulentur, cum cessante prohibitione, cesset effectus. Deinde statuit, ne „ prohibitio copulæ conjugalis ultra quartum consanguinitatis, aut affinitatis gradum deinceps excedat, quia in „ ulterioribus gradibus, jam non potest hujusmodi prohibitio, absque gravi dispendio, generaliter observari: „ quaternarius enim numerus bene convenit prohibitioni „ corporalis conjugii, cum vir non habeat potestatem sui „ corporis, sed mulier, & e converso: quia quatuor humores sunt in corpore humano, quod constat ex quatuor elementis *cit. c. Non debet §. Prohibitio*. Denique „ in fine præcipitur, ut hæc prohibitio graduum usque ad „ quartum gradum sit perpetua, ita ut si quis contra illam præsumpserit copulari, nulla unquam annorum longinquitate defendatur; cum diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augeat, non obstantibus quoque „ quibusvis Constitutionibus contrariis.

XIV. Pro declaratione hujus celebris cap. notandum 1. Leges humanæ, ob causam publicæ necessitatis, vel utilitatis, recte mutari possunt, quia fieri potest, ut lex, quæ nunc est justa, mutato rerum statu, fiat iniqua, quippe quæ præsenti Republ. statui minime conveniat, imo periculosa, & gravis sit; lex enim tempori conveniens esse debet, *c. Erit autem 2. dis. 4. Covarr. in c. Alma p. 2. in princ. n. 2. Sayrus in Clavi Regia l. 3. c. 10. n. ult.*

Notandum 2. Olim erant tria genera affinitatis, primum, secundum, & tertium, quorum duo posteriora jam sunt sublata per hoc cap. de quibus infra. Similiter sublata est in hoc cap. prohibitio, ut nullus ex consanguineis viri præmortui posset matrimonium contrahere cum prole ex secundo viro per mulierem suscepta: & e converso, nullus ex consanguineis uxoris præmortuæ posset matrimonium inire cum prole suscepta ex secundis nuptiis. Ratio est: quia hujusmodi prohibitiones erant inductæ magis propter publicæ honestatis justitiam, quam propter affinitatem; quia vera affinitas in his defecit, *Gl. hic V. Secundis nuptiis.*

XV. Notandum 3. Prohibitio matrimonii inter consanguineos, quæ olim extendebatur ad septimum gradum in linea transversali æquali, vel inæquali, postea restricta fuit ad quartum usque gradum consanguinitatis, & affinitatis inclusive, *cit. c. Non debet §. Prohibitio quoque.* Ratio autem, cur Ecclesia matrimonium inter consanguineos, & affines, ad certum usque gradum prohibuerit, sumitur, tum ex reverentia, quam cognati sibi invicem debent ob sanguinis communionem, & originem tractam ab eodem stipite, seu progenitore, cui reverentiæ valde detrahit actus conjugalis, quia turpitudinem quandam continet ipsi contrariam; quam rationem tradit *S. Thom. 2. 2. q.* 154. *art.* 9. *in Corp.* Tum quia hujusmodi prohibitio facit ad dilatandam amicitiam in genere humano, dum ineuntur matrimonia cum extraneis: indeque Communitas Reipubl. & societas hominum magis coalescit. Tum denique, quia cum inter consanguineos, & affines magna intercedat familiaritas, frequenter inter eos periclitaretur pudicitia, si licitum esset iis matrimonium inter se contrahere, *Coning. dis. 32. de Sacram. n. 3. Sanch. l. 7. de matrim. dis. 53. n. 3.*

XVI. Merito autem Ecclesia prohibitionem illam matrimonii inter consanguineos, & affines restrinxit ad quartum gradum, secundum computationem Canonicam, quia, ut dicitur in *cit. c. Non debet*, in ulterioribus gradibus jam non poterat, absque gravi dispendio, hujusmodi prohibitio generaliter observari, cum sæpe difficulter possit sciri, quinam quinto, sexto, aut septimo gradu juncti sint, eo quod tam remotam cognationem homines non soleant ita computare, imo etiam vim æstimare; ideoque facile incognita maneat. Accedit, quod etiam ipsa realis participatio, seu communicatio ejusdem sanguinis ex primo communi stipite traducta, vix ultra quartam generationem perdurat, ob perpetuam humani corporis resolutionem, & commixtionem cum alio sanguine, *Tanner. tom. 4. dis. 8. de matrim. q. 4. dub. 4. n.* 52. Neque vero ratio posita in *cit. c. Non debet*, ob quam restrictio ista ad quartum gradum facta est, quia scilicet *corpus humanum ex quatuor humoribus, & Elementis constat*, est puerilis, & ridicula, ut nugantur hæretici. Nam præterquam quod illa ratio non sit præcipua, nec principalis illius restrictionis graduum, sed solum quædam ratio congruentiæ: non tamen est inepta, aut ridicula, sed plane physica: quia cum corpus humanum ex quatuor elementis, adeoque etiam ex quatuor humoribus, calore, & siccitate, frigore, & humiditate constet, colligitur probabiliter, ob continuum eorum inter se conflictum, vim ejusdem sanguinis e primo stipite tracti, ultra quartum gradum deficere, ut bene explicat *Sanch. cit. dis.* 53. *num.* 6.

XVII. Ex dictis infertur, si duo consanguinei inæqualiter distent a communi stipite, ita ut unus distet ultra quartum gradum, alter vero intra illum; tunc possunt inter se ma-

se matrimonium contrahere, prout expresse habemus in *c. Vir, qu. 9. & ult. h. t.* Ubi Gregorius IX. ita rescribit: ,, Vir, qui a stipite distat quarto gradu (scilicet ex uno ,, latere) & mulier, quæ ex alio latere distet a stipite quinto ,, gradu, secundum regulam approbatam, qua dicitur: ,, *quoto gradu remotior distat a stipite, & a quolibet per* ,, *aliam lineam descendentium ab eodem, licite possunt ma-* ,, *trimonialiter copulari*. Ratio est: quia hic attenditur gradus consanguinitatis penes distantiam remotioris a stipite, sive computatio fit a remotiore: cum ergo remotior a stipite distet ultra quartum gradum, sive in quinto gradu sequitur nullam esse prohibitionem matrimonii inter illos, juxta *c. Non debet 8. h. t. Sanch. cit. dis. 53. n. 4.*

Id vero procedit, etiamsi alter consanguineus distet in primo, vel ulteriore gradu a communi stipite, quia nihilominus cum distante in quinto, vel ulteriore grado valide contrahet matrimonium, licet aliqui contrarium dicant; vera tamen est hæc opinio, quam tenet *Sanch. cit. dis. 53. n. 5.* & alii apud ipsum. Et est communissima sententia. V. g. abnepos, sive quartus nepos distet ab atavo, sive quarto avo in quinto consanguinitatis gradu; is tamen poterit matrimonium inire cum filia atavi, sive quarti avi, quæ ipsi conjuncta est in primo gradu, quia ultra quartum consanguinitatis gradum, nimirum in quinto sunt conjuncti. Porro personæ existentes in gradu æquali lineæ collateralis dicuntur existere in eodem gradu, non autem distantes, *Alex. de Nevo hic in fine.*

XVIII. Assertio 6. Falsum est, & erroneum, omnes gradus consanguinitatis, aut affinitatis expressos *c. 18. Levit.* esse prohibitos lege naturali, & Divina, ita ut in nullo eorum Pontifex dispensare possit, ut definivit *Concil. Tridem. Sess. 24. can. 3. de matrim.* contra Novatores hujus temporis, & ratio est: quia leges Mosaicæ cæremoniales, & judiciales per Christum sunt abrogatæ, & Christianos per se non obligant, *Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 4. num. 48. & 49.*

XIX. Prædictis addendum, quod circa computationem graduum consanguinitatis statuitur in *cap. Tua nos 7. h. t.* ,, Nam cum quæsitum fuisset ex Papa Innocentio III. utrum ad dirimendum matrimonium, propter consanguinitatem, sufficiat illorum testimonium, qui gradus consanguinitatis incipiunt computare ab avunculo, & nepote, videlicet fratris filio, vel sororis? Respondet Pontifex, cum matrimonium sit valde favorabile, testes ad celebrandum divortium producti, debent incipere computationem graduum consanguinitatis a stipite, id est, a parentibus, vel germanis fratribus: & sic per ordinem distinguere gradus, nominibus propriis, vel æquipollentibus indiciis, designando personas ex utroque latere: quia cum sæpe perhibeant testimonium de auditu, illudque sit minus validum, non est in hoc articulo nimium laxanda facultas: quia qua ratione incipiunt computare a secundo (vel secunda, scilicet persona, ut legitur in antiquis Codicibus, *Gl. marg. hic*) eadem ratione inchoarent ab ulterioribus.

XX. Notandum 1. Licet alias nepos proprie dicatur filius genitus ex filio, vel filia, *l. Ictus 10. §. Nepos quoque ff. de gradibus*, appellatione tamen nepotis venit etiam fratris, vel sororis filius, juxta communem usum loquendi, ut patet ex hoc *c. Abb. hic n. 2.* ubi addit, etiam in Statutis nomine nepotis venire fratris filium.

Notandum 2. Non valet testimonium super consanguinitate probanda ad dirimendum matrimonium, nisi testes incipiant gradus computare a communi parente, vel germanis fratribus, a quibus descenderunt illi, de quorum consanguinitate quæritur, *Abb. hic n. 3.*

Notandum 3. Paria sunt, sive aliquid exprimatur proprio nomine, sive per circumstantias, aut signa æquipollentia, ut patet etiam ex hoc cap.

Notandum 4. Testimonium de auditu, scilicet alieno, est minus validum, & regulariter non valet; & sic speciale est, quod admittant tale testimonium in probatione consanguinitatis, *Abb. hic in fine, & Alex. de Nevo n. 7.* modo alia adminicula, & conjecturæ concurrant, de quibus in *c. Licet 47. de testib.* & dictum *lib. 2. Decret. Tit. 20. num. 136. & seqq.*

SECTIO II.

DE AFFINITATE, QUÆ EST ALTERA PARS RUBRICÆ HUJUS TITULI.

§. I.

Quid sit affinitas, & qua ratione contrahatur, & inter quas personas?

XXI. Assertio 1. Affinitas *est propinquitas personarum ex carnali copula proveniens*, prout communiter definitur a Theologis, & utriusque Juris peritis apud *Sanch. libr. 7. de matr. dis. 64. n. 1.* Cum enim duo, vir & mulier se invicem carnaliter cognoscunt, fiunt veluti una caro, & consanguinei unius trahuntur ad fines alterius, seu fiunt ei affines. Oritur autem affinitas non solum ex copula carnali, seu concubitu legitimo, & conjugali, juxta illud Matth. 5. *Erunt duo in carne una:* sed etiam ex fornicario, vel alio illicito concubitu, juxta illud 1. ad Corinth. 6. *Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur:* de qua affinitate actum toto Tit. præcedente.

XXII. Assertio 2. Ad affinitatem contrahendam requiritur copula carnalis perfecta, seu consummata; adeoque non sufficit claustri virginalis reseratio, seu penetratio vasis fœminei, sed requiritur etiam seminatio, saltem viri, seu ut semen virile intra vas naturale fœminæ, quacunque tandem ratione sit receptum, *Sanch. cit. dis. 64. num. 8.* Ratio est, quia ad affinitatem requiritur talis copula, per quam vir, & fœmina fiunt una caro, ut colligitur ex *c. Fraternitatis 1. §. Si una caro fiunt. caus. 35. qu. 10.* et non fiunt una caro, nisi per copulam perfectam, & sufficientem ad prolis generationem, qualis est sola illa, in qua semen virile recipitur intra vas fœmineum, ut constat ex *c. Lex divina 18. caus. 27. qu. 2. & c. Extraordinaria 11. junct. Gl. V. eodem caus. 35. q. 3.*

Porro secundum communiorem sententiam Medicorum, sola seminatio viri requiritur, & sufficit ad generationem prolis; ideo si sola fœmina seminet, affinitas non contrahitur, *Sanch. cit. dis. 64. num. 12.* quia tamen secundum probabilem sententiam aliorum, etiam semen fœmineum ad prolis generationem requiritur; ideo probabile est, etiam seminationem fœminæ requiri ad contrahendam affinitatem.

XXII. Hinc infertur 1. Ex copula sodomitica habita in vase præpostero, & contra naturam, non contrahi affinitatem, cum ex ea non possit sequi generatio prolis. Idemque est de quacunque pollutione extra vas debitum. 2. Oriri affinitatem ex copula habita cum fœmina dormiente, ignorante, coacta, ebria, insana, seu amente, vel ex copula occulta, quia ea sufficiens est ad generationem, non autem cum mortua, *Sanch. c. l. num. 12. 13. 17. & 18.* 3. Ex matrimonio rato nondum consummato non oriri affinitatem veram, ac proprie dictam, sed solum initium quoddam affinitatis, & vinculum, seu impedimentum publicæ honestatis, arctius tamen, quam ex sponsalibus, *Sanch. c. l. num. 25.* Etsi plures contrarium teneant apud *Sanch. c. l. n. 24.* nempe ex matrimonio rato oriri affinitatem quandam saltem initiative & late, *Silv. V. Matrimonium 8. q. 14. dicto 2.* quia licet ante matrimonium consummatum, vir, & fœmina non sint una caro per commixtionem sanguinis, possunt tamen dici una caro, quia unus habet dominium in corpus alterius in ordine ad generationem.

XXIV. Assertio 3. Affinitas hæc contrahitur inter consanguineos uxoris ex una parte, & inter maritum ejus ex altera: & rursum inter consanguineos mariti, ex una parte, & uxorem ejus ex altera; non autem mutuo inter consanguineos viri, & mulieris, ut constat ex *c. Non debet. 8. h. t.* Numerantur autem gradus affinitatis eodem modo, quo in consanguinitate & traditur hæc regula: *In quo gradu aliquis est consanguineus mariti, in eodem gradu fit affinis uxoris:* & e converso, *in quo gradu aliqua est consanguinea uxoris, in eodem fit affinis mariti.* Unde consanguinei viri in primo gradu, sunt affines uxoris in primo etiam gradu: & consanguinei viri in secundo gradu affines item uxoris in secundo, & sic de reliquis. Idemque est de consanguineis uxoris, qui fiunt affines mariti in eodem gradu, in quo sunt consanguinei uxoris, *Tanner. cit. dis. 8. q. 4. dub. 7. n. 118.* ex communi.

XXV. Atque hinc infertur, quod consanguinei mariti possint licite, ac valide contrahere matrimonium cum consanguineis uxoris: & hi vicissim cum illis, prout sumitur ex *c. Quod super his. 5. h. t.* Ubi consultus Papa ,, Innocentius III. an si pater, & filius cum matre, & ,, filia, & duo cognati cum duabus cognatis: item avun- ,, culus, & nepos cum duabus sororibus contrahant matri- ,, monia, ea sint licita, & valida? Respondet Pontifex, ,, licet omnes consanguinei viri sint affines uxoris: & o- ,, mnes consanguinei uxoris sint affines viri: nulla tamen ,, prorsus ex eorundem (scilicet viri, & uxoris) conjugio ,, affinitas est contracta, propter quam inter eos matrimo- ,, nium impediatur.

Ex quo patet, quod affinitas contracta inter uxorem, & consanguineos viri, non transeat ad consanguineos uxoris; & e converso, affinitas contracta inter virum, & consanguineos uxoris non transeat ad consanguineos viri; ideoque possunt legitime inter se matrimonio copulari, juxta decisionem hujus cap. *Gl. hic V. Impediri.* Ratio est, quia affinitas non causat affinitatem; affinitas enim dicitur illa propinquitas, quæ est inter uxorem, & consanguineos viri: & rursum inter virum, & consanguineos uxoris, eo quod duæ cognationes, quæ inter se diversæ sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit, ut dicitur in *l. Non facile. 4. §. Affines. ff. De gradib.* vir autem, & uxor non sunt affines, alias non posset inter eos esse matrimonium, sed sunt principium, & causa affinitatis: quia affinitas non est, nec contrahitur, nisi mediante alia quadam persona; conjuges vero immediate sunt sibi conjuncti matrimonialiter, *l. Non tantum 5. junct. Gl. V. Affinis. C. De hæred. instit.* & inter virum, & uxorem non est affinitas, nec propinquitas, sive consanguinitas, *Alex. de Nevo in cit. c. Quod super. n. 4. h. t.* Quia ergo vir, & uxor per matrimonium fiunt una caro, inde fit, ut omnes consanguinei mariti fiant affines uxoris, & vice versa, consanguinei uxoris fiant affines mariti, & abstinendum sit utrique conjugi a consanguineis alterius, sicut a propriis, *c. ult. caus. 35. q. 3.* Itaque proprie loquendo, affinitas solum contrahitur inter maritum, & consanguineos uxoris, & e converso, inter uxorem, & consanguineos mariti, ut dictum; non autem inter consanguineos ma-

mariti, & consanguineos uxoris, quamvia isti, late loquendo, etiam affines appellentur: vel etiam dici potest, quod inter eos contrahitur affinitas, sed non talis, quæ impediat, vel dirimat matrimonium inter eosdem, *Alex. de Nevo c. l. num.* 5. Appellatione autem propinquorum, sive consanguineorum non comprehenduntur affines, *Alex. de Nevo c. l. n.* 4.

„ XXVI. Additur in fine *tit. c. quod super* prohibitio, „ ne infra gradus prohibitos matrimonium contrahatur, „ alioquin contrarium præsumentes Ecclesiastica districtio- „ ne puniri debent, non obstante consuetudine, quæ po- „ tius dicenda est corruptela. Ex quo colligitur, quod consuetudo etiam immemorialis non potest tollere, nec inducere impedimenta dirimentia matrimonium in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis Jura prohibitis, cum hic dicatur, talem consuetudinem esse potius dicendam corruptelam: quotiescunque autem Lex damnat consuetudinem, ut iniquam, & irritationabilem; tunc censetur damnata, & reprobata consuetudo etiam immemorialis: quia diuturnitas temporis non minuit, sed aggravat delictum, *c. Non debet* 8. *in fine h. t. Fagn. hic num.* 7. & 9. Cui tamen obstare videtur *cap. Super eo* 3. *de cognat. spirit.* de quo actum supra *Tit.* 11. *de cognat. spirit. n.* 9. & 10.

Aliam responsionem non improbabilem dat *Barb. hic n.* 3. *in Collect.* nempe præsens c. & *c. Non debet* esse Innocentii III. adeoque poterat tunc illa consuetudo esse valida, & rationabilis: quæ tamen postea mutatis circumstantiis, & propter varias difficultates inde emergentes, tanquam irritationabilis fuerit reprobata in c. præsenti. Denique forte etiam responderi posset, quod in præsenti cap. reprobetur solum talis consuetudo in consanguinitate, & affinitate carnali, quod non debet extendi ad cognationem spiritualem, in qua est minor ratio, *Barb. c. l.*

XXVII. Assertio 4. Triplex est genus affinitatis, primum inter consanguineos mulieris, ex una parte, & virum ex altera: & rursum inter consanguineos viri, & mulierem ex altera, non autem inter consanguineos viri, & mulieris mutuo. Verum olim tum inter consanguineos viri, ac mulieris mutuo, tum ex ipsa quoque affinitate oriebantur aliæ necessitudinum, sive affinitatum genera. Ut si v. g. uxor fratris tui, eo mortuo, nupsit Titio, tunc etiam ipse Titius fiebat affinis tibi, secundo quodam affinitatis genere: & rursum si idem Titius, mortua uxore, alteram duxit, etiam ista fiebat tibi affinis tertio quodam affinitatis genere, quæ tamen duo posteriora affinitatum genera, jam sunt sublata per *cit. c. Non debet h. t. Tanner. tom.* 4. *dis.* 8. *q.* 4. *dub.* 7. *n.* 117. Itaque uxor fratris tui est tibi affinis in primo affinitatis genere, mortuo fratre; si ipsa alteri viro nubat, ille erit affinis in secundo genere affinitatis, de quo fit mentio in *c. De propinquis* 3. *caus.* 35. *q.* 3. Si vero uxore fratris tui mortua, ejus maritus alteram uxorem ducat, hæc uxor erit tibi affinis in tertio affinitatis genere, quia tibi jungitur per eum, qui secundo affinitatis genere tibi junctus est, *Gl. hic V. In secundo & tertio.* Et de hoc fit mentio in *c. ult. cit. caus.* 35. *q.* 3. Primum genus affinitatis dicitur, quia per primam carnis copulam, sive mediante una persona contrahitur: secundum, quia per secundam copulam, sive mediantibus duabus personis, tertium, quia per tertiam copulam, sive mediantibus tribus personis contrahitur, *Gl. in cit. c. Non debet V. In secundo, Hostiens. ibid. num.* 4. V. g. uxor fratris tui mutat genus, quia frater tuus est conjunctus tibi consanguinitate, ipsa vero affinitate, & est tibi affinis in primo genere, & in eodem gradu affinitatis est tibi, & aliis consanguineis tuis conjuncta, quo gradu consanguinitatis est tibi, & consanguineis tuis conjunctus frater tuus. Si vero secunda persone tibi aliunde non affinis, nec consanguinea, conjungatur per copulam cum dicta uxore fratris tui, fit tibi, & consanguineis tuis affinis in secundo genere. Si denique tertia persona aliunde nec consanguinea, nec affinis, adjungatur per copulam dictæ secundæ personæ, est tibi, & consanguineis tuis affinis in tertio genere, *Silvest. in Summa V. Matrimonium* 8. *q.* 15. *dicto* 3.

XXVIII. Cæterum sublato jam secundo, & tertio genere affinitatis, quia nulla jam amplius contrahitur affinitas, inter consanguineos mariti, & uxoris, possunt plures casus ejusmodi affinitatis occurrere, per quod matrimonio nullum impedimentum præstatur. Unde possunt duo fratres contrahere matrimonium cum duabus sororibus, quia nulla est affinitas inter fratrem mariti, & sororem uxoris. 2. Potest pater, & filius contrahere matrimonium cum matre, & filia alterius fœminæ, v. g. filius Petri ex prima uxore potest ducere filiam ejusdem Petri ex alio marito genitam. 3. Potest pater sponsi ducere matrem, & filiam sponsæ. 4. Potest quis ducere matrem, vel filiam vitrici sui vel novercæ, quia inter illos nulla est respective affinitas. 5. Si frater, & soror contrahant matrimonium, possunt, iis mortuis, viduus superstes, & vidua inter se contrahere matrimonium, nisi forsan obstet consanguinitas, vel aliud impedimentum. 6. Potest quis successive plures sorores ducere, quarum mariti erant fratres germani, v. g. Anna, & Barbara nupserunt duobus fratribus, poterit Petrus ducere Annam viduam factam, eaque mortua, accipere in uxorem alteram viduam, nempe Barbaram. Plura hujusmodi exempla videri possunt apud *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 4. *dub.* 7. *n.* 118. & *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 5. *nu.* 4. Ubi pro cognoscendis pluribus hujusmodi casibus affinitatis per accidens, hanc regulam tradit ex *Navarro consil. lib.* 4. *consil.* 3. quando neque vir cognovit carnaliter consanguineam mulieris, cum qua ille matrimonium inire cupit: neque mulier carnaliter cognovit consanguineum viri: tunc si qua inter eos est affinitas, ea tantum est per accidens, ita ut matrimonium postea contractum non impediat, nec dirimet.

§. II.

Quousque; & quo jure affinitas dirimat matrimonium?

XXIX. Assertio 1. Sicut consanguinitas, ita etiam affinitas orta ex copula legitima, & conjugali, impedit matrimonium contrahendum, ac dirimit contractum, in linea transversali usque ad quartum gradum inclusive, ut patet ex *c. Non debet.* 8. *h. t.* sicut olim etiam dirimebat usque ad septimum gradum, *c.* 1. *Nullam* 7. *c. Æqualiter.* 53. *caus.* 35. *q.* 3. & est communis DD. apud *Tanner. cit. dub.* 4. *num.* 51. Rationes hujusmodi probationis jam supra sunt allatæ. At vero affinitas orta ex copula illicita, seu fornicaria, jure novo *Concilii Trident. Sess.* 24. *cap.* 5. *de reform. matrim.* dirimit matrimonium tantum usque ad secundum gradum inclusive, ut dictum *Tit. præcedenti, num.* 21.

XXX. Porro si matrimonium intra quartum affinitatis gradum contractum fuerit, illud dissolvi debere, & sic contrahentes ab invicem separandos esse, ne in peccato persistant, statuitur quoque in *c. Ex litteris* 1. *h. t.* Nam cum „ aliquis viduam quandam secreto subarrhasset per annuli „ immissionem, & eam carnaliter cognovisset, & postea „ vellet, in conspectu Ecclesiæ, cum illa contrahere ma- „ trimonium: duo proposuerunt, quod eam habere non „ possit in uxorem, eo quod priorem virum contingeret „ quarto gradu consanguinitatis, unusque ex illis juraverit, „ se ita audivisse: alter vero id juramento confirmare no- „ luit; & sic publice contraxerunt. Postmodum alii duo „ venerunt, & jurarunt, quod primus vir illi superstiti „ fuit quinto consanguinitatis gradu conjunctus. Consultus „ Papa Alexander III. mandavit Abbati Cassiensi, ut „ utramque partem vocet, & testes jurare faciat coram „ se. Et si per testes idoneos, & omni exceptione majo- „ res constiterit, quod primus vir viro superstiti quarto „ gradu consanguinitatis fuerit conjunctus, illos debeat per „ sententiam divortii ab invicem separare, quia (ut Ca- „ nones dicunt locis supra allegatis) æque abstinendum est „ a consanguineis uxoris, ut a propriis. Additur in fine, quod causæ matrimoniales non sunt tractandæ per quoslibet, seu per Judices discretos (eosque Ecclesiasticos, juxta *Concilium Trident. Sess.* 24. *Can.* 12. *de Sacram. matrim.*) qui potestatem habeant judicandi, & statuta Canonum sciant.

XXXI. Notandum 1. Etsi ad impediendum matrimonium contrahendum ad plenam probationem sufficiat unicus testis, *c. Super eo.* 22. *de testib.* & *c. Præterea* 11. *de sponsal.* quia agitur de peccato vitando; at vero ad dissolvendum matrimonium contractum, duo testes requiruntur, quia est causa gravissima, in exque de magno præjudicio agitur, admittuntur tamen in testes etiam parentes, & consanguinei, si agatur de dissolvendo matrimonio ob consanguinitatem, quia hi melius norunt parentelam, *Sanch. l.* 2. *dis.* 45. *num.* 30. & 31. Sed de hoc plura infra *Tit.* 18.

Notandum 2. Impedimentum etiam ad matrimonium non contrahendum non probatur sufficienter per unum testem de auditu, & alterum non juratum, qui majorem fidem facit sola fama, vel unus testis juratus, quam duo testes, quorum unus deponit de auditu, & alter sine juramento, ad impediendum matrimonium contrahendum, *Abb. hic num.* 3. Item testes in causa matrimoniali debent esse jurati, etiamsi agatur ad matrimonium solum impediendum, & omni exceptione majores, ut dicitur in hoc cap. quales dicuntur, qui non possunt repelli per exceptionem aliquam, *Gl. hic n.* 4. & 5. Quin etiam quando agitur ad impediendum, vel dirimendum matrimonium, iidem possunt esse simul accusatores, & testes, idque ratione peccati; & quia non agitur de commodo accusatoris, vel incommodo accusati; tunc enim prohibentur iidem esse accusatores simul & testes, *c. Nullus.* 2. *caus.* 4. *q.* 4. *c. In omni.* 4. *de testib. Abb. hic n.* 6.

Notandum 3. Qui vult cognoscere, & definire causas matrimoniales, debet habere potestatem judicandi, & non ignorare Canones, ut habetur in textu. Unde *Hostiens. hic V. Discretos*, arguit quosdam Theologos, qui dicunt, quod Ecclesia DEI possit regi per solam, & puram Theologiam.

XXXII. Assertio 2. Probabilius est matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ rectæ esse jure naturæ irritum, nempe inter vitricum, & privignam, novercam, & privignum, socerum & nurum, socrum, & generum, *Silvest. V. Matrimonium.* 8. *dicto* 6. *Conr. in* 4. *Decret. p. c. c.* 6. §. 20. *num.* 8. ubi tradit de noverca, *Coning. dis.* 32. *de Sacrem. dub.* 4. *num.* 53. *Tanner. tom.* 4. *dis.* 8. *q.* 4. *dub.* 7. *num.* 13. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 6. *num.* 5. licet, *Sanch. l.* 7. *de matrim. dis.* 66. *nu.* 7. contrariam sententiam teneat tanquam probabiliorem. Sed prior probatur 1. quia *Gen.* 49. Jacob, etiam ante legem Moseicam maledixit Ruben primogenito suo, eo quod violasset torum paternum, dormiendo cum uxore patris sui, idque non ob solam injuriam illatam

patri,

patri, ut putat *Sanch. c. l. n. 6.* sed etiam ob incestum. 2. *Amos c. 2.* graviter exprobratur Israeli, quod *filius, & pater ejus iverunt ad puellam*, nempe eandem, *ut violarent nomen Sanctum DEI*, reddendo scilicet illud detestabile; qui enim sic peccant, exponunt nomen Domini infamiæ, & ludibrio gentium, quæ talem libidinem abominantur, ut explicant ibi Interpretes. 3. Apostolus 1. *ad Cor. 5.* ait: *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* Neque vero ibi loquitur Apostolus de uxore patris adhuc viventis, cum magis id factum exaggerare videatur, propter extraordinariæ libidinis turpitudinem, ut notat *Coning. c. l. n. 51.* Similiter *Gen. c. 18.* prohibetur concubitus cum uxore patris sui, & *c. 20. eod.* fornicatio cum noverca sua, numeratur inter gravissima scelera, & jubetur puniri, quasi naturæ repugnans. Unde etiam omnes gentes bene institutæ talia matrimonia semper sunt detestatæ, ut colligitur ex *c. Liberi. 4. C. de nupt. & l. ult. §. Noverca. ff. De condict. sine caus.* ubi *Gl.* ait, quod tale matrimonium prohibeatur Jure naturali, & Civili. Ratio est, quia vir, & uxor per copulam conjugalem fiunt veluti una caro. unde vitricus est quasi pater privignæ, & noverca quasi mater privigni; ideoque eis par fere reverentia debetur a privignis, quæ debetur naturalibus parentibus. Eademque est ratio soceri, & socrus, respectu quorum gener & nurus quasi filiorum loco censentur, ut de nuru habetur in *c. Si vir 15. caus. 31. q. 3.* Idque confirmatur, quia Ecclesia nunquam solet in primo gradu affinitatis lineæ rectæ dispensare. Neque obstat, quod privignus non acceperit esse naturale per generationem a noverca, nec privigna, a vitrico, in qua sola fundatur reverentia debita a filiis parentibus, ut arguit *Sanch. cit. dis. 66. n. 7.* quia satis est, quod noverca facta est per copulam conjugalem una caro cum ejus patre, a quo accepit esse naturale privignus per generationem. Vel quod privignus, respectu vitrici, genitus sit ab illa, quæ est una caro facta cum vitrico.

Porro quod dictum est, matrimonium in primo gradu lineæ rectæ, ob affinitatem, jure naturæ esse irritum, id limitari debet, nisi tale matrimonium esset necessarium ad propagandum, & conservandum genus humanum, *Laym. c. l.*

XXXIII. An autem, spectato jure naturali, oriatur affinitas ex copula etiam fornicaria, non conveniunt DD. Affirmat *Coning. cit. dis. 32. dub. 4. n. 49.* quia indecens videtur, etiam secluso jure Ecclesiastico, concubinam patris sui ducere in uxorem, quod etiam prohibitum reperitur in *l. Liberi 4. C. de nupt.* quia tota ratio, ad quam contrahitur affinitas inter aliquos, est, quia per copulam carnalem fiunt una caro: hoc autem etiam vere, & proprie efficitur per copulam fornicariam, juxta illud *Apost. 1. Cor. 6. Qui adhæret meretrici* (scilicet per fornicationem, de qua ibi est sermo) *unum corpus efficitur cum ea, & erunt duo in carne una*, ut ibi additur; ergo etiam hæc copula naturaliter inducit affinitatem, licet id negent *Navarr. l. 4. consil. 12. n. 3. h. t. & Sanch. l. 7. de matrim. dis. 65. n. 9.* nempe ex copula fornicaria, ullam affinitatem contrahi, spectato jure naturæ, & secluso Jure Canonico, & consequenter si quis tempore infidalitatis fornicatus fuit cum Titia, & postea fuit baptizatus, non prohibetur ducere in uxorem filiam, vel sororem ejusdem Titiæ, cum nulla affinitas fuerit contracta ante Baptismum.

Verum in hac re dicendum videtur, quod spectato jure naturali, ac gentium, ex copula illicita oritur quidem aliqua affinitas etiam ante Baptismum, sed non tam perfecta, sicut ex copula conjugali, neque tam efficax, ut impediat matrimonium, quo minus valide contrahi possit. Quare gentilis, ante Baptismum susceptum, valide contrahere potest, & ob causam justam etiam licite cum filia, vel sorore mulieris, cum qua est fornicatus, neque postea baptizatus separari ab ea debet, quia ante Baptismum gentiles non sunt subjecti Ecclesiæ legibus, & matrimonium semel valide contractum, per Baptismum non dissolvitur, *Coning. cit. dis. 32. dub. 4. n. 57. Laym. cit. c. 6. n. 6.* Addit tamen Coning, quod affinitas contracta a gentili, ante Baptismum, etiam ex copula fornicaria, permaneat post Baptismum susceptum, & impediat, ne jam baptizatus matrimonium cum tali contrahere possit, ac si post Baptismum contracta fuisset, quia gentilis, post Baptismum, jam legibus Ecclesiæ est subjectus.

XXXIV. Assertio 3. Quamvis matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ transversæ naturalem aliquam indecentiam præseferat, ut si quis ducat uxorem fratris defuncti, vel sororem uxoris mortuæ: non tamen tantam, ut etiam irritum sit jure naturali matrimonium contractum, ita ut ex justa causa cohonestari non possit, præsertim accedente publica auctoritate Superioris. Est communis sententia apud *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n. 7. & seqq. & Sanch. l. 7. de matr. dis. 66. n. 11.* Prior pars colligitur ex *c. Levitici. 18.* ubi dicitur: *turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est*, quasi dicat, indecens est carnaliter conjungi cum uxore fratris, propter conjunctionem, & reverentiam erga fratrem. Altera pars probatur exemplis S. Scripturæ, quia in Veteri Testamento Patriarcha Jacob accepit duas sorores in uxores, Rachel & Liam, *Gen. 29.* Et Judas dedit *eidem mulieri* Thamar uxori primogeniti sui filium Onan in vicem defuncti sine liberis, *Gen. 38.* quæ tamen in S. Scriptura non reprehenduntur, & *Deuteron. c. 25.* præcipitur universim, ut frater ducat uxorem fratris sui defuncti sine liberis, & suscitet semen fratris sui. Idque etiam probatur ex *c. ult. de divort.* ubi permittitur, ut infideles, qui infidelitate contraxerant cum relicta uxoribus fratris, ad fidem conversi, in eo matrimonio permaneant, cum tamen separandi forent, si tale matrimonium jure naturæ esset invalidum.

Idque probatur etiam auctoritate Ecclesiæ, quæ in eodem gradu primo lineæ transversæ sæpius dispensavit. Nam Alexander VI. dispensavit cum Rege Lusitaniæ: Julius II. cum Catharina vidua Regis Angliæ, ut nuberet ejus fratri Henrico VIII. quam dispensationem fuisse legitimam, consultis celeberrimis Universitatibus, & accuratissima deliberatione prius habita, declaravit postea Clemens VII. in speciali Bulla. Unde ortum est infelicissimum illud schisma, per quod Regnum Angliæ ab Ecclesia Romana, & Catholica descivit. Item Clemens VIII. dispensavit cum Rege Poloniæ, ut duceret sororem uxoris suæ defunctæ. Ratio est, quia non est tanta necessitudo, & conjunctio tam arcta inter tales affines, ut jure naturali matrimonium irritari debeat: neque etiam subest propinquum periculum fornicationis inter illas personas, cum simul cohabitare non soleant, tanquam ab eisdem parentibus educandi, sed cum uxoribus domicilium paternum mutent. Nec obstat, quod D. Joan. Baptista *Matth. c. 14. & Marci 6.* reprehendit Herodem ob ductam Herodiadem uxorem fratris sui: quia is adhuc vivebat, ut testatur D. Thom. in eum locum. Vel si jam fuit mortuus, adhuc non licuit Herodi uxorem fratris sui ducere, ob legem Judaicam, cui subditus erat Herodes, quippe filius Judæi, id prohibentem, ut constat ex *c. 18. Levit.* nisi quando frater suscitaverat semen fratris mortui: nam lex Judaica nondum expiraverat ante mortem Christi. *Cap.* vero *penult. de divort.* loquitur de gradibus consanguinitatis, *Sanch. cit. dis. 66. n. 22.*

§. III.

Utrum affinitas superveniens dissolvat sponsalia de futuro, & an fideles conjuncti in gradu Jure Canonico prohibito, post Baptismum, debeant separari?

XXXV. De priore quæstione agitur in *c. Super eo. 2. h. t.* „ Nam cum quidam juvenis puellam quandam nondum nubilem, fide interposita, desponsasset, ea nubilis facta, „ eum repetiit: sed ille excepit, dicens, se non posse illam ducere, eo quod, postquam eandem puellam desponsavit (per verba de futuro, *Gl. hic V. Affidavit.*) carnaliter propinquam ejusdem cognovit. Respondet Papa Urbanus III. si manifestum sit, juvenem illum cognovisse „ consanguineam prædictæ puellæ, vel si non sit manifestum, fama tamen loci id habeat, cum esset sponsa de futuro, dictum juvenem ab ejus impetitione debere absolvi.

XXXVI. Notandum 1. Sponsa potest repetere sponsum, & compellere ad contrahendum matrimonium, & implendam promissionem suam, & vicissim sponsus sponsam, ut sumitur ex hoc cap. *Abb. hic n. 2.*

Notandum 2. Sola fama facit plenam probationem ad impediendum matrimonium contrahendum, sine alia probatione impedimenti, *Covarr. in Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n. 20.* Et quamvis in hoc cap. solum sit sermo de impedimento affinitatis, idem tamen dicendum est de omni alio impedimento, quia est eadem ratio: nam tunc agitur de modico præjudicio, cum sponsa possit matrimonium contrahere cum aliis, maxime quando agitur de periculo animarum vitando, ne forte peccatum incurratur contrahendo cum affine, vel alias impedito; tunc enim fama habetur pro sufficiente probatione. Secus est, si ageretur de magno præjudicio, nempe de matrimonio jam contracto dissolvendo; tunc enim sola fama non sufficit ad probationem, *c. Si duo 4. caus. 35. q. 6. Abb. hic. n. 4.*

Notandum 3. Sola fama de impedimento v. g. affinitatis, impedit matrimonium contrahendum, & dissolvit sponsalia prius inita, quamvis juramento sint confirmata, quia in hoc cap. dicitur, famam impedire matrimonium contrahendum, fide data, ubi *Gl. V. Fide data*, ait, idest, juramento. Nec obstat, quod in *c. Cum in tua 27. de sponsal.* ultra personam fide dignam requiratur fama, quia sponsalia jurata erant: nam ibi requiritur fama, quia testis ille non deponebat in forma testimonii, sed tantum denuntiavit impedimentum, & sic non fuit testis omnino integer, *Abb. hic n. 7. & Alex. de Nevo n. 9. Sanch. l. 1. de spons. dis. 71. n. 14.* & videri possunt, quæ de hoc dicta sunt supra *Tit. 1. n. 155. & seq.*

Notandum 4. Manifestum hic non accipitur pro notorio, ut putat *Gl. hic V. Manifestum*, quasi non sufficiat manifestum esse impedimentum, sed plus in se continet manifestum, quam fama; si ergo hæc sola per se sufficit ad probationem impedimenti, ergo etiam manifestum, *Abb. hic n. 6.*

XXXVII. De posteriore quæstione agitur in *c. De infidelibus 4. h. t.* Ubi consultus Pontifex Innocentius III. de infidelibus, aut Judæis ad fidem conversis, utrum si contraxerint matrimonium, secundum Veteris Legis statuta, in gradu consanguinitatis (vel affinitatis) a Jure Canonico prohibitis, post susceptum Baptismum, debeant „ separari? Respondet Papa, matrimonium sic contractum „ non esse separandum, quia Dominus a Judæis requisitus, „ an liceret ipsis uxorem ex quacunque causa dimittere? „ respondit: *quos Deus conjunxit, homo non separet:* per „ hoc innuens esse matrimonium inter eos.

XXXVIII. Notandum 1. Matrimonium Judæorum, vel aliorum infidelium, etiamsi contractum sit in gradu prohibito Jure Canonico, est validum, quia infideles, sicut &

Judæi,

Judæi, non ligantur Canonicis Sanctionibus, cum sint extra Ecclesiam. Quare si alter conjux, vel uterque postea Baptismum suscipiat, non ob id dissolvitur matrimonium prius legitime contractum, quia per Sacramentum Baptismi dissolvuntur non conjugia, sed crimina dimittuntur, *Abb. hic. n. 2. & 3.*

Notandum 2. Matrimonium infidelium est verum, ac legitimum matrimonium: nam etsi inter eos non possit consistere matrimonium, quatenus est Sacramentum, quia cum non sint baptizati, non sunt capaces Sacramenti: potest tamen inter eos consistere matrimonium, quatenus est contractus naturalis, & civilis, instar aliorum contractuum: non est tamen ita perfectum matrimonium, sicut inter fideles, quia matrimonium inter hos contractum est Sacramentum Novæ Legis, gratiamque confert; & si sit consummatum, nunquam dissolvi potest quoad vinculum, nisi per conversionem alterius conjugis ad fidem, de quo plura infra *Tit. 19.* Tunc autem infidelium matrimonium est validum, quando inter ipsos conjuges nullum est impedimentum juris naturalis, *Sanch. l. 7. dis. 73. n. 2. & 3.*

XXXIX. Porro contra hoc, quod in fine hujus cap. dicitur esse matrimonium inter Judæos, objicit *Gl. fin. hic.* Matrimonium est maris, ac fœminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens, *caus. 27. q. 2. in princ. c. Illud. 11. de præsumpt.* sed Judæi, si contrahunt matrimonium, possunt ab invicem separari, dato libello repudii: ergo non est inter illos matrimonium. Et respondet, si Judæus matrimonium contrahat cum Judæa, eo pacto expresso adjecto, ut dare ei liceat libellum repudii, secundum ritum Judæorum, tale matrimonium est invalidum, quia continet pactum contra substantiam matrimonii, nempe quod possit dissolvi vinculum matrimonii, nec jure inest, cum jam extra controversiam sit, eam legem non excusare a culpa, nec dare licentiam contrahendi aliud matrimonium, prout ipse Christus declaravit *Matth. c. 19. & Marc. 10. Covarr. in 4. Decret. p. 2. §. 1. n. 5. Sanch. l. 5. de matrim. dis. 12. num. 3.* ubi addit, idem dicendum esse de aliis infidelibus, quibus nunquam licuit dare libellum repudii: quamvis *Abb. hic. n. 6.* & alii quidam Canonistæ dicant, matrimonium tali pacto initum valere, sed prius est tenendum.

§. IV.

Quæ pœna sit contrahentium matrimonium in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito?

XL. De hoc agitur in *Clement. Eos, qui unic. h. t.* ubi statuitur: Eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis, „ & affinitatis Constitutione Canonica interdictis cum Mo„ nialibus contrahere non verentur (ubi comprehenduntur „ ambo contrahentes) nec non Religiosos, ac Clericos in „ Sacris Ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, „ excommunicationis sententiæ, ipso facto, subjacere; & „ præcipitur insuper Ecclesiarum Prælatis, ut illos, quos „ constiterit sic contraxisse, excommunicatos publice de„ nuntient, vel a suis subditis faciant denuntiari, ut evi„ tentur, & separentur ab invicem, donec suum agnoscen„ tes errorem absolutionem obtineant: aliis pœnis contra „ sic contrahentes Jure decretis in suo robore perman„ suris.

XLI. Pro declaratione hujus Constitutionis notandum 1. Tria personarum genera excommunicantur in hac Clement. Primo, qui scienter matrimonium contrahunt prohibitum Jure Canonico, scilicet in quarto gradu, vel citeriore consanguinitatis, vel affinitatis juxta *c. Non debet. 8. h. t.* Excommunicantur autem non solum masculi, sed etiam fœminæ, quia genus masculinum fœmininum sexum comprehendit, etiam in pœnalibus, quando quoad utrumque eadem viget prohibitionis ratio, ut probatur ex *l. Si quis. 7. ff. de jurisd. omn. Jud. Barb. in Collect. hic. n. 3.* Secundo excommunicantur Religiosi, & Moniales contrahentes matrimonium sacrilegum. Tertio Clerici in Sacris Ordinibus constituti sacrilege matrimonium contrahentes, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 48. n. 1.*

XLII. Notandum 2. Excommunicationem quoque incurrunt in *cit. Clement. un. §. Nec non*, non tantum Religiosi expresse, vel tacite professi, qui matrimonium contrahunt; sed etiam alii veri, & proprie dicti Religiosi, ut qui in Societate Jesu tria vota substantialia Religionis emiserunt, licet simplicia tantum, adeoque professi non sint, si post biennium Novitiatus, ante legitimam absolutionem a votis, matrimonium contrahunt, juxta Bullam Gregorii XIII. quæ incipit, *Ascendente Domino, Sanch. lib. 7. de matr. dis. 48. num. 17.* Item Moniales professæ incurrunt hanc excommunicationem, cuicunque nubant, sicut & illi, qui illas sacrilege accipiunt in uxores. Si vero alia fœmina non Monialis nubat professo, vel Clerico in Sacris Ordinibus constituto, hi soli excommunicationem incurrent: nam in *cit. Clement. unic.* excommunicantur imprimis Moniales, & cum eis contrahentes: at vero postea quando est sermo de matrimonio inito a professo, vel Clerico in Sacris Ordinibus constituto, soli hi excommunicantur, nulla facta mentione de mulieribus ab eis ductis, *Sanch. cit. dis. 48. n. 2.* & alii apud ipsum.

XLIII. Notandum 3. Mandantes vero, vel consulentes, aut adjuvantes ad hujusmodi sacrilegum matrimonium ineundum, non ligantur excommunicatione decreta in *Clement. unic. h. t.* quia in hac soli ineuntes matrimonium excommunicantur, tunc autem non comprehenduntur, qui mandant, vel consilium, auxilium, aut favorem præstant, ex communiori, & veriore sententia apud *Sanch. c. l. nu. 3.* Quare nec Procurator, per quem contrahitur matrimonium, nec parentes, qui nomine filiorum consensum in matrimonium exprimunt, excommunicantur, quia hi omnes non vere contrahunt matrimonium, sed solum sunt instrumentum eorum, qui vere contrahunt: neque etiam incurrunt excommunicationem decretam in *c. Nuper. 29. & c. Si concubinæ. 35. de sent. excommun.* latam in omnes participantes in crimine, ob quod alter excommunicatur, ut bene ostendit *Sanch. c. l. num. 3.* Imo neque Parochus, qui auctoritatem præstat, assistendo matrimonio, & conjungendo illud ineuntes, ob rationem jam datam, quia in dicta Clement. soli ineuntes matrimonium excommunicantur, *Sanch. cit. l. num. 4. Suar. cit. dis. 21. sec. 2. num. 23.*

XLIV. Notandum 4. Ad incurrendam hanc excommunicationem, requiritur 1. ut matrimonium sit contractum, licet non sit consummatum, quia in *cit. Clement.* non ponitur copula incestuosa, sed solum contractus matrimonii, qui quoad essentiam suam perfectus est, etiamsi per copulam non sit consummatus, quia nuptias non concubitus, sed consensus facit, *Reg. Jur. 30. in ff. Gl. hic. V. Contrahere, Sanch. c. l. num. 5. & 6.* Unde neque incurritur hæc excommunicatio per sponsalia de futuro tantum contracta, quia etsi interdicto matrimonio, censeantur quoque interdicta sponsalia, *l. Oratio. 16. ff. de sponsal.* At pœna imposita contrahentibus matrimonium non extenditur ad contrahentes solum sponsalia, cum pœnæ non sint extendendæ, *Gl. hic. V. Contrahere.* Excipitur, nisi post sponsalia secuta fuerit copula affectu conjugali; tunc enim illa de jure antiquo transibant in matrimonium, *c. Is, qui 30. supr. de sponsal.* quod tamen post Concilium Tridentinum *Sess. 24. c. 1. de reform. matr.* non amplius habet locum, & consequenter hæc excommunicatio jam non incurritur, quia sponsalia talia manent nuda sponsalia etiam post copulam, *Sanch. cit. libr. 7. dis. 48. n. 7.* apud quem plura de hac re videri possunt.

XLV. Secunda conditio requisita est, ut contrahatur matrimonium cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis in gradibus Lege Canonica interdictis, ut habetur in *cit. Clement. unic.* Hinc infertur 1. non incurri hanc excommunicationem, si ineatur matrimonium cum infideli, cognata legali, vel spirituali, vel cum impedimento publicæ honestatis, vel quocunque alio dirimente, sed solum in impedimentis hic expressis, videlicet consanguinitatis, & affinitatis, solemnis voti professionis in Religione, aut Sacri Ordinis, de quibus solis in *cit. Clement. un.* fit mentio, quæ cum sit pœnalis, non est extendenda, *Sanch. c. l. n. 14.* Infertur 2. Matrimonium contrahentes per metum cadentem in virum constantem in casibus hic prohibitis, non incidunt in excommunicationem, quia matrimonium est nullum, tum ob defectum pleni liberi consensus, *c. Cum locum 14. de sponsal. & matr.* tum etiam quia Ecclesia non punit tam gravi censura gravi metu compulsum ad contrahendum matrimonium, *Abbas hic n. 5. Sanch. cit. dis. 48. n. 12.* Infertur 3. Non incurri, si cum legitima dispensatione, adeoque licite sit initum matrimonium inter consanguineos, & affines, quia tunc cesset culpa, ergo & pœna, *Gl. hic V. Eos, qui Sanch. c. l. n. 16.* Infertur 4. Si quis putans falso subesse impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel solemnis professionis, ineat matrimonium, quod tamen revera non subsit, non incurrit excommunicationem, quia revera non contraxit cum tali impedimento, neque in *cit. Clement.* punitur prava voluntas, opere non subsecuto, sicut si quis percutiat Petrum falso putans illum esse Clericum, non ligatur excommunicatione, *Sanch. c. l. n. 18.*

Porro si quis contrahat matrimonium cum consanguinea in gradu Lege Divina, & naturali prohibito, incurritur excommunicatio, quia etsi id non exprimatur in *cit. Clement. unic.* Constitutio tamen pœnalis comprehendit casum omnino similem, in quo eadem, imo major est ratio prohibitionis, qualis hic est, si matrimonium sit contractum cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis lege naturali interdicto, ut cum matre, vel sorore, *Gl. hic V. Canonica*, quamvis etiam dici possit, quod Lex Canonica prohibens inter consanguineos matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ, *c. Non debet 8. h. t.* comprehendit etiam primum gradum, qui lege naturali est vetitus, ut inter fratrem, & sororem, utpote qui intra quartum gradum continetur, adeoque etiam ille vere est Lege Canonica interdictus, *Sanch. cit. dis. 48. n. 15.*

XLVI. Tertia conditio requisita ad incurrendam hanc excommunicationem in *cit. Clement. unic.* est, ut scienter tale matrimonium ineatur: unde si ignoranter sit initum cum prædictis impedimentis, ea non incurritur, quia in *cit. Clement.* expresse exigitur, ut matrimonium scienter contrahatur cum impedimento consanguinitatis, & affinitatis, vel cum Moniali.

Circa quam conditionem dubitatur 1. Qualis ignorantia excuset ab hac excommunicatione incurrenda? Plures dicunt excusare probabilem ignorantiam facti, sed non juris, quia hæc non excusat, juxta *Reg. Jur. 13. in 6.* Sed verius est excusare ignorantiam etiam culpabilem, non solum facti, sed etiam juris, imo & crassam, dummodo non sit affectata,

ctata, quia hæc æquiparatur scientiæ, qualem habent illi, qui scire nolunt, quod scire deberent, ut liberius peccent, juxta illud *Ps. 35. Noluit intelligere, ut bene ageret*. Ratio est, quia in *cit. Clement. unic.* exigitur, ut scienter ineatur id matrimonium: & quotiescunque scientia requiritur ad incurrendam aliquam pœnam, exigitur dolus, & mala fides, *l. Sed etsi. 25. §. Scire, ff. de petit. hered.* ubi expresse dicitur, *non solum, qui factum nescit, sed etiam qui in jure erravit, carere dolo*, ideoque non omnino scienter fecisse, *Navarr. in Manu. c. 27. n. 141. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 6. n. 21. Sanch. cit. dis. 48. n. 19. Suar. cit. dis. 22. de cens. sec. 5. n. 13. & 14.* & alii apud eosdem. Quod si alter ex consanguineis, vel affinibus, vel Monialis scivit impedimentum, alter vero contrahens ignoravit, v. g. in tali gradu interdictum esse matrimonium, incurreret excommunicationem sciens, non item ignorans, quia in sciente reperiuntur omnes conditiones requisitæ ad illam incurrendam, *Gl. hic V. Et Moniales. Sanch. c. l. n. 19. Suar. cit. sec. 5. n. 16.*

XLVII. Dubitatur 2. An si quis ignorans, & bona fide contraxit matrimonium cum consanguinea, vel affine, & postea conscius impedimenti nihilominus ei cohabitet, & utatur conjugio, hanc excommunicationem incurrat? Resp. non incurrere, *Gl. hic V. Scienter, Vers. quid si.* Ratio est quia, in *cit. Clement. unic.* non punitur omnis incestus, vel incestuosa cohabitatio, sed solus contractus matrimonii, hic autem non fit novus contractus, & per priorem non fuit incursa excommunicatio, excusante ab illa ignorantia, *Suar. cit. dis. 23. sec. 5. n. 11. Sanch. cit. dis. 48. num. 20.* Sed neque incurrunt excommunicationem, etiamsi postea inter ambos copula sit habita affectu maritali, quia licet ante Concilium Tridentinum per talem copulam contractum fuerit, & perfectum matrimonium: non tamen nunc post Concilium, quia id jam cessavit, ac proinde hodie per talem cohabitationem, vel copulam etiam maritali affectu habitam, non perficitur matrimonium prius ignoranter contractum, adeoque nec incurritur hæc excommunicatio, *Sanch. c. l. n. 20.*

XLVIII. Dubitatur 3. An non solum in primis tribus casibus positis in *princ. cit. Clement. unic.* excommunicati sint ipso jure, qui scienter cum consanguinea, vel affine, vel Moniali matrimonium contrahunt: sed etiam in posterioribus tribus casibus, si Religiosi, Moniales, vel Clerici in Sacris Ordinibus constituti scienter matrimonium contrahent, similiter sint excommunicati? Ratio dubitandi est, quia in primis tribus casibus solum apponitur particula *scienter*, quæ tamen in posterioribus tribus casibus non repetitur. Sed ratio diversitatis est, quia licet quis possit ignorare, an cum consanguinea, vel affine, vel Moniali contrahet matrimonium, quia impedimentum proveniens ex conditione alterius personæ, cum qua contrahitur matrimonium. In aliis vero posterioribus casibus non habet locum talis ignorantia; nequit enim quis ignorare proprium statum, quia tunc impedimentum consistit in conditione ipsiusmet contrahentis, scilicet quod sit Religiosus, vel Monialis, vel Clericus in Sacris Ordinibus constitutus, & ipse est, qui excommunicatur, si matrimonium contrahat, *Gl. in cit. Clem. un. V. Contrahentes. cit. dis. 48. n. ult. Suar. cit. dis. 23. sec. 5. n. 15.* ubi ait, hanc esse communem sententiam. Verum si adesset in hoc casu probabilis ignorantia, ut si quis initiatus fuisset Sacris Ordinibus in amentia, vel dormiens, excusaretur ab excommunicatione talis contrahens matrimonium, ut addit *Gl. cit.*

Postremo prædictis addendum, quod absolutio ab hac excommunicatione sit reservata Episcopo, ut habetur hic in fine, *junct. Gl. V. Obtinere.* Deinde per prædicta aliis juribus, quæ sic contrahentibus alias pœnas imponunt, minime derogatur, quæ allegantur *a Gl. hic* V. *Juribus in fine.*

SECTIO III.

De dispensatione in impedimentis consanguinitatis, & affinitatis dirimentibus matrimonium, & de impedimento publicæ honestatis.

§. I.

Quousque S. Pontifex dispensare possit in gradibus consanguinitatis, & affinitatis?

XLIX. Generatim loquendo, potest Summus Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis, vel affinitatis Jure Ecclesiastico, seu Canonico solum prohibitis, & dirimentibus matrimonium, ut patet ex dictis supra *Tit. 1. hoc lib. n. 269.* Hinc infertur 1. quod possit Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis lineæ transversæ etiam in secundo, solo primo excepto, inter fratres, & sorores. Neque vero obstat, quod aliqui gradus consanguinitatis, vel affinitatis etiam lineæ transversæ, sint Divina Lege prohibiti, ut colligitur ex *Levit. c. 18.* ubi generaliter dicitur: *omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, & revelet turpitudinem ejus:* et vero in gradibus Divina Lege prohibitis dispensari non potest, ut habetur in *c. Litteras. 13. §. Opinioni. de restit. spoliat.*. Nam hoc non debet intelligi de gradibus prohibitis antiqua Lege Mosaica, quæ jam est abolita, sed de gradibus Divina Lege naturali prohibitis, juxta *Gl. ibid. V. Divina Lege*, videlicet inter patrem & filiam, matrem & filium, & secundum probabiliorem sententiam, inter fratres, & sorores; etsi enim certum non sit, an hoc matrimonium irritum sit Jure naturali: quia tamen id est valde probabile, ideo Ecclesia non solet unquam in illo dispensare, *Laym. cit. c. 6. n. 4. in fine.*

Porro quamvis Concilium Trident. *sess. 24. c. 5. de reform. matrim. in fine* decernat, *ut in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam*, ibi tamen nomine magnorum Principum, secundum *Sanch. l. 8. dis. 19. num. 2.* intelliguntur etiam, & comprehenduntur Magnates, sive magni Domini Titulares, vel magni Nobiles, qui degunt in aliquo Potentatu, seu Baronia, & *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6. num. 8.* Quin etiam solet S. Pontifex ex benignitate dispensare interdum cum personis inferioris conditionis ob causam urgentem etiam privatam, cum Concilii Trident. Decretum ipsum Pontificem non possit astringere, *Sanch. c. l. num. 4.* Ubi alias etiam causas recenset, ut quia jam matrimonium contractum fuit inter aliquos ignorantes tam rigidam prohibitionem, vel proles jam suscepta fuit, vel ob scandalum, quod ex separatione oriretur, vel ob paupertatem puellæ, quam patruelis vult ducere, & honeste dotare &c.

L. Infertur 2. Potest etiam S. Pontifex dispensare in omnibus gradibus affinitatis lineæ transversæ, v. g. ut quis ducat sororem, vel consobrinam, vel materteram uxoris defunctæ. In affinitate vero orta ex copula fornicaria, probabile est, dispensari posse etiam in primo gradu lineæ rectæ, ut si quis ob urgentem causam ducat filiam mulieris, cum qua fornicatus est, ut ex Rebello docet *Laym. c. l.*

Infertur 3. Difficilius dispensatur super impedimento consanguinitatis, quam super impedimento affinitatis in simili gradu, *Sanch. l. 8. dis. 19. num. 7. & Laym. cit. c. 6. num. 10.* Ratio est, quia major est conjunctio inter consanguineos, quam inter affines; nam conjunctio consanguinitatis est prior, & magis per se, & veluti mensura affinitatis; hæc enim oritur ex eo, quod vir, & mulier per copulam carnalem fiunt veluti una caro, ideoque omnes consanguinei unius conjugis, v. g. viri, fiunt affines alterius conjugis, sive mulieris in eodem gradu, in quo sunt consanguinei viri, ac proinde affinitas contrahitur ex consanguinitate velut priore, & radice illius. Neque obstat, quod in *c. Æqualiter. 13. caus. 35. q. 3. & c. 1. h. t.* dicitur, *quod æque abstinendum sit a consanguineis uxoris sicut a propriis*. Nam id intelligendum est, non de omnimoda æqualitate, sed de similitudinaria, quia sicut prohibitum est contrahere matrimonium viro cum propriis consanguineis, intra certos gradus, ita similiter cum consanguineis uxoris, etsi magis cum propriis, & vice versa. Denique quo propinquior est gradus consanguinitatis, vel affinitatis, eo urgentior causa exigitur ad dispensandum, quia est strictius impedimentum, & vinculum, & major causa requiritur, ut dispensetur in linea recta, quam in transversa, *Sanch. c. l. n. 7.*

§. II.

An in dispensatione aliquibus concessa in linea collaterali inæquali attendendus sit, & exprimendus gradus consanguinitatis, vel affinitatis remotior, an vero propinquior?

LI. De hac re agitur in *c. Quod dilecto. 3. h. t.* Ubi consultus fuit Clemens III. utrum vir qui a communi stipite per lineam descendentem, sexto vel septimo gradu distat, possit mulieri, quæ ex altera parte per lineam descendentem ab eodem stipite, secundo, vel tertio gradu distat, matrimonio copulari, quia Legatus Sedis Apostolicæ permisit hominibus illius Terræ, ut in sexto gradu possint matrimonialiter conjungi (*c. fin. h. t.*) Idque videtur fieri posse, secundum regulam illam: *Quoto gradu quis distat a stipite, tanto distat a quolibet per aliam lineam descendentem ab eodem stipite*. Etsi incolæ illius Terræ ex consuetudine recepta (propter eum, qui est in proximiore gradu e stipite, *Gl. hic. V. Proximiorem*). sic conjunctos separent, & volentes copulari prohibeant. Rescribit Pontifex, indulgentiam illam legati sic intelligendam esse, quod uterque eorum, qui conjungendi sunt, distet e stipite sexto gradu: si vero alter sexto, vel septimo gradu distet a stipite, alter autem secundo, vel tertio, conjungi non debent: ideoque consultius esse, ut hac in parte multitudini, & observatæ hactenus consuetudini deferatur, quam ut aliud, cum scandalo populi, & quadam novitate statuatur.

LII. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. Si dispensatio concedatur duobus consanguineis, ut contrahere possint matrimonium in sexto gradu alias prohibito; tunc spectato Jure communi Canonico, si existunt in linea collaterali inæquali, & unus distet a communi stipite, seu parente in sexto, vel septimo gradu; alter vero in secundo, vel tertio gradu, ut in casu hujus c. (idemque esset hodierno jure, si unus in tertio, vel quarto, alter vero in secundo, vel tertio gradu esset) tum computatio graduum fieri debet a remotiore, & attendi, ac exprimi debet gradus remotior, juxta *c. ult. h. t.* nisi aliud sit consuetudine introductum: tunc enim computatio fieri debet e propinquiore, & attendi, ac exprimi debet gradus propinquior stipiti, juxta præsens c. ubi ita decisum fuit, ratione consuetudinis, quæ in eo loco vigebat, ex cujus violatione scandalum in populo oriebatur, vel timebatur, *Gl. hic V. Uterque, Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n. 52. Sanch. l. 8. de matrim. dis. 1. n. 33.* & alii apud ipsum. Quare remota hac consuetudine, verisimiliter S. Pontifex respondisset secundum regulam expressam in hoc *c. 3. & c. fin. eod.* videlicet quod quando dispen-

diſpenſatur cum duobus conſanguineis, ad contrahendum matrimonium, quorum unus eſt in remotiore gradu, alter in propinquiore, tunc remotior gradu favore matrimonii trahit ad ſe proximiorem gradu: & qui gradu remotior diſtat a communi ſtipite, eodem diſtat a cognato, qui eſt propinquior communi ſtipiti, & illum in eodem ſecum gradu collocat: & ita ſatis eſſe videtur, ut remotioris tantum gradus mentio fiat, *Covarr. c. l. n.* 12.

LIII. Notandum 2. Antiqua conſuetudo, quæ non eſt reprobata a Jure, ſi ſit contraria Juri communi, vel indulgentiæ, aut diſpenſationi Principis, & ex ejus tranſgreſſione generaretur ſcandalum populi, ſervanda eſt: ſicut enim conſuetudo interpretatur legem, *c. Cum dilectus.* 8. *de conſuet.* ita etiam interpretatur indulgentiam, ſeu privilegium Principis, *Gl. hic V. Obſervata. & Abb. n.* 3. præſertim ne ſcandalum generetur.

Notandum 3. Quando in hoc cap. fit mentio de ſexto, vel ſeptimo gradu, id intelligi debet, ſecundum antiquos Canones, quibus interdictum erat matrimonium uſque ad ſeptimum gradum, *c.* 1. *t. De conſanguinitate.* 17. *& c. Nulli.* 19. *cauſ.* 35. *q.* 3. non vero ſecundum Jus recentius, quo tres poſteriores ſunt ſublati per *c. Non debet.* 8. *h. t.* nihilominus tamen hodie adhuc locum habet diſpoſitio hujus cap. ita ut ex diſpenſatione Papæ diſtantes in tertio, & quarto gradu, poſſint inter ſe matrimonium contrahere, *Abb. hic in fine.*

Notandum 4. Legatus Papæ, etiam de latere, non poteſt diſpenſare in gradibus conſanguinitatis, vel affinitatis Jure Canonico prohibitis, ſicut nec in aliis impedimentis matrimonialibus, quia circa diſpenſationes, ea ſolum poteſt in Provincia ſibi commiſſa, quæ poteſt Epiſcopus in ſua Diœceſi: nam cum Legatus, etiam de latere, ſit inferior Papa, nec generaliter, nec ſpecialiter poteſt in his impedimentis diſpenſare, niſi in ſpeciali caſu, ob cauſam urgentem, ſi non eſſet recurſus ad Papam, & impedimentum ſit occultum. *Sanch. l.* 8. *de matr. diſ.* 6. *n.* 15. & alii apud ipſum. Unde diſpenſatio in hoc cap. facta eſt a Legato ex ſpeciali commiſſione Papæ, alias non tenuiſſet, *Gl. hic V. Indulgentiam.*

LIV. Ex dictis colligitur 1. quamvis vi conſuetudinis, non poſſint matrimonium inter ſe contrahere, quos lex Pontificia prohibet matrimonio copulari, *c. Quod ſuper.* 5. *h. t. in fine*: poteſt tamen vi conſuetudinis, a laicis, et laicis, inductæ, prohiberi, ne inter aliquas perſonas contrahatur matrimonium, ob evitandum ſcandalum, quamvis illi alias ad matrimonium habiles, & legitimi forent, juxta *c.* 3. *h. t.* non ex eo, quod conſuetudo prohibere poſſit matrimonium inter eos, quibus id Canones permittunt: ſed quia cum ſcandalo Canones contrahere matrimonia non ſinunt, *Covarr. cit. c.* 6. §. 10. *n.* 18.

Colligitur 2. Quando duo diſtant ex diverſo gradu conſanguinitatis, vel affinitatis a communi ſtipite, in linea tranſverſa inæquali, & propinquior diſtet in primo gradu ab eodem ſtipite, tunc exprimenda eſt talis propinquitas, alias diſpenſatio erit ſubreptitia. Ut ſi vir velit ducere filiam avi, aut proavi ſui, vel defunctæ uxoris ſuæ: vel mulier nubere velit filio avi, aut proavi ſui, vel defuncti mariti ſui, quia Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Aſcendens per quandam*, anno 1566. die 26. Auguſti, edita, declaravit, non eſſe mentem Pontificis in ejuſmodi gradibus diſpenſare; niſi exprimatur, quia hæc matrimonia continent ſingularem indecentiam, ob reverentiam, quæ hujuſmodi perſonis debetur, fere ſimiliter ac parentibus, *Coning. diſ.* 33. *de Sacram. dub.* 6. *n.* 72. *Laym. cit. c.* 6. *e. p.* In aliis vero gradibus remotioribus attenditur gradus remotior, & trahit ad ſe propinquiorem, juxta cit. Bullam Pii V. ideoque ſufficit exprimere remotiorem, obtentis tamen poſtea ſuper propinquiore gradu litteris declaratoriis, *Fagn. in c. ult. n.* 4. & 5. *h. t.* ubi *n.* 8. addit, quod gradus primus, non autem remotior attenditur, quoad obtinendam diſpenſationem matrimonialem; non autem quoad inducendum impedimentum conſanguinitatis, vel affinitatis, aut publicæ honeſtatis; tunc enim non attenditur primus gradus, ſed remotior, ut ſupra dictum.

LV. Ubi præterea addendum, ſi graduum inæqualitas oriatur ex eo, quod fœmina, quæ in uxorem ducenda eſt, ſit ſtipiti propinquior, id quoque exprimendum eſt, alias diſpenſatio eſt ſubreptitia, ut ſi ſit amita, vel matertera viri, quia tunc turpius videtur contrahi matrimonium, ſi fœmina, cui conſobrinus, ſeu nepos ex fratre, vel ſorore reverentiam deberet, ratione matrimonii inter eos initi, eidem nepoti ſubjecta eſſe deberet, *Sanch. lib.* 8. *diſ.* 14. *n.* 13. ubi tamen *n.* 13. ait, in affinitate, aut publica honeſtate, hanc propinquitatem cum ſtipite non eſſe neceſſarium exprimere, ſed ſatis eſſe inæqualitatem graduum exprimi, *Laym. c. l.*

§. III.

An diſpenſatio obtenta a Papa contrahendi matrimonium inter conſanguineos, in gradu prohibito, valeat, ſi in ea falſa cauſa ſit expreſſa?

LVI. De hac re agitur in *c. Quia circa.* 6. *h. t.* Ubi
„ talis caſus proponitur ſecundum unum intellectum, ſeu
„ expoſitionem. Cum quidam Nobilis contraxiſſet matri-
„ monium cum quadam muliere, quæ ipſum contingebat
„ quinto gradu conſanguinitatis, de qua filiam unicam ſuſ-
„ cepit, ſed poſtea ipſa filia mortua eſt, poſt cujus mor-
„ tem Nobilis ille ſupplicabat Papæ Innocentio III. ut
„ favore filiæ, quam de illa muliere ſuſcepit, ſimul rema-
„ nere, & cohabitare poſſit, quod Papa conceſſit, & ſic
„ allegata cauſa falſa, Papa diſpenſavit, cum tamen jam
„ ante diſpenſationem obtentam, unica filia ex illis geni-
„ ta fuerit mortua. Conſultus ab Epiſcopo loci, quid hoc
„ caſu ſit faciendum? Reſpondet Papa, dictos conjuges
„ non eſſe ſeparandos, ſed poſſe Epiſcopum diſſimulare,
„ ut remaneant, & cohabitent ſimul in tali matrimonio,
„ non obſtante, quod falſa cauſa fuerit allegata, cum ex
„ ſeparatione talis matrimonii grave ſcandalum imminere
„ videatur.

LVII. Duplex eſt intellectus, ſive expoſitio hujus cap. apud Interpretes circa verba illa Pontificis: *diſſimulare poteris, ut remaneant in copula ſic contracta, cum ex ſeparatione, ſicut aſſeris, grave videat ſcandalum imminere*, Prior eſt eorum, qui ita intelligunt, ut per diſſimulationem illam Pontificis diſpenſatio inducatur, ratione cujus conjuges illi ſimul manere poſſint in priore matrimonio, quod invalidum erat, ſed ſuit cum illis diſpenſatum. Nec obſtat *c. Cum jam dudum* 18. *de præbend.* ex quo conſtat, diſſimulationem Principis non inducere diſpenſationem: nam hoc verum eſt, quando Princeps de facto tantum aliquid tolerat, non puniendo illud; tunc enim per talem tolerantiam non inducitur diſpenſatio, ut in *cit. c. Cum jam dudum*: aliud eſt, ſi verbis exprimat Princeps, ſe hoc, vel illud tolerare, tunc enim diſpenſat, juxta *cit. c. Quia circa*. Et ita exponit hoc cap. *Gloſſ. hic V. Falſa nobis cauſa*, *Abb. hic n.* 5. & alii communiter. Sed hæc expoſitio non videtur bona, quia hic ſolum dicitur, Epiſcopum diſſimulare poſſe, ut tales remaneant in tali matrimonio per diſpenſationem ſubreptitiam contracto, ſi ex ſeparatione grave immineat ſcandalum; ergo Papa non diſpenſat. Deinde etiamſi diſſimulatio illa vim diſpenſationis habuiſſet, ut conjuges illi licite permanerent in tali matrimonio, debuiſſent aliud matrimonium per novum conſenſum utrinſque inter ſe inire, quia ad ratificandum matrimonium invalidum, ob impedimentum dirimens, ſi impetretur impedimenti diſpenſatio, requiritur, ut novus utriuſque contrahentis conſenſus accedat: quia cum prior conſenſus fuerit ex parte utriuſque contrahentis invalidus, & illegitimus, quippe præſtitus ſuper materia inhabili, denuo uterque renovandus erat, ut docet *Sanch. l.* 2. *de matr. diſ.* 35. *n.* 2. *& diſ.* 38. *n.* 12.

LVIII. Altera expoſitio hujus cap. eſt, quod conjuges bona fide exiſtimabant, ſe legitime matrimonio conjunctos eſſe, & ex veritate detecta timebatur grave ſcandalum: quare Pontifex ait, tacendum, & diſſimulandum eſſe: illoſque in matrimonio illo putativo, & ob invincibilem ignorantiam excuſato permittendos eſſe, *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 6. §. 10. *n.* 15. *Sanch. cit. diſ.* 38. *n.* 12. quæ expoſitio videtur magis congruere litteræ ipſius textus, in quo de diſpenſatione nihil agitur; vel exprimitur, ſed tantum diſſimulandum eſſe dicitur, ut illi permaneant in priore matrimonio,

LIX. Verum quia prior expoſitio eſt communior, nempe non valere diſpenſationem obtentam a Papa ſuper matrimonio inter conſanguineos contracto, ſi in ea falſa cauſa ſit expreſſa, niſi Papa eam confirmet, prout communiter ſummatur hoc cap. ideo ſecundum hanc expoſitionem notandum 1. Veritas narratorum conſideranda eſt, ſecundum tempus datæ, & impetratæ diſpenſationis: non enim ſufficit, narrata prius fuiſſe vera, vel poſt impetrationem ratificari, *Abb. hic n.* 4. *& Alex. de Nevo n.* 4. nam iſte impetrans habuerat filiam, ſed non habebat eam, tempore impetratæ diſpenſationis, quia tunc jam mortua erat, & ideo diſpenſatio fuit ſubreptitia, & nulla: poſito ergo, quod verba illa *diſſimulare poteris* habeant vim diſpenſationis: diſpenſatio autem ob expreſſam falſam cauſam, & matrimonium inde contractum non valeat, ſolidum foret dicere, ut manerent in adulterio; *Innoc. hic in fine.* Unde verba illa *diſſimulare poteris*, quæ habent vim diſpenſationis, ſic exponenda ſunt: *ex certa ſcientia, & de noſtra licentia, quam auctoritate præſentium damus, & ſic quod nullum erat, roboramus*: nam cum ſubreptio, cum expreſſione cauſæ falſæ, vitiet diſpenſationem ipſo facto *c.* 2. *de fil. Presbyt.* ubi dicitur, diſpenſationem impetratam per ſubreptionem commiſſam in tacendo verum, eſſe ipſo jure nullam, multo magis erit nulla, ſi fuerit nulla diſpenſatio, per ſubreptionem commiſſam, exprimendo falſum, quia deteſtabilius eſt falſum exprimere, quam verum tacere, *Abb. hic n.* 4. *Gagn. hic n.* 2. 3. *&* 4.

Notandum 2. Duæ ſunt cauſæ diſpenſandi in matrimonio contracto in gradu Jure Canonico prohibito. Prima eſt, ſi ex matrimonio ſic contracto proles ſit ſuperſtes; tunc enim in tali matrimonio favore filiorum diſpenſatur. Altera cauſa eſt, propter ſcandalum vitandum, & ob hanc cauſam diſpenſatur, non tantum ſuper matrimonio jam contracto, ſed etiam ſuper eo contrahendo, quia propter ſcandalum receditur a diſpenſatione Juris poſitivi. Item propter bonum pacis futurum quotidie diſpenſat Papa inter conſanguineos, vel affines, *Abb. in cit. Quia circa, num.* 2. *Alex. de Nevo num.* 2.

§. IV.

De impedimento publicæ honeſtatis orto ex matrimonio rato, & nondum conſummato.

Duplex eſt impedimentum publicæ honeſtatis, unum, quod

quod provenit ex sponsalibus de futuro, de quo actum supra *Tit.* 1. *sec.* 1. §. 6. *n.* 31. & pluribus *seqq.* Alterum est impedimentum publicæ honestatis, quod est quædam quasi affinitas, & oritur ex matrimonio rato, & non consummato, & de hoc agitur in præsenti.

LX. Assertio 1. Ex matrimonio rato, & nondum consummato oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens, etiam hodie post Concilium Tridentinum, matrimonium cum alterius conjugis consanguineis, usque ad quartum gradum inclusive, *Sanch. l. 7. de matr. dis.* 70. n. 1. quia Concilium in hoc Juri antiquo nihil derogavit, ut expresse declaravit Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Ad Romanum*, edita anno 1568. die 21. Julii. Et quamvis in Jure Canonico non sit textus expressus hac de re, colligitur tamen ex illo argumento deducto a fortiori, seu a majore; si enim ex sponsalibus oritur impedimentum publicæ honestatis, multo magis orietur ex matrimonio rato, quod est fortius vinculum, & majorem conjunctionem, ac necessitudinem importat, cum vera, & propria dicta affinitas consurgere non possit, quippe quæ non contrahitur, nisi per copulam carnalem, eamque consummatam, & perfectam, ut supra dictum, *Sanch. cit. dis.* 70. *n.* 1. Verum *Coning. dis. 32. de Sacram. dub.* 5. *n.* 58. putat, esse expressum Jus, quo probetur, hoc impedimentum nasci ex matrimonio rato, eo quod *c. Si quis uxorem.* 14. *& c. Si quis desponsaverit*, 15. *caus.* 27. *q.* 2. loquantur tam de desponsante, per verba scilicet de præsenti, quam de subarrhante contrahendo sponsalia, quæ duo ibi aperte distinguuntur.

LXI. Assertio 2. Hoc impedimentum publicæ honestatis etiam hodie oritur ex matrimonio rato, & nondum consummato, usque ad quartum gradum inclusive, etiamsi illud irritum fuerit ex quacunque causa: quia etsi Concilium Tridentinum *Sess. 24. c. 3. de reform. matr.* correxit quoad hoc Jus antiquum in sponsalibus de futuro: non autem in matrimonio sic, ut præfertur, contracto: sed in eo durat adhuc impedimentum hoc in omnibus illis casibus, & gradibus, quibus de Jure veteri, ante prædictum Decretum Concilii, introductum erat, ut expresse constat ex Motu proprio Pii V. supra citato, & habetur apud *Sanch. l. 7. dis.* 70. *n.* 5. ac proinde a sponsalibus de futuro ad matrimonium ratum extendi non debet ejus correctio. Idque declaravit etiam S. Congregatio Cardinalium apud *Jo. Gallemart. in cit. c. 3. Concil. Trident.* ubi n. 1. ait; hoc impedimentum intelligitur etiam in sponsalibus de futuro: secus est, si matrimonium fuisset contractum per verba de præsenti, ut declaravit Pius V. & n. 3. in fine ait: *Ex matrimonio contracto per verba de præsenti etiam non consummato oritur affinitas, vel impedimentum justitiæ publicæ honestatis, estque fortius, & majus vinculum, quam impedimentum justitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus de futuro.*

LXII. Hinc infertur 1. Quamvis *Navar. in man. c.* 22. *n.* 58. *& Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §.* 2. *n.* 1. asserant, ob paritatem rationis etiam correctionem Concilii Tridentini a sponsalibus irritis extendi ad matrimonium irritum, ita ut hodie non contrahatur impedimentum publicæ honestatis ex matrimonio invalido ex alia causa, quam ex defectu consensus, quam sententiam probabilem censet *Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 6. n.* 112. quia cum hoc sit correctum per Concilium in sponsalibus irritis, videtur quoque in matrimonio rato irrito id esse correctum; quandoquidem & olim impedimentum illud in hoc casu nonnisi ex eo colligebatur, quod de sponsalibus in simili erat constitutum in *c. un. de sponsal. in* 6. Veruntamen certissimum est, ut ait *Sanch. l. 7. de matr. dis.* 70. *nu.* 5. id non esse correctum, adeoque ex matrimonio rato irrito ex quacunque causa, præterquam ob defectum consensus oriri hoc impedimentum, ut constat ex Bulla Pii V. *supr. cit.* & hinc non oritur hoc impedimentum, si matrimonium sit irritum ob metum cadentem in virum constantem, adeoque ob defectum liberi consensus: vel ob errorem personæ, quia etiam est nullum ex defectu consensus, *Sanch. c. l. n. 9. & 10.*

Infertur 2. Nec oritur hoc impedimentum, quando matrimonium est clandestinum, quia deest præsentia Parochi, & duplicis testis; nam tale matrimonium non habet formam, & figuram matrimonii, quæ post Concilium Tridentinum est consensus præstitus coram Parocho, & testibus, & secundum probabiliorem sententiam, nec vim sponsalium habet, *Sanch. cit. loc. n.* 13.

Infertur 3. Si Titius iniit sponsalia cum Caja, cum qua postea Sempronius frater Titii matrimonium de præsenti contraxit, non tamen consummavit, matrimonium hoc posterius Cajæ cum Sempronio est irritum, ob impedimentum publicæ honestatis, ex prioribus sponsalibus cum Titio fratre ortum. Et quamvis matrimonium irritum inducat impedimentum matrimonii valide contrahendi ex parte utriusque conjugis, intra quartum gradum: non tamen inducit impedimentum publicæ honestatis cum sponso, cui prius fides data est, adeoque Titius poterit adhuc Cajam ducere (quamvis non teneatur, cum hæc fidem sponsalium fregerit) licet alius consanguineus Sempronii eam ducere non posset: quia posterior desponsatio de præsenti non habet vim quasi reciprocam irritandi præcedentia sponsalia, per quæ infirmatum fuit posterius matrimonium, *Sanch. l. 7. dis. 68. n. ult.* Quod si Sempronius frater Titii postea cum Caja matrimonium consummasset, cum neutra posset illud valide contrahere: non cum priore, ob impedimentum affinitatis consurgens ex copula cum sorore habita: non cum posteriore, ob impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus valide contractis cum ejus sorore, *Sanch. cit. dis. 68. n. 24. Tanner. cit. dub. 6. n. ult.*

Infertur 4. Si Petrus absolute sibi desponsavit Annam, & postea carnaliter cognoscat sororem ejus Barbaram, neutram potest ducere in uxorem: non primam, ob impedimentum publicæ honestatis: non secundam, propter impedimentum contractæ affinitatis cum Barbara. Similiter si Titius fornicatus est cum Caja, & postea sponsalia contraxit cum Seja sorore ejus, neutram habere potest, ob prædicta utraque impedimenta. An autem ex matrimonio rato inito sub conditione de futuro honesta, & contingenti, oriatur hoc impedimentum, tradit *Sanch. lib. 7. de mat. dis. 70. n.* 20. Porro utrumque impedimentum publicæ honestatis ortum, sive ex sponsalibus, sive ex matrimonio rato, & non consummato Jure solum humano est introductum.

TITULUS XV.

DE FRIGIDIS, ET MALEFICIATIS, ET IMPOTENTIA COEUNDI.

I.

PRo explicatione Rubricæ hujus Tituli notandum 1. impotentia alia est ad prolis generationem, quæ si sola sit, matrimonium non impedit, nec dirimit. Alia vero est impotentia ad copulam carnalem perfectam, per quam scilicet cum penetratione vasis fœminei intra illud semen immittitur: sive ea impotentia proveniat ex causa naturali, & intrinseca, ut frigiditate in viro, aut etiam nimia caliditate (ob quam, vel omnino seminare non possit, vel non possit penetrare vas fœmineum, & in illud semen immittere: vel nimis propere emittat semen, extra vas muliebre) vel id ex arctitudine fœminæ proveniat, ob quam non possit semen intra vas recipere: sive impotentia talis proveniat ex causa extrinseca, & accidentali, v. g. morbo: vel proveniat ex maleficio diabolico, quod utrique sexui commune esse potest, aut ex castratione, quæ viris est peculiaris, *Sanc. l. 6. de matr. dis. 92. n.* 1.

Notandum 2. Impotentia hæc ad copulam carnalem, alia est perpetua, alia temporalis. Perpetua dicitur, quæ arte medica, aut sine miraculo, vel per consuetos Ecclesiæ Exorcismos, vel sine peccato, ut per illicitam incantationem, vel sine gravi periculo vitæ, aut etiam sine damno corporis alterius, tolli non potest, adeoque censetur curari non posse. Temporalis impotentia est, quæ sine peccato, aut gravi periculo, sed damno corporis, per licita, & ordinaria remedia, naturalia, vel spiritualia tolli potest, ut colligitur ex *c. Fraternitatis.* 6. ibi: *præter divinum miraculum, per opus humanum, absque corporis periculo removeri potest. h. t.* Rursus impotentia perpetua, alia est absoluta, quæ respectu cujusvis personæ impedit copulam carnalem: alia respectiva, quæ tantum respectu certæ personæ impedit, qualis communiter est in maleficiatis, vel respectu hujus, aut illius tantum, vel aliquorum similium, Sanch. *c. l.* Denique alia impotentia ad copulam præcedit matrimonium, alia sequitur, & supervenit.

§. I.

Quinam sint impotentes ad matrimonium contrahendum, vel non?

II. De his agitur in *c. Quod Sedem.* 2. *h. t.* Ubi generatim dicitur: „sicut puer, qui non potest reddere debitum (conjugale) non est aptus conjugio: sic qui „impotentes sunt (ad copulam carnalem) minime apti „sunt ad contrahendum matrimonium. Ubi notandum 1. Varii sunt modi impotentiæ ad copulam, tam ex parte viri, quam mulieris. Nam primo quædam est simpliciter talis, ut notat *Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 8. nu.* 133. tum ex parte viri, quando intra vas naturale mulieris seminare non potest, licet foeta id perrumpere valeat, ut fit quandoque in spadonibus, & Eunuchis; vel etiam extra illud, sine penetratione semen emittere: tum etiam ex parte mulieris, si tam arcta sit, ut semen virile nullo modo possit recipere. Alia est impotentia secundum quid, quando vir ob debilitatem non potest penetrare vas naturale fœminæ, licet post apertum claustrum virginale, in eo possit seminare: ex parte fœminæ vero, quando seminare non valet, vel ob ejus arctitudinem a viro deflorari non potest, licet ea alioquin apta sit ad concubitum cum viro. Aliqui tamen aliter hanc utramque impotentiam explicant.

Notandum 2. Impotentia ex parte causæ, ex qua oritur, est triplex, quædam oritur ex naturali constitutione, seu complexione, quæ in viris proprie dicitur frigiditas, & in fœminis arctitudo: quædam provenit ex accidente extrinseco, nempe per sectionem, vel abscissionem membrorum genitalium, vel ex maleficio Diabolico, *Tanner. c. l. num.* 135.

III. Hinc sequitur 1. Eunuchos, seu spadones, qui a natura carent utroque testiculo, & castrati, qui ex accidenti habent hoc vitium, non posse valide contrahere matrimonium, quia non possunt emittere verum semen, pro quo citatur propria Bulla Sixti V. anno 1587. edita, apud

Sanch.

Sanch. l. 7. de matr. dis. 92. n. 17. Neque etiam satisfacere possunt fini secundario matrimonii, qui est remedium concupiscentiæ, quia hoc est finis matrimonii habitum per quemcunque copulam, sed per copulam suapte natura aptam ad generationem.

Sequitur 2. Hermaphroditos valide contrahere posse matrimonium, ita ut in quibus prævalet sexus virilis, cum fœminis, in quibus sexus fœmineus, cum viris contrahere possint; quia sunt vere potentes ad usum matrimonii, & matrimonium, juxta alium sexum, contractum jure naturæ irritum foret, quia inter personas ejusdem sexus initum esset; si enim prævaleat sexus fœmineus, reputatur fœmina, & tamen duxit fœminam, ac si vir esset: & si prævalet sexus virilis, reputatur vir, & tamen instar fœminæ nubit viro, *Sanch. l. 7. dis. 106. n. 4. & 5.* Quod si uterque sexus in hermaphrodito est æqualis: tunc talis æque vir, ac mulier est judicandus, cum nulla ratio urgeat, ut quem magis hujus, quam illius sexus esse censeatur. Quare tunc eligere potest, juxta qualem sexum matrimonio jungi velit, num tanquam vir, an tanquam fœmina, qua electione semel facta, non potest postea altero sexu uti, *Sanch. c. l. n. 1.* Judicium vero, quis sexus prævaleat, est penes Matronas peritas, vel Medicos, *Sanch. c. l. un. 2.*

IV. Sequitur 3. Senes etiam decrepitos posse inire matrimonium, si nullo alio impedimento, præter senectatem, laborent, tum quia possunt exercere perfectum actum conjugalem, & veram semen emittere intra vas, etsi per accidens impeditum, & infœcundum: tum quia defectus caloris potest arte medica in iis subinde restaurari, ita ut etiam prolem interdum suscipiant: tum denique quia id satis usus probat Ecclesiæ admittentis senes passim ad matrimonia ineunda, idque in humanitatis solatium, *c. Nuptiarum. 41. caus. 27. q. 1. Sanch. l. 7. dis. 92. n. 19.* ubi tamen n. 24. id limitat, nisi senes sint adeo exhausti, ut omnino impotentes sint ad habendam copulam, nec judicio Medicorum juvari possint, cum nihil referat, sive ex natura, sive ex accidenti, impotentia perpetua consurgat; tales enim non possunt ad copulam sibi impossibilem obligari.

Sequitur 4. Steriles quoque valide contrahere matrimonium, ut probat etiam usus Ecclesiæ in senibus, quorum semen est ut plurimum sterile. Ratio est, quia licet tale matrimonium frustretur fine primario, qui est prolis generatio, adhuc tamen obtinet finem secundarium, qui est remedium concupiscentiæ, interveniente vera copula, *Sanch. c. l. num. 26.*

V. Sequitur 5. Mulieres, quæ non possunt parere, sine vitæ periculo, vel nonnisi fœtum mortuum, valide contrahere matrimonium, si alias aptæ sint ad copulam, quia adest obligatio, & traditio potestatis corporum ad copulam perfectam, adeoque tota essentia matrimonii. Et quamvis mulieri scienti hunc defectum in pariendo illicitum sit nubere, ob vitæ periculum, quod vitare tenetur, si commode potest (nisi graves pateretur tentationes carnis, præsertim cum periculo iis succumbendi, *Coning. dis. 31. de Sacram. dub. 7. n. 86.*) non tamen ideo irritum est matrimonium, quia satis est, copulam secundum se, & suapte natura esse licitam, tametsi ex aliquo accidenti fiat illicita, ut patet in eo, qui voto castitatis ligatus contrahit matrimonium, *Sanch. cit. dis. 92. n. 28.* ubi tamen etiam oppositam sententiam fatetur probabilem. Neque tali casu fit injuria proli, quæ mortua edenda putatur, quia hoc est præter intentionem conjugum, qui jure suo utuntur, *Coning. c. l. n. 85.*

VI. Sequitur 6. Etiam in articulo mortis constitutum posse contrahere matrimonium, quia potentia generandi adhuc perseverat, etsi sit pro hoc tempore per accidens impedita, ut in actum deduci non possit. Idque confirmatur ex usu Ecclesiæ, quæ permittit, ut quis in hoc articulo ducat concubinam: & quia propositum evitandi generationem, & debitum non reddendi non irritat matrimonium, si in pactum non deducatur*, *Sanch. l. 7. dis. 105. n. 3.*

§. II.

An, & qualis impotentia coeundi dirimat matrimonium?

VII. Assertio 1. Impotentia perpetua ad copulam & generalis respectu omnium, quæ arte medica, sine miraculo, aut peccato, aut gravi corporis periculo, vel damno, tolli non potest, sive ex natura, sive ex alia extrinseca causa oriatur, si præcedat matrimonium, dirimit illud jure naturæ, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 92. n. 2. & dis. 89. n. 2.* Ratio est, quia de intrinseca ratione, & essentia matrimonii est obligatio, seu traditio potestatis corporis ad usum, seu copulam conjugalem; et qui absolute, & perpetuo impotens est ad copulam, non potest se obligare ad dandum, vel tradendum corpus potens ad copulam, impossibilium enim nulla est obligatio, *Reg. 185. ff. de R. Jur.* & nemo potest alteri tradere potestatem ejus rei, quam nullo modo habet, *Reg. Jur. 80. in 6.* quæ ratio etiam probat, per hujusmodi impotentiam ad copulam jure naturali dirimi matrimonium.

VIII. Porro quod dictum est, impotentiam perpetuam ad copulam conjugalem dirimere matrimonium subsequens, id extenditur, ut procedat, sive ea perpetua impotentia in contrahentibus cognita fuerit, sive ignorata, ita ut in utroque casu matrimonium sit irritum, quia ea conjunctio repugnat mutuæ corporum traditioni ad usum conjugalem, in qua essentia matrimonii consistit; cum enim usus ille sit impossibilis, non potest dari obligatio ad illum, ex verissima sententia apud *Sanch. l. 7. de matr. dis. 97. n. 2.* Et hinc si quis scienter contrahat matrimonium cum muliere arcta, vel alias impotente ad copulam, separari quidem non debent, matrimonium tamen irritum est, prout „ statuitur in *c. Consultationi. 4. h. t.* Ubi cum Lucius III. „ consultus fuisset, utrum si fœminæ clausæ, sive impoten„ tes, ut commisceri maritis nequeant, possint matrimo„ nium contrahere? Respondet Papa, quod licet videa„ tur incredibile, quod aliquis cum talibus contrahat ma„ trimonium, Ecclesia tamen Romana consuevit in simili„ bus judicare, ut si non possint eas habere ut uxores, „ habeant ut sorores.

IX. Notandum 1. Impotentia perpetua utrique conjugi nota dirimit matrimonium cum omnino impotente ad copulam, quia non potest consistere validum matrimonium, quando cesset causa institutionis matrimonii, eo quod nec propter spem prolis, nec ad evitandam fornicationem, potest dici tale matrimonium contrahi; ideoque si potens quis prius scienter cum impotente contraxit matrimonium, postea contrahat cum alia, hoc cum secunda initum tenet, quia prius ipso jure nullum fuit, non obstante obligatione ad cohabitandum cum prima, tanquam cum sorore: sicut qui contraxit sponsalia cum minore septennio, licet sit obligatus exspectare, donec pervenerit ad majorem ætatem, seu pubertatem, si tamen cum alia matrimonium iniit, hoc tenet, *c. De illis. 7. de despons. impub.* Præterea tenetur is, qui scienter contraxit matrimonium cum impotente, semper illam alere. Quod si periculum sit fornicationis, ex parte potentis, poterit Ecclesia illi dare licentiam cum alia contrahendi matrimonium, cum prius matrimonium non fuerit validum, ita tamen ut obligetur is subministrare priori impotenti necessaria alimenta, *Abb. hic n. 2. Alex. de Nevo n. 2. & 3.*

Notandum 2. Quando in hoc cap. dicitur, *ut tales, quæ non possunt habere tanquam uxores, habeant ut sorores*, id ita intelligendum est, quod caste vivere debent simul commorando, tanquam frater, & soror, abstinentes ab omni carnali commercio, seu opere, sicut veri conjuges possunt promittere continentiam, & sic simul commorari; quod verum est, quando quis scienter contrahit cum impotente: secus si ignoranter, quia tunc non tenetur illam habere sororis loco, sed licite potest petere separationem matrimonii, saltem quoad torum, ut docent communiter DD. apud *Alex. de Nevo hic numer. 2. & 5.*

X. Assertio 2. Impotentia perpetua, sed respectiva tantum dirimit matrimonium cum iis, respectu quorum est, non autem respectu aliorum, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 93. n. 3.* Ratio est, quia matrimonium respicit individuam, & determinatam personam, cum qua matrimonium ineundum est: si ergo quis respectu hujus, vel illius personæ sit impotens, respectu alterius vero potens, non erit possibilis obligatio ad copulam cum hac, vel illa certa persona, erit vero possibilis cum aliis; ergo non poterit contrahere matrimonium cum illa certa persona, poterit vero cum aliis, respectu quorum nulla est ratio dirimendi illud.

XI. Assertio 3. Temporalis impotentia, quæ per licita, & ordinaria media, sive spiritualia, sive naturalia, tolli potest, non dirimit matrimonium subsequens, *c. Fraternitatis. 6. Vers. Quamvis igitur. h. t. Tann. cit. dis. 8. q. 4. dub. 8. n. 140.* Ratio est, quia tales non sunt absolute impotentes ad actum conjugalem ad quam se mediate obligant, sed tantum ad tempus, ergo possunt in ordine ad illum actum, potestatem sui corporis tradere: & quamvis omnino, ac perpetuo inhabilis ad solvendum, sit etiam inhabilis ad promittendum: potest tamen, qui in præsenti solvendo non est, ad solvendum se obligare, si spes sit fore futurum solvendo.

XII. Assertio 4. Si mulier, quæ cum perpetua impotentia contraxit matrimonium, postea per miraculum sanetur, matrimonium prius nihilominus est irritum, nisi per novum consensum cum illa denuo contrahat. Aliud est, si mulier per maleficium sit reddita impotens, & per ordinarios Ecclesiæ Exorcismos postea sanetur: nam hoc ipso tunc apparet, temporalem tantum fuisse impotentiam, & matrimonium ab initio fuisse validum, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 11. n. 2.*

§. III.

Referuntur, & explicantur varii casus in specie, in quibus propter impotentiam coeundi, matrimonium dissolvitur, vel separatur, aut non separatur.

XIII. De his agitur in pluribus capitulis hujus Tituli. „ Et inprimis in *c. Accepisti. 1. h. t.* refertur, quod cum „ quidam accepisset aliquam in uxorem, eique per mensem, „ vel per tres, vel etiam per annum cohabitasset, asseruit, „ se frigiditate naturæ impediri, quominus posset illam, vel „ aliam mulierem cognoscere, ideoque petebat se ab illa „ separari. Unde hic statuitur, quod si ipsa mulier idem „ affirmat, idque probari potest per tactum, & verum „ judicium (quod quale sit, infra dicatur) statim a se „ invicem separari debent, ita tamen ut si vir aliam po„ stea in uxorem duxerit, reus sit perjurii (quia vinculum „ matrimonii Jure Divino est indissolubile, *Matth. c. 19.*) & „ ad priorem uxorem, post peractam pœnitentiam, redire „ debeat. Si vero ipsa prior uxor post annum, & dimi„ dium, ad Episcopum, vel ejus Missum, sive Officialem „ provocavit, dicens, quod eam vir suus non cognosce-

„ ra potuit: hic vero id neget, & contrarium asserat, ei credendum est, cum sit Caput mulieris; cur enim ipsa tamdiu tacuit, cum facile, & intra breve tempus scire potuerit, an sit aptus ad copulam? Porro si prior uxor ab initio post mensem, vel duos, proclamavit ad Episcopum, dicens virum esse frigidum, seu impotentem, idque probari possit per rectum judicium, separari potest, ipsaque si velit, alteri nubere.

XIV. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. Uxor potest proclamare, & petere separationem matrimonii, propter impedimentum impotentiæ, etiam ex sua persona provenientis; interest enim sui, ut separetur, si non est verum matrimonium inter eos, ne teneatur ad onera matrimonii, *Alex. de Nevo hic num.* 1.

Notandum 2. Si mulier fateatur impedimentum impotentiæ, & vir neget, nec illa ab initio proclamavit contra matrimonium, non est audienda, sed fides habenda viro asserenti, se consummasse matrimonium, prout sumitur ex hoc cap. ubi duplex ratio redditur, quia tunc duæ præsumptiones concurrerunt contra mulierem, una, eo quod tarde proclamavit: altera, quia vir, qui ejus caput est, affirmat, se illam cognovisse, ideoque ipsi potius credendum, *Abb. hic n.* 5. *& Alex. de Nevo n. 7. in fine, Sanch. l. 7. de matr. dis.* 109. *n.* 2.

Notandum 3. Si mulier, quæ tempore matrimonii virgo erat, statim, id est, post mensem, vel bimestre, reclamet, allegando impotentiam viri, audiri debet, quamvis vir illam neget, & si illa probetur per rectum judicium, dissolvetur matrimonium, prout expresse habetur in *cit. c.* 1. *h. t. Sanch. c. l. n.* 16. quæ ex infra dicendis magis patebunt.

Notandum 4. Soli confessioni mariti, & uxoris asserentium impotentiam non statur, nec creditur contra matrimonium, sed alia probatio requiritur, ut possit fieri separatio, *Alex. de Nevo hic n.* 3. de quo infra. Ratio est, quia dissolutio matrimonii semel contracti non pendet ex voluntate contrahentium: creditur autem viro, & mulieri, si sicut, seu confiteantur pro matrimonio inter se contracto, c. 2. *de cland. desponf.*

Neque vero obstat, quod in *c. Laudabilem*, 5. *h. t.* ad cognoscendam frigiditatem requiritur triennium cohabitationis inter conjuges, quo transacto, per justum judicium separatur matrimonium: in hoc autem 2. separatio fieri potest, vel statim, vel non multo post. Nam prius cap. loquitur de casu, quo nulla extant signa urgentia frigiditatis in viro; tunc enim opus est triennio cohabitationis inter conjuges; at vero quando præter confessionem conjugum, adsunt urgentia indicia frigiditatis; tunc possunt conjuges statim, ante lapsum triennii, a se invicem separari, dummodo juramento suo, & propinquorum id confirment, *Abb. hic, numer.* 5. prout mox magis declarabitur.

„ XV. Secundo in *cit. c. Laudabilem.* 5. *h. t.* cum quæsitum fuisset ex Cœlestino III. quantum tempus dandum sit frigidis ad experiendum copulam conjugalem; is respondit, ut a tempore celebrati conjugii, si frigiditas prius probari non possit, cohabitent per triennium, dando operam carnali copulæ: quo elapso, si simul cohabitare noluerint, juxta Decretum Gregorii (ad Joannem Ravennatensem Episcopum, & habetur in c. *Quod autem.* 1. *cauf.* 33. *q.* 1.) & mulier per justum judicium (id est, per testes, vel aspectum corporis, *Gl. hic V. Justum*) de viro probare potuerit, quod cum ea coire non possit, nubat alii: quod si ipse vir accepit aliam, separentur. (propter naturalem frigiditatem, secus si propter maleficium, *c. ult. cit. cauf.* 33. *q.* 1. *Gl. hic V. Separentur*) Si vero ambo simul esse consentiant, vir eam, etsi non ut uxorem, saltem ut sororem habeat. Sin autem ambo confiteantur, quod nunquam se invicem cognoverint, cum septima manu propinquorum (*c. 2. cit. cauf. & q.*) vel vicinorum bonæ famæ, si propinqui deficiant, tactis SS. Evangeliis, uterque juret, quod nunquam una caro per copulam carnalem effecti fuerint: & tunc mulier potest ad secundas nuptias transire. Verum si vir aliam duxerit, tunc hi, qui jurarunt (scilicet vir & uxor) rei perjurii tenentur, & peracta pœnitentia, cogendi sunt redire ad prius connubium, si propter frigiditatem sunt separati, *Gl. fin. hic.*

XVI. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. quando non constat de impedimento frigiditatis, vel alterius similis impotentiæ, & statim per signa urgentia, & certa probari non potest; tunc requiritur triennalis cohabitatio conjugum, quamvis uterque conjux fateatur se impotentem, juxta *cit. cap. Laudabilem.* ubi Pontifex generaliter declarat, quantum temporis spatium concedendum sit conjugibus ad veritatem frigiditatis dubiæ cognoscendam, ut patet ex quæstione Pontifici ibi proposita: nam ex confessione etiam utriusque conjugis non vere potest constare, an sit naturalis, & perpetua, an vero solum accidentalis, & temporanea impotentia, adeoque exspectari debet per triennium, ut ex temporis cursu veritas appareat, *Sanch. l. 7. de matr. dis.* 108. *n.* 5. At vero si de impedimento frigiditatis, vel alterius impotentiæ clare constet, ut quia vere habet membrum aridum, vel sectum, tunc non est opus, ut conjuges cohabitent per triennium, sed statim possunt separari, & declarari matrimonium nullum, juxta *c.* 5. *h. t.* & ita huic non contradicit *cit. c. Laudabilem.*

Notandum 2. In impedimento frigiditatis triennium hoc computatur a die copulæ attentatæ; nam quamvis in ipso textu dicatur, *a tempore celebrati conjugii cohabitent, per triennium*, ibi tamen supplendum, *& copula attentata*, quia conceditur ad explorandam conjugis potentiam, *Sanch. l. 7. dis.* 110. *n.* 1. *&* 4. non autem requiritur, ut hoc tempus triennii sit ita continuum, ut præsumpti conjuges die, nocteque cohabitent, sed sufficit, si majore anni partu, quia id moraliter, & civiliter accipi debet, prout subjecta materie postulat, *Sanch. cit. l. 7. dis.* 111. *n.* 2.

XVII. Notandum 3. Ultra triennium illud, & juramentum utriusque conjugis fatentis impedimentum, requiritur, ut septima manus propinquorum juret, vel vicinorum bonæ famæ, si propinqui defuerint; nam hujusmodi juramentum exigitur, quia possit esse collusio inter conjuges, & ut adhibita cautiore diligentia matrimonium dissolvatur, *Sanch. l. 7. dis.* 108. *numer.* 7. Debent autem, si uterque conjux fateatur impedimentum impotentiæ, cujuslibet conjugis septem consanguinei jurare, vel in defectum horum, septem vicini, adeoque XIV. *Alex. de Nevo in cit. c. Laudabilem. n. 6. Sanch. c. l. n.* 11. ubi *numer.* 12. addit, si tot testes haberi nequeant, sufficere pauciores, arbitrio Judicis, & si desint consanguinei & vicini, assumi debent alii testes bonæ famæ, & omni exceptione majores. Requiritur etiam, ut uterque conjux, tactis SS. Evangeliis, juret, quod nunquam per carnalem copulam una caro sint effecti, ut habetur in fine *cit. c. Laudabilem.* quamvis de consuetudine hoc juramentum super Cruce præstatur, *Sanch. c. l. in fine.*

Notandum 4. Dictum juramentum diversimode debet præstari ab ipsis conjugibus, & a propinquis; nam conjuges debent emittere juramentum de certa scientia, nempe quod bona fide, & absque dolo per triennium operam dederint copulæ, nec consummare potuerint. At Consanguinei de sola credulitate jurare debent, nempe quod verisimiliter existiment, conjuges verum dicere. Ratio diversitatis est, quia ipsis conjugibus constare potest, se non potuisse consummare matrimonium, non item consanguineis, *Gl.* communiter recepta in *cit. c. Laudabilem*, *V. Uterque*, *Sanch. cit. dis.* 108. *n.* 15. Quamvis autem postea vir ille reperiatur non esse frigidus, seu impotens, non tamen consanguinei censendi sunt perjurii rei, quia non de certa scientia, sed de sola credulitate jurarunt. Unde cum in *cit. c. Laudabilem.* indefinite dicitur eos, qui jurarunt, reos esse perjurii, id intelligi debet de solis conjugibus, viro, & uxore: non autem de consanguineis Compurgatoribus, si bona fide jurarunt, *Gl. ibid. V. Hi qui*, *Sanch. c. l. n.* 17.

XVIII. Notandum 5. Si vir reputatus frigidus aliud ineat matrimonium, ipsi conjuges rei sunt perjurii, ut expresse decidit in *cit. c. Laudabilem*, in fine, quia vir non solum jurare debet, se id matrimonium non potuisse consummare cum hac fœmina, sed neque cum alia, & esse simpliciter impotentem. Idque etiam constat ex c. 5. *h. t. in princ.* ex illis verbis: *Et nunc primum dixisti, te esse frigidæ naturæ, ita ut non potuisses coire cum illa, nec cum aliqua alia.* Ideoque merito postea, cognita potentia viri, post initum cum alia matrimonium, rei perjurii arguuntur. Et hæc est præsumptio juris, & de jure, contra quam non admittitur probatio in contrarium; sed censetur ex odio, ac mala fide negata esse potentia ad coitum, ad dissolvendum prius matrimonium, eo ipso, quod conjux reputatus frigidus aliud matrimonium iniit, ut docet *Gl. in c. Requisisti.* 2. *V. Patet. cauf.* 33. *q.* 1. *Sanch. dis.* 108. *n.* 16. *&* 18.

XIX. Notandum 6. Si ob frigiditatem viri sit dissolutum matrimonium, & is ad aliud transeat, statim hoc posterius matrimonium dissolvendum est, absque alia probatione. Ratio est: tum quia cum vir ille per sententiam Ecclesiæ sit declaratus frigidus, præsumptio inhabilitatis ad matrimonium stat contra illum. Tum quia sive sit vere frigidus, sive non, posterius matrimonium est nullum: nam si vere est frigidus, illud est invalidum propter impedimentum frigiditatis: si autem non est frigidus, obstabit prius matrimonium quod per falsam probationem frigiditatis dissolutum fuit, *Alex. de Nevo in cit. c. Laudabilem. n.* 15. *&* 16. *h. t. Sanch. l. 7. dis. 99. n. 6.* ubi addit, si tempore, quo frigidus iste ad alias nuptias transit, prior uxor obierat, nihilominus tamen statim separandus est a posteriore matrimonio, donec probet, se potentem esse, & Ecclesiam fuisse deceptam, quia interim præsumptio impotentiæ stat contra ipsum. Ut autem restauretur prius frigidi matrimonium tanquam validum, non sufficit, nec requiritur frigidum ad alias nuptias transiisse, sed legitime probari debet, eum posterius matrimonium consummasse, aut alias fornicatum fuisse, *Sanch. c. l. n.* 7. Ex quo infert *n.* 8. prius illud matrimonium non esse instaurandum, donec legitime probetur posterioris consummatio, vel alia copula fornicaria, apud quem plura de hoc videri possunt.

XX. Notandum 7. Si puer XIV. anno completo, vel fœmina XII. adhuc sint impotentes ad copulam, exspectandum est, non per triennium, sed usque ad plenam pubertatem, quæ in fœminis contingit XIV. ætatis anno, & in viris XVIII. *l. Arrogato*, 40. §. 1. *ff. de adopt. & §. Minorem. Instit. eod.* Nec refert, quod in *cit. c. Laudabilem*, triennium experientiæ generaliter præscribitur. Nam id procedit, quando ex frigiditate, aut alio impedimento conjectari potest, impotentiam oriri; tunc enim merito ex cohabitatione triennii Ecclesia præsumit tale impedimentum esse perpetuum. At vero quando potest præsumi impotentiam provenire ex imbecillitate ætatis, tunc æquitas suadet, eam ætatem esse exspectandam, in qua perfectum robur comparat natura, *Sanch. l. 7. dis.* 104. *n.* 18.

§. IV.

§. IV.

Continuatur eadem materia.

XXI. Præterea in c. *Ex litteris*. 3. *h. t.* talis casus proponitur. „ Cum quidam XVI. annorum quandam XIII. „ annorum in uxorem duxisset, isque debitum reddere non „ posset: mulier tam gravem contraxit infirmitatem, ut „ omnino viro sit facta inutilis, ita ut vir eam cognoscere non posset. Consultus Pontifex Alexander III. respondet, si vitium illud mulier a natura contraxit, nec „ ope Medicorum ei subveniri possit, viro deinde est facultas aliam accipiendi. „

Hinc aliqui probare volunt, per impotentiam, quæ supervenit matrimonio rato, & nondum consummato, illud dirimi, quia Alexander III. in hoc cap. fecit facultatem cuidam ineundi aliud matrimonium, cujus uxor, ante consummationem, reddita fuit inepta ad copulam. Verum hic est sermo de impotentia, quæ præcessit matrimonium, ut constat ex illis verbis: *si mulier vitium illud a natura contraxit, quia v. g. arcta erat, Gl. hic V. Contraxit. & V. A natura. Sanch. l. 7. dis.* 102. *n.* 4. idque probatur ex *c. Hi qui* 25. *caus.* 32. *q.* 7. ubi generaliter dicitur, ob nullam infirmitatem, vel aliam impotentiam supervenientem conjugia solvi posse, & in c. *Si uxorem*. 18. *caus.* 32. *q.* 5. dicitur, retinendam esse uxorem antea doctam, sterilem, surdam, vel deformem corpore, cæcam, claudam, vel si quid aliud cogitari potest horribile &c. si ergo retinenda est uxor, non obstante quocunque corporis incommodo superveniente; ergo etiam superveniente impotentia ad copulam, cum ita universaliter textus ille loquatur, *Sanch. cit. dis. num.* 3. Idque confirmatur, quia ex receptissima sententia, matrimonium ratum fidelium per solam Professionem Religiosam certo dissolvitur, & probabiliter etiam per dispensationem S. Pontificis, *Sanch. c. l.* & alii apud ipsum. Non obstat c. *Quod proposuisti*, 18. *caus.* 32. *q.* 7. ubi Gregorius III. concessit cuidam licentiam transeundi ad aliud matrimonium, propter impotentiam perpetuam supervenientem priori uxori. Nam prior non fuit legitima uxor ob impedimentum perpetuum, idque solum declaravit ibi Pontifex, *Sanch. l.* 7. *dis.* 80. *n. ult. in respons. ad* 5.

XXII. Porro si de impotentia superveniente matrimonio certo constat, eam esse perpetuam, illicita est conjugibus talibus copula conjugalis, quamvis tactus iis sint liciti, absque periculo tamen pollutionis, *Sanch. l.* 9. *de matr. dis.* 17. *n.* 20. & 21. Ratio prioris est, quia copula conjugibus post matrimonium contractum solum licita est intra vas legitimum; ergo si hæc sit impossibilis, quia fœmina ita arcta est, ut semen recipere non possit, non erit licita. Ratio posterioris est, quia cum tales sint veri conjuges, tactus mutui, citra pollutionis periculum, non sunt illis prohibiti; etsi enim hujusmodi tactus referri non possint ad copulam, tanquam illis incompossibilem; possunt tamen fieri ad concupiscentiam carnis sedandam, & ad exhibenda mutui amoris signa, *Sanch. c. l. n.* 20. Quod si de impotentia superveniente matrimonio sit dubium, an sit perpetua, an vero solum temporalis, licitum est conjugibus conari ad copulam, quamdiu probabilis spes est seminandi intra vas, quamvis per accidens, & præter intentionem, extra vas semen effundatur, *Sanch. c. l. n.* 22. Ratio est, quia tales conjuges dant operam rei licitæ, procurando copulam sibi possibilem, & permissam: & si id licitum est, si impotentia præcedat matrimonium, adeoque dubius sit matrimonii valor, multo magis id licebit, quando impotentia subsequitur matrimonium, & hujus valor certus est. Sed quid dicendum, si dubitetur, utrum impotentia præcesserit matrimonium, adeoque hoc sit nullum; an vero subsecuta sit, & matrimonium sit validum? Valde probabile est, præsumi posse quod antecesserit, si nunquam copula haberi potuerit, nec aliunde constet de impotentia, nec probari possit, quo tempore sit contracta, *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 11. *n.* 3. *in fine*. *Sanch.* tamen *l.* 7. *de matr. dis.* 103. *n.* 4. & 5. distinguit inter impotentiam naturalem & accidentalem, nempe ex maleficio; & de priore quidem in dubio præsumi quod præcesserit: de posteriore vero, quod secuta sit matrimonium.

„ XXIII. Quarto in *c. Fraternitatis*. 6. *h. t.* refertur, „ quod quædam mulier contraxit matrimonium cum quodam viro, & cum eo per multos annos habitavit, nec „ potuit ab eo carnaliter cognosci. Archipresbyter Altissiodorensis causam detulit ad Episcopum suum, qui volens „ super eo negotio veritatem inquirere, quasdam matronas „ suæ Parochiæ, providas, & honestas, ad se vocavit, districte (per juramentum, *Gl. hic V. Districte*) illis injungens sub periculo animarum, ut ipsam mulierem inspicerent, utrum esset idonea ad copulam conjugalem; quæ „ tandem ea inspecta dixerunt, quod nunquam poterit esse „ mater, aut conjux, & ideo divortium inter ipsam, & „ virum promulgavit, mulierem inducens, ut Religionem „ intraret, perpetuam continentiam servatura: viro autem „ licentiam dedit aliud matrimonium ineundi, qui cum „ alia contraxit. Sed postmodum illa mulier fuit ab alio „ carnaliter cognita, rejecta continentia, quam promisit, „ & cuidam G. nomine nupsit: Episcopus vero Altissiodorensis negotium hoc significavit Innocentio III. Rescribit Papa eidem, quod semplene ei expressit, quomodo „ dicta mulier promiserit, se continentiam servaturam, „ utrum simplici verbo, an per votum solemne, & utrum „ transierit ad Religionem, sicut promisit, an non: nec „ dixit etiam, qualiter cognita fuerit, utrum arte Medici, seu concubitu viri, vel alio modo. Unde Papa considerans, quod impedimentum illud non erat perpetuum, „ quod præter Divinum miraculum, humana ope, absque „ corporali periculo remotum fuerit, sententiam divortii „ per errorem, licet probabilem, latam fuisse invenit, „ quia ex postfacto apparet, quod mulier illa cognosci „ potuit a viro illo (scilicet primo, a quo fuerat separata) cujus simili potuit commisceri, & ideo inter ipsam, „ & primum virum matrimonium extitisse pronunciavit: „ inter eandem vero mulierem, & dictum G. matrimonium non fuisse, sed eos ab invicem separari præcepit. „ Quod si vero prædicta mulier ad Religionem transivit, „ primus vir, qui eandem non cognovit, cum illa remaneat, cum qua postea auctoritate Ecclesiæ contraxit: „ alioqui (id est, si non transivit actu) ea dimissa, ad illam redire debet, cum qua primo contraxit: nisi se voto (solemni scilicet) obstrinxerit; quia propter hoc intelligitur fornicata fuisse cum prædicto G. (cum ipsa „ matrimonium contrahere non potuerit post votum solemne, *Gl. hic V. Se voto*) vel nisi fornicata fuerit cum „ alio, & sic prætextu fornicationis primus vir eam repellat. Si vero simplici voto promisit servare continentiam, & postea in facie Ecclesiæ nupsit prædicto G. „ quamdiu de hoc articulo dubitari poterat, non debet „ præsumi, quod fuerit fornicata cum illo: sed amodo „ (scilicet revelata veritate, quod fuerit uxor primi) non „ debet cum illo remanere.

„ Præterea alia quæstio est, utrum ea, quæ ita arcta „ est, ut nulli possit carnaliter commisceri, nisi per incisionem, vel alio simili modo, violentia ei inferatur tam „ gravis, ut ex ea mortis periculum timeatur: quæritur, „ inquam, an talis sit apta ad matrimonium contrahendum. „ Et dicendum est, quod non, argumento sumpto a contrario sensu ex illis verbis præcedentibus ejusdem cap. *absque corporali periculo*; nam ubi grave periculum timetur, non est matrimonium, sed ubi leve solum periculum foret, debet illud pati, *Gl. hic V. Corporali periculo*.

„ Similiter solvitur ex dictis alia quæstio: si aliqua nupsit viro cuidam, respectu cujus ita arcta est, ut non „ possit ab eo deflorari: eaque postea per judicium Ecclesiæ separata, nubat alteri, cui non sit arcta, & per frequentem usum secundi reddatur etiam apta primo viro; „ quæritur, inquam, utrum talis debeat redire ad virum, „ cum quo prius matrimonium contraxit. Et dicendum „ est, quod non, secundum distinctionem supra datam, „ *absque corporali periculo*. *Gl. hic in casu*. Additur in „ fine: De talibus tamen non est facile judicandum, cum „ finale judicium pendeat ex futuro, quia nescitur, an sit „ apta primo viro, „ *Gl. hic V. non est facile*.

XXIV. Pro explicatione hujus cap. notanda sunt sequentia. 1. Propter impedimentum mulieris arctæ, si appareat, quod præter Divinum miraculum, & ope humana, sine periculo vitæ, vel gravi corporis, tolli non possit, matrimonium separari potest. Ratio est, quia talis arctitudo censetur impedimentum perpetuum ad mulierem illam carnaliter cognoscendam, sicut frigiditas viri, adeoque debet matrimonium tale declarari invalidum, & conjuges illi præsumpti separandi sunt, *Vivian. in Ration. hic*. Redintegrari tamen debet, si postea appareat, Ecclesiam ex errore informationis deceptam fuisse, ita ut si mulier separata a viro alteri nupsit, relicto secundo viro, redire debeat ad primum virum, quia erat inter eos verum matrimonium, *Abb. hic n.* 1. & *Alex. de Nevo n.* 1. *Barbos. in Collect. hic n.* 1. 2. notandum. Impotentia alterius conjugis potest allegari post multos annos, ut patet ex illis verbis hujus cap. *per multos annos morata*, & ex c. *fin. h. t.* ubi mulier post octo annos allegavit impotentiam viri: nam matrimonium invalidum non firmatur tractu temporis, *Alex. de Nevo hic n.* 2. 3. notandum Judex ex officio, allegato impedimento impotentiæ, potest jubere mulierem inspici per matronas, vel obstetrices honestas, & providas, seu peritas, quæ debent esse de Parochia mulieris, quia præsumuntur eas habere majorem notitiam, *Alex. hic n.* 5. & debent vocari, ut compareant coram Judice, & jurare debent sub periculo animæ suæ, quia sunt testes, idem *n.* 6. & 9. quamvis aliqui putent, hoc esse magis testimonium credulitatis, quam scientiæ, *Gl. hic V. Matronas, junct. Gl. marg. lit. A.* ubi ait, quod hæ matronæ non debeant jurare de veritate, seu scientia, sed solum de credulitate, se credere mulierem esse aptam, vel non: quia non potest dari in his certa scientia; nam sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, c. *pen. de proba.* „ *n.* 4. notandum. Judex quando separat matrimonium, propter impotentiam alterius conjugis, debet, quantum potest, inducere impotentem ad ingrediendam Religionem, & servandam perpetuam continentiam, ut constat ex *cit. c. Fraternitatis, in princ. Alex. ibid. n.* 8. quia matrimonii vinculum, si quod forte subest, eo ipso dissolvitur, & sic nullum periculum imminet alteri conjugi, si aliud matrimonium ineat, *Canis. hic n.* 2.

XXV. Præterea circa ea, quæ traduntur in *cit. c. Fraternitatis*. notandum 1. votum potest esse, & dicitur solemne ad impediendum, & dirimendum matrimonium postea contractum, citra Religionis ingressum, prout sumitur ex hoc cap. §. *Quamvis*: verum hodie nullum est votum sole-

etiam quoad dirimendum matrimonium postea contractum, nisi per professionem in aliqua ex Religionibus approbatis emissam, vel per susceptionem Sacri Ordinis; adeoque votum, quo quis se obligat sine professione, non est solemne, juxta *c. unic. de voto in 6.*

Notandum 2. Omne impedimentum impotentiæ vi:, vel mulieris, quod opera humana, sine gravi corporis periculo, tolli non potest, reddit inhabilem ad contrahendum matrimonium: secus si facto humano potest removeri, absque gravi periculo corporis, *Abb. hic n. 6. & Alex. de Nevo n. 2.* Et hinc quando non potest impotentiæ subveniri, sine vitæ periculo, quamvis mulier parata sit illud subire, ut apta reddatur viro: non tamen tenetur vir id exspectare, sed potest petere dissolutionem matrimonii, & aliud inire, quia tunc constat, impedimentum id esse perpetuum, utpote quod tolli nequit, sine vitæ periculo, *Sanch. l. 7. dis. 93. n. 20.*

XXVI. Notandum 3. Si mulier sit cognita ab uno viro, præsumitur, quod cognosci possit etiam ab alio, nisi contrarium probetur. *Abb. hic n. 7. Alex. n. 3.* ubi tamen inspiciendum est, an uterque vir similis sit, ætate, robore, ac membro virili; nam tunc præsumitur potuisse quoque cognosci a primo viro; ideoque matrimonium prius validum fuisse: secus si sint dissimiles, quia prior vir erat senex, vel debilis, aut alium defectum in virili membro patiebatur: posterior autem erat juvenis, vel robustior, vel eo defectu carebat, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 93. n. 12.* Idque probatur ex *cit. c. Fraternitatis*, ubi non dicitur absolute, cognoscibilem a posteriore viro, esse quoque cognoscibilem a priore, sed quando posterior vir est priori similis, ut patet ex illis verbis: *cujus simili commiscetur*: quæ verba intelligenda sunt, non de similitudine naturæ, sed ætatis, roboris, & instrumenti generationis; nam ex his præsumitur, ut sicut mulier cognosci potuit a viro posteriore, ita & a priore. Et quia hæc præsumptio non est præsumptio juris, & de jure, sed juris tantum; ideo admittit probationem in contrarium, ob utriusque viri dissimilitudinem. Quare non restauratur prius matrimonium, ratione impotentiæ mulieris, dissolutum, si per concubitum proprii prioris viri non potest reddi apta ad copulam cum illo, quamvis per concubitum cum altero sit apta reddita, *Sanch. c. l.*

XXVII. Notandum 4. Propter impotentiam provenientem ex maleficio potest matrimonium separari, nec restauratur, etsi vir, post mortem illius, aliam ducat in uxorem, & illam cognoscat; ex quo enim vir, & mulier cohabitarunt per triennium, & dederunt operam copulæ carnali, nec potuerunt consummare matrimonium, præsumitur perpetuum impedimentum, & possunt separari, & transire ad aliud matrimonium, *c. Si per sortiarias. 4. & ult. caus. 33. q. 1.* Non potest quis maleficiarius esse respectu unius, & non alterius: idque intelligendum est de maleficio, quod præcessit matrimonium: nam si superveniat impedimentum, post matrimonium contractum, non debent separari, *c. Hi qui 25. caus. 32. q. 7.* Si vero post separationem vir eam cognosceret, matrimonium debet redintegrari, quia impedimentum non erat perpetuum, *Gl. hic V. Divinum miraculum. Versic. Vel potest dici.*

Porro ratio, quare separetur matrimonium propter frigiditatem viri, vel arctitudinem mulieris, & si postea contrahat cum alio, vel alia, & appareat ex post facto esse potens ad copulam, restauretur primum matrimonium: & tamen si separetur matrimonium propter maleficium, non cogatur vir, si contraxit cum alia, eamque cognovit, redire ad primam. Ratio, inquam, disparitatis est, quia frigiditas, & arctitudo est impedimentum non restrictum ad certam personam; ideoque si vir postea cognovit aliam, vel mulier fuit cognita ab alio, præsumitur Ecclesiam fuisse deceptam, quia vir eodem modo potuisset cognoscere primam, vel mulier cognosci a primo. At vero maleficium, quod fit instigante diabolo, restringitur ad certam personam, ita ut vir omnes possit cognoscere, præter personam uxoris; ideoque si post separationem matrimonii, vir contrahat cum alia, eamque cognoscat, ex eo non apparet, Ecclesiam fuisse deceptam; ideoque non debet secundum matrimonium separari, & restaurari primum, juxta *cit. c. ult. caus. 33. q. 1. Alex. de Nevo in cit. c. Fraternitatis. n. 6. h. t.*

XXVIII. Notandum 5. Error, sive ignorantia juris non est probabilis, nec excusat, si tamen sit probabilis, ut si dubitetur in facto, excusat, *Gl. in c. un. V. Probabiliter de Postul. Prælat. in 6.* ut in casu *cit. c. Fraternitatis*, error probabilis intervenit in aspectu corporis, in quo matronæ deceptæ fuerunt, quia manus, & oculus obstetricum sæpe fallitur, & sic sententia divortii per errorem lata, a qua non est appellatum revocatur, si error probabilis postea detegatur, *Gl. hic V. Per errorem.* ubi addit, quod sententia per errorem lata contra matrimonium non transit in rem judicatam, quominus possit revocari, quandocunque apparuerit Ecclesiam fuisse deceptam.

Notandum 6. Si mulier probabiliter putans, se esse solutam, sive non conjugatam, alteri nubat, non committit adulterium, licet postea reperiatur conjugata, quia adulterium non committitur sine dolo, *l. pen. ff. Ad leg. Jul. de adult. Alex. in cit. c. Fraternitatis. §. Quamvis. not. ult.*

Notandum 7. Si quis, post matrimonium contractum, per maleficium fiat impotens, non dissolvitur matrimonium, quia nullum impedimentum contingens post matrimonium, dissolvit illud, *Alex. in cit. c. Fraternitatis. n. 7.*

XXIX. Notandum 8. Si mulier transivit ad Religionem, & professionem emisit; tunc matrimonium postea contractum per primum virum cum secunda muliere tenet, & debet cum illa remanere, quia per professionem statim dissolutum fuit prius matrimonium non consummatum: secus si ingressa fuit causa solum probationis, quia si tunc ad sæculum redeat, compellitur redire ad primum virum, *Gl. hic V. Remaneat. Alex. in cit. c. Fraternitatis. nu. 18. §. Primus est.*

Notandum 9. Dissoluto matrimonio ratione maleficii, sive utriusque, sive alterius conjugis, si maleficiatus aliud matrimonium ineat, & eandem uxorem, a qua ratione maleficii separatus fuit, fornicarie cognoscat, tunc instaurandum est matrimonium cum illa, quia apparet, Ecclesiam deceptam fuisse, dum impotentiam illam judicavit esse perpetuam, *Sanch. l. 7. dis. 99. n. 25.*

Notandum 10. In causis matrimonialibus non est facile præcipitanda sententia, quia nescitur, an mulier, quæ est apta ad copulam quoad virum, qui transiit ad secundum matrimonium, sit etiam apta quoad primum virum, *Gl. hic V. Non est facile*, & quandoque finale judicium, id est certum pendet ex futuro eventu, quia dubium est, an sit matrimonium validum initum cum primo viro; neque intelligas, quod tunc primum incipiat esse matrimonium cum primo viro initum, quando mulier incipit esse apta ad copulam quoad primum virum, sed quia tunc primum declaratur, prius matrimonium fuisse validum, *Gl. fin. hic.*

§. V.

Proponitur, & explicatur cap. ultimum hujus Tituli.

XXX. In *cap. Litteræ. 7. & fin. h. t.* talis facti species proponitur. „ Quædam causa matrimonialis vertebatur inter mulierem M. & virum ejus A. quæ per Sedem Apostolicam commissa fuit quibusdam Judicibus, coram quibus ex parte mulieris propositum fuit, quod cum jam ante octo annos fuisset dicto viro A. matrimonialiter copulata, eidemque diu cohabitasset, adhuc integra permanebat, & virgo, eo quod vir ejus destitutus esset potentia coeundi, ideoque petebat se ab eo separari per sententiam divortii. Ad quod respondit vir A. & fatebatur, quod illam nunquam cognoverit, dicebat tamen se habere potentiam coeundi, & alias mulieres cognoscendi. Judices delegati timentes, ne id forte confiterentur in fraudem, colludentibus inter se, viro & muliere, jussarunt illam inspici per matronas bonæ existimationis, ac fide dignas, & expertas in re matrimoniali, quæ testatæ sunt, mulierem adhuc virginem, & incorruptam esse. Deinde mandarunt inquiri per Parochum loci, utrum vir aliquando aliam mulierem cognovisset: sed hujus rei notitia haberi non potuit. Cum vero mulier instanter peteret divortium: vir autem se subjiceret judicio Ecclesiæ, sive Judicum Ecclesiasticorum: hi injunxerunt utrique viro & mulieri, ut pœnitentiam agerent de delictis commissis (quia infirmitas corporalis frequenter provenit ex peccato, & sic cessante causa, cessat effectus, *Gl. hic V. De Commissis.*) ut sic forte DEO placato, matrimonium consummare possent. Tandem uterque, vir, & mulier ad Judices reversi simul confessi sunt, quod invicem carnaliter commisceri non possint. Redelata ad Papam Honorium III. is mandavit, ut si ita est, & constiterit, prædictum virum & mulierem, intra octo annos, per continuum triennium cohabitasse, neque carnaliter commisceri potuisse, ipsis hoc juramento suo testantibus, cum septima propinquorum manu, sententia divortii inter eos proferatur.

XXXI. Notandum 1. Tribus modis intelligunt Interpretes hunc textum, quidam de frigidis: alii de maleficiatis: tertii de quolibet impotente ad copulam, cum scilicet uxor dicit, virum non habere potentiam secum coeundi, non expressa causa, & sic pertinet ad tertiam partem Rubricæ, ut notatur in *Gl. in princ.* hujus cap. Sed verior, & communior interpretatio est, quod in hoc cap. agatur de maleficio respectivo, cum agatur de viro non simpliciter impotente, quoad omnes mulieres, sed tantum quoad mulierem, quam in uxorem duxit: quod est indicium maleficii, non frigiditatis, quæ est impedimentum generale impotentiæ quoad omnes mulieres, *Henric. Canis. in c. ult. h. t. n. 2.*

Notandum 2. Conjux quocunque tempore allegare potest alterius conjugis impotentiam, quia temporis tractu non firmatur matrimonium irritum: idque probatur ex *c. fin. h. t.* Ubi auditur mulier post octo anos reclamans, & allegans impotentiam mariti, & in *c. Fraternitatis* præcedente, post multos annos auditur, *Abb. in cit. c. ult. n. 2.* quod intelligendum est, modo triennium experientiæ jam transierit, & quando uterque fatetur impedimentum, vel adsunt evidentes probationes. At vero *cap. 1. h. t.* negans, mulierem audiendam esse, quando non statim proclamat, intelligendum est, donec triennium transactum sit, sed post triennium cohabitationis audienda est, *Sanch. l. 7. dis. 109. n. 11. & 14.*

Notandum 3. Etsi in hoc cap. dicatur, mulierem confitentem una cum viro, impotentiam, post lapsos octo cohabitationis annos fuisse inspectam per matronas & obstetrices: id tamen non est necessarium, quia in *c. Laudabilem. 5. h. t.* ubi de hoc agitur, id non requiritur, sed ad abundantiorem cautelam, hoc factum est, *Sanch. libr. 7. dis. 108. n. 6.*

XXXII.

XXXII. Notandum 4. In maleficii impedimento computatur triennium a die copulæ attentatæ, sicut in impedimento frigiditatis, & ideo in *cit. c. fin.* dirimendum est inter hujusmodi conjuges matrimonium, si intra illos octo annos per triennium cohabitarint continuo: neque semper impedimentum maleficii ex peccato consurgit, nec oportet ante hujusmodi triennium pœnitentiam esse peractam, quia in *cit. c. fin.* factum solum narratur, nec jus statuitur: sed solum exigitur toto illo annorum tempore, ex quo initum erat matrimonium, conjuges triennio continuo cohabitasse, *Sanch. l. 7. dis.* 110. *n.* 5. Quamvis aliqui apud *Barb. in Collect. hic n. 7.* teneant, hoc triennium currere a die cohabitationis, vel a tempore assignationis per Judicem factæ.

Notandum 5. Quando non potest constare, num perpetuum sit, an temporale maleficium, præsumitur esse perpetuum, ac dissolvitur matrimonium, postquam triennio conjuges dederunt operam carnali copulæ, nec eam perficere potuerunt, juxta *c. fin. h. t. Sanch. l. 7. dis. 94. n.* 12. & alii apud ipsum.

XXXIII. Notandum 6. Si impotentia consurgens ex maleficio sit perpetua, dirimit subsequens matrimonium, ut constat ex *c. fin. h.* t. quod fere omnes Interpretes de impedimento maleficii intelligunt: nam matrimonium, quod semel ratum fuit, etsi nondum consummatum, per nullam supervenientem impotentiam dirimitur, *c. Hi qui* 25. *caus.* 32. *q.* 7. & dictum supra. Tum quia vir ille in *cit. cap. fin.* petens separari matrimonium, allegavit, se quoad omnes fœminas esse potentem, præterquam ad propriam uxorem, quod repugnat frigiditati, in qua vir est impotens quoad omnes fœminas. Tum etiam quia ibi utrique conjugi injunctum fuit, ut pœnitentiam de peccatis agerent: at per pœnitentiam non tolluntur impedimenta naturalia, sed solum quæ instigante diabolo proveniunt. Ratio est, quia si impotentia illa sit perpetua, non potest quis tradere potestatem sui corporis alteri, obligando se ad actum conjugalem, quippe qui est ipsi ob maleficium perpetuum impossibilis. Denique quia falsum est nullum maleficium esse perpetuum: nam si dæmon semel, vel sæpius potest impedire copulam carnalem, permittente DEO, cur non semper, cum per voluntatem operatur? & falsum est maleficium semper posse tolli a suo auctore, *Sanch. l. 7. dis.* 94. *n.* 8. & alii apud ipsum.

Notandum 7. Quamvis non exigatur necessario aspectus matronarum ad sententiam divortii matrimonii propter maleficii impedimentum: requiritur tamen juramentum septimæ manus propinquorum juxta *cit. c. fin. h. t.* ubi Papa formam dissolvendi matrimonium, ratione impotentiæ, assignat tanquam prærequisitum hoc juramentum, & cum sit forma probationis Jure præscripta, propter ejus missionem vitiatur sententia; ubi etiam est sermo de impedimento maleficii, ut supra dictum, quamvis idem sit de frigiditate, in qua idem juramentum exigitur, *c. Laudabilem* 5. *h. t.* de quo supra, *Sanch. l. 7. dis.* 108. *n.* 9.

Notandum 8. Si post dissolutionem, seu divortium factum matrimonii propter maleficium, aliud matrimonium maleficiatus init cum alia muliere, eamque cognoverit, non ideo restaurari debet primum matrimonium, quoad primam uxorem, quia maleficium sæpe ad unam personam restringitur, nempe ad uxorem, ita ut hanc vir non possit cognoscere, etsi possit alias mulieres, licet aliud sit quoad frigiditatem, *Abb. in c. 1. in fine h. t.* Quod si tamen vir cum priore conjuge, a qua ob maleficium separatus fuit, privatim eam carnaliter cognoscat, matrimonium prius restitui debet, sicut de frigido supra dictum, *Henric. Canis. in cit. c. ult. n. 7. h. t.* Atque hæc sufficiunt pro explicatione capitulorum hujus Tituli: nam reliqua, quæ huc pertinent, prosequi non est nostri instituti, & nimis prolixum foret, de quibus videri potest *Sanch. l. 7. de matr.* ubi de impedimento impotentiæ agit a *disp.* 92. usque ad finem illius Libri.

TITULUS XVI.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIÆ.

Actum est in superioribus Titulis de variis impedimentis dirimentibus matrimonium, nunc sequitur, ut agatur de impedimentis, quæ impedientia tantum appellantur eo quod matrimonium licite contrahi impediant, at contractum cum illis est firmum & validum. Quale est imprimis matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ, de quo in hoc Titulo agitur.

§. I.

An, & qua ratione matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ dirimatur, vel impediatur.

I

Quæritur 1. Quod dicatur interdictum Ecclesiæ, & quibus modis fiat? Resp. Interdictum Ecclesiæ circa matrimonium, fieri potest tribus modis, ut notat *Barbos. in Collect.* super. *Rubr. h. t.* scilicet per Canonem, seu legem Ecclesiasticam, quæ certis temporibus nuptias celebrari prohibet, de quibus in *c. Non oportet* 10. *caus.* 33. *q.* 4. *c. Capellanus* 4. *de feriis*, quæ tempora restricta sunt per *Concilium Trident. Sess.* 24. *c.* 10. *de reform. matrim.* quibus tamen temporibus, non ipsa matrimonia, sed solemnitates nuptiarum, & traductio sponsæ in domum mariti prohibentur, ut dictum supra *l. 2. t. 9. n. 2. & 4.* Secundo modo fit interdictum matrimonii, per Judicem Ecclesiasticum, qui ob legitimam causam interdicit ad tempus matrimonium iniri inter aliquos, vel quia alter eorum antea cum alia tertia persona sponsalia contraxit, quæ non debent violari, sine gravi causa: vel quia Ecclesiasticus Judex inter contrahentes subesse impedimentum consanguinitatis, vel aliud putat; ideoque interdicit matrimonium ad tempus, donec veritas sit cognita. Et hoc interdictum impedit matrimonium licite contrahi, non autem dirimit contractum, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 6. n. 6.* Tertio modo fit interdictum matrimonii per Parochum, quia licet is non possit causas matrimoniales cognoscere, seu pertractare: quippe quæ judicialem indaginem, ac jurisdictionem requirunt, & ad Judicem Ecclesiasticum pertinent, *c. 1. De consang.* potest tamen Parochus matrimonium impedire, & interdicere ad tempus, ut si opponatur matrimonio contrahendo impedimentum Canonicum, vel timeantur oriturae magnæ rixæ, si matrimonium permittatur statim celebrari, ut colligitur ex *c. ult. de clandest. desponsat. in fine princ.* ibi: *contractus interdicatur*, ubi agitur de Parocho, & clarius §. *fin.* ibi: *Sane si Parochialis Sacerdos tales conjunctiones prohibere contempserit*; ergo supponitur Parochi esse matrimonia ad tempus prohibere, *Sanch. l. 3. de matr. dis.* 15. *n.* 3. *& l. 7. dis. 6. n. 6.*

II. Quæritur 2. Quænam præterea statuta sunt Jure Canonico circa matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ, vel Judicis? Resp. De hoc agitur imprimis in „ *c. Literæ 1. h. t.* Nam cum quidam jurasset, se cuidam daturum sororem suam jam nubilem in uxorem (futuram „ scilicet per sponsalia, ea præsente, & consentiente (expressa, *Gl. hic V. Præsente*) & illa munera, ac dona, secundum morem Regionis, ab illo recepisset, ipsum tanquam proprium virum (idest, sponsum, spe futuri matrimonii, *Gl. hic V. Tanquam*) sæpe fuit amplexata. Tandem mortuo suo fratre, a proprio viri sui, idest, sponsi fratre permisit se desponsari, quod facere non debuit, „ quia non potest quis habere sponsam fratris sui, (*c. Ad audientiam 4. & c. Sponsam 8. supr. de sponsal.*) & quod ab eo cognita fuisset, mendaciter asseruit. Cum autem Episcopus loci ei prohibuisset, ne alicui illorum, aut alteri se copularet, ipsa spreto mandato Episcopi, alii (scilicet tertio) nupsit. Sed ad domum matris ab Episcopo redire jussa, ipsa ad Sedem Apostolicam appellavit. Quare mandat Papa Alexander III. ut si ita sit, Episcopus prædictam mulierem ad domum matris redire compellat, ne mandatum ipsius contemptibile videatur: & imposita eidem mulieri condigna pœnitentia, ob tantum excessum, seu delictum (quia scilicet fidem violavit priori sponso, & se desponsari permisit a proprio fratre sponsi sui, & quia mandatum Ecclesiæ contempsit, *Gl. fin. hic*) postquam in domo matris per mensem steterit, ad tertium virum reverti permittat.

III. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. matrimonium contra Interdictum Ecclesiæ, vel Judicis contractum, non ideo dirimitur; separantur tamen sic contrahentes, non quoad vinculum matrimonii, quia hujusmodi matrimonium non est irritum, sed tenet, nisi aliud Canonicum impedimentum obsistat: sed separantur solum quoad torum, donec causa Interdicti cognoscatur, & imponitur eis pœnitentia ob contemptum mandati Ecclesiæ, seu Judicis, *Abb. hic n. 1. & Alex. de Nevo n. 2.*

Notandum 2. Sponsalia de futuro non transeunt in matrimonium de præsenti per receptionem munerum, oscula, & amplexus, quia nec nisus, seu conatus ad copulam ad hoc sufficit, sed requiritur, ut mulier plene cognoscatur, *c. Is qui 30. & c. ult. supr. de sponsal.* Secus est de sponsalibus contractis per verba de præsenti ab impuberibus, quæ propter defectum ætatis contrahentium, Juris interpretatione, finguntur de futuro, quia hæc, perfecta ætate, transeunt in matrimonium per receptionem munerum, osculi, vel amplexus, aut alia hujusmodi signa, quod contrahentes ab initio intendebant juxta *cit. c. 1. h. t. Alex. de Nevo hic. n. 3. Covarr. in 4. Decret. p. 1. c. 4. §. 1. n. 2. & 3.* Porro hæc procedunt, spectato Jure antiquo Canonico: sed cum hodie ex Decreto Concilii Trident. *Sess. 24. c. 1. de reform. matr.* matrimonia aliter contracta, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, aut Ordinarii licentia, sint irrita, Sponsalia sive de præsenti, sive de futuro non transeunt amplius in matrimonium, nec per ipsam copulam; imo nec per consensum expressum, sed oportet iterum contrahere matrimonium, servata forma a Concilio præscripta, ut sæpius respondit S. Congregatio Concilii apud *Fagnan. in cit. c. 1. n. 4. h. t.* ubi addit, quod ubi Decretum Concilii non esset receptum in Parochia, servanda esset prædicta distinctio.

IV. Notandum 3. Matrimonium dissolvit præcedentia sponsalia, etiamsi præcesserit interdictum Ecclesiæ, vel Judicis factum sponso de futuro, ne contrahat matrimonium cum alia: ac proinde matrimonium vincit sponsalia, & interdictum, etiam simul conjuncta, imo & jurata, *Abb. hic n. 4. & Alex. n. 6.* quia interdictum non dissolvit sponsalia, nec dirimit matrimonium contra illud contra-

ctum, reddit tamen obnoxium pœnæ, ut patet ex textu, ubi in pœnam prohibetur, ne mulier ista possit contrahere cum viro, cui fuerat desponsata, neque cum illius fratre, propter violatum mandatum Episcopi: permittitur tamen permanere cum tertio, cui se postremo copulavit, non obstante ullo impedimento ex prioribus desponsationibus, ut habetur in fine hujus cap.

Notandum 4. Est tamen hic, ne interdictum Judicis impune contemnatur, aut elusorium sit, distinguendum: vel enim agitur de impedimento perpetuo, quale v. g. est impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis & similium; & tunc matrimonium, quoad mutuam cohabitationem, interim separatur, donec de impedimento constiterit, quo probato, matrimonium omnino dissolvitur, vel potius declaratur, nullum inter eos contractum fuisse matrimonium. Vel agitur de impedimento solum temporali, ut de sponsalibus, quæ perpetuam causam non habent, sed pluribus modis sæpe dissolvuntur, præsertim per matrimonium subsequens; & tunc contrahentes non debent quidem a se invicem separari, sed pœnitentia illis imponitur pro arbitrio Judicis, vel etiam ad tempus a mutua cohabitatione sejunguntur, *Henric. Canis. h. t. n. 3.* Quo sensu autem intelligendum sit c. *pen. de sponsa duorum*, in quo dicitur, matrimonium contractum contra interdictum Judicis Ecclesiastici irritari posse, dictum est supra *eod. Tit. q. n. 10. in fine*, ubi sermo erat de iis, qui pendente appellatione super prioris matrimonii valore, ad aliud transierunt. Videri potest *Sanch. l. 7. dis. 2. n. 5.*

V. Notandum 5. probabilius est, speciale esse in parentibus, ut si pro filiis contrahant sponsalia, vel matrimonium, sufficiat eorum taciturnitas, & præsentia, non item si extraneus pro extraneo; tunc enim requiritur aliud signum consensum internum exprimens, ut valeant sponsalia, vel matrimonium: tum quia in *c. unic. §. fin. de despons. impub. in 6.* tanquam quid speciale, hoc statuitur de parentibus: tum quia quamvis matrimonium sit per se appetibile, & favorabile, ideoque præsumi posse videatur, si quis etiam extraneus pro aliquo præsente, & tacente, sponsalia, vel matrimonium contrahat, eum tacite consentire: at rectius id negatur, quia contrahere cum certa persona, viro, vel muliere, potest esse noxium, vel molestum: quare cum parentum velut officium sit filios in matrimonio collocare, idque propter magnam amorem, & affectum erga illos, præsumuntur optimo, quo fieri potest, modo id facturi; ideo merito judicatur, si pater pro filio præsente, & tacente, sponsalia, vel matrimonium contrahet, eum tacite consentire: quæ ratio non habet locum in aliis extraneis, ut in casu hujus c. ubi sponsalia de futuro contracta sunt a fratre pro sorore sua, tacite saltem consentiente, quæ consensus colligebatur ex præcedentibus muneribus, & frequentibus amplexibus: sed tunc requiritur ratificatio saltem tacita per signum aliquod, *Sanch. l. 1. de sponsal. disp. 23. n. 7. & 8.* ubi *n. 9.* ait, idem esse de matre, quia in *cit. c. unic.* de parentibus est sermo, sub quo nomine uterque parens comprehenditur, & innititur non patriæ potestati, sed amori paterno, qui in matre est ardentior.

Notandum 6. Quamvis causa interdicendi matrimonium sit temporalis, & matrimonium contra prohibitionem initum sit validum; at quando prohibitio Judicis fuit legitima, ipsi conjuges ad tempus separari debent, in pœnam delicti, ne scilicet ob impunitatem delicti justum mandatum Judicis contemnere audeant, ut habetur in *c. 1. h. t. in fine*, *Sanch. l. 7. dis. 2. n. 14.* ubi addit, etsi in eo c. assignetur unus mensis, per quem separari debent; est tamen hoc tempus arbitrarium, & ponitur ille mensis solum exempli gratia, non autem ad restringendam Judicis facultatem. Nec obstat *c. 2. h. t.* quia id loquitur de perpetua separatione, ut notat *Sanch. n. l.*

VI. Præterea in *c. Ex litteris 2. h. t.* talis casus proponitur: Cum G. filiam suam M. absentem (quæ postea consensit, alias non tenuissent sponsalia, *Gl. hic V. Absentem*) cuidam R. nomine desponsasset (per verba de futuro) & suspicio esset orta, illum velle aliam ducere in uxorem, Archiepiscopus Cantuariensis sub interminatione, seu comminatione anathematis, prohibuit, ne antequam de ipsa causa constaret, dictus R. aliam in uxorem acciperet. Sed ipse, contempta illa prohibitione, aliam quandam solemniter sibi matrimonio copulavit. Verum cum Archiepiscopus vellet primo matrimonio, seu desponsatione cognoscere dicta M. ad sedem Apostolicam appellavit: cujus appellationi Archiepiscopus deferens, interdixit eidem mulieri, sub pœna excommunicationis, ne alicui nuberet, donec causa illa finem debitum sortiretur: ipsa tamen de appellatione confisa, cuidam alii V. nomine nupsit. Re delata ad Papam, is mandavit, ut si nihil præcessisse constiterit inter prædictos R. & M. quod impediat, præter consensum de futuro, qui dicitur inter eos intervenisse, secundum matrimonium inviolabiliter observandum judicet, non obstante appellatione: licet enim prædicta mulier ad secunda vota, seu nuptias, contra interdictum Ecclesiæ, transire non debuerit, non tamen matrimonium debet ob id solum dissolvi: pœnitentia tamen eis debet imponi, quia contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt.

VII. Notandum 1. Solum interdictum Ecclesiæ factum propter impedimentum non perpetuum, sed temporale solum, non dirimit matrimonium postea contractum, prout fortitur ex hoc c. ubi expresse dicitur, non esse dissolvendum matrimonium, eo quod contra Ecclesiæ prohibitionem est initum, & est ibi sermo de iis, quibus interdictum fuit a Papa, ne transirent ad alias nuptias, donec de priorum sponsalium veritate cognosceretur, *Abb. hic n. 3. Alex. de Neva n. 2. Sanch. l. 7. de matr. dis. 2. n. 1.* Ideo autem in hoc c. interdictum Ecclesiæ non dissolvit matrimonium subsequens, quia causa prohibitionis non fuit perpetuum impedimentum, sed temporale solum; tunc enim valet matrimonium, *Sanch. c. l. n. 4.*

Notandum 2. Judex Ecclesiasticus potest præcipere sponsæ, ne matrimonium cum alio contrahat, etiamsi sponsalia non sint jurata, quia sponsalia, etiam sine juramento, efficaciter obligant, *Abb. hic n. 2. & Alex. n. 1.*

Notandum 3. Is, qui contra prohibitionem a Superiore Ecclesiastico, ex justa causa, factam, contrahit matrimonium, graviter peccat, & ideo pœnitentia illi imponi debet, ut habetur in fine hujus cap.; nisi certo constet, nullum subesse impedimentum, ut ex Reginaldo tradit *Barb. in Collect. hic n. 3.*

Notandum 4. Quamvis Judex deferat appellationi, potest tamen appellanti interdicere, ne attentat id, propter quod appellavit, ut patet ex hoc cap. ubi Episcopus interdixit, ne appellantes ad Sedem Apostolicam contraherent matrimonium ante causam terminatam, & sic appellatio non tuetur appellantem, ut possit id facere, propter quod appellavit, & Judex, a quo potest facere omnia ea, quæ tendunt ad faciliorem exitum causæ appellationis, *Abb. hic n. 4. & Alex. n. 3. & 5.*

Notandum 5. Quando Judex, seu Superior aliquid præcipit, vel prohibet sub pœna excommunicationis, ut in casu hujus c. non fert excommunicationem in contrafacientem, ipso facto, si ulterius non procedat, sed solum comminatur pœnam, *Gl. hic. V. Interminatione, & Abb. n. 5.*

VIII. Postremo in c. *De muliere 3. & ult. h. t.* statuitur, illos, qui propter consanguinitatem prohibentur matrimonio conjungi, si postea contra interdictum Ecclesiæ, ne contrahant, matrimonio jungantur, excommunicari debent, & ab invicem separari, quousque legitime cognoscatur, an de jure possint, ac debeant simul remanere, & matrimonium eorum jure subsistat.

IX. Ubi notandum 1. Judex debet interdicere matrimonium, si adsit vehemens suspicio de impedimento consanguinitatis inter contrahentes, vel alio simili: quod si interdictum sit factum propter suspicionem perpetui impedimenti, sed postea non probetur, vel reperiatur non subesse, valet matrimonium contractum contra interdictum, *Abb. hic n. 1. & 3. Alex.* Hodie vero consanguinei contrahentes scienter in gradu prohibito sunt ipso jure excommunicati, *Clem. unic. de consang. & affinit.* de quo supra.

Notandum 2. Si tales suspecti de consanguinitate contra interdictum ineant matrimonium, sunt separandi, & per excommunicationem compellendi, ut maneant separati, donec causa cognoscatur: separantur autem, non per sententiam definitivam, cum nondum cognitum sit de causa, sed per præceptum, ut stent separati, donec appareat, & declaretur, matrimonium esse validum, & detur illis licentia simul tanquam legitimis conjugibus cohabitandi, *Alex. de Nevo hic n. 3. & 4. Vivian. in Ration. hic.*

§. II.

De aliis impedimentis, quæ non dirimunt, sed impediunt tantum matrimonium contrahendum.

X. Impedimenta, quæ matrimonium subsequens non irritant, sed impediunt tantum, sive illicitum reddunt, numerantur sequentia. Primum est interdictum, sive prohibitio Ecclesiæ, vel Judicis Ecclesiastici, de quo dictum §. *præced.* Secundum est tempus feriarum, quibus prohibentur nuptiæ publice, & solemniter celebrari, quamvis id non sit interdictum, si absque magna solemnitate, & pompa fit, ut probat *Sanch. lib. 7. de matr. diss. 7. num. 12.* de quo dictum suo loco. Tertium est, sponsalia cum aliqua prius valide contracta, quæ antequam legitime dissolvuntur, obstant, quominus licite ineatur matrimonium cum alia, ut patet etiam ex alibi dictis. Quartum est, cognatio spiritualis, quæ contrahitur ab eo, qui pro baptizando, sive adulto, sive parvulo, Sacerdoti interroganti respondet in Catechismo, qui præmitti solet; quod tamen impedimentum hodie omnino sublatum esse dictum supra, *Sanch. l. 7. dis. 10. num. 11.* Quintum impedimentum est votum simplex castitatis perpetuæ, vel ingrediendi Religionem, vel suscipiendi Ordines Sacros, vel matrimonii non ineundi, quia hujusmodi vota e diametro adversantur statui matrimonii, ac proinde illud impediunt, non tamen dirimunt, de quo videri potest *Sanch. cit. l. 7. diss. 11. num. 4. & seqq. Laym. lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 15. in fine.*

XI. Sextum impedimentum sunt crimina quædam, ob quæ, quasi pœnitentiæ loco, jure antiquo decreta erat abstinentia a conjugio. Primum est, levatio, seu susceptio propriæ prolis de sacro fonte in fraudem debiti conjugalis facta, ne possit alter conjux petere debitum: quo casu etiam non licet susceptori petere debitum, etsi reddere possit, ac debeat: & talis susceptio impedit, ne si matrimonium dissolutum fuerit, aliud iniri possit; si tamen sic levans aliud inierit, validum erit, ut constat ex *c. De eo 5. caus. 30. q. 1.*

30. *q.* 1. quod est desumptum ex Concilio Moguntino, ubi in fine dicitur, *si conjuges legitimi, unus, vel ambo ex industria fecerint, ut filium suum de fonte susciperent, si praevaricator conjugis supervixerit, sine spe conjugii maneat*. Idemque est, si alter conjux fuit Patrinus filii tenens eum in Confirmatione, animo insidiendi matrimonio, *Sanch. l. 7. dis. 6. n.* 8. 2. interfectio injusta Sacerdotis etiam impedit matrimonium, non tamen dirimit, *c. 2. de poenit. & remiss.* Ratio est, quia cum Sacerdos interesse debeat Sacramento matrimonii, aequum est, ut interfector Sacerdotis hoc Sacramento privetur, dummodo sit convictus in Judicio contentioso de eo crimine, *Sanch. cit. dis. 6. n. 9.* 3. solemnis, & publica poenitentia impedit matrimonium, sed non dirimit, ut constat ex *c. De his*. 12. *& c. fin. caus. 33. q.* 2. sed nonnisi quamdiu durat illa poenitentia; cum enim illud tempus sit destinatum luctui, & poenitentiae, dedecent tunc nuptiae, *Sanch. cit. dis. 6. n.* 10. ubi tamen addit, cum jam poenitentia solemnis non sit in usu, cessare hoc impedimentum. 4. qui scienter, & sacrilege contrahit matrimonium cum Moniali, prohiberet matrimonium contrahere cum alia, *c. Ht ergo*. 13. *caus.* 27. *q.* 1. quia delinquens in Sponsam Christi indignus est matrimonio; contractum tamen tenet, *Sanch. c. l. n.* 11. 5. uxoricidium impedit quoque, ne vir aliam ducere possit, non tamen dirimit matrimonium postea initum, ut constat ex *c. Interfectores*. 5. *& c. Quicunque*. 7. *caus.* 33. *q.* 2. nisi in adulterio ea deprehensa fuisset, *c. Admonere*. 8. *ead. caus. & q.* At vero viricidium non est impedimentum ad matrimonium ineundum, ut probabilius censet *Sanch. l. 7. dis.* 16. n. 6. quia Canones hoc impedimentum statuentes loquuntur de solo uxoricidio: nec est eadem ratio de viricidio, quia hoc est rarissimum, viri que sunt audaciores, & procliviores ad uxores occidendas, quam vice versa. 6. Raptus alienae sponsae dirimit matrimonium cum rapta, quamdiu haec est in potestate raptoris, de quo alibi, sed impedit tantum matrimonium cum quacunque alia, *c. Statutum*. 34. *caus.* 27. *q.* 2. quod est desumptum ex Concil. Tolet. 7. incestus cum consanguineis uxoris suae, saltem adhuc viventis, intra secundum gradum impedit, sed non dirimit matrimonium, ut constat ex *c.* 1. *c & c. Transmissa*. 4. *de eo, qui cognovit consang. &c.* quia nullus reperitur textus, qui id esse dirimens diceret, *Sanch. l. 7. dis.* 25. *n.* 1. non autem impedit matrimonium contrahendum incestus cum propriis consanguineis, quia textus, qui id impedimentum statuunt, non loquuntur expresse de incestu cum consanguineis propriis: & hic incestus non ita repugnat matrimonio impediens ejus usum, *Sanch. cit. dis.* 25. *n.* 16. quae ratio cum procedat, si uxor sit defuncta, ideo probabile est, incestum commissum cum consanguineis uxoris, ea defuncta, non esse impedimentum matrimonii, *Laym. c. l. n.* 2. §. *Quartum locum*, contra *Sanch. cit. dis.* 25. *n.* 12. qui pro se habet text. in *cit. c. Transmissae*. 4. *de eo, qui cognovit consang. &c.* Denique si quis cum matre, aut filia fornicatus fuerit, a conjugio deinceps abstinere debet, ut statutum videtur in *c. Si quis cum matre*. 9. *caus.* 34. *q.* 2. *Sanch. cit. dis.* 25. *n.* 7. *Laym. c. l.*

XII. Caeterum omnia haec impedimenta Jure Ecclesiastico inducta (praeter sponsalia, & votum, quae Jure Divino, & naturali obligant, & impediunt matrimonium, & praeter interdictum speciale Superioris) omnino hodie sublata sunt per diuturnam consuetudinem, secundum quam, sic impediti, nulla petita dispensatione, consciis, & videntibus Praelatis, passim ineunt matrimonium, ut testatur ex Navarro *Sanch. l. 7. dis.* 17. *num.* 8. Quod si aliquando in hujusmodi impedimentis non dirimentibus, majoris securitatis causa, petatur dispensatio, poterit in iis dispensare etiam Episcopus, quia licet id nullo Jure exprimatur, nisi de incestu improprie dicto commisso cum consanguineis sponsae nondum cognitae, juxta *c.* 2. *de eo, qui cognovit consang. &c.* in quo poterit dispensare Episcopus, quia cum ibi in hoc casu concedatur, ex dispensatione iniri posse matrimonium, eaque non reservetur Papae, censetur commissa Episcopo, juxta regulam communiter traditam a Doctoribus apud *Sanch. disp.* 17. *n.* 10. at consuetudo interpretetur ex similitudine rationis id extendi quoque ad alia impedimenta. *Sanch. cit. dis.* 17. *n.* 15. *Tanner. cit. q. 4. dub. 2. n.* 30.

TITULUS XVII.

QUI FILII SINT LEGITIMI?

Post varia impedimenta in superioribus Titulis explicata, agitur nunc de filiis legitimis, qui nonnisi ex legitimo matrimonio nascuntur. Filii autem hic proprie dicuntur, qui sunt nati ex viro, & muliere justis nuptiis, seu legitimo matrimonio junctis: & solet hoc nomen usurpari, prout a nepotibus distinguuntur, & aliis ulterioribus descendentibus, Barbos. hic in princ. n. 5. Sub nomine vero filiorum hic comprehenduntur, non solum filii, sed etiam filiae, quia generaliter receptum est, masculinum concipere, sive continere foemininum, quamvis aliqui apud Barbos. hic n. 10. dicant, filii appellatione in numero singulari non contineri foeminam ex vi verbi, sed per interpretationem extensivam: filiorum tamen nomine in plurali comprehendi etiam filias, saltem ex communi modo loquendi, Barb. cit. loc. num. 11. Porro etsi in Rubrica, seu inscriptione hujus Tituli solum fit mentio de filiis legitimis, agitur tamen etiam in eo de filiis illegitimis. De quibus & nos agemus.

§. I.

De filiis legitimis, & illegitimis in genere.

I.

Assertio 1. Filii quidem sunt legitimi, quidam illegitimi. Legitimi vel sunt legitimi tantum, quales sunt filii adoptivi, qui non a natura, sed a sola lege filii sunt facti. Vel sunt legitimi, & naturales simul, qui ex legitimo matrimonio nati sunt, lege, & natura matrimonium approbantibus, id est, qui ex justis nuptiis veris, vel putativis sunt procreati. *Instit. de patr. potest. in princ. l. Filium 6. ff. De his, qui sui, vel alieni &c. Molin. tom. 1. tract. 2. dis. 165. num. 1. Suar. dis. 50. de censur. sec. 1. n. 1. Gregor. Tholos. syntagm. Jur. univers. p. 2. lib. 10. c. 3. n. 6.*

II. Assertio 2. Filii illegitimi sunt, qui non ex justis nuptiis vere, vel putative nati sunt, sed extra matrimonium, *Auth. Quibus modis natur. effic. sui*, §. *Quod vero*. Et hi alii sunt naturales, alii non naturales, qui etiam spurii vocantur. Filii naturales tantum de Jure Canonico dicuntur illi, qui nati sunt a parentibus, inter quos matrimonium tempore conceptionis (vel saltem nativitatis, secundum probabilem sententiam) absque impedimento dirimente consistere poterat. Non naturales vero, & spurii Jure Canonico dicuntur, qui nati sunt ex his parentibus, qui matrimonium contrahere non poterant, nec tempore nativitatis, nec tempore conceptionis: qui iidem ex damnato coitu nati dicuntur, *Laym. lib. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. num.* 2. Sed Jure Civili, seu Caesareo filii illegitimi, alii sunt naturales, alii non naturales. Naturales censebantur ii soli, qui ex soluto concubitu, sive unica uxoris loco domi retenta nati fuerunt, cum qua matrimonium contrahere potuisset. Non naturales vero censebantur nati ex damnato coitu, si cum eorum matre matrimonium contrahi non potuit: reliqui autem nothi dicebantur, qui in eo differunt a naturalibus, seu ex concubina domi habita natis, quod isti naturales censentur habere patrem certum, donec contrarium probetur: Nothi vero incertum, nisi certus demonstretur: quare isti spurii, seu vulgo concepti appellari solent, *Laym. c. l. n.* 3.

III. Porro hodie multi DD. apud *Barbos. hic in princ. n. 16. & 17.* negant, quoad hoc esse differentiam faciendam inter utrumque Jus, ac proinde raros esse, vel nullos filios naturales: cum enim concubinatus lege Canonica sit reprobatus, ideo filii illegitimi naturales, qui scilicet ex concubina domi retenta sunt geniti, vix, vel raro reperiuntur: Spurii vero sunt omnes ex illis geniti, qui matrimonium inter se contrahere non poterant, juxta *l. Vulgo 23. ff. De his, qui sui, vel alieni &c.* ubi dicitur, vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt: vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, qui & spurii appellantur. Ubi Jurisconsultus distinguit inter duplicis generis spurios: nam alii sunt, qui non habent certum patrem, ut sunt nati ex meretricibus, vel aliis, quae cum multis fornicantur. Alii vero sunt spurii, qui certum patrem habent, sed talem, quem leges habere prohibent, ut sunt nati ex iis parentibus, inter quos matrimonium contrahere lex vetat, quales sunt consanguinei, conjugati, vel voto solemni obstricti. Rursum hi, vel sunt spurii simpliciter, qui nascuntur ex conjunctione, quam leges humanae nulla exteriori poena afficiunt, ut est filius natus ex conjugato, & soluta, nulla enim poena hujusmodi coitus punitur, *l. 1. C. Ad leg. Jul. de adult.* Vel sunt spurii ex damnato coitu, cujusmodi sunt nati ex consanguinea, vel conjugata, vel Moniali, de quibus agitur in *Auth. Quib. modis nat. filii effic. legit. & sui*. §. *ult. collat. 6. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 5. n. 16. Barbos. in princ. n. 17.*

§. II.

Quinam in specie judicandi sint filii legitimi.

IV. De his agitur in primis in *c. Cum inter 2. h. t.* ubi talis casus proponitur: „Joannes cum Teberga contraxit matrimonium in facie Ecclesiae, de qua filios „concepit: cum autem facta esset gravida, accusatum fuit „matrimonium de consanguinitate; ideoque canonice lata fuit inter eos sententia divortii: unde dubitatum fuit „an filii nati ante sententiam essent legitimi? Consultus „Papa Alexander III. respondet, quod filii exinde non „debent sustinere jacturam, cum parentes eorum publice, & sine contradictione in facie Ecclesiae matrimonium contraxerint. Quare statuit Papa, ut filii eorum, „quos susceperunt ante divortium, & qui concepti fuerunt, ante latam sententiam, legitimi habeantur, & „in bona paterna haereditario jure succedant, & de parentum facultatibus alantur.„

V. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. filii concepti,

cepti, ante sententiam divortii, a parentibus, qui publice, & sine contradictione, ac bona fide utrinsque, vel saltem alterius parentis, matrimonium contraxerunt, habentur pro natis, quando de eorum commodo agitur, quia sunt vere & proprie legitimi filii, licet inter tales parentes existat latens impedimentum Canonicum, v.g. consanguinitatis, vel affinitatis, propter quod postea tale matrimonium judicio Ecclesiæ fuit separatum, quippe invalidum, ut habetur hic, *Abb. hic n. 2. Alex. de Nevo n. 2. & 7. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 1. n. 1. & 2.* & alii. Ratio est; quia quando parentes in facie Ecclesiæ publica, & bona fide matrimonium contraxerunt, ignorantes impedimentum subesse, tunc excusantur a peccato, etiamsi postea impedimentum detegatur, quia tunc potius in favorem prolis susceptæ judicandum est illud esse legitimum, quam ut sententia divortii postea lata illi debeat nocere, prout habetur in texto hic. Ut autem filii ex tali putativo matrimonio suscepti habeantur legitimi, duo copulative requiruntur, nempe quod matrimonium publice, & in facie Ecclesiæ sit celebratum, & quod bona fide, si enim utrumque, vel alterum tantum desit, non erunt filii legitimi, *Covarr. c. l. c. 8. §. 1. n. 2.* Quod si unus parentum sciat impedimentum, adeoque sit in mala fide; alter vero ignoret, & sit in bona fide: nihilominus filii ex tali matrimonio nati legitimi habentur, non solum quoad parentem habentem bonam fidem, sed etiam quoad habentem malam fidem, dummodo in facie Ecclesiæ matrimonium sit contractum, idque in favorem liberorum introductum fuit, *c. fin. §. Si quis de clandest. despons.* & ibi *Gl. V. Si ambo parentes*: quia esset monstrum, si quis esset partim legitimus, & partim illegitimus, sicut si quis esset partim liber, partim servus, *l. Duobus 30. ff. de liber. caus. Sanch. l. 8. de matr. dis. 34. n. 46.* ubi tamen id limitat, quod hoc verum sit respectu filii, & in ejus favorem, & respectu parentis, qui in bona fide fuit: non vero respectu parentis, qui malam fidem habuit, hic enim non gaudet jure legitimi parentis: neque vero monstrosum censeri debet, si filius sit legitimus respectu patris sui; non autem vicissim pater habeat legitima jura patris respectu filii. Ratio disparitatis est, quia proles, quæ nihil mali fecit, jure merito ratione bonæ fidei alterius parentis, reputatur plena legitima, juraque omnia legitimæ prolis habet. At vero parens in mala fide constitutus, qui scienter cum impedimento contraxit matrimonium, adeoque culpæ reus fuit, merito jure legitimi parentis privatur, ne ex suo delicto commodum reportet; & ideo jus in prolis favorem concessum ad hujusmodi parentem extendi non debet, *Sanch. cit. loc.*

VI. Notandum 2. Si matrimonium contrahatur non præmissis denunciationibus, dicitur clandestinum, quoad pœnas incurrendas clandestinis matrimoniis appositas, etiamsi fiat coram Parocho, ac testibus; unde filii suscepti a parentibus clandestina contrahentibus, non præmissis denuntiationibus, illegitimi censentur, quia in ita scitoria, & mala fides semper præsumitur, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 42. n. 6. Barbos. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 8.* ubi præterea observandum, etsi matrimonium contractum coram Parocho, & testibus sit validum, licet denunciationes sint omissæ, ut tamen licite, & juste contrahatur, requiritur insuper, ut denuntiationes præmittantur, alioquin matrimonium clandestinum censeri debet, quia in *cit. c. ult. in princ. de clandest. despons.* solemnitas denunciationum præscribitur, *Avila de censur. p. 7. dis. 3. dub. 6. Barbos. in c. 2. h. t. n. 20.*

Notandum 3. Ex eo, quod filii concepti, ante sententiam divortii, a parentibus, qui publice, & bona fide contraxerunt matrimonium, sunt vere, & proprie legitimi, sequitur, eos ad Ordines Sacros, & dignitates Ecclesiasticas admittendos esse, *Barbos. in Collect. in c. 2. n. 5. h. t.* Item admittuntur tales filii legitimi ad successionem hæreditatis paternæ, etiam in feudis, & Majoratibus, *Covarr. c. l. §. 1. n. 3. Barbos. c. l. n. 7.* saltem si Majoratus sit simpliciter institutus, *Barb. c. l.*

VII. Notandum 4. Filii nati, post litem contestatam, super matrimonio publice contracto quod per sententiam divortii postea invalidum declaratum fuit, sunt legitimi, non minus quam si ante litem essent concepti; quia lite etiam contestata, præsumitur bona fides in matrimonio: nam lite pendente super matrimonio, permittitur carnale commercium inter conjuges, *c. 2. Ut lite pendente &c.* quod non permitteretur ab Ecclesia, si mala fides præsumeretur, neque facile debet præsumi delictum, *l. Merito 51. ff. Pro Socio, Abb. hic n. 6. & Alex. de Nevo n. 5. Covarr. c. l. n. 5.* cum ergo usus matrimonii, pendente lite, non sit interdictus, non debet ex eo quod legitime factum est, ulla pœna sequi, neque filii, pendente lite, concepti propterea illegitimi censeri. Similiter, pendente appellatione a sententia lata contra matrimonium, filii concepti sunt legitimi, *Covarr. c. l. n. 7.*

Notandum 5. Duo jura debentur filiis legitimis, ut habetur in *cit. c. 2. h. t.* scilicet hæreditas paterna, & jus petendi alimenta: si vero sint illegitimi, debetur illis jus tantum petendi alimenta, *Alex. de Nevo hic n. 6.*

VIII. Secundo in c. *Perlatum* 8. *h. t.* refertur, quod „cum quidam H. nomine habens uxorem I. ad partes „Constantinopolitanas se contulisset, ibique per decem annos, & amplius moratus, ad uxorem suam non rediisset, ipsa coram Diœcesano Episcopo adversus eum querelam deposuit, & quod eum diutius exspectare non posset, allegavit. Episcopus mandavit parentibus viri (& „amicis, *Gl. hic V. Parentibus*) ut ipsum ad propria revocarent. Cum ergo diutius exspectatus fuisset, nec rediret, Episcopus, auditis rationibus mulieris (id est, „probationibus, *Hostiens. hic V. eod.*) inter eos sententiam divortii promulgavit (probato impedimento perpetuo, *Gl. hic V. Promulgavit*), & mulieri alium virum „ducendi facultatem concessit. Consultus Papa Alexander „III. mandat quibusdam, ut, si constiterit, quod Episcopus inter eos sententiam divortii tulerit, filios, quos ex „alio, ad cujus copulam auctoritate Ecclesiæ transivit, sustulit, legitimos judicent, eosque hac occasione ab hæreditate paterna excludi non patiantur. Ratio hujus decisionis est, quia ista mulier, bona fide, in facie Ecclesiæ contraxit, tam cum primo, quam cum secundo viro; ideo filii ex quolibet eorum geniti censeri debent legitimi, quamvis unum ex illis matrimoniis postea nullum declaretur: potius enim in favorem prolis sic susceptæ judicandum est, eam esse legitimam, quam attendenda sententia divortii super nullitate matrimonii postea lata, *Vivian. in Ration. hic.*

IX. Notandum præterea 1. Si mulier per judicium Ecclesiæ sit separata a primo viro, & vivente illo, de licentia Ecclesiæ, contrahat matrimonium cum alio, proles suscepta ex secundo viro legitima erit, & capax hæreditatis, prout sumitur ex hoc c. & tradunt communiter DD. hic.

Notandum 2. Absentia conjugis, quantumvis diuturna, non est per se sola sufficiens causa legitima separandi matrimonium, etiamsi uxor alleget incontinentiam, unde dici debet, quod mulier in casu hujus cap. allegabat impedimentum perpetuum, v. g. consanguinitatis, vel maritum esse mortuum, *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo n. 2.*

Notandum 3. Ecclesia, seu Judex Ecclesiasticus, postquam cognovit de legitimatione, potest, & debet se interponere, & curare, ne is, quem pronuntiavit legitimum, ab hæreditate excludatur, & sic immiscere se etiam temporalibus negotiis, quando veniunt accessorie ad spiritualia, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo n. 4.*

X. Sed hic gravis occurrit difficultas, cum ex hoc c. constet, sententiam divortii fuisse nullam propter Ordinem judiciarium non servatum; processit enim Judex contra primum maritum absentem, nec personaliter citatum, & lite non contestata, sed debuisset exspectari, donec verisimilis præsumptio haberetur de ipsius obitu; ideoque sententia divortii nulla fuit, nec prodesse debebat ad excusandam malam fidem mulieris, quæ non certa de morte prioris conjugis cum secundo contraxit. Verum Pontifex non attendit, utrum sententia divortii, ejusque processus validus fuerit, an vitiosus: sed in favorem prolis statuit, prolem ex secundo matrimonio susceptam esse legitimam, quod ejus auctoritate parentes publice in conspectu Ecclesiæ contraxerunt, de qua re solum Pontifex interrogabatur, *Covarr. cit. c. 8. §. 1. n. 10.* & alii apud *Barb. in Collect. hic n. 2. & 3.* Accedit, quod hujusmodi matrimonium publice fuit contractum: ex eo autem, quod aliquid publice factum fuit, probatur, & præsumitur bona fides, *Barbos. c. l. in fine.*

„XI. Tertio in *c. Quod nobis 9. h. t.* dicitur, quod „geniti ex clandestino matrimonio, sed postea ab Ecclesia approbato, legitimi filii, & hæredes sunt judicandi. „Idque procedit, etiamsi postea matrimonium justa ex causa separetur, ut addit *Gl. hic V. Fuerint*. Ratio decisionis est, quia approbatio Ecclesiæ postea superveniens retrotrahitur, & censetur in favorem matrimonii ab initio adfuisse, & perinde est, ac si ab initio matrimonium in conspectu Ecclesiæ fuisset contractum, *c. 2.* & ibi *Gl. in fine de cland. despons.* & ideo, licet filii illi non fuissent legitimi, si matrimonium postea per Ecclesiam non fuisset approbatum, per subsequentem tamen approbationem Ecclesiæ legitimi sunt effecti, *Viv. in Ration. in hoc c.*

XII. Ubi præterea notandum 1. quando matrimonium clandestinum, quod revera fuit nullum ob impedimentum bona fide ignoratum, approbatum fuit ab Ecclesia tanquam validum, sed postea impedimentum detectum fuit; tunc filii geniti post approbationem matrimonii, antequam impedimentum detegeretur, sunt legitimi, in quo conveniunt DD. teste *Sanch. lib. 3. de matr. dis. 43. n. 1.* quia tunc cessat ratio *cit. c. ult. §. Si quis vero, de despons. clandest.* habent enim parentes justam causam ignorandi impedimentum. An vero etiam filii nati ante Ecclesiæ approbationem sint legitimi, dubitatur, nec conveniunt DD. Probabilius est, filios conceptos ante detectum impedimentum, licet ante approbationem Ecclesiæ nati sint, esse legitimos, si matrimonium publicatum fuerit, & tanquam validum auctoritate Ecclesiæ approbatum, etsi postea impedimentum detegatur, *Sanch. cit. dis. 43. n. 4.* & constat ex *c. Quod nobis h. t.* cujus sensus est, si qui ex matrimonio clandestino generati fuerint, illudque postmodum ab Ecclesia approbetur, tunc filii sunt legitimi.

Idque probatur 1. ex *c. 2. de Clandest. despons.* ubi habetur, quod approbatio clandestini matrimonii hoc operatur, tanquam si a principio in conspectu Ecclesiæ esset contractum: sed tunc filii essent legitimi, licet post detectum impedimentum matrimonium separetur, *c. pen. h. t.* ergo quamvis ab initio clam contractum sit, approbatio tamen Ecclesiæ subsequens efficiet, ut omnes filii antea geniti sint legitimi. Confirmatur, quia per Ecclesiæ approbationem purgatur omne vitium matrimonii clandestini, sicut per matrimonium sequens purgatur turpitudo filiorum, qui ex fornicario concubitu sunt geniti, & tollitur præsumptio scientiæ, seu affectatæ ignorantiæ, quæ fuit motivum cur

cur proles ex tali conjunctione genita censeatur illegitime, ut expresse dicitur in *cit. c. ult. §. Si quis vero, de clandest. despons.* ergo filii efficiuntur legitimi, *Sanch. cit. dis.* 43. *n.* 4. Probatur 2. Quia constet natos ex clandestino matrimonio valido esse vere legitimos, prout habetur in *c.* 2. *de clandest. despons.* ubi dicitur: *si matrimonia ita occulta contrahantur, quod exinde legitima probatio non appareat*: & paulo post: *si personæ contrahentium hæc voluerint publicare* (nisi rationabilis causa præpediat) *ab Ecclesia recipienda sunt, & comprobanda, tanquam a principio in Ecclesiæ conspectu contracta*. Sed hoc posteriore casu filii inde nati essent legitimi; ergo etiam tunc, quando sunt nati ex clandestino matrimonio valido, *Sanch. l.* 3. *dis.* 42. *n.* 8. & plures alii apud ipsum.

Notandum 2. Judex Ecclesiasticus, qui pronuntiat aliquem esse legitime natum, potest simul etiam pronuntiare illum hæredem, prout sumitur ex fine hujus cap. quia filius præsumitur hæres, juxta illud Apostoli, *ad Galat.* 4. *Si filius, ergo hæres*, quod tamen intelligi debet, si velit esse hæres, quia hodie habet beneficium abstinendi ab hæreditate paterna, unde ut filius conveniri possit tanquam hæres, probari debet, quod se immiscuerit hæreditati paternæ, *Abb. hic n.* 3. *&* 4. *Alex. de Nevo ibid. n.* 4.

XIII. Quarto in *c. Ex tenore.* 14. *h. t.* Quædam vidua „ G. nomine petebat hæreditatem R. quondam mariti „ sui sibi, & pupillo filio suo restitui (quia tutrix erat, „ *Gl. hic V. Restitui*) sed pars adversa petitionem ejus nitebatur repellere, quia R. maritum istius viduæ ex adulterio genitum esse asserebat, & quod pater dicti R. vivente legitima uxore, & aliam quandam M. nomine superinduxit, ex qua dictum R. maritum ejusdem viduæ suscepit: sed pars adversa, vidua scilicet, dicebat, quod ipsa nesciens patrem dicti R. aliam habere uxorem, cum eo in facie Ecclesiæ matrimonium contraxit: unde dictus filius ipsius legitimus debeat reputari, cum illegitimi dici non debeant, qui ex adultera conscia non nascuntur, prout habetur in integra lectione hujus cap. ut refert *Gl. hic in casu*. Consultus super hac re Papa respondit: cum pater prædicti R. matrem ejus in facie Ecclesiæ ignaram, quod ipse sibi aliam matrimonialiter copulasset, duxerit in uxorem, & dum legitima putaretur uxor, ipsum R. ex eadem susceperit in favorem prolis, se dictum R. legitimum judicare.

XIV. Notandum 1. Si conjugatus, vivente prima uxore, in facie Ecclesiæ ducat aliam, quæ probabiliter ignorat illum esse conjugatum, proles inde nata judicetur legitime, etiamsi subsit occultum impedimentum dirimens, propter quod matrimonium postea declaretur nullum ut in casu hujus cap. in quo vir duxit secundam uxorem, vivente adhuc prima: imo quod plus est, etiam ex parte alterius conjugis committatur adulterium, quia alter habet conjugem, *Alex. de Nevo hic n.* 4. Ratio est, quia cum legitimatio filiorum sit favorabilis, attendenda est potius in favorem prolis bona fides utriusque, vel saltem alterius parentis impedimentum inter eos ad contrahendum matrimonium ignorantis, quam mala fides alterius conjugis scienter contra legem contrahentis, ut habetur in fine hujus cap. *Vivian. in Ration.*

Notandum 2. Ignorantia impedimenti dirimentis matrimonium ad legitimandam prolem non sufficit, si adsit tempore contractus matrimonii, sed requiritur, ut subsit tempore susceptionis, sive conceptionis prolis, vel nativitatis. Unde si ambo parentes, vel alter eorum, tempore conceptionis filii, ignorabant impedimentum, filius nascitur legitimus, quia bona fides attenditur tempore conceptionis filii: nam is, qui est in utero, pro nato habetur quando agitur de commodo ipsius, *l. Qui in utero.* 7. *ff. De statu hom.* & dictum supra, *Alex. de Nevo hic n.* 5.

Notandum 3. Ad legitimandam prolem propter bonam fidem parentum, vel saltem alterius tantum, requiritur, ut matrimonium inter eos in facie Ecclesiæ sit contractum, prout constat ex hoc cap. nam cum matrimonium, de quo hic agitur, sit nullum, quippe a conjugato, vivente prima ejus uxore, contractum, & ut illi filii nati censeantur legitimi, fundat se textus in eo, quod non sit clandestinum, sed publice in facie Ecclesiæ contractum, cum ignorantia impedimenti, saltem ab altero conjuge: nam si præter impedimentum ligaminis, sive vinculum prioris matrimonii fuisset quoque matrimonium clandestinum; tum filii geniti ex tali matrimonio inter prohibitos contracto non essent legitimi, juxta *c. ult. §. Si quis vero, de clandest. despons.* quia ex matrimonio clam, & occulte contracto præsumitur scientia impedimenti, & dolose matrimonium contractum. Unde quando dicitur, ex matrimonio putativo genitos filios non effici legitimos, nisi publice in facie Ecclesiæ fuerit contractum, id intelligendum est, quando ob aliquod impedimentum dirimens matrimonium est nullum, tametsi illud conjugibus non fuerit notum, *Covar. in* 5. *Decret. p.* 2. *c.* 6. *in princ. num.* 12. *Barb. in Collect. hic num.* 3. Et quamvis Canon ille in *cit. c. ult. §.* 1. sit pœnalis, non tamen ideo restringi debet, cum favore animæ sit conditus, adeoque ampliari, *Abb. hic n.* 6. *& Covarr. c. l.*

XV. Quinto in *c. Gaudemus.* 15. *& ult. h. t.* statuitur: „ Filii, qui ex infidelium (scilicet paganorum, vel Judæorum conjunctionibus, seu conjugiis) geniti sunt, si illorum parentes in secundo, vel tertio, vel ulteriore gradu secundum opinionem eorum, matrimonium contraxerunt, post fidem receptam (id est, postquam ad fidem „ sunt conversi) utilitate publica suadente, legitimi sunt „ censendi.

XVI. Notandum 1. Inter infideles verum, & legitimum matrimonium potest consistere, quia matrimonium non tantum est Sacramentum, sed etiam contractus naturalis: quamvis ergo matrimonium non possit consistere inter infideles, quatenus est Sacramentum; cum enim non sint baptizati, Sacramenti capaces non sunt: potest tamen, quatenus est contractus naturalis, instar aliorum contractuum, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 73. *n.* 2.

Notandum 2. Matrimonium infidelium est validum, in quo non adest impedimentum jure naturali, vel Divino dirimens matrimonium, quamvis Jure Canonico dirimat, quia lex Canonica non astringit infideles, *Sanch. cit. dis.* 73. *n.* 3. ideoque si tales contraxerunt matrimonium in gradu non prohibito lege Divina, vel naturali, filii ex eo nati sunt legitimi, licet parentes contraxerint matrimonium in gradu prohibito a Lege *Canonica*, *c. De infidelibus.* 4. *de consang. Vivian. in Ration. hic.*

XVII. Notandum 3. Filii conversorum ad fidem Christianam ab Ecclesia reputantur legitimi, idque in favorem fidei, suadente & publica utilitate, quia eis sic faventibus alii facilius convertentur, *Gl. fin. hic.* Idque confirmatur, quia matrimonium, quod ab infidelibus contractum est in gradibus sola lege Canonica prohibitis (de quo communiter intelligitur hoc cap.) post eorum conversionem remanet indissolubile, & perfectam Sacramenti rationem sortitur, *c. De infidelibus.* 4. *de consang. & affin.* Et consequenter cum matrimonium tale a principio fuerit validum, & post conversionem conjugum infidelium, validum maneat, nihil obstat, cur possit, vel debeat dubitari, filios inde natos esse legitimos, *Barbos. in cit. c. fin. n. ult. h. t.*

Notandum 4. Alia expositio hujus cap. est, quod loquatur de prole suscepta ex secundo matrimonio, repudiata prima conjuge, & tale matrimonium initum cum secunda, vivente prima, non valet, quia subest impedimentum Juris Divini, cum Christus expresse prohibuerit, vivente prima uxore, ducere aliam, sive duas simul habere uxores, *c. pen. de divort.* ideoque quando infideles, repudiata prima uxore, contrahunt cum secunda, matrimonium tale non tenet, tametsi convertantur ad fidem, quia ignorantia Juris Divini non excusat sic contrahentes matrimonium a peccato, ob favorem tamen dilatationis fidei, & quia contrahentes fuerunt in bona fide; contraxerunt enim infideles secundum legem suam; si postea convertantur ad fidem Christianam, filii eorum fiunt legitimi, auctoritate hujus Canonis, *Alex. de Nevo hic n.* 4. *&* 5. Nec videtur dissentire *Abbas hic in fine*. Plura de his infra *Tit.* 19.

§. III.

Quinam in specie reputandi sint filii illegitimi.

XVIII. In primis matrimonium contractum contra publicæ honestatis justitiam non tenet, & filii ex eo nati sunt illegitimi, & ab hæreditate paterna excludendi, prout sumitur ex *c. Referente.* 10. *h. t.* „ Nam cum quidam, ut refert *Gl.* ibi in casu, sponsalia de futuro cum aliqua contraxisset, illa postea, mutata voluntate, per verba de „ præsenti contraxit matrimonium cum alio, & sic soluta „ fuerunt priora sponsalia: ille vero, qui sponsalia cum ea „ contraxerat, matrimonium iniit cum quadam illius consanguinea, ex certa scientia utriusque; ex quo nati sunt „ filii, quæsitum fuit, an hi essent legitimi? Respondet „ Papa Cælestinus III. quod matrimonium inter eos contrahi non potuit, prohibente id publicæ honestatis justitia, & contractum debuit separari; filios vero, cum „ nec per Ecclesiæ permissionem (id est, dispensationem, „ quia Ecclesia cum eis non dispensavit, ideoque tale matrimonium non approbavit, *Gl. hic V. Permissionem.*) „ nec per paternam ignorantiam excusentur (hæc enim „ utriusque parentis, vel alterius tantum excusat filios, & „ legitimos reddit, *Gl. hic V. Ignorantiam.*) ad successionem bonorum paternorum non esse admittendos.

XIX. Notandum 1. Impedimentum publicæ honestatis, non tantum impedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum contra publicam honestatem, & invalidum reddit, & filii ex tali matrimonio nati sunt illegitimi, nec succedunt in bonis parentum, *Abb. hic n.* 3. *& Alex. num.* 2.

Notandum 2. Ecclesia potest dispensare in impedimento publicæ honestatis, quia illud non est a Jure Divino, sed positivo inductum; dispensando autem super matrimonio, per consequens etiam dispensat super legitimitate filiorum, etiam quoad hæreditatem, *Abb. hic numer.* 3. *&* 4. *& Alex.*

Notandum 3. Si post sponsalia de futuro cum certa persona inita contrahat sponsus matrimonium de præsenti cum ejus sorore, sed nondum consummavit, obligatur ad servandam priori fidem, eamque recipere debet, quia matrimonium cum secunda propter impedimentum justitiæ publicæ honestatis fuit nullum. Quod si matrimonium cum posteriore consummasset, cum neutra posset illud valide contrahere: non cum priore, propter impedimentum affinitatis consurgens ex copula cum sorore habita. Non cum posteriore, propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus valide contractis cum ejus sorore, *Navar. in Man. Prel. c.* 22. *n.* 57. *Sanch. l.* 7. *dis.* 68. *n.* 24.

XX. Præterea si mulier aliqua, vivente marito, alteri viro matrimonialiter de facto conjungatur, proles ex tali matrimonio nata illegitima censeri debet, prout determinatur in *c. Causam, quæ. 4. h. t.* „ Nam quia, ut refert *Gl.* ibi in casu, dicebatur, quod Agatha, de cujus hæreditate agebatur, non esset ex legitimo matrimonio nata, mandat Papa de hoc inquiri: & si constiterit, quod Agatha nata fuit ex Anelina, eo tempore, quo illa cum Alano viro suo morabatur, non esse Agatham legitimam ejus filiam consentiam, vel si Rudolphus pater dictæ Agathæ Anelinam virum habentem publice tenebat (tanquam uxorem) & eo tempore nata fuit Agatha, eam non fuisse legitimam ejusdem Rudolphi filiam judicandam: quia non potuit esse uxor, quæ viri sui (scilicet Alani) torum maculans, alii (nempe Rudolpho) scienti, quod illa (Anelina) habebat alium virum (Alanum; *Gl. hic V. Alii.*) dum ille vivaret, copulari præsumpsit. Ratio decisionis patet, quia cum Agatha nata fuerit ex adulterio, non potuit esse legitima proles.

XXI. Notandum 1. Si constet, quod uxor concepit filium, eo tempore, quo ejus maritus non poterat habere copulam cum illa, non debet censeri filius mariti, sed alterius, prout sumitur ex hoc cap. & *l. Filium 6. ff. De his, qui sui vel alieni jur. sunt.* sive talis filius moretur, & habitet apud maritum, sive apud virum adulterum; non enim infertur ex habitatione, quod ille sit filius mariti, ut hic *c. cit.* 1. *Filium.* Si tamen dubitetur, an natus ex uxore quæ rem habuit cum alio viro, possit esse filius mariti, præsumitur potius filius legitimus mariti, quam ex adulterio natus, quia cum talis possit esse filius utriusque, potius in favorem matrimonii præsumi debet esse legitimus. Potest tamen quis probari esse filius illegitimus natus ex adulterio, etiamsi mater habitet cum marito, dummodo probari possit, quod maritus tempore conceptionis non habuerit commercium carnale cum uxore sua, *Abb. hic n. 2. Alex. de Nevo n. 3.*

Notandum 2. Excluso ab hæreditate ascendente, v. gr. avo tanquam illegitimo, excluduntur etiam descendentes, etsi sint legitimi, ut in casu hujus cap. non Agatha, sed filius ejus, ut colligitur ex *c. Causam 7. h. t.* litigavit, cum enim is peteret hæreditatem avi ex persona matris Agathæ, disputabatur hic de legitimatione Agathæ, an fuerit legitima, *Abb. hic n. 3.* Ex quo infert, licet filius sit legitimus, si tamen pater fuit illegitimus, non debet admitti ad hæreditatem avi, & aliorum ascendentium: nam ex prole illegitima non potest nasci proles legitima quoad ascendentes, quia omnes descendentes ex parente non legitimo oriuntur ex radice infecta, & sic etsi ipsi sint legitimi, excluduntur tamen ab hæreditate illorum, quibus pater illegitimus non potest succedere, quod facit *text. in l. fin. C. de natural. liber. Abb. hic in fine, & Alex. de Nevo n. 4. & 5.*

XXII. Cæterum huc pertinet alia similis Constitutio, quæ habetur in *c. causam quæ 7. h. t.* & olim fuit pars Decretalis *causam, quæ 4.* supra allatæ, & explicatæ, in posteriore vero *c. causam, quæ*, quod deberet præcedere *cap. Causam. 4.* ut censet *Abb.* idem casus positus in priora *c. Causam*, planius proponitur, & declaratur hic verbis. „ R. & F. erant duo fratres. R. iste suscepit Agatham ex Anelina uxore Alani: Agatha vero ex legitimo matrimonio suscepit istum R. de quo fit hic mentio, & sic Rudolphus fuit avus istius R. qui profectus est ultra mare, & reliquit istum R. de quo hic habetur, & Agatham matrem Rudolphi in possessione omnium bonorum ipsius, postquam audivit, quod Rudolphus mortuus esset ultra mare. Sed F. ille statim spoliavit ipsum R. possessione omnium bonorum Rudolphi avi sui; in quorum possessione manebat, quando ivit ultra mare, quia dicebat, Agatham neptem suam matrem istius Rudolphi non fuisse natam ex legitimo matrimonio (*c. Causam, quæ 4. supr.*) & sic nec ipsa, nec R. ejus filius debebat succedere Rudolpho fratri ejusdem F. sed ipse F. unde ille R. sic spoliatus ab F. avunculo suo impetravit literas ad Episcopos Exoniensem, Londonensem, & Vigoriensem, ut cognoscant super eo, quod mater ipsius R. dicebatur ex matrimonio non legitimo nata, ita tamen ut ante ingressum, seu exordium principalis causæ debeant ei restituisse hæreditatem avi sui. Sed quia Rex Angliæ turbatus fuit, quod Papa judicium possessorium commiserat dictis tribus Episcopis, revocavit judicium istud de restitutione, quod ad Regem pertinet: & mandat, ut procedat super quæstione nativitatis ipsius Agathæ, en scilicet nata sit ex legitimo matrimonio; licet incongruum videatur, ut matrimonium, ex quo nata fuit Agatha genitrix dicti R. impetatur, quod ea viventa (ut dicitur) non fuit impetitum (quia crimina morte extinguuntur, *l. 1. & 2. C. Si reus, vel accus. mort. fuer. Gl. hic V. Incongruum.*) Sed quia judices illi forte non procedebant in causa, iste R. impetravit eandem causam committi prædictis tribus Episcopis: quia vero F. Episcopum Londonensem suspectum habuit, fecit illum removeri, & loco illius subititui Abbatem Herfordensem. Ita refertur a *Gloss. & Abbate in casu cit. c. Causam. 7. h. t.*

XXIII. Ubi notandum 1. Summus Pontifex, vel alius Judex Ecclesiasticus non cognoscit de causa civili, seu temporali inter laicos, nisi sint pauperes, vel aliæ personæ miserabiles: quia in causis temporalibus inter laicos, extra dominium temporale Ecclesiæ, regulariter earum cognitio spectat ad Potestatem sæcularem, *Gl. hic V. Ad Regem, & Abb. num. 2.* Cognoscit tamen Ecclesia, seu Judex Ecclesiasticus, an quis natus sit ex matrimonio legitimo, quia matrimonium, & causa legitimitatis accessorie ab illa dependens, sunt causæ spirituales; ideo illarum cognitio spectat ad Judicem Ecclesiasticum, & sæcularis non potest de illis cognoscere, *Vivian. Ration. hic*, de quo plura infra.

Notandum 2. Ad Reges spectat cognoscere de omnibus causis ad Regnum pertinentibus, & sic Rex habet jure communi fundatam jurisdictionem per totum suum Regnum, nisi quis ostendat, se habere jurisdictionem in aliquo Castro, vel Civitate sita in Regno per speciale privilegium, vel præscriptionem, *Abb. hic n. 3. & Alex. de Nevo n. 5.*

§. IV.

Coram quo Judice, sæculari, an Ecclesiastico tractari debeat, vel possit quæstio nativitatis, seu natalium?

XXIV. De hac quæstione agitur in *c. Lator. 5. h. t.* „ Ubi talis casus proponitur: Quidam R. nomine accedens ad Papam, coram ipso proposuit, avum suum duas habuisse uxores, de quarum una patrem ipsius (scilicet R.) de altera H. Patruum suum, suscepit, qui hæreditatem avi sui totam sibi retinebat, nec partem debitam voluit ipsi R. exhibere. Unde cum ipse R. patruum suum H. super parte hæreditatis paternæ coram Judice sæculari convenisset, idem patruus ei objecit, quod pater ipsius ex legitimo matrimonio non fuerit natus: & ideo de hæreditate ipsius nihil posset hæreditario jure sibi vindicare. Postea cum super quæstione natalium coram Episcopo Norvicensi fuisset actum, tandem ad Papam fuit appellatum: quare Pontifex mandavit Judicibus a se delegatis, ut quæstionem nativitatis, seu natalium patris ejusdem R. intra duos menses, remota appellatione, terminent. Si vero intra hoc tempus, prædictus Hugo, quod objecit, legitime non probaverit, ex tunc sæculari Judici, coram quo hæreditatis causa vertitur, eam debeant intimare, ut propter quæstionem nativitatis non omittat causam hæreditatis audire, & decidere.

XXV. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. quæstio natalium opposita petenti hæreditatem coram Judice sæculari, remittenda est ad Judicem Ecclesiasticum ab eo cognoscenda, etiamsi de illa non principaliter, sed incidenter agatur, ut in casu hujus cap. inciderat quæstio super legitimitate, quia petenti partem hæreditatis avi objectum fuit, quod pater ejus non esset ex legitimo matrimonio natus: & tamen Pontifex mandat, ut hæc quæstio natalium coram Judice Ecclesiastico prius terminetur: & interim supersedeatur in causa principali hæreditatis agitata coram Judice sæculari, ita ut pendente causa natalium, Judex sæcularis non possit in causa principali hæreditatis procedere. Ratio est, quia causa natalium est mere spiritualis, cum sit accessorie annexa ipsi matrimonio, quod est spirituale, ideoque Judex sæcularis nec principaliter, nec incidenter potest de illa cognoscere, *c. Causam. 7. h. t.* sicut nec de annexo spirituali, *c. Quanto 3. de Judic. Abb. hic num. 3. & Alex. de Nevo n. 3.* & Concordat textus in *c. Tuam. 3. de Ord. cognit.* de quo dictum supra *libr. 2. Decret. Tit. 10. §. 3.*

XXVI. Veruntamen plerique hoc intelligunt, quod procedat, quando causa legitimitatis, seu natalium pendet ex aliqua quæstione juris, veluti utrum matrimonium sit legitime contractum, & validum, necne: non item si versetur circa factum tantum, quia dubitatur, an matrimonium de facto fuerit contractum inter personas habiles ad contrahendum; tunc enim Judex laicus non prohibetur de quæstione natalium incidenter cognoscere. Sed hanc Decretalem procedere ajunt, in priore casu, quia H. objecit defectum natalium provenientem ex invaliditate matrimonii, & sic erat incidens quæstio juris, & non facti, quia dubitabatur, an matrimonium validum esset initum inter avum istius actoris, & aviam maternam, *Abb. hic n. 2. & Alex. n. 3. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 12. n. 3.* quamvis aliqui hanc distinctionem non admittant.

Sed obstare videtur, quod quæstio status, v. g. an quis filius sit, vel servus, si incidat in petitionem hæreditatis, coram Judice sæculari, apud eundem Judicem deciditur, etiamsi principaliter Judex de quæstione status cognoscere non possit. Nam quæstio status non est causa spiritualis, seu Ecclesiastica, sed civilis; ideoque etiam Judex sæcularis potest de ea cognoscere. Unde si civilis causa incidat in spiritualem, recte etiam illa tractatur coram eodem Judice Ecclesiastico, quia hic est capax etiam jurisdictionis civilis, seu sæcularis, & potest cognoscere, & decidere causas civiles: non autem laicus est capax jurisdictionis Ecclesiasticæ, *Henric. Canis. hic n. 2.*

Notandum 2. Si nepos petat hæreditatem avi sui defuncti, sed patruus, seu frater patris (ut in casu hujus c.) contra eum excipiat, quod pater ejusdem non erat ex legitimo matrimonio genitus, adeoque incapax successionis; tunc nepos quippe legitimus est capax hæreditatis avi sui, quia nepos legitimus ex filio naturali tantum, non succedit avo ex persona patris sui, qui cum sit illegitimus, excluditur ab hæreditate patris sui, extantibus legitimis liberis, tanquam veniens ex radice infecta: ipse vero filius legitime natus ex patre naturali tantum succedit avo paterno, non ex persona patris sui, sed ex sua persona, *Abb. hic n. 2. & Gloss. ejus lit. B* Et hæc quæstio natalium prius

cognosci,

cognoſci, & decidi debet, cum ſit præjudicialis ad cauſam hæreditatis, quippe quæ ex legitimis natalibus pendet, prout deciditur in hoc cap.

XXVII. Notandum 3. Si quæſtio intentata coram Judice ſæculari ſit temporalis, & profana, qualis eſt quæſtio hæreditatis; tunc illa non debet per Judicem Eccleſiaſticum, ad quem delata eſt, cauſa incidens natalium cognoſci, & terminari: ſed poteſt, ac debet Judex Eccleſiaſticus opponenti exceptionem nativitatis, ſeu illegitimorum natalium, præfigere terminum peremptorium, intra quem probare debet illam exceptionem, ita ut eo elapſo, non amplius audiatur; idque facere debet Judex Eccleſiaſticus, quando vehementer præſumitur de calumnia excipientis, *Abb. hic n. 4. & Alex. n. 4.*

Notandum 4. Quando quæſtio principaliter fuit intentata coram Judice ſæculari, non poteſt Judex Eccleſiaſticus, qui cognovit de quæſtione incidente, poſtea cognoſcere de principali, ſed debet partes remittere ad Judicem ſæcularem, quia cum cauſa principalis jam fuerit inchoata coram Judice ſæculari, non poteſt Judex Eccleſiaſticus acceſſorie cognoſcere de cauſa incidenti. Si vero nulla quæſtio mota ſit coram Judice ſæculari, ſed principaliter eſſet quæſtio mota de legitimitate natalium coram Judice Eccleſiaſtico; tunc incidenter etiam poſſet Judex Eccleſiaſticus de cauſa principali hæreditatis cognoſcere. *Abb. hic n. 5. Alex. de Nevo n. 8.*

Notandum 5. Exiſtens in quaſi poſſeſſione legitimæ nativitatis, in petitione hæreditatis relevatur ab onere probandi, ſe eſſe legitime natum, & onus probandi defectum natalium incumbit ei, qui eum opponit, ut notat *Gl. hic V. Probare legitime.* quia in *cit. c. Lator*, pater actoris erat in poſſeſſione legitimæ filiationis; habebatur enim pro filio legitimo, & poſſidebat bona paterna, & fuerat natus ex ea, quæ credebatur uxor; ideo opponens quæſtionem natalium tenebatur probare defectum eorum, quamvis non omnia hæc tria requirantur ad conſtituendum in quaſi poſſeſſione legitimitatis, ſed quodlibet ex illis junctive ſufficit, *Fagnan. hic n. 4.*

§. V.

De legitimatione prolis illegitimæ per ſubſequens matrimonium.

XXVIII. De hac agitur inprimis in *c. Conqueſtus t. h. 5.* „ Nam cum quidam, Henricus nomine, quandam in „ uxorem duxiſſet, patruus ejuſdem mulieris voluit eam „ exhæredare (id eſt, ab hæreditate paterna excludere) „ eo quod nata fuiſſet, antequam pater illius matrem ejus „ accepiſſet in uxorem; ideoque prætendit eam illegitimam eſſe, & conſequenter incapacem hæreditatis paternæ. Re delata ad S. Pontificem Alexandrum III. is „ mandavit, ut ſi ita eſt, ea legitima filia patris ſui judicatur, patruoque inhibeatur, ne occaſione paternæ hæreditatis ei moleſtia inferatur, ſub pœna excommunicationis inferendæ, ſi contra fecerit. „

XXIX. Ubi notandum 1. filius naturalis tantum natus ex ſoluto, & ſoluta, inter quos tempore generationis non erat impedimentum dirimens conjugium, legitimatur per ſubſequens matrimonium, *Abb.* & Canoniſtæ hic communiter in ſumma, quia tales filii ex juriſdictione, ſeu diſpoſitione reputantur, ac ſi ex legitimo matrimonio nati eſſent. 2. Judex Eccleſiaſticus poteſt cognoſcere inter laicos de legitimatione, quando venit acceſſorie ad cauſam matrimonialem: nam cum ad aliquem ſpectat cognitio cauſæ principalis, ſpectat etiam cognitio acceſſorii, vel e principali dependentis; legitimatio autem pendet e matrimonio rato, & valido, *Abb. hic, & Alex. n. 2. 3.* Filius genitus, ante matrimonium contractum legitimatur per matrimonium ſubſequens etiam quoad ſucceſſionem in hæreditate temporali, ita ut talis filius præferatur patruo in hæreditate paterna; ſi enim filius eſt, ergo & hæres, *Abb. hic n. 3. & Alex. n. 4.* Sed de his mox plura.

XXX. Præterea in *c. Tanta. 6. h. t.* idem Pontifex ita reſcribit: „ Tanta eſt vis (id eſt, virtus, & potentia) „ matrimonii, ut qui antea ſunt geniti, poſt contractum „ matrimonium legitimi habeantur. Si autem vir, uxore ſua vivente, aliam cognoverit (ſcilicet conſciam adulterii, ſecus ſi ignorantem, *Gl. hic V. Aliam*) & ex ea „ prolem ſuſceperit: licet poſt mortem uxoris eandem „ duxerit, nihilominus ſpurius erit filius, & ab hæreditate repellendus: præſertim ſi in mortem prioris uxoris „ alteruter eorum aliquid fuerit machinatus. „

XXXI. Ubi notandum 1. Quod tanta ſit vis, & potentia matrimonii, ut antea illegitimi fiant legitimi per ſubſequens matrimonium inter eoſdem parentes contractum. Ratio eſt, quia matrimonium ſubſequens purgat omnia præcedentia, adeoque etiam præcedens vitium turpitudinis tollit. *Gl. hic V. Legitimi.* ita ut non ſolum habeantur, ut in textu dicitur, ſed etiam vere, ac proprie ſint legitimi; aliàs quando aliqui auctoritate Juris fiunt legitimi ab habente poteſtatem legitimandi; tunc paria ſunt dicere, ſint legitimi, & habeantur pro legitimis, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo n. 4. & 5. Azor. p. 2. Inſtit. l. 2. c. 13. q. 6.* Et quamvis ſecundum leges Civiles, matrimonium non ſufficiat ad legitimandos filios ante genitos, niſi interveniat inſtrumentum dotale, *§. fin. Inſtit. de nupt.* de Jure tamen Canonico id non eſt neceſſarium, quia iſtud cap. ſe fundat ſuper virtute, & potentia matrimonii, ad cujus eſſentiam non requiritur inſtrumentum dotale, *Abb. hic n. 6. & alii, Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 8.*

Notandum 2. Legitimatio, quæ fit per ſubſequens matrimonium, juris fictione retrotrahitur ad tempus conceptionis, vel etiam ſecundum alios ad tempus generationis, ſeu nativitatis, ita ut qui antea illegitimi concepti, vel etiam nati ſunt, per matrimonium poſtea ſubſecutum, non tantum ex tunc legitimi fiant, ſed ante, & a tempore conceptionis, vel nativitatis, habentur, & ſint legitimi, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 2. & 7.*

XXXII. Notandum 3. Non omnes filii ex iiſdem parentibus, ante matrimonium, nati, per ſubſequens matrimonium legitimantur; ſed filii naturales tantum, qui ſcilicet ſunt orti ex perſonis, inter quas, poterat conſiſtere matrimonium, ſaltem eo tempore, quo proles concepta eſt, ita ut parentes tunc fuerint habiles ad contrahendum matrimonium inter ſe, ſeu nullo Canonico impedimento obſtricti fuerint, alioquin proles per ſubſequens matrimonium non legitimabitur, *Covarr. cit. c. 8. §. 2. n. 2. Azor. cit. c. 13. q. 2. Sanch. l. 8. diſ. 7. n. 19. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n. 2.* Spurii vero, ſive nati ex adulterio, non legitimantur per ſubſequens matrimonium, tum quia parentes peccarunt contra matrimonium: & ideo non debet eis in prolis legitimatione ſubveniri: tum quia in illis matrimonium non retrotrahitur ad tempus conceptionis, vel generationis, ita ut Jus fingat, inter tales fuiſſe matrimonium eo tempore, quia cum talis fictio juris habeat principium prohibitum, & vitioſum, non fingitur retrotractum tale matrimonium ad tempus conceptionis, *Alex. de Nevo n. 7.* ſed de hoc plura infra.

Notandum 4. Legitimatus per ſubſequens matrimonium non debet repelli ab hæreditate, ſed in ea ſuccedere, ſicut ii, qui ab initio fuerunt legitime nati. Spurii autem, ſeu nati ex adultero coitu, debent repelli ab hæreditate, præſertim ſi alteruter ſit machinatus in mortem prioris uxoris, id eſt, *maxime*, quia idem eſt hoc caſu, etiamſi non fuerit machinatus; non enim legitimatur per ſubſequens matrimonium filius conceptus, vel natus ex adulterio, dato etiam, quod matrimonium teneat inter adulterum, & adulteram, mortua legitima uxore: multo magis talis ſpurius non poſſet legitimari, ſi matrimonium non teneret: quod ſi inter adulterum, & adulteram interveniſſet machinatio mortis, non poſſet inter eos matrimonium eſſe, *c. ult. de eo, qui duxit in matr. Alex. de Nevo hic n. 8.*

XXXIII. Porro pro majore declaratione hujus famoſi cap. proponemus plures quæſtiones occurrentes circa legitimationem per ſubſequens matrimonium, quæ tractari hic ſolent ab Interpretibus.

Quæritur 1. Quo tempore parentes debeant eſſe habiles ad contrahendum matrimonium, ut proles ab eis nata legitimetur per ſubſequens matrimonium, utrum tempore conceptæ prolis, vel natæ? In qua re certum eſt, ut legitimentur liberi ſuſcepti ex parentibus ſolutis, ſatis eſſe, quod inter eos, ſaltem tempore conceptionis, nullum erat impedimentum contrahendi matrimonii, etſi forte tempore nativitatis tale impedimentum exiſtat, quia talis proles non eſt ſuſcepta ex coitu damnabili: Jura autem ſolum ſtatuunt, prolem per ſubſequens matrimonium non legitimari, ſi ex coitu damnabili inter perſonas inhabiles, ſeu contrahere impeditas ſuſcepta ſit: Unde ſi proles ſuſcepta ſit ex parentibus ſolutis, tempore vero nativitatis mater nupta ſit alii viro, & poſt hujus mortem ſecundum matrimonium ineat cum illo viro, ex quo proles olim concepta erat, ea legitima erit, non obſtante matrimonio intermedio, *Abb. in cit. c. Tanta. n. 3. h. t. Covarr. cit. c. 8. n. 15. Suar. diſ. 50. de cenſur. ſec. 1. n. 4. Laym. cit. c. 5. n. 2.*

XXXIV. An vero ſufficiat ad legitimandam prolem per ſubſequens matrimonium, ſi vice verſa, hoc conſiſtere potuerit inter parentes, tempore natæ prolis, etſi tempore conceptionis inhabiles fuerint ad contrahendum, dubitatur? Ut ſi quis ex conjugata conceptus fuit, natus autem poſt mortem mariti: vel ſi conceptus ex Clerico in Sacris conſtituto, natus vero, poſtquam cum eo diſpenſatum fuit a S. Pontifice. Affirmant *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 2. Molin. tom. 1. tract. 2. diſ. 172. n. 2. Azor. p. 2. l. 2. c. 13. q. 3. Fachin. l. 3. contr. c. 50.* videlicet ſufficere, ſi tempore conceptæ, vel natæ prolis matrimonium inter parentes contrahi potuiſſet, quæ ſententia favorabilis eſt, & ob auctoritatem DD. probabilis, quia Jure ſtatutum eſt in *l. Qui in utero. 7. ff. De ſtatu hom.* ut qui in utero eſt, habeatur pro nato, in ſui commodum. Contrarium tenent *Sylveſt. V. Filii. q. 8. n. 10. Suar. cit. diſ. 50. ſec. 1. n. 3. Laym. cit. c. 5. n. 2.* nempe ſi contingat tale impedimentum inter parentes exiſtere tempore copulæ, ſeu conceptionis; tempore autem nativitatis filii jam ſit ablatum per diſpenſationem, filium non fieri legitimum per ſubſequens matrimonium, ut colligitur ex *cit. c. Tanta h. t.* in quo ſolum requiritur, ut copula intervenerit exiſtente impedimento; quia ibi ſolum videtur haberi ratio copulæ, ita ut ſi illa habita ſit inter perſonas impeditas, ſeu inhabiles ad contrahendum, proles non legitimetur per ſubſequens matrimonium, quia lex non reſpexit ad nativitatem filii, in qua non intervenerit culpa, ſed ad copulam ita turpem, ut noluerint illam purgari per ſubſequens matrimonium, ad quod parum refert, quod impedimentum ſublatum ſit tempore nativitatis. Secus vero eſt, ſi e contrario tempore conceptionis non adfuit impedimentum, tempore autem nativitatis exiſtat; nam hoc non obſtante, proles legiti-

ma

ma efficitur, *Suar. c. l. n. 4.* quæ sententia juri conformior videtur. Textus autem in *cit. l. Qui in utero*, intelligendus est de filio legitima concepto, vel sextam sexi concubina, cum qua poterat consistere matrimonium, *Canis. hic n. 23.* Atque hinc ulterius colligitur, quando tempore conceptionis impedimentum existit inter parentes dirimens matrimonium, etiamsi ab altero eorum ignoretur, prolem tamen inde natam non fieri legitimam, propter matrimonium subsequens, ablato impedimento, quia in *cit. c. Tanta*, generaliter dicitur, si vir, vivente uxore, aliam cognoverit, & ex ea prolem susceperit, sive mulier scivesit, virum, cui copulata est, esse conjugatum, sive ignoraverit, filium inde natum semper esse spurium, neque per sequens matrimonium legitimari, quia illa limitatio in nullo Jure est fundata, *Suar. cit. dis. 50. sec. 1. n. 5. Laym. c. l.*

XXXV. Quæritur 2. An filii illegitimi omnia legitimorum jura assequantur, subsecuto matrimonio? Resp. consequi omnia jura, tum spiritualia, & Ecclesiastica, tum civilia, & profana, ita ut in omnibus habeantur, & sint legitimi, perinde ac si ab initio ex legitimo matrimonio concepti fuissent, ut suis Majoribus, seu ascendentibus, & cognatis collateralibus succedere possint, ex testamento, & ab intestato, *Gl. in cit. c. Tanta, V. Legitimi*, ubi ait, quod sunt legitimi quoad omnia, quia matrimonium omnia præcedentia purgat, & *Abb. ibid. n. 7. Azor. p. 2. lib. 2. c. 13. q. 14. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 21.* & est communis sententia.

Hinc infertur 1. Legitimatos per subsequens matrimonium succedere etiam in feudis, *Covarr. in cit. c. 8. §. 2. n. 27. Azor. cit. c. 13. q. 14. Gabriel in Concl. comm. l. 6. de legitimat. concl. 1. n. 22.* quamvis aliqui id limitent, nisi feudum concederetur pro filiis legitime natis ex matrimonio, *Gabr. c. l. n. 23. & 27.* Succedunt etiam in Majoratibus, ita ut præferendi sint secundis filiis, qui nati sunt ex eisdem parentibus legitimo matrimonio jam conjunctis, ut docent plures apud *Barbos. in cit. c. Tanta, n. 22.* Tertio succedit legitimatus per subsequens matrimonium in Emphyteusi Ecclesiastica, quam pater habuerat, *Covarr. cit. §. 2. n. 23. Gabr. c. l. n. 29.* Quarto filii legitimati per subsequens matrimonium, absque alia dispensatione, possunt promoveri ad Sacros Ordines, & dignitates Ecclesiasticas, & in Episcopos eligi, *Covarr. c. l. n. 24. Azor. cit. c. 13. q. 14. §. Preterea*, non autem possunt promoveri ad Cardinalatum, prout statuit Sixtus V. in Constitutione edita anno 1590. quæ incipit: *Postquam*, ut ex Sayro refert *Barbos. in Collect. in cit. c. Tanta, h. t. n. 24.* Quinto in Fideicommisso filius legitimatus per subsequens matrimonium excludit substitutum sub illa conditione, si absque liberis legitimis, & naturalibus, vel absque liberis ex legitimo conjugio susceptis, decesserit, *Covarr. c. l. n. 30. Azor. cit. c. 13. q. ult. Gabr. cit. concl. 1. n. 32.* Sexto gaudent parentum nobilitate, *Barbos. in cit. c. Tanta, n. 28.*

XXXVI. Quæritur 3. Quibusnam præterea casibus filii legitimentur per subsequens matrimonium? Resp. illegitimi, seu extra matrimonium nati, per subsequens matrimonium fiunt legitimi, etiamsi tale matrimonium non sit verum, sed tantum putativum, ut si quis ex consanguinea fornicario concubitu suscipiat filium, & postea ignarus consanguinitatis cum ea contrahat matrimonium, filius hic erit legitimus, ratione matrimonii, *Arg. c. pen. h. t. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. Gabriel in comm. concl. l. 6. de legit. concl. 1. n. 4. & 5.* de quo dictum supra. Secundo per talem legitimationem censentur legitimi filii antea nati, etiamsi tempore matrimonii extent filii legitimi, & naturales, *Gabriel c. l. n. 7.* Tertio etsi contrahentes matrimonium sint inæqualis conditionis, ut quia vir est nobilis, & honestus, fœmina autem vilis conditionis, aut meretrix, non enim Jure Cæsareo, nec Pontificio, matrimonium inter personas nobiles, & ignobiles est invalidum. *Covarr. c. l. n. 9.* & alii apud *Barbos. in cit. c. Tanta, n. 3.* Quarto per subsequens matrimonium clandestinum legitimatur proles antea concepta, modo fuerit validum, *Sanch. l. 3. dis. 44. n. 2.* uti est in locis, ubi Concilium Tridentinum non est receptum.

Quinto matrimonium contractum primum in articulo mortis, vel a sene decrepito habet vim legitimandi filios antea genitos, quia in *cit. c. Tanta*, generaliter ea vis vero matrimonio tribuitur, *Covarr. cit. c. 8. §. 2. n. 10. Sanch. l. 7. dis. 105. n. 5. & 6. Azor. cit. c. 13. q. 11.* Sexto, etiamsi matrimonium non fuerit consummatum, sed solum ratum, nihilominus illegitimus fit legitimus, ut docent plures apud *Barbos. in cit. c. 1. Tanta. n. 10.* Septimo, filii extra matrimonium nati per subsequens matrimonium legitimi fiunt, non obstantibus intermediis parentum nuptiis, ut si is, qui suscepit filios ex concubina, contrahat matrimonium cum alia fœmina, eaque mortua, in uxorem ducat concubinam, filii antea ex ea suscepti fiunt legitimi per subsequens matrimonium cum concubina contractum, non obstante matrimonio cum alia fœmina inito, antequam proles nasceretur, *Covarr. cit. §. 2. n. 15. Azor. cit. c. 13. q. 5.*

XXXVII. Quæritur 4. Quinam præterea sint effectus hujus legitimationis per subsequens matrimonium? Resp. talis legitimatus rumpit testamentum patris, perinde ac si natus esset post testamentum. Secundo filio sic legitimato debetur legitima, sicut filio legitime nato ex matrimonio. Tertio ob filios naturales legitimatos per subsequens matrimonium revocatur donatio omnium, vel majoris partis bonorum, sicut per supervenientiam liberorum. Quarto si ingressus Monasterium, suscipiat filium intra annum probationis, is legitimus efficitur, *Gabr. cit. concl. 1.*

XXXVIII. Quæritur 5. Quinam liberi per subsequens matrimonium non legitimantur? Resp. filius ex adulterio natus, qui a viro, vivente uxore sua, ex alia muliere est susceptus, non legitimatur, uxore mortua, per matrimonium initum postea cum adultera, sed manet spurius, & illegitimus, ut constat ex *cit. c. Tanta*, & supra etiam dictum fuit. Similiter si mulier, vivente adhuc marito suo, filium ex alio suscepit, hic filius per matrimonium cum adultero initum non legitimatur. Quod tamen communiter limitant, ut procedat, quando filius, sciente utroque parente, susceptus est ex adulterio; non autem si unus ex parentibus scivit, alter ignoravit: tunc enim bona fides alterius parentis ignorantis adulterium facit, ut filius ille legitimus fiat, subsecuto inter eosdem parentes matrimonio, ut constat etiam ex supra dictis. Si vero utroque parente scienta, filius ex adulterio susceptus sit, ille non legitimatur per subsequens matrimonium, quia matrimonium inter eos tempore conceptionis consistere non potuit, *Canis. in cit. c. Tanta, n. 9.* Plura de his videri possunt apud *AA. citt.*

§. VI.

De legitimatione illegitimorum facta per privilegium, seu concessionem Papæ.

Alius modus legitimandi est, qui fit per Rescriptum, seu privilegium Principis supremam potestatem habentis, per quam non solum naturales filii, sed etiam spurii, & ex damnato coitu geniti, ut ex adulterio, incestu, vel sacrilego concubitu cum Moniali, legitimis natalibus restituuntur; nam cum inhabilitas, seu defectus natalium, solo jure humano sit introductus, non Divino, aut naturali, decreto, seu voluntate Principis supremi tolli potest, *Azor. p. 2. Instit. l. 2. c. 14. Molin. tom. 1. de justit. tr. 2. in princ.*

XXXIX. Quæritur nunc 1. Quid sit legitimatio in genere, & quomodo a dispensatione, seu relaxatione differat? Resp. in eo differre, quod per legitimationem, seu restitutionem natalium consequitur quis omnia jura legitimorum, ita ut non tantum ex parte, sed ex toto sit legitimus; at per relaxationem, sive dispensationem non fit quis habilis ad omnia jura, quæ legitimis competunt, sed solum ad unum aliquem actum, vel ad certa quædam jura, ut ex communi docet *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 8. n. 1. Azor. cit. c. 14. q. 2.* Unde filius per privilegium Principis legitimus factus habetur pro legitimo, ita ut transeat in patriam potestatem, & habeat jus dicendi testamentum patris nullum, vel inofficiosum, & jus succedendi parentibus ab intestato, & ei debita sit legitima portio ex bonis parentum, sicut filiis ex legitimo matrimonio natis: secus est de eo, qui per dispensationem est effectus legitimus, ut succedat v. g. patri in certa portione hæreditatis; is enim non succedit patri ab intestato ut legitimus, *Covarr. in c. l. n. 3.*

XL. Quæritur 2. Qualis potestas legitimandi filios illegitimos competat Romano Pontifici? Resp. de hac agitur in *c. Per venerabilem, 13. h. t.* ubi talis casus proponitur: „ Quidam nobilis vir in Galliis, dimissa sua legitima uxore, „ aliam mulierem sibi ascivit, ex qua cum filios suscepisset, „ petiit a S. Pontifice, ut filios suos legitimaret, ne ipso „ mortuo natalium defectus dictis filiis suis objiceretur, & „ illi ab hæreditate sua repellerentur. Quod autem cum „ iis dispensari possit, ostendit Pontifex pluribus rationibus. „ Et primo quidem, quod Apostolica Sedes aliquando dispensaverit, non solum cum naturalibus, sed etiam cum „ adulterinis liberis, quoad actus spirituales, ut possent in „ Episcopos promoveri: ergo multo magis dispensare posse „ videbatur, & eos legitimare ad actus sæculares v. g. ad „ hæreditariam successionem, eos præsertim, qui præter „ Romanum Pontificem, alium Superiorem inter homines „ non recognoscunt; quod enim in majori conceditur, licitum etiam esse videtur in minori. Secundo idem probat a simili, quia per Episcopalem dignitatem liberatur „ filius a patria potestate (Auth. *Constitutio, quæ dignitatibus &c. §. Palam coll. 6. nov. 81.*) Item si Episcopus „ scienter servum alterius ordinet in Presbyterum, is liber efficitur, licet Ordinator satisfacere Domino teneatur, *c. Si servus 19. dis. 54.* nam monstrosum videretur, ut qui ad actus spirituales legitimus fieret, quoad „ actus sæculares illegitimus remaneret. Unde eo ipso quod „ in spiritualibus dispensatur, consequenter intelligitur etiam in temporalibus dispensatum; quo fit, ut si ad Ordines liberi legitimentur, censeantur quoque legitimati „ quoad successionem patris sui. Id autem in Patrimonio D. „ Petri Sedes Apostolica libere facere potest, in quo & „ Summi Pontificis, & summi Principis exercet potestatem. Tertio quia Rex Franciæ Reginam Francorum „ uxorem suam dimisit, & aliam superinduxit, ex qua liberos, puerum, & puellam suscepit: sicut ergo cum „ filiis Regis ejusdem Papa dispensavit, ita etiam cum filiis Nobilis illius, post dimissam legitimam uxorem susceptis videbatur ex benignitate Sedis Apostolicæ esse dispensandum. Ad hæc respondet Papa, exemplum Regis „ Francorum esse valde dissimile, Rex enim Franciæ a Legato Sedis Apostolicæ per sententiam (cui standum erat, „ donec contrarium probaretur, *Gl. hic V. Per sententiam.*) „ suis separatus. Sed iste Nobilis, temeritate propria, uxorem suam a se ablegavit (quod facere non debuit, etsi „ causa fuisset manifesta, cum talis separatio sit pœna, quæ „ non-

„ nonnisi per Judicem inferri debet, *Gl. hic V. Separasti.*) & Rex Franciæ, antequam ad eum prohibitio perveniret de non contrahendo cum secunda, aliam superinduxit, ex qua geminam prolem suscepit: sed iste Nobilis in contemptum Ecclesiæ aliam superinduxit. Præterea Rex Franciæ contra matrimonium impedimentum affinitatis objecit, & coram Legato Pontificio testes induxit, qui sententiam tulit, quæ reprobata fuit solum propter judiciarium Ordinem non servatum: at vero Nobilis iste nihil objecit, propter quod divortium ab uxore, sive ab ea separari deberet: nam etsi fides tori unum sit ex tribus bonis conjugii: non tamen ipsius violatio conjugale vinculum dissolvit, quia in nullo casu dissolvitur matrimonium per carnalem copulam consummatum, de quibus infra *Tit. 19. Gl. hic V. Violasset.* Et utrum filii Regis ex alia muliere suscepti legitimi fuerint, vel illegitimi, non immerito dubitari potest, quamdiu pendet quæstio affinitatis oppositæ: quia si affinitas opposita fuerit probata, apparebit, quod quæ prior dimissa fuit, non erat legitima uxor Regis, & per consequens apparebit, alteram superinductam esse legitimam uxorem, & filios ex ea susceptos esse legitimos. Præterea cum Rex Superiorem in temporalibus nullum recognoscat, poterat se sine injuria alicujus Sedi Apostolicæ subjicere (*l. Est receptum 14. ff. de jurisdict.*) in quo videri posset aliquibus, quod per se ipsum, non tanquam pater cum filiis, sed tanquam Princeps cum subditis posset dispensare: iste vero Nobilis alius est subjectus.

„ His igitur rationibus permotus Papa dispensavit cum filiis Regis Franciæ, occasione etiam sumpta, tam ex Veteri, quam Novo Testamento, quia Papa non solum in patrimonio Ecclesiæ, in quo plenam habet potestatem in temporalibus, sed etiam in aliis Regionibus, certis causis inspectis, casualiter temporalem jurisdictionem exercet; non tamen vult præjudicare alieno juri, & hoc ostendit per legem Veteris Testamenti Deuteron. *c. 17. Vers. 5. & pluribus seqq.* Et tandem exponit auctoritatem illius loci Deuteronomii, quid per illum sit intelligendum. Quia vero per Deuteronomium lex secunda, seu nova significatur ex vi vocabuli (quia lex nova interpretatur antiquam, *Gl. hic V. Ex vi vocabuli.*) quod ibi decernitur, etiam in novo Testamento debet observari: Locus autem judicii, quem elegit Dominus, Apostolica Sedes est, quæ nunc est Roma) Unde fugiens Petrus jussus est redire a Christo ei apparente ad Vicarii Christi judicium, qui habet alios Sacerdotes officii sui Coadjutores. Subjungitur postea, tria esse judicia distinguenda, primum inter sanguinem, & sanguinem (per quod denotatur causa criminalis fori civilis) & inter lepram, & lepram, per quæ verba denotatur causa criminalis fori Ecclesiastici (ut existimat *Abb. hic n. ult.*) medium autem inter causam, & causam, quod ad utrumque refertur, tam Ecclesiasticum, quam sæculare forum, in quibus si quid fuerit difficile, vel ambiguum, ad judicium Sedis Apostolicæ est recurrendum, cui qui contempserit obedire, mori debet (id est, per sententiam excommunicationis, velut mortuus a communione fidelium separari) Huc pertinet illud Pauli 1. *Cor. 6. Nescitis, quoniam Angelos judicabitis, quanto magis sæcularia*, ubi hujus potestatis plenitudinem exponit.

„ Denique concludit Papa Innocentius III. licet cum filiis dictis Regis, de quibus, an legitimi fuerint, ab initio dubitabatur, duxerit dispensandum: quia tamen tam lex Mosaica, quam Canonica (locis a *Gl.* hic allegatis *V. Canonica*) sobolem ex adulterio susceptam detestatur (nisi cum ea fuerit dispensatum, *Gl. hic V. Detestatur.*) dicente Domino, quod Mamseres, & spurii usque ad decimam generationem, non intrabunt Ecclesiam, & Canon vetat tales ad Sacros Ordines promoveri (*c. Cum in cunctis. 7. de Elect.*) sæculares vero leges, non solum repellunt eos a successione paterna, sed etiam negant ipsis alimenta (*Auth. licet patri C. de natur. lib. & Auth. Ex Complexu. C. De incest. nup.*) ideo Papa petitioni illius nobilis non duxit annuendum, scilicet ut dispensaret cum illius filiis illegitimis, eosque legitimaret.

XLI. Pro intellectu hujus prolixi, & difficilis, ac famosi cap. notandum 1. S. Pontifex habet potestatem legitimandi quoscunque illegitimos, non solum quoad Ordines Ecclesiasticos, aliaque spiritualia, ubique terrarum: sed etiam quoad successionem hæreditatis in bonis temporalibus, in terris temporali suæ jurisdictioni subjectis; idque probatur ex eo, quia S. Pontifex in subjectos sibi temporaliter, Supremi Principis auctoritatem exercet, ut habetur in hoc cap. §. *Id autem in patrimonio*: Supremum autem Principem, qui in temporalibus Superiorem non agnoscit, posse supplere defectum natalium certum est, ut infra dicetur.

Notandum 2. Causæ difficiles, & ambiguæ, seu dubiæ ad Judicium Sedis Apostolicæ, cui Romanus Pontifex præest, deferendæ, sunt, ut auctoritate *Deuteron. c. 17.* probatur in hoc cap. præsertim vero quando agitur de vero sensu, & interpretatione SS. Scripturarum, ut definivit Concilium Tridentinum *Sess. 4. de editione, & usu SS. Librorum §. Præterea.*

XLII. Sed jam hic ulterius quæritur 3. an Pontifex dispensando in radice matrimonii, id est, ab initio irriti, ob impedimentum Jure solum Canonico inductum, possit illegitimam prolem legitimare, etiam quoad officia sæcularia, & successionem bonorum temporalium, in locis Papæ temporaliter non subjectis: id est, an possit efficere, ut legitimatio illa retrotrahatur ad tempus, quo id matrimonium invalide contractum fuit, ita ut censeatur, quasi a principio valide initum fuisset, mediante illa dispensatione. Plures negant, sed communior, ac verior sententia habet, Pontificem id posse, non quidem directe, sed indirecte, ut docet *Abb. in cit. c. Per venerabilem. n. 20. Alex. de Nevo ibid. num. 18. Sanch. l. 8. de matr. dis. 7. num. 4.* & alii apud ipsum. Ratio est, quia radix, & origo, ex qua oritur, ut proles sit illegitima, adeoque incurrat damna illegitimitatis, sive Ecclesiastica, sive civilia, est lex Ecclesiastica, quæ statuit impedimentum dirimens matrimonium inter consanguineos, & affines intra quartum gradum, quo sublato, matrimonium fuisset validum, & proles legitima. At vero Papa potest suam legem irritare, & revocare, non tantum quoad imposterum secuturos effectus, ne inveniantur; sed etiam quoad secutos, eosdem abolendo, ac si lex edita non fuisset, ut constat ex *Clem. Quoniam. un. de immunit. Eccles.* ubi Clemens V. revocat quasdam Constitutiones Antecessorum, etiam quoad effectus antea productos, ibi: *quicquid ex eis secutum est, vel ob eas, penitus revocamus, & eas haberi volumus pro infectis.* Similiter ergo si Pontifex dispensando tollat, & revocet impedimentum dirimens matrimonium, abrogando legem Ecclesiasticam statuentem tale impedimentum, facit ut dispensatio retrotrahatur ad initium matrimonii, ac si ab initio fuisset validum, nullo impedimento dirimente existente, tunc vero proles esset vere legitima quoad omnia. Quare non dicimus, Pontificem posse efficere, ut matrimonium ab initio invalidum, ex tunc fuerit validum, vel nunc incipiat valere, absque novo contrahentium consensu; vel ut ea ex non sint secuti effectus Jure Civili statuti in illegitimos, sed id solum dicimus, posse Pontificem, dispensando in impedimento matrimonii a se inducto, revocare, & tollere omnia damna jure humano illata ob illegitimitatem, ac in eum statum prolem restituere, quem haberet, si ex matrimonio valido nata fuisset. Durante enim Legis Ecclesiasticæ valore, cui tanquam fundamento illegitimitas, & cætera damna innitebantur, illa omnia corruunt. Quamvis ergo non possit Pontifex directe dispensare in effectibus illegitimitatis ex jure Civili provenientibus: potest tamen indirecte & per quandam consequentiam, tollendo legem suam Ecclesiasticam per dispensationem, ex qua tanquam fundamento illa omnia pendebant, *Sanch. c. l. n. 4.*

XLIII. Hinc infertur 1. Si proles suscepta fuit, nullo præcedente matrimonio inito, ex culpa manifesta fornicarie, non potest Pontifex eam, ne indirecte quidem, legitimare quoad sæcularia, & temporalia extra loca suæ temporali jurisdictioni subjecta, quia cum nulla adsit radix matrimonii, in qua directe dispensando, indirecte, & per consequentiam legitimet prolem, reipsa directe legitimaret ad temporalia: quia sicut Princeps sæcularis nequit legitimare, quoad Ecclesiastica, cum careat jurisdictione Ecclesiastica: ita nec Pontifex directe, quoad bona temporalia, cum non habeat jurisdictionem temporalem, extra loca suæ jurisdictioni subjecta, nisi indirecte, ad supplendam negligentiam Principum sæcularium, quando id exigit bonum spirituale, *Sanch. l. 8. de matr. dis. 7. n. 1. & 7.* Infertur 2. neque potest Pontifex indirecte legitimare, quoad temporalia & sæcularia, quando tale matrimonium irritum fuerat ob impedimentum juris Divini, & naturalis, quia illud nequit Pontifex dispensando tollere, *Sanch. c. l. n. 8.*

Porro posse Papam legitimare illegitimos, etiam in Terris Imperii, vel ex eo patet, quia legitimare est actus jurisdictionis voluntariæ, qui exerceri potest, etiam in non subditum, & extra proprium Territorium, *Abb. in cit. c. Per venerabilem. numer. 22. h. t.* Addit tamen *Azor. cit. c. 14. q. 6. §. Meo judicio*, etsi Romanus Pontifex habeat absolute, & simpliciter potestatem legitimandi quoscunque illegitimos, etiam quoad successionem in hæreditate, ac bonis parentum, & in Terris alienis, non tamen solere id facere in locis extra Patrimonium B. Petri, quia non vult temporalibus, & civilibus se ingerere, & immiscere.

§. VII.

De potestate legitimandi illegitimos, quæ competit sæcularibus Principibus.

XLIV. Quæritur 1. Penes quem sit potestas restituendi aliquem legitimis natalibus? Resp. 1. Imperatorem, & alii Principes, qui in temporalibus Superiorem non habent, possunt quosvis illegitime natos legitimos facere; idque ei concessum est in signum specialis privilegii, *Auth. Quib. modis natur. effic. & cap. §. Illud, Abb. in cit. c. Per venerabilem. numer. 27. h. t.* Alii vero Principes inferiores non possunt legitimare eos, qui sunt extra matrimonium nati: quamvis eos possint ad certa quædam jura, & bona habiles facere, verbi gratia Episcopus ad Ordines minores eos promovere, & ad simplicia beneficia, *Azor. p. 2. l. 2. c. 14. q. 5.*

Resp. 2. Etsi Imperator, Rex, vel alius Princeps supremam in temporalibus potestatem habens possit restituere legitimis natalibus, & facere habilem filium naturalem vel spurium ad dignitates, honores, munera, & officia publica sæcularia: non tamen, nec indirecte quidem, potest legitimare prolem susceptam ex irrito matrimonio

quoad

quoad spiritualia, ut capax sit Ordinum, aut bonorum Ecclesiasticorum, *Azor. c. l. q. 7. Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 6. dub. 4. n. 87.* Nam quia Princeps sæcularis non habet jurisdictionem spiritualem, nec potest impedimenta dirimentia matrimonium constituere, saltem inter Christianos, ut supra dictum, non potest in eis dispensando ea tollere, ut matrimonium irritum reddatur validum, & proles ex eo suscepta legitimetur.

XLV. Quæritur 2. Quænam exprimenda sint in petitione legitimationis, ne impetratio judicetur subreptitia? Resp. exprimi debere omne id, quod impediret, quominus Princeps naturalem, vel spurium restitueret natalibus: vel saltem impediret, ne cito, & facile restitueret. Unde exprimi debet qualitas, & conditio filii naturalis, vel spurii, an natus sit ex adulterio, incestu, vel sacrilegio: item an ex adulterio duplici, seu geminato, videlicet ex patre conjugato, & matre uxore aliena, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 9. n. 1. & seqq.* Item si ex incestu, an natus sit ex sorore, vel filia, ea nuru, matre, vel uxore fratris, *Azor. c. l. q. 8.* apud quem plura de his videri possent.

XLVI. Quæritur 3. An in petitione legitimationis sint Agnati, & cognati ipsius parentis vocandi? Resp. ad legitimationem filii, quæ fit, patre vivente, non sunt necessario vocandi agnati, & cognati ipsius, modo ipse pater consentiat, quia hic potest libere de bonis suis disponere. At vero filius naturalis tantum non potest legitimari a Principe, nisi filii naturales, & legitimi vocentur, quia id cederet in magnum eorum præjudicium, ex eo quod legitima portio eis debita diminueretur; mortuo vero patre, non potest filius illegitimus legitimari, nisi vocentur ipsius successores ab intestato, quibus jus succedendi in bonis ipsius quæsitum est, *Covarr. cit. c. 8. §. 9. n. 7. & 9. Azor. c. l. q. 10.* Imo etiam vivente, & annuente patre, non potest filius naturalis, vel spurius legitimari, auctoritate Principis, nisi filii naturales, & legitimi ipsius patris consenserint, quia legitima portio eis debita minueretur, absque eorum consensu, *Covarr. c. l. Azor. c. l. q. 11.*

XLVII. Quæritur 4. An cum Princeps aliquem legitimum facit, vocandus sit is, qui est substitutus sub illa conditione, si absque liberis pater hæres institutus decesserit? Resp. vocandum esse, *Covarr. c. l. n. 8. Azor. cit. l. 2. c. 15. q. 1.* quia non censetur Princeps tale privilegium concedere, cum damno substituti. Præterea si filii legitimi, & naturales extent, censetur Princeps filium naturalem, vel spurium legitimum reddere, etiamsi ex eo minuatur legitima eorum portio, dummodo dum petitur a Principe legitimatio, facta sit mentio filiorum naturalium, & legitimorum, quia pater, dum vivit, potest ob justas causas id petere, ac proinde potest id Princeps concedere; secus si non fiat illorum filiorum mentio, *Covarr. c. l. Azor. cit. c. 55. q. 4.* Plura de his videri possunt apud *DD. cit.*

XLVIII. Illud postremo hic addendum, quod filii illegitimi dicuntur legitimari, & fieri legitimi, non quod, postquam fuerunt illegitimo coitu nati, fiant nati ex legitimo coitu, cum ad præteritum non detur potentia, & factum infectum fieri nequeat: sed dicuntur legitimari, quatenus damna, quæ filii illegitimi incurrunt, per legis dispositionem, vel Superioris habentis auctoritatem legis tolluntur, *Tanner. c. l. n. 82.*

§. VIII.

De probatione legitimitatis natalium.

XLIX. De hac igitur in primis in *c. Transmissæ 3. h. t.* ubi talis casus proponitur: Cum N. quendam puerum „ usque ad juventutem nutrivisset, cohabitante ibi M. „ quam sibi postea in uxorem desponsavit, & filios ex ea„ dem suscepit, his paternam hæreditatem petentibus, „ prædictus juvenis contradixit, gerens se pro filio, & „ hærede, quamvis a vicinia filius eorum spurius crede„ batur (id est, non legitimus, vel naturalis, quia forte „ susceptus fuit ex alia muliere, ante matrimonium, vel „ eo derente, & sic proprie spurius erat, *Gl. hic V. Spurius*) Verum prædicti, vir, & mulier juvenem illum esse „ suum spurium, aut legitimum filium negabant, sed di„ cebant, quod eum, intuitu pietatis, nutrivissent. Quæ„ stio igitur ad Archiepiscopum Rothomagensem fuit dela„ ta, qui dictum juvenem, eo quod juri stare coram se „ nolebat, excommunicationis vinculo obstrinxit. Consul„ tus Pontifex respondit, quod in hoc casu standum sit „ verbo viri, & mulieris, nisi certis indiciis, & testibus „ constiterit, dictum juvenem esse filium eorum.

L. Notandum 1. Ex eo, quod aliquis sit nutritus in domo alicujus, non probatur ille filius, nec tenetur ille, in cujus domo est nutritus, & educatur, instituere eum hæredem, ut filium; nam sæpe nutriuntur, & educantur in domo, qui non sunt filii, sed pietatis causa, vel ob aliam *Abb. hic n. 2.* Si vero educatio, & alimenta præstentur alicui tanquam filio, tunc filiatio ex eo recte probatur, *Barbos. in Collect. hic n. 3.*

Notandum 2. Etsi in probanda filiatione multum valet communis fama viciniæ, non tamen sola sufficit, sine aliis adminiculis, & præsumptionibus, quia fama semiplenam solum probationem facit, non plenam, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. cap. 8. §. 3. n. 9.* Unde etsi fama viciniæ stat pro filiatione, si tamen dictum, seu testimonium parentum sit in contrarium, statur assertioni eorum, ut patet ex hoc cap. & ibi tradit *Abb. n. 3.* quamvis ex sola negatione parentum non debeat is, qui est in possessione filiationis, privari jure filiationis, nec excludi ab hæreditate paterna, *Abb. ibid. n. 4. Alex. de Nevo n. 6.*

Notandum 3. Si parentes negent, aliquem esse filium suum, illi credendum est, quia non est verisimile, quod parentes negabunt, aliquem esse proprium filium, cum nullus affectus vincat paternum, *l. Cum furiosus 7. post princ. C. de Curat. furios.* nisi ex indiciis, & testibus expresse probetur contrarium: non tamen filius tenetur credere parentibus negantibus ipsum esse filium, si sit in possessione filiationis, & prius tractatus fuerit ut filius *Vivian. in Ration. hic.*

Notandum 4. Filiatio ex tribus plene probatur. 1. Si ex viro, & uxore, vel concubina domi retente sit natus. 2. Si pater eum filium nominavit, & pro tali agnovit, & tractavit. 3. Si ex communi viciniæ fama semper pro filio fuit habitus, *Barbos. in Collect. hic n. 2.*

Notandum 5. Ex confessione, & nominatione parentum vere principaliter, & propter se facta, concurrentibus aliis indiciis, plene probatur filiatio, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 3. n. 7. Barbos. hic in Collect. n. 4.* Videri possent, quæ de probatione filiationis dicta sunt *l. 2. Decret. Tit. 19. §. 7. in c. Per tuas 10. de probatione.*

LI. Præterea in *c. Pervenit 11. h. t.* refertur quod qui„ dam, post mortem parentum Luciæ viduæ, nitebantur „ eam ab hæreditate paterna excludere, eo quod non fuis„ set ex legitimo matrimonio nata: ipsa vero dicebat, „ quod inter G. patrem suum, & A. matrem suam Ma„ trimonium legitime fuit celebratum, & quamdiu vixe„ runt, quiete simul permanserunt, sine reclamatione; & „ ideo legitima debeat judicari. Re delata ad Cælestinum „ III. is mandavit quibusdam, ut si ita est, dictam vi„ duam legitimam pronuncient, *Gl. hic in casu.*

LII. Ubi notandum, ut aliquis habeatur illegitimus, non satis est, ut probetur matrimonium inter parentes fuisse invalidum, sed necesse est, ut probetur, parentes, mala fide, contraxisse matrimonium: seu convenisse, prout sumitur ex hoc c. & docet *Suar. dis. 50. de censur. sec. 4. n. 10.* Ratio est, quia bona fides parentum, & auctoritas, seu approbatio Ecclesiæ, in cujus conspectu publice fuit contractum matrimonium, hoc operantur, ut quamvis postea impedimentum dirimens in tali matrimonio detegatur, ac proinde illud invalidum fuerit, debeat tamen in favorem prolis susceptæ, ea legitima judicari, ob bonam fidem parentum, & quia tale matrimonium in facie Ecclesiæ validum existimatum fuit. Secus est, si parentes mala fide in facie Ecclesiæ contraxissent; tunc enim proles illegitima censeretur; præsumitur autem bona fides, eo ipso, quod in facie Ecclesiæ parentes contraxerunt, nullo contradicente, nec Ecclesia inhibente, nisi mala fides probetur, *Hostiens. hic V. Legitime Vivian. hic in Ration.*

LIII. Porro ulterius quæritur, quibus modis possit probari legitimitas natalium? Resp. Etsi filiatio quoad patrem difficulter probari possit, quia is non est certus, potest tamen, ac debet, qui asserit, se legitimum filium esse, id probare. 1. Si doceat, parentes suos contraxisse publice, & in facie Ecclesiæ. 2. Si probet, quod communi opinione viciniæ, habebantur, quod erant maritus, & uxor. 3. Si probet, quod parentes se tractabant, ut maritus, & uxor; sola autem fama, seu communis opinio viciniæ non sufficit ad probandum matrimonium legitimum, nisi constet, vel probetur, quod parentes etiam tractabant se invicem ut conjuges: quamvis aliqui putent sufficere probare solam famam, sine tractatu, saltem mortuis parentibus *Alex. de Nevo hic n. 8. & 9.* apud quem plura de hoc videri possunt, & alios DD.

LIV. Postremo in *c. Per tuas 12. h. t.* alius casus, huc „ pertinens proponitur: nam cum quidam R. nomine, ex „ quadam muliere, quam major pars viciniæ credebat es„ se ipsius concubinam, prolem suscepisset, & quandam „ post, eaque defuncta, aliam in uxorem duxisset, & illa „ concubina alium in maritum accepisset, progressu tem„ poris, idem R. in præsentia multorum, proprio jura„ mento firmavit, quod eam, quam habere videbatur pro „ concubina, prius affidaverat (idest, fidem ei dederat, „ quod eam ducturus sit in uxorem, *Gl. hic V. Affidaverat:*) & post fidem datam Prolem ex ea suscepit. Tandem „ cum in extremis ageret, illum, quem ex ea susceperat, „ legitimum filium appellans, in testamento hæredem in„ stituit. Sed cum dubitaretur, an filius sic susceptus esset „ legitimus hæres ipsius R. & ad ejus hæreditatem admit„ tendus, commissum est cuidam Judici (vel Episcopo) ut „ de hoc cognosceret. Ille vero præter id, quod ex qua„ dam Decretali Alexandri III. habetur (in *c. Transmissæ 3. h. t.* ubi dicitur, standum esse verbo viri, & mu„ lieris) testes recepit a filio prædicti R. productos, per quos „ legitime comprobavit, dictum R. matrem ipsius affidasse „ (antequam illum ex ea suscepisset, *Gl. hic V. Affidasse*) & „ ita illum pronunciavit legitimum hæredem ipsius R. Con„ sultus Papa Innocentius III. & considerans, quod plus „ sit, quod in veritate agitur, quam quod simulate „ concipitur, respondet: licet dictus R. videatur, quod „ cum dimissa ea, quam ut concubinam habuerat, ad a„ lias nuptias transivit, ipso facto denegaverit matrimo„ nium, quod inter eos initum fuerat, quia tamen des„ ponsatio per legitimos testes probata fuit, sive fuerit fa„ cta per verba de præsenti, sive per verba de futuro, carna-

„ li co-

" ... si copula subsecuta: idem Papa innitens, non tam Decretali Alexandri, quæ in casu simili loquitur, quam productis probationibus, Judicem illum legitime processisse pronunciat, ejusque sententiam auctoritate Apostolica confirmat.

LV. Hinc patet, quod statur dicto testium probantium aliquem esse legitimum, quamvis fama viciniæ, & tractatus parentum habeant contrarium, *Abb. hic in Summa*, & alii Canonistæ communiter: Ratio est, quia quando duæ præsumptiones contrariæ hinc inde concurrunt, standum est fortiori, & illi in dubio, quæ favorabilior est. At vero probatio per testes est fortior, quia est plena, & sufficiens, c. *Cum causam. 37. de testib.* Fama vero viciniæ non probat plene, & sufficienter, c. *Tam litteris. 33. eod.* Imo etiam depositio testium præfertur tractatui parentum, quia per testes fit vera probatio: ex tractatu autem parentum resultat solum probatio præsumptiva, *Alex. de Nevo hic n. 3.* & ille potest esse fictitius, & tunc non debet prævalere contrariæ probationi, quia plus est, quod in veritate agitur, quam quod simulate concipitur, ut hic dicitur. Item causa legitimitatis filiorum est favorabilis, *c. pen. h. t.* ideoque plus credendum est depositioni testium in favorem legitimitatis, quam famæ viciniæ, & tractatui parentum contra prolis legitimitatem, *Vivian. in Ration. hic.*

LVI. Ubi præterea notandum 1. Ad probandum aliquem esse legitimum, satis est probare, quod fama, seu opinio viciniæ, vel majoris illius partis, habebat parentes illius fuisse legitimo matrimonio conjunctos: sicut & e contrario, ad probandam illegitimitatem alicujus sufficit probare, secundum opinionem viciniæ, parentes illius fuisse concubinarios. *Abb. hic n. 2. & Alex. n. 2.*

Notandum 2. Dicto parentum super filiatione non statur, etiam cum juramento, si tractatus eorum præcedens, & fama viciniæ sit in contrarium, idque etiamsi fiat in extremis, ut si quis in infirmitate instituat filium hæredem, & ipsum nominet filium, *Abb. hic n. 3. Alex. n. 4.*

Notandum 3. Eo ipso, quod quis filium naturalem in ultima voluntate filium nominat, & hæredem instituit, censetur eum legitimasse, *Auth. Item si quis. C. De natural. liber.* si alios legitimos filios non habeat, *Gl. hic V. Filium.*

Notandum 4. Casus, de quo agitur in *c. Transmissæ. 3. h. t.* quod est Alexandri III. est dissimilis casui hujus cap. Nam ibi parentes testimonium ferebant contra illum, qui dicebat, se esse eorum filium: hic vero pro ipso filio, cui multum prodest dictum parentum; deinde ibi negabatur filiatio, hic qualitas legitimationis. Item hic factum contradicebat verbo, non autem ibi. Denique hic assertio viri tantum, ibi viri, & mulieris, *Gl. fin. hic juncta Gl. Margin. ibi. C. Joann. Andr. ibid. in fine*, & ideo merito non debet stari dicto patris, *Abb. hic in fine.*

TITULUS XVIII.

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSUNT, VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.

Quia in præcedentibus dictum est, qualiter matrimonium contrahatur, & qualiter impediatur; nunc agendum est qualiter separetur, ac dissolvatur, adeoque de matrimonii separatione, sive divortio. Sed quia ad divortia pervenitur per accusationes, & testimonia; ideo ante tractatum de divortiis præmittitur iste Titulus de illis, qui matrimonium accusare possunt, & contra illud testificari. Continet autem duas partes, nempe qui sint idonei accusatores matrimonii, & qui idonei testes contra illud, Abb. in Rubrica hujus Tituli.

§. I.

Quinam admittantur ad accusandum matrimonium, vel testificandum contra illud?

I.

Assertio 1. Si accusetur matrimonium, sive contra illud agatur, tanquam illegitime contractum, vel agitur ad separationem tori, v. g. propter adulterium; & tunc admittitur ad accusandum solum conjux innocens, quia hujus tantum interest, non autem alterius. Vel agitur ad separationem vinculi matrimonialis: & hoc casu, si accusetur matrimonium, propter impedimentum consanguinitatis, primo omnium admittuntur parentes, & his deficientibus, proximiores consanguinei, cum agitur de impedimento consanguinitatis. Post cognatos autem admittuntur ad accusandum extranei, & inter hos præferuntur maturiores, & antiquiores e vicinia, quibus consanguinitas nota est, *c. 1. & 2. caus. 35. q. 6.* nisi subsit tale impedimentum dirimens, cui contrahentes possunt renunciare, ut est impedimentum erroris circa conditionem, seu statum, ut quia liber ignorans contraxit cum ancilla, vel e contra libera cum servo; nam hoc casu nullus, præter liberum, & liberam, ad accusandum admittitur, cum hunc errorem sibi invicem remittere possint, & de novo in matrimonium consentire, *c. 2. de conjug. servor.* Item si matrimonium accusetur propter impotentiam, ut quia alter conjux est impotens ad exercendum actum conjugalem, ratione frigiditatis, vel maleficii, vel alterius impotentiæ; tunc enim nullus alius ad accusandum matrimonium admittitur, quam ipsi conjuges, quia horum tantum interest dissolvi tale matrimonium, & ipsi rursus cohabitare possunt, si non ut veri conjuges, saltem ut frater, & soror, *c. Consultationi. 4. de frigid. & malef. Abb. in Rubric. h. t. Henric. Canis. ibid. in princ.*

II. Assertio 2. Omnes, qui sunt idonei, & admittuntur ad accusandum matrimonium, admittuntur etiam ad ferendum testimonium contra illud, vel pro illo, dummodo alias sint idonei ad testificandum, *Innoc. hic in princ. n. 1. & Abb. in Rubr.* Unde sive agatur de matrimonio conjungendo, sive dissolvendo, parentes, & consanguinei sunt idonei testes super consanguinitate, prout sumitur ex *c. Videtur 3. h. t.* ubi Papa Clemens III. rescribit, parentes, fratres, & cognatos utriusque sexus, in testimonium suorum ad matrimonium conjungendum, vel dirimendum admitti debere, tam secundum antiquas consuetudines, quam leges (Canonicas, *Gl. hic V. Legibus*) Ideo enim maxime parentes, & si hi defecerint, proximiores cognati admittuntur, quia unusquisque suam genealogiam, cum testibus, & chartis, tum etiam ex recitatione Majorum scire laborat: illi enim recipi debent in testes, qui melius sciunt (consanguinitatem scilicet) & quorum interest, ita ut si non interfuerint, & consensum non præstiterint, secundum leges (Civiles, *l. 2. ff. de ritu nupt.*) nullum sit matrimonium (secus secundum Canones, ut supra dictum). Quod vero dicitur, patrem non recipi (in testem) in causa filii, nec filium in causa patris, illud verum est in criminalibus causis, & contractibus: sed in matrimonio conjungendo, vel disjungendo, ob ejus prærogativam, & favorem, in testes admittuntur.

III. Notandum 1. In causa matrimoniali, sive agatur de conjungendo, sive separando matrimonio, parentes, & consanguinei utriusque sexus, & utriusque conjugis, sunt idonei testes, imo aliis præferuntur, quia præsumitur illos habere planam notitiam, tam consanguinitatis, quam contracti matrimonii; nam utrumque scire magis ad eos spectat, quam ad extraneos; idque procedit, non solum si agatur de probanda consanguinitate, sed etiam de probando contractu matrimonii, ut communiter intelligunt DD. *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo n. 2.*

Notandum 2. Ille, cujus interest scire, præsumitur melius informatus de re, & talis testis præferendus est alii extraneo, & præ cæteris examinari debet.

Notandum 3. Pater non est regulariter idoneus testis in causa filii, *c. Si testes. 3. §. Testis idoneus, caus. 4. q. 3. l. Testis. 9. ff. de testib.* quia ejus testimonium est suspectum, & vice versa, quod est verum in causis criminalibus, & contractibus; pater tamen potest esse testis in matrimonio, nisi sponsus sponsam divitiis, aut nobilitate multum superaret, & multo magis si sponsum sponsa; tunc enim testimonium parentum esset suspectum, sive quæratur de consanguinitate, sive an matrimonium fuerit contractum, *Abb. hic n. 6.* ubi in fine addit, quod non potest dari certa regula, an & quando credendum sit testimonio parentum in causa matrimoniali, sed id relinquendum esse arbitrio judicantis, ut ex circumstantiis deprehendat, an eorum testimonium sit suspectum, *l. 3. ff. de testib.*

Similiter si quæratur, an admittantur parentes ad testimonium ferendum super matrimonio, nulla fit distinctio, sive procedatur super consanguinitate sive alio impedimento, in quo militat eadem ratio, *Alex. de Nevo hic n. 11.*

Notandum 4. In causa matrimoniali idem potest esse accusator, & testis, *Si duo. 4. c. De parentela. 5. & c. Episcopus. 7. caus. 35. q. 6.* Idque intelligitur verum, cum quæritur de consanguinitate conjugum, *Innoc. hic in princ. n. 2.* Quod tamen *Abb. in Rubrica hujus Tituli* tunc procedere ait, si quis non tanquam accusator, sed denunciator impedimentorum datur ad judicium: tunc enim, si Judex ex Officio inquirat, etiam is, qui denunciavit, simul potest esse testis, *c. Cum in tua. 27. de sponsalib. c. In omni. 4. de testib.*

§. II.

Quinam ab accusatione matrimonii sunt repellendi?

IV. Imprimis qui matrimonium accusat, propter quæstum, repelli debet, prout sumitur ex *c. Significante 5. h. t.* Nam cum M. duxisset legitime (id est in facie Ecclesiæ, & bona fide, ac nemine contradicente, *Gl. hic V. eod.*) in uxorem S. & mater ipsius nitebatur matrimonium accusare (allegando impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud inter ipsos conjuges) ut ab eo (sponso) pecuniam extorqueret: & licet voluntati suæ non possent prava opera respondere (quia non potuit probare, quod intendit, *Hostiens. hic V. Opera*) nihilominus voluit habere pecuniam, ut ab accusatione desisteret. Quare mandavit Pontifex Judicibus delegatis, ut si ita est, dictam mulierem ab accusatione matrimonii repellant, & ei super hoc silentium imponant, quia malitiis hominum non est indulgendum.

V. Hinc patet, quod repellitur accusator matrimonii propter turpem quæstum. Idque procedit etiam in omni alio accusatore, *Gl. hic. V. Repellentes.* quin imo Judex ex Officio potest, non tantum accusatores matrimonii: ut in casu hujus cap. propter periculum animarum, sed etiam alios accusatores repellere, parte non opponente, *Abb. hic n. 4.* Porro quod ista mulier instituerit accusationem ma-

matrimonii, quæstus causa, probari potuit, tum per mediatores, per quos conabat tractari, ut sibi daretur pecunia, & ipsa desisteret ab accusatione: tum per testes, quos ipsa corrumpere conabatur, ob dictam causam, *Hostiens. hic §. Sed. quomodo. & Abb. n. 5.*

VI. Præterea repellitur ab accusatione matrimonii contracti, qui tempore præmissæ denunciationis, sciens, impedimentum dirimens, tacuit, & illud non manifestavit, nisi denunciationem probabiliter ignorarit, vel juret, se postea primum in ejus notitiam devenisse, & quod nihil malitiose objiciat contra matrimonium, prout constat ex *c. Cum in tua 6. & ult. h. t.* ubi Papa Clemens III. ita rescribit: Si post contractum matrimonium appareat aliquis accusator, qui non prodiit in publicum, quando banna, seu denunciationes, secundum consuetudinem, in Ecclesia edebantur: tempore autem denunciationis ipse extra Diœcesin existebat: vel ea ad illius notitiam pervenire non potuit, ut quia gravi infirmitate tunc laborabat: vel quia tunc sanæ mentis non erat: vel in tali erat ætate, ut ad talia comprehendenda ejus ætas non sufficeret, vel ex alia legitima causa impeditus fuerat; tunc enim accusatio debet admitti: alioquin tanquam suspectus debet repelli, quia præsumptio est contra ipsum, quod denunciationem publice factam, dum in Diœcesi existebat, non ignoraverit: nisi proprio juramento firmaverit, se postea ea, quæ objecit, didicisse, & ad hoc ex malitia non processisse: & tunc, etiamsi didicisset ab illis, qui tempore denunciationis siluerunt, non debet ei claudi, seu negari aditus ad accusandum, quia etsi illi ab accusatione repellendi forent, propter culpam silentii: iste tamen repelli non debet, cum culpabilis non existat.

VII. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. banna, seu denunciationes debent fieri in Ecclesiis, antequam contrahatur matrimonium, nempe ut scientes impedimentum Canonicum matrimonii inter contrahentes, illud intra tempus præfixum deferant, *Alex. de Nevo hic n. 3.* ideoque si quis, post tempus denunciationi præfixum, accuset matrimonium, rejicitur ab accusando, quia suspectus habetur, quod rem in tempus contracti matrimonii malitiose differendo velit impedire matrimonium postea contractum, *Henric. Canis. hic. n. 1.*

Notandum 2. Existens in Diœcesi præsumitur habere notitiam eorum, quæ publice fiunt in civitate & banna, seu Edicta, quæ fiunt publice in civitate, afficiunt omnes existentes in Diœcesi, ita ut omnes præsumantur ea scire, *Abb. hic n. 2. & Alex. num. 4.*

Notandum 3. Tres sunt casus, in quibus regulariter præsumitur ignorantia eorum, quæ palam fiunt in civitate. Primus est, si quis existebat tunc temporis extra Diœcesim. Secundus est, si quis tunc erat in tenera adhuc ætate, ita ut non posset gesta intellectu comprehendere. Tertius, si ex infirmitate patiebatur defectum usus rationis. Idemque dicendum de alia causa legitima, ut quia erat excommunicatus tempore denunciationis, & sic non fuisset admissus ad accusationem matrimonii: nisi tamen fuisset in mora petendi absolutionem, *Abb. hic, n. 3. & Alex. n. 5.*

Notandum 4. Facilius admittitur accusans matrimonium contrahendum, quam jam contractum; quia facilius impeditur matrimonium, quam dirimatur, *c. Præterea. 12. & c. Cum in tua 27. de sponsal.* nec proprie dicitur matrimonium contrahendum accusari, sed denunciari, *Ad dissolvendum. 13. de desponsat. impub.* ideoque ante contractum matrimonium, etiam post lapsum termini, admittitur quis ad accusandum, *Alex. hic, n. 2.*

VIII. Notandum 5. Impedimentum matrimonii potest per proprium juramentum probari, ut constat ex hoc cap. ubi: *nisi proprio firmaverit juramento*, ubi Gl. *V. Juramento.* ait, quod plus valet juramentum unius, quam præsumptio juris, quia hæc per juramentum eliditur. Cui tamen obstat *cap. Ex litteris 4. de integr. restitut. & c. Cupientes. 16. §. Quod si per 20. dies, de Elect. in 6.* Nam quando fit publice denunciatio, seu proclama impedimenti, præsumptio juris est, quod quis illam sciat; & tamen admittitur juramentum ejus, qui asserit, se illam ignorasse. Quare hoc cap. ultimum procedit, quando præsumptio illa orta ex publica denunciatione, seu proclamate est debilior ea, quæ oritur ex juramento, vel quando impedimentum non potest verisimiliter probari, quam per juramentum: at vero textus in contrarium allegati habent locum, quando impedimentum potest verisimiliter probari per testes, vel alias legitimas probationes, juxta *Gl. in cit. c. Cupientes. §. Quod si per 20. dies, V. Fidem*, quia tunc non admittitur juramentum partis, ne recedatur a regula juris in *c. Licet. 47. de testib. Menoch. l. 1. de præsumpt. 77. n. 10. & 11. Barbos. hic in Collect. num. 7.* Addit *Abb. in cit. c. ult. n. p. h. t.* Judicem secundum qualitatem præsumptionis debere arbitrari, an juramentum sit sufficiens. nam præsumptio quandoque est ita levis, ut per juramentum excludatur: quandoque vero præsumptio est ita urgens, ac vehemens, ut juramentum proprium non sufficiat ad eam excludendam.

Notandum 6. Differentia in hoc est inter accusatorem, & testem, quod accusator admittitur ad accusandum matrimonium, etiamsi ejus auctor, a quo audivit impedimentum matrimonii, admitti non possit. Aliud est in teste, hic enim repellitur a ferendo testimonio, si ejus auctor repellatur, *cit. c. Licet. 47. de testib.* Ratio diversitatis est, quia accusator fundat suam intentionem, non in nuda accusatione, sed in testibus, vel aliis probationibus; Ideoque culpa auctoris sui non debet ipsi nocere, qui non fuit in culpa. At vero testis, qui deponit de auditu, fidem testimonii sui fundat, & collocat in persona alterius, a quo audivit: quare si auctor repellatur, tanquam inhabilis ad testimonium, debet similiter & testis repelli, *Abb. in cit. c. ult. n. 10. h. t. Henric. Canis. ibid. num. 2.*

§. III.

Proponuntur, & resolvuntur nonnullæ quæstiones occurrentes circa reliqua tria Capitula hujus Tituli.

IX. Quæritur 1. An & quando in causa matrimoniali, etiam lite non contestata, testes recipi possint, & sententia ferri, altera parte absente? De hac re agitur in *c. Relatum 1. h. t.* Nam cum quidam filiam suam cuidam civi Parisiensi in uxorem dedisset, post aliquot annos, quibuscum eadem permansit, propter homicidium commissum aufugit, timore mortis: postea vero dicebatur, posse probari, quod pater puellæ illum de sacro fonte levavit: quare Episcopus loci curavit per literas eum quæri, sed per quinquennium quæsitus non potuit inveniri. Itaque hac de re consultus S. Pontifex Alexander III. respondet, si manifestum sit, seu notorium, quod asseritur (nempe quod inter eos sit cognatio spiritualis) aut legitimi accusatores, & testes appareant, & juvenis ille cum omni diligentia requisitus non potuit inveniri, tunc poterunt testes recipi, & judicium Canonice terminari, ac decidi.

X. Ubi notandum 1. Si agatur de ipso fœdere, seu valore matrimonii, possunt super impedimento matrimonii contra reum contumaciter absentem testes recipi, etiam lite non contestata, dummodo alias sint legitimi testes, & juxta eorum depositiones sententia ferri debet; quia licet regulariter non possint recipi testes super principali, lite non contestata, *c. Quoniam. 5. Ut lite non contestata &c.* In causa tamen matrimoniali, ut peccatum impediatur, & ne alteri conjugi, sive viro, sive mulieri fornicationis occasio præbeatur, permittitur, imo debent super impedimento matrimonii testes recipi contra reum, qui se malitiose occultat, seu impedit, ne ad eum citatio perveniat, quamvis lis contra eum prius non sit contestata, *Vivian. in Ration. hic*, de quo dictum supra *l. 2. Decret. Tit. 6. §. 1. n. 2. & seqq.*

Notandum 2. Si maritus sua culpa sit absens, & diligenter quæsitus, convenienti tempore (nam quod hic dicitur de quinquennio, est tantum narratio facti, non terminus a jure requisitus) non reperiatur, potest contra ipsum procedi ad definitivam sententiam, qui in culpa fuit, non mittendo Procuratorem, & delictum ipsius dedit causam absentiæ, ut in proposito commissum homicidium: secus est, quando ex causa justa, & non malitiose, seu culpa sua, maritus se absentavit. In dubio vero præsumendum est, quod vir in fraudem uxoris se absentavit, cum teneatur ei cohabitare, *Abb. hic n. 3. & 6.*

Notandum 3. Inter liberos suscipientis, & susceptum e Baptismo contrahitur spiritualis cognatio, non solum impediens, sed etiam dirimens matrimonium contractum, *c. 5. de cognat. spirit. in 6* sed hodie per Concilium Tridentinum, *Sess. 24. c. 2. de reform. matr.* hæc cognatio spiritualis restricta est ad personas principales, neque amplius inter liberos baptizati, & suscipientis e Baptismo contrahitur.

XI. Quæritur 2. An accusatio, vel testimonium in causa matrimoniali fieri possit per litteras, seu scripturam, absente accusatore, vel testibus? Resp. negative, prout sumitur ex *c. A nobis. 2. h. t.* ubi Papa Clemens III. consultus, utrum aliqui super accusatione matrimonii, nihil voce propria depromentes, debeant per solam chartulam, seu scripturam admitti? Respondet, quod in talibus, nisi quantum ad præsumptionem, nullius momenti est conscriptio (sive accusationis, sive testimonii) quoad sententiam proferendam; nisi alia legitima adminicula suffragentur. Ratio est, quia in causa matrimoniali Judex diligenter advertere debet, ne per alicujus calumniam, vel falsum testimonium, aliqui in matrimonio invalido in peccato conjuncti permaneant, & ne legitime conjuncti contra præceptum DEI separentur, *c. Licet. 47. in fine de testib.* Et quia accusatores facilius possent calumniari, si absentes possent accusare per scripturam, *c. ult. caus. 2. q. 8.* ubi dicitur: per scripta nullius accusatio suscipitur, sed propria voce, præsente eo, quem accusare desiderat, *quia nullus absens, aut accusare potest, aut accusari.* Idemque est de testibus, *c. Testes 15. caus. 3. q. 9. cum non sit testimoniis, sed testibus credendum*, *c. Tua nos. 8. de cohabit. Cleric. & mulier. Gl. hic V. Accusatione.* Quare ad evitandam calumniam accusatoris, & falsam depositionem testium, statutum est, ut in causa matrimoniali personaliter, & propria, ac viva voce debeat fieri accusatio, & testes deponere, non autem per litteras in absentia, *Abb. hic n. 3. & Vivian. in Ration.* Etsi vero scriptura ex talibus accusationibus, vel testimoniis non sufficit ad ferendam sententiam, sine aliis adminiculis, parit tamen aliquam præsumptionem, ut patet ex hoc cap.

XII. Porro plures alii DD. apud *Barbos. in Collect. hic. n. 2.* existimant, attestationes testium in scripta redactas, & Judici missas valere, & sustineri, saltem ex privilegio, & longa consuetudine; nam ut testatur *Gail. observ. libr. 1. obs. 101. n. 13. & 14.* in Bohemia, Austria, & aliis locis ex speciali

cieli privilegio, & longa observantia receptum est, ut illustres, & nobiles personæ non cogantur personaliter accedere Judicem, ad perhibendum testimonium, sed satis est, quod per scripturam sub fide sua, absque corporali juramento, deponant, & depositionem propria manu subscriptam, & obsignatam Judicis examini transmittant, quia in istis personis cessat præsumptio fraudis, & subordinationis, aut perjurii, eorumque sigilla, & propriæ manus subscriptio sunt loco juramenti.

XIII. Similiter etiam Confessio Sacramentalis non potest fieri in scriptis, sive per litteras, aut per internuncium, Confessario absenti, obtenta ab eodem absolutione, ex declaratione Clementis VIII. quæ extat apud *Quarantam in Summa Bullarii*, *V. Confessio Sacramentalis*, ubi contraria opinio, tanquam falsa, temeraria, & scandalosa damnata est; tum quia Sigillum confessionis periclitatur; tum quia confitentis erubescentia tollitur, si propria peccata confitentis scripta tradantur, vel mittantur Confessario, *Covarr. l. 1. var. resol. c. 13. n. 16.* ubi addit, mutum, etsi sciet scribere, non teneri ad confitendum proprie peccata per scripturam; potest tamen facere, si ita sibi visum fuerit: tenetur autem mutus confiteri per signa, quibus ejus peccata percipiantur.

XIV. Quæritur 2. An puella innubilis, quæ invita contraxit matrimonium cum aliquo, sed postea sponte ab eodem fuit cognita, audiri debeat, si reclamet contra matrimonium? Resp. negative, prout statuitur in *c. Insuper. 4. h. t.* „ Nam cum aliquis contraxisset matrimonium cum „ puella quadam infra nubilem ætatem constituta, quæ „ nubilis facta, & sæpius ab eo carnaliter cognita, con„ tra matrimonium proclamavit, asserens se ab initio „ semper dissensisse: idque per testes probare intendit, „ fama, & conversatione præclaros. Consultus Papa Cle„ mens III. rescripsit, quod non debet audiri adversus „ matrimonium. quia antequam cognosceretur a viro, „ jam nubilis facta, seu legitimam ætatem attingens, „ cum potuit, non reclamavit: sicut enim ante legiti„ mum consensum, qui in XII. anno spectatur (in mu„ liere) potuit dissentire: sic postquam adveniente legiti„ mo tempore, semel etiam in copulam carnalem con„ sensit, non potuit reclamare, quia ex ratihabitione se„ quenti sibi super hoc silentium indixit. „ Ratio decisionis est: nam licet per vim, seu metum gravem illatum excludatur consensus; ubi autem non est consensus, non potest esse validum matrimonium: quia tamen per carnis copulam sponte subsecutam sublata est omnia violentia; ideo matrimonium per vim, seu metum ab initio contractum, incipit valere ex tunc, postquam puella nubilis facta in copulam libere consensit; ideoque de vi sibi illata postea contra valorem matrimonii nihil opponere potest, & ita ratihabitio confirmat, sive validum facit, quod ab initio non valebat, *Gl. fin. hic*, *& Vivian. in Ration. hic.*

XV. Notandum 1. Matrimonium nullum, ob defectum ætatis, vel metum, convalidatur per intervenientem spontaneam cohabitationem, post ætatem legitimam, maxime si intercessit copula carnalis, juxta *c. Ad id quod. 21. & c. Consultationi. 28. de sponsal.* de quo dictum supra *tit. 1. hoc libro. Abb. hic n. 2. & Alex. n. 2.* Requiritur autem, ut copula sit sponte affectu maritali habita: nam si copula fuisset metu gravi extorta, per eam non ratificaretur matrimonium metu initum, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 18. n. 15. & 18.* & dictum supra *Tit. 1.*

Notandum 2. Si mulier ducta in uxorem, ante ætatem legitimam, non vult ratificare matrimonium, debet statim contradicere, adveniente ætate legitima, alias si cohabitet cum viro, non contradicendo, ratificatur matrimonium, maxime si copula carnalis intervenit: quin imo etiamsi non intervenit, ut probatur ex hoc cap. ubi dicitur, antequam puella cognita fuit, debet reclamare, cum attingit ætatem legitimam, & clarius probatur ex *c. unic. de despons. impub. in 6. Alex. hic n. 3.*

Notandum 3. Testes requisiti in causa matrimoniali debent esse omni exceptione majores, *c. Licet. 47. de testib.* id est, tales, qui repelli non possunt aliqua exceptione, juxta *Gl. in c. 1. V. Majores de consang. & affin. Alex. de Nevo hic n. 4.*

§. IV.

Quis sit Judex competens causarum matrimonialium?

Quoniam egimus de accusationibus, & testibus, qui adhiberi possunt in causis matrimonialibus, pauca quædam etiam de Judice addenda hoc loco sunt.

XVI. Assertio 1. Judex competens in causis matrimonialibus est Episcopus, *c. Accedentibus. 12. de excess. Præl.* Ex justa tamen causa etiam Prælatis inferioribus delegari potest cognitio causarum matrimonialium, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 12. num. 1.* Item ex privilegio, vel consuetudine legitime præscripta potest competere aliis, quam Episcopis, causarum matrimonialium cognitio, ac definitio, *Covarr. cit. l.* Idque definitum est in Concilio Tridentino contra hujus temporis novatores, *Sess. 24. c. 12.* ubi dicitur: *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Ratio est: quia matrimonium, cum sit Sacramentum novæ legis, est res spiritualis, non temporalis, ac profana, adeoque Judici Ecclesiastico, non sæculari, seu profano subjecta, *Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 9. num. 164. & seq.*

XVII. Assertio 2. Judex sæcularis non potest causam matrimonii cognoscere, etiamsi non tractetur de valore matrimonii, sed solum de separatione quoad torum, & cohabitationem; & etiamsi conjugalis causa incidat in judicium hæreditariæ successionis, *Covarr. c. l. n. 3.* In illis tamen causis, quæ ad dotem, hæreditates, & successiones pertinent, etiam Judex sæcularis est competens Judex. Item in quæstionibus facti, ut si agatur de punitione adulterii, incestus, aliorumque criminum, quæ sunt contra sanctitatem matrimonii, Judex esse potest etiam sæcularis, quia ejusmodi delicta sunt mixti fori, quæ proinde Judex, qui prævenerit, sive Ecclesiasticus, sive sæcularis puniet, quia hæc est quæstio facti, non juris, nec oportet ad ea punienda prius cognoscere de valore matrimonii, aut Canonum sensu, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 54. n. 3. & 6.* Itaque si quæstio sit, an matrimonium sit de facto contractum, vel an sit contractum in facie Ecclesiæ, vel clam, ut ita constet, an filius sit legitimus ob bonam parentum fidem, de eo potest cognoscere etiam Judex sæcularis: nisi talis quæstio facti resolvatur in quæstionem juris, ita ut controversia sit de sensu Canonis, seu legis Ecclesiasticæ, quid sit matrimonium clandestinum, *Tanner. c. l.*

XVIII. Illud hoc loco addendum, ut ex Bellarmino tradit *Tanner. c. l. n. 166.* triplices esse causas matrimoniales, quædam sunt omnino politicæ, seu civiles, ut de dotibus, hæreditatibus, & successionibus; & hæ ad sæcularem Judicem, seu Magistratum spectant: quædam sunt simpliciter spirituales, ut de partibus Sacramenti, de benedictione Sacerdotali; & hæ ad solam Ecclesiam, & Ecclesiasticum Judicem pertinent: quædam sunt partim civiles, seu sæculares, partim spirituales, ut de gradibus cognationis, divortiis, & impedimentis; & hæ possunt quidem ad sæcularem Magistratum pertinere, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum, ut definitum est in Concilio Tridentino *loc. supr. cit.*

TITULUS XIX.

DE DIVORTIIS.

I.

Visum est in præcedentibus Titulis, qualiter matrimonia conjungantur, & accusentur, nunc videndum est, qualiter dissolvantur, seu separentur. Fit autem divortium dupliciter. 1. Quoad vinculum substantiale matrimonii, quando scilicet separatur matrimonium, propter perpetuum impedimentum dirimens inter contrahentes: quamvis tunc non dissolvatur ipsum vinculum matrimonii quoad substantiam, quippe cum nullum fuerit inter prætensos conjuges contractum, sed quia per Judicem Ecclesiasticum declaratur matrimonium inter eos fuisse nullum, & omnino separantur ab invicem, sive volentes, sive nolentes. 2. Fit divortium quoad torum, & cohabitationem, ac mutua obsequia, ut propter adulterium alterius conjugis, ex concessione Christi *Matth. c. 5. & 19.* manente tamen vinculo conjugali inter eos, ita ut neutri liceat, nec viro, nec mulieri aliud matrimonium inire, vivente altero, ut infra magis declarabitur.

Porro in hoc Titulo agitur potissimum de divortio quoad torum, & cohabitationem, nam per mortem naturalem unius conjugis dissolvitur matrimonium, etiam quoad vinculum, ita ut alter superstes ad aliud matrimonium transire possit, quia mors omnia solvit, imo si mortuus resurgeret, non esset obligatus priore matrimonio, ad *Rom. 7.* nisi de novo cum superstite conjuge contraheret: tum quia obligatio semel extincta non reviviscit: tum quia Sacramentum matrimonii non imprimit Characterem, qui est indelebilis, *Silvest. in Summa. V. Divortium. q. 2. num. 5.*

§. I.

An, & qua ratione licitum sit conjugi instituere divortium ob alterius adulterium?

II. Assertio 1. Conjux innocens, sive vir sit, sive mulier, potest dimittere a suo toro, & cohabitatione conjugem adulterum, vel adulteram, ut constat ex *c. 5. Mat. V. 32.* ubi dicit Christus: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari*: quia si alteri nubat, aut fornicetur, adultera erit, cum vinculum matrimonii remaneat: qui vero ob fornicationem uxorem dimittit, non facit eam mœchari, quia utitur jure suo, & si ipsa alteri nubat, aut fornicetur, culpa hujus peccati non potest imputari marito, *Menoch. ibid. V. 32.* Ratio est, quia cum adulterium per se, ac directe fidei conjugali repugnet, ex ipsa natura contractus matrimonii oritur, ut liceat innocenti discedere ab adultero, idque jure naturæ dictantis, quod frangenti fidem fides servanda non sit, *Sanch. l. 10. de matrim. dis. 3. n. 4.* Neque vero dubium est, conjuges in hoc jure divortii instituendi ob adulterium alterius, esse æquales, ac proinde sicut vir innocens potest discedere ab adultera: ita e contra uxor a viro adultero, ut constat ex *1. ad Corinth. 7. His, qui matrimonio juncti sunt,* præci-

præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si uxor discesserit (ita dimittendo virum, ob ejus fornicationem) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ratio est, quia ex violatione fidei conjugalis oritur jus divortii, ad quam conjuges æquali jure obligantur: licet alias gravius peccatum sit adulterium uxoris, quippe quod majorem matrimonio injuriam irrogat, quia satis est quod in utroque delicto sufficiens causa infligendæ pœnæ reperiatur, sicut omnia homicidia pœna capitis plectuntur, *Sanch. c. l. n. 6.*

III. Porro quod dictum est, licitum esse viro, vel uxori instituere divortium quoad torum, & cohabitationem, ob adulterium alterius conjugis, statuitur etiam inprimis in *c. Significasti. 4. h. t.* „ Nam cum quidam uxorem „ suam sine judicio Ecclesiæ dimisisset, quia ei dictum „ fuit, ipsam incestum cum quodam consanguineo suo com„ misisse, ideoque et excommunicatus fuisset: mulier vero „ illa, sobole ex alio viro suscepta, nihilominus postularet „ viro suo restitui, eo quod ab ipso injuste dimissa fuisset, „ & ipse ei materiam, seu occasionem adulterandi dedis„ set. Consultur super hoc Papa Alexander III. respon„ des, quod si notorium sit, mulierem illam adulterium „ commisisse, ad eam recipiendam prædictum virum cogi „ non debere: nisi constaret, ipsum eum alia adulterium „ commisisse.

IV. Notandum 1. Maritus potest per Ecclesiam excommunicari, si sine justa causa dimittat uxorem, nec creditur ipsi asserenti, uxorem fuisse adulteram, *Abb. hic n. 2.* neque potest, propria auctoritate, expellere uxorem propter adulterium, sine judicio Ecclesiæ, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 5. n. 8.*

Notandum 2. Neque tamen uxor, etsi sine justa causa dimissa a marito, excusatur ab adulterio, quod sic relicta commisit, quia non debuit, prætextu paupertatis, tantum scelus patrare, *Abb. hic n. 3. Alex. de Nevo n. 4. not. 4.*

Notandum 3. Adulterium uxoris esse notorium potest probari, vel per confessionem ipsius, vel quia peperit filium, postquam recessit a marito XI. mense: tunc enim dicitur notorie commisisse adulterium, quia præsumitur natus ex adulterio, *Alex. de Nevo hic n. 4. not. 3.*

Notandum 4. conjugi petenti restitutionem obstat exceptio notorii adulterii, quia hoc non dissolvit matrimonium quoad vinculum, sed conjuges solum debent separari quoad torum, & cohabitationem, propter adulterium alterius. Sive autem agatur judicio petitorio, sive possessorio, justa denegatur restitutio conjugi, si adulterium sit notorium, ita ut negari non possit, nempe quia supersunt unus, vel plures filii nati ex adulterio, & hoc dicitur notorium adulterium facti permanentis, *Alex. de Nevo hic n. 5.*

Notandum 5. Si uterque conjux adulterium commisit, neuter potest contra alterum excipere de adulterio, quia tunc fit mutua delictorum compensatio, ut constat ex hoc c. in fine, *Sanch. l. 10. dis. 5. n. 2.* de quo plura infra *lib. 5. Tit. 16. sec. 1. §. 6.*

Notandum 6. Si uxor sine causa expulsa a viro petat eum sibi restitui, sed vir excipiat contra illam de notorio uxoris adulterio, non debet ei restitui: & e contra, si uxor, quæ sine justa causa a suo marito aufugit, contra virum petentem illam sibi restitui excipiat de notorio viri adulterio, non debet etiam fieri restitutio, prout sumitur ex hoc cap. *Farin. in praxi crim. p. 5. q. 143. n. 53.* & alii communiter.

V. Assertio 2. Non tantum ob adulterium jus divortii competit conjugi innocenti, sed etiam propter quemlibet alium illicitum concubitum consummatum alterius conjugis, cum emissione scilicet seminis cum alia persona, qualis etiam est sodomia, seu activa, seu passiva & bestialitas completa, non item incompleta, sine seminis effusione: neque peccatum mollitiei, aut pollutio etiam cum alia tertia persona perpetrata, sine copula, multo minus amplexus, & tactus impudici, etiam animo adulterandi habiti ad divortium sufficiunt, *Sanch. l. 10. de matrim. dis. 4. n. 3. & seqq.* & alii communiter. Ratio est, quia justum divortium oritur ex eo, quod conjux carnem suam in aliam carnem dividat, contra fidem matrimonialem explicatam *Gen. 2. Erunt duo in carne una:* & sic gravis injuria infertur matrimonio: talis autem divisio carnis fit per fornicationem, sodomiam, & bestialitatem completam, quia vere caro conjugis dividitur in aliam, nempe in carnem bestiæ, cui copulatur, nihil enim refert, an misceatur cum carne ejusdem, aut diversæ naturæ, *Sanch. c. l. n. 14.* Non autem fit divortium propter peccatum mollitiei, sive viri, sive uxoris, quia non dividitur caro conjugis in aliam per concubitum, & sic non integre, & consummate læditur matrimonium, quæ divisio est radix divortii, *Sanch. c. l. n. 9. & 10.* & alii communiter.

Et hinc ulterius infertur, sodomiam viri completam cum propria uxore, etiam in vita, non præbere justam perpetui divortii causam, nisi ad tempus, dum vir a scelere illo desistere renuit, quia vir per talem copulam non dividit carnem suam in aliam, *Sanch. c. l. n. 8.* Quamvis alii probabiliter putent, eo casu locum habere divortium, eo quod sit gravis abusus dominii corporis sibi concessi, & talis actus etiam circa propriam uxorem graviter repugnat fidei conjugali.

VI. Assertio 3. Matrimonium separatum quoad torum, & cohabitationem propter adulterium mulieris, redintegratur, si vir postea etiam fornicetur, sive adulterium committat, ita ut ad priorem uxorem redire debeat, eique cohabitare, prout statuitur in *c. Ex litteris. 5. h. t.* ubi talis casus proponitur: „ Quidam V. nomine duxit quandam „ in uxorem, sed non multo post orta inter eos discordia, „ dixit, quod illam per violentiam, ac metum sibi illatum duxisset: tandem convenit eandem super crimine „ fornicationis, eaque publice confessa est, quod cum vir „ ei negaret de necessariis providere, se id crimen com„ pulsam fuisse incurrere. Cumque Episcopus eam admo„ neret, ne tam turpe facinus contra se proponeret, ipsa „ illud manifestius asserebat. Quare Episcopus, cum con„ silio Capituli sui, utrique conjugi privatim injunxit, ut „ continentiam observarent, eosque ab invicem segregavit. „ Sed cum dictus V. cum alia furtim, ac temere sponsa„ lia, & nuptias celebrasset, & Episcopo inquirenti rei „ seriem explicasset, ipsa V. ad Pontificem appellavit. Qui „ mandavit Episcopo, ut si res ita processit, prædictum vi„ rum ad legitimam uxorem redire compellat. Ratio decisionis est, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, *c. pen. de adult. Gl. hic in notat.* quod autem hic dicitur de uxore, intelligi etiam debet de marito, *c. Præcepit. 19. caus. 32. q. 5.* ubi dicitur, neque enim adultera uxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus.

VII. Ubi præterea notandum 1. statur confessioni alterius conjugum, quando agitur ad separationem tori, ut patet ex hoc c. non autem si agatur ad separationem vinculi matrimonialis; tunc enim non tenet confessio contra matrimonium, *c. Super eo. 5. de eo, qui duxit consang. uxor. &c.* Ratio diversitatis est, quia priore casu agitur de solo præjudicio confitentis, non posteriore, *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo n. 2.* Nec obstat illa regula Juris communiter recepta apud Clarum in *pract. crimin §. fin. q. 55. n. 10.* quod si non constet aliter de crimine, quam per confessionem ipsius Rei, non debet is ex sua confessione sua condemnari. Nam quando delictum confessum non est permanens, sed factum transiens, ut adulterium, furtum &c. tunc potest reus ex eo condemnari, si cum confessione unius concurrat querela alterius partis, ut in proposito *Clarus c. l. num. 11.* Cum igitur in casu hujus cap. maritus prius uxorem convenerit de adulterio, & postea eadem illud fuerit confessa, potuit Judex ex illius confessione ad separationem tori procedere, *Barbos. in Collect. hic n. 2.*

Notandum 2. Maritus potest accusare uxorem de adulterio, licet tempore commissi adulterii tenuerit ipsi providere de necessariis; non enim propterea excusatur mulier, sed debuisset agere contra virum, & ab eo petere alimenta, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo n. 5.*

Notandum 3. Propter crimen adulterii non separatur matrimonium quoad vinculum, sed solum quoad torum, & mutuam cohabitationem, ut patet ex hoc *c. Abb. hic num. 5.*

Notandum 4. Uxor ab adulterii pœna non excusatur, propter sævitiam mariti, nec propter famis necessitatem, nec propter paupertatem; debebat enim potius omne malum pati, quam adulterium patrare, *Clarus §. Adulterium. n. 75. & 2. seqq. Farin. in prax. crim. q. 141. n. 20.*

Notandum 5. Si post factam separationem quoad torum, propter adulterium mulieris, vir fornicetur cum alia muliere, debet matrimonium redintegrari, mulierque virum sibi restitui petere potest, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 6. n. 5. Sanch. l. 10. de matr. dis. 9. n. 30.* Ubi ait, in hoc casu nullam competere conjugi adultero actionem ad repetendum innocentem, qui post sententiam divortii in sui favorem latam adulteratus fuit; posse tamen Judicem ex officio suo conjuges illos ad evitandum fornicationis periculum reconciliare, & ad simul cohabitandum cogere.

§. II.

An & in quibus casibus non liceat divortium instituere propter conjugis adulterium.

VIII. Assertio 1. Septem communiter numerantur a Doctoribus, qui tamen ad tria capita revocari possunt. Primum est, quia uterque conjux est ejusdem criminis particeps, sive reus adulterii: tunc enim neutri conjugi permissum est divortium celebrare. Secundum est, si adulterium culpa vacet, quia non est formaliter injuriosum alteri conjugi. Tertium, si conjux innocens injuriam adulterii expresse, vel tacite remittat, *Sanch. l. 10. de matr. dis. 5. n. 4.* Primum constat ex *c. Significasti. 4. h. t. c. Intelleximus. 7. & c. ult. de adulter.* ubi ratio redditur, quia paria crimina mutua compensatione delentur. Nec refert, quod unus prius alterum adulterium commisit, vel unus sæpius, quam alter, *Sanch. lib. 10. de matr. dis. 6. numer. 1. 6. & 8.* ubi rationem dat, quia cum uterque fidem fregerit, delicta censentur paria; nam jura magis habent rationem fractionis fidei conjugalis, quam numeri. Et quamvis etiam unius conjugis adulterium sit occultum, solique Deo cognitum, alterius vero publicum; nequit tamen adulter occultus divortium petere, sed adhuc in foro conscientiæ compensate tenetur adulteria, quia in hoc foro non requiritur probatio per testes, sed sola veritatis cognitio: in foro tamen externo, seu contentioso adulter publicus contra occultum non compensatur, & causa cadit propter defectum probationis, *Sanch. c. l. n. 9.* Nec obstat, quod adulterium mulieris sit gravius, quam viri adulterium; adeoque non videatur compensati

pensari posse cum illo, ad quod requiritur, ut delicta sint paria: nam satis est, quod per utriusque adulterium vere violetur fides conjugalis, adeoque quod sint paria hæc delicta quoad violationem fidei conjugalis, etiamsi ex aliis capitibus, & circumstantiis unum sit gravius altero, quia Jura hac in parte solam considerant violationem fidei conjugalis, & divortium concedunt soli innocenti. Neque vero gravitas fornicationis, quoad divortium, consideranda est in se, cum odium Dei, & blasphemia longe graviora peccata sint adulterio, & tamen ad divortium non sufficiunt: sed attendendum est, an magis repugnet fidei matrimonii, illudque lædat, *Sanch. cit. dis. 6. n. 5. & dis. 4. n. 3.*

IX. Assertio 2. Quando adulterium vacat culpa, quia non est formaliter injuriosum alteri conjugi, non potest ob illud divortium fieri, *Coning. dis. 35. de divort.* n. 8. Ratio est, quia jus divortii competit propter solam injuriosam fidei conjugalis violationem; non enim conjuges se censentur obligasse, ut diutius alteri parti cohabitent, quam hæc fidem, & torum immaculatum servet, *Coning. cit. dis. concl.* 2. *n.* 1. Veluti 1. Si uxor probabiliter credens virum decessisse, alii nubat, vel vicissim vir bona fide credens uxorem decessisse, aliam ducat; tunc enim conjux superstes non potest divortium instituere propter illud adulterium, *c.* 1. *caus.* 34. *q.* 2. Ratio est, quia tunc non est adulterium formaliter, culpaque vacat: nisi talis conjux, qui ad secundas nuptias transivit, de vita prioris conjugis certior factus, in secundo matrimonio persistens debitum petat, & reddat, quia tunc jam vere reus est adulterii, adeoque locus est divortio, *Sanch. cit. libr.* 10. *dis.* 5. *n.* 11. ubi *n.* 12. addit, si conjux probabiliter putans, alterum conjugem esse mortuum, fornicetur, non potest ratione illius fornicationis divortium petere, quia fornicatio illa ob probabilem ignorantiam prioris matrimonii caret culpa adulterii, nec tale est formaliter, ideoque illius pœna plecti non debet.

X. 2. Si uxor fuit violenter cognita, animo non consentiente, juxta *c. Proposito* 4. *caus.* 32. *q.* 5. non potest peti divortium, quia non est formaliter adulterium, cum culpa vacet, *Sanch. cit. dis.* 5. *n.* 13. ubi *n.* 14. addit, idem dicendum, etiamsi causam violentiæ mulier dedisset, quia viro docenti, ut fugiat, ne vi hostium opprimeretur, non paruit; nam nihilominus non potest accusari de illo adulterio, ad instituendum divortium, vel ad aliam pœnam, quia in *l. Vim passam* 39. *in princ. ff. Ad leg. Jul. de adult.* indistincte deciditur, non esse mulieri vim passæ adulterium imputandum: neque etiam rea est illius criminis, quæ coacta fuit, nec prohibere potuit, *l. Nullum* 109. *ff. de R. J.* Secus est, si alteruter conjux gravi metu coactus in adulterium consensit, tunc enim secundum communiorem sententiam apud *Sanch. cit. dis.* 5. *n.* 16. potest divortium institui: quamvis mulier non possit hoc casu criminaliter accusari a viro. Ratio est, quia est vere, ac formaliter adulterium, cum metus etiam gravis non excuset a peccato mortali, & teneatur conjux potius mori, quam fidem conjugalem violare, consentiendo in fornicationem; ideoque vera infertur injuria conjugi innocenti: quamvis *Coning. cit. dis.* 35. *n.* 9. putet fore contra charitatem temere facere divortium; nisi graves causæ ad id urgerent.

XI. Non potest divortium institui, si vir uxorem prostituat, adeoque in adulterium uxoris consentiat expresse, vel tacite permittendo illud, cum facile posset prohibere, *c. Discretionem* 6. *de eo qui cognovit consang. &c.* & ratio est, quia scienti, & volenti non fit injuria: nam qui scit delictum inferioris, & non prohibet, cum possit, censetur consentire, & ideo talis vir tanquam leno punitur, *l.* 2. *C. ad leg. Jul. de adult.* Contra vero taciturnitas uxoris, quæ sciens delictum viri, illud non prohibet, non reputatur pro consensu, tum quia communiter fœminæ non audent reprehendere viros: tum quia cum uxor sit inferior, non est illius delicta viri prohibere, *Sanch. cit. dis.* 5. *n.* 5. Id vero extenditur, ut non solum, si uxor invita, & resistens prostituta sit a viro, sed etiam si volens committeret adulterium, non possit ob id a viro dimitti per divortium, ut aperte probatur ex *cit. c. Discretionem*. ibi: *Cum adulterium ei non possit objicere, qui eam adulterandam tradidit, præsertim invitam*: quia scilicet idem dicendum est, si uxor volens sit prostituta a viro; id enim denotat dictio *præsertim*, quæ est implicativa, & ratio est: tum quia vir prostituendo uxorem eodem crimine implicatus, & perinde est, ac si ipse adulterium commisisset: tum quia injuria illata viro ob adulterium uxoris est causa & fundamentum divortii, quæ cessat, si ipse consentiat in adulterium, nam scienti, & volenti non fit injuria, juxta *Reg. Jur.* 27. *in* 6. *Sanch. cit. dis.* 5. *n.* 4. & plures alii apud ipsum.

XII. Porro si vir justam causam habeat permittendi delictum, ut quia uxorem suspectam habens de adulterio non prohibet, ut deprehensam dimittat, non censetur in id consentire, etsi indirecte occasionem adulterii ei præbeat, adeoque etiam potest vir ab ea per divortium separari, *Sanch. cit. dis.* 5. *n.* 6. *Coning. cit. dis.* 35. *n.* 8. ut constat ex *c. Significasti*. 4. *h. t.* ubi vir non tenetur uxorem adulteram recipere, etsi ipsa allegavit, excepit, quod vir in causa fuerit, ipsam injuste expellendo, ubi *Gl. V. Materiam*, rationem dat, quia mulier nulla ratione ad adulterandum induci debet, *c.* 1. *caus.* 32. *q.* 5. Et in *c. Ex litteris*. 5. *h.* t. non auditur uxor allegans, se adulterium patrasse, eo quod vir ei necessaria alimenta denegavit, quia ut ait *Gl. ibid. V. Compulsa*. non est ignoscendum ei, quæ prætextu paupertatis turpiter degit, *l. Palam.* 43. §. *Non est. ff. de ritu nupt.* si tamen vir ea intentione uxorem expelleret, vel ei alimenta denegaret, ut ob necessitatem urgentem adulterium perpetraret, tunc perinde esset ac si in adulterium consentiret, *Sanch. c. l. n.* 6. *in fine*.

XIII. Quarto. Si conjux, sive vir, sive mulier, accedentem ad se adulterum, bona fide, & ex invincibili ignorantia putavit esse suum conjugem, & ab ipso fuit cognita sicut accidit Jacob cum Lia, *Gen.* 29. tunc enim sicut talis concubitus conjugis, ob bonam fidem, excusatur a culpa adulterii, ita etiam pœnam divortii non incurrit, *c. In lectum* 6. *caus.* 34. *q.* 2. Sufficit autem ad probandam fidem conjugis juramentum illius, spectata ejus honestate, & aliis probabilibus conjecturis, *Sanch. cit. dis.* 5. *num.* 17.

Quinto. Si inter gentiles, tempore infidelitatis matrimonio inito, post libellum repudii datum, quo ipsi putant vinculum matrimonii dissolvi, unus conjugum, sive repudiatus, sive etiam repudians, ad aliud matrimonium transeat; tunc non poterit conjux repudians conjugi repudiato objicere adulterium, quod commisit, consummando matrimonium secundum, ut ab illo per divortium separetur, ut constat ex *c. Gaudemus* 8. *h. t. Sanch. c. l. n.* 18. de quo infra.

XIV. Assertio 3. Si a conjuge innocente expresse, vel tacite remissa sit injuria adulterii alteri, non potest is amplius instituere divortium, *Sanch. cit. dis.* 5. *n.* 19. & alii. Ratio est, quia cum divortium sit concessum in favorem conjugis innocentis, potest hic cedere juri suo, & favori pro se introducto renunciare, ac delictum condonare. Hæc autem remissio, seu condonatio est duplex, quædam expressa, quæ fit verbis expressis, vel per alia signa, per quæ conjux innocens adultero reconciliatur, condonando ei delictum. Alia est remissio tacita, quæ fit re, & facto, ut si conjux innocens, conscius adulterii alterius, sponte, & omnino libere copulam carnalem habeat cum conjuge adultero, sive ante, sive post divortium celebratum; tunc enim censetur condonare adulterium, & reconciliari conjugi adultero, ita ut jus divortii perdat, & adulterium, nec ad judicium criminale, nec ad civile deferre possit, *Sanch. l.* 10. *dis.* 14. *n.* 6. Ratio est, quia per copulam conjugalem post habitam sponte, & scienter cum conjuge adultero, caro, adulterio divisa in aliam, iterum efficitur una caro cum carne innocentis conjugis; ideoque censetur abolita prioris adulterii injuria, *Sanch. c. l.* Secus est, si conjux innocens ignarus sit adulterii, aut tantum suspicionem habeat de eo, vel non omnino voluntarie, sed redimendæ vexationis gratia copula habeatur, ut si uxor innocens metu mariti adulteri ad id compellatur, vel præcepto Judicis, antequam possit adulterium probare, cogatur ad concubitum cum conjuge adultero; tunc enim copula habita nihil præjudicat juri divortii, *Sanch. cit.* 14. *n.* 15. *Coning. cit. dis.* 35. *n.* 11.

Ex quo patet, quod duæ conditiones requirantur, ut per copulam habitam, post adulterium, cum conjuge adultero, illud censeatur condonatum, adeoque jus divortii, & accusationis extinctum. Prior est, ut alter conjux innocens sit conscius adulterii, quia nulla est remissio injuriæ, quando hæc ignoratur esse illata. Posterior est, ut copula conjugalis sit libere, & sponte habita, quia debet esse habita libera voluntate conjugis innocentis; in necessitate enim nemo præsumitur liberalis, *Sanch. cit. dis.* 14. *n.* 9. & 13.

XV. Præterea si adulterium sit publicum, & notorium, & conjux innocens sponte, ac scienter in consortio maritali retineat adulteram, nec ab ea se separet, cum facile posset, aut domi retentam familiariter tractet, cum ea ludendo, comedendo, & multo magis si oscula, tactus, & amplexus scienter, & sponte interveniant, præsumitur condonatum adulterium, quia hæc sunt manifesta signa amicitiæ, & reconciliationis conjugalis, adeoque etiam condonationis adulterii, & consequenter conjux sic condonans perdit jus divortii, & accusandi adulterium, *Sanch. cit. dis.* 14. *n.* 17. & 2. *seqq.*

Illud hic addendum, si in his casibus conjux innocens reipsa non habeat animum, seu voluntatem remittendi injuriam adulterii, in foro conscientiæ præsumptio cedet veritati, & sic revera non erit condonatio adulterii facta, sed poterit divortium institui, non obstantibus hujusmodi præsumptis actibus condonationis: quamvis in foro externo judicabitur vera condonatio, in quo animus gestus contrarius latebat, & sic non audietur volens instituere divortium propter præsumptionem condonationis factæ, *Sanch. cit. dis.* 14. *n.* 21.

XVI. Ubi præterea notandum 1. Quamdiu conjux innocens non est moraliter certus de adulterio alterius, non potest eum dimittere, & adulter potest exigere debitum, & nolentem ad hoc per Judicem compellere, *Coning. dis.* 35. *de divort. dub.* 1. *n.* 4. Ratio est, quia antequam moraliter certo constet de adulterio, saltem per violentam præsumptionem, alter conjux non potest privari sua possessione, cum melior sit in dubio conditio possidentis; ideoque non potest pœna hæc infligi ab homine, donec saltem moraliter certo constet de adulterio perpetrato: cum ergo adulter non sit, ipso facto, privatus jure petendi debitum, per adulterium, antequam privetur per conjugem, licite utetur matrimonio, & libere non minus, quam si crimen non commisisset. Quod si tamen conjugi adultero constaret, alterum certo scire, ipsum adulterium commi-

commisisse, injuste faceret, si conjux adulter ipsum recusantem cogere vellet ad reddendum debitum, etiamsi id probare non posset, *Coning. c. l.*

Notandum e. Quamprimum conjux innocens certitudinem acquisivit, saltem moralem adulterii commissi ab altero conjuge, habet jus se ab illo separandi, quoad torum quidem, etiam propria auctoritate: quoad cohabitationem vero solum per sententiam Judicis, nisi adulterium sit ita publicum, & notorium, ut nulla tergiversatione celari possit, *Sanch. l.* 10. *dis.* 12. *n.* 25. Et quidem quod habita notitia adulterii, propria auctoritate, quoad torum, divortium fieri possit, probatur, quia innocens conjux hoc jus divortii acquisivit, non per Judicis sententiam, sed ex ipsa natura contractus matrimonii; ergo cum jus naturale, imo & Divinum permittat, hoc casu, divortium conjugi innocenti; & hoc plerumque quoad torum, & debiti negationem fieri possit, sine publico scandalo, propria auctoritate licebit id facere, sine sententia Judicis. Idem autem quoad habitationem probatur, quia quando adulterium est occultum, quamdiu hoc probari non potest in foro externo, conjux adulter est in pacifica possessione juris conjugalis, ergo non posset conjux innocens, propria auctoritate, separare se ab adultero occulto, quoad habitationem, sine gravi scandalo, cum talis separatio in publicam notitiam venire soleat, sed ad hoc requiritur sententia Judicis, per quam, probato legitime adulterio, divortium instituendum esse declaretur: quæ ratio scandali cessat, si adulterium publice sit notum, ut celari non possit, ac proinde tali casu, propria auctoritate conjugis innocentis, fieri potest divortium, nec conjux spoliatus petens restitui auditur. Unde si maritus certus de adulterio uxoris, quod tamen in foro externo probare nequit, possit ab uxore adultera, sine scandalo, discedere, prætextu e. g. peregrinationis diuturnæ, sed sine revertendi proposito, licite id faciet, quia cessat tunc scandalum, quod est tota ratio, ob quam prohibitum est divortium propter adulterium occultum, *Sanch. cit. dis.* 12. *n.* 32.

§. III.

An, & qua ratione conjuges propter adulterium separati, si postea reconciliati, unus vel uterque relabatur in adulterium, possint denuo divortium instituere?

XVII. Respondetur si post unius, vel alterius conjugis adulterium, sint reconciliati, & postea alteruter conjux in adulterium relabatur, potest alter divortium instituere, quia cum per reconciliationem jus matrimonii sit restitutum, ac si nullum adulterium præcessisset, hinc conjux relapsus in adulterium potest denuo de eo accusari, & ratione illius denuo divortium institui, quia præcedens venia non extenditur ad futura delicta, sed sola præterita respicit, nec æquum est, ut reconciliatio facta futuri criminis impunitatem præstet, *Sanch. l.* 10. *dis.* 5. *num.* 20.

XVIII. Sed jam hic dubitatur 1. Si post utriusque conjugis fornicationem, reconciliatio mutuo consensu non sit facta, sed unus quidem emendatus sit, alter vero in fornicatione persistat, an tunc conjux emendatus possit divortium instituere? Resp. affirmative, si tamen conjux emendatus de emendatione pariter facienda alterum conjugem admonuerit, itque adhuc fornicari pergat, *Sanch. l.* 10. *dis.* 7. *n.* 4. *Coning. cit. dis.* 35. *dub.* 2. *n.* 17. *concl.* 6. & alii. Ratio est, quia admonitio illa, per quam offertur reconciliatio alteri, habet vim reconciliationis, & ideo quatenus in favorem admonentis, cedit, censetur facta reconciliatio, hoc ipso, quod oblata sit, sed non acceptata, cum tamen debuisset, ac proinde prius commissum adulterium conjugi emendato obesse non debet, quominus petere possit divortium; non autem censatur facta reconciliatio in favorem eam recusantis; ideoque hic jus divortii non habet, si reconciliationem acceptavit.

XIX. Dubitatur 2. Si postquam sententia divortii est lata, ob adulterium alterius conjugis, innocens quoque in adulterium labatur, an hoc casu conjux adulter jus habeat repetendi innocentem? Resp. valde probabile est, conjugem adulterum nullum jus habere repetendi innocentem, qui post sententiam divortii adulteratus est: adeoque ea delicta non compensantur, quamvis Judex ex officio suo eos reconciliare possit, & ad hoc cogere, ob vitandum probabile periculum incontinentiæ, *Sanch. l.* 10. *dis.* 9. *num.* 30. & alii. Ratio est, quia per sententiam divortii liberatur conjux innocens ab obligatione conjugalis consortii; nam per illam dissolvitur contractus matrimonii quoad jus tori, & cohabitationis, manente vinculo: quare conjux innocens, si postea fornicetur, reus erit adulterii coram Deo, quia vinculum matrimonii perseverat, non tamen injuriam ullam infert conjugi dimisso, quippe qui privatus est omni jure in illius corpus, & consequenter nullam etiam actionem habet ad repetendum conjugem fornicantem post sententiam divortii, cum injuria cessant, quæ fundamentum est compensationis delictorum, & actionis ad repetendum. Nec obstat *c. Ex litteris* 5. *h. t.* ubi vir, qui post divortium aliam duxit in uxorem, jubetur ad primam uxorem redire: quia ibi sententia divortii non erat judicialiter lata, ut patet ex eo, quia privatim illis fuit injunctum, ut ab invicem separati continentiam servent, *Laym. libr.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 14.

XX. Dubitatur 3. An conjux conscius adulterii alterius conjugis in conscientia obligetur se ab illo separare, illumque dimittere, & an facto divortio, possit, aut debeat revocare, & recipere alterum conjugem? Resp. 1. Communiter, & per se non tenetur innocens conjux dimittere adulterum, etiam persistentem in adulterio publico, *Sanch. l.* 10. *dis.* 13. *n.* 6. *Coning. cit. dis.* 35. *dub.* 3. *n.* 19. Idque constat ex *c.* 5. & 19. *Matth.* ubi Christus permisit divortium tanquam licitum, ratione fornicationis, seu adulterii, sed non id præcepit: & ratio est, quia divortium est inductum in favorem conjugis innocentis, & in odium adulteri, ob injuriam illatam innocenti; ergo hic potest illi velut proprio renunciare, neque debet, quod pro favore conjugis innocentis statutum est, in ejus incommodum retorqueri; durum enim accidere posset conjugi, si cogeretur cœlebs vivere, & solus familiam regere, & administrare. Idque confirmatur 1. quia divortium est pœna adulterii, quam vir innocens subire non tenetur. Confirmatur 2. quia vir non tenetur divortium instituere, ac dimittere uxorem adulteram, ratione præcepti correctionis fraternæ, cui vir aliter satisfacere potest uxorem monendo, & moderate puniendo, si se emendare velit: neque etiam præcepta charitatis, quale est hoc cum tanto detrimento viri obligant, quia moraliter loquendo, si expellat adulteram, stimulis carnis agitabitur, ac destituetur obsequiis uxoris, ut custodia, domus educatione liberorum, & ministeriis domesticis. Veruntamen per accidens in casu aliquo raro, ratione publici scandali vitandi, ne videatur patrocinari adulterio uxoris, obligari posset ad recipiendam uxorem adulteram, si emendata sit, de quo videri potest *Sanch. cit. dis.* 13. *n.* 8. & 10. ubi fuse hanc rem persequitur.

XXI. Resp. 2. Facto divortio etiam per sententiam Judicis, potest conjux innocens revocare conjugem adulterum dimissum, & cogere ad redeundum, modo neuter conjugum statum mutarit, *Sanch. l.* 10. *dis.* 10. *n.* 3. Ratio est, quia conjux innocens per sententiam Judicis non privatur jure suo, quod habet in corpus adulteri; cum alioqnin sententia prodesset reo, contra quem lata est, quod iniquum esse ait JCtus in *l. Evidrater.* 16. *ff. de except. rei judic.* Ratio vero exceptionis est, quia si vel conjux innocens, vel adulter statum mutavit, cum consensu expresso, vel tacito conjugis innocentis, profitendo Religionem, vel SS. Ordines suscipiendo, nullum superest jus innocenti ad revocandum adulterum, quia assumendo statum immutabilem, & incompatibilem cum matrimonio, vel permittendo, ut ab adultero assumeretur, omne a se jus conjugale abdicavit, *Sanch. c. l. n.* 6. apud quem plura de his videri possunt.

XXII. Resp. 3. Conjux innocens ordinarie non obligatur ad recipiendum conjugem adulterum, etiamsi sit emendatus, *Coning. cit. dis.* 35. *dub.* 2. *n.* 18. Ratio est, quia is absolute liber est ab onere conjugali, & adulter violando semel fidem matrimonii, omne jus conjugale amisit. Interdum tamen ex honestate, vel etiam charitate recipiendus erit, si adulter alias in periculo incontinentiæ versetur, & sic intelligi debet text. in *c. Si vir.* 3. *de adult.* ubi dicitur, eum debere id facere, scilicet ex quadam æquitate, non necessitate, ut explicat. *Gl. ibid. V. Debet.*

Resp. 4. Vir communiter non tenetur uxorem persistentem in adulterio dimittere, quia non tenetur ratione correctionis fraternæ, ut supra dictum, nec ratione scandali, quod nullum erit, si crimen occultum sit, vel si crimen publicum sit, sufficiet, si vir publice conetur eam emendare puniendo, ne videatur in crimen consentire. Contra vero uxor non tenetur a viro adultero se separare, quia hic per hoc non emendaretur, eaque non habet potestatem corrigendi virum, nisi per preces, & admonitiones, *Coning. cit. dis.* 35. *dub.* 3. *n.* 19. & 20.

§. IV.

An vir possit dimittere uxorem, sine judicio Ecclesiæ, etiam propter publicum, ac notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis?

„ XVIII. De hoc agitur in *c. Porro* 3. *h. t.* Nam cum
„ Comes Pontini, propria auctoritate, absque judicio Ec-
„ clesiæ, uxorem suam dimisisset, quia eam dicebat fuis-
„ se cognatam uxoris suæ defunctæ, mulier dimissa petiit
„ sibi virum restitui. Consultus Papa Alexander III. rescri-
„ bit Episcopo loci: etsi parentela, seu cognatio esset no-
„ toria, & publica, absque judicio Ecclesiæ, ab ea sepa-
„ rari non potuisset. Quare ipsum Comitem ad eam re-
„ cipiendam, quæ restitutionem ipsius petiit, districte com-
„ pellat, quem si recipere noluerit, in eum & super in-
„ ductam excommunicationis sententiam proferat. Præte-
„ rea cum quidam H. nomine quendam cognatam suam
„ in uxorem duxisset, idem Pontifex respondet, quod si
„ non appareant accusatores, & parentela manifeste, ac
„ publica exstat (quod tamen credibile non est, nisi es-
„ sent consanguinei in primo, vel secundo gradu), matri-
„ monium illud dissolvatur, quia ad Episcopalia officium
„ pertinet, matrimonia illa dissolvere, quæ illicite contra-
„ cta fuisse constat.

XXIV. Ubi notandum 1. Non potest quis, propria auctoritate, & absque judicio Ecclesiæ, uxorem dimittere, cum qua matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit, etiamsi impedimentum sit notorium (scilicet publica fama, *Hostiens. hic V. Notoria*) sed debet exspectari, & prius sententia ab Ec-

ab Ecclesia sententia divortii, *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo n. 2.* Ratio esse potest, quia multa dicuntur notoria, quæ non sunt, ideoque cavendum est, ne quod dubium est, pro notorio habeatur, *c. Consulit. 54. de appellat.* Neque debet Sacramentum matrimonii rescindi, ob solam opinionem conjugum credentium forte injuste, & falso subesse impedimentum notorium: nam homines sæpe falluntur in discernendo, an aliquid sit notorium, & ideo merito requiritur judicium Ecclesiæ in separatione tanti Sacramenti: interim tamen hujusmodi conjuges debent abstinere a reddendo sibi invicem debito, si firmiter credant esse inter eos parentelam, seu consanguinitatem, *c. Litteras. 13. de restit. spoliat. Abb. hic n. 8.*

Notandum 2. Si fama publica referat, inter aliquos esse impedimentum matrimonii, potest Episcopus ex officio suo de eo inquirere, etiam nemine opponente; si vero impedimentum sit notorium, potest, ac debet Episcopus ex officio per sententiam matrimonium separare, *Vivian. hic Ration.*

Notandum 3. Parentela, sive consanguinitas non facile est notoria, nisi sit in primo, vel secundo gradu, cujusmodi sunt fratres, & sorores, vel filii fratrum, quia hi vicinis se palam ostendunt, non item qui sunt in ulteriore gradu, *Alex. hic n. 5.*

XXV. Cæterum textus hujus cap. aperte adversari videtur cap. immediate seq. nempe *cap. Significasti 4. h. t.* Nam in priore *cap. Porro* deciditur, non esse licitum divortium instituere, absque auctoritate Ecclesiæ, ut patet ex illis verbis: *Etiamsi parentela esset publica, & notoria, absque judicio Ecclesiæ, ab eo separari non potuit:* At vero in posteriore *c. Significasti*, habetur, ob notorium adulterium posse conjugem dimitti, absque spe restitutionis, ut constat ex illis verbis: *si notorium sit, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet*, *Sanch. l. 10. dis. 12. n. 20.* Valde autem laborant DD. in conciliatione horum duorum Capitulorum. Communior expositio, & responsio est, quod in priore *cap. Porro*, agatur de dissolvendo matrimonio, quoad vinculum, propter impedimentum notorium consanguinitatis, vel aliud dirimens, in quo casu separatio conjugum non tantum tendit ad privandum possessione conjugem dimissum, sed etiam jure, ac proprietate matrimonii, quod tunc omnino dissolvitur, etiam quoad vinculum, ita ut possit uterque conjux ad alias nuptias transire: ideoque ad hoc etiam requiritur judicium Ecclesiæ publicum, & notorium, ob errandi periculum in re tanti momenti: sicut enim auctoritate Ecclesiæ matrimonium est contractum, ita etiam ejus judicio debet dissolvi; per easdem enim causas res nascitur, & dissolvitur, *Reg. Jur. 1. in antiquis.* At vero in posteriore *cap. Significasti*, fit separatio matrimonii propter notorium adulterium tantum quoad torum, & cohabitationem, ac obsequia conjugalia, manente vinculo matrimonii illæso, & neutri licet aliud matrimonium inire; & ideo nil mirum, si Ecclesiæ judicium non requiretur, sed sufficiat adulterium conjugis ita notorium esse, ut nulla tergiversatione celari possit, adeoque ut a conjuge innocente dimitti possit, quoad torum, & cohabitationem, ita *Sanch. l. 10. dis. 12. num. 58.* prope finem, *Coning. dis. 35. de divort. dub. 1. n. 3.* & alii.

XXVI. Aliam conciliationem horum Capitulorum affert *Barb. hic n. 4. & Farinac. p. 5. qq. crimin. q. 143. num. 52.* videlicet quod *c. Significasti*, loquatur de adulterio, quod ita notorium est, ut nulli inficiationi sit locus, sive ut nulla tergiversatione celari possit: nam si uxor a viro, sine causa expulsa petat virum sibi restitui, sive se viro, sed vir excipiat de notorio uxoris adulterio, impeditur petita restitutio; & e contra si uxor, quæ sine causa a marito aufugit, contra virum petentem sibi eam restitui, excipiat de notorio viri adulterio, pariter impeditur petere restitutio, juxta *cit. c. Significasti. h. t. Farinac. c. l. nu. 53.* At vero in *c. Porro. h. t.* est quidem sermo de notoria consanguinitate, quæ tamen poterat aliquo modo celari; ideoque restitutionem conjugis spoliati non impediebat, juxta *cit. c. Porro*, quia notorietas consanguinitatis est rara, & difficilis probationis, nisi in primo, vel secundo gradu existat, ut dicit Pontifex in *cit. c. Porro*, in fine, quam conciliationem præfert aliis *Barbos.* hic tanquam faciliorem, & nitentem majore auctoritate DD.

§. V.

Utrum, & quando ob adulterium spirituale, sive ob lapsum in hæresim, aut apostasiam a fide alterius conjugis, liceat Catholico instituere divortium, & an ei reverso ad fidem debeat conciliari, seu ad eum redire?

XXVII. Assertio 1. Præter adulterium carnale, potest etiam divortium institui, si alter conjugum labatur in hæresim, vel apostasiam a fide, ut constat ex D. Paulo ad Titum 3. *hæreticum hominem, post unam, aut secundam correptionem devita: &* constat etiam ex *Idololatria 5. & c. Non solum. 6. & ibi Gl. V. Recede. caus. 28. q. 1. fin. de convers. conjug.* Idque statutum est propter periculum perversionis Catholici conjugis. Idem etiam probatur ex *cap. Quæsivit 2. h. t.* Nam cum quæsitum fuisset ex Papa Alexandro III. utrum mulier propter furtum, vel quodlibet aliud crimen separari debeat a viro suo, vel alii nubere possit? Respondet Pontifex, mulierem propter furtum, vel aliud crimen viri sui (nisi fidei suæ Religionem corrumpere velit) ab eo separari non debere. Verumtamen si vir uxorem suam ad infidelitatem traheret, a viro poterit separari, ita tamen, ut ei nubere alii non liceat, quia quamvis separentur (scilicet quoad torum, & cohabitationem) semper tamen conjuges manent, (nam vinculum matrimonii nunquam dissolvitur, vivantibus conjugibus etiam separatis, *c. 2. & 3. caus. 32. q. 7. Gl. hic V. Conjuges erunt*). Idemque in viris observandum est, quia vir, & uxor non judicantur ad imparia, *c. Si quis. 4. caus. 32. q. 5.* ubi *Gl. V. Ad imparia*, ait, quod vir, & uxor non judicantur ad imparia, etiam quoad divortium, *c. Præcepit 19. q. 5. & cap. Apostolus. 3. q. 7. ead. caus.*

XXVIII. Notandum 1. Qualecumque delictum unus conjugum committat, non potest alter ob hoc petere separationem matrimonii etiam quoad torum, excepto crimine fornicationis, sive carnalis, ut in *c. Significasti. & c. seq. h. t.* sive spiritualis, quia incidit in hæresim, ut hic *Abb. hic num. 1. & Alex. de Nevo num. 2.* quidquid aliqui dicant apud *Barbos. hic num. 2.* etiam propter alia crimina adulterio paria, ut veneficium, parricidium, & similia, matrimonium posse dissolvi quoad torum, & cohabitationem.

Notandum 2. Quamvis propter lapsum alterius conjugis in hæresim fiat separatio quoad torum, & cohabitationem: non tamen vinculum matrimonii dissolvitur, ut supra dictum, quia nonnisi per mortem dissolvitur matrimonium, ut superstes aliud matrimonium inire possit, *Sanch. l. 10. dis. 15. num. 7. Farinac. p. 5. qq. crim. q. 143. num. 108.* & omnes consentiunt.

Notandum 3. Ratio autem vera, cur divortium detur propter hæresim, non est, eo quod sit fornicatio spiritualis, ut quidam existimant apud *Sanch. c. l. n. 8.* eaque nomine fornicationis comprehensa sit a Christo, *Matth. 5. & 19.* quia una & eadem res non debet diverso jure censeri, & divortium ob hæresim alterius conjugis nimis differt a divortio ob fornicationem carnalem, sed vera ratio expresse traditur in hoc cap. nempe periculum perversionis conjugis Catholici, nec comprehenditur sub nomine fornicationis hæresis, *Matth. 5. & 19.* sed sola carnalis, ut bene probat *Sanch. c. l. n. 9.*

Notandum 4. Lex, vel statutum loquens de uxore, habet etiam locum in marito, quia statutum de uno correlativorum habet etiam locum in altero. Unde in fine hujus cap. dicitur, quod de mulieribus statuitur, etiam observandum esse in viris.

XXIX. Assertio 2. Si uxor viro lapso in hæresim, propria auctoritate, ab eo divertit, sive se separavit, ad eum conversum ad fidem redire debet, & est compellenda: si vero per judicium Ecclesiæ ab eo fuit separata, non debet compelli, ut ad eum redeat, prout sumitur ex *c. De illa 6. h. t.* Nam cum quidam vir lapsus fuisset in hæresim, uxor ejus, sine judicio Ecclesiæ, ipsius consortium declinavit. Consultus Pontifex Urbanus III. rescribit, quod si mulier maxime ea intentione, discessit a viro, ut ille in hæresim lapsus, tædio, & confusione affectus, se ab errore suo converteret, ei reverso ad fidem uxor sua est reddenda, & si ad eum reverti noluerit, est compellenda: si vero judicio Ecclesiæ ab eo recessit, ad eum recipiendum nullo modo est compellenda.

XXX. Notandum 1. Si unus ex conjugibus incidat in fornicationem spiritualem, nempe in infidelitatem, vel hæresim, potest alter, propria auctoritate, ab ejus consortio declinare, nec compelli potest per Ecclesiam redire ad conjugem perseverantem in infidelitate, vel hæresi; idque propter periculum perversionis: secus est in fornicatione carnali, nisi esset delictum notorium, *Abb. hic n. 2. & Alex. n. 3.*

Notandum 2. Hoc discrimen esse inter conjugem Catholicum recedentem ab hæretico, absque judicio Ecclesiæ, & recedentem cum auctoritate ejusdem, ut in priore casu teneatur illum emendatum, seu reversum ad fidem, ad consortium conjugale admittere; non autem in casu posteriore, sed possit libere ab eo discedere, sicut posset, si alter conjux carnale adulterium patrasset, prout deciditur in *cit. c. De illa. h. t.* in quo absoluta, & libera facultas conceditur conjugi Catholico separato ab hæretico, judicio Ecclesiæ, libere divertendi ab hæretico, sicut & in *c. 1. fin. de convers. conjug. Sanch. lib. 10. dis. 15. n. 19. & 23.* de quo videri possunt, quæ dicta sunt *lib. 3. Decret. Tit. 32. §. 8. nu. 39. & 3. seqq.*

Notandum 3. Ut conjux Catholicus dicatur ab hæretico judicio Ecclesiæ separatus, non requiritur specialis divortii sententia, sed sufficit sententia Judicis Ecclesiastici, per quam declaretur illum esse hæreticum; quia sententia lata, sine alia sententia, potest conjux Catholicus ab hæretico discedere, quia cum divortium sit quædam pœna consequens hæresim, hoc ipso, quod conjux per sententiam Judicis declaratur hæreticus, condemnatur ad hanc pœnam, sicut & ad alias hæreticorum, *Sanch. cit. dis. 15. n. 20.*

XXXI. Notandum 4. Uxor, quæ propter viri hæresim, propria auctoritate, & sine judicio Ecclesiæ, ab eo discessit, tenetur ad eum redire, si idem vir ad fidem revertatur, *cit. c. De illa. Farinac. in praxi crim. p. 5. cit. q. 143. n. 120. Sanch. cit. dis. 15. n. 13.* ubi ait, quod ita omnes DD. fatentur, ubi tamen id limitat, nisi subesset timor probabilis, quod non vere, sed ficte conjux hæreticus fuerit conversus, & sic non cessaverit periculum perversionis Catholici: & *num. 14.* addit, si Catholicus, qui propria auctoritate, ante sententiam Judicis Ecclesiastici, ab hæretico discessit, ingressus

fus

sus fuerit Religionem, ad eamque reversus ad fidem restituendus est, quia ante sententiam divortii conjugi Catholico non est licitum ingredi Religionem. Secus est, si uxor separata fuerit a viro, propter illius hæresim, judicio Ecclesiæ, adeoque per sententiam divortii; tunc enim non tenetur amplius ad eum redire, etiamsi is revertatur ad fidem, *cit. c. De illa. in fine. Farinac. cit. q. 143. n. 123.* & alii apud ipsum.

Notandum 5. Etsi *in cit. c. De illa.* videatur absolute tribui hæc potestas, ut conjux separatus judicio, & auctoritate Ecclesiæ, a conjuge hæretico, non teneatur amplius ad eum redire, etiamsi denuo ad fidem convertatur: id tamen intelligi debet, dummodo uxor v. g. Catholica judicio Ecclesiæ separata a viro hæretico Religionem ingressa fuerit, & professa: si vero Religionem non fuit ingressa, vel ingressa, sed non professa; tunc viro redeunti ad fidem restituenda est, & ad virum conversum redire debet, non obstante quod judicio Ecclesiæ fuerit separata, & sic recte *Farinac. c. l. n. 125.* communiter distinguunt DD. & concordant tex. in *cit. c. De illa.* cum *seq. in fine*, qui videntur contradicere.

XXXII. Cæterum ex dictis patet, quod tunc demum conjux ob hæresim dimitti potest, si pertinax appareat, & pœnitentiam agere renuat, ut constat ex *c. Non solum. 6. caus. 28. q. 1.* imo ad id jure naturali, ac Divino conjux alter obligatur, si advertat ex cohabitatione sibi, vel liberis suis periculum perversionis imminere: & tunc etiam propria auctoritate licet conjugi Catholico se separare a conjuge hæretico, modo ejus obstinatio in hæresi, vel apostasia notoria sit. Ubi tamen distinguendum est, utrum divortium, propria auctoritate, sit institutum; an vero auctoritate, seu judicio Ecclesiæ: nam priore casu, Catholicus conjugem resipiscentem, seu ab hæresi revertentem statim recipere tenetur: non autem posteriore casu, si judicio Ecclesiæ facta sit separatio, ut traditur in *cit. c. De illa. h. t.* & dictum supra. Ratio est, quia Ecclesia in pœnam hæresis privat hæreticum jure, quod habet in corpus conjugis, & sic Catholico tribuit jus in perpetuum divertendi, seu se separandi ab hæretico etiam resipiscente, sicut privare potest Ecclesia hæreticos aliis juribus, ac dominiis, ut constat ex *c. ult. de hæretic. in 6. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. n. 16.*

Aliqui tamen apud *Sanch. cit. dis. 15. n. 18.* putant conjugem Catholicum non obligari ad recipiendum hæreticum, etiam condemnatum post pœnitentiam, si Religionem ingredi velit, alias obligari, si velit in sæculo manere, idque probare nituntur ex *c. ult. de convers. conjug.* Verum ibi quidem decernitur, quod mulier, quæ judicio Ecclesiæ a viro propter infidelitatem separata fuit, possit etiam eo invito ad Religionem transire: non tamen dicitur, quod teneatur conjugem conversum recipere, si nolit Religionem ingredi, sed potius contrarium statuitur in *cit. c. De illa. h. t.* Potest tamen Ecclesia præcipere conjugi Catholico, ut conjugem hæreticum conversum ad fidem recipiat ad consortium conjugale, si ita necesse sit ad occurrendum periculo animæ, *Laym. c. l.* Quamvis in locis hæresi infectis ob scandalum, pacemque publicam hanc pœnam vix locum habere dicat *Tanner. tom. 4. disp. 8. qu. 5. dub. 5. num. 83.*

§. VI.

An sicut conjugale vinculum non dissolvitur, altero conjugum fidelium in hæresim, vel infidelitatem lapso: ita etiam si unus ex infidelibus conjugibus convertatur ad fidem, dissolvatur vinculum conjugii, & conversus aliud matrimonium inire possit?

XXXIII. De hoc agitur in *c. Quanto 7. h. t.* ubi imprimis consultus Pontifex Innocentius III. an si ex duobus conjugibus, alter eorum transivit ad hæresim, is, qui remansit in fide, possit ad secunda vota, sive aliud matrimonium transire? Respondet Papa, etsi quidam ex antecessoribus suis aliter sensisse videatur, distinguendum esse, utrum ex duobus infidelibus alter ad fidem Catholicam convertatur, vel an ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim, vel errorem gentilitatis. Priore casu, si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem Catholicam, & infidelis, vel nullo modo, vel non sine blasphemia Divini Nominis, vel ut pertrahat ad peccatum mortale, ac pervertat, cohabitare velit, is, qui relinquitur, ad secunda vota, seu secundas nuptias, si voluerit, poterit transire: & in hoc casu intelligitur, quod ait Apostolus 1. Corinth. 7. v. 15. *Si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi*, & quod docet Canon (*c. Si fidelis. 7. caus. 28. q. 1.* id est, ut ibidem explicatur, *si infidelis voluerit esse cum conjuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem; nec ita se subjectum deputet servituti, ut ipsam dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem*). Nam contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur, ut hic dicitur in textu. Posteriore vero casu, si alter fidelium conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad errorem gentilitatis, is, qui relinquitur, non potest, vivente altero conjuge, ad secundas nuptias transire, etsi in hoc casu major appareat contumelia Creatoris; nam licet inter infideles verum sit matrimonium, non tamen est ratum (quia potest dissolvi, *Gl. hic V. Ratum*) quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur; imo ratum efficit Sacramentum conjugii, ut illis viventibus conjugium ipsum perduret. Neque obstat, quod forsan opponi posset, fidelem relictum non debere jure suo sine culpa privari: cum in multis casibus (in quibus quis privatur jure suo, si causa subsit, *Gl. hic V. multis casibus*) hoc contingat, ut si alter conjugum incidat (id est, castratus, vel exsectus fuerit, *c. Hi qui. 25. caus. 32. q. 7.*) per quam responsionem quorumdam malitiæ occurritur, qui in odium conjugum, vel quando sibi invicem displicerent, si in tali casu uxores possent dimittere, simularent hæresim: & sic is, qui remansit in fide, cogetur redire ad eum, qui ab hæresi, vel infidelitate revertitur, & per hoc ipsum solvitur illa quæstio.

XXXIV. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. Prædecessor, de quo hic fit mentio, fuit secundum *Gl. hic V. Prædecessor, & Hostiens.* Cælestinus III. qui in sua quadam Decretali Epistola, quam olim dicunt fuisse contentam in Corpore Juris, *Tit. convers. infidel.* definivit matrimonium dissolvi, cum alter conjugum in hæresim labitur, vel ad Gentilium errorem transit. Ex quo inferunt hæretici, Romanum Pontificem errare posse, etiam cum aliquid definit tanquam Summus Ecclesiæ totius Rector, & Pastor. Sed imprimis falsum est, aliquid unquam Cælestinum hac de re definisse, ut patet ex verbis Innocentii III. in hoc cap. quæ sic habent: *licet quidam Prædecessor noster sensisse aliter videatur*, ubi dicit sensisse, non definivisse: quia scilicet Cælestinus nihil unquam hac de re definivit, sed solum antequam res examinaretur propendebat in illam sententiam, & respondit, quod sibi probabilius videbatur: & ipse Innocentius ait: si vero alter fidelium conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilium errorem, non credimus, quod in hoc casu is, qui relinquitur, vivente altero conjuge, possit ad secundas nuptias transire. Deinde nihil ex hoc textu probatur; non enim ex eo, quod aliquid in Corpore Juris continetur, sequitur, quod sit a Pontifice definitum; multa enim in Corpore Juris habentur, quæ Pontifices non definiunt tanquam articulum fidei, sed tantum dicunt, & referunt suam sententiam, & respondent, quod sibi probabilius videbatur, *Azor. p. 2. Instit. l. 5. c. 4. q. 3. in 2. object.*

XXXV. Notandum 2. Etsi vinculum conjugale non dissolvatur, si alter conjugum fidelium in hæresim, vel infidelitatem sit lapsus: sed si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem Christianam, & alter conjux nolit ipsi cohabitare, vel non sine blasphemia Divini Nominis, vel non sine periculo perversionis, seu inductionis ad peccatum mortale, dissolvitur matrimonium, etiam quoad vinculum conjugale, & conversus potest aliud matrimonium contrahere, ut expresse decernitur in hoc cap. & ibi tradunt communiter Canonistæ. Ex quo patet, quod tres requirantur conditiones, ut infidelis conjux ad Christi fidem conversus possit cum alia matrimonium contrahere. Prima est, si infidelis omnino respuat convictum, sive cohabitationem cum conjuge fideli. Secunda est, quando non vult, sine injuria Creatoris, cum fideli commorari, ut quia blasphemat Deum, vel Christum. Tertia, quando ex convictu fidelis cum infideli sequitur periculum inductionis ad peccatum mortale, seu si talis convictus cedat in perniciem animæ conjugis fidelis, *Barbos. hic n. 3.*

Porro tunc censetur fidelis ab infideli pertrahi ad peccatum, quando fidelis, attenta propria ejus fragilitate, periculo lapsus in peccatum exponitur, sive levi suasione, sive violenta, aut importuna suggestione infidelis, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 74. n. 6.*

Notandum 3. Probabilius est, in tribus prædictis casibus matrimonium infidelis cum fideli non statim ipso jure dissolvi: sed tum demum, postquam Christianus aliud matrimonium de facto in facie Ecclesiæ contraxit, *Canis. hic n. 3. h. t.* & alii. Idque confirmatur ex eo, quia si virum infidelem conversum ad fidem mulier conversa sequatur, antequam ille aliam ducat, tenetur vir eam recipere, ac proinde per solam conversionem unius infidelium conjugum non dissolvitur ipso jure matrimonium: sed postquam contractum est matrimonium cum alia: nam crimina in Baptismo solvuntur, non conjugia, *c. 1. caus. 28. q. 2.*

XXXVI. Notandum 4. Si propter conversionem alterius infidelium ad fidem dissolvitur vinculum matrimonii, multo magis videbatur dissolvi propter lapsum illius in hæresim, quia major injuria infertur Deo, & hoc est, quod dicitur in hoc *c. Licet in hoc casu major appareat contumelia Creatoris*: magis enim delinquunt fideles, apostatando a fide, sive labendo in hæresim, quam si infideles in infidelitate remaneant, *Gl. hic V. Major.* Porro hodie sententia Innocentii III. in hoc c. quod si alter fidelium conjugum labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilium errorem, non possit ad secundum matrimonium transire, relata est inter fidei decreta, auctoritate *Concilii Tridentini sess. 24. can. 5. de Sacram. matr. Si quis dixerit propter hæresim dissolvi posse vinculum matrimonii, anathema sit*, ut notavit *Canis. hic n. 2.*

Notandum 5. Quomodo intelligenda sunt verba Apostoli allegata in hoc c. ex 1. *Cor. 7. Quod si infidelis discedit, discedat: frater enim, vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi*: nam sensus est, ut exponit *Cornel. a Lap. ibid. V. 15.* Si infidelis non vult cohabitare fideli, ut fideli, sed eam ob Religionem Christianam relinquat: vel si non velit ei cohabitare sine Creatoris injuria, quia nimirum alterum conjugem pertrahere vult ad infidelitatem, vel ad crimen, vel blasphemias jactat in Deum, fidem Christianam,

aut

aut Christum, tunc discedat fidelis a tali conjuge infideli, ita ut non tantum tori divortium instituere possit, sed etiam matrimonii, & aliud inire valeat; hoc enim concessit Christus in gratiam fidei: alioqui enim servituti subjectus esset frater, & soror, id est, Christianus, aut Christiana; magna enim servitus est, obstrictum esse matrimonio, ita ut cum alio contrahere non possit, sed etiamsi discedat infidelis, Christianus cœlebs vivere, & continere debeat.

XXXVII. Notandum 6. Matrimonium contractum inter infideles, verum, ac legitimum est matrimonium, quia est validum; idque etiam constat ex 1. *ad Corinth.* 7. ubi S. Paulus consulit ad fidem converso, ne ab infideli conjuge discedat; id vero nefas esset, nisi tempore infidelitatis verum, & legitimum esset matrimonium etiam inter infideles. Et ratio est, quia non est tantum Sacramentum, sed etiam contractus naturalis, ut supra dictum *tit.* 1. non est tamen matrimonium ratum, ut dicitur in hoc cap. quia non est Sacramentum inter infideles, nec gratiam confert, & quantumvis consummatum sit, potest dissolvi per conversionem alterius conjugis ad fidem, etiam quoad vinculum; ideoque in hoc cap. dicitur, matrimonium infidelium non esse ratum, quia prædicto modo dissolvi potest, *Sanch. lib. 7. de matr. dis. 73. n. 2.*

Dices, matrimonium etiam infidelium est indissolubile, juxta illud dictum Christi, *quod Deus conjunxit, homo non separet*, *Matth. c.* 19. quod non solum ad matrimonium fidelium, sed etiam infidelium pertinet: *& Genes.* 2. dicitur: *hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea; quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Ex quibus verbis, quæ primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronunciavit in Paradiso, Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *in doctrina de Sacramento matrimonii in princ.* ait, colligi matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum. Sed responsio patet ex dictis: nam excipi debet, nisi infidelis ad fidem convertatur, juxta interpretationem S. Pauli 1. *Corinth. c.* 7. At vero matrimonium Christianorum copula carnali consummatum est omnino indissolubile, ita ut nullo casu ab Ecclesia, ejusque Capite S. Pontefice possit dissolvi, & sic matrimonium consummatum est fortius inter fideles, seu Christianos, quam inter infideles; & per consequens difficilius etiam dissolvitur quoad vinculum, *Alex. hic n.* 7. *&* 8. ita ut nonnisi per mortem alterius conjugis dissolvatur, & superstes aliud matrimonium inire possit, *Farinac. in praxi crim. tit. q.* 143. *n.* 108. Sed de indissolubilitate matrimonii plura dicta sunt *supr. tit.* 1. *hoc lib. sec.* 5. §. 2. *n.* 157. *&* 3. *seqq.*

Notandum 7. Si conjuges infideles ambo, eodem tempore, ad fidem Christianam convertantur, tunc matrimonium inter eos non dissolvitur; si vero unus conjux post alium ad fidem convertatur; is, qui primo conversus est, restituitur secundo converso, si res sit integra, hoc est, si cum alia non contraxit matrimonium, ac tunc inter eos redintegratur matrimonium tanquam novum. Si vero post conversionem viri infidelis, uxor eum sequitur, primo conversus eandem recipere tenetur, quia non statim per conversionem unius conjugis vinculum matrimonii dissolvitur, ac proinde uno ex conjugibus infidelibus ad fidem converso, si alter, re integra, id est, antequam contrahat cum alia, ad eandem fidem convertatur, tenentur se invicem recipere, *Gl. in cit. c. Quanto, V. Qui relinquitur, in fine*, *Farinac. cit. q.* 143. *n.* 119. *de quo plura §. seq.*

§. VII.

Proponuntur, & resolvuntur alia quæstiones circa matrimonium infidelium conversorum ad fidem Christianam, & divortium inter illos instituendum.

XXXVIII. De his agitur in *c. Gaudemus* 8. *h. t.* ubi imprimis consultus Pontifex Innocentius III. utrum paga„ ni, seu infideles accipientes uxores in secundo, vel ter„ tio, vel ulteriora gradu sibi conjunctas, post conversio„ nem suam ad fidem, debeant simul remanere, vel ab „ invicem separari? Respondet Papa, quod cum sacramen„ tum conjugii apud fideles, & infideles existat, unde „ Apostolus dicit (1. *Cor.* 6.) *Si quis frater, id est, fidelis* „ *infidelem habet uxorem, & hæc consentit habitare cum* „ *illo, non dimittat illam.* Et cum in prædictis casibus „ pagani licite contrahant matrimonium, quia Constitu„ tionibus Canonicis non obligantur: *quid enim ad nos de* „ *his, quæ foris sunt, judicare?* (1. *Cor.* 5.) ideo in favorem „ fidei Christianæ libere possunt sic copulari, & licite „ remanere conjuncti, cum per Sacramentum Baptismi „ conjugia non solvantur, sed crimina dimittantur; & quia „ alias viri timentes, ne ab uxoribus deserantur, facile „ revocari possent a fide recipienda.

„ Consultus præterea idem Pontifex, si Pagani simul „ plures uxores habeant, utrum post conversionem, omnes, „ vel quam ex illis retinere valeant? Ad quod respondet „ Papa (non directe, sed indirecte, ut notat *Gl. hic V.* „ *Vel quam.*) quod unam tantum (scilicet primam) de„ beant habere, cum ab initio una costa in unam fœmi„ nam sit conversa: & S. Scriptura hortatur *quod propter* „ *hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit* „ *uxori suæ, & erunt duo in carne una*: non dixit tres, „ vel plures, sed duo: nec dixit, adhærebit uxoribus, sed „ uxori. Nec enim unquam licuit alicui simul habere plu„ res uxores, nisi Divina revelatione alicui fuerit conces„ sum, ut Patriarchis Veteris Testamenti, qui plures ha„ buerunt uxores, & sic ab adulterio sunt excusati. Idque „ etiam probatur ex Evangelio: *Quicunque dimiserit uxo-* „ *rem suam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur:* „ si ergo uxore dimissa, alia de jure duci non potest, „ multo magis nec ea retenta, per quod evidenter appa„ ret, quod nullus plures simul potest habere uxores, nec „ aliqua plures maritos, cum non ad imparia judicentur. Ita habetur in *cit. c. Gaudemus*, §. *Quia vero*, *h. t.* Ex quo patet, quod conjux conversus, post Baptismum, primam habere debet in uxorem, *Gl. ibid. in fine.*

„ Porro quia Pagani, seu Gentiles (vel etiam Judæi) „ secundum ritum suum, si valent, dant libellum repudii „ uxoribus, quæritur, utrum, illis viventibus, possint con„ versi ad fidem, vel ante conversionem, uxores suas re„ pudiare? Respondet Papa, cum in Evangelio Christus „ tale repudium reprobarit (*Matth.* 19. *& Luc.* 10.) ideo „ conversus ad fidem, vivente legitima uxore, aliam du„ cere non potest, nisi post conversionem ipsius illa co„ nuat habitare cum illo, vel si consentiat, non tamen „ velit cohabitare cum ipso sine contumelia Creatoris, „ vel ut illum trahat ad peccatum mortale, *cit. c. Quanto.* „ *h. t.* in quibus casibus petere restitutionem non potest, „ sed ea ipsi negaretur, etiamsi constaret, ipsum injuste „ spoliatum fuisse, quia secundum Apostolum (1. *Cor.* 7.) „ *non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hu-* „ *jusmodi*, ut habetur hic, §. *Qui autem.* Quod si conver„ sus ad fidem dimisit uxorem, propter prædictas causas, „ & uxor, antequam vir contrahat cum alia, convertatur „ ad fidem, compellitur vir eam recipere, §. *Quod si hic.* „ Denique si paganus, seu infidelis dedit libellum repudii „ uxori suæ, & ipsa nupsit alii, secundum ritum suum, „ postea vero etiam vir conversus est ad fidem, & uxor „ sua, quam repudiavit, & quæ nupsit altari, similiter „ conversa est ad fidem, hoc casu, quamvis secundum E„ vangelicam veritatem, qui duxit dimissam, mœchetur: „ non tamen is, qui dimisit, poterit dimissæ fornicatio„ nem objicere, eo quod nupserit alii post repudium, etsi „ eam teneatur vir recipere, nisi alias fuerit fornicata, „ §. *fin. hic, & ibi Gl. in casu.*

XXXIX. Porro ex hoc cap. deducuntur *seqq.* assertiones. Assertio 1. Pagani, seu infideles conjuncti in secundo, tertio, vel ulteriora gradu lineæ collateralis, Jure Canonico tantum prohibito, si convertantur ad fidem, non debent separari, quia prohibitio Canonica, quoad contrahendum matrimonium, non extenditur ad infideles, qui sunt extra Ecclesiam, juxta illud Apostoli, *quid enim ad nos de his, qua foris sunt, judicare?* Nec obligantur Constitutionibus Canonicis, ut hic dicitur, quæ ab Ecclesia feruntur ad spiritnale regimen animarum. Si vero sint in gradu lege Divina prohibito conjuncti, debent conversi ad fidem separari, quia tale matrimonium est ipso jure nullum, & etiam infideles sunt subjecti legi Divinæ. Quia igitur matrimonium inter infideles est verum matrimonium, prout institutum est in officium naturæ, nempe ad generandos, & educandos liberos, sicut est inter fidem, ut dictum §. præcedente: & quia matrimonium etiam infidelium regulariter non est separandum, juxta illud Christi, *Matt.* 19. *quos Deus conjunxit, homo non separet*: ubi loquitur de matrimonio, non solum Christianorum, sed etiam Judæorum, & aliorum infidelium, ideo si infideles non contraxerent in gradibus lege Divina prohibitis, legitime contraxerunt, ac proinde si infideles conversi ad fidem volunt cohabitare, sine contumelia Creatoris, & periculo inductionis ad peccatum, non sunt separandi, sed licite manent conjuncti, qui ante conversionem ad fidem matrimonium contraxerunt, quia per Sacramentum Baptismi non dissolvuntur conjugia, sed crimina dimittuntur, ut dicitur in hoc cap. Ratio est, quia matrimonium jure naturæ consistit inter infideles, & per conversionem ad fidem, sive professionem fidei non tollitur jus naturæ, *Sanch. l. 7. dis. 73. n. 6.*

XL. Ubi præterea notandum 1. Personæ, inter quas jure Divino, & naturali prohibitum est matrimonium etiam inter infideles, sunt conjunctæ in primo gradu lineæ rectæ, ut sunt parentes, & filii: item quæ sunt conjunctæ in primo gradu consanguinitatis in linea collaterali, ut sunt fratres, & sorores: nam etiam infideles in his gradibus conjuncti, cum ad fidem convertuntur, sunt separandi, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 52. num. 12. Azor. p. 2. l. 5. c. 3. in 2. q. Barb. hic num. 2.*

Notandum 2. difficultatem habet id, quod hic dicitur, Sacramentum conjugii apud fideles, & infideles existere: nam Sacramenta tantum sunt in Ecclesia, *c. Quia ex solo.* 22. *caus.* 24. *q.* 1. *c. Extra*, 71. *caus.* 1. *q.* 1. & extra illam nullum reperitur Sacramentum, *c. Pleramque*, 27. §. *Hinc est*, *caus.* 2. *q.* 7. Cum ergo Judæi, & infideles sint extra Ecclesiam, *quid enim ad nos de illis, qui foris sunt, judicare?* 1. *Cor.* 5. & careant Baptismate, quod est janua, & fundamentum omnium Sacramentorum, *c. ult. de Cleric. non baptizato*, consequens est, quod omnes non baptizati in Ecclesia esse non possint. Verum respondetur, Sacramentum accipi, vel late, prout est signum rei Sacræ non conferentis gratiam, adeoque Sacramentum naturalis, ac Veteris Legis Mosaicæ; & hoc modo reperitur etiam inter Judæos, & infideles, & aliquo modo significat unionem Christi cum Ecclesia: alio modo accipitur matrimonium stricte, prout est Sacramentum novæ, seu Evangelicæ legis institutum a Christo, & non tantum significat, sed etiam causat, & confert gra-

gratiam: & hoc modo non reperitur, nisi inter Christianos, ut plures docent apud *Barbos. hic n.* 4. Quare in *c. Constitutus*. 8. *h. t.* nomen Sacramenti sumitur in genere, late, prout ast signum rei Sacræ, seu significat rem Sacram; & sic Sacramentum conjugii etiam existit apud infideles: in cap. vero præcedenti sumitur in specie pro Sacramento novæ legis, & reperitur inter solos Christianos, *Barbos. hic n.* 5.

XLI. Utrum autem matrimonium ab infidelibus contractum, si postea ad fidem convertantur, per Baptismum fiat verum Sacramentum novæ legis, dubitatur? Resp. Quamvis matrimonium inter infideles contractum, non sit Sacramentum, cum nullum subsistat Sacramentum sine Baptismo, qui est Sacramentorum janua, juxta Concilium Florentinum in Decreto de Baptismo: si tamen ambo conjuges ad fidem convertantur, tale matrimonium efficitur Sacramentum, saltem si post Baptismum pristinum matrimonium in infidelitate contractum novo consensu confirmetur: vel si antiquum verbis, aut nutibus approbetur: quamvis alii putent fieri Sacramentum statim ac conjuges baptizantur, etiam sine novo consensu, ut docet *Sanch. l. 2. de matr. dis. 9. n. 5. Tenner. Tom. 4. dis. 8. q. 2. dub. 3. num. 51. cum S. Thom. in 4. dis. 29. q. 1. ad.* 1. ubi dicit matrimonium infidelium esse Sacramentum, non actu, sed habitu: quæ sententia videtur probabilior. Ratio est, quia matrimonium infidelium non est ratum, nec indissolubile, *c. Quanta* 7. *h. t.* quia scilicet non est Sacramentum, sed statim atque conjuges isti baptizantur, fit, manetque indissolubile, licet alter, vel uterque rursum a fide deficiat, jamque perfecte significat indivisibilem unionem Christi cum Ecclesia, ergo statim, ac baptizantur, efficitur Sacramentum. Neque vero in proposito deficit sufficiens consensus, nam eo ipso, quod baptizantur, virtualiter, & implicite consentiunt in matrimonium præsens, ut sit indissolubile, & perfecte significet unionem Christi cum Ecclesia, quæ indissolubilitas, supposita Christi institutione, quasi ex natura rei consequitur ad Baptismum, unde eo ipso quod intendunt baptizari, virtualiter, & implicite intendunt etiam, ut matrimonium prius contractum fiat, & sit indissolubile, adeoque etiam Sacramentum. Et hic ipse consensus in signo externo Baptismi expressus est nova materia & nova forma hujus Sacramenti, qui etiam novus consensus dici potest. Et quamvis alias ad matrimonium de novo contrahendum inter eos, qui antea nunquam conjuges fuerunt, non sufficiat ejusmodi consensus implicitus, & interpretativus, sufficit tamen ad matrimonium istud, quod non est omnino novum quoad substantiam, sed solum quasi novum, in ratione Sacramenti, & indissolubilitatis, quia scilicet quod erat contractus naturalis, profanus & solubilis, fit insolubilis, sacer, & repræsentans unionem Christi cum Ecclesia.

XLII. Notandum 3. Etsi olim tempore primitivæ Ecclesiæ, & pluribus sæculis sequentibus, propter frequentem conversionem infidelium ad fidem Christianam, laudabiliter conjux fidelis cum infideli cohabitabat, ex consilio Apostoli 1. *Corinth.* 7. quando sine contumelia Creatoris cohabitare volebat, ut refertur in *c. Jam nunc*. 8. *& seqq. caus.* 28. *q.* 1. quia tamen succedentibus temporibus, experientia docuit, non modicum periculum perversionis imminere conjugi fideli, si simul habitet cum infideli; ideo cum consuetudine Ecclesiæ receptum fuit, tum etiam ab ea præceptum, ne conjux ad fidem conversus permitteretur simul habitare cum infideli, *c. Judæi*. 10. *caus.* 28. *q.* 1. Idque etiamsi subesset spes conversionis, *Sanch. l. 7. dis. 73. n. 12. &* 13. *Barbos. in cit. c. Gaudemus n. 6. h. t.*

XLIII. Assertio 2. Si Paganus, seu infidelis prius plures habuit uxores, post fidem susceptam adhærebit primæ, quia nulli unquam licuit plures simul habere uxores, nisi cui Divina revelatione id fuit concessum, ut habetur in *cit. c. Gaudemus*. 8. *h. t.* Quare pluralitas uxorum simul ductarum, non solum Jure Canonico, & Civili, sed etiam Divino, Evangelico, & naturali prohibita est, ut probatur in *cit. c. Gaudemus §. Quia vero*. Unde sequitur, S. Pontificem, cum non possit dispensare in Jure naturali, vel Divino, non posse etiam dispensare, ut quis plures simul uxores habeat, *Sanch. l. 7. dis. 80. n.* 9. Et licet olim Patriarchæ antiquæ legis plures simul uxores leguntur habuisse, id tamen factum est ex dispensatione DEI, ut dicitur *c. §. Nec ulli*. Hæc autem dispensatio concessa fuit a DEO, non per externam scripturam, vel locutionem, sed per inspirationem internam factam Patriarchis a DEO, sive Divina revelatione, ut hic dicitur, quæ postea derivata fuit, vi consuetudinis, ad reliquum populum Israeliticum, ita ut omnibus illis licitum esset plures uxores simul habere; idque, ut multiplicaretur fidelis populus, ex quo Messias produturus erat, *Sanch. cit. l. 7. dis. 80. n. 11. &* 14.

XLIV. Verum nunc in lege Evangelica hujusmodi dispensatio sublata fuit a Christo. *Matth.* 19. ubi matrimonium ad primævum statum reduxit, in quo unam tantum uxorem ducere licebat. Quare nec fideles, nec infideles hodie habere possunt simul plures uxores, & cum infideles convertuntur ad fidem, debent redire ad primam legitimam uxorem, & separandi sunt ab aliis uxoribus, quia matrimonium cum illis initum erat irritum, prout expresse dicitur, in *c. Gaudemus pen. h. t.* Nam lege naturali etiam olim, & in Veteri Lege matrimonium initum cum duabus uxoribus erat irritum, & sola DEI dispensatione validum fuit; postquam ergo Christus cassavit illam dispensationem, matrimonium illud irritum est jure naturæ, ut ab initio fuerat. Itaque matrimonium etiam infidelium cum pluribus fœminis initum est irritum, non propter legem positivam Christi, quæ non obligat infideles, ante susceptum Baptismum, sed propter Jus Divinum naturale illud irritans, per quod, (postquam Christus sustulit dispensationem Divinam, vi cujus licitum erat plures simul habere uxores) ad pristinum statum reductum est Matrimonium, ita ut nunc denuo non sit licitum plures simul habere uxores, sicut prius in lege naturæ, *Sanch. cit. dis.* 80. *n.* 14. & alii apud ipsum.

Similiter etsi plures DD. tradunt, non posse Deum dispensare, ut una uxor pluribus viris simul nubat, eo quod hoc etiam sit contra prima principia juris naturæ: contrarium tamen tenet *Sanch. cit. dis.* 80. *n.* 15. eo quod hoc non ita repugnat juri naturæ, nec ita sit intrinsece malum, quin DEUS dispensare possit, ut dictum supra *Tit. 1. sec. 5. §. 1. n. 127. & pluribus seqq.* hoc libro, ubi plura de his dicta sunt.

XLV. Porro pœna viri ducentis, eodem tempore, plures uxores Jure Civili est pœna arbitraria, juxta qualitatem personarum, *Farinac. in praxi p. 5. qu. 140. n. 9.* quamvis etiam possit infligi pœna capitalis, sive mortis, *Menoch. de arbitr. Jud. casu* 420. *n. 103. &* 105. sicut etiam mulieri, eodem tempore, nubenti pluribus viris, similiter pœna arbitraria imponitur, *Farinac. c. l. n.* 18. imo cum pluralitas maritorum multo magis repugnat legi Veteri divinæ Evangelicæ, & juri naturali, quam ipsa uxorum pluralitas, ideo iisdem pœnis, imo etiam gravioribus plectenda est, *Menoch. de arbitr. Jud. c. l. n.* 126. De Jure vero Canonico pœna laici contrahentis secundum matrimonium, vivente prima conjuge, est publica ignominia, quia vestes, & capilla eis inciduntur in ignominiam, *c. De benedicto* 5. *& ibi Gl. V. Et decalvatos caus. 32. q.* 5. Eademque pœna imponitur mulieri nubenti duobus viris, *Farinac. c. l. n.* 10. vel publica infamia, *c. Nuper.* 4. ibi: *illum comitatur infamia, qui duas simul uxores habet, de bigam. Diaz. in pract. crim. Canon. c. 84. n. 2. §. Et pœna*, ubi addit, quidam existimant, pro crimine illo impositam esse etiam excommunicationem, quæ ipso facto incurritur.

XLVI. Assertio 3. Si Paganus, seu infidelis, repudiata uxore sua, conversus ad fidem matrimonium contrahat cum secunda, etiam post Baptismum dimittat eam, quam secundo duxit, & adhærebit primæ repudiatæ; etiamsi hæc cum alio matrimonium contraxerit, nisi illa fornicata fuisset, prout deciditur in *cit. c. Gaudemus* 8. *§. Qui autem h. t.* Prima pars probatur, quia cum tale repudium legitimæ uxoris Christus reprobaverit, *Matth. c.* 19. non potest quis licite, & valide aliam, etiam postquam conversus est ad fidem Christi, habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat habitare cum ipso, vel non absque contumelia Creatoris, aut periculo perversionis: quo casu, etsi uxor repudiata restitutionem peteret, & de injusta spoliatione constaret, ea ipsi denegaretur, *quia frater, & soror non est hujusmodi servituti subjectus* 1. *Corinth.* 5. Ideoque is, qui veram, & legitimam uxorem repudiavit, tenetur etiam, postquam conversus est ad fidem, recipere repudiatam, & illam, cum qua secundum matrimonium contraxit, dimittere, quia illa non est legitima uxor, ut habetur in *cit. c. Gaudemus*.

XLVII. Secunda pars, quod etsi repudiata cum alio matrimonium contraxerit, nihilominus redire debeat ad virum, qui eam repudiavit, probatur, quia per tale repudium non fuit dissolutum vinculum matrimonii, *Matt. c.* 19. Neque potest mulier eodem tempore habere plures maritos 1. *Cor.* 7. adeoque is, qui talem repudiatam duxit de facto in uxorem, mœchatus est, eaque non desinit esse uxor legitima prioris mariti. Non tamen poterit, qui eam dimisit, seu repudiavit, objicere fornicationem, seu adulterium dimissæ, seu repudiatæ, ex eo, quod nupserit alii post repudium, licet matrimonium non tenuerit, quia adulterium non committitur sine dolo, *l. Pen. ff. de adulter.* & repudium erat approbatum lege antiqua Veteris Testamenti, *c. 24. Deuteron.* & ideo videbantur Judæi, & infideles eo utentes excusari ab adulterio, quia etsi repudium non tenuit, infideles tamen contrahentes matrimonium cum aliis excusabantur ab adulterio, quia infideles non subjiciuntur Evangelio, a quo repudium fuit reprobatum, *Abb. in cit. c. Gaudemus. n. 10. Sed Butrio apud Alex. de Nevo in cit. c. Gaudemus. §. Qui autem. num. 4. h. t.* probabilius ait, quod divortium factum per repudium non excuset ab adulterio quoad Deum, & in foro animæ, quia ignorantia juris Divini non excusat a peccato; etsi excuset quoad pœnam temporalem in foro externo.

XLVIII. Tertia pars, quod talem mulierem infidelis, si fuerit fornicata, maritus ipsius potest dimittere, non solum quoad torum, sed etiam quoad vinculum, probatur, quia eo ipso, quod talis mulier committit adulterium, etiamsi postea conversa fuerit ad fidem, acquiritur marito jus eam omnino dimittendi, ita ut aliam ducere possit, quia per Baptismum postea secutum non tollitur maritale jus jam acquisitum, dum adhuc ipsa infidelis esset, quia per Baptismum non tollitur jus alterius, nec beneficium alteri competens, *Gl. fin. in cit. c. Gaudemus*, quamvis omne peccatum, quod quis in se commisit, per baptismum deleatur, *c. Deinde. 3. dis. 26. c. Quod autem. 7. caus. 32. q.* 1.

XLIX. Ex dictis infertur, licet dubium sit inter DD. an in lege Veteri Mosaica licitum fuerit divortium, seu repudium, quo matrimonii vinculum dissolvebatur, ita ut uterque conjux ad alias nuptias libere transire posset, nam quidam dicunt, repudium fuisse permissum Judæis non tanquam

quam licitum, sed tanquam minus malum ad vitanda majora mala: alii vero, fuisse licitum Hebræis ea dispensatione DEI in lege naturali, cui repudium adversatur, quod probabilius videtur, ut constat ex c. 24. *Deuteron.* & supra dictum. At vero quia repudium juri naturæ adversatur, juxta quod matrimonium est indissolubile, non quidem omnino, sicut est indissolubile in lege Evangelica, sed sine DEI dispensatione dissolvi non poterat per repudium, hanc autem Gentilibus concessam esse nullibi reperitur. Post legem autem Evangelicam certum est, nec Judæis, nec aliis infidelibus permissum esse repudium, nec per illud dissolvi matrimonium, quia Christus illud reprobavit, & matrimonium ad statum legis naturalis reduxit, in qua matrimonium erat indissolubile, & dispensationem Judæis concessam a DEO revocavit *c. 19. Matth.* ut dictum, *Sanch. l. 10. de matr. dist. 1. n. 7. & 8.* Quare nunc infideles ad Christi fidem conversi, si tempore infidelitatis legitimas uxores repudiarunt, cogendi sunt post Baptismum ad illas redire, quamvis jam aliud matrimonium inierint: nisi in casu, quo per conversionem alterius conjugis dissolvitur prius matrimonium tempore infidelitatis contractum, ut expresse deciditur in *cit. c. Gaudemus, §. Qui autem, h. t.* & patet ex supra dictis: nam uxor, quam Gentilis, priore repudiata, duxerat, non erat legitima, nec talis esse poterat, nisi dissoluto prioris uxoris repudiatæ matrimonio, novus utriusque conjugis consensus accederet, *Sanch. c. l. n. 11.*

Neque prædictis obstat, quod in fine *cit. c. Gaudemus*, dicitur: *non tamen dimissor poterit objicere fornicationem dimissæ, pro eo, quod nupsit alii post repudium: nisi alias fuerit fornicata*: nam id eo solum pertinet, quod adulterium, seu fornicatio tempore infidelitatis commissa non censeatur deleta per Baptismum, quoad divortium, ratione illius, celebrandum; non autem ibi attenditur, quod fornicatio admissa, post repudium celebratum, sit sufficiens causa divortii, sed intelligi debet de præcedente repudio, adeoque de fornicatione, quæ nullo pacto a culpa adulterii excusari potest, *Sanch. l. 10. dis. 5. n. 8.*

§. VIII.

An Ecclesia dispensare possit, ut infideles conversi ad fidem contrahere possint matrimonium cum relicta uxore fratris sui defuncti.

L. De hoc agitur in *c. DEUS qui, 9. & ult. sh. t.* ubi „ talis casus proponitur: Quidam infideles, scilicet Livo„ nienses, contrahebant matrimonium cum uxoribus reli„ ctis fratrum suorum, qui postmodum conversi sunt ad fi„ dem Christianam. Unde quæsitum fuit, utrum debeant „ remanere conjuncti cum uxoribus relictis fratrum suo„ rum? Respondet Papa Innocentius III. & concedit di„ ctis Livoniensibus ad fidem conversis, propter infirmita„ tem eorum, ut matrimoniis contractis cum uxoribus fra„ trum suorum utantur, si tamen fratribus illis sine pro„ le decedentibus, cum talibus uxoribus contraxerint ma„ trimonium, ut semen defuncti fratris excitarent, juxta „ legem Mosaicam. De cætero autem prohibet Pontifex, „ ne tales deinceps, postquam fidem Christianam suscepe„ rint, sibi matrimonialiter copulent.

LI. Ubi notandum 1. Secundum Legem Mosaicam, quando duo fratres habitabant simul, & unus ex eis mortuus fuit sine liberis, debebat frater ejus accipere uxorem defuncti fratris, & ita suscitare semen fratris sui, ut constat ex c. 25. *Deuteron. V. 5.* dum scilicet generat prolem, quæ nomen, & stirpem defuncti fratris propaget, ut exponit *Menoch. ibid.* nam soboles inde nata attribuitur fratri defuncto, & superstes frater erat pater carnalis prolis natæ, defunctus vero pater legalis, *Alex. de Nevo hic n. 2.*

LII. Notandum 2. infidelis, qui cum uxore contraxit, & consummavit matrimonium tempore infidelitatis, non potest post baptismum validum matrimonium contrahere cum consanguinea illius usque ad quartum gradum, ut constat ex *cit. c. ult. h. t.* ubi statuitur, infideles conversos ad fidem non posse ducere uxores, cum quibus illorum fratres, tempore infidelitatis contraxerunt: nam talis affinitas orta ex copula conjugali, non est impedimentum mere inductum ab Ecclesia, sed quoddam vinculum naturale amicitiæ, instar consanguinitatis: cum ergo infideles conversi ad fidem, post Baptismum fiant affines illis, quibuscum matrimonium contraxerant, intra quartum gradum affinitatis, & jam subjiciantur legibus Ecclesiæ, non poterunt valide contrahere matrimonium, quamvis validum esset matrimonium, si tempore infidelitatis contraxissent, quia affinitas illa non dirimit matrimonium jure naturali, sed solo Ecclesiastico, a quo infideles, ante Baptismum, sunt exempti. Nec obstat, quod infideles non erant subjecti Legibus Ecclesiæ, quando affinitatem contraxerunt, adeoque possit inter eos matrimonium consistere: at vero subsunt Ecclesiæ tempore, quo volunt inire matrimonium, & tunc illud est irritatum ab Ecclesia intra quartum gradum affinitatis, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 65. n. 3.* Itaque ratio, cur non possit infidelis conversus ad fidem, post Baptismum, contrahere matrimonium cum uxore relicta fratris sui defuncti, est, quia hæc est illi conjuncta in primo gradu affinitatis in linea collaterali: adeoque si de facto infidelis conversus ad fidem contrahat cum tali matrimonium, hoc non tenet, sed est irritum Jure Ecclesiastico, cui jam conversus subjicitur; & consequenter sic conjuncti debent ab invicem separari, cum matrimonium non subsistat. Excipi debet, nisi Ecclesia cum talibus, ex causa justa, dispenset, ut habetur in fine hujus cap.

LIII. Hinc jam patet, quis sit verus sensus, seu intellectus hujus cap. videlicet, quod matrimonium hic fuerit contractum ab his, qui jam erant fideles, & legibus Ecclesiasticis obligabantur; & ideo necessaria fuit illis dispensatio. Quod autem in fine additur prohibitio, ne tales de cætero, postquam ad fidem venerint, sibi copulent: id ita intelligendum est, quod infideles, qui usque ad illud tempus, post conversionem ad fidem, matrimonium cum uxore relicta fratris defuncti contraxerunt, utantur matrimonio per dispensationem Ecclesiæ: at vero cum illis, qui deinceps post conversionem sic contraxerint, haud dispensetur; & ideo Pontifex præcipit Episcopo, ut illis deinceps tale matrimonium interdicat, *Barbos. in Collect. in cit. c. ult. n. 2.*

LIV. Porro quod dictum est de infideli, qui cum uxore fratris defuncti matrimonium iniit, & consummavit, tempore infidelitatis, non posse post Baptismum validum matrimonium inire cum consanguinea illius intra quartum gradum, id etiam locum habet, si tempore infidelitatis initum sit matrimonium, at si non consummatum, quia etiam ex matrimonio rato oritur quoddam vinculum naturale propinquitatis, quod durat post Baptismum, quo tempore jam fideles subjiciuntur Ecclesiasticis legibus, per quas irritatur matrimonium cum consanguineis uxoris, seu sponsæ de præsenti etiam nondum cognitæ, quia per tale matrimonium conjuges tradunt sibi mutuam potestatem in corpora, modo illud matrimonium tempore infidelitatis fuerit validum, *Sanch. cit. dis. 65. n. 6.* Plura de hoc videri possunt apud eundem *cit. dis. 65. n. 8. & seqq.*

§. IX.

Quæ sit pœna mulieris insidiantis vitæ mariti sui, si inde homicidium sit secutum?

LV. De hac agitur in *c. Si qua, 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio apud Wormatiam habito, ubi dicitur: „ Siqua mulier cum aliis conspiravit, seu machinata fuit „ in mortem mariti sui, & ipse se defendendo aliquem „ illorum occidit, potest ipse, si voluerit, post mortem „ uxoris aliam ducere: mulier autem, sine spe conjugii, „ maneat, & pœnitentiam agere debet, adeoque post mor„ tem mariti sui alteri nubere non potest. Concordat textus in *c. Siqua 6. caus. 31. q. 1.* ubi tamen habetur, *quod vir ipsam uxorem dimittere potest* (quæ verba in præsenti cap. desunt) *& si voluerit, aliam ducere:* scilicet *post mortem uxoris*, quæ verba desunt in cit. Can. Decreti, *ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subjecta, absque spe conjugii maneat*: ita ut tum demum possit maritus aliam in uxorem ducere: ipsa vero mulier non possit, post mortem mariti sui, alteri nubere, prout habetur in utroque textu, & sic unus textus ex altero supplendus videtur, ut notat *Henric. Canis. in c. 1. n. 1. h. t.*

LVI. Ubi notandum 1. In casu hujus c. mulier in pœnam machinationis in mortem mariti privatur spe futuri conjugii, ita ut post mortem mariti non possit alteri nubere, non propter machinationem in mortem mariti, sed propter homicidium factum a viro ad sui defensionem, cui ipsa causam dedit: nam ut propter machinationem mulier impediatur contrahere matrimonium, post mortem viri, & alteri nubere, necesse est, quod machinatio habuerit effectum, ita ut maritus ob illam machinationem vere occidatur, *c. Super hoc. 3. & c. fin. de eo, qui duxit in matrim. &c.* & per talem machinationem impeditur, ac dirimitur matrimonium, juxta citatos textus. Non ergo hic punitur mulier propter machinationem, quia illa non habuit effectum: nam maritus ipsius non fuit occisus: sed ipsa mulier punitur, propter homicidium, cui ipsa causam dedit; per tale autem delictum solum impeditur, non autem dirimitur matrimonium: unde si mulier ista, post mortem mariti, contra prohibitionem legis contraheret cum alio matrimonium, illud teneret, ut tradit *Gl. fin. hic*, & sic intelligendum est istud c., *Alex. de Nevo hic n. 6. in fine.*

Notandum 2. Maritus in casu hujus cap. non privatur spe matrimonii contrahendi, post mortem uxoris, cum alia propter homicidium necessarium, quod fecit ad defensionem vitæ suæ, quia invasus aliquem occidit, & sic innocens fuit: sed mulier machinata est in mortem mariti, & misit aliquem, ut maritum occideret, & sic culpabilis fuit, ipsique imputatur homicidium a marito patratum: ideoque in pœnam prohibetur post mortem mariti nubere alteri, *Abb. hic n. 2. & 3.*

LVII. Notandum 3. Quod autem statutum est de muliere, nempe quod maritus, propter insidias vitæ suæ structas, possit uxorem dimittere, & post mortem ejusdem aliam ducere, id procedit etiam ex parte mariti, quia hic factum solum narratur, sive casus contigit in muliere. Quare si etiam maritus vitæ uxoris suæ insidiatus fuit, non tamen eam occidit, sed tantum cum aliis conspiravit in mortem illius, & aliquis ex illis occisus fuit, poterit similiter maritus dimitti ab uxore, si maritus ei sufficientem securitatem præstet, juxta c. 13. *in fine, de restit. spoliat.* Et ipsa post mortem ipsius non poterit aliam uxorem ducere, quia est eadem omnino ratio, *Arg. c. 1. caus. 32. q. 6. Canis. hic num. 2.*

Notandum 4. Propter insidias, quas conjux struxit in vitam

vitam alterius conjugis; etiamsi effectus non sit secutus, separari possunt conjuges, quoad torum, & mutuam cohabitationem: nam quoad legem matrimonii punitur affectus, conatus, etiam non secuto effectu, dummodo ad actum aliquem externum fuerit perductus; non tamen matrimonii vinculum dissolvitur, quia adhuc manent conjuges, *Abb. in cit. c. 1. n. 4. h. t. Farinac. in prax. crim. p. 5. q. 143. n. 135. & seq.*

§. X.

An propter alias præterea causas, divortium inter conjuges possit institui?

LVIII. Assertio 1. Generatim loquendo, ob grave periculum animæ, seu salutis spiritualis conjugis licitum est se ab eo per divortium separare, quamdiu tale periculum durat. Ut si unus conjux nitatur alterum ad gravia peccata pertrahere; tunc enim licite ab eo divertit, seu se separat. Ratio est, quia Jure naturali, & Divino permissum est cuique periculum corporis cavere, ergo multo magis animæ, *Sanch. l. 10. de matr. dis. 17. n. 5.* imo etiam quisque tenetur periculum peccati vitare, juxta illud Matth. 18. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Neque vero ad hoc divortium opus est Judicis sententia, tum quia non est perpetuum, sed temporale: tum quia ob moram est periculum lapsus in peccatum, *Sanch. cit. dis. 17. n. 10.*

LIX. Porro secluso periculo inductionis in peccatum, ob nullum aliud crimen quantumvis grave, præter fornicationem carnalem, & spiritualem, licitum inter conjuges divortium instituere, ut constat ex *c. 2. h. t.* quamvis maritus ad tempus se possit ab uxore criminosa separare, causa ipsam corrigendi, si hoc medium opportunum ad ipsius emendationem esse videatur: quod etiam vice versa, quandoque licebit uxori ad emendandum maritum, si commode possit, & probabilis spes sit id medium profuturum, quamvis alias regulariter non deceat, nec incumbat mulieri virum corrigere cum ipsa sit subdita viro, at hic sit caput ipsius, *Sanch. cit. dis. 17. n. 3. & 4.*

LX. Assertio 2. Præterea ob grave periculum vitæ, & salutis corporalis, imminens alteri conjugi ex cohabitatione, quod merito etiam virum constantem, ac prudentem, spectata ipsius personæ qualitate, terrere posset, licitum est conjugi tuto passo divertere, donec periculum cesset, & sufficiens cautio ipsi præstetur de malo imposterum non inferendo, *Sanch. cit. lib. 10. dis. 18. n. 2.* & patet ex *c. Ex transmissa 8. & cap. Litteras 13. de restit. spoliat.* Ratio est, quia nemo tenetur, cum tanto suo periculo, aut damno, sive animæ, sive corporis, aliis obligationibus satisfacere, ergo nec obligationi matrimonii.

LXI. Hinc infertur 1. Justam causam divortii virum præbere uxori, si sit leno, eamque incitet ad adulterium, vel sodomiam, vel ad furta, *Sanch. cit. dis. 18. n. 6.*

Infertur 2. Justam esse causam divortii sævitiem mariti undecunque tandem provenientem, ut si uxor juste metuat mortem, vel mutilationem membrorum, ob sævitiam viri: vel si is gravia, seu atrocia verbera uxori inferat, a sua culpa occasionem uxor dedisset, *l. Nec timorem 7. §. Proinde, ff. de eo, quod met. caus.* Secus est, si moderatam castigationem timeret, quia hanc vir inferre potest uxori, non item acrem, & immoderatam verberationem, etiamsi uxor deliquerit, *Sanch. cit. dis. 18. n. 5.* Non tamen sufficit ad divortium, sed semel, aut iterum verberatio, quantumvis atrox, præter consuetudinem viri, ex insolito, & ingenti iræ motu acciderit, nisi ejusmodi verberationis sæpius imposterum exercendæ probabilis timor adsit, *Sanch. cit. dis. 18. n. 16.*

Infertur 3. Sufficientem causam divortio præbere graves, & frequentes discordias, & rixas, quæ nimis molestam reddunt cohabitationem inter conjuges, *Sanch. cit. dis. 18. n. 1.*

Infertur 4. Si alter conjux sit omnino furiosus, ita ut sine vitæ, aut alio gravi periculo, cum ipso habitari non possit; tunc divortium institui potest, ac debet, secus est, si hujusmodi periculum absit; tunc enim etsi molestum sit cohabitare amenti, tamen ea molestia toleranda est, *quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem mariti participem esse, l. Si cum dotem 22. §. Si maritus, ff. solut. matrim. Sanch. cit. dis. 18. n. 18.*

Infertur 5. Etiam lepra, vel alius gravis morbus contagiosus præbet sufficientem causam divortio, cum tunc alteri conjugi sano ex cohabitatione grave immineret periculum, *Coning. cit. dub. 4. n. 22. & 23.* Plura de his videri possunt apud AA. cit.

LXII. Prædictis addendum 1. Cautio sufficiens, quæ præstanda est ob sævitiam viri, censetur ea, per quam, arbitrio boni viri, satis consultum est incolumitati uxoris, qualis est fidejussoria, aut pigneratitia: interdum etiam sufficit juratoria, si probabiliter probetur, virum probum juramenti religionem plurimum revereri, *Sanch. l. 10. de matr. dis. 18. n. 40. & 41. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. num. 17.*

Addendum 2. Si causa divortii, propter grave periculum animæ, vel corporis, notoria sit, propria auctoritate, divortium inter conjuges fieri potest: securius tamen est, imo ob scandalum vitandum, plerumque necessarium est, ut ex officio Judicis Ecclesiastici id divortium fiat, nisi periculum in mora esset, vel non sit facilis aditus ad Judicem, *Sanch. cit. 18. n. 3. Laym. c. l. n. 18.*

LXIII. Addendum 3. Facto divortio inter conjuges, liberi educari, & ali debent penes conjugem innocentem; & quidem expensis patris, si is divortio causam dedit: si vero mater dedit, apud patrem, expensis matris locupletis, nisi pater minus idoneus sit; tunc enim apud matrem nutriri debent, ut habetur in *Auth. Si pater, C. Divortio facto,* quæ desumpta est ex *Auth. Ut liceat matri, & aviæ, §. Illud collat. 8. Sanch. l. 10. dis. 20. n. 2. Laym. cit. c. 7. n. 19.* Id tamen limitandum 1. nisi conjux innocens, qui divortio causam non dedit, sit infidelis, is autem, qui in culpa fuit, sit fidelis; tunc enim in favorem fidei, ne proles in infidelitate educetur, tradenda est alteri conjugi fideli, *c. ult. de convers. infidel.* Limitatur 2. Si culpa viri factum est divortium, sed mulier transiit ad secundas nuptias; tunc proles non relinquitur educanda ipsi matri, ut colligitur ex *cit. Auth. Si pater & Auth. Si liceat §. Illud Sanch. cit. l.* Limitatur 3. Si mater causam dedit divortio, & locuples sit, pater autem sit minus idoneus, sive pauper; tunc apud matrem proles educanda est, *cit. Auth. Si pater,* & expressius in *cit. Auth. Ut liceat §. Illud.* Idemque similiter dicendum est, si a contrario pater dedit causam divortio & ipse locuples sit, mater autem pauper; tunc enim alenda est proles apud patrem, quia eadem est ratio, & pater, ac mater sunt correlativa, adeoque dispositum in uno censetur etiam dispositum in altero, *Sanch. c. l. n. 4. & Laym. c. l.*

TITULUS XX.

DE DONATIONIBUS INTER VIRUM, ET UXOREM, ET DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA.

Dictum est Tit. præcedente de divortiis: sed quia facto divortio, dos solet repeti, & plerumque litigatur de donationibus factis inter conjuges, ideo agitur nunc de donatione facta inter virum, & uxorem, & de dote restituenda post divortium.

§. I.

An, & qualis donatio inter conjuges sit invalida, & in quibus casibus sit valida, & licita, vel prohibita?

I.

PRæmittendum, duplex est donatio inter conjuges, quædam simplex, quæ fit gratis, & ex mera donantis liberalitate, *l. 1. in princ. ff. de donation.* quædam vero fit ob causam aliquam, qualis est donatio ante, sive propter nuptias, quæ fit a marito uxori, propter matrimonium in compensationem dotis sibi datæ: sicut enim dos affertur a muliere ad maritum, ita hæc donatio fit a marito uxori, ita ut maritus de jure communi teneatur tantum dare uxori, causa donationis, quantum ipse ex causa dotis recepit, *Auth. Dos data, C. de donat. propter nupt.* 2. Sicut dos ante, & post matrimonium, constitui potest, ita etiam hæc donatio propter nuptias. 3. In constituenda, & augenda, tam dote, quam donatione propter nuptias, servanda est æqualitas. 4. Sicut dos, soluto matrimonio, de jure communi redit ad mulierem, vel patrem dotantem, *l. 2. ff. solut. matrim.* ita & donatio propter nuptias redit ad maritum, *§. fin. h. t. §. Est & aliud Instit. de donat. l. Cum multæ, 20. C. de donat. ante nupt.*

II. His præmissis, dicendum 1. donationem simplicem, quæ fit solius liberalitatis causa, inter virum, & uxorem, constante matrimonio, invalidam esse, prout expresse habetur in *l. 1. 2. & 3. ff. de donat. inter virum & uxorem;* ubi ratio redditur, tum ne conjuges mutuo amore se invicem spolient: tum ne separentur matrimonia, si non donet is, qui potest, & sic matrimonia essent venalia, & ne concordia pretio conciliari videatur. Est autem, ac dicitur donatio inter conjuges invalida, non quod sit omnino nulla, cum confirmetur morte donantis, ut infra dicetur: sed quia a conjuge donante ad libitum revocari potest, *Sanch. lib. 6. de matrim. dis. 1. n. 3.*

III. Id vero extenditur 1. Quod non valeat donatio mera liberalis, etiam inter sponsum, & sponsam de præsenti, ante matrimonium consummatum, *Sanch. c. l. n. 4.* quia est eadem ratio prohibitionis. Extenditur 2. Non tantum donatio inter conjuges est invalida, sed etiamsi donatio facta sit ante contractum matrimonium, sed ejus effectus differatur in tempus contracti matrimonii, *l. Quod sponsæ 4. C. de donat. ante nupt.* Ratio est, quia idem est aliquid fieri tempore inhabili, & prohibito, & referri ad tempus inhabile, vel prohibitum, *l. In tempus, 62. ff. de hæred. instit. l. Eum, qui, 13. ff. de jurisdict. Sanch. cit. dis. 1. n. 6.* Extenditur 3. Non valet donatio inter conjuges facta etiam per intermediam personam, *l. Si sponsus, 5. in princ. & §. Generaliter, ff. h. t.* Nam paria sunt per se, vel per alium facere; qui enim per alium facit, per se ipsum facere censetur, *Reg. Jur. 72 in 6. Sanch. c. l. n. 8.* Extenditur 4. Quamvis donatio inter conjuges non valeat, valent tamen inter ipsos alii contractus, ut venditio, permutatio &c. dummodo res vendatur pretio æquivalente rei vende-

venditæ: nam si remissio pretii, animo donandi, censetur donatio, & non valet, *Sanch. c. l. n. 11.* Extenditur 5. Legatum tamen inter virum, & uxorem valet, quia quamvis sit quædam donatio, refertur tamen in tempus dissoluti matrimonii, quo tempore donatio inter conjuges valet, *Sanch. c. l. n. ult.*

IV. Porro de hac quæstione, quando, & qualiter donatio facta inter conjuges valeat, vel revocata intelligatur, agitur etiam in *c. 8. & ult.* in priore ejus parte *h. t.* ubi Papa Gregorius IX. ita rescribit: „ Donatio, constante „ matrimonio, inter conjuges facta, ex qua alter locuple- „ tior, & pauperior alter efficitur, firmitatem non habet: „ nisi donatoris obitu confirmetur: & penitus evanescit, „ si revocatur ab eo, tacite, vel expresse, vel si is, qui do- „ natum accepit, prius debitum naturæ persolvat.

V. Pro explicatione notandum 1. non tantum de Jure Civili, sed etiam Canonico, donatio facta inter virum, & uxorem non valet, durante matrimonio, dummodo ex illa donatione donator fiat pauperior, & recipiens locupletior: ergo a contrario sensu, si donator fiat locupletior, & accipiens pauperior, valet talis donatio, *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo n. 2.* Tunc autem donator dicitur fieri pauperior, quando dat, sive donat de substantia sua, ita ut diminuatur patrimonium suum, *l. Si sponsus. 5. §. Si maritus*: ibi: *negat enim pauperior fit, qui non acquirit, sed quid de patrimonio suo deposuit, sive dedit, ff. h. t.* Si vero maritus donat de matrimonio acquisito, sed donat illud, quod posset acquirere, ut si repudiet hæreditatem, donationis causa, ut ea deferatur uxori substitutæ, vel si fuerit relictum, vel legatum uxori cum onere, ut det aliquid marito, & hic donat illud uxori, tunc valet donatio, licet propter donationem maritus desinat acquirere, quia non fit pauperior, quia non acquirit, ut jam dictum, *Alex. de Nevo hic n. 17. & 18.*

Notandum 2. Donatio inter conjuges facta, durante matrimonio, non est omnino invalida, quia confirmatur morte donantis, nisi expresse revocetur, quia tacitum, & expressum æquiparantur, quando est eadem utriusque ratio, alias secus, *cap. Ex litteris. 7. de jure patron. Alex. hic n. 4.*

VI. Notandum 3. Tres recensentur in hoc c. casus, in quibus donatio facta inter conjuges, durante matrimonio, omnino revocatur, ita ut non confirmetur morte donatoris. Primus est si donatio fuit per donatorem tacite revocata. Veluti 1. si divortium inter conjuges sequatur, *l. Sed interim 11. §. fin. l. Cum hic status. 32. §. Si divortium ff. h. t. l. A marito 18. C. eod.* ex mutuo consensu, & beneplacito factum esset divortium, nisi aliunde constaret, donantem velle, ut nihilominus donatio valeat, *cit. l. A marito, Molin. tr. 2. de just. disp. 289. n. 12. Sanch. l. 6. matr. disp. 15. n. 10.* Secundo, si donans vendat, permutet, leget; vel donet eandem rem alteri, imo si pignori eam tradat, vel speciali hypothecæ subjiciat, tacite censetur revocata donatio, si constet de voluntate donantis ipsum velle, ut donatio persistat, *cit. l. Cum hic status. §. Si maritus, Molin. c. l. Sanch. c. l. n. 5.* Tertio, si conjux donatarius mores mutet in detrimentum donantis, ut si uxor donataria adulterium committat, revocata censetur donatio, *Sanch. c. l. n. 11.* Plura exempla, per quæ tacite censetur revocata donatio inter conjuges videri possunt apud *cit.*

Secundus casus est, si expresse revocetur donatio inter conjuges, ut si donator eam revocet, & v. g. dicat, se pœnitere donationis a se factæ, *cit. l. Cum. hic status. §. Ait oratio ff. h. t.* vel si maritus ea, quæ donavit, postea alii donavit, vel alio modo alienavit, *Gl. hic V. Tacite, vel expresse.* Tertius casus est, si prius moriatur donatarius, ut habetur hic in fine.

VII. Addunt communiter DD. quartum casum, in quo tacite revocatur donatio inter conjuges, qui tamen non ponitur in hoc cap. nempe si res donata non fuit tradita donatario: nam tunc morte donatoris non confirmatur, omnia quippe jura, quæ dicunt donationem inter conjuges confirmari, vel validam fieri per mortem donatoris, vel donatarii, intelligi debent, si traditio rei donatæ intervenerit, sive vera, ut fit quando rei donatæ possessio in donatarium actu transfertur: sive ficta traditio, ut si maritus donet aliquid uxori, & dicat, se possidere rem illam precario, nomine uxoris, *l. Quod meo. 18. ff. de acquirend. possess.* Item si uxor debebat centum marito & hic animo donandi remisit ei debitum; nam ista liberatio habet vim traditionis, *cit. l. Cum hic status. §. Si sponsus. ff. h. t.* & hic est ficta traditio, quia fingitur mulierem solvisse marito, & hunc deinde donasse, & tradidisse uxori, *Alex. de Nevo hic n. 6.*

Verum hæc procedunt quidem de jure Veteri Digestorum: sed quia hodie ex Constitutione Justiniani in donatione inter vivos non requiritur traditio rei donatæ, *l. Si quis 35. §. fin. C. de donat. & §. Perficiuntur Instit. eod.* ideo neque in donatione inter conjuges, sed derogatum est Juri Veteri per Novell. 162. quæ licet in antiquioribus Codicibus non reperiatur, extat tamen in recentioribus, teste *Henric. Canisio hic n. 9.* In qua tu fides sit penes Auctorem.

VIII. Præterea in *cit. c. 8. & ult. §. Sane h. t.* additur: „ sicut dos, soluto matrimonio, ad mulierem: sic & do- „ natio propter nuptias redit ad virum: nisi de consuetu- „ dine secus obtineat, vel ex pacto inter virum, & uxo- „ rem de lucranda dote, vel donatione propter nuptias; „ quod æquale sit tamen ex utraque parte, hinc inde con- „ trarium inducatur.

IX. Ubi notandum 1. De Jure communi soluto matrimonio, dos revertitur ad mulierem, vel ad ejus hæredes, & donatio propter nuptias ad maritum, vel ejus hæredes, adeoque de jure communi maritus nihil lucretur de dote, nec mulier de donatione propter nuptias, *Alex. de Nevo hic in cit. §. Sane n. 2.*

Notandum 2. valet consuetudo, & pactum de lucranda dote, & de lucranda donatione propter nuptias, & multo magis valet tale statutum quia hoc habet expressum consensum Principis consuetudo vero tacitum, *l. De quibus. 32. ff. de legib. Alex. de Nevo c. l. n. 3.*

X. Notandum 3. Soluto matrimonio, dos redit ad uxorem non indistincte, sed tres casus sunt distinguendi. Veluti 1. Quando mulier se ipsam dotavit, ex propria substantia, tunc redit ad ipsam, soluto matrimonio, quia præsumitur sibi stipulata dotem reddi, *l. unic. in princ. C. de rei uxor. act.* Secundo si extraneus, hoc est, qui non habet mulierem in sua potestate, sibi stipulatur dotem sibi reddi; tunc ad ipsum, soluto matrimonio, dos revertitur, alias ad mulierem, *cit. l. unic. §. Accedit. C. eod.* Tertio quando pater dedit dotem pro filia, & stipulatus fuit eam sibi reddi, soluto matrimonio: tum dos revertitur ad ipsum: vel dedit dotem simpliciter, & tunc competit actio pro dote communiter patri, & filiæ, *l. 2. ff. solut. matrim.* & si filia efficitur sui juris, per mortem patris, vel ejus emancipationem, dos efficitur filiæ, eique competit actio, quæ est profecta a patre, idque etiamsi extent liberi ex ipsa filia, *l. 2. ff. solut. matrim. & lib. Dot 4. Cod. eod. Abb. in cit. c. ult. §. Sane. n. 11. h. t. & Alex. de Nevo. n. 5. eod.*

XI. Notandum 4. Post matrimonium contractum, debet esse æqualitas dotis, & donationis propter nuptias, non solum in quantitate: sed etiam esse debet æqualitas in lucris ex pacto provenientibus ut habetur in *cit. §. Sane, in fine*; nam si pactum de lucranda dote sit majus, quam pactum de lucranda donatione propter nuptias, maritus non plus lucrabitur de dote, quam uxor de donatione propter nuptias, *Auth. de æqualitate dotis collat. 7. §. Has igitur.* Secundo, si sit pactum factum de lucranda dote, & non de lucranda donatione propter nuptias, ut servetur æqualitas, pactum dotis trahitur ad donationem propter nuptias, *l. Cum multæ. 20. & alt. §. Sin autem donatio C. de donat. ante nupt.* ac proinde sicut vir lucratur dotem; ita & mulier donationem propter nuptias, etiamsi nihil de ea actum sit, *l. fin. C. de pact. convent.* Tertio sicut potest constitui dos durante matrimonio; ita etiam donatio propter nuptias. *§. Est aliud Instit. de donat.* Quarto sicut fit augmentum dotis ante matrimonium, & constante matrimonio; ita etiam fit augmentum donationis propter nuptias, *l. Si constante. 19. De donat. ante nupt. Abb. in cit. c. ult. h. t. n. 11. Alex. de Nevo ibid. n. 6.* ubi ex Innocent. ait, quod debeat esse æqualitas, post nuptias contractas, sed ante illas contractas, potest esse inæqualitas in quantitate dotis, & donationis propter nuptias, & in pactis super lucris. Idque procedere ait *Abb.* de Jure Authenticorum. Verum hodie in multis locis per consuetudinem sublata est donatio propter nuptias, ita ut sæpe ea non fiat, sed constituatur dos mulieri, sine reciproca donatione propter nuptias. Sed ubi non est talis consuetudo inducens inæqualitatem inter dotem, & donationem propter nuptias, vel disponens, ut omnino non fiat donatio propter nuptias, servari debet dispositio Authenticæ *Æqualitas, C. de pact. convent.* ut notat *Alex. de Nevo cit. ult. §. Sane h. t. n. 6.* prope finem.

XII. Cæterum plures casus Jure sunt expressi, in quibus valida est donatio inter virum, & uxorem. Veluti primo, quando Imperator, vel Rex donat uxori, vel vice versa, Imperatrix, aut Regina marito, *l. pen. C. h. t.* & tradunt *Azor. p. 3. lib. 11. c. 20. Less. l. 2. de just. c. 18. dub. 12. Sanch. l. 6. de matr. disp. 3.* Idemque est de alio supremo Principe, ejusque uxore. Secundo si vir donet uxori pecuniam ad reficiendas ædes dotales incendio consumptas, *l. Quod si vir. 14. ff. eod.* Tertio quando uxor marito donat, ut aliquam dignitatem, vel honorem consequatur, *l. Quod adipiscendæ. 40. ff. h. t.* Quarto si donetur in tempus soluti matrimonii, nimirum ut res fiat conjugis donatarii, quando alteruter conjux obierit, *l. Sed interim. 11. §. 1. ff. h. t.* quia paria sunt facere aliquid tempore permisso; & referre in idem tempus, et donatio est licita, soluto matrimonio, *Sanch. cit. disp. 3. n. 8.* Quinto si vir usuras dotis non solutæ remittat, de quarum solutione conventum erat, *l. Vir usuras. 54. in princ. ff. h. t.* Sexto si vir donet uxori quid annuum, vel menstruum ad eam sustentandam, modo donatio non excedat vires, id est, fructus dotis, *l. Ex annuo. 15. & ibi Gl. ff. h. t.* Septimo donatio facta, favore Religionis, valet inter conjuges, ut fiat ad oblationem Dei, vel sepulturæ causa, *l. Si sponsus. 5. §. Concessa, & §. Proinde. ff. h. t.* Octavo si conjuges sibi donant, exilii causa, valet donatio, ut si vir donavit uxori, eum expectaret mitti in exilium ob delictum, eo secuto, confirmatur donatio, *l. Inter. 43. ff. eod.* Nono si alter ex conjugibus utatur servis, vel animalibus alterius, vel gratis habitavit in domo alterius, valet donatio, *l. Si vir. 18. ff. h. t.* Decimo si donata sint exigui pretii, *l. Sed vir. 31. §. Si vir, & l. Ex annuo 15. ff. h. t.* argumento sumpto a contrario sensu, *Barb. in Collect. in c. ult. h. t. n. 17.* apud quem, & alios *DD. cit.* plura de his videri possunt.

§. II.

§. II.

Quænam præterea donationes inter conjuges valeant, vel non?

XIII. Quæritur 1. Utrum donatio remuneratoria inter conjuges sit valida? Resp. donatio, quæ fit causa remunerationis, non est prohibita inter conjuges, sed valida. Unde si vir donavit uxori rem aliquam, & uxor vicissim marito aliam, valet donatio, quia fit hinc inde quædam compensatio donationum, si vir, & uxor sibi invicem donent, *Abb. in cit. c. ult. n. 7. h. t. Alex. de Nevo ibid. Sanch. l. 6. de matr. dis. 6. n. 11.* & alii apud ipsum. Ratio est, quia donatio remuneratoria non est absoluta, & mere liberalis donatio, qualis solum est prohibita inter conjuges, ut supra dictum, sed fit ob præcedentia merita, & obsequia, alias non debita, adeoque digna remuneratione, ita ut donans, non quidem ea lege justitiæ, sed naturali lege gratitudinis obligetur ad antidora, sive ad remunerationem beneficii accepti, *Sanch. c. l. n. 2.* Quod si donatio excedat merita, quoad excessum est donatio simplex, *c. Relatum 12.* ibi: *juxta servitii meritum, de testam. Jul. Clarus §. Donatio. q. 3. n. 1. Sanch. c. l. n. 6.* Neque vero requiritur, ut merita omnino sint æqualia donationi, sed satis est, si sint æquipollentia, id quod arbitrio prudentis relinquendum est, spectata qualitate donantis, an nobilis sit, vel dives: nam nobiles, & divites magis obsequia sibi præstita remunerare solent, *Sanch. l. c. n. 10.*

XVI. Quæritur 2. Utrum donatio mortis causa facta inter conjuges valeat? Resp. affirmative, ut expresse habetur in *l. Si cum 9. in fine & l. seq. ff. h. t.* ubi ratio redditur, *quia in hoc tempus excurrit donationis eventus, quo vir, & uxor esse desinunt*, cessantque rationes positæ in *l. 3. in princ. ff. eod. Gl. margin. in cit. l.* 10. Illud tamen speciale est, non transferri per donationem mortis causa factam inter conjuges, dominium rei donatæ, donec mors donantis sequatur, ut habetur in *cit. l. Sed interim. 11. in princ. ff. h. t.* sive conjux causa mortis donans dederit alteri conjugi rem sic donatam, sive non tradiderit, sed solum promiserit, *Molin. tr. 2. de just. dis. 288. n. 17. Sanch. l. 6. dis. 10. n. 1.* Si tamen donatio causa mortis, ea conditione fieret inter conjuges, ut irrevocabilis esset, non valeret, quia transiret in donationem inter vivos, *l. Ubi ita 27. ff. de mort. caus. donat.* ubi dicitur, *quod talis mortis causa donatio perinde haberi debet, ac alia quævis inter vivos donatio, ideo inter viros, & uxores non valet*, *Sanch. c. l. n. 2.* apud quem plura de hac re videri possunt.

XV. Quæritur 3. Utrum donatio facta inter conjuges, qui non sunt legitimi conjuges, sed solum putativi, sive putant se esse conjuges, valeat? Resp. si utrique conjugi constet, matrimonium esse nullum, v. g. ob impedimentum dirimens, tunc donator non potest repetere rem donatam, sed fiscus eam sibi vindicare potest, ut expresse habetur in *l. Cum hic status. 32. §. fin.* & ibi *Gl. ff. h. t. Sanc. lib. 6. dis. 2. n. 2.* Resp. 2. quando solus conjux donans scivit, matrimonium esse nullum, & ignoranti conjugi aliquid legavit, valet legatum, illudque uxor sibi acquirit, nec potest fiscus id ab eo auferre, *arg. l. ult. ff. de legat. 1. Molin. tr. 2. de just. dis. 200. n. 5. Sanch. cit. dis. 2. n. 3.* & est communis DD. sententia. An autem idem procedat in acquisitis a conjuge ignaro nullitatis matrimonii, per donationem, vel alium contractum inter vivos, ut si conjux conscius nullitatis matrimonii donavit aliquid ignoranti; donatio illa acquiratur conjugi bona fide ignoranti, nec fisco competat repetitio, dubitatur; Idque verius videtur, quia argumentum a contractibus ad ultimas voluntates, & e contra valet, quando nulla ratio differentiæ assignari potest: secus est, si uterque conjux in mala fide constitutus, ut in *l. Cum hic status. 32. §. fin. h. t.* tunc enim fisco applicanda est donatio, *Molin. c. l. n. 8. Sanch. cit. dis. 2. num. 4.*

XVI. Resp. 3. Quando conjux donatarius conscius est nullitatis matrimonii, sed donator in bona fide est constitutus: tunc donatio (idemque est de legato) non valet, adeoque res donata ipsi donanti, & post mortem ejus, hæredibus ejus restitui debet, prout de donatione disponitur in *cit. l. Cum hic status. §. Si quis sponsam ff. h. t.* Ratio est, quia talis donatio ex errore procedit; nam donans putat legitimum esse matrimonium, nihil autem magis contrarium est consensui, quam error, *Si per errorem 15. ff. de jurisdict.* Item conjux ignarus nullitatis matrimonii, nihil deliquit, ergo non debet suis bonis privari, eaque fisco applicari, ob delictum, & dolum alterius, *Sanch. cit. dis. 2. n. 7.*

XVII. Resp. 4. Quando uterque conjux est ignarus nullitatis matrimonii, & bona fide putat illud valere, tunc donatio inter eos facta est invalida. Idque colligitur ex *l. Si ex voluntate. 7. C. h. t.* ubi in Summa dicitur, licet donatio inter conjuges putativos teneat, ipso jure, sive potius in rigore juris videatur valere: non tamen valet in effectu, quia revocari potest, & donator rem donatam repetere. Idque etiam probatur ex *cit. l. Cum hic status. 32. §. Si quis sponsam. ff. eod.* ubi dicitur, donationem factam uxori putativæ non valere, sed donatorem eam revocare posse: ibi que etiam ratio redditur, *quia non quasi ad extraneam, sed quasi ad uxorem fecit.* Confirmatur, quia talis donatio facta uxori putativæ procedit ex errore, qui consensum excludit, & consequenter est invalida, *Sanch. cit. dis. 2. n. 9.*

§. III.

Quibus modis donatio invalida inter conjuges confirmetur.

XVIII. Assertio 1. Tribus modis confirmatur: & in primis quidem per juramentum adjectum, ita ut donatio ab uno conjuge alteri facta, accedente juramento fiat irrevocabilis, & eo ipso valida, ut docet *Abb. in c. ult. h. t. n. 9. Azor. p. 3. l. 11. c. 20. q. 2. Molin. tr. 2. de just. dis. 289. nu. 22. Sanch. l. 6. dis. 11. n. 2.* & est receptior sententia. Idque probatur: tum quia hæc donatio primo, & principaliter non prohibetur, favore publicæ utilitatis, seu boni communis, sed solum ob privatam utilitatem ipsorum conjugum, ne mutuo amore se spolient, & alter fiat ditior, cum alterius jactura, quod nullum peccatum involvit, nihilque contra bonos mores naturales, sed solum civiles, qui ad servandam civilem societatem pertinent, qualis est hæc prohibitio donationis, inter conjuges, quia expedit Reipubl. ne quis re sua male utatur, *Covarr. in cit. c. ult. n. 8.* & Jure Civili multa sunt prohibita, quæ tamen Jure Canonico, ratione juramenti, subsistunt; ut pactum de non succedendo, & aliis, de quibus alibi: quo casu confirmatur contractus per juramentum, cui accedit: item quia tale juramentum servari potest, sine dispendio salutis æternæ, ideoque servandum est, cum non sit præstitum super promissione, quæ dici possit esse contra bonos mores naturales. Tum quia quando contractus prohibetur principaliter, ob privatam utilitatem, nec turpitudinem aliquam continet, ex parte creditoris, tunc confirmatur per juramentum, ut docet *Sanch. cit. l. & l. 1. de Sponsal. dis. 32. n. 2.* Tum denique quia donatio facta inter conjuges, favore Religionis, & piæ causæ, est valida, ergo etiam valebit propter juramentum adjectum, cujus magna est religio *Sanch. c. l. 8.*

XIX. Assertio 2. Alter modus, quo confirmatur donatio alioquin irrita inter conjuges, est, per per mortem naturalem donantis, prout expresse habetur in *cit. c. ult. h. t.* ibi: *vel si qui donatum accepit, prius debitum naturæ persolvat;* tunc enim valida redditur. Idem statuitur in *l. Papinianus. 32. & l. Cum hic status. 32. §. 1.* ibi *Gl. V. Donationibus. ff. eod. & l. Donationes. 25. C. eod. Sanch. l. 6. dis. 14. n. 1.* & alii communiter. Ratio est, quia tunc cessat causa, ob quam prohibita est talis donatio, ne scilicet mutuo amore se spolient, quia potest unus conjux alterum libere instituere hæredem, ipsique legare: nam cum donator in vita donationem non revocaverit, præsumitur in eadem mori velle, & consequenter tunc rem donatam velle relinquere, vel legare, nisi de contrario constet.

Porro ad hoc, ut talis donatio morte confirmetur, quatuor conditiones requiruntur. 1. Ut donans adhuc vivens tradiderit rem donatam, ut probatur ex *l. Papinianus. 23. ff. h. t. & l. Res. 24. C. eod.* Ratio est, quia si res donata non sit tradita, deest subjectum, quod confirmetur; sufficit autem etiam traditio ficta, *Sanch. c. l. n. 6. & 7.* Secunda conditio est ad confirmandam donationem invalidam inter conjuges, ut conjux donans prius moriatur; si enim donatarius prius decedat, donatio erit omnino invalida, *cit. c. ult. in fine. princ. cit. l. Cum hic status §. Si divortium ff. eod.* Tertio requiritur, ut donatio inter conjuges non excedat summam 500. aureorum absque insinuatione Judici facta, alioquin morte confirmari non poterit, *l. Donationes. 25. C. h. t.* Quarto requiritur, ut in eadem voluntate permaneat usque ad mortem, eamque nec expresse, nec tacite revocaverit, *cit. c. ult.* de quo supra.

XX. Assertio 3. Donatio inter conjuges invalida confirmatur etiam morte civili donantis, ut si donans in exilium mittatur, & civitatem perdat, *arg. l. Sed mors. 13. ff. h. t.* ubi id habetur de donatione causa mortis, idemque dicendum de donatione inter conjuges, quæ similis est illi, *Sanch. l. 6. dis. 17. n. 3.* non autem confirmatur hæc donatio, si donans efficiatur servus hominis, *cit. l. Cum hic status. §. Si donator servus ff. h. t. Sanch. c. l. n. 4.*

Utrum autem donatio invalida inter conjuges confirmetur per professionem Religiosam conjugis donantis, dubitatur? Ad quod respondetur, si Religio possideat bona in communi, ea donatio non confirmatur, sed expectari debet naturalis mors donantis, & ut is prius moriatur, quam donatarius: si vero Religio incapax sit possidendi bona in communi, confirmatur donatio per illam Professionem, sicut confirmaretur per mortem naturalem donantis, *Sanch. cit. dis. 17. num. 8. & 9.* ubi etiam rationem diversitatis addit.

§. IV.

Quænam præterea statuta sunt circa donationem propter nuptias in hoc Titulo?

XXI. Donata a marito propter nuptias uxori, cum pacto, ut maneant penes eorem, si contingat eos divortium separari, sed postea reperiatur matrimonium esse nullum, propter impedimentum dirimens consanguinitatis, & donata a marito faciant difficiliorem separationem, ac dissolutionem talis matrimonii; tunc a viro donata ipsi sunt restituenda, quia non sunt dos, nec donatio propter nuptias, cum matrimonium sit nullum, prout sumitur ex *c.*

Etsi necesse. 5. h. t. Ubi habetur, ut refert *Gl.* In casu, quod Rex Legionensis accepit in uxorem filiam Regis Castellæ, eique Castra quædam dedit in dotem (id est, in donationem propter nuptias, quam fecit meritus uxori, *Gl. hic V. In dotem*) ita ut si aliquo casu vir ipsam relinqueret, Castra illa cederent in jus ejus. Verum ipse Rex, & filia Regia simul manere non poterant propter consanguinitatem. Quare mandavit Papa Innocentius III. eos ab invicem separari. Sed Rex Legionensis nolebat eam dimittere, nisi Castra sibi restituerentur. Consultus Papa rescribit, cum Castra, quæ impedimentum præstant copulæ dissolvendæ, non tam ob turpem causam, quam ob nullam causam sint data, quippe cum inter eos matrimonium non existat, adeoque nec dos, nec donatio propter nuptias, ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam ejus potius redundare, Castra ipsa restitui debent marito, & ad id puellam per sententiam excommunicationis cogendam esse.

XXII. Notandum 1. Si dos hic non pro donatione propter nuptias, sed proprie accipiatur, tunc maritus licite dotat uxorem, id est, dotem ei constituit ex propria substantia: ubi talis est consuetudo, ut in Hispania, ut viri dotent uxores: quod tamen intelligi debet, si talis donatio dotis fiet ante contractum matrimonium; secus si post illud; vel si conferatur effectus talis donationis in tempus matrimonii; tunc enim non valeret, *l. 1. C. de donat. ante nupt.* nisi plebejus duceret in uxorem nobilem, tunc enim videretur donasse, causa compensandi nobilitatem, *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo n. 2.*

Notandum 2. Non valent pacta inter conjuges, quæ dissolutionem matrimonii contra Juris dispositionem impediunt, vel difficiliorem reddunt, quia matrimonia debent esse libera in contrahendo, & dissolvendo, *l. ut inter. 3. C. de inutil. stipul. Abb. hic n. 3. & Alex. de Nevo n. 3.*

Notandum 3. Quod datum est prætextu, sive ratione matrimonii, repeti potest, si matrimonium non subsistat, tanquam datum sine causa, *l. ult. ff. de condict. sine caus.* & ubi non est matrimonium, nempe validum, ibi nec dos, nec donatio propter nuptias esse potest: nam quando principale non tenet, nec accessorium tenet, & ita ubi matrimonium esse non potest, nec dos, aut donatio propter nuptias esse potest, *Gl. hic in notat. Abb. num. 4. & Alex. de Nevo. num. 5.*

Notandum 4. Non debet quis sentire commodum, unde pœnam debet potius sustinere, ut in casu hujus cap. non debet mulier lucrari dotem, vel donationem propter nuptias, quæ impediebat dissolutionem matrimonii illiciti, *Vivian in Ration. hic.*

XXIII. Cæterum licet in casu hujus cap. Rex Legionensis, & filia Regis Castellæ, qui consanguinei erant, in gradu lege Canonica prohibito contraxerint matrimonium scientes, quod non possint cohabitare, ob impedimentum consanguinitatis; quia tamen non poterat pax inter eos Reges stabiliri, nisi Castra illa restituerentur Regi Legionensi, qui illa dedit in dotem filiæ Regis Castellæ: ideo Papa ex officio propter bonum pacis voluit, & præcepit sub pœna excommunicationis, illa Castra restitui a filia Regis Castellæ, cui in dotem data fuerunt a Rege Legionensi, *Gl. fin. hic* & hæc expositio colligitur ex ipso texto, ubi dicitur, quod ista Castra præstent impedimentum hujusmodi copulæ dissolvendæ: si ergo Papa voluit illa Castra restitui, ne præstent prædictum impedimentum, debebant restitui ipsi Regi Legionensi, qui non consentiret in dissolutionem matrimonii, nisi Castra sibi restituerentur, ut tradit *Alex. de Nevo hic n. 14.* in 10. lectura, seu exposit.

XXIV. Præterea in *Nuper. 6. h. t.* quæsitum fuit, si alicui data sit terra aliqua, non in hæreditatem, vel feudum perpetuum, sed tantum quoad vixerit, possidenda, ita ut alter quasi usufructuarius, ipse vero postea tertiam partem illius terræ uxori suæ concedat in dotem (vel dat in donationem propter nuptias, *Hostiens. hic V. In dotem*) utrum viro mortuo, uxor prædictam dotem, vel donationem habere, & retinere possit, dum vixerit, quia Ecclesia dotes viduarum protegere tenetur. Item quæritur, si quis filio suo ex legitimo matrimonio genito aliquam terram in hæreditatem, vel feudum dedit: ille autem partem illius terræ dedit uxori suæ in dotem, vel donationem propter nuptias, & postmodum decessit sine prole, ipsa mulier possit retinere donationem illam? Consultus Papa ad primam quæstionem respondet: cum regulariter nullus plus juris in alium transferre possit, quam ipse habeat, vir ille, cui terra tali modo concessa fuit, non potest uxori aliquid ex ea relinquere possidendum (scilicet in perpetuum, tanquam hæreditatem, vel feudum) quod ei non licuit, nisi quoad viveret, possidere: & ideo neque uxori suæ licet partem illius terræ in donationem propter nuptias ex viri concessione possidere, nisi donationi illi is, ad quem spectet dominium terræ illius, consenserit. Idemque de secunda quæstione dicendum est, quod de prima. Quamvis autem Ecclesia in causis viduarum se favorabilem exhibere debeat, non tamen eis contra justitiam est favor Ecclesiæ concedendus. Additur in fine, quod uxor dicitur dare viro dotem, vir autem uxori facere donationem propter nuptias, secundum legitimas Sanctiones, *L. 3. & l. ult. §. Sancimus. C. de donat. ante nupt.*

XXV. Notandum 1. Concessio alicujus rei varia intelligi potest, nam quandoque res conceditur, seu datur in hæreditatem ut is, cui datur, possit pro libitu de ea disponere, tanquam de re propria: quandoque conceditur in feudum, ita ut utile dominium transeat in vassallum, & directum, seu proprietas maneat penes dominum: quandoque conceditur alicui, dum vixerit, ut usufructus rei, *Alex. de Nevo hic n. 2.*

Notandum 2. Usufructuarius non potest jus usufructus, sive fruendi, & utendi re aliena cedere alteri, quam domino sine consensu ejusdem: alioquin si cedat alteri jus usufructus, is ad proprietatem revertitur; potest tamen cedere alteri potestatem percipiendi fructus: nam si posset jus usufructus cedere alteri, non finiretur usufructus per mortem cedentis, sed per mortem illius, cui facta est cessio. Unde non potest vendere usufructuarius ipsum jus usufructus alteri, quam domino rei, sine consensu illius, & si vendit alteri, venditio non tenet; potest tamen vendere perceptionem fructuum: & sic intelligi debet, quando hic dicitur, quod vir dedit in dotem tertiam partem perceptionis fructuum ipsius rei usufructuariæ, *Alex. de Nevo hic n. 6.* Similiter vassallus non potest concedere feudum, seu partem feudi filiæ suæ in dotem, vel donationem propter nuptias ad vitam illius, sine consensu Domini, quia hæc est quædam alienatio, *Clem. 1. de reb. Eccles. non alienand.* idemque est de Emphyteusi, *Alex. de Nevo hic n. 7.* Potest tamen commoditatem fructuum, absque consensu Domini, concedere in dotem, quia per talem concessionem non transfertur utile dominium, nec jus aliquod in re constituitur, sed oritur sola obligatio personalis ad fructus ex re percipiendos, unde talis concessio non est alienatio, nec prohibita, ad quodcunque tempus fiat, & morte vassalli expirat, & redit ad illum, ad quem transiturus fuisset, si in dotem data non esset, *Barbos. in Collect. hic. num. 3. post Molin.* Putat tamen *Alex. de Nevo c. l. n. 7.* hoc speciale esse, ut possit feudum dari in dotem, vel donationem propter nuptias ad vitam ejus, cui datur.

Notandum 3. Ecclesia tenetur defendere dotes viduarum tanquam miserabilium personarum, non tamen contra justitiam, & in præjudicium, seu damnum alterius, quia etiam ratione causæ piæ, & favorabilis, non est violanda justitia, nec alteri inferenda injustitia, & juxta vulgatum illud, non est denudandum unum Altare, ut operiatur aliud, *Alex. de Nevo hic n. 3. & 4.*

Notandum 4. Maritus dat uxori donationem propter nuptias, uxor autem dat viro dotem, & ambæ pari passu ambulent, & sunt æque favorabiles, exceptis casibus in Jure expressis, *Barbos. in Collect. in c. Etsi. 5. h. t. n. 3.*

§. V.

De restitutione dotis.

XXVI. Quæritur 1. Quando dos restitui debeat? Resp. si matrimonium ex licita causa separetur, dos est restituenda uxori, prout statuitur in *c. Mulieris. 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio habito apud Wurmatiam: ubi præcipitur, ut si mulieres pro aliqua licita causa a propriis viris fuerint separatæ, tota dos ipsis reddetur.

Ubi notandum 1. Quia dos est accessoria ad matrimonium, datur enim ad sustinenda onera illius, *c. Salubriter. 16. de usuris*; ideo dissoluto matrimonio, propter consanguinitatem, affinitatem, vel simile impedimentum Canonicum, quod ignorabatur subesse inter contrahentes, dos restitui debet mulieri, quia cum inter illos non fuerit verum, & legitimum matrimonium, recte præcipitur dos restitui, quippe quæ sine matrimonio consistere non potest, *Gl. hic* in casu, & *Abb. in princ.* quæ expositio etsi in se vera sit, non tamen congruit litteræ textus, quia loquitur de illis *mulieribus, quæ a propriis viris sunt separatæ*, quæ verba non de putativis viris, qui proprii viri non sunt, sed de veris conjugibus sunt intelligenda, *Barb. hic. n. 7.*

Notandum 2. Si quæratur, sitne dos restituenda uxori, vel non? distinguendum est, utrum culpa mariti matrimonium judicio Ecclesiæ fuerit separatum, quoad torum, & mutuam cohabitationem: & tunc dos restituenda est uxori, qui est casus hujus cap. Vel an culpa uxoris, ut si ipsa adulterium commisit; & tunc restitutio dotis ei fieri non debet, juxta *c. Plerumque 4. h. t.* de quo infra. Nam quando matrimonium, ob culpam uxoris, auctoritate Ecclesiæ fuit separatum, nec dos restitui debet a viro uxori, nec alimenta ipsi præstari, durante causa divortii; si vero neque culpa viri, neque uxoris divortium sit factum, & ad tempus tantum, tunc etiam non debet uxori dos restitui; neque locum habet decisio hujus cap. Si denique perpetuum divortium sit factum, ex tacito pacto inter conjuges inito, tenetur quilibet eorum alteri restituere, quod ab eo accepit, *Barb. hic n. 5.*

XXVII. Notandum 3. Dos integra restitui debet uxori a marito, in casu hujus cap. Nam licet alias maritus non teneatur restituere uxori ultra id, quod facere potest, *l. Maritum. 13. ff. solut. matrim. l. Non tantum 20. ff. de re judic.* Hoc tamen privilegium juris, quod maritus habet, ut si condemnetur ad restituendum dotem uxori, teneatur

solum

solum dare, quatenus commode facere potest, ne egeat, competit, non putativis, sed veris maritis, quia id concessum est ob reverentiam maritalem, *l. Maritus.* §. *Cum autem*, C. *De rei uxor. act.* quæ nulla est in eo, qui nunquam fuit maritus, *Henric. Canis. in tit. c.* 1. *n.* 2. *h. t.*

Notandum 4. Quæ dicta sunt de restituenda dote, intelligi debent, si per errorem, & ignoranter matrimonium invalidum, ob impedimentum dirimens, sit contractum; tunc enim restitui debet, quidquid alter ab altero habuit. Si vero scienter contraxerunt, perdere debent quidquid unus alteri dedit, idque fisco acquiritur, nisi per errorem, vel minorem ætatem excusentur, *l. Qui contra.* 4. *& Auth. Incestus*, C. *de incest. nupt. Gl. hic V. Lucra.*

Notandum 5. Non tantum dos tota, si reddi possit, sed etiam fructus dotis restitui debent, *l. In condemnatione.* 127. §. 1. *ff. de R. J.* non tamen debent restitui, nisi illi fructus, qui ante matrimonium obvenerunt, quia illi augent dotem, non autem illi, qui post matrimonium obvenerunt, & non augent dotem, nec restituuntur, sed fiant mariti propter onera matrimonii sufferenda, *l. Dotis.* 7. *in princ. ff. de jur. dotium, Gl. hic V. Totam.*

XXVIII. Quæritur 2. An præter dotem, restitui debeant uxori etiam alia ejus bona? Resp. dissoluto matrimonio per divortium, non tantum dos a viro restituenda est uxori, sed etiam ultra dotem omnia bona, seu lucra, quæ constante matrimonio communiter acquisita sunt utrique conjugi, æqualiter inter eos sunt dividenda, prout statuitur in c. *Significavit.* 2. *h. t.* ubi habetur, quod cum inter mulierem P. & virum H. quem ipsa loco viri tenebat, divortium fuisset solemniter, seu publica celebratum (ex causa licita, & justa, *Gl. hic V. Celebrato.*) dictus H. dotem ipsius mulieris detinebat, & reddere nolebat: quin imo etiam possessiones, seu bona, quæ ipsis, dum simul viverent, communiter obvenerunt, quovis titulo, ipse vir sibi soli vendicare, seu retinere nitebatur. Quare mulier illa id conquesta est Papæ Urbano III. qui mandavit quibusdam Judicibus a se delegatis, ut si ita est, & nihil aliud obsistat, dictum H. ad restitutionem dotis, & divisionem eorum, quæ olim communiter habuerunt, per Censuram Ecclesiasticam compellant.

XXIX. Notandum 1. Dissoluto matrimonio, ultra dotem, dimidia pars bonorum, quæ durante matrimonio ab utroque Conjuge sunt acquisita, mulieri est restituenda, idque ratione tacitæ societatis inter eos initæ, per quam omnia bona toto tempore matrimonii acquisita, inter eos facta sunt communia. Id vero non ita accipiendum est, quasi jure communi inter conjuges contrahatur vera, & propria societas, per quam generaliter omnia bona, seu lucra, constante matrimonio, acquisita inter eos fiant communia: nam talis communicatio bonorum per modum contractus societatis inducta, nullo Jure communi, nec Canonico, nec Civili, inter conjuges reperitur constituta, ut ex veriore, & receptiore sententia docet *Covarr. in 4. Decret. p.* 2. *c.* 7. §. 1. *num.* 5. & alii apud *Barbos. in Collect. hic num.* 5.

Nec obstat textus hujus cap. in quo jubetur fieri divisio eorum bonorum, seu lucrorum, quæ durante matrimonio sunt acquisita. Nam est hic sermo de bonis, quæ conjugibus communiter obvenerant, vel quia constante matrimonio marito, & uxori fuerunt donata, vel quia ambo fuerunt ab aliquo hæredes instituti, vel ambobus ab aliquo fuerunt res legatæ, vel quia ex utriusque conjugis pecunia emptæ sunt &c. *Alex. de Nevo hic n.* 6. *& Barb. in Collect. ibid. n.* 6. Unde in hoc c. non dicitur dari societatem inter conjuges, vel actionem pro socio eis competere, sed præcipitur divisionem bonorum fieri, quæ etiam, absque contractu societatis, per competentem actionem in rebus communibus e Jure conceditur, *l. Ut sit* 13. *ff. Pro socio.* Nec obstat etiam *text. in c. Cum societas.* 17. *caus.* 27. *q.* 2. ubi nuptiæ, seu matrimonium societas appellatur, quia non est talis societas, per quam communicantur bona, quales sunt civiles societates, sed matrimonium est societas, seu consortium omnis vitæ, & Divini, ac humani juris communicatio, *l.* 1. *ff. de ritu nupt.* de qua etiam intelligi debet illud *Gen. c.* 3. *Mulier, quam dedisti mihi sociam*, *Barb. hic n.* 6.

Notandum 2. Etsi dotis causa, si principaliter in judicium deducatur, ad Judicem sæcularem spectet, quia dos in se non est quid spirituale: si tamen accessorie, videlicet ratione matrimonii dissoluti, vel dissolvendi, dos restitui petatur, etiam Judex Ecclesiasticus recte aditur, cum accessorium sequi soleat naturam sui principalis, *Reg. Jur.* 42. *in* 6. quamvis in casu hujus cap. pro restitutione dotis non fuerit actum judicialiter, sed per denuntiationem evangelicam ad tollendum peccatum, *arg. c. Novit.* 13. *de Judic.* nam postquam divortium inter virum, & mulierem ante celebratum esset, liquido apparebat, dotem a viro injuste detineri, & mediam partem bonorum communiter acquisitorum, durante matrimonio, uxori dandam esse; ideoque Papa mandavit, per Censuram Ecclesiasticam (quæ ob peccatum tantum infertur) dotem restituendam esse, & mediam bonorum partem dividendam, ac dandam esse uxori, *Henric. Canis. in tit. c.* 2. *n.* 3. *h. t.*

XXX. Notandum 3. Si in casu hujus cap. dominium dotis non fuit translatum in maritum, quia matrimonium non fuit validum: vel si fuit translatum, quia matrimonium fuit validum, ac proinde dominium dotis fuit reversum ad mulierem post mortem mariti, illa debet recuperare suam dotem, nisi aliud obsistat, nempe consuetudo, quod restitui non debeat, *Gl. hic V. Non est aliud*: vel quia mulier dotem amisit propter adulterium, *c. Plerumque.* 4. *h. t.* de quo infra. Vel pactum hinc inde æqualiter factum, vel exceptio rei judicatæ, aut jurisjurandi opposita, *Hostiens. hic. in fine.*

Notandum 4. Secundum consuetudinem quorundam locorum, vel etiam Constitutiones, seu Statuta, non solum lucra, seu bona, constante matrimonio, inter veros conjuges acquisita, sed etiam inter putativos, qui bona fide contraxerunt, fiunt communia utrique conjugi, & soluto matrimonio, æqualiter sunt dividenda, ac si matrimonium tenuisset: alioquin vero de jure communi sola dos est uxori restituenda, quia omnia alia bona præsumuntur acquisita ex bonis, & industria mariti, ut in muliere evitetur suspicio turpis quæstus, *l. Quintus.* 51. *ff. h. t. & l. Etiamsi* 6. *in fine*, *C. eod.* nisi ipsa mulier contrarium doceat, ac probet, id, quod acquisivit, ad se pervenisse titulo hæreditariæ successionis, vel legati, aut fideicommissi, vel ex contractu aliquo cum alio inito, quia per probationem contrariam eliditur, & cessat prior præsumptio; nam in certis non est locus conjecturæ, seu præsumptioni, *l. Continuus.* 137. §. 2. *in fine*, *ff. de V. O. Abb. hic in fine, & Alex. de Nevo n.* 6. *&* 7. sicut etiam Prælatus Ecclesiæ, si quid acquisivit, præsumitur intuitu Ecclesiæ, vel ex bonis illius acquisivisse, ne alioquin censeatur ex negotiatione, quæ Clericis prohibita est, acquisivisse, nisi Prælatus quoque probet, se ea aliunde acquisivisse, *Henric. Canis. hic n.* 1. *&* 2.

XXXI. Quæritur 3. An Judex, qui cognovit de matrimonio, possit etiam, ac debeat simul de dote cognoscere? Resp. affirmative, ut constat ex c. *De prudentia.* 3. *h. t.* Nam cum Pontifex Clemens III. causam matrimonii inter H. & M. quibusdam Judicibus terminandam commisisset, illi, probata inter eos consanguinitate, sententiam divortii protulerunt; de dote autem, quam mulier a viro repetebat, nihil statuerunt. Quare Papa eisdem rescribit, quia illi, qui de matrimonio principaliter cognoverunt, etiam de dote, quæ est causa incidens, accessorie cognoscere valuissent; & per sententiam causam definire debuissent: ideo mandat, ut prædictum H. monitione præmissa, ad totam dotem dictæ M. (sicut initum fuerit, vel si nihil obsistat, quod impediat, *Gl. fin. hic*) restituendam compellant.

XXXII. Notandum 1. Etsi causa dotis in se sit mere sæcularis, adeoque de illa principaliter cognoscere inter personas laicas spectet ad solos Judices sæculares: incidenter tamen, & accessorie de ea cognoscere etiam Judex Ecclesiasticus potest, & præcipere, ac cogere, ut dos solvatur, quia qui cognoscit de principali, debet etiam cognoscere de accessorio, & incidenti. Ut si Judex Ecclesiasticus principaliter cognoscat de matrimonio, utrum sit validum, an non: vel an adsint legitimæ causæ ad faciendum divortium inter conjuges veros, vel putativos, potest simul præcipere, ut dos solvatur marito, vel ut maritus eam restituat uxori (& quidem totam, si totam possit restituere, habita ratione, ne egeat, *Gl. fin. hic*) *Molin. tract.* 2. *de justit. disp.* 443. *n.* 2.

Non obstat *cap. Causam quæ.* 7. *Qui filii sint legit.* ubi de causa legitimorum natalium principaliter agebatur coram Judice Ecclesiastico, virtute Rescripti Apostolici, & accessorie de restitutione terrarum, quibus altera pars fuerat spoliata: & tamen deciditur, Judicem Ecclesiasticum de sola quæstione legitimatis posse cognoscere, & judicium de possessione terrarum Regi, seu Potestati sæculari esse relinquendum. Ad quod respondetur, etsi aliqui existimant, causam dotis etiam principaliter motam esse mixti fori, ita ut inter Judicem Ecclesiasticum, & sæcularem sit locus præventioni, & ideo potuisse Judicem Ecclesiasticum in hoc cap. de prædicta causa dotis cognoscere, & super ea pronuntiare: ut tamen rectius percipiatur verus intellectus, seu expositio cit. *c. De prudentia*, advertendum est, causam dotis, de qua hic agitur, non esse proprie incidentem, quasi ad decidendam causam principalem esset necessaria, sicut quæstio status, juxta *l. Quoties.* 3. *C. de Judic.* Sed esse omnino dependentem ex valore matrimonii, vel nullitate: ac proinde ad Ecclesiasticum Judicem pertinet de ea cognoscere, juxta decisionem *cit. c. De prudentia.* Si vero principaliter agatur de dote inter laicos, ea causa ad Judicem sæcularem deferri debet, ut si soluto matrimonio repetatur dos ab hæredibus uxoris, vel si constante matrimonio mulier agat contra maritum vergentem ad inopiam, & ab eo petat dotem, vel si a viro petatur dos tanquam promissa.

Ex quo patet, Judicem Ecclesiasticum, non ex alia

ratione

ratione cognovisse de dote, quam ratione incidentiæ, ut resolvunt DD. communiter apud *Barbos. de Offic. Episc. alleg.* 84. *n.* 29. Neque etiam contrarium probatur ex *c. Per vestras* 7. *h. t.* quia id loquitur de paupere, adeoque miserabili persona, de cujus causa posse Ecclesiasticos Judices cognoscere, omnes fatentur.

XXXIII. Quod vero attinet ad *cit. c. Causam quæ* 7. *Qui filii sint legit*, respondetur, causam dotis esse adeo conjunctam matrimonio, ut sine hoc dos consistere non possit, *l.3.ff. de jure dotium*, ideoque Judex Ecclesiasticus, qui judicat matrimonium non valuisse, merito & consequenter etiam judicare debet, dotem esse restituendam, quæ necessaria dependentia non reperitur in hæreditate, multo minus in restitutione terrarum, de qua in *cit. c. Causam quæ*. Et ob hanc connexionem necessariam matrimonii cum dote, etiam Judex Ecclesiasticus, qui matrimonium nullum esse pronuntiavit, debet præcipere, ut dos restituatur, tanquam aliquid inseparabiliter connexum cum matrimonio, quia de connexis idem est judicium, c. 3. *de Constit. Barbos. c. l.*

XXXIV. Notandum 2. Si constante matrimonio mulier agat de dote, eamque petat, quia forte maritus dissipat bona sua, & vergit ad inopiam, vel quia mortuus est, regulariter debet causa illa agi coram Judice sæculari, quia tunc causa dotis est principalis, quæ per se est temporalis, *Gl. hic V. Incidens*, licet etiam favore matrimonii tunc coram Judice Ecclesiastico agi possit, *Hostiens. in cit. c. De prudentia prope finem*.

Notandum 3. Dispositio hujus cap. habet locum, non solum quando plenarie, sed etiam summarie proceditur, quia etiam tunc Judex Ecclesiasticus, qui de causa principali summarie cognoscit, ut in proposito de matrimonio, recte etiam pronunciabit super accessorio temporali incidenter moto, videlicet super dote, *Barbos. in Collect. in cit. c. De prudentia n.* 3.

Notandum 4. Quia mulier in casu *cit. c. De prudentia*, petebat sibi restitui dotem, tanquam accessorium principali quæstioni, ideo debuerunt Judices delegati pronunciare super dote, non quidem auctoritate primi Rescripti, seu mandati, quia cum hi Judices delegati semel officio functi sint super principali, desinunt esse Judices, sive bene, sive male judicaverint, *l. Judex* 55. *ff. de re judic.* sed auctoritate posterioris mandati, sicut *cit. c. De prudentia*, procedere debent; quia cum tunc nihil statuerint de accessorio, sive dote, non videtur, quod per primas litteras procedere possint super accessorio, nempe dote, *Gl. hic V. Incidens in fine*. Potest autem dos peti proprie actione, videlicet condictione, sine causa, *l. fin. ff. de Condict. sine causa*, quæ cum omnino distincta sit a causa matrimonii, recte coram iisdem Judicibus proponitur, *Henric. Canis. in cit. c. De prudentia h. t. n.* 2.

§. VI.

De amissione dotis propter adulterium uxoris.

XXXV. De hac agitur in *c. Plerumque* 4. *h. t.* ubi „ Clemens III. ita rescribit: si mulier, ob causam fornicationis, (quod est nomen generale continens in se adulterium, & omnem illicitum coitum, *c.* 2. §. *cum ergo caus.* 36. *q.* 1.) judicio Ecclesiæ, aut propria voluntate „ a viro recesserit, nec reconciliata postea eidem fuerit, „ dotem, vel dotalitium repetere non valebit.

XXXVI. Notandum 1. Mulier propter adulterium amittit dotem, eamque vir lucratur, ut ex hoc c. probat, *Coverr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 7. §. 6. *n.* 1. *Sanch. l.* 10. *dis.* 8. *n.* 2. *Farinac. in praxi crimin. p.* 5. *q.* 142. *n.* 1. *& seqq.* & alii communiter. Ratio est, quia per adulterium infertur conjugi innocenti gravis injuria, & ideo in pœnam uxoris delinquentis, statuitur, ut uxor adultera, præter alias pœnas, amittat dotem, & maritus illam lucretur, *Auth. Ut liceat matri, & aviæ &c.* §. *Quia plurimas coll.* 8.

XXXVII. Porro hæc Constitutio, quod mulier amittat dotem propter adulterium, extenditur 1. etiam ad privationem donationis propter nuptias, *Clarus l.* 5. *sentent.* §. *Adulterium n.* 15. Extenditur 2. Quod uxor adultera, propter adulterium, non solum amittat dotem, sed etiam bona paraphernalia, quæ habet, præter dotem, ad quæ restituenda uxori tenetur maritus, *Gl. hic V. Dotalitium*, *Covarr. cit. loc. num.* 2. *Clarus cit. loc. num.* 15. & alii. Verum *Abb. in cit. cap. Plerumque hic num.* 8. ait, appellatione dotis, vel dotalitii, in propria significatione, non venire bona paraphernalia, quia in materia pœnali verba non debent extendi, sed potius restringi. Unde ipse per dotalitium hic intelligit pretium, seu æstimationem dotis, ita quod mulier adultera dotem perdat, vel ejus pretium, seu æstimationem, ut quia dos data est in iis rebus, quæ numero, mensura, vel pondere, constant, vel cum res æstimatæ datæ sunt in dotem, ac proinde cum hic dicitur, *quod mulier dotem, vel dotalitium repetere non valebit*, intelligi debeat per dotem res ipsa dotalis, per dotalitium ipsius pretium, sive æstimatio, quæ expositio videtur probabilior, *Henric. Canis. hic n.* 3.

Extenditur 3. Quod mulier propter adulterium perdat dotem, eaque viro acquiratur, non solum, si sit vere uxor, sed etiamsi putativa solum, quia matrimonium est nullum, propter impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud diriment, ut docet *Covarr. c. l. num.* 2. *Clarus cit.* §. *Adulterium n.* 14. *Farinac. in praxi crim. p.* 5. *q.* 142. *n.* 16. & alii. Nam quamvis tale matrimonium sit nullum, adeoque non possit dici revera esse commissum adulterium a muliere: considerari tamen hic debet status matrimonii, qui erat tempore commissi criminis, saltem putative, & prava intentio ipsius mulieris, quæ, postquam declaratum fuit matrimonium nullum, excusari non potest, nec postquam per sententiam dote privata fuit, eam repetere potest, *Clarus c. l. n.* 14.

XXXVIII. Notandum 2. Quando vir, post commissum ab uxore adulterium, sciens tacuit, uxorem in domo retinuit, eique ut conjugi cohabitavit, & reconciliatus fuit: tunc censetur actionem, quam habebat ad petendum divortium & privationem dotis, tacite remisisse, prout colligitur ex *cit. c. Plerumque*, argumento a contrario sensu ducto ex illis verbis: *nec reconciliata postea fit eidem*, *Sanch. cit. dis.* 8. *n.* 21. *Farinac. cit. q.* 142 *num.* 68. & alii apud ipsum, ubi *n.* 69. addit, id procedere, etiamsi reconciliatio sit secuta post cœptum judicium super amissione dotis, imo etiam post latam sententiam.

Notandum 3. Si e converso maritus commisit adulterium, uxor quoque recuperat dotem, & lucratur donationem propter nuptias, *l. Consensu* 8. §. *Si qua igitur, &* §. *Si vero causam*, *C. De repudiis*, *Auth. Ut liceat matri &c.* §. *Quia plurimas*, *Farinac. c. l. n.* 35. Ipsa vero uxor, etsi accusata de adulterio, dotem amittat, potest tamen contra virum excipere de eodem adulterio, & sic unius adulterium cum altero compensatur, *Farinac. c. l. n.* 39.

Notandum 4. Quando maritus consensit in adulterium uxoris, & multo magis si ipse leno extitit, & illam prostituit, tunc non lucratur dotem, & si conventus ab uxore excipiat de adulterio, ipsa replicabit de lenocinio, *l. Cum mulier* 47. *ff. solut. matr. Farinac. c. l. n.* 79.

XXXIX. Notandum 5. Si maritus, & uxor habeant liberos ex eodem, vel alio matrimonio, tunc maritus non lucratur dotem, nec uxor donationem propter nuptias, sed ista reservantur liberis adulteræ, post mortem uxoris: nam dum vivit maritus, ad ipsum ususfructus pertinet, *Farinac. c. l. n.* 93 *&* 95.

Notandum 6. Propter adulterium uxor amittit dotem non ipso jure, sed per sententiam Judicis, de quo videri possunt, quæ tradit *Sanch. cit. dis.* 8. *n.* 13. Et hinc ante sententiam Judicis, non tenetur uxor adultera restituere dotem in conscientia, sed potest uti jure retentionis.

Notandum 7. Uxor, propter adulterium, dotem amittit, quando propria voluntate, & absque alia justa causa, nisi quod virum timet, propter commissum adulterium, ab ejus domo recessit, *cit c. Plerumque* ibi: *aut propria voluntate a viro recesserit*, *Sanch. cit. dis.* 8. *n.* 13. *Versic. Sed huic doctrinæ*. Secus, si recessit e domo viri, non sua propria voluntate, sed viri, qui eam ejecit e domo non propter fornicationem, seu adulterium; tunc enim dotem non amittit, *Gl. in cit. c. Plerumque*, *V. propria voluntate*, *Farinac. c. l. n.* 29. *&* 30.

§. VII.

An viro, qui ad inopiam vergit, petenti dotem ea tradenda sit sub cautione.

XL. De hac quæstione agitur in *c. Per vestras* 6. *h. t.* „ ubi talis casus proponitur: Reynaldus certam quandam „ pecuniæ summam promiserat Herennio pauperi in dotem, nomine uxoris suæ. Ille conventus super ea re „ coram delegatis S. Pontificis, ut dotem solveret, duplicem exceptionem opposuit, unam, quod Herennius uxorem suam a se repulerat, (& ideo audiri non debuit, „ nisi prius ipsam restitueret, *c. Ex conquestione.* 10. *de restit. spoliat, & c. ult. de ord. cognit. Gl. hic V. Repulerat.*) aliam „ item exceptionem opposuit, quod Judices delegati, tacita veritate, essent impetrati. Idque ex eo constabat, „ quia cum alia vice, coram Consulibus Civitatis Genuensis, super eadem dote quæstio mota esset, ipsi pronunciarunt, ut quia idem Herennius ad inopiam vergere „ videbatur, dos non assignaretur eidem, nisi idoneam „ cautionem præstaret, dotem uxoris salvam fore. Itaque „ delegati Judices præceperunt, ut Herennius ita caveret „ & uxorem suam reciperet. Sed quia se idonee cavere „ non poterat, consultus S. Pontifex Innocentius III. rescribit: Cum satis possit et modicum dotis credi, cui „ corpus uxoris est creditum; ideo mandat dicto Herennio dotem assignari, isque eam, quam posset, cautionem „ præstet: vel saltem, ut alicui mercatori dos committatur, „ & Herennius interim partem honesti lucri ex illa percipiet, pro sustinendis matrimonii oneribus, ne occasione dotis detentæ, uxor dimisse a viro, vel etiam vir „ eam dimittens reatum adulterii incurrat.

XLI. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. Ecclesia, sive Judex Ecclesiasticus potest se ingerere, sive de dote cognoscere, non solum in favorem viduarum, ut in *c. Nuper.* 6. *h. t.* sed etiam in favorem mariti petentis dotem sibi permissam, ut colligitur ex hoc c. quamvis etiam dici possit, quod iste actor fuerit pauper, & miserabilis persona, & ideo potuit convenire alium coram Judice Ecclesiastico, *c. Super quibusdam.* 26. *in fine de V. S.* Reum autem conventum fuisse laicum, patet ex eo, quod prius conventus fuerat coram Consulibus Civitatis Genuensis, *Abb. hic n.* 3. *Alex. de Nevo n.* 2.

Notan-

Notandum 2. Licet ex hoc cap. colligi videatur, uxorem a marito expelli posse, & separari a conjugali consortio, & cohabitatione, si dos promissa soluta non fuerit, ex qua ferre debet onera matrimonii, *c. Salubriter. 16. de usuris.* ac proinde potest ea nolle sustinere, si non habeat, unde emolumenta sumat, ut docet *Abb. in cit. c. Per vestras. n. 4. Alex. ibid. n. 3.* Contrarium tamen tectius dicitur, ut docet, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. in princ. nu. 2. Molin. tr. 2. de just. dis. 425. n. 4. Sanch. l. 9. de matr. dis. 5. n. 17.* & alii apud ipsum. Idque probatur primo, quia jus cohabitandi non oritur ex solutione dotis, sed ex lege naturali & Divina, & ex ipso contractu matrimonii, sicut & obligatio reddendi debitum conjugale: quemadmodum ergo ob non solutam dotem vir non eximitur ab obligatione reddendi debitum, ita nec liberatur ab obligatione cohabitandi uxori. Secundo Christus *Matth. 5.* prohibuit, ne dimittatur uxor, excepta causa fornicationis, non solutio autem dotis non numeratur inter causas divortii in *c. Porro 3. de divort.* Tertio quia dos datur ab uxore, ut uxor ex ea alatur; at vero finis præcipuus cohabitationis est, non ut uxor a viro alatur, sed ut conjuges mutua obsequia sibi præstent, ad generationem prolis, & commodam ejusdem educationem, qui finis non cessat, etiamsi dos non solvatur, adeoque etiam non cessabit obligatio cohabitandi. Neque viro in *cit. c. Per vestras*, dicitur, quod liceat uxorem domo expellere, ob dotem non solutam, sed supposita expulsione uxoris, sive justa, sive injusta, respondet Papa ad principalem quæstionem de cautione dotis præstanda, necne: neque vero in casu hujus cap. uxor petiit se restitui ad cohabitandum; si enim id petiisset, ante omnia restituenda fuisset, *Sanch. cit. loc. n. 18. Barbos. hic n. ult.* Neque etiam obstat, quod vir sine dote non obligatur ad subeunda onera matrimonii, quia ad hoc dos ei datur, *l. Pro oneribus. 20. C. de jure dot.* Sed respondetur, etsi vir ob dotem promissam non solutam possit uxori alimenta negare, nec teneatur eam alere: non tamen ob dotem non solutam potest ei denegare cohabitationem, adeoque neque illam ob hanc causam expellere ex domo, quia ad cohabitandum obligatur, ex vi contractus matrimonialis, quo uxorem individuam sibi vitæ sociam conjunxit, *Sanch. c. l.* Unde Jura eximunt quidem maritum ab onere alendi uxorem, ob dotem promissam non solutam: non tamen eximunt ab obligatione cohabitandi, quia ea non pendet a dotis solutione, *Sanch. c. l. n. 18. in fine.*

XLII. Notandum 3. Si maritus vergat ad inopiam, etiam sine culpa sua, potest uxor agere ad dotem, eamque petere, prout sumitur ex hoc cap. & *l. Si constante. 24. in princ. ff. solut. matrim.* & tradit *Abb. hic n. 12.* Idemque est, si maritus incipiat dissipare bona sua, iisque male uti, *cit. l. Si constante. & l. ubi adhuc. 29. C. de jure dot.* potestque his casibus uxor non solum agere contra maritum, & repetere dotem, sed etiam, & multo magis contra eum excipere petentem dotem, ut in hoc cap. quia Jus timet, ne in his casibus dos consumatur. Similiter etiam potest uxor, in his casibus, agere contra maritum ad donationem propter nuptias a marito ei factam petendam, *c. l. ubi adhuc, C. de jure dot. Abb. in cit. c. Per vestras, n. 12. h. t.*

Notandum 4. dos non debet tradi viro ad inopiam vergenti, nisi cautionem idoneam præstet de dotis securitate, scilicet per fidejussores, vel pignora: si tamen cautionem talem præstare non possit, sufficit, ut præstet, quam potest, ut habetur in hoc c. scilicet juratoriam, *Gl. hic V. Quam potest.* Veruntamen *Abb. hic* ait, quod hoc non potest intelligi de cautione juratoria, quia illam potest quilibet præstare, quantumvis sit pauper: hic autem dicitur, exigi a marito cautionem, qualem potest præstare, ergo supponitur, illum præstare debere cautionem talem, qualem præstare potest, pro qualitate bonorum suorum. Unde licet alias non possint fidejussores intervenire pro dote restituenda, ne oriatur perfidia inter conjuges, *tot. tit. C. Ne fide jussores dotium dentur:* id procedit, nisi maritus vergat ad inopiam: tunc enim licite possunt intervenire fidejussores pro dote ab ipso solvenda, & restituenda, *Abb. hic n. 13.* ubi ait, quod in casu hujus cap. si maritus potuisset præstare cautionem fidejussoriam, vel pignoratitiam, fuisset obligatus ad illam præstandam, & sic potuisset intervenire fide jussor pro dote restituenda.

XLIII. Notandum 5. Si maritus sufficientem cautionem præstare non possit, tum conceditur, ut dos apud mercatorem aliquem deponatur, a quo maritus tantum lucri honesti accipiat, quantum ad sustinenda onera matrimonii est necessarium, ut habetur in *c. Per vestras, h. t.* Sed jam hic quæritur, quo pacto fieri debeat, ac licite possit depositio dotis apud mercatorem? *Jo. Andr. hic n. 6.* ait, quod mercator cavebit de dote integraliter restituenda, & de certa parte lucri reddenda, ita ut compensato lucro cum damno, de eo, quod superest ex lucro, solvatur marito pro oneribus matrimonii sustinendis, *§. De illa Instit. de Societat.* Verum clarius hoc explicat *Alex. de Nevo in cit. c. Per vestras n. 11.* Nam vel quæritur, an liceat, propria auctoritate, deponere pecuniam dotalem apud mercatorem, ut salva summa capitalis, ex ea percipiatur honestum lucrum: & hoc non licet, sed esset usura, quia quando duo simpliciter contrahunt societatem, videtur actum, ut damnum, & lucrum utrinque æquale sit, *l. Si non fuerint. 29. §. Pro socio*, ubi dicitur, societatem talem iri non posse, ut alter lucrum tantum (scilicet totum), alter damnum tantum sentiret. Neque vero in hoc c. contrarium deciditur, quia non deciditur, quod Capitale debeat esse salvum. Vel quæritur, an Judex, cujus arbitrio, & auctoritate dos, seu pecunia dotalis committitur mercatori, seu penes eum deponitur, possit hoc facere: & hoc est licitum, quia Judex hoc facit auctoritate hujus Canonis, ad conservandam pecuniam dotalem, & ut provideatur viro sustinenti onera matrimonii, ne occasione dotis detentæ uxor a viro dimissa, vel vir dimittens in adulterium incidat, ut habetur in texto, ubi etiam mandatur, & commissio fit Judici de dote deponenda apud mercatorem, *Alex. hic n. 12. in fine.* Porro licet in *cit. c. pen.* de solo lucro mentio fiat, idem tamen de damno proportionaliter intelligendum est, quia honestum lucrum dici non potest, quod ab eo prætenditur, qui nullum damnum sentit, seu subit, juxta *l. Cum duobus. 51. §. Damna. ff. Pro socio. Barb. in Collect. ibid. §. Mercatori, in fine.*

Notandum 6. in *cit. c. pen. h. t.* statuitur, alternative, & sub disjunctione, ut vel maritus sub cautione, quam præstare potest, reddat dotem uxori eam repetenti: vel ut dos deponatur apud mercatorem. Idque relinquendum est arbitrio Judicis, ita ut si vero videat sufficere cautionem, eam fieri jubeat; si vero videat non satis esse cautum doti uxoris, faciat eam deponi apud mercatorem, *Abb. hic n. 14.* quia in alternativis optio datur Judici, nisi verba dirigantur ad partem, ut notat *Abb. in c. A crapula. 14. n. 4. de vita, & honest. Cleric.* Plura de dote videri possunt apud Legistas, ad quos hæc magis pertinent.

TITULUS XXI.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

QUia dissoluto primo matrimonio, solet fieri transitus ad secundum, ideo subjicitur iste Titulus de secundis nuptiis. Non tantum autem secundæ nuptiæ approbantur ab Ecclesia, sed etiam tertiæ, quartæ, & ulteriores, ita ut non solum bigamus, sed etiam trigamus, & octogamus quis fieri possit, *c. Aperiant. 11. & 2. seqq. caus. 31. q. 1.* Idque constat ex *c. 7. ad Roman.* ubi dicitur: *quæ sub viro est mulier, obligata est legi: si autem mortuus est vir ejus, soluta est a lege viri: & 1. Cor. 7. si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult*, nubat. Ratio est, quia cum primæ nuptiæ sint per mortem penitus dissolutæ, nullum possunt aliis nuptiis legitime ineundis impedimentum præstare, *Sanch. lib. 7. de matr. dis. 81. n. 2.*

§. I.

An conjux dubius de morte alterius conjugis possit transire ad secundas nuptias?

II. De hac re agitur in *c. Dominus. 2. h. t.* „Nam cum „quidam Christiani in captivitate Saracenorum constituti, nondum habita de obitu sui conjugis certitudine, „secundas nuptias contraxissent, rescribit S. Pontifex Lucius III. ut nullus deinceps ad secundas nuptias transire „præsumat, nisi prius ei constet de morte conjugis ejus. „Si vero aliquis, vel aliqua id non servavit, & de morte „prioris conjugis adhuc dubitet, ei, quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti: sed ipse nullatenus illud „exigat. Quod si postea priorem conjugem adhuc vivere „constiterit, relictis adulterinis complexibus, ad priorem „conjugem revertatur. Idque etiam statutum habetur in *c. In præsentia. 19. de sponsal. supr. Tit. 1.* Et ratio est, quia matrimonium semel legitime contractum inter Christianos, cum sit Sacramentum, nonnisi morte dissolvitur, *c. 1. & 2. caus. 32. q. 7.*

III. Notandum 1. Captivus apud hostes potest contrahere matrimonium: nam quamvis matrimonium requirat maximam libertatem, contractum tamen a captivo, seu incarcerato valet, si vis non inferatur in contrahendo matrimonio; & multo magis alii contractus initi ab incarcerato, ut patet ex hoc cap. ubi Papa permittit captivis apud Saracenos detentis matrimonio copulari, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 12. n. 7.* Idque procedit, etiamsi captivus sit servus, quia servitus nihil obstat contrahendo matrimonio, *Abb. hic n. 3.*

Notandum 2. Ob solam absentiam conjugis, quantumvis diuturnam, non dissolvitur matrimonium, nisi constet de morte conjugis absentis, nec potest conjux ad aliud matrimonium transire, nisi habita certitudine de morte conjugis alterius. Quod si tamen conjux dubius de morte prioris conjugis, de facto aliud matrimonium contraxit, nullo modo potest petere debitum, quia qui dubitat, an sit legitimus conjux, exigendo debitum cum tali dubio, facit contra propriam conscientiam, quam habet ex probabili causa, *c. Inquisitioni. 44. in fine de sent. excomm. Gl. hic V. Nullatenus:* neque potest quis uti re, de qua dubitat, an sit sua. Tenetur tamen reddere debitum ei, qui bona fide contraxit; non enim debet justa sua possessione privari ob malam fidem alterius, quamdiu non constat, matrimonium fuisse nullum: nemo enim debet jure suo, sine sua culpa privari, *c. Discretionem 6. de eo, qui cogn. consang. &c. Sanch. l. 2. de matrim. dis. 42. n. 2. & 4.* Porro si quis dubitet, an prior conjux adhuc vivat, vel an obierit, non ideo matrimonium statim est dissolvendum, quia in *cit. c. 2. h. t.* dicitur, sic dubitantem teneri reddere debitum; quod est actus matrimonii: non autem posset reddere, si matrimonium esset irritandum: deinde quia ibi, & in *c. In Præsentia 19. de sponsal.* de-

fal. deciditur, non licere ad alias nuptias transire, donec constet de priorum dissolutione; ergo dum dubium est, an tale matrimonium sit validum, non debet dissolvi, alias non posset reddere debitum, *Sanch. cit. dis.* 42. n. 5. si denique uterque mala fide contraxit matrimonium dubitans de impedimento dirimente, neuter potest petere, nec reddere debitum, quia uterque mala fide contraxit, adeoque est possessor malæ fidei, *Sanch. c. l. n.* 8.

IV. Notandum 3. Etsi quis a principio, bona fide, contraxit matrimonium, postquam tamen certior factus est de vita prioris conjugis, adulterium committit, nisi secundam uxorem statim dimittat, quamvis ab initio in dolo non fuerit, ut constat ex *cit. c.* 2. *in fine h. t.* & tradit *Abb. ibid. n.* 5. *& Alex. de Nevo n.* 6. Cæterum non debet Judex Ecclesiasticus mulieri, vel viro concedere facultatem transeundi ad secundas nuptias, nisi per certum nuntium constiterit de morte prioris conjugis, etiamsi per XV. annos, vel plures abfuerit. *Reginald.* apud. *Barb. in cit. c.* 2. *num.* 4.

Notandum 4. Si compertum fuerit, mulierem duos viros simul habere, tunc ea primo viro restitui debet, & si ad eum redire recusaverit, excommunicanda est, donec redeat, *Farin. in praxi crim. p.* 5. *q.* 140. *n.* 32. & alii apud ipsum, ubi addit, idem esse de viro habente duas mulieres. Porro plura de hac re, qualis certitudo sit necessaria de morte prioris conjugis, ut transire liceat ad alias nuptias, dicta sunt supra Tit. 1. *sec.* 5. §. 2. n. 131. usque ad *n.* 135. inclusive hoc libr.

§. II.

An si mulier, post mortem viri, transeat ad secundas nuptias intra annum luctus, incurrat infamiam, vel alias pœnas Juris?

V. De hac quæstione agitur in duobus capp. *h. t.* Inprimis in *cap. super illa* 4. ubi consultus Pontifex Urbanus III. an mulier possit, sine infamia, nubere infra tempus luctus secundum leges definitum [in *l.* 1. *ff. de his, qui not. infam. & l.* 1. *C. de secund. nupt.*) Respondet Papa, cum Apostolus dicat: *mulier viro suo mortuo, soluta est a lege viri sui, in Domino nubat, cui voluerit*, per licentiam, & auctoritatem Apostoli, ejus infamia abolatur, quæ licentia intelligitur intervenire, eo ipso quod non prohibetur, *Gl. fin. hic.*

VI. Similiter in *c. Cum secundum.* 5. *& ult. h. t.* rescribit S. Pontifex Innocentius III. ob causam in priore cap. expressam, mulierem non debere legalem infamiam sustinere (quam infligit lex ei, quæ nubit infra annum) quia licet post viri obitum infra tempus luctus (scilicet infra anni spatium) nubat, concessa sibi tamen ab Apostolo utitur potestate: cum in his (scilicet matrimonia contrahendi) Leges seculares non dedignentur SS. Canones imitari.

Hinc patet, etsi secundum Leges Civiles, mulier, quæ nubit intra annum primum post obitum viri, fit infamis, ut infra dicetur; non tamen de Jure Canonico, secundum quod permittitur mulieri, ut statim marito mortuo, liberam habeat potestatem nubendi alteri, absque ulla infamiæ nota, idque probatur auctoritate Apostoli ex *c.* 7. *ad Roman. &* 1. *Cor.* 7. allegata in *cit. c. pen. & ult. h. t.*

VII. Jam ergo pro declaratione utriusque hujus cap. quæritur. 1. Quæ sint pœnæ Jure Civili statutæ in fœminas viduas transeuntes ad alias nuptias intra annum luctus? Resp. plures sunt hujusmodi pœnæ. Prima est, ut vidua nubens, intra annum a die mortis viri computandum, efficiatur infamis, *l.* 1. *in princ. C. h. t.* Idque statutum, ut evitetur turbatio sanguinis per secundum matrimonium, & incertitudo prolis, forte enim mulier illa ex priore marito concepit, *l. Liberorum.* 11. *ff. De his, qui not. infam.* quæ ratio cessat in marito, ideoque nulla infamia in eum, quocunque tempore, post mortem prioris conjugis, ad alias nuptias transeat, est statuta, *Canis. in cit. c. pen. num.* 1. *h. t.* Secunda pœna est, ut secundo viro non possit dare in dotem, nec in ultima voluntate, ultra tertiam partem bonorum suorum, *cit. l.* 1. imo nec inter vivos ultra donare, *Gl. ibid. V. Testamento.* Tertia pœna est, ut sit expers cujuscunque hæreditatis, legati, fideicommissi, suprema voluntate relictorum, vel mortis causa donationis, *cit. l.* 1. *C. eod.* Quarta pœna est, privatur mulier nubens infra annum, omnibus relictis a viro in ultima voluntate quoad proprietatem, & usumfructum, *cit. l.* 1. Quinta pœna est, tenetur dare medietatem bonorum filiis prioris matrimonii, *l. Si qua mulier.* 4. *D. Ad SC. Tertull.* Plura de his videri possunt apud *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 87.

VIII. Quæritur 2. An prædictæ pœnæ statutæ in fœminas secundo nubentes intra annum luctus, non solum infamiæ, sed etiam aliæ sint correctæ Jure Canonico? Resp. affirmative, adeoque potest vidua, post mortem mariti, impune transire ad secundas nuptias quocunque tempore, idque probatur ex *cit. c. ult. h. t.* in quo, etsi solius infamiæ mentio fiat, ratio tamen ibi expressa etiam omnes alias pœnas comprehendit, nempe quia concessa sibi abutitur Apostolo potestate: neque enim æquitas Canonica permittit, ut mulier, dum rem licitam facit, & suo jure utitur, puniatur. Voluit etiam Jus Canonicum consulere libertati matrimonii, & dare potestatem viduæ transeundi ad alias nuptias ad vitandam incontinentiam; posset enim accidere, ut vidua nollet intra illum annum nubere, ob pœnarum timorem, & tamen gravibus tentationibus carnis vexaretur, iisque frequenter succumberet, *Sanch. cit. dis.* 87. *num.* 23. Quare cum prohibitio matrimonii intra annum luctus sit abrogata, auctoritate S. Pauli, consequenter etiam pœnæ omnes ei annexæ pariter sunt abolitæ, cum sublato principali, etiam accessorium censeatur abolitum, *Reg. Jur.* 42. *in* 6.

IX. Quæritur 3. quæ sint pœnæ Jure Civili decretæ in favorem filiorum prioris matrimonii, si vidua transeat ad secundas nuptias, per quas hic intelliguntur non solum secundæ, sed etiam tertiæ, & ulteriores nuptiæ, ut constat ex *l. Cum aliis* 4. & ibi *Gl. V. Suscepto vero, C. h. t.* Resp. Prima pœna est, conjux transiens ad secundas nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ a conjuge defuncto acquisivit, eaque acquiruntur filiis prioris matrimonii, solo usufructu retento, etiamsi post tempus luctus statutum transierit, *l. Femina.* 3. *C. h. t. Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 88. *n.* 2. Secunda pœna est, quod vidua secundo nubens non potest marito in dotem dare, nec alio titulo ei relinquere plus, quam dederit uni ex filiis prioris matrimonii, cui minus reliquit, *l. Hac edictali.* 6. *in princ. C. eod. Sanch. c. l. n.* 3. Tertia pœna est, quod vidua secundo nubens amittat tutelam filiorum, *l. fin. & Auth. Sacramentum, C. Quando mulier tutel. Offic. &c. & Auth. Ut sine prohibit. matres.* §. *Quia vero coll.* 7. de qua plura, *Sanch. c. l. n.* 4. & pluribus *seqq.* Quarta pœna est, si vidua tutrix filiorum, contra juramentum præstitum non contrahendi secundas nuptias in susceptione tutelæ, ad illas transierit, antequam a Judice tutelam filiis petat, & rationem reddat susceptæ tutelæ, & exolvat, quidquid debuerit, omnes pœnas incurrit, quæ jure sunt statutæ in mulierem secundo nubentem intra annum luctus, ut decernitur in *Auth. De nuptiis.* §. *Si autem tutelam. c.* 40. *coll.* 8. *& Auth. Eisdem pœnis. C. De secundis nuptiis*, *Sanch. cit. dis.* 88. *n.* 13. Quinta pœna est, si mulier relicta sit a viro executrix Testamenti, amittit illud munus, si ad secundas nuptias transeat, quia Officium Tutelæ, & executionis Testamenti æquiparentur, *Sanch. cit. dis. n.* 14. Sexta pœna est, quamvis filii apud matrem viduam educari debeant, *l.* 1. *C. Ubi pupilli educ. deb.* eo tamen jure privatur, si transeat ad secundas nuptias, *Sanch. c. l. n.* 16. & pluribus *seqq.* Plures alias pœnas refert idem *Sanch. c. l. n.* 22. & pluribus *seqq.* quarum tamen quædam incertæ sunt, nec satis probari possunt.

X. Quæritur 4. An pœnæ in favorem filiorum prioris matrimonii Jure Civili statutæ in viduas secundo nubentes, annum luctus, sint correctæ per Jus Canonicum? Resp. non esse correctas quippe quæ in favorem filiorum sunt statutæ, adeoque servandas esse in utroque foro, *Sanch. cit. dis.* 88. *n.* 39. & alii apud ipsum. Ratio est, quia hujusmodi pœnæ non sunt mere pœnæ, sed potius provisio seu dispositio Juris in favorem filiorum, quia sæpissime contingit, ut parentes post transitum ad secundas nuptias, amore posterioris conjugii allecti, odio prosequantur filios prioris matrimonii, ideoque illos, in quantum possunt, bonis privare volunt, ut ea relinquant posteriori conjugi. Plures alias quæstiones circa hanc materiam fuse tractat *Sanch. l.* 7. *dis.* 89. *&* 2. *seqq.* quæ apud ipsum legi possunt.

§. III.

An secundæ nuptiæ sint benedicendæ, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens?

XI. Præmittendum 1. Benedictiones nuptiarum convenientissime ab Ecclesia adhibentur. Unde Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *de matr. can.* 11. eos, qui benedictiones, & alias cæremonias in nuptiis adhiberi consuetas damnant, anathemate ferit. Sunt autem eæ institutæ, tum ad Sacramenti honorem, & dignitatem, tum ad actus matrimonii rite peragendos, & ut in iis appetitus carnis refrænetur, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 82. *n.* 1.

Præmittendum 2. Præterea idem Concilium *Sess.* 24. *c.* 1. *de reform.* §. *Præterea* inprimis hortatur, ut conjuges, ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, statuitque, benedictiones has a proprio Parocho fieri debere: neque a quoquam alio, nisi a proprio contrahentium Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam, alii Sacerdoti concedi posse, non obstante quacunque consuetudine etiam immemoriali (quæ potius corruptela dicenda est) vel privilegio. Quod si quis Parochus, vel alius Sacerdos, sive regularis, sive sæcularis sit, etiamsi id ex privilegio, vel immemoriali consuetudine, licere contendat, alterius Parochiæ sponsos, sine illorum Parochi licentia matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur. Potest autem hanc benedictionem impertire Parochus sive viri, sive mulieris, quia eodem verborum tenore in Trident. *c. l.* exigitur, ut proprius Parochus intersit matrimonio, & ut benedictionem conferet: sicut ergo ad prius sufficit Parochus utriusque contrahentis, ita & ad posterius. *Sanch. c. l. n.* 4.

Præmittendum 3. Est autem præceptum recipiendi benedictiones has nuptiales, ut colligitur ex *c. Nostrates.* 3.

&c. Sponsus, 5. *caus.* 30. *q.* 5. Idque approbat Ecclesiæ consuetudo, juxta quam sponsi in omnibus Diœcesibus compelluntur benedictiones nuptiales accipere, quod non posset fieri, si solum esset consilium, ut fatentur omnes DD. apud *Sanch. cit. dis.* 82. *n.* 6. ubi addit, esse peccatum mortale, si ex contemptu omittantur, qui tunc fieri censetur, quando quis omitteret has benedictiones, quia eas nihil facis, ac si essent res viles, & vanæ; quamvis alias probabiliter secundum se non sit peccatum mortale, si ex mera negligentia omittentur, quia non sunt Sacramentum, sed Sacramentale quoddam, nec tanti momenti, quanti sunt Sacramentalia, quæ præmittuntur ante Baptismum, *Sanch. c. l.* His præmissis,

XII. Quæritur nunc, an secundis nuptiis sit impertienda benedictio, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens; De utraque hac quæstione extant duo Capitula in hoc Titulo. Et inprimis in *c. Capellanum.* 1. statuitur, „ secundas nuptias non esse benedicendas, & benedicentem „ puniendum esse: nam cum quædam mulier, ut refert „ *Gl. in casu*, mortuo viro suo, ad secundas nuptias trans„ iisset, quidam Capellanus (sive Rector Parochiæ) eas„ dem benedixit: quia secundæ nuptiæ benedici non debent, „ quæsitum fuit, qualiter dictus Sacerdos puniri debeat? „ Respondet Papa Alexander III. & mandat Episcopo, „ ut Capellanum qui benedictionem mulieri secundo nu„ benti impertivit, ab Officio, & beneficio suspendat, & „ sic suspensum, cum litteris Episcopi, ad Sedem Apostu„ licam destinet, seu pro absolutione mittet.

„ Similiter in *c. Vir autem* 3. *eod. tit.* rescribit Papa Ur„ banus III. quod vir, vel mulier ad bigamiam transiens „ (hoc est, ad secundas nuptias, per quas solet contrahi „ bigamia, *Hostiens. hic V. Ad bigamiam*) non debet a „ Presbytero benedici, quia cum alia vice (in primis nu„ ptiis) jam sint benedicti, non debet eorum benedictio „ iterari.

XIII. Pro declaratione utriusque hujus cap. notandum 1. Si uterque, vel alter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, non debet in secundis nuptiis benedictio impertiri: secus autem, si neuter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, *Sanch. cit. dis.* 82. *n.* 15. Ratio est, quia cum uterque, vel saltem alter conjux in primo matrimonio fuit benedictus, non debet iterum benedici in secundo, quia benedictio nubentium non debet reiterari; videretur enim quasi Sacramentum hujusmodi non fuisset collatum, vel quod inefficax omnino fuisset, & sic fieret ei injuria, *Gl. in cit. c. Vir autem, V. Iterari.* Alia ratio, cur secundæ nuptiæ non sint benedicendæ, redditur a S. *Thom. in* 4. *sentent. dis.* 42. *q.* 3. *art.* 2. *ad* 2. quia scilicet, quamvis secundum matrimonium in se consideratum sit perfectum Sacramentum, habet tamen aliquem defectum Sacramenti, quia non plene significet conjunctionem unius cum una, sicut primum matrimonium significat conjunctionem Christi cum una Ecclesia; & ideo secundum matrimonium non benedicitur, *Fagn. in cit. c. Vir autem n.* 5. *h. t.* nam conjuges sunt benedicti in secundis nuptiis, si vel alter ipsorum tantum fuerit benedictus in primis, ut constat ex *cit. c. Vir autem. Abbas ibid. n.* 3.

XIV. Notandum 2. Quod dictum est, secundas nuptias non esse benedicendas, id intelligendum est, juxta *S. Thom. c. l.* quando nuptiæ sunt secundæ, & ex parte viri, & ex parte mulieris, vel ex parte mulieris tantum; si enim virgo contrahat matrimonium cum illo, qui prius aliam uxorem habuit, secundæ nuptiæ iterum benedicuntur; salvatur enim tunc aliquo modo significatio conjunctionis Christi cum Ecclesia, etiam in ordine ad primas nuptias: idq; servari in praxi, testatur *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 8. §. 11. *n.* 2. Sed huc repugnat *citato c. vir autem*, ubi dicitur, secundas nuptias non esse benedicendas, etiamsi unus tantum ipsorum conjugum fuerit benedictus in primis nuptiis, quia cum benedictio nuptialis sit communis merito, & nostri, si vel unus eorum tantum fuit benedictus in primis nuptiis, non debet ea benedictio iterari in secundis, quia iteraretur in persona jam alias benedicta, ut notat, *Abb. in cit. c.* 3. *n.* 3. *in fine*, & *Fagn. ibid. n.* 6.

XV. Ex dictis patet, quæ sit vera ratio, ob quam prohibeatur benedictio conjugum in secundis nuptiis, non enim prohibentur benedici ad exhortationem continentiæ, & relinquendas secundas nuptias, quia hæ Jure Pontificio non improbantur: neq; etiam ne Sacramenta reiterentur, tum quia ea benedictio non est Sacramentum: tum etiam quia sola Sacramenta, quæ imprimunt Characterem, non reiterantur: neq; etiam quod benedictio semel accepta permaneat, & conjux, qui illam accepit, eam communicet alteri illa carenti: sicut aqua non benedicta permixta aquæ benedictæ tota fit benedicta, *c. Quod in dubiis.* 3. *de consecr. Eccles. vel Altar.* quia licet vir uxori communicet actiones spirituales, *c. Martinus.* 4. *de cognat. spirit.* non tamen passiones, *Abb. in cit. c.* 3. *n.* 3. *h. t.* Vera igitur ratio, est, quod sive nuptiæ sint secundæ ex parte viri, sive ex parte fœminæ, sive ex parte utriusque, sola benedictio in primis nuptiis accepta prohibetur, ne ea iteretur in secundis: idq; ne iteretur benedictio in persona semel benedicta, cum illa benedictio maneat, & neuter conjux absque altero benedici possit; indecens enim esse videtur, ut solemnes rerum, vel personarum benedictiones, quales sunt consecratio Ecclesiæ, Altarium, Virginum, vel nuptiarum, in eadem persona iterentur, ne vilipendantur, quæ ratio redditur in *cit. c. Vir autem*; neque vero ideo dicitur in numero plurali, *quia cum alia vice benedicti sint*, quasi benedictio unius conjugis alteri communicetur, ut quidam putant, sed ut sive vir, sive mulier in primis nuptiis benedictionem receperint, ea in secundis nuptiis non iteretur in persona semel benedicta, *Abb. in cit. c. Vir autem. n.* 3. *Alex. de Nevo n.* 4. *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 82. *n.* 15. & 16.

Neque vero textus Juris prohibentes secundas nuptias benedici, sunt correcti per Concil. Trident. *cit. sess.* 24. *c.* 1. ubi simpliciter est constitutum, nuptias esse benedicendas: quia intelligendum est de primis nuptiis, non autem de secundis, vel si etiam de his, in casu non prohibito per Jus Canonicum, *Menoch. de arbit. Jud. casu* 417. *n.* 2. *Sanch. cit. dis.* 82. *n.* 17.

XVI. Notandum 3. Pœna, quam incurrit Sacerdos benedictionem impertiens secundis nuptiis, est suspensio ab officio, & beneficio, juxta *c.* 1. *h. t.* quæ tamen non est suspensio ipso jure lata, sed a Judice ferenda, quia hic tantum præcipitur Episcopo, ut ipsum suspensum remittat ad Pontificem absolvendum. Quam pœnam esse ordinariam impositam benedictioni secundarum nuptiarum jure interdictæ, putant plures DD. apud *Sanch. cit. dis.* 82. *n.* 27. & 29. Alii vero apud eundem *ibid. n.* 30. dicunt, eam suspensionem non esse pœnam ordinariam, sed arbitrariam imponendam esse, id est, arbitrio Superioris commissam, pro loci consuetudine, & qualitate delicti, quam ait esse frequentiorem, & veriorem DD. sententiam. Quare textum in *cit. c.* 1. *h. t.* intelligunt, quando impenditur benedictio secundis nuptiis, nondum dissoluto primo matrimonio, sed initis priore conjuge adhuc superstite, quia non est verisimile, tam gravem pœnam esse impositam pro tam levi delicto, *Abb. in cit.* 1. *n.* 5. & *Alex. de Nevo n.* 5. Quamvis addant, hoc non patere ex lectione antiqua, *Diaz. in pract. Can. crim. c.* 78. Alii vero dicunt, etsi intelligatur dictum cap. 1. de benedictione secundi matrimonii legitime contracti, Pontificem tamen statuisse eam pœnam in facto illo speciali, nec constituisse ibi jus, ut ea sit pœna ordinaria hujus delicti, *Abb. in cit. c.* 1. *n.* 5. & *Alex. de Nevo ibid. n.* 5. *Sanch. c. l. in fine.*

XVII. Notandum 4. Spectata vero consuetudine, an & quando liceat benedicere secundas nuptias, aliqui dicunt apud *Sanch. cit. dis.* 82. *n.* 22. in praxi receptum esse, ne secundis nuptiis benedictio impertiatur, si uterque conjux, vel sola fœmina in primis nuptiis benedictionem accepit: secus si sola fœmina non suscepit: nam quando nulla benedictio, nec ex parte viri, nec fœminæ in primis nuptiis est impertita, tunc ipsum Jus in secundis benedictionem permittit, & sic de consuetudine non est curandum. Alii vero censent, consuetudine nunc servari, ut semper conferatur benedictio in secundis nuptiis, qualitercunque sint secundæ, ex parte viri, vel fœminæ, quando alteruter conjux in primis nuptiis benedictionem non accepit, sive sit vir, sive fœmina: ac proinde spectata hodierna consuetudine, sola secundarum nuptiarum benedictio prohibetur, quando uterque conjux illam accepit in primis nuptiis: nam ea consuetudo approbata est in Extravagante *Concertationi* Joann. XXII. quæ nondum typis edita est, sed refertur apud *Sanch. c. l. n.* 23. in qua declaratur, quod licet vir, vel mulier ad secundas nuptias transiens benedici non debeat, cum alias sit benedictus: contrahens tamen secum benedici debet: quia si forsitan alter eorum, vel ambo ad secundas nuptias transeuntes in primis benedicti non fuerunt, danda erit illis benedictio in secundis, & sic ubiq; servari ajunt DD. allegati apud *Sanch. c. l.* quamvis talis consuetudo, ut in secundis nuptiis benedictio impendatur, quando alter solus in primis benedictionem accepit, non obliget sub præcepto, sed possunt tunc benedictiones omitti in secundis nuptiis, ut notat *Sanch. c. l. n.* 24.

XVIII. Illud postremo hic addendum, licet *Gl. in cit. c. Vir autem in fine*, & *Joan. Andr. ibid. n.* 7. *Hostiens. V. Benedici.* & *Abb. not. ult.* & alii apud *Sanch. cit. dis.* 82. *n.* 18. putent, consuetudinem circa benedictionem secundarum nuptiarum non valere, nisi ea, sciente S. Pontifice, imo etiam ex certa scientia eam approbante, sit inducta: contrarium tamen est probabilius, quod nec in Sacramentalibus requiratur, ut consuetudo inducenti sciente, vel approbante S. Pontifice, sed posse etiam ipso ignorante, illam induci, per quam lex aboleatur, & transgredientes a culpa excusentur, quia in *cap. fin. consuetud.* generaliter deciditur, consuetudinem rationabilem, & legitime præscriptam habere vim abrogandi quamcunque legem, etiam Principe ignorante, cujus scientia ibi non requiritur, neque major ratio discriminis reperitur in Sacramentalibus, *Sanch. c. l. n.* 20. & alii apud eundem, ubi n. 28. addit, reservationem talis suspensionis Papæ factam jam esse sublatam.

INDEX

INDEX GENERALIS
SYNOPTICUS, ET METHODICUS
RERUM, ET QUÆSTIONUM,
QUÆ IN TITULIS LIBRI IV. DECRETALIUM
CONTINENTUR.

TITULUS I.

DE SPONSALIBUS, ET MATRIMONIIS.

Sectio I. *De sponsalibus de futuro.*

Sponsalia accipiuntur tripliciter. Minus proprie pro arrha, & muneribus, quæ a sponso sponsæ dantur. 2. Pro matrimonio rato, & nondum consummato: & hæc dicuntur sponsalia de præsenti. 3. Magis proprie pro futuri matrimonii promissione, quæ dicuntur sponsalia de futuro. n. 1.

§. I. *Quid sint sponsalia, & qua forma, seu modo contrahantur?*

Assertio 1. Sponsalia sunt futurarum nuptiarum mentio, & repromissio, quæ promissio non debet esse mere interna, sed per verba externa, vel aliud signum manifestativum consensus interni debet esse expressa. n. 2. Requiritur autem promissio non simplex, sed mutua, seu reciproca utriusque partis contrahentis n. 3. Et plene deliberata, qualis deliberatio requiritur ad votum. n. 4. Nec debet esse ficta, sed vera, & seria promissio. n. eod. Cum sponsalia sint promissio futuri matrimonii sequitur, quod concubitus cum alieno sponso, vel sponsa non sit adulterium. n. 5. Non tamen absolute necessarium est, ut sponsalia præcedant matrimonium. n. 6. Ass. 2. Per quæ verba, aut signa contrahantur sponsalia? n. 7. Si verba, quibus promittitur matrimonium, sint dubia, ea secundum communem verborum sensum sunt intelligenda. n. 8. Interdum signa supplent in sponsalibus verborum vices. n. eod.

§. II. *Quinam sint habiles, vel inhabiles, ad sponsalia contrahenda, vel matrimonium?*

Assertio 1. Generatim loquendo, ab illis solis possunt contrahi sponsalia, inter quos aliquando consistere potest licite, & valide matrimonium. n. 9. Ass. 2. in specie sponsalia, & matrimonia a furiosis, & amentibus, sive etiam cum illis contracta non valent, *c. Dilectus.* 24. *h. t.* ob defectum pleni, & deliberati consensus, nisi furiosi lucida intervalla habeant. Similiter neque ab ebriis. n. 10. Ass. 3. Surdus tantum, vel mutus tantum, imo etiam surdus simul, & mutus possunt contrahere sponsalia, vel matrimonium, quia quoad cuicunque non prohibetur, admittitur, *c. Cum apud.* 23. *h. t.* Quod si simul sit surdus, mutus, & cæcus, moraliter loquendo, & ordinarie non potest contrahere sponsalia, vel matrimonium. n. 11. Quo sensu Edictum de matrimonio contrahendo sit prohibitorium, vel permissorium? n. *eod.* Matrimonium contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum, verba autem exprimentia consensum de præsenti sunt necessaria, quantum ad Ecclesiam, *c. Tuæ.* 25. *h. t.* n. 12. declaratur n. 13. & 14.

§. III. *Quomodo, & quando obligent sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu sint extorta?*

Assertio 1. Sponsalia etsi clam, & sine testibus contracta obligant ex justitia sub culpa lethali ad matrimonium contrahendum. n. 15. Ass. 2. Sponsalia obligant ad matrimonium contrahendum, tempore a contrahentibus præfixo: si autem nullum certum tempus sit constitutum, tenetur quisque contrahere, si alter petat, quamprimum commode potest. n. 6. Ass. 3. qui sine legitima causa recusat implere sponsalium fidem, is potest post monitionem, per censuras cogi ad contrahendum matrimonium, sive sponsalia fuerint jurata, sive non, nisi gravia mala, & scandala inde timeantur, *c. Ex litteris* 10. *hoc t.* n. 17. & 18. Aliquando tamen, qui cum juramento promisit contrahere matrimonium cum aliqua, moneri potius debet, quam compelli ad contrahendum, *c. Requisivit.* 17. *h. t.* num 19. & 20. Ass. 4. Probabilius est, sponsalia de futuro, etiam per gravem metum injuste incussum contracta, esse valida, donec per Judicis sententiam rescindantur, n. 21.

§. IV. *An sponsalium contractui adjici possit pœna, vel arrha?*

Assertio 1. Pœna proprie dicta, quæ consistit in patrimonio diminuendo solvenda per eum, qui frangit fidem, adjecta sponsalibus est utroque jure irrita, Civili, & Canonico, *c. Gemma* 29. *h. t.* n. 22. etiamsi pœna sit promissa a parentibus, vel consanguineis. Pœna autem inter omnino extraneos ipsis sponsis valida est: neque talis pœna juramento firmari potest. n. 23. Item irrita est adjectio pœnæ, sive quis ex justa causa a sponsalibus resiliat: sive injuste, quamvis etiam probabile sit, quod debeatur pœna sponsalibus adjecta, si quis injuste ab illis resiliat, *cit. n.* 23. Promissa vero pœna improprie dicta, quæ consistit in lucro amittendo, apposita ab ipsis contrahentibus irrita est, non item si apposita sit ab aliis. n. 24. Ass. 2. Non tantum Jure Civili, sed etiam Canonico intervenire possunt arrhæ in sponsalibus. n. 25. & cur sponsalibus adjici possint arrhæ, non autem pœna? n. *eod.*

§. V. *Utrum sponsalia jure novo sint irrita, & quomodo transeant in matrimonium?*

Assertio 1. Non est necessarium etiam post Concil. Trid. ut sponsalia de futuro coram parocho, & testibus contrahantur, sed etiam clam contracta sunt valida, imo & licita, per se loquendo. n. 26. Ass. 2. de jure antiquo Canonico, sponsalia de futuro per secutam copulam carnalem transeunt in matrimonium, *c. Is qui* 30. & *c. Veniens.* 15. *h. t.* ubi habetur quod sponsalia de futuro cum una contrahens, & postea cum alia de præsenti, debeat manere cum secunda, nisi cum prima rem habuerit, vel cum secunda ex gravi metu contraxerit. n. 27. Idque procedit etiam nunc in locis, in quibus decretum Concilii Trident. *Sess.* 24. *de ref. matr.* non est receptum; ubi vero est receptum, & promulgatum quoad matrimonia clandestina, non habent locum præsumpta matrimonia. n. 28. Quod si post sponsalia de futuro non sequatur copula, sed solum nisus, seu conatus ad illam, non est matrimonium præsumptum, *c. ult. h. t.* n. 29. Solvitur objectio n. 30.

§. VI *De impedimento publicæ honestatis proveniente ex sponsalibus de futuro.*

Quær. 1. Quid sit impedimentum publicæ honestatis? Resp. est quædam quasi affinitas, seu propinquitas jure Ecclesiastico introducta, proveniens ex sponsalibus de futuro, ob publicam honestatem morum, *cit.* n. 30. Quær. 2. An sponsalia a pubere contracta cum puella minore septennio pariant publicæ honestatis justitiam? Resp. si major septennio cum puella proxima septennio, in qua malitia supplet ætatem, contrahat sponsalia de futuro, oritur justitia publicæ honestatis. *c. Juvenis.* 3. *h. t.* maxime si carnalem copulam attentarent, n. 31. & 32. Quær. 3. An impedimentum publicæ honestatis oriatur ex sponsalibus invalidis? Resp. hoc impedimentum jure antiquo Canonico, oritur ex sponsalibus contractis inter consanguineos, quamvis nulla sint, seu invalida, etiam si intervenerit juramentum, *c. Ad audientiam.* 4. *h. t.* n. 33. Extenditur autem hoc impedimentum usque ad quartum gradum inclusive, *c. Sponsam.* 8. *h. t.* n. 34. Quær. 4. Utrum ex sponsalibus puris, & certis, etsi invalidis, & an ex incertis & conditionalibus inducatur impedimentum publicæ honestatis, ac justitiæ; Resp. impedimentum hoc oritur ex sponsalibus puris, & certis, licet illa sponsalia sint nulla, non tamen ex defectu consensus, sed ex alio capite. v. g. consanguinitatis, affinitatis, vel Religiosæ professionis, *c. Un. h. t. in 6.* num. 35. & 36. Item per posteriora sponsalia inita cum persona consanguinea prioris sponsi, aut sponsæ non oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia de futuro. n. 37. Ex sponsalibus contractis cum aliqua sub conditione de futuro non oritur impedimentum publicæ honestatis ante impletam conditionem, n. 38. Verum hodie post Concil. Trident. *Sess.* 24. *c.* 3. *de reform. matr.* oritur hoc impedimentum tantum ex sponsalibus de futuro validis: neque sponsalia etiam valida excedunt primum gradum consanguinitatis, tam in linea recta, quam transversa, *numer.* 39.

Sectio II. *De dissolutione Sponsalium.*

§. I. *Quas ob causas dissolvi possint sponsalia de futuro?*

Quær. 1. An sponsalia de futuro mutuo consensu contrahentium dissolvi possint? Resp. sponsalia puberum etiam legitime contracta possunt per mutuum sponsorum dissensum dirimi. Idque extenditur etiam ad sponsalia juramento confirmata. n. 40. Requiritur tamen, ut sponsi simul mutuo consensu libere, & non coacte sponsalia contracta dissolvant. num. 41. Quod si ii, qui sponsalia contraxerant, pure, & sine conditione, fide hinc inde data, deinde nolint matrimonium contrahere, admonendi sunt, ut datam fidem servent, non autem cogendi, sed tolerandi, ne deterius aliquid contingat, nempe ut illam quis ducat, quam odio habet, *c.* 2. *h. t.* nu. 42. Aliter explicatur idem cap. n. 43. Quær. 2. An, & qua ratione dissolvantur sponsalia prima per posteriora? Resp. sponsalia de futuro, etiam jurata dissolvuntur per secunda sponsalia cum alia contracta de præsenti, non autem per secunda de futuro. Item sponsalia de futuro dissolvuntur, elapso tempore ad contrahendum matrimonium, præfixo, *c. Sicut.* 22. *h. t.* n. 44. & 45. Lu

45. Duobus autem modis potest tempus adjici sponsalibus ad contrahendum matrimonium: vel ad restringendam, seu finiendam obligationem, ita ut nisi intra id tempus matrimonium contrahatur, resilire liceat. Vel ad statuendam, sive exequendam obligationem nimirum, ut nuptiæ tunc executioni mandari debeant, prout declaratur, *n.46.*Quær. 6. An dissolvantur sponsalia de futuro propter discessum, vel absentiam sponsi? Resp. Si sponsus discedat in partes remotas, sine licentia sponsæ, liberum est sponsæ alteri nubere: si tamen per eam stetit, quominus matrimonium consummaretur, pœnitentia ei imponenda est, *c. De illis. 5. h.t.n.47.* Idque declaratur. *n. 48.* Si sponsus absit, ob causam necessariam, expectandus est, donec justum impedimentum cesset: si vero ob justam causam voluntariam absit, secundum Jus Civile expectandus est per biennium, si intra Provinciam; per triennium vero, si extra Provinciam versetur, *cit.n.48.* quæ leges non sunt correctæ per Jus Canonicum, *n. 49.*

§. II. *An, & qua ratione dissolvantur priora sponsalia de futuro per ingressum Religionis, vel susceptionem Sacri Ordinis?*

Assertio 1. Sponsalia de futuro per ingressum Religionis approbatæ dissolvuntur, secuta professione, *n. 50.* Dubitatur autem 1. An per ingressum Novitiatus, etiamsi professio non sit secuta, solvantur sponsalia? Resp. pars remanens in seculo liberatur ab obligatione sponsalium, ita ut possit cum alio matrimonium contrahere. At vero probabilius est, quod is, qui Religionem ingressus est, si iterum egrediatur, cogi potest, ut fidem sponsaliorum impleat, si sponsus, vel sponsa remanens in sæculo ita voluerit, nec interim alia sponsalia inierit, *cit. n. 50.* Dubitatur 2. An per votum ingrediendi Religionem, ac profitendi dissolvantur penitus sponsalia prius inita, etiam jurata? Resp. dissolvi; adeoque talis sponsus potest Religionem ingredi, non prius contracto matrimonio. *n. 51.* Excipi debet, nisi necessitas cogeret ad prius contrahendum matrimonium, quia sponsa alias gravem infamiam incurreret. *n. eod.* Is vero, qui juravit matrimonium contrahere cum aliqua, si volt ingredi Religionem, tutius est, ut prius contrahat cum illa, ut servet juramentum, & postea ante copulam carnalem Religionem ingrediatur, *c. Commissum 16. h. t. n. 52.* Idque declaratur *n. 53.* Dubitatur. 3. An si quis non solum sponsalia cum Virgine contraxit, sed etiam sub spe matrimonii eam corrupit, possit ante contractum, vel consummatum matrimonium, Religionem ingredi? Resp. non potest, sed tenetur eam ducere. Sed quid si post votum Religionis a sponso emissum ante sponsalia, is sponsam corrupit, promittendo ei matrimonium, tenetur ne eam ducere, non obstante voto? Aliqui affirmant: sed contraria sententia non teneri illam ducere est communis, & in praxi recepta, *n. 54.* Ass. 2. Sponsalia de futuro prius contracta dissolvuntur etiam per susceptionem Ordinis sacri, seu majoris; non autem per susceptionem Ordinum minorum. Item probabilius est per votum sacrum Ordinem suscipiendi non dirimi sponsalia prius contracta, nec illis non obstantibus posse licite promoveri ad Ordines sacros, *n. 55.*

§. III. *Utrum priora sponsalia de futuro solvantur per posteriora juramento firmata, vel per matrimonium cum alia contractum: & an etiam per subsequentem fornicationem sponsi, vel sponsæ?*

Assertio I. Per sponsalia posteriora non solvuntur priora, etiam juramento firmata, quia secunda sunt invalida: sponsalia tamen inita cum prima sunt soluta, quia ille potest recedere, si velit, *n. 56.* An si cum posteriore sponsa ignara priorum sponsalium carnalis copula sit subsecuta, dissolvantur priora sponsalia? *n. 57.* Ass. 2. Sponsalia de futuro etiam jurata, solvuntur per sponsalia de præsenti, sive per matrimonium subsequens etiam non consummatum, valide, etsi illicite contractum cum alia, sive juramentum sit appositum, sive non, *c. Si inter 31. h. t. n. 58.* Est autem probabilius hoc casu sponsalia per matrimonium subsequens cum alia contractum omnino extingui, & non tantum suspendi, *n. 59.* Ass. 3. Solvuntur sponsalia etiam jurata per sequentem fornicationem sive sponsi, sive sponsæ; ita ut innocens habeat jus ea rescindendi, non autem nocens: quod etiam obtinet in fornicatione spirituali, si alteruter sponsus in hæresim incidat, *n. 60.* Quibus casibus sponsus possit, post fornicationem subsequentem, resilire a sponsalibus de futuro prius contractis non autem sponsa, *n. 61. & 62.*

§. IV. *An, & qua ratione præterea dissolvantur sponsalia, ob supervenientem notabilem mutationem, ex parte sponsi, vel sponsæ.*

Assertio I. Solvuntur præterea sponsalia propter quamlibet causam, vel notabilem mutationem supervenientem post ea contracta, etiamsi sponsalia sint jurata; *n. 63.* Ass. 2. Quænam in specie sint hujusmodi mutationes notabiles, ob quas a sponsalibus recedere licet? *n. 64.* Non solum autem ob notabiles mutationes possunt rescindi sponsalia, si post illa, sed etiam si ante illa inita extiterint, sed ab altero contrahentium fuerint probabiliter ignoratæ, nam iis postea cognitis, possunt rescindi sponsalia, etiam propria auctoritate, si causa dissolvendi sit moraliter certa, & manifesta, *n. 65.*

Sectio III. *De matrimonio secundum se, ejusque essentia.*

Matrimonii quatuor sunt nomina synonima. Vocatur enim matrimonium, nuptiæ, connubium, conjugium, *n. 66.*

§. I. *Quid sit matrimonium, & quotuplex?*

Assertio I. Matrimonium est maris, & fœminæ conjunctio individuam vitæ consuetudinem retinens, *n. 67.* ubi explicatur hæc definitio. Ass. 2. Matrimonium dividitur in legitimum ratum, & consummatum, scilicet per carnis copulam, quæ tamen ad substantiam matrimonii non requiritur, quia nuptias non concubitus, sed consensus facit *n. 68.* Ad essentiam matrimonii non requiritur expressus consensus in carnalem copulam, sed sufficit implicite, & virtualiter in illam consentire. Unde verum matrimonium fuit contractum inter B. Virginem, & S. Josephum, non obstante voto castitatis, quia consensit in copulam carnis quoad potestatem, seu, actum primum, non autem quoad actum secundum, seu actualem usum illius potestatis, 69.

§. II. *De matrimonio, quatenus est Sacramentum.*

Quær. I. Ad matrimonium sit verum Sacramentum? Resp. 1. Matrimonium in lege naturæ, & Veteri Mosaica non fuit Sacramentum proprie dictum, sed contractus naturalis, *n. 70.* Resp. 2. Quamvis post legem Evangelicam, matrimonium inter infideles contractum non sit Sacramentum, cum nullum subsistat Sacramentum sine Baptismo, qui est Sacramentorum janua: si tamen ambo conjuges ad fidem convertuntur, tale matrimonium efficitur Sacramentum, statim ac ambo conjuges baptizantur, fitque insolubile, *n. 71.* Resp. 3. Matrimonium inter fideles, seu baptizatos est vere, ac proprie dictum Sacramentum novæ legis a Christo institutum, quia est signum rei sacræ, & visibile signum unionis Christi cum sponsa Ecclesia per charitatem, & conferens gratiam, *n. 72.* Est autem a Christo approbatum in nuptiis Canæ Galilææ, & institutum, quando illius inseparabilitatem præcepit, Matth. 19. dicens: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, vel tempore 40. dierum, quibus post resurrectionem suam sæpius apparuit discipulis suis, *n. 73.* Resp. 4. Matrimonium inter fideles, & baptizatos nunquam potest initi sine Sacramento, nec ab eo separari: quare qui volunt ita contrahere matrimonium, ut nullo modo velint suscipere Sacramentum, nihil agunt, quia ratio Sacramenti ex Christi institutione est inseparabiliter annexa contractui matrimonii. Unde etiam Acatholici, non obstante errore speculativo, quo putant matrimonium non esse Sacramentum, suscipiunt Sacramentum, ita ut eorum quoque matrimonium dissolvi non possit, siquidem habent, vel habere debent intentionem contrahendi matrimonium, eo modo, quo solent ab antiquo illud contrahere fideles, & Christiani, *n. 74.* Quær. 2. Quæ sit materia, & forma Sacramenti matrimonii? Resp. materia *circa quam*, seu remota sunt ipsa corpora contrahentium, proxima vero, traditio corporum: forma autem est mutua acceptatio verbis, vel aliis signis expressa, sive potius ipse consensus mutuus utriusque conjugis signis externis expressus, quatenus habet rationem traditionis, est materia, & quatenus habet rationem acceptationis, est forma. Vel brevius, materia Sacramenti matrimonii sunt corpora conjugum mutuo tradenda, forma vero verba conjugum contrahentium, *n. 75.* Quær. 3. Quis sit minister Sacramenti matrimonii, & an etiam Sacerdos? Resp. ipsi contrahentes, seu conjuges, non Parochus, vel Sacerdos, *n. 76.* declaratur *n. 77.* Quær. 4. Utrum matrimonium inter absentes per Procuratorem, vel per epistolam contractum sit validum, & an sit Sacramentum? Resp. 1. matrimonium initum per Procuratorem est validum, sicut & fuit ante Concil. Trident. servatis tribus conditionibus expressis n. 78. Est etiam validum in locis, ubi Concilium Trident. est receptum, modo contrahentes exprimant suum consensum coram Parocho, & testibus per suos Procuratores, tanquam suos interpretes: requiritur etiam, ut principalis contrahens compos rationis fuerit, dum mandatum contrahendi dedit Procuratori, nec id postea revocaverit, *n. 79.* Resp. 2. matrimonium per Procuratorem contractum est Sacramentum conferens gratiam, *n. 80.* ubi etiam respondetur ad objectiones. Resp. 3. etiam post Concil. Trident. valide potest contrahi matrimonium per epistolam, *n. 81.*

§. III. *De consensu requisito ad matrimonium?*

Quær. I. Quomodo consensus internus debeat necessario exterius exprimi? Resp. non satis est ad valorem matrimonii, ut contrahentes de præsenti in conjugium consentiant, sed requiritur quoque, ut hunc consensum exprimant, eumque mutuo acceptent: quamvis non sit necessarium, ut actualis utriusque consensus simul exprimatur, modo non nimis longum temporis intervallum inter unius, & alterius consensum intercedat, & ejus, qui consensit prius, non sit revocatus, *n. 82.* Quær. 2. An quando matrimonium fuit irritum, quia alter conjugum ficte, vel gravi metu coactus consensit, sufficiat, si hic solum postea consensum in matrimonium renovet: an vero necesse sit, ut uterque denuo consentiat? Resp. probabilius est satis esse, si ille, qui illegitime consensit, denuo consentiat: secus est, si uter-

si uterque ficte, aut ex gravi metu invalide consensisset, *n.* 83. Quær. 3. Si aliqui sponsalia, vel matrimonium contrahunt per verba obscura, quomodo ea sint intelligenda? Resp. ea intelligenda esse secundum communem significationem verborum, seu loquendi modum, *c. Ex litteris.* 7. *h. t. n.* 84. idque declaratur *c.* 85. Quær. 4. An sit vere matrimonium contractum, quando vir, & mulier sibi invicem promittunt, quod ex eo tempore habebunt se pro conjugibus, & fidem conjugalem servabunt? Resp. affirmative, ut constat ex *Ex parte 9. h. t. num.* 86. idque declaratur *n.* 87. Quær. 5. An matrimonium contractum non servata lege, vel consuetudine loci, seu Regionis, in qua contrahitur, sit validum? Resp. validum est matrimonium contractum, licet consuetudines, seu solemnitates patriæ non serventur, *c.* 1. *h. t. n.* 88. & 89.

§. IV. *Utrum ad valorem matrimonii contracti a liberis necessarius sit consensus parentum; & an patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum?*

Resp. Matrimonium a liberis utriusque sexus initum sine consensu parentum est validum, nec potest a parentibus, vel Magistratu irritari, *c. Cum virum.* 12. *de Regularib. in* 6. *n.* 90. Leges vero Civiles exigentes consensum parentum sunt abrogatæ per Jus Canonicum, *n. eod.* Si filius matrimonium contrahat, tenetur prius consilium petere a parentibus, quamvis non teneatur illud sequi, sed etiam iis invitis contrahere potest, *num.* 91. Peccant tamen liberi, si absque justa causa contrahant matrimonium sine consensu parentum: ob justam tamen causam possunt etiam licite, *num.* 92. Ad posteriorem quæstionem respondetur, si pater injuste detineat uxores filiorum, per censuram Ecclesiasticam compelli debet, ut intra certum tempus illas restituat, alioquin potest interdici Terra, in qua uxores filiorum sunt, *c. Non est.* 11. *h. t. num.* 93. Etsi vero per matrimonium filii, vel filiæ non eximantur a patria potestate, non tamen uxores eorum subjiciuntur potestati soceri: unde si uxor adhuc in potestate patris sui existens invita ab eo detineatur, potest maritus contra patrem agere interdicto ad exhibendam uxorem suam, idque apud Judicem Ecclesiasticum, vel etiam sæcularem, & petere eam sibi restitui, *n.* 94.

Sectio IV. *De matrimonio ficto, seu simulato, & coacto.*

§. I. *An matrimonium ficte contractum sit validum, & ad quid obligetur, qui ficte contrahit?*

Assertio I. Qui ficte contrahit matrimonium cum muliere, per verba de præsenti, absque interno consensu illam ducendi, sed ut carnaliter eam cognoscat, invalide contrahit, *c. Tua nos.* 26. *h. t. nu.* 95. Ubi tamen distinguendum est inter forum internum conscientiæ, & externum; nam in foro externo soli confitenti se animo ficto fœminam sibi desponsasse de præsenti creditur, ideoque non est judicandum pro matrimonio, sed contra illud, quod non sit verum matrimonium. At vero in foro externo, si ex confessione conjugum, vel alias probari possit, virum mulierem ignaram fictionis ipsius in propria persona desponsasse sibi, & carnaliter eam cognovisse, tum debet judicari pro matrimonio, & censeri illud validum, non obstante falsi nominis mutatione, *n.* 96. Ass. 2. Ficte contrahens matrimonium per verba de præsenti, sine interno consensu, graviter peccat, non solum contra reverentiam Sacramenti, sed etiam alteri contrahenti bona fide gravem injuriam infert. Sunt tamen plures casus, in quibus ficte contrahens non obligatur ad matrimonium contrahendum, si alio modo damnum resarcire possit, *n.* 97.

§. II. *An matrimonium ex metu contractum sit validum?*

Assertio I. Matrimonium ex gravi metu contractum in utroque foro est irritum, si is metus injuste, ac directe ad matrimonium extorquendum sit incussus, *c. Cum locum.* 14. *h. t. n.* 98. & *seqq.* Duplex est metus, gravis, & levis, & quibus modis incuti possit metus gravis? *n.* 100. Matrimonium gravi metu contractum idcirco etiam est irritum, quia adversatur tribus bonis matrimonii, quæ sunt fides, proles, & Sacramentum: est autem irritum, sive metus inferatur ab eo, cum quo quis contrahere cogitur, sive a quocumque alio, sine culpa, & scientia metum passi. Et debet fœmina, cui vis inferenda timetur, in loco honesto, ac tuto poni, ubi libere possit consensum suum exprimere, *num.* 101. Quod autem matrimonium gravi metu injuste incusso contractum sit irritum, constat etiam ex *c. Veniens.* 15. *h. t. num.* 102. Quibus præterea casibus matrimonium per metum gravem injuste incussum ad illud extorquendum sit invalidum? *num.* 103. Ass. 2. Matrimonium ex gravi metu juste incusso contractum est validum, etiamsi is metus directe ad extorquendum matrimonium incutiatur, sive a lege, sive a Judice, vel homine privato, *n.* 104. Ass. 3. Matrimonium contractum ex gravi metu injuste incusso, non tamen ad extorquendum matrimonium, est validum, sive metus proveniat a causa naturali, sive libera, *n.* 105. Ass. 4. Matrimonium metu gravi initum est irritum, non Jure Divino positivo, nec Jure naturali, sed solo Jure Ecclesiastico, *n.* 106. Deducuntur ex dictis quædam corollaria, *n.* 107. Meretricem publicam extrahere e lupanari, & ducere in uxorem, est opus misericordiæ, & tali dantur Indulgentiæ pro remittenda pœna temporali adhuc debita, *c. Inter opera.* 20. *h. t. num.* 108. Non omnis violentia, seu metus reddit matrimonium contractum irritum, *c. De muliere.* 6. *h. t.* Nam duplex est vis, sive metus, unus gravis, qui reddit matrimonium irritum, nisi postea de novo consentiant conjuges; alter vanus, & improbabilis, qui non impedit matrimonium, *num.* 109.

§. III. *An si mulier invita cum aliquo matrimonium contraxit, valeat matrimonium, si alteri postea nubat. Item an matrimonium metu gravi contractum per spontaneam cohabitationem ratificetur, & convalescat?*

Si mulier coacta, & invita in uxorem sit ducta, valet posterius matrimonium, non obstante priore matrimonio, quippe quod metu gravi contractum ipso jure nullum fuit, nisi metus per subsequentem consensum mulieris fuerit purgatus, antequam secundum matrimonium contraheretur, *c. Veniens.* 13. *h. t.* At vero mulier illa in casu hujus cap. non potuit valide contrahere post contracta sponsalia jurata cum adolescente, ob impedimentum consanguinitatis inter eos intercedens, ideoque ab Episcopo sunt separati: potuit autem libere nubere illi, cui parentes illam desponsare volebant, postquam ab adolescente separata fuit ob consanguinitatem inter eos intercedentem. Illud vero matrimonium, quod dicta mulier postea cum tertio iniit, validum fuit, *num.* 110. & *seq.* Licet matrimonium gravi metu contractum sit ipso jure nullum, per spontaneam tamen cohabitationem utriusque conjugis illud convalescit, & ratificatur, *c. Ad id.* 21. *h. t. n.* 112. & 113. Quæ requiruntur, ut cohabitatio conjugum sit sufficiens indicium consensus conjugalis? *cit. n.* 113.

§. IV. *An si mulier neget, se in matrimonium consensisse, sit ei fides habenda. Vel si probare velit, se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda?*

Mulieri, quæ negat se in matrimonium consensisse, non est credendum, si maritus contrarium probet per idoneos testes: secus si mulier probet se consensisse per metum, qui potest cadere in constantem virum, *c. Consultationi.* 28. *h. t. n.* 114. Si mulieres non ante, sed post carnis copulam aufugiant a viris asserentes se non vere consensisse in matrimonium; non sunt audiendæ, nisi probatum fuerit eas invitas esse detentas, *num.* 115. Minor autem metus excusat fœminam, quam virum, & quis metus dicatur cadere in virum, relinquendum est Judicis arbitrio, *cit. num.* 115. Mulieres metum passæ, qui cadere potuit in constantem virum, audiendæ sunt, non ut Judex rescindat matrimonium metu initum, sed ut declaret esse irritum, *num.* 116.

§. V. *Utrum matrimonium ex levi metu contractum sit irritum, & an contractum ex metu reverentiali?*

Ad priorem quæstionem Resp. probabilius est matrimonium ex metu levi initum non esse irritum, sed validum, *n.* 117. Quamvis oppositum etiam sit probabile, videlicet matrimonium contractum ex levi metu, ita ut contrahens nullo pacto consentiret, nisi metu esset inductus, esse irritum, saltem in foro conscientiæ, quamvis in foro externo non irritetur tale matrimonium, *nu.* 118. Ad posteriorem quæstionem dicendum, matrimonium initum ex metu reverentiali erga patrem, vel superiorem, non esse irritum, sed validum, nisi conjunctæ sint graves minæ, vel periculum gravis, ac diuturnæ offensionis patris, aut talis personæ, a qua vita, fortunaque hominis plurimum pendet. Idemque dicendum de precibus importunis, nisi inferant metum gravem, *n.* 119.

§. IV. *An matrimonium gravi metu initum confirmetur per juramentum adjectum, vel per copulam subsecutam?*

Aliud est juramentum esse validum, & aliud juramentum confirmare contractum, *n.* 120. Ass. 1. Matrimonium gravi metu contractum non fit validum per adjectionem juramenti, *n.* 121. Imo juramentum adjectum matrimonio ex gravi metu contracto non tantum non confirmat illud, sed neque parit obligationem ex virtute Religionis, adeoque nec relaxatione indiget, *n.* 122. Ass. 2. Quamvis matrimonium gravi metu contractum confirmatur per sequentem copulam, deposito metu, omnino libere, & affectu maritali habitam, non tamen ratificatur per talem copulam simili metu extortam, *n.* 123. Contraria tamen sententia asserens per copulam, etsi ex gravi metu affectu maritali habitam, ratificari prius matrimonium coactum, est ob DD. auctoritatem probabilis, *num.* 124. Valde quoque probabile est, in matrimonio gravi metu contracto, posse cogentem in foro conscientiæ resilire a matrimonio, invito eo, qui metum passus est, ante Judicis sententiam, nec teneri matrimonium perficere, modo pro damno illato per coactionem alio modo satisfieri possit, *n.* 125.

Sectio V. *De Unitate, & indissolubilitate matrimonii.*

§. I. *An matrimonium sit necessario unius viri cum una fœmina conjunctio, & an, et quo jure polygamia sit prohibita?*

Præmittendum est, semper licitum fuisse in Lege Veteri

& nova Evangelica secundum, tertium, quartum matrimonium, & sic deinceps contrahere, post mortem primi conjugis, *n.* 126. Ass. 1. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus simul initum est contra primævam institutionem ejus, & jure naturæ nullum, nisi dispensatio Divina interveniat, *num.* 127. Ass. 2. Polygamia, sive matrimonium unius fœminæ cum pluribus viris simul initum est contra primævam institutionem matrimonii, & jure naturæ invalidum, *num.* 128. Ass. 3. Polygamia, sive matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus non ita repugnat juri naturali, & institutioni Divinæ, ut tanquam intrinsece malum, nullo casu cohonestari, ac licitum fieri possit, *n.* 129. Altera vero polygamia, quando una fœmina pluribus viris simul nubit, est quidem magis deformis, & plura incommoda annexa habet, quam prior; non tamen ita repugnat juri naturali, quin DEUS id per absolutam suam potentiam concedere possit, *nu.* 130. Hinc sequitur, quod S. Pontifex in nullo casu dispensare possit in pluralitate uxorum, ut unus plures simul uxores habeat, & multo minus, ut una fœmina plures simul viros habeat, *n. eod.*

§. II. *Qualis certitudo sit necessaria de morte prioris conjugis, ut possit superstes conjux licite ad alias nuptias transire?*

Non potest mulier secundum matrimonium contrahere, nisi per certum nuntium constiterit de morte prioris viri, *c. In præsentia* 19. *h. t. n.* 131. Ubi notandum 1. Non sufficit probabilitas, sed requiritur moralis certitudo de morte virorum absentium, *n.* 132. 2. quamdiu solum dubitatur, aut leves tantum conjecturæ, vel indicia adsunt de morte prioris conjugis, nunquam est licitum cum alio matrimonium contrahere, n. 133. 3. neque sufficit verisimilis præsumptio, sed requiritur moraliter indubitata certitudo de morte prioris conjugis, *cit. n.* 133. 4. non sufficit unus testis asserens conjugem absentem esse mortuum, neque etiam sola fama, nisi aliis adminiculis adjuvetur, *n.* 134. 5. valde probabile est, quod, si conjux habeat verisimilem præsumptionem, etsi non omnino certam credendi causam, alterum conjugem esse mortuum, possit Confessarius in foro conscientiæ, & pœnitentiali ei permittere, ut ad alias nuptias transeat, quia in moralibus sæpe non potest haberi omnimoda certitudo, *n.* 135. Quamvis Judex Ecclesiasticus in tali casu non possit in foro externo dare licentiam transeundi ad alias nuptias, *cit. n.* 135. 6. Licet si prudenter existimatur adesse moralem certitudinem, vel probabilem præsumptionem de obitu alterius conjugis, non sit necessarium, ut ab Ordinario petatur licentia ineundi aliud matrimonium; tutius tamen est, ut res ad Ordinarium deferatur, imo necessarium, si dubitetur, an adsit certitudo, vel probabilis præsumptio de morte alterius conjugis, *nu.* 136. 7. si post contractum secundum matrimonium cognoscatur priorem conjugem adhuc vivere, debet maritus, vel uxor redire ad conjugem priorem, *cit. n.* 136. Postremo Jure Civili statutum est, ut mulier virum absentem, de cujus vita dubitatur, per quinquennium expectet, ut possit alii nubere, vel saltem per quadriennium, id tamen Jure Canonico est correctum, *cit. n.* 136. *in fine.*

§. III. *An, & quo jure matrimonium sit indissolubile?*

Assertio I. Matrimonium, quatenus est præcise contractus, non est ita indissolubile quoad vinculum, ut ejus dissolutio repugnet proprie juri naturali, *n.* 137. Ass. 2. Matrimonium ex jure naturali, ac Divino est indissolubile, *Gen. c.* 2. *& Matth.* 16. *& c. un. de voto in* 6. *n.* 138. Ass. 3. Matrimonium consummatum inter fideles Christianos, seu baptizatos, est omnino, & indispensabiliter indissolubile, quæ indissolubilitas non competit matrimonio ex jure naturæ, sed ex Jure Divino, addito juri naturali, nimirum ex præcepto, & institutione Christi in lege Evangelica, Matth. 19. *Quod DEUS conjunxit, homo non separet. n.* 139. Nam indissolubilitas matrimonii, quæ ipsi competit ex nova lege Evangelica, non provenit ex eo tantum, quod sit Sacramentum novæ legis, sed ex eo, quod sit Sacramentum perfecte significans unionem Christi cum Ecclesia per Incarnationem, juxta illud Joann. 1. *Et verbum caro factum est.* n. 140. Nec obstat, quod Christus dicit Matth. c. 19. *Quicunque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, quia ibi loquitur Christus solum de dimissione uxoris quoad torum, & cohabitationem, non autem de dimissione quoad vinculum, n. 141.

§. IV. *An, & quibus modis dissolvatur matrimonium ratum, & non consummatum?*

Quær. 1. An matrimonium ratum possit dissolvi, non solum per professionem Religionis, sed etiam per dispensationem S. Pontificis, ita ut soluto ejus vinculo, conjuges libere possint inire aliud matrimonium? Resp. affirmative *n.* 142. Solvuntur objectiones *n.* 143. *& seq.* Quær. 2. An ut dispensatio in matrimonio rato sit licita, vel etiam valida, requiratur justa causa? Resp. verius est requiri justam causam ad valorem dispensationis, & quænam sint justæ causæ dispensandi? *n.* 145. Præter duos casus prædictos nunquam dissolvitur matrimonium ratum, ne quidem per matrimonium subsequens consummatum, *cit. n.* 145. Quær. 3. An matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum possit S. Pontifex dispensando dissolvere, & an etiam matrimonium infidelium consummatum, cum ambo baptizantur? Resp. probabilius est, matrimonium sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum non posse a Pontifice relaxari per dispensationem: posse autem S. Pontificem dispensare in tali matrimonio, etiam consummato infidelium, dum ambo baptizantur, *nu.* 146.

SECTIO VI. *De impedimentis matrimonii.*

§. I. *De impedimentis matrimonii in genere.*

Quær. I. Quænam sint impedimenta matrimonii? Resp. esse duplicis generis; quædam enim sunt impedientia tantum, alia vero dirimentia, *n.* 147. Quær. 2. Penes quos sit potestas statuendi impedimenta matrimonii, sive impedientia, sive dirimentia? Resp. 1. est in Ecclesia Catholica potestas introducendi, & constituendi impedimenta etiam dirimentia matrimonium, ita ut contra Ecclesiæ prohibitionem contractum sit irritum, ad quod tamen requiritur justa causa, *n.* 148. Resp. 2. Ecclesia, & S. Pontifex potest impedimenta dirimentia matrimonium constituere, non solum indirecte personas inhabilitando ad contrahendum, sed etiam directe, & immediate annullando ipsum contractum, *cit. nu.* 148. Hæc potestas Ecclesiæ non extenditur ad infideles, qui Ecclesiasticis Constitutionibus non ligantur, nisi sint subjecti temporali jurisdictioni S. Pontificis: secus est de infidelibus subditis Christianorum Principum, in quorum ditionibus temporalem jurisdictionem Pontifex non habet, *num.* 149. Hæc potestas statuendi impedimenta dirimentia matrimonii inter fideles non competit Episcopis, sed est reservata soli Papæ, *cit. n.* 149. Porro spectata rei natura, & seclusis Ecclesiæ Constitutionibus, quilibet Princeps supremus, seu Magistratus secularis potest suis subditis etiam Christianis statuere impedimenta matrimonii ex justa causa. Veruntamen Ecclesia, ac S. Pontifex hanc potestatem sibi reservavit, quia matrimonium ad esse, seu rationem Sacramenti est elevatum, *n.* 150. Deducuntur hinc quædam corollaria. *n.* 151. Probabilius videtur etiam per consuetudinem immemorialem Clericorum, aut laicorum legitime præscriptam, & rationabilem posse antiqua impedimenta matrimonii solo jure Ecclesiastico statuta abrogari, & nova constitui, *n.* 152. Item potest Pontifex aliquibus per sententiam particularem prohibere, ne matrimonium contrahant, alinquin irritum sit, quamvis non soleat tali potestate uti, n. *eod.*

§. II. *De quibusdam impedimentis matrimonii contrahendi in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.*

Quær. 1. An, & qua ratione ad dictum unius asserentis impedimentum inter aliquos intercedere, impediatur matrimonium contrahendum? Resp. siquis dicat adesse impedimentum matrimonii inter aliquos, impeditur matrimonium contrahendum, nisi juramentum intervenerit. Ut si consanguineus viri volentis contrahere cum aliqua muliere, dicat carnaliter se illam cognovisse, etsi hoc nolit publice confiteri, propter metum, & potentiam illius mulieris, *c. Præterea* 12. *h. t. n.* 153 Impedimentum, ne matrimonium contrahatur propter affinitatem ortam ex concubitu viri cum muliere, plene probatur per unicum testem, *cit. c. Præterea.* Et quænam præterea aliæ conditiones requirantur, ut testis unicus impedire possit matrimonium contrahendum? *n.* 154. Quod si sponsalia inita inter virum, & mulierem sint juramento confirmata, non debet ad dictum unius matrimonium impediri, *cit. n.* 154. Quær. 2. An ad denunciationem unius viri honesti, qui defert de fama consanguinitatis, impediatur matrimonium contrahendum? Resp. si de fama impedimenti plene probetur, adeoque de illa constet, ea sufficit ad impediendum matrimonium, ne contrahatur: secus est, si de fama non constet, nec ea probata fuerit, *c. Cum in tua* 27. *h. t. n.* 155. *&* 156. Si vero de fama constet Judici, tanquam Judici, quia ea probata est per testes, tunc talis fama impedit matrimonium contrahi: potest tamen contra probationem famæ de impedimento matrimonii admitti alia contraria probatio, *cit. n.* 156. Quando scandalum timetur ex contractu matrimonii inter consanguineos contrahentium, tum potest, ac debet Judex interdicere matrimonium. Quod si denuntians impedimentum non sit persona gravis, & de fama, vel scandalo sufficienter probare non possit, tum Judex potest quidem tales monere, ut desistant a contrahendo matrimonio, non tamen potest compellere contrahere volentes, *cit. c. Cum in tua*, *n.* 157.

Quær. 3. An si lis pendeat super priore matrimonio, impediatur contrahi secundum? Resp. litis pendentia super matrimonio non impedit contrahi secundum matrimonium, si primum erat invalidum, quia litis pendentia non est a Jure Canonico tanquam impedimentum dirimens matrimonium introductum, ideoque tale matrimonium, pendente lite super priore matrimonio, contractum est validum, *c. Cum in Apostolica* 18. *h. t. n.* 158. & 159.

§. III. *De impedimento erroris personæ.*

Assertio I. Error circa substantiam personæ jure naturæ reddit irritum matrimonium; ut si quis putans se contrahere cum Anna, contrahat cum Barbara. Idque extenditur, quod error circa substantiam personæ reddat irritum matrimonium, sive sit error antecedens, sive concomitans,

tans, n. 160. Error autem circa personam non irritat Sacramentum in aliis Sacramentis, ut si quis putet suscipientem esse Petrum, cum sit Paulus, & cur? n. 161. Ass. 2. Error circa qualitatem personæ, etsi det causam contractui, & proveniat ex dolo alterius contrahentis, non irritat, per se matrimonium, ut si quis putans se contrahere cum nobili, virgine, vel divite, contrahat cum ignobili, corrupta, vel paupere, n. 162. Porro per accidens in duobus casibus error qualitatis irritum reddit matrimonium 1. si qualitas, in qua erratur, per modum conditionis apponatur in contractu matrimonii, ita ut actu intendat quis non contrahere cum aliqua, nisi talis qualitas ipsi insit. 2. si error qualitatis inducat, vel involvat simul errorem personæ, ut si quis velit ducere primogenitam Regis, & illi alia offeratur, n. 163. Quando error qualitatis involvat errorem personæ? n. eod.

§. IV. *De impedimento matrimonii orto ex cultus, sive Religionis disparitate.*

Quær. 1. An, & quomodo disparitas cultus, sive Religionis dirimat matrimonium? Resp. Matrimonium hominis fidelis, seu baptizati cum infideli, seu non baptizato etiam catechumeno, non est irritum jure naturæ, sed solo jure Ecclesiastico: ex quo sequitur, quod Pontifex possit dispensare in hoc impedimento, n. 164. Quær. 2. An matrimonium personæ Catholicæ cum persona hæretica sit validum, vel etiam licitum? Resp. tale matrimonium esse quidem validum, sed moraliter illicitum, nisi gravis causa excuset, ut moraliter certum sit, nullum fore periculum scandali, vel perversionis, aliorumque incommodorum, quæ ex talibus matrimoniis plerumque oriri solent, n. 165. Sola consuetudo in Germaniis, & aliis Religionibus septentrionalibus non facit licita conjugia inter Catholicos, & hæreticos, nisi adsit sufficiens, & gravis causa ineundi matrimonium cum illis, & absint prædicta pericula, & incommoda, n. 166. Illud vero certum est, illa pacta in conjugiis cum hæreticis inita, ut aliqui ex liberis nascituris v. g. mares ex patre hæretico fidem hæreticam sequantur, esse prorsus impia, & irrita, n. 167.

§. V. *De dispensatione in impedimentis matrimonii.*

Quær. 1. An, & qua ratione dispensari possit in impedimentis matrimonii? Resp. S. Pontifex in nullo impedimento jure Divino, & naturali dirimente matrimonium proprie dispensare potest, n. 168. Potest tamen dispensare in omnibus impedimentis jure solum Ecclesiastico matrimonium dirimentibus, valide quidem etiam sine causa, licite vero nonnisi ex causa rationali, n. 169. Episcopus non potest regulariter, & ordinarie, per se loquendo, dispensare in impedimentis dirimentibus matrimonii etiam Ecclesiastici: potest tamen dispensare in extraordinario casu magnæ necessitatis, in impedimentis dirimentibus, concurrentibus certis conditionibus, n. 170. Quær. 2. Quæ sint justæ causæ dispensandi in impedimentis dirimentibus matrimonii? Resp. tres præcipuæ positæ n. 171. Quær. 3. Quando ob taciturnitatem veritatis, vel expressionem falsitatis in petitione, dispensationis, ea sit subreptitia, & invalida? Resp. quando in petitione dispensationis taceitur vera causa, aut circumstantia, quam Jura jubent exprimi; vel quando veritas tacita, vel falsitas expresse pertinet ad causam finalem, ita ut ea veritate expressa, vel falsitate non expressa, dispensatio vel omnino concessa non fuisset, vel non tali modo, tunc dispensatio est nulla: quando vero non taceitur aliquid, quod jus jubet exprimi, & veritas tacita, vel falsitas expressa tantum versatur circa causam impulsivam, sine qua nihilominus dispensatio concessa fuisset, licet difficilius, non redditur dispensatio subreptitia, & invalida, n. 172.

Sectio VII. *De mutua conjugum obligatione, quoad cohabitationem, alimentorum præstationem, & de obligatione conjugum ad debitum conjugale.*

§. I. *An teneantur conjuges simul cohabitare, & mutuo sibi præstare alimenta, & quæ sit obligatio conjugum ad alendos, & educandos filios?*

Assertio 1. Conjuges tenentur simul habitare, non tantum in eadem domo, sed etiam communi mensa, eodemque toro utentes, saltem ut plurimum, quamvis mutuo consensu quoad torum separari possint, n. 173. Hinc infertur 1. uxorem teneri sequi virum mutantem domicilium, cum vir sit caput mulieris, & quando uxor non teneatur sequi virum? n. 174. Infertur 2. Quamvis ad longum tempus non possit, uxore invita, vir discedere, sine justa causa, potest tamen vir, etiam sine uxoris consensu, brevem peregrinationem instituere. 3. Uxor tenetur in iis, quæ ad familiæ administrationem pertinent, obedire præceptis mariti. 4. marito etiam permissum est uxorem delinquentem castigare, moderate tamen, cit. n. 174. Ass. 2. Vir quoque tenetur alere uxorem, & familiam, quia ideo etiam fructus dotis accipit. Item quibus casibus vir non teneatur alere uxorem? n. 175. Ass. 3. Uterque parens tenetur ad filios ex se natos sustentandos, & honeste, ac pie educandos; & primaria tamen cura alendi filios ad patrem spectat. In defectum patris, si is pauper sit, avus paternus prolem alere cogitur; deficiente autem matre, avus, aliique ascendentes materni, n. 176. Jure Canonico parentes

quibuscunque filiis, etiam illegitimis, alimenta præbere debent, *c. Cum haberet. 5. De eo, qui duxit &c.* a quo correctum est Jus Civile prohibens alimenta præstari spuriis, *num.* 177.

§. II. *De obligatione mutua conjugum ad usum, seu actum conjugalem.*

Quær. 1. An actus conjugalis sit licitus; & sub præcepto? Resp. per se, ac natura sua, est licitus, & honestus, n. 178. Petitio vero debiti conjugalis proprie accepta per se nunquam est sub præcepto: redditio autem est sub præcepto, ita ut teneatur conjux reddere conjugi debitum ex justitia, & sub peccato mortali, quoties alter debite, & convenienter petit, expresse, vel tacite, seu interpretative, n. 179. Quær. 2. An, & quomodo actus conjugalis reddatur illicitus, ratione dubii de valore matrimonii? Resp. 1. si dubium de valore matrimonii ob suspicionem latentis impedimenti, ortum sit, ante contractum matrimonium, illud contrahi non potest, nec debet: quod si quis male fide contraxit matrimonium, dubitans de ejus valore, non potest debitum conjugale petere, etsi reddere teneatur alteri, qui bona fide contraxit, n. 180. Resp. 2. Si post matrimonium bona fide utriusque conjugis contractum, uni superveniat dubium de valore illius, is tenetur reddere debitum alteri conjugi non dubitanti: non potest tamen petere, antequam adhibuerit sufficientem diligentiam ad veritatem cognoscendam, qua adhibita, si maneat adhuc dubius, potest etiam petere, n. 181. Idque confirmatur, & declaratur n. 182. Deducuntur duo corollaria, n. 183.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. n. 88. & 89.
c. 2. n. 42. & *seqq.*
c. 3. n. 31. & *seqq.*
c. 4. n. 33. & *seq.*
c. 5. n. 47. & *seq.*
c. 6. n. 109.
c. 7. n. 84. & *seq.*
c. 8. n. 34.
c. 9. n. 86. & *seq.*
c. 10. n. 17. & *seq.*
c. 11. n. 93. & *seq.*
c. 12. n. 153. & *seq.*
c. 13. n. 110. & *seq.*
c. 14. n. 98.
c. 15. n. 101.
c. 16. n. 51. & *seq.*
c. 17. n. 19. & *seq.*
c. 18. n. 158. & *seq.*
c. 19. n. 131. & 4. *seqq.*
c. 20. n. 108.
c. 21. n. 152. & *seq.*
c. 22. n. 44. & 2. *seqq.*
c. 23. n. 11.
c. 24. n. 10.
c. 25. n. 12. & 2. *seqq.*
c. 26. n. 95. & *seq.*
c. 27. n. 155. & 1. *seqq.*
c. 28. n. 114. & 2. *seqq.*
c. 29. n. 21.
c. 30. n. 87.
c. 31. n. 58. & *seq.*
c. 32. & *ult.*
n. 20. & *seq.*

In Sexto.

c. unic. n. 35. & 3. *seqq.*

TITULUS II.

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

§. I. *Quæ ætas requiratur ad sponsalia de futuro?*

Ad contrahenda sponsalia de futuro requiruntur septem anni completi, tam in maribus, quam in fœminis, *c. Litteras.* 4. *h. t.* Nam si pubes, vel major septennio contrahat sponsalia cum puella minore septennio, non oritur ex illis impedimentum publicæ honestatis, ideoque potest accipere matrem puellæ in uxorem: sed si pubes, vel major septennio, postquam puella complevit septennium, matrem ejus duxit in uxorem, eamque carnaliter cognovit, non tenet matrimonium, sed sunt separandi, n. 1. Ad sponsalia requiritur septennium completum, n. 2. Si septennes contrahant sponsalia, sed uterque, vel alter usum rationis nondum habeat, sponsalia sunt invalida, cit. n. 2. Item ut sponsalia impuberum sint valida, necessarium est, ut septennium sit omnino completum; sufficit autem, quod ultima dies septennii sit incepta, etsi non sit completa, *n. eod.* Similiter quando Titius v. g. sponsalia de futuro contrahit cum aliqua puella, quæ non complevit septem annos, si postea completo septennio puella in eum non velit consentire, Titius potest accipere matrem puellæ in uxorem, præsertim si a tali desponsatione ab Episcopo fuit absolutus. Secus est, si Titius contrahat sponsalia cum puella, quæ septem annos jam complevit, tum enim licet puella nolit consentire in eum, & ita iste ipso jure sit absolutus, non potest accipere matrem puellæ in uxorem, *c. Accessit.* 6. *h. t.* n. 3. Hinc patet, quod ex sponsalibus de futuro initis cum puella minore septennio non oritur impedimentum publicæ honestatis, oritur autem ex sponsalibus initis cum puella post septennium completum, licet illa postea dissoluta fuerint, n. 4.

§. II. *An sponsalia ab impuberibus contracta dissolvantur per solum dissensum alterius, postquam pubes factus est.*

Assertio 1. Si duo impuberes, mas & fœmina sponsalia contrahant, neuter potest ante pubertatem resilire: post pubertatem tamen uterque potest, *c. De illis.* 7. *h. t. numer.* 5. & 6. Id vero intelligendum est, 1. de sponsalibus impuberum septennio majoribus, non de solis infantium sponsalibus. 2. Impubes factus pubes potest resilire a spon-

H 4 salibus

salibus, si statim pubertatem adeptus resiliat, alioquin postea non poterit, sed censetur tacite consentire. 3. hæc potestas resiliendi a sponsalibus concesse impuberibus, post adeptam pubertatem, non tantum habet locum in foro externo, sed etiam in interno conscientiæ, n. 7. Ast. 2. Probabilius est, sponsalia impuberum confirmati juramento, ut nantri liceat pubertatem adepto resilire, *c. Ex litteris* 10. *de sponsal.* dummodo talia sponsalia juramento firmata sint ab impuberibus doli capacibus, sive proximis pubertati, n. 8. Ast. 3. Sicut a variis sponsalibus non est licitum resilire, ante pubertatem, ita nec a præsumptis, si impuberes contrahant per verba de præsenti. Unde sicut impuberes contrahentes sponsalia nequeunt ab eis resilire, ante pubertatem; ita qui intendunt sponsalia, sive matrimonium contrahere per verba de præsenti, ante annos nubiles, nequeunt ab eis recedere, nisi carnalis copula intervenerit, quod interdum contingere potest ante pubertatem, per quam consummatur matrimonium, *c. A nobis*, 8. *h. t.* n. 9. & 10.

§. III. *Utrum sponsalia inter impuberes, vel inter impuberem, & puberem inita sint valida, vel nulla, & qua ratione convalescant?*

Si duo infantes inter se, vel unus major septennio, & alter minor contrahant sponsalia, ipsi, vel parentes pro ipsis, ea sunt nulla, & quamvis deinde veniant ad septennium, non convalescunt, nec inducunt impedimentum publicæ honestatis, nisi septennio exacto, de novo consentiant expresse, vel tacite, veluti verbo, vel facto, aut cohabitatione, *c. Si infantes, unic. in princ. h. t. in* 6. n. 11. Est autem verius, quod etiam in sponsalibus malitia suppleat ætatem, ita ut valeant sponsalia etiam ante septennium contracta, si tunc contrahentes jam sint præditi discretione, & usu rationis, n. 12. Præterea *in cit. c. un.* §. *Idem quoque h. t. in* 6. statuitur, quod sponsalia per verba de præsenti contracta inter impuberem, & puberem, vel duos impuberes, non tamen proximos pubertati, valent ut sponsalia de futuro, nec adveniente pubertate, in matrimonium transeunt, nisi per carnalem copulam subsecutam, vel alio modo contrahentes in eadem voluntate perseverare usque ad pubertatem evidenter constiterit, inducunt tamen publicam honestatem, n. 13. Idque declaratur n. 14. Denique in eodem *c. un.* §. *fin. h. t. in* 6. additur, sponsalia pro præsentibus filiis, & tacentibus per parentes contracta valida sunt, & ex eis oritur publicæ honestatis justitia. Sponsalia vero pro absentibus, & ignorantibus filiis per parentes contracta non tenent, nec ex eis consurgit publicæ honestatis justitia, nisi ea expresse, vel tacite ex post facto approbaverint, n. 15. & 16. Id vero specialiter statutum est de parentibus, si pro filiis præsentibus, & tacentibus, sponsalia, vel matrimonium contrahant, nam si alii id faciant, requiritur aliud signum exprimens internum consensum, ut valeant talia sponsalia, vel matrimonium, *cit. n.* 16. *in fine.*

§. IV. *An, & quatenus filii impuberes ex sponsalibus pro se per patrem contractis, obligentur?*

Pater pro filio adulto, id est pubere, nec matrimonium, nec sponsalia contrahere potest, nisi filius consentiat expresse, vel tacite, verbo, vel facto. At vero pro filio nondum adulto, hoc est, infante, vel minore septennio pater potest sponsalia contrahere, nam matrimonium hic accipitur pro sponsalibus de futuro, per quæ ad matrimonium pervenitur, *c.* 1. *h. t. n.* 17. Sponsalia contracta a patre pro filio adulto, seu pubere, & pro infante, seu minore septennio, in eo conveniunt, quod utraque non valent, quia pro pubere non valent, nisi is consentiat: nec pro infante contracta valent, quia durante hoc tempore, non potest infans consentire: & in eo differunt, quod priora pro pubere contracta nunquam valent, sine illius consensu: posteriora vero pro infante contracta a parte ejusque ad septennium non valent: post septennium vero sponsalia convalescunt; si ab eo approbentur, n. 18. Filius, cum pubes factus est, tenetur saltem ex debito honestatis, patris factum, sive sponsionem approbare, nisi justam causam reclamandi habeat, n. 19.

§. V. *De variis casibus occurrentibus circa desponsationes impuberum inter se, & puberum cum impuberibus, an, & qua ratione hujusmodi desponsationes valeant, aut obligent?*

Major, sive pubes contrahens sponsalia cum minore, seu impubere, tenetur hunc expectare, donec pubes fiat, nisi major, sive puber gravi metu coactus contraxerit cum minore, seu impubere, tunc enim non tenetur expectare, sed potest ad alias nuptias transire, *c. Ex litteris* 11. *t. n.* 20. & 21. Secundo si puella impubes desponsata fuit, & traducta in domum viri, atque pubes facta petat licentiam nubendi alteri, non audienda est, si vir juret, se illam carnaliter cognovisse, quia tunc erant sponsalia de futuro inita, quæ per carnalem copulam transeunt in matrimonium; creditur autem in tali casu potius viro, quam mulieri neganti, nisi hæc plene contrarium probaverit, *c. Continebatur* 6. *h. t.* n. 22. & 23. Juramento viri dicentis se copulam habuisse cum impubere non est standum, declaratur *cit. n.* 23. Tertio si contractum est matrimonium ab aliquo ante pubertatem, etiam cum usu ad carnalem copulam, illud non est validum, nisi mulier per idoneos testes probaverit, quod juvenis ille ante finem anni XIV, in eam consenserit, juramento ab ipso recepto, quod postquam ad legitimam ætatem pervenit, illam uxorem habere noluerit; tunc enim ab impetitione mulieris est liberandus, & potest uterque ad alias nuptias transire, *c. Attestationes* 10. *h. t.* n. 24. & declaratur n. 25.

§. VI. *Proponuntur, & explicantur alia Capitula hujus Tituli, in quibus agitur de desponsationibus impuberum.*

Præterea quarto sponsalia contracta cum minore septennio per mutuam cohabitationem post septennium convalescunt, & inducunt publicæ honestatis justitiam, dissolvuntur tamen per matrimonium de præsenti initum priora sponsalia ante pubertatem contracta. Quod si constet, quod vir mulierem cognoverit, neutri, vivente altero, licet aliud matrimonium inire propter delictum utriusque. Item qui sine judicio Ecclesiæ uxorem dimittit, puniendus est, *c. Duo pueri* 12. *h. t.* n. 26. & 27. Quinto matrimonium, vel sponsalia, quæ nondum sunt, ut si cum minore septennio contrahantur, accusari non possunt, potest tamen denunciari impedimentum v. g. consanguinitatis, ne contrahatur matrimonium, & si interim aliquid attentatum fuerit in præjudicium puellæ, id est irritum, *c. Ad dissolvendum* 12. *h. t. n.* 28. & declaratur n. 29. Sexto denique si contrahatur matrimonium de præsenti, & puella non sit in ætate nubili, nec malitia suppleat ætatem, licet vir ei dederit arrham, non est matrimonium contractum, sed sponsalia solum de futuro, *c. Tua* 14. & *ult. h. t.* n. 30. & 31.

§. VII. *De ætate requisita ad matrimonium, & de pubertate, & quando malitia suppleat ætatem.*

Quær. 1. Quæ ætas requiratur ad matrimonium contrahendum? Resp. ætas legitima ad contrahendum matrimonium est pubertas, sive annus XIV. in masculo, & XII. in fœmina, nisi adsit aliqua urgentissima causa, ut pro bono pacis, *c. Ubi non est.* 2. *h. t. n.* 32. Duplex est expositio, *cit. c.* 2. 1. Quod hic prohibeantur sponsalia de futuro ante septennium, imo etiam post illud, ante pubertatem, n. 33. Altera, & verior expositio est, quod in eo prohibeatur tantum conjunctio matrimonialis, ne scilicet matrimonium contrahant, si ambo, vel alter nondum pervenit ad ætatem legitimam, seu pubertatem completam, sine causa urgentissima: potest tamen Episcopus dispensare, ut impuberes matrimonio copulentur, & ad illum spectat cognitio, an adsit causa justa, *cit. n.* 33. Quær. 2. Qui dicuntur, & sunt puberes, quoad matrimonium contrahendum? Resp. puberes, seu apti ad matrimonium dicuntur, & sunt, qui ex habitu corporis pubertatem ostendunt, & generare possunt, & puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt, *c. Puberes* 3. *h. t.* n. 34. In matrimonio contrahendo non debet spectari præcise tempus annorum, sed an contrahens sit talis, qui generare, vel concipere possit, & tunc præsumitur quis habilis ad copulam, & ad consensum conjugalem præstandum: imo etiam ante pubertatem matrimonium initum est validum, si adsit potentia generandi, & discretio rationis. In dubio ante pubertatem completam nec mas, nec fœmina præsumuntur apti, n. 35. Matrimonium contractum a pubere, etsi tunc nondum possit cum fœmina carnaliter commisceri, nec generare, nihilominus est validum, n. 35. Quær. 3. Quomodo, & quando malitia suppleat ætatem, quoad contrahendum matrimonium? Resp. validum est matrimonium contractum ante legitimam ætatem, si malitia suppleat ætatem, nisi violentia intercedat, *c. De illis* 9. *h. t. n.* 36. Nomine malitiæ autem communiter intelligitur non tantum aptitudo ad copulam conjugalem, seu potentia generandi, sed etiam prudentia, sive discretio, & judicium rationis ad cognoscendum statum conjugalem, n. 37. Metus, & violentia in quacunque ætate incussus reddit matrimonium ipso jure nullum, *cit.* n. 37.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.
c. 1. n. 17. & 2. *seqq.*
c. 2. n. 32. & *seq.*
c. 3. n. 34. & *seq.*
c. 4. *n.* 1.
c. 5. *n.* 3. & 4.
c. 6. *n.* 22. & *seq.*
c. 7. *n.* 5. & 3. *seqq.*
c. 8. n. 9.
c. 9. *n.* 36. & *seq.*
c. 10 n. 24. & *seq.*
c. 11. n. 20. & *seq.*
c. 12. n. 26. & *seq.*
c. 13. n. 28. & *seq.*
c. 14. & *ult.* n. 30. & *seq.*
In Sexto.
c. un. in princ. n. 11.
§. *Idem quoque* n. 13.
& *seq.* §. *Porro* n. 15.
& *seq.*

TITULUS III.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

Nomen desponsationis hic sumitur pro ipso matrimonio, quamvis alias proprie hoc nomine tantum intelligantur sponsalia de futuro. Matrimonium vero clandestinum dicitur, quod clam contrahitur, idque dupliciter, vel nullis testibus præsentibus, vel quia nullis præmissis denunciationibus est contractum. Dicitur etiam clandestina desponsatio, quando contrahitur matrimonium sine adhibitis solemnitatibus jure requisitis, quod rectius matrimonium minus solemne vocatur, & hoc non pertinet, n. 1.

§. I.

§. I. *An matrimonia clandestina Jure antiquo non solum fuerint prohibita, sed etiam invalida, & qua ratione potuerint Jure novo ab Ecclesia irritari?*

Assertio I. Matrimonia clam sine Parocho, & testibus, contracta semper quidem fuerunt ab Ecclesia graviter prohibita, & mortaliter illicita, sed ante Concilium Tridentinum fuerunt valida. Sunt tamen plures casus, in quibus ante Concilium, & nunc etiam, ubi Decretum illud non est promulgatum, potest contrahi matrimonium etiam clam, sine testibus, quorum quinque hic enumerantur n. 2. Ass. 2. Jure novo Concilii Tridentini *Sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* matrimonia clam inita, sine Parocho, & testibus, declarantur penitus nulla, & irrita, n. 3. Ubi etiam exprimuntur causæ, ob quas hujusmodi matrimonia clandestina ab Ecclesia sunt irritata. Ass. 3. Potuit Ecclesia irritare matrimonium clandestinum initum, sine Parocho, & testibus, & de facto irritavit, etiam quatenus Sacramentum est, non quidem per se, ac directe, sed indirecte, & per accidens & mediate, annullando contractum humanum, seu civilem, unde consequenter irritum redditur ipsum Sacramentum, n. 4. & 5. ubi id declaratur. Ass. 4. Ubi prædictum Decretum Concilii Trident. est promulgatum, etiam qui illud invincibiliter ignorant, invalide contrahunt matrimonium, sine Parocho, & testibus, n. 6. Item irritum est etiam matrimonium in articulo mortis, aut in quacunque alia necessitate contractum, absque præsente Parocho, & testibus, quia deest forma substantialis ad valorem matrimonii requisita, n. 7. Excipi debet, nisi matrimonium semel in facie Ecclesiæ contractum fuerit, sed invalide, ob occultum impedimentum dirimens, hoc enim postea sublato, non est necessarium, ut putatitii conjuges iterum coram Parocho, & testibus contrahant, sed satis est, ut conscii prioris nullitatis occulte mutuum consensum renovent, n. 8.

§. II. *An ad matrimonium in locis, ubi Decretum hoc Concilii Tridentini non est receptum, aut promulgatum, matrimonia clandestina sint valida?*

Assertio I. Si matrimonia clandestina etiamnum contrahantur ab incolis in iis locis, sive Catholicorum, sive hæreticorum, in quibus dictum Decretum non est receptum, vel nunquam promulgatum, ea valida sunt, n. 9. Ass. 2. Peregrini transeuntes per locum, ubi Decretum Concilii est receptum, invalide contrahunt matrimonium, sine Parocho, & testibus, quamvis in loco domicilii illud Decretum non sit receptum, n. 10. Ass. 3. Is, qui ex loco, ubi Decretum Concilii est receptum, se transfert ad locum, in quo non est receptum, animo figendi illic domicilium, potest valide ibidem contrahere matrimonium, sine præsentia Parochi, ac testium, fit enim illius loci incola, adeoque non astringitur amplius legibus prioris domicilii, imo etiam probabile est valere matrimonium, si quis, ad tempus se conferret ad locum, ubi hoc Decretum Tridentini non est receptum, etiamsi ex intentione clandestine contrahendi ibi matrimonium, id fiat, n. 11. Ex his deducuntur quædam corollaria, n. 12.

§. III. *Utrum necessarium sit ad valorem matrimonii, ut assistat proprius utriusque contrahentis Parochus, & intra propriam Parochiam, & qualis præsentia Parochi, & testium requiratur?*

Assertio I. Quando sponsus, & sponsa sunt diversæ parochiæ, ad valorem matrimonii sufficit, si assistat illi proprius Parochus alterutrius, sponsi scilicet vel sponsæ, in cujus parochia nuptiæ celebrantur; ut si in parochia sponsi contrahatur matrimonium sufficit, ut assistat Parochus sponsi; & si in parochia sponsæ, Parochus sponsæ, n. 13. Ubi addendum 1. si Parochus proprius alterutrius contrahentis assistat matrimonio, illud validum est, etiamsi in parochia alterutrius sibi non subditi celebretur, ut si Parochus Petri contrahentis matrimonium cum Anna, ei assistat in parochia Annæ, cujus non est Parochus, valet matrimonium, n. 14. Addendum 2. validum est matrimonium, cui Parochus alterius vel utriusque contrahentis assistit, quamvis in aliena parochia, vel etiam Diœcesi matrimonium celebretur. Ut si v. g. Civis Dilinganus cum cive Lavingana contrahat matrimonium Donavverdæ, vel etiam extra Diœcesim Augustanam, Ingolstadii; præsente tamen Parocho Dilingano, vel Lavingano, validum est matrimonium, n. 15. Porro si proprius Parochus assistat matrimonio extra parochiam, absque licentia Ordinarii, vel Parochi loci, probabilius est, quod peccet, & puniri possit, si solemniter, & publice assistat matrimonio, sine licentia Parochi loci, n. 16. Ass. 2. Parochus valide assistit matrimonio; etsi Sacerdos non sit, non tamen potest alteri, quam Sacerdoti licentiam assistendi dare, n. 17. Ass. 3. Parochus etiam excommunicatus non toleratus, seu nominatim denunciatus, vel notorius percussor Clerici, item suspensus ab officio, & beneficio, vel irregularis, vel administratione interdictus; valide assistit matrimonio, & alteri licentiam assistendi dare potest, modo actu non sit depositus, sed titulum, & possessionem beneficii retineat, n. 18. Ass. 4. Probabile est, vagabundos posse valide ac licite contrahere matrimonium, coram quolibet Parocho, quem elegerint: probabilius tamen videtur, eum Parochum debere interesse matrimoniis vagorum, in cujus parochia pro tempore, quo contrahunt, vagantur, n. 19. Id certum est, Parochos non posse licite vagabundos matrimonio conjungere, nisi facta prius diligenti inquisitione de eorum statu, habilitate ad contrahendum matrimonium, & obtenta Ordinarii licentia, *cit.* n. 19. Ass. 5. Præter Parochum, etiam proprius Episcopus in sua Diœcesi, vel alius quasi Episcopali jurisdictione præditus proprium territorium habens, assistere potest matrimonio, ut Abbas exemptus, Vicarius generalis Episcopi, Capitulum Cathedrale, Sede vacante. Item Legatus Sedis Apostolicæ, ac denique S. Pontifex per totum orbem Christianum, non autem Archiepiscopus potest assistere matrimoniis subditorum Suffraganeorum suorum, n. 20. Item Parochus Catholicus potest licite assistere matrimoniis hæreticorum, qui in sua parochia degunt, n. 21. Ass. 6. Parochus, & testes debent esse præsentes matrimonio, non tantum physice, sive corpore, sed etiam moraliter, cum advertentia, & usu rationis, n. 22. Neque vero ea verba Sacerdotis, *Ego vos in matrimonium conjungo*, sunt de essentia matrimonii, quia Sacerdos non est minister hujus Sacramenti, *cit.* n. 22. Assertio 7. Non requiritur ad valorem matrimonii, ut Parochus, aliique testes ad id vocati, seu rogati sint, unde etiamsi casu interveniant, vel omnino inviti intersint, dummodo intelligant mutuos contrahentium consensus, valet matrimonium, n. 23. Præterea necessario requiritur, ut tres, vel duo saltem testes simul cum Parocho intersint matrimonio, & sufficiunt testes qualescunque, modo usu rationis præditi advertant, quid agatur; unde etiam impuberes, fœminæ, parentes, consanguinei, domestici, servi, excommunicati, Religiosi, infames, imo etiam infideles, assistere matrimonio, ut testes, possunt, n. 24.

§. IV. *An, & qua ratione denuntiationes publicæ præcedere debeant ante matrimonium?*

Quando matrimonia sunt contrahenda, debent per Presbyteros in Ecclesia edicta proponi, præfixo termino, intra quem qui voluerit, & potuerit, legitimum impedimentum opponat, quæ impedimenta etiam ipsi Presbyteri intelligere debent. Quod si probabilis conjectura sit de impedimento, interdicatur matrimonium, donec de impedimento constiterit, *c. Cum inhibitio.* 3. & *ul. in princ. h. t.* n. 25. Denunciationes, seu proclamationes sunt monitiones quædam, quæ præmittuntur matrimonio contrahendo, ut si quis impedimentum novit inter sponsos illud aperiat, n. 26. Quær. nunc. 1. An denuntiationes sint de essentia matrimonii, vel saltem de præcepto? Resp. validum est matrimonium, etiamsi nullæ denuntiationes præmittantur, vel fiant, peccant tamen mortaliter, tam Parochus assistens matrimonio, quam ipsi contrahentes, si eæ non sint factæ, n. 27. Quæritur 2. Ubi, quomodo, & quando fieri debeant denuntiationes? Resp. 1. Si sponsi ad diversas parochias spectant, denuntiationes in utriusque contrahentis parochia faciendæ sunt, nisi contraria sit consuetudo, ut tantum fiant in parochia unius sponsi, in qua celebrandæ sunt nuptiæ 2. Denuntiationes debent fieri continuis tribus diebus festivis, inter quos scilicet non medient alia festa, etsi intercedere possint, ac debeant aliquot dies profesti. 3. Debent fieri in Ecclesia, inter missarum solemnia, quamvis etiam extra Ecclesiam, & die non festo, in quo tamen est frequens populi concursus, hæ denuntiationes fieri possint, in qua re observari debet cujusque Ecclesiæ consuetudo, n. 28. Quær. 3. Quis possit dispensare, ut denuntiationes matrimonii omittantur, & ob quas causas? Resp. Episcopus; ex justa causa, dispensare potest, juxta *Concil. Trident. Sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* Item Vicarius Generalis Episcopi, & ex quibus causis, n. 29. Si denuntiationes sint prætermissæ ante nuptias, tunc post nuptias ante consummationem matrimonii faciendæ sunt, n. 30. Post factas denuntiationes, is, qui scit impedimentum etiam occultum, illud deferre, & denunciare debet, & quando non? n. 31.

§. V. *De probatione matrimonii clandestini, & ejus publicatione.*

Alleganti matrimonium clandestinum incumbit onus probandi: quod si mulier neget desponsationem esse factam, vir vero affirmet, viro incumbit probatio: si vero vir neget, & mulier affirmet, mulieri incumbit probatio, *c.* 1. *h. t.* Hodie vero post Concil. Trident. cum matrimonia clandestina sint irrita, inanis, & frustratoria esset talis probatio. *numer.* 32. Ecclesia non judicat de clandestinis matrimoniis; sed si contrahentes ea volunt publicare in Ecclesia, hæc recipienda sunt, & publicanda in Ecclesia, nisi rationabilis causa obsistat, n. 33. & 34. Publicatio matrimonii clandestini hunc effectum tribuit, ac si ab initio in facie Ecclesiæ contractum fuisset, *cit.* n. 34. Illi qui prius matrimonium clam contraxerunt, & postea palam cum alio, vel alia, non sunt cogendi ad prius matrimonium, sed posterius observandum, n. 35.

§. VI. *De pœnis matrimonii clandestini, & clam contrahentium, vel ei assistentium.*

Quær. 1. Quæ sint pœnæ ipsius matrimonii clandestini? Resp. Quamvis alias filii ex matrimonio invalido geniti, quando

quando uterque parens, vel saltem alter bona fide contraxit, ignorans impedimentum, sint legitimi: si tamen matrimonium illud nullum fuit clandestinum, tum filii ex eo geniti erunt illegitimi, non obstante bona fide parentum, *c.* 3. *& ult.* §. *Si quis vero h. t.* n. 36. Prædicta autem pœna matrimonii clandestini, ut proles sit illegitima habet locum, non tantum si matrimonium nullum sit, ob impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, sed etiam ob aliud quodcunque impedimentum, saltem propterea impedimenta, quæ per denunciationem detegi, & cognosci possunt, n. 37. Utrum matrimonium, quod coram parocho, & testibus non præmissis denunciationibus, initum fuit, censeri debeat clandestine, & non in facie Ecclesiæ celebratum, n. 38. Altera pœna matrimonii clandestini est, ut si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat, n. 39. Quær. 2. Quæ sint pœnæ contrahentium matrimonium clandestinum, & testium assistentium? Resp. Prima est, quod reddantur inhabiles, non absolute ad matrimonium ineundum, sed ad sic contrahendum, id est, clandestine. Secunda pœna est arbitraria, sunt enim graviter puniendi, arbitrio Episcopi, n. 40. Quær. 3. Quæ sint pœnæ Parochi, vel alterius Sacerdotis assistentis matrimonio clandestino? Resp. si Parochus matrimonia clandestina prohibere contempserit, vel quicunque alius Sacerdos, etiam Regularis, si ia præsumpserit interesse per triennium a beneficio suspendantur, & si culpa exegerit, etiam gravius puniendi sunt. Ipsi etiam contrahentes contra hanc formam puniendi sunt. Item si quis ad impediendum legitimum matrimonium, impedimentum malitiose objecerit, Canonice puniatur, *cit. c.* 3. *& ult.* §. *fin. h. t.* n. 41. Idque declaratur, n. 42. & 43. Episcopus non potest Parochum suspensum per triennium, quia interfuit matrimonio clandestino, absolvere, n. 44.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.	
c. 1. n. 32.	n. 25. & seq. §. *Si*
c. 2. n. 33. & *seq.*	*quis vero* n. 36. & 2.
c. 3. & *ult. in princ.*	*seqq.* & §. *fin.* n. 41.
	& 3. *seqq.*

T I T U L U S IV.

DE SPONSA DUORUM.

§. I. *Si quis bina sponsalia cum diversis contraxerint, quænam sint valida?*

Resp. Is, qui successive contraxit sponsalia per verba de præsenti, sive matrimonium cum duabus, debet adhærere primæ: si vero prius contraxit sponsalia de futuro cum una, & postea per verba de præsenti cum altera, debet adhærere secundæ, *c.* 1. *h. t.* n. 1. Idque declaratur, n. 2.

§. II. *An sponsalia de præsenti dissolvantur per sequens matrimonium consummatum?*

Resp. Sponsalia de præsenti, sive matrimonium prius contractum, sed non consummatum, non dissolvitur per subsequens matrimonium etiamsi per carnalem copulam sit consummatum *c. Licet.* 3. *h. t.* n. 3. & 4. Præterea qui duas per verba de præsenti desponsavit, prius desponsatam, etiam nondum cognitam, habebit in uxorem, quamvis secundam prius carnaliter cognoverit, non obstante contraria consuetudine, n. 1. Sed neque Papa potest condere legem, ut matrimonium ratum, & non consummatum dirimatur per subsequens carnali copula consummatum, n. 6. Qui accepit in uxorem, quam alter sibi prius desponsaverat per verba de præsenti, debet illam dimittere, & nunquam potest esse legitima ejus uxor, debetque 40. diebus pœnitere in pane, & aqua per 7. sequentes annos, *c.* 2. *h. t.* n. 7. Quæ requirantur, ut contrahens matrimonium cum desponsata alteri per verba de præsenti, omnino inhabilis fiat ad ducendam illam, etiam post mortem primi viri, n. 8.

§. II. *An appellans in causa matrimoniali possit, lite pendente, aliud matrimonium contrahere?*

Resp. pendente lite super matrimonio, etsi appellatum fuerit, non potest aliud matrimonium contrahi cum alio, & si talis contraxerit, tale matrimonium est separandum, ac irritandum, *c. Tua* 4. *h. t.* n. 9. & 10. Vel saltem usus matrimonii prohibendus, *cit.* n. 10.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.	
c. 1. n. 1. & *seq.*	c. 3. n. 3. & *seq.*
c. 2. n. 7. & *seq.*	c. 4. n. 9. & *seq.*
	c. 5. & *ult.* n. 5. & 6.

T I T U L U S V.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS IN DESPONSATIONE, VEL IN ALIIS CONTRACTIBUS.

§. I. *Quid sit conditio, & quotuplex, quid modus, & causa, & demonstratio, quæ matrimonio, aliisque contractibus apponuntur.*

Assertio 1. Conditio proprie dicta est dispositionis, id est, actus, vel contractus suspensio in futurum tempus, & eventum incertum, & explicatur per particulam *Si*, ut contraham tecum matrimonium, si pater tuus consenserit. Modus est qualitas adjecta dispositioni, per quam onus aliquod adjicitur, ad quod obligatur contrahens, & explicatur per particulam *Ut.* v. g. duco te, ut divities, vel honorem consequar. Causa apponitur, quando exprimitur causa, ob quam contrahitur matrimonium, & explicatur per dictionem *Quia*, ut duco te, quia dives, vel pulchra es. Demonstratio fit, quando demonstratur persona, cum qua contrahitur, ut duco te, quæ es libera, vel virgo, n. 1. Ass. 2. Conditiones quædam sunt generales, aliæ speciales, quædam intrinsecæ, aliæ extrinsecæ: item quædam sunt necessario eventuræ, aliæ impossibiles: rursus aliquæ contingentes, & possibiles: quædam honestæ, quædam turpes, quædam indifferentes, seu impertinentes. Denique ex turpibus quædam sunt contra substantiam, & bona matrimonii, aliæ non n. 2.

§. II. *An conditio contractui matrimonii apposita, illum vitiet, vel suspendat?*

Assertio 1. Matrimonium contractum sub conditione relata in tempus præsens, vel præteritum, non suspenditur, nec vitiatur, sed statim valet, si conditio est, vel fuit posita: non valet, si ea non existit, vel non extitit, v. g. duco te, si es virgo, nobilis, dives &c. n. 3. Ass. 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro possibili, honesta, & contingente, v. g. *duco te, si pater tuus consenserit*, suspenditur, ita ut non valeat, nec obliget, donec conditio impleatur. n. 4 Imo etiam sponsalia de futuro jurata possunt contrahi sub conditione de futuro, neque prius obligant, donec conditio fuerit impleta, nisi consensus de præsenti, aut carnalis copula fuerit secuta, *c. De illis.* 3. *h. t.* n. 5. & 6. Hodie vero hujusmodi præsumpta matrimonia non valent, nisi coram Parocho, & testibus sint contracta, *cit.* n. 6. Solvitur objectio n. 7. Qui matrimonium contrahit per verba de præsenti sub conditione non improbata ab Ecclesia, ut contraho tecum, si pater meus consenserit, non est cogendus ad contrahendum, & multo minus ad consummandum matrimonium, nisi accedat consensus patris, quia non potest dici consensus de præsenti, *c. Super eo.* 5. *h. t.* n. 8. & 9. Matrimonium non potest conferri in arbitrium alterius, *cit.* n. 9. Probabilius est non tantum consensui matrimonii, sed etiam ipsi matrimonio adjici posse conditionem, v. g. contraho tecum, si pater meus consenserit, n. 10.

§. III. *An conditio de futuro necessaria, vel impossibilis, adjecta matrimonio, illud vitiet, vel suspendat?*

Assertio 1. Matrimonium contractum sub conditione de futuro necessarie, ut contraham tecum, si cras sol oriatur, non suspenditur per conditionem adjectam, nec vitiatur, sed perinde est, ac si ea apposita non esset, adeoque validum est tale matrimonium, modo contrahentes sciant conditionem esse necessariam n. 11. Ass. 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro, quæ repugnat substantiæ, & bonis matrimonii, invalidum est: si vero in contractu matrimonii conditio impossibilis, vel turpis apponatur, quæ non est contra substantiam matrimonii, ea habetur pro non adjecta, & matrimonium tenet *c.* 7. & *ult. h. t.* n. 12. Declaratur n. 13. Quando conditiones turpes, & inhonestæ adversus substantiam matrimonii appositæ non irritant contractum matrimonii n. 14. Sicut matrimonium contractum sub conditione suspensiva, quæ est contra illius substantiam, non tenet: ita non tenet, si fuerit contractum sub conditione resolutiva, ut contraho tecum, si non invenero aliam ditiorem, n. 15. Conditiones turpes, vel impossibiles, quæ matrimonii substantiæ non adversantur, non reddunt irritum matrimonium, sed rejiciuntur, & pro non adjectis habentur, favore matrimonii, ut contraho tecum, si furtum feceris, n. 16. Quænam requirantur, ut conditio impossibilis rejiciatur in contractu matrimonii? n. 17. Omnes fideles censentur recipere Sacramenta, juxta intentionem Ecclesiæ, n. *eod.* Quando matrimonium contractum sub conditione turpi, vel impossibili non tenet, propter defectum consensus conjugalis? *numer.* 18. Præterea matrimonium sub turpi conditione contractum, ea rejecta, servandum est, *c.* 1. *h. t.* n. 19. ubi etiam aliæ expositiones referuntur. Qui sponsalia contrahit sub conditione honesta, si pater suus consentiet, & ante impletam conditionem, habet copulam cum illa, a conditione recessisse videtur, & matrimonium tenet, *c. Per tuas.* 6. *h. t.* n. 20. Sponsalia de futuro, non tantum pura, & absoluta, sed etiam conditionalia per secutam copulam transeunt in matrimonium, tunc Ecclesia præsumit contrahentes recessisse a conditione, & voluisse pure, & absolute contrahere, nec admittit probationem in contrarium, n. 21. An si matrimonio sint adjectæ tales conditiones, v. g. contraham tecum, si te virginem invenero, vel si mecum rem habueris, eæ sint validæ, vel tanquam turpes rejici debeant? n. 22.

§. IV. *Proponuntur, & resolvuntur alia nonnulla quæstiones circa sponsalia, vel matrimonia sub conditione contracta?*

Quær. 1. An matrimonium contractum per verba de præsenti inter habiles sub conditione honesta de futuro, & contingenti, ut contraho tecum, si pater tuus consenserit, posita conditione sit validum, sine novo consensu utriusque conjugis? Res. probabile est tale matrimonium statim perfici, impleta conditione, sine novo contrahentium consensu, *num.* 23. Idque magis declaratur *num.* 24. Quær. 2. An post Concil. Trident. requiratur ad valorem matrimo-

moni, ut Parochut, & teſtes non tantum contraſtui ſub conditione de futuro initio, ſed etiam impletioni conditionis interſint? Reſp. probabile eſt requiri, quamvis ſufficiat, ſi ipſi contrahentes coram Parocho, & teſtibus aſſerant poſtea, conditionem eſſe impletam, n. 25. Etſi vero talia matrimonia ſint valida, non tamen facile ſunt permittenda, ſed tutius eſt, ut poſt impletam conditionem, conſenſus matrimonialis renovetur coram Parocho, & teſtibus, cit. n. 25. Quær. 3. An ſi inhabiles ad matrimonium contrahendum per verba de futuro promittant ſibi invicem, vel etiam de præſenti contrahant matrimonium ſub conditione, ſi Papa diſpenſaverit, obligationem contrahant, & qualem, ante, vel poſt diſpenſationem? Reſp. per ſe loquendo, non peccant, ſi ſponſi ſub tali conditione matrimonium ſibi invicem promittant, n. 26. Probabile quoque eſt, matrimonium per verba de præſenti inter perſonas impeditas, ſeu inhabiles contractum, impetrata diſpenſatione, purificari, ſeu perfici, abſque novo conſenſu contrahentium coram Parocho, ac teſtibus expreſſo, n. 27. Probabilius tamen eſt, matrimonium ſub conditione diſpenſationis Papalis contractum nunquam ſine novo conſenſu coram Parocho, & teſtibus expreſſo perfici, cit. n. 27. Quær. 4. Si quis ſponſalia, vel matrimonium contraxit cum duabus, quænam, vel quod ex illis ſervandum ſit, & validum? Reſp. ſi quis cum duabus contrahat ſponſalia ſub conditione de futuro, etſi poſteriorum ſponſalium conditio prius impleatur, adhuc priora erunt valida quandocunque eorum conditio evenerit. Si quis vero cum duabus contraxit matrimonium, ſub conditione pendente in futurum, illud validum eſt, cujus conditio prius impletur, ſive illud primo contractum ſit, ſive poſterius, modo tamen contrahens utrumque, quantum poteſt, velit eſſe validum, & neutrum conſenſum revocarit, n. 28.

§. V. *An cauſa, demonſtratio, vel modus adjectus contractui matrimoniali ipſum vitiet, vel ſuſpendat?*

Aſſertio 1. Demonſtratio, vel cauſa, ſive turpis ſit, ſive honeſta, vel contraria ſubſtantiæ matrimonii, vera, vel falſa, per ſe nunquam ſuſpendit, nec vitiat matrimonium, ſed ſemper habetur pro non adjecta, & matrimonium valet; ut accipio te in uxorem, quæ vel quia es ſterilis, vel virgo &c. n. 29. Aſſ. 2. Modus adjectus contractui matrimoniali non vitiat illum, nec ſuſpendit, niſi ſit contra ejus ſubſtantiæ, aut bonis matrimonii, n. 30. Aſſ. 3. Si modus adjectus matrimonio ſit impoſſibilis, non tamen repugnans ſubſtantiæ matrimonii; ut contraho tecum ea lege, ut digito cœlum tangas, ut montem aureum mihi des: vel turpis, & illicitus, ut patrem tuum interficias, tunc matrimonium valet, & modus pro non adjecto habetur, in favorem matrimonii, n. 31. Unde cognoſci poſſit, utrum contractus aliquis initus ſit ſub modo, vel conditione proprie dicta, ſive ſuſpenſiva, an vero ſolum ſub modo, ſeu conditione non ſuſpenſiva? n. 32. Specialiter vero conditio non ſuſpenſiva, ſive modus impoſſibilis, vel turpis, ſi non adverſetur ſubſtantiæ contractus, debet haberi pro non adjecto in contractu matrimonii, ob illius favorem, cit. n. 32. Servus poteſt manumitti ſub ea conditione, ſeu modo, ut fiat Monachus, vel Clericus, c. *Cum ſit.* 2. *h.* t. n. 33. Donatio Eccleſiæ, vel pio loco facta ſub modo non poteſt a donatore poſtea revocari, niſi expreſſe fuerit conventum in donatione, quod ſi pactum, vel modus non ſervetur, poſſit revocari, c. *Verum.* 4. *h.* t. n. 34. Idque declaratur n. 35.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. n. 19.
c. 2. n. 33.
c. 3. n. 5. *& ſeqq.*
c. 4. n. 34. *& ſeq.*
c. 5. n. 8. *&* 2. *ſeqq.*
c. 6. n. 10. *& ſeqq.*
c. 7. *& ult.* n. 12. *& aliquot ſeqq.*

T I T U L U S VI.

QUI CLERICI, VEL VOVENTES MATRIMONIUM CONTRAHERE POSSUNT?

§. I. *Utrum Ordo ſacer dirimat matrimonium ſubſequens, & quo jure?*

Aſſertio I. Per Ordinem ſacrum, videlicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum, dirimitur matrimonium poſtea initum, c. 1. *h.* t. n. 1. Excipitur 1. niſi quis fuerit promotus per illatam vim, ſeu metum gravem. 2. qui ſuſcepit Ordinem ſacrum ante pubertatem, non obligatur ad votum continentiæ ei annexum, n. 2. Clericus in Sacris conſtitutus, ſi uxorem ducat, fit irregularis, cit. n. 2. Subdiaconus, qui de facto contrahit matrimonium, ſi ad Religionem tranſire voluerit, poteſt ei Epiſcopus concedere, ut ad altiores Ordines promoveatur. Si vero non vult ad Religionem tranſire, neque in Subdiaconatu miniſtrare, neque ad altiores Ordines promoveri poteſt, in minoribus tamen Ordinibus miniſtrare poterit, n. 3. Qui in minoribus Ordinibus ſunt conſtituti, poſſunt contrahere matrimonium, n. 4. Epiſcopus diſpenſare poteſt cum Clerico in Sacris conſtituto, ſi cum unica, eaque virgine contraxit matrimonium: ſecus, ſi cum vidua, aut corrupta, vel cum eo Clerico in Sacris, qui bines nuptias contraxit, n. 5. Aſſ. 2. probabilius eſt, ac verius, non jure naturali, vel Divino, ſed ſolo jure Eccleſiaſtico per ſuſceptionem Ordinis ſacri, dirimi matrimonium ſubſequens, n. 6. Cur per ſuſceptionem ſacri Ordinis impediatur matrimonium contrahendum, ita ut valide contrahi non poſſit: non autem irritetur matrimonium præcedens etiam non conſummatum? n. 7. Nullus durante matrimonio, etiam non conſummato, poteſt recipere aliquem ex Ordinibus ſacris, niſi cum licentia uxoris Religionem ingredientis, vel etiam in ſeculo remanentis, & votum caſtitatis emittentis, ſi uxor ſit ſuſpecta de incontinentia, n. 8. Sed neque talis conjugatus Ordines minores recipere poteſt, ut eſt probabilius, n. 9. Quod ſi quis poſt matrimonium ratum, & non conſummatum, in Sacris conſtitutus Religionem ingrediatur, & in ea profiteatur, poteſt Epiſcopus cum eo diſpenſare, ut in ſuſcepto Ordine miniſtrare, & ad altiores aſcendere poſſit, n. 10. Eſt tamen talis conjugatus monendus per Epiſcopum, ut Religionem ingrediatur, ſi matrimonium nondum ſit conſummatum, n. 11. Sacris ordine initiatis numquam permiſſum fuit matrimonium inire neque in Eccleſia latina, neque in Græca. Porro hoc eſt diſcrimen inter Græcos, & Latinos in ſacris Ordinibus conſtitutos, quod illis licuit, poſt matrimonium initum, ſacros Ordines ſuſcipere, & matrimonio antea contracto uti, non autem Latinis, n. 12.

§. II. *An, & quo jure votum ſolemne caſtitatis per profeſſionem Religioſam matrimonium poſtea initum dirimat: & an etiam votum ſimplex caſtitatis impediat matrimonium, idque dirimat?*

Aſſertio I. Votum ſolemne caſtitatis per profeſſionem Religioſam emiſſum dirimit matrimonium ſubſequens, non autem ſi ſolum fuit votum ingrediendi Religionem, licet poſtea matrimonium contraxerit, c. *Meminimus.* 3. *h.* t. quamvis impediat matrimonium contrahendum, 13. & 14. Aſſ. 2. Votum ſolemne caſtitatis editum in Religione, non jure naturali, ac Divino, ſed ſolo Eccleſiaſtico irritum reddit matrimonium ſubſequens n. 15. Votum ſolemne caſtitatis etiam per profeſſionem tacitam emiſſum impedit, ac dirimit matrimonium poſtea contractum, c. 7. *& ult.* *h.* t. n. 16. Declaratur n. 17. An & quando votum ſolius v. g. caſtitatis, & ſic unius tantum ex ſubſtantialibus, ſi emittetur in ordinem ad certam Regulam approbatam, & in manibus habentis poteſtatem admittendi, fiat ſolemne, & veram profeſſionem inducat? n. 18. Profeſſio fieri poteſt etiam in manibus privati Religioſi alicujus habentis ad hoc ſpeciale mandatum, n. 19. Poteſt Religioſus licite retinere bona ſua quoad uſumfructum, vel uſum, cum licentia Superioris, & dependenter ab ejus voluntate, n. 20. Suſceptio habitus profeſſorum extra Religionem a non habente poteſtatem admittendi ad Religionem, impedit matrimonium contrahendum, non autem dirimit contractum, c. *Conſuluit.* 4. *h.* t. n. 21. & 22. Quando per aſſumptionem habitus profeſſorum extra clauſtrum Monaſterii fit votum ſolemne, ita ut impediat, & dirimat matrimonium poſtea contractum, vel non? n. 23. Aſſ. 3. Votum ſimplex caſtitatis impedit, ne matrimonium licite iniri poſſit, non tamen dirimit poſtea initum, ſed tale matrimonium validum eſt, non obſtante voto ſimplici caſtitatis, c. *Rurſus.* 6. *h.* t. n. 24. Votum ſimplex, & ſolemne non differunt per ſe, ac ex natura ſua, ſed ſolum ex Eccleſiæ Conſtitutione accidentaliter, & extrinſece, n. 25. Ex Conſtitutione Gregorii XIII. tria vota ſimplicia Societatis JESU poſt biennium probationis emiſſa, irritant matrimonium poſtea contractum, non tamen dirimunt matrimonium poſtea contractum, n. 26.

§. III. *An per votum ſimplex caſtitatis dirimantur præcedentia ſponſalia de futuro?*

Mulier, quæ promiſit ſe alicui nupturam, & poſtea vovit caſtitatem, ideoque ſponſus aliam duxit, ſi non valet continere, ſed timet, ne in fornicationem incidat, poteſt petere diſpenſationem in voto, & nubere alteri, impoſita ei pœnitentia, ob fidem non ſervatam, & votum violatum, c. *Veniens.* 5. *h.* t. n. 27. Ubi certum eſt 1. per votum ingrediendi Religionem diſſolvi priora ſponſalia. 2. Per votum ſimplex caſtitatis perpetuæ præcedens ſponſalia illa irritari, quia continent promiſſionem rei illicitæ. 3. Quando unus ex ſponſis caſtitatem vovit, alter a ſponſalibus ſervandis liber eſt, quia vovens cenſetur illis renunciaſſe, n. 28. Probabile eſt, ſponſalia de futuro diſſolvi per ſubſequens ſimplex votum perpetuæ continentiæ editum animo permanendi in ſeculo, ita ut vovens non poſſit matrimonium antea promiſſum inire: quare ſiquis poſt votum caſtitatis editum, contrahat cum alia matrimonium, violabit quidem votum, non tamen fidem priorem ſponſalium, quia ea jam per votum omnino erant diſſoluta, ut colligi videtur ex cit. c. *Veniens.* 5. *h.* t. n. 29. Verum probabilius eſt, per votum ſimplex caſtitatis editum poſt ſponſalia prius contracta, illa non diſſolvi, n. 30. Quid in praxi in hac quæſtione faciendum? n. 31. An Epiſcopus poſſit diſpenſare in voto caſtitatis perpetuæ? n. 32.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. n. 1. *& ſeq.*
c. 2. n. 3. *&* 2. *ſeqq.*
c. 3. n. 13. *&* 14.
c. 4. n. 21. *&* 2. *ſeqq.*
c. 5. *num.* 27. *& aliquot ſeqq.*
c. 6. n. 24. *& ſeq.*
c. 7. *& ult. num.* 16. *& ſeq.*

T I-

TITULUS VII.

DE EO, QUI DUXIT IN MATRIMONIUM, QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

§. I. *An, & quando adulterium dirimat matrimonium subsequens?*

Assertio I. Adulterium dirimit matrimonium subsequens, si vir, vivente legitima uxore, cum alia per verba de præsenti matrimonium contrahere attentavit, vel saltem de matrimonio post mortem prioris conjugis contrahendo promissionem fecit, *n.* 1. Ass. 2. Siquis vivente legitima sua uxore, cum alia contrahat matrimonium ignorante primam uxorem ipsius adhuc vivere: is mortua prima uxore, si petat a secunda separari, non debet ab illa separari: quamvis secunda possit a viro, si velit, discedere, *c.* 1. *h. t. n.* 2. Duo sunt casus, in quibus propter adulterium prohibetur matrimonium iniri inter adulterum, & adulteram, *n.* 2. Solum adulterium non sufficit ad dirimendum matrimonium subsequens, sed insuper requiritur, ut vir promiserit matrimonium adulteræ, vel ut actu cum illa contraxerit, vel ut adultera in mortem prioris uxoris machinata fuerit, *cit. n.* 3. Potest tamen is, qui vivente marito conjugem illius adulteravit, post peractam pœnitentiam, viduam illam in uxorem ducere, *n.* 4. Ass. 3. Siquis contrahat per verba de præsenti cum una, quam tamen carnaliter non cognovit, adeoque matrimonium non consummavit: sed postea scienter cum alia contrahat, eamque carnaliter cognovit: hoc casu si primum matrimonium non fuit validum, quia coacte contraxit, nec eam carnaliter cognovit, talis, mortua prima uxore, potest manere cum secunda, eamque habere in uxorem: si vero prius matrimonium fuit validum, licet prima uxor sit mortua, non potest habere secundam, si scienter contraxit cum illa: secus, si ignoranter, tunc enim saltem aliam ducere poterit, *c. Significavit* 2. *h. t.* Et sic legi debent, & corrigi, quæ habentur *n.* 5. *h. t.* a principio usque ad §. *Si vero*. Ut adulterium dirimat matrimonium subsequens, requiritur, ut matrimonium prius contractum sit validum: per copulam tamen carnalem spontaneam affectu maritali habitam subsequentem matrimonium gravi metu contractum ratificatur, & validum redditur, *nu.* 6. Matrimonium autem validum etiam nondum consummatum inducit impedimentum dirimens perpetuum, ita ut non possit quis habere in uxorem illam, cum qua contraxit matrimonium, vivente prima uxore legitima, etsi non cognita, neque vero per juramentum adjectum matrimonio gravi metu contracto, hoc efficitur validum, *cit. n.* 6. Ass. 4. Siquis vivente prima uxore, a qua se ob adulterium ejus separavit, quoad torum, & quæ Monialis facta est, contrahat cum secunda quæ scivit, quod ille aliam habeat uxorem, is mortua prima uxore separari debet a secunda, ita tamen ut possit ducere in uxorem, non secundam, sed aliam tertiam, *c. Ex litterarum* 4. *h. t. n.* 7. Idque procedit, etiamsi adulter, vivente legitima sua uxore, longo tempore secundæ adulteræ cohabitaverit, & plures filios ex ea susceperit, nihilominus enim ea mortua, a secunda separari debet, *c. Cum haberet* 5. *h. t. n.* 8. & 9. Ass. 5. Siquis, vivente prima uxore, secundam insciam criminis adulterii a viro commissi, duxerit in uxorem, mortua prima uxore: licite manere potest cum secunda, si novus consensus interveniat, *c. Veniens* 7. *h. t. n.* 10. & 11. Ass. 6. Si quis vivente prima uxore sua, fidem dedit alteri de ea ducenda, post mortem uxoris, vel de facto contraxit cum ea matrimonium, si nec ante fidem datam, nec post, vel nec ante contractum matrimonium de facto nec post, eandem cognovit vivente prima, & hac mortua contrahat matrimonium cum secunda, non est tale matrimonium separandum, sed tenet, quamvis utrique eorum, ob hoc delictum, pœnitentia injungi debeat, quod si vivente adhuc prima uxore, secundam carnaliter cognovit, ante, vel post fidem datam, seu matrimonium, adeoque adulterio eam polluit, non debet tale matrimonium tolerari, *c.* 8. & *ult. h. t. n.* 12. Solus contractus matrimonii, vel sola promissio de eo contrahendo cum secunda, vivente prima uxore, non inducit impedimentum dirimens matrimonium cum illa, cui fidem dedit, vel cum qua de facto contraxit matrimonium, nisi intervenerit carnalis copula cum secunda, *n.* 13.

§. II. *Quænam conditiones requirantur, ut adulterium dirimat matrimonium inter adulteros?*

Plures requiruntur. Prima conditio est, ut adulterium concurrat cum promissione matrimonii futuri, vel cum matrimonio de facto inito. 2. Ut matrimonium de præsenti attentatum, vel fides de eo data sit, & adulterium commissum, durante adhuc eodem legitimo matrimonio. 3. Ut uterque adulterans sciat alterum conjugatum esse. 4. Ut promissio matrimonii non sit ficta, sed seria, quamvis aliqui putent etiam ex ficta promissione oriri hoc impedimentum. 5. Ut promissio ab una parte facta, ab altera sit acceptata. 6. Ut promissio pura sit, & absoluta vel saltem ut ante mortem conjugis fuerit purificata, quamvis aliqui contrarium teneant. 7. Ut copula carnalis sit perfecta, seu consummata. 8. Ut prius matrimonium fuerit validum, *num.* 14. & 15.

§. III. *An, & quando crimen homicidii, seu machinationis mortis alterius conjugis dirimat matrimonium subsequens?*

Alterum crimen dirimens matrimonium subsequens est homicidium, seu machinatio facta in mortem unius conjugis, cum proposito contrahendi postea matrimonium cum altero conjuge superstite. Ass. 1. Siquis matrimonium de facto cum aliqua contraxit, vivente prima uxore, eamque cognovit, non potest is, post mortem uxoris primæ, illam ducere in uxorem in perpetuum, si ista adultera machinata fuit in mortem primæ uxoris, vel si vir fidem adulteræ dedit, quod prima defuncta, illam ducturus sit, *c. Super hoc*, 3. *h. t. n.* 16. & *seq.* Ass. 2. Similiter si quis vivente legitima uxore sua, habeat copulam cum altera, mortua uxore, potest illam ducere, & matrimonium cum illa initum tenet, nisi ea vivente, fidem illi dederit vel alter eorum mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus, *c. Significasti* 6. *h. t.* (vel nisi de facto eam in uxorem duxerit) *n.* 18. Solum adulterium non reddit matrimonium postea initum invalidum, ne quidem inter personas contractum, a quibus illud commissum fuit, nisi cum adulterio concurrat machinatio in mortem alterius conjugis, tunc enim matrimonium erit invalidum, *n.* 19. Conjugatus persistens in adulterio potest excommunicari, nisi ad uxorem redeat, potest tamen excommunicatus contrahere matrimonium, illudque tenet, quamvis peccat contrahendo, *cit. n.* 19. Ad impedimentum hoc dirimens matrimonium contrahendum non requiritur physica cooperatio in mortem alterius conjugis, sed sufficit moralis, nempe contrahere volentes matrimonium, mandato, vel consilio ad mortem alterius conjugi per alios cooperatos esse, modo sic ab aliis permoti mortem intulerint, *n.* 20. Sola ratihabitio necis alteri conjugi illatæ non sufficit ad inducendum hoc impedimentum, *n.* 21. Hoc impedimentum incurrit, non tantum si in uxoris, sed etiam si in mariti cædem conspiratio, seu machinatio facta sit ab uxore, *n.* 22. Quando impedimentum hoc machinationis in mortem alterius conjugis non incurritur, nisi etiam adulterium intervenerit? *n.* 23. Quær. nunc, quænam conditiones præterea sint necessariæ, ut incurratur hoc impedimentum? Resp. requiritur 1. ut machinatio illa sit efficax, & cædes reipsa sit secuta, *num.* 24. 2. Ut machinatio mortis facta sit animo ineundi matrimonium cum conjuge superstite, *n.* 25. 3. requiritur, ut si unus tantum machinetur mortem conjugis, matrimonium utrique contrahenti sit notum, sive ut fœmina etiam sciat, virum, cum quo fornicata est, esse conjugatum, *n.* 26. 4. requiritur ad contrahendum hoc impedimentum, ut matrimonium prius cum uxore occisa initum fuerit validum, & legitimum, non tantum bona fide existimatum, etiamsi non consummatum fuerit, *n.* 27. Solvitur objectio Lutheri ex Veteri Testamento, *n.* 28. Aliud crimen dirimens matrimonium Jure novo Ecclesiastico introductum est crimen raptus, de quo infra *lib.* 5. *Tit.* 17. *sec.* 1. §. 3. & 4.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 2. & *seq.*	*c.* 6. *n.* 18. & *aliquo seq.*
c. 2. *n.* 5. & *seq.*	*c.* 7. *n.* 10. & *seq.*
c. 3. *n.* 16. & *seq.*	*c.* 8. & *ult. n.* 12. & 3. *seqq.*
c. 4. *n.* 7.	
c. 5. *n.* 8. & *seq.*	

TITULUS VIII.

DE CONJUGIO LEPROSORUM.

§. I. *An per lepram supervenientem præcedentia sponsalia de futuro dissolvantur, vel etiam matrimonium præcedens?*

Assertio I. Per lepram supervenientem dissolvuntur sponsalia de futuro prius contracta: si sponsus immunis a lepra id petat; quamvis etiam promittere possit leprosæ matrimonium, quam scit esse leprosam, si velit, *c.* 3. & *ult. h. t. n.* 1. Id vero extenditur ad quemvis alium morbum contagiosum supervenientem uni ex sponsis, post sponsalia de futuro inita; nam ob quamvis notabilem mutationem supervenientem post sponsalia, ea dissolvuntur, si id petat sponsus sanus, *n.* 2. Ass. 2. per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium præcedens, ac proinde conjux leprosus non potest, nec debet propter lepram separari a sano: quod si unus conjux alterum lepra infectum sequi noluit, debet uterque, altero vivente, continentiam servare, alioquin excommunicentur, *c.* 1. *h. t. n.* 3. Leprosi ex generali consuetudine licite separantur a consortio reliquorum hominum. Item per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium antea contractum, neque propter aliam infirmitatem quantumvis gravem, & multo minus dissolvi potest matrimonium propter lepram, postquam consummatum fuit, *n.* 4. An sicut uxor tenetur sequi virum, ita & vir uxorem? *n.* 4.

§. II. *Aliæ nonnullæ quæstiones circa conjugia leprosorum proponuntur, & resolvuntur.*

Quær. I. An propter lepram, vel aliam infirmitatem, conjux a conjuge separandus sit, saltem quoad torum, & cohabitationem? Resp. propter lepram, vel aliam gravem infirmitatem unus conjux alterum non debet dimitte-

te,

re, nec ab eo separari, etiam quoad torum, & cohabitationem, *c.* 2. *h. t.* n. 5. & 6. Non ob solam causam fornicationis, seu adulterii, sed ob alias etiam causas separatio inter conjuges quoad torum, & cohabitationem ad certum, vel incertum tempus fieri potest, *cit.* n. 6. quomodo intelligendum sit illud dictum Christi, non posse virum dimittere uxorem suam, accepta causa fornicationis, seu adulterii? *cit.* n. 6. & 7. Quær. 2. An leprosi possint contrahere matrimonium? Resp. si continere nolint, & aliquam invenerint, quæ ipsis nubere velit, possunt ad matrimonium transire, *c.* 2. *h. t.* n. 8. Quær. 3. An conjuges leprosi teneantur sibi invicem reddere debitum conjugale? Resp. Si vir, vel uxor leprosa fuit, & conjux infirmus a sano debitum exigat, illud reddendum est, nisi debiti redditio cedat conjugi sano in notabile damnum, & periculum infectionis foret, *cit.* 2. *in fine* n. 9. Quando teneantur conjux sanus leproso debitum reddere, & quando excusetur? *cit.* n. 9. Utrum conjux sanus teneantur cum leproso assidue cohabitare? n. 10.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis. *c.* 2. *n.* 5. & *aliquot seqq.*
c. 1. n. 3. & *seq.* *c.* 3. & *ult.* n. 1.

TITULUS IX.

DE CONJUGIO SERVORUM.

Aliud impedimentum matrimonii est error servilis conditionis. Est autem hic sermo non de servis adscriptitiis, qui prædio colendo sunt perpetuo addicti, sed de servis proprie dictis, qui non sunt liberi, *n.* 1.

§. I. *An servus possit licite, & valide contrahere matrimonium, invito, vel ignorante domino, qua ratione error status, seu conditionis servilis dirimat matrimonium, & quo jure?*

Assertio I. Servus etiam invito & contradicente domino, licite matrimonium contrahere potest, illudque tenet, quamvis debita, & consueta servitia nihilominus domino exhibere debeat, *c.* 1. *h. t.* n. 2. Servus Christianus, & baptizatus potest omnia Sacramenta suscipere, quæ sunt omnibus Christianis communia, excepto Ordine, quia nullus servus debet ordinari, sine consensu domini: aliud est de servis non baptizatis, de quibus nihil potest disponere Ecclesia, *n.* 3. Ass. 2. Error conditionis servilis, quando scilicet homo liber contrahit matrimonium cum ancilla, quam ignorat esse ancillam, vel libera cum servo, quem nescit esse servum, reddit irritum matrimonium, *c.* 2. *h. t.* n. 4. Ubi tamen distinguendum est; vel enim contrahit quis matrimonium cum ancilla, ignorans illam esse ancillam, sed putans esse liberam, & tunc matrimonium non tenet: vel sciens esse alterum servum, vel ancillam, cum eodem, vel eadem contrahit matrimonium; & tunc illud tenet, *cit. c.* 2. *h. t.* n. 5. Error circa qualitatem personæ, ut si quis contrahat cum illa, quam putat esse nobilem, cum non sit, non dirimit matrimonium *cit. n.* 5. Matrimonium, quod liber contraxit cum ancilla, ignorans illam esse ancillam, fit validum, si postquam scit illam esse servam, carnalem copulam cum illa habeat, *cit. c.* 2. *h. t.* Quamvis hoc non procedat hoc Concil. Trident. *cit. n.* 5. Judex Ecclesiasticus potest judicare inter laicos super dote restituenda, *cit.* n. 5. Quando per conditionem servilem redditur deterior conditio errantis, ut quia credidit mulierem, cum qua contraxit matrimonium, esse liberam, cum esset ancilla, tunc error vitiat matrimonium: quando vero liber contrahit matrimonium cum libera, quam putavit esse ancillam, tum non redditur matrimonium nullum, item si servus contrahat matrimonium cum ancilla, quam putabat esse liberam, valet matrimonium, n. 6. Quær. ulterius. Utrum error conditionis servilis dirimat matrimonium jure naturali, an vero solum jure Ecclesiastico? Probabile est, quod error servitutis jure naturali, ac gentium reddat matrimonium irritum, *n.* 7. Probabilius tamen est solo jure Ecclesiastico reddere irritum, *n.* 8. An matrimonium inter infideles initum cum errore servitutis sit validum? *n.* 9. An si dominus proprium servum, vel ancillam tradat in matrimonium personæ liberæ ignaræ servitutis, talis persona libera fiat? n. 10. Ass. 4. Si liber ignoranter matrimonium contraxit cum ancilla, quam ignoravit esse ancillam, si postquam id scivit, nec verbo, nec facto in illam consensit, matrimonium non valet, & cum alia contrahere poterit, *c.* 4. & *ult. h. t.* n. 11. & 12. Matrimonium ab initio nullum, ob errorem conditionis servilis, postquam constat de illius nullitate, ratificatur per supervenientem consensum verbis expressum, vel facto, id est, per copulam subsequentem, modo tractatus de matrimonio, vel sponsalia de futuro præcesserint; quod tamen non procedit post Concil. Trident. *n.* 13. Cui incumbat onus probandi ignorantiam servitutis? *cit. n.* 13.

§. II. *An, & quando proles, quoad libertatem, & servitutem, sequatur conditionem, non matris, sed patris?*

Valet consuetudo legitime præscripta, ut proles sequatur, quoad libertatem, & servitutem, non matris, sed patris conditionem, ita ut si pater sit liber, vel servus, etiam filii sint liberi, vel servi, non attenta conditione matris, *c.* 3. *h. t.* n. 14. & 15. Valet matrimonium liberi initum cum ancilla, si ignorata fuit conditio servilis illius, post elapsum decennium, imo etiam post quinquennium, *cit.* n. 15. Favore libertatis in dubio judicandum est pro libertate, *cit.* n. 15.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis. *c.* 3. n. 4. & *seq.*
c. 1. n. 2. & *seq.* *c.* 4. & *ult.* n. 11. & 2.
c. 2. n. 4. & *aliquot seqq.* *seqq.*

TITULUS X.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

Filii ex libera, vel liberta sunt liberi, & Ecclesia debet libertatem potius defendere, quam impugnare, *c. un. h. t.* n. 1. Filii legitime nati, quoad familiam, nobilitatem, & dignitatem, sequuntur conditionem patris, non matris: quoad statum vero libertatis, vel servitutis, sequuntur conditionem matris. Sufficit autem, si mater tempore conceptionis, vel nativitatis, vel medio tempore fuerit libera, ut proles libertate gaudeat, *nu.* 2. Liberti, sive libertini, hoc est, filii libertæ, nempe progeniti ex ancilla, quæ ex servitute manumissa est, sunt liberi, etsi pater servus fuerit, nec possunt a domino in servitutem revocari, *cit. c. un. h. t.* n. 3.

In Antiquis.

c. un. n. 1. & 2. *seqq.*

TITULUS XI.

DE COGNATIONE SPIRITUALI.

§. I. *Quid sit cognatio spiritualis, unde dicatur, & inter quas personas contrahatur?*

Assertio I. Cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur ex collatione, & susceptione Sacramentorum Baptismi, & Confirmationis, *n.* 1. Cognatio spiritualis non habet ortum ex jure naturali, neque ex jure Divino positivo, sed ex solo jure Ecclesiastico, seu institutione Ecclesiæ. Ex aliis vero Sacramentis non oritur cognatio spiritualis, neque ex Sacramento Pœnitentiæ inter Confessarium, & filiam Confessionis: est autem impedimentum hoc spiritualis cognationis perpetuum, n. 2. Ass. 2. Cognatio spiritualis impediens, ac dirimens matrimonium jure antiquo triplex erat, paternitas, compaternitas, & fraternitas, n. 3.

§. II. *Quænam circa cognationem spiritualem, sive paternitatis sive compaternitatis, sive fraternitatis, Jure antiquo Decretalium statuta sunt, & inter quas personas ea impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat contractum?*

Imprimis filii duorum compatrum, per quorum neutrum deventum est ad compaternitatem, licite contrahunt matrimonium, nisi consuetudo alicujus Ecclesiæ aliud observet, *c.* 1. *h. t.* n. 4. & 5. Secundo, si duo conjuges, vir, vel mulier, scienter, vel ignoranter proprium filium de sacro fonte susceperint, etsi videantur separari debere: aliter tamen etiam statutum reperitur, nempe ut sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sint ab invicem separandi, nec alter alteri debitum conjugii negare debet, nisi ad continentiam possint induci, *c.* 2. *h. t.* n. 6. Parentes carnales non debent proprios filios baptizare, nec in Baptismo, vel Confirmatione suscipere, extra necessitatem; tunc autem non oritur inter eos impedimentum cognationis spiritualis, n. 7. Quod si conjux extra necessitatem, baptizet, vel ut patrinus, suscipiat e Baptismo, vel Confirmatione communem filium, vel solius alterius conjugis, non sunt ab invicem separandi, sive scienter, sive ignoranter hoc fecerint: si tamen scienter hoc fecerint, non potest quidem unus conjux alteri debitum negare, ipse tamen non potest exigere, *cit. n.* 7. Quando pater carnalis in necessitate proprium filium tenuit in Baptismo, non oritur inter eos impedimentum cognationis spiritualis, si fuerint legitimi conjuges: aliud est in concubina, n. 8. Ad contrahendam cognationem spiritualem requiritur scientia, & intentio illam trahendi, *num. eod.* Tertio filii duorum compatrum, per quorum alterum, vel utrumque parentes ad compaternitatem pervenerunt, matrimonialiter conjungi non possunt, sed conjuncti separari debent: secus est, si per neutrum illorum compaternitas contracta fuit, tunc enim consuetudo Ecclesiæ Metropolitanæ, vel aliarum vicinarum Ecclesiarum servari debet, *c.* 3. *h. t.* n. 9. Per consuetudinem non potest induci impedimentum dirimens matrimonium, nisi fuerit per S. Pontificem approbata, n. 10. Consuetudo, quæ reddit fideles inhabiles ad contrahendum matrimonium, sine consensu, & approbatione S. Pontificis, non est rationabilis, *n.* 11. Quarto filii duorum compatrum, per quorum alterum perventum est ad compaternitatem, si matrimonium contrahant, separari debent, quia matrimonium non tenet, & qui hoc sciunt, debent tempore contractus illud denuntiare, *c. Tua nos* 7. *h. t.* n. 12. Inter baptizatum, & filios levantis e baptismo etiam ante-

rea

tea genitos, contrahitur cognatio spiritualis dirimens matrimonium de jure antiquo, n. 13. Hodie post *Concil. Trident. Sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matr.* antequam contrahatur matrimonium, publice denuntiari debent ii, inter quos matrimonium est contrahendum, ut si quis sciat aliquot impedimentum inter eos esse, illud aperiat, n. 14. Quinto, compaternitas dirimens matrimonium contrahitur inter patrem baptizati, & matrem levantis a Baptismo prius ab eo cognitam, *c. Martinus* 4. *h. t.* n. 15. & 16. Sexto, impedimentum impediens, ac dirimens matrimonium contractum oritur inter patrem baptizati, & levantem, seu tenentem baptizatum, *c. Veniens* 6. *h. t.* n. 17. Septimo, cognatio spiritualis impediens, & dirimens matrimonium oritur inter baptizatum, & filium baptizantis, prout sumitur ex *cap.* 8. *& ult. h. t. num.* 18. Si quis etiam laicus in extrema necessitate baptizet aliquem, contrahit cognationem spiritualem dirimentem subsequens matrimonium cum baptizato, ejusque parentibus. Item filius, vel filia spiritualis Sacerdotis baptizantis non potest matrimonio copulari filio, vel filiæ carnali ipsius Sacerdotis, quæ cognatio spiritualis extenditur etiam ad filios spurios, ac illegitimos baptizantis, *num.* 19. Octavo, cognatio spiritualis contrahitur inter baptizatum, & suscipientem, ipsiusque filios, & uxorem ante susceptionem carnaliter cognitam: item inter suscipientem (ejusque uxorem) patremque baptizati, ac matrem, & impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, idemque est de baptizante, *c.* 1. *h. t. in* 6. n. 20. Denique ex confirmatione quoque cognatio spiritualis contrahitur impediens matrimonium contrahendum, & dirimens contractum, *cit. c.* 1. *h. t. in eod. n.* 20. Ut autem spiritualis cognatio contrahatur inter baptizatum, & uxorem suscipientis e Baptismo, requiritur, ut ante susceptionem sit carnaliter cognita a viro, secus si post susceptionem, *num.* 21.

§. III. *An per Catechismum præcedentem Baptismum contrahatur cognatio spiritualis impediens, ac dirimens matrimonium?*

Compaternitas contracta per Catechismum præcedentem Baptismum vix impedit matrimonium contrahendum, & contractum non dirimit, *c. Contracto* 5. *h. t.* n. 22. & *c.* 2. *eod. in* 6. n. 23. Is, qui tenet puerum in Catechismo, contrahit cognationem spiritualem imperfectam, sive instructio fidei præcedat Baptismum, sive sequatur, nec impedit exactionem, & redditionem debiti conjugalis, n. 24. Verisimilius est, prædictum impedimentum omnino sublatum esse per *Concil. Trident. Sess.* 24. *c.* 2. *de refor. matr.* n. 25.

§. IV. *An plures possint inveniri Patrini, seu susceptores in Baptismo, & Confirmatione de jure antiquo, & an inter omnes, si plures sint Patrini, contrahatur spiritualis cognatio?*

De Jure antiquo prohibitum erat, ut plures patrini in Baptismo, vel Confirmatione adhiberentur, sed unus solus, sive vir, sive mulier adhiberi poterat; si tamen plures susceperunt, omnes contrahebant cognationem spiritualem, *c.* 3. *& ult. h. t. in* 6. n. 26. & 27. Verum Jure novo *Concilii Trident. Sess.* 24. *c.* 2. *de refor. matr.* unus tantum, sive vir, si puer baptizandus sit, sive mulier, si puella: vel ut summum unus, & una (mas, & fœmina) sive puer, sive puella baptizetur, patrini esse possunt, n. 28. Qui præterea circa hoc decreverit *Concil. Trident. c.* 1. n. 29. Ad parentes pertinet designare patrinos, vel ad Parochos, quod si nullus sit designatus patrinus, & multi simul tenendo tangant baptizandum, vel simul suscipiunt, omnes contrahunt spiritualem cognationem: quamvis etiam probabile sit, quod si nulli designentur patrini, nullus contrahat cognationem spiritualem, etiamsi plures simul suscipiant baptizatum, n. 30. In Confirmatione vero juxta Concil. Trident. unus, vel una tantum possunt esse patrini, *cit.* n. 30. *in fine*.

§. V. *Inter quosnam contrahatur cognatio spiritualis in Baptismo, & Confirmatione de Jure novo Concilii Tridentini?*

Cognatio spiritualis contrahitur ex decreto Concilii Tridentini, tantum inter patrinos, & baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem, ac matrem tantum. Idem est de cognatione, quæ ex Confirmatione contrahitur, n. 31. & 32. Inter ipsos vero patrinos etiam Jure antiquo non contrahebatur cognatio spiritualis, nec patrini conjuges privantur propterea jure exigendi debitum; per parentes autem hic intelliguntur parentes naturales, sive legitimi sint, sive illegitimi *cit.* n. 32.

§. VI. *Quæ conditiones requirantur ad munus patrini, & ad contrahendam cognationem spiritualem in Baptismo, & Confirmatione?*

Patrinus dicitur quasi spiritualis pater, ac pædagogus hominis baptizandi, qui eum in Christiana vita instruere debet, n. 33. Ad hoc munus requiritur 1. ut quis usum rationis sit assecutus, etsi non sit necessarium, ut ætate excedat baptizandum. 2. Debet esse baptizatus. 3. Ut intentionem habeat exercendi munus patrini, *num.* 34. Patrini autem esse non possunt hæretici, & apostatæ, item Monachi, & omnes alii Religiosi non possunt esse patrini in Sacramento Baptismi, & Confirmationis, *cit. num.* 34. Ad contrahendam cognationem spiritualem plures etiam conditiones requiruntur. 1. Ut baptizans, vel suscipiens ex Baptismo, sit fidelis, seu baptizatus. Unde si infidelis baptizet filium fidelis, etsi postea ad fidem Christianam convertatur potest puellam ducere in uxorem. Et a converso si fidelis baptizet, vel suscipiat e Baptismo filium infidelis, possunt inter se contrahere matrimonium, quia nulla inter eos contrahitur spiritualis cognatio, *num.* 35. 2. Requiritur ad cognationem spiritualem contrahendam, ut Sacramentum Baptismi, vel Confirmationis valide sit collatum, *num.* 36. 3. Videntur Jura passim requirere ad cognationem hanc spiritualem contrahendam, ut patrinus teneat, vel tangat baptizatum, vel confirmatum. Unde oritur quæstio, an cum quis per alium velut legatum, aut procuratorem suum 1. aliquem in Baptismo, vel Confirmatione tenet, solus procurator, vel legatus cognationem spiritualem contrahat cum baptizato, vel confirmato: an vero solus principalis, qui per alium suscipit, vel tenet? n. 37.

§. VII. *Proponuntur, & resolvuntur alia nonnulla quæstiones circa cognationem spiritualem ortam ex Baptismo, & Confirmatione.*

Quær. 1. An suscipiens prolem in necessitate, quia nullus alius adest, & in privato Baptismo, contrahat cognationem spiritualem impedientem matrimonium, vel ejus usum? Resp. talis verus patrinus censetur, & spiritualem cognationem contrahit, *num.* 38. Quær. 2. An si Christianus in extrema necessitate aliquem baptizet, contrahat cognationem spiritualem dirimentem matrimonium subsequens cum baptizato, ejusque parentibus? Resp. contrahere: nisi conjux baptizet prolem conjugis suæ, vel communem filium, ob urgentem necessitatem ut patrinus e Baptismo suscipiat, tum enim nullum impedimentum contrahitur. An, & quando parens baptizans, vel suscipiens e Baptismo proprium filium in necessitate, vel etiam extra illam, per probabilem ignorantiam, contrahat Impedimentum cognationis spiritualis cum propria uxore, ita ut debitum petere non possit? n. 39. Quær. 3. An hæreticus sit capax hujus spiritualis cognationis? Resp. si hæreticus baptizet, vel in Baptismo, aut Confirmatione suscipiat prolem Catholici, is contrahit cognationem spiritualem cum persona baptizata, vel suscepta, & ejus parentibus. Aliud est, si infidelis, sive non baptizatus baptizet filium fidelis, vel suscipiat in Baptismo, vel Confirmatione, n. 40. Item quæritur, an Catholicus licite possit prolem acatholici, quæ a ministro hæretico baptizatur, rogatus e Baptismo suscipere? n. 41. Et an vice versa, permitti possit, ut cum proles Catholica a Sacerdote Catholico baptizatur, admittatur patrinus hæreticus, v. g. Lutheranus? *num.* 42.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.
c. 1. n. 4.
c. 2. n. 6. *& seq.*
c. 3. n. 9. & 10.
c. 4. n. 15.
c. 5. n. 22. *& 2. seqq.*
c. 6. n. 17.
c. 7. n. 12.
c. 8. *& ult.* n. 18. & 19.

In Sexto.
c. 1. n. 20. *& seq.*
c. 2. n. 23. *& seq.*
c. 3. *& ult. in fine* n. 2. *& idem cap. in princ.* n. 26. *& aliquot seqq.*

TITULUS XII.

DE COGNATIONE LEGALI.

§. I. *Quid, & quotuplex sit adoptio?*

Ea describitur n. 1. Estque duplex, una perfecta, quæ arrogatio dicitur, per quam adoptatus transit in potestatem adoptantis: altera imperfecta, per quam adoptatus non transit in potestatem adoptantis n. 2.

§. II. *Quid sit cognatio legalis, & quot ejus species, & ex qua adoptione oriatur impedimentum hoc dirimens matrimonium subsequens?*

Assertio 1. Cognatio legalis est propinquitas personarum Jure Ecclesiastico approbante Jus Civile, ex adoptione proveniens. Eaque triplex est, prima in linea recta, secunda in linea transversa, tertia per modum affinitatis cujusdam, prout declarantur n. 3. Ass. 2. Ex adoptione perfecta, sive arrogatione oritur cognatio legalis dirimens matrimonium: non autem ex imperfecta, sive simplici adoptione, *num.* 4.

§. III. *An omnes tres species cognationis legalis impediant, ac dirimant matrimonium, & inter quas personas?*

Assertio 1. Prima species est quasi ascendentium, & descendentium inter patrem adoptantem, & filium, vel filiam, nepotem, vel neptem adoptati, n. 5. Secunda species lineæ transversæ inter naturales, & adoptivos filios adoptantis, & adoptatum, dirimit matrimonium, non in perpetuum, sed solum quamdiu durat adoptio, *cap. unic. h. t.* n. 6.

c. n. 6. Tertia species legalis affinitatis inter adoptatum, & uxorem adoptantis ex una parte, & inter adoptantem, & uxorem adoptati ex altera, dirimit perpetuo matrimonium, etiam dissoluta adoptione per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati, *num.* 7. Cur in prima, & tertia specie cognationis legalis prohibeatur, ac dirimatur matrimonium subsequens in perpetuum: in secunda vero solum ad tempus, quamdiu durat adoptio? n. 8. Quomodo inter adoptantem, & adoptatum, & hujus descendentes contrahi possit matrimonium, vel non? n. 9. *c. unic.* n. 6. In Antiquis.

T I T U L U S XIII.

DE EO, QUI COGNOVIT CONsanguineam uxoris suæ (vel sponsæ.)

§. I. *An incestus, sive copula carnalis habita cum consanguinea uxoris suæ impediat, vel dirimat matrimonium?*

Incestus commissus cum consanguinea uxoris suæ impedit quidem matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum post mortem uxoris, *c.* 1. *h. t. n.* 1. Duæ sunt pœnæ viri committentis incestum cum consanguinea uxoris, una, qua privatur facultate petendi debitum a propria uxore: altera pœna est, qua vir privatur etiam facultate contrahendi matrimonium, mortua uxore sua, cum quavis alia muliere in perpetuum, ita tamen, ut si contra prohibitionem juris cum alia matrimonium ineat, illud sit validum. Similiter si uxor incestum committat cum consanguineis viri; nec debitum petere potest a viro, nec illo mortuo, contrahere aliud matrimonium, n. 2. Non tantum ipsi conjuges, qui incestum commiserunt, prohibentur post mortem alterius conjugis, inire aliud matrimonium, sed etiam illi consanguinei conjugis, cum quibus alter conjux incestum commisit; requiritur tamen, ut incestus sit scienter commissus, n. 3. Nihil autem refert, sive vivo, sive mortuo conjuge, incestus cum consanguinea alterius conjugis fuerit commissus, *c. Transmissæ.* 4. *h. t. num.* 4. & 5. Si fœmina a consanguineo mariti per vim sit cognita, non incurrit impedimentum non contrahendi matrimonium cum alio, nec pœnas illius, quamvis consanguineus mariti, qui illam vi cognovit, incurrat impedimentum ad contrahendum matrimonium, n. 6. Incestus cum propriis consanguineis non impedit, nec dirimit matrimonium contrahendum, *n.* 7.

§. II. *Utrum affinitas superveniens matrimonio contracto inter conjuges, etiam per copulam illicitam, dissolvat priora sponsalia de futuro, vel etiam sponsalia de præsenti, sive matrimonium nondum consummatum?*

Ad priorem quæstionem respond. etsi per affinitatem supervenientem non dissolvatur matrimonium, dissolvuntur tamen ipso jure priora sponsalia de futuro, etiam per copulam illicitam, *c. Veniens.* 2. *h. t.* n. 8. & declaratur n. 9. Si alicui sponsa per verba de præsenti sit desponsata, non potest sponsus cum alia contrahere matrimonium, nisi ex dispensatione Episcopi: & est hoc impedimentum non perpetuum, sed temporale, dum vivit ia, cum qua incestus ille fuit commissus, *num.* 10. Si quis filiam, cum qua sponsalia de futuro iniit, prius cognovit, quam matrem illius, non potest in uxorem accipere matrem, neque filiam illius, petendo ab ea debitum, etsi matrimonium inter ipsos prius contractum consistat. Si vero cognovit sponsam, postquam cognovit matrem illius, nec sponsam, nec aliam potest ducere in uxorem, n. 11. Ad posteriorem quæstionem respondetur, affinitas superveniens etiam per copulam illicitam, non dissolvit sponsalia inita per verba de præsenti sive matrimonium prius contractum etsi nondum consummatum, *c. Discretionem.* 6. *h. t.* n. 12. Idque declaratur n. 13. Affinitas superveniens non dissolvit sponsalia de præsenti, si matrimonium ratum, & non consummatum: impedit tamen talis affinitas ex parte conjugis, qui incestum commisit, petitionem debiti: non autem ex parte alterius conjugis, qui non fuit particeps iniquitatis illius, *n.* 14.

§. III. *An impedimentum affinitatis dirimens matrimonium contractum, probetur per assertionem, vel confessionem utriusque conjugis?*

Si unus solum asserat subesse impedimentum dirimens inter conjuges, dicendo se cognovisse uxorem fratris sui, non debet separari matrimonium, nisi hoc sit publicum, aut notorium, vel per idoneos testes probatum, *c. De illo.* 3. *h. t.* At vero ad impediendum matrimonium contrahendum plene probat unus testis, *n.* 15. Ad dirimendum matrimonium jam contractum non sufficit sola confessio conjugum, etiamsi ambo confiteantur contra matrimonium, neque separatur matrimonium, etiamsi ambo conjuges dicant, affinitatem inter illos contractam esse ante matrimonium, *c. Super. eo.* 5. *h. t.* n. 16. & 17. Sed neque ex hujusmodi confessione amborum conjugum dissolvi debet matrimonium, etsi rumor viciniæ id confirmat n. 18. Cum vero non de dissolvendo matrimonio, quoad vinculum, sed solum quoad torum agitur, tunc creditur uni tantum conjugis assertioni contra seipsum, *cit.* n. 18.

§. IV. *Utrum prædictum impedimentum affinitatis oriatur etiam ex copula carnali attentata cum puella impubere, & an etiam ex incestu cum cognata legali, aut spirituali: ac denique ad quem gradum extendatur hoc impedimentum affinitatis ortum ex illicita copula habita cum consanguinea alterius conjugis?*

Ad priorem quæstionem respond. ex sponsalibus contractis cum puella septenni, quæ nondum complevit septennium, si interveniat etiam copula attentata, oritur publicæ honestas impediens, ac dirimens matrimonium contractum cum consanguinea sponsæ: non autem sola sponsalia, sine conatu ad copulam, cum puella minore septennio, vel solus conatus ad copulam, absque sponsalibus, inducit publicam honestatem, *c. Fraternitati* 7. *h. t. num.* 19. ad posteriorem quæstionem dicitur, ex incestu cum cognata spirituali, vel legali non oritur impedimentum dirimens matrimonium, nec impediens aliud matrimonium contrahere, quia copula inter cognatos spirituales tantum non est vere incestus, *n.* 20. Ad 3. dicitur, jure antiquo Canonico orta fuit affinitas ex copula illicita cum consanguineis alterius conjugis, sicut ex licita, usque ad quartum gradum inclusive, *c. Discretionem.* 6. *h. t.* Hodie vero ex Decreto *Concil. Trid. Sess.* 24. *c.* 4. *de reform. matr.* restrictum est hoc impedimentum affinitatis ex fornicatione cum consanguineis usque ad secundum gradum, n. 21. Nomine autem fornicationis in eodem Decreto Concilii intelligitur non solum simplex fornicatio, sed etiam quivis alius illicitus concubitus, n. 22.

§. V. *Proponuntur, & explicantur reliqua Capitula hujus Tituli.*

Affinitas orta ex copula illicita dissolvit sponsalia præcedentia, & privat facultate contrahendi aliud matrimonium, nisi de incontinentia ipsius timeatur, tunc enim cum eo dispensare potest Episcopus, *c. Ex litteris.* 8. *h. t. n.* 23. & 24. Præterea is, qui sponsalia de futuro contraxit cum aliqua, & postea sororem illius carnaliter cognovit, ab utraque abstinere debet, *c. Veniens.* 9. *h. t. num.* 25. Idque declaratur *nu.* 26. Similiter per affinitatem supervenientem non dissolvitur matrimonium prius contractum, impeditur tamen petitio debiti conjugalis, etsi reddere teneatur petenti, *c. Tuæ* 10. *h. t.* n. 27. Idque declaratur, n. 28. Hoc impedimentum de Jure antiquo Canonico extenditur usque ad quartum consanguinitatis gradum inclusive. Verum post decretum *Concil. Tridens. Sess.* 24. *c.* 4. *de reform. matr.* probabilius est, copulam habitam cum consanguineis alterius conjugis non impedire petitionem debiti ultra secundum gradum, n. 29. Si quis post sponsalia de futuro carnaliter cognoscat sponsam, & postea etiam cognoscat matrem sponsæ, non dissolvitur matrimonium, *c.* 11. & *ult. h. t. n.* 30. Idque declaratur *n.* 31.

S E R I E S C A P I T U L O R U M.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 1. & 2. *seqq.*
c. 2. *n.* 8. & 3. *seqq.*
c. 3. *n.* 15.
c. 4. *n.* 2. & *seq.*
c. 5. *n.* 16. & *seq.*
c. 6. *n.* 12. & 2. *seqq.*
c. 7. *n.* 19.
c. 8. *n.* 23. & *seq.*
c. 9. *n.* 25. & *seq.*
c. 10. *n.* 27. & 2. *seqq.*
c. 11. & *ult. num.* 30. & *seqq.*

T I T U L U S XIV.

DE CONSANGUINITATE, ET AFFINITATE.

Sectio I. *De Consanguinitate.*

§. I. *Quid sit consanguinitas, & quid linea, & gradus consanguinitatis, & quomodo sint computandi.*

Assertio I. Consanguinitas est vinculum personarum, quæ ab eodem stipite, seu progenitore, eoque propinquo, per carnalem propagationem descendunt. Requiritur autem ut consanguinei ab eodem stipite, seu progenitore propinquo descendant, *n.* 1. Duplices sunt consanguinei. 1. Agnati, qui per masculam lineam, seu per virilis sexus cognationem sunt conjuncti sive mares sint, sive feminæ. 2. Cognati, qui sive ex parte patris per lineam masculinam, sive ex parte matris, seu per maternam lineam conjunguntur, n. 2. Ass. 2. Linea consanguinitatis est ordinata series, seu connexio personarum sanguine junctarum, quæ ab eodem stipite descendunt, gradus continens, & cognationes distinguens. Est autem triplex linea, una ascendens, sive superior; altera descendens, sive inferior: tertia collateralis, eaque æqualis, vel inæqualis, *nu.* 3. Gradus consanguinitatis est distantia unius personæ ab altera in eadem linea consanguinitatis, qua cognoscitur quæ persona sit stipiti propinquior, *cit.* n. 3. Ass. 3. Ad computandos, & dignoscendos consanguinitatis gradus, tres assignantur regulæ. Prima est, pro linea recta ascendentium, & descendentium, utroque jure recepta: Tot sunt gradus in linea recta ascendente, vel descendente, quot sunt personæ, una dempta, nempe communi stipite, a quo prima origo ducitur, n. 4. Secunda regula pro linea transversali æquali, in qua personæ junctæ æqualiter distant a communi stipite, est: quot gradibus personæ singulæ

singulæ distant a communi stipite, totidem distant inter se, *n.* 5. Tertia regula pro linea transversa inæquali inter personas, quæ inæqualiter distant a communi stipite, est: quot gradibus persona, quæ remotior est, distat a communi stipite, totidem gradibus, sive eodem gradu distant inter se, *n.* 6. Porro hæc computatio graduum procedit secundum Jus Canonicum: at vero secundum Jus Civile, in linea collaterali, æquali, & inæquali, tot censentur esse gradus, quot sunt personæ collaterales, stipite dempto. Est autem computatio graduum Juris Canonici servanda quoad matrimonium: quoad hæreditarias vero successiones servari debet computatio Juris Civilis, in foro seculari, & Ecclesiastico: sed in aliis contractibus quælibet computatio servanda est in suo foro, civilis in seculari, Canonica in foro Ecclesiastico, *n.* 7.

§. II. *Quinam gradus consanguinitatis, & quo jure matrimonium dirimant?*

Assertio I. Matrimonium in primo gradu lineæ rectæ, inter patrem, & filiam, matrem, & filium, jure naturæ irritum est, & per consequens etiam indispensabile ab Ecclesia. Excipitur unicus casus publicæ necessitatis conservandi genus humanum, deficientibus omnibus aliis hominibus, si superesset solus pater, & filia, vel filius, & mater tunc cohonestari posset tale matrimonium, & Deus in eo dispensare posset, *n.* 8. Ass. 2. Probabilius est, matrimonium etiam in secundo, imo etiam quovis ulteriore, seu superiore gradu in linea recta esse ipso jure naturali irritum, ac proinde matrimonium inter ascendentes, & descendentes, in linea recta, non tantum usque ad quartum gradum, sed in infinitum esse invalidum, videlicet avi cum nepte sua, proavi cum pronepte: item aviæ cum nepote, proaviæ cum pronepote, & sic deinceps *n.* 9. Ass. 3. Probabilius est, etiam in primo gradu lineæ transversæ, videlicet inter fratres, & sorores matrimonium jure naturæ esse irritum, excepto casu necessitatis, qualis fuit inter filios, & filias Adæ in exordio mundi, *n.* 10. Quamvis oppositum sit etiam probabile, *n.* 11. Ass. 4. In secundo gradu consanguinitatis lineæ transversæ, & multo magis in reliquis ulterioribus gradibus matrimonium non est jure naturali irritum, *n.* 12. Post Concilium Generale Lateranense sub Innocentio III. restricta fuit prohibitio graduum consanguinitatis, & affinitas inter consanguineos in linea transversa usque ad quartum gradum inclusive, *c. Non debet.* 8. *h. t. num.* 13. Olim erant tria genera affinitatis, primum, secundum, & tertium, quorum duo posteriora jam sublata, *n.* 14. Prohibitio matrimonii inter consanguineos, quæ olim extendebatur ad septimum gradum in linea transversali æquali, vel inæquali postea restricta fuit ad quartum usque gradum consanguinitatis, & affinitatis inclusive, *n.* 15. Cur Ecclesia prohibitionem dilatam matrimonii inter consanguineos, & affines restrinxit ad quartum gradum, secundum computationem Canonicam? *n.* 16. Hinc si duo consanguinei inæqualiter distent a communi stipite, ita ut unus distet ultra quartum gradum, alter vero intra illum, possunt inter se matrimonium contrahere, *c. Vir, qui* 9. *& ult. h. t. n.* 17. Idque procedit, etiam si alter consanguineus distet in primo, vel ulteriore gradu a communi stipite, *n. eod.* Ass. 5. Falsum est, & erroneum, omnes gradus consanguinitatis, aut affinitatis expresso *c.* 18. *Levitic.* esse prohibitos lege naturali, & Divina, ita ut, in nullo eorum Pontifex dispensare possit, juxta *Concil. Trident. Sess.* 24. *can.* 3. *de matrim. n.* 18. Porro testes, qui super consanguinitate deponunt, debent gradus distinguere per ordinem, designando personas propriis nominibus, vel æquipollentibus indiciis, & afferre causam, ac probabilem rationem dicti sui, præsertim quia sæpe testantur solum de auditu alieno, *c. Tua nos* 7. *h. t. n.* 19. *&* 20.

Sectio II. *De affinitate, quæ est altera pars Rubricæ hujus Tituli.*

§. I. *Quid sit affinitas, & qua ratione contrahatur, & inter quas personas?*

Assertio 1. Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proveniens, quæ oritur ex copula carnali tum conjugali, tum etiam ex fornicario concubitu, *n.* 21. Ass. 2. Ad affinitatem contrahendam requiritur copula carnalis perfecta, seu consummata, *n.* 22. Et hinc ex copula sodomitica habita in vase præpostero, & contra naturam, non contrahitur affinitas, idemque est de quacunque pollutione extra vas debitum: oritur autem affinitas etiam ex copula habita cum fœmina dormiente, ignorante, coacta, ebria, insana, seu amente. Item ex Matrimonio rato, & nondum consummato oritur affinitas, non quidem proprie dicta, sed initiativa, ac impedimentum publicæ honestatis, *num.* 23. Ass. 3. Affinitas contrahitur inter consanguineos uxoris, ex una parte; & inter maritum ejus ex altera, & rursum inter consanguineos mariti, & uxorem ejus ex altera, non autem mutuo inter consanguineos viri, & mulieris: numerantur autem gradus affinitatis eodem modo, quo in consanguinitate, & traditur hæc regula: in quo gradu aliquis est consanguineus mariti, in eodem gradu fit affinis uxoris, & e converso, *n.* 24. Et hinc consanguinei mariti possunt licite, ac valide contrahere matrimonium cum consanguineis uxoris, & hi vicissim cum illis, *c. Quod super.* 5. *h. t.* Nam affinitas contracta inter uxorem, & consanguineos viri non transit ad consanguineos uxoris, & e converso affinitas contracta inter virum, & consanguineos uxoris, non transit ad consanguineos viri, *n.* 25. Prohibitum est autem intra gradus prohibitos contrahere matrimonium sub pœna excommunicationis, non obstante consuetudine etiam immemoriali, quæ est dicenda corruptela, *num.* 26. Ass. 4. Triplex est genus affinitatis, primum inter consanguineos mulieris, ex una parte, & virum ex altera: non autem inter consanguineos viri, & mulieris mutuo, *n.* 27. Quia vero jam sublatum est secundum & tertium genus affinitatis, jam nulla amplius contrahitur affinitas inter consanguineos mariti, & uxoris, ideo possunt plures casus ejusmodi affinitatis occurrere, in quibus matrimonio nullum impedimentum præstatur, quorum plura exempla afferuntur *n.* 28.

§. II. *Quousque, & quo jure affinitas dirimat matrimonium?*

Assertio I. Sicut consanguinitas, ita etiam affinitas orta ex copula legitima, & conjugali impedit matrimonium contrahendum, ac dirimit contractum in linea transversali usque ad quartum gradum inclusive, *c. Non debet.* 8. *h. t. n.* 29. Similiter si matrimonium intra quartum affinitatis gradum contractum fuerit, illud dissolvi debere, & sic contrahentes ab invicem separandos esse, ne in peccato persistant, statuitur quoque in *c. Ex litteris* 1. *h. t.* ubi in fine additur, quod causæ matrimoniales tractandæ sunt non per quoslibet Judices, sed per Ecclesiasticos, eosque tales, qui potestatem habeant judicandi, & statuta Canonicum sciant, *n.* 30. Ad contrahendum sufficit unus testis ad plenam probationem: sed ad dissolvendum matrimonium contractum duo testes requiruntur, *n.* 31. Ass. 2. Probabilius est matrimonium in primo affinitatis gradu lineæ rectæ, esse jure naturæ irritum, nempe inter vitricum, & privignam, novercam, & privignum, socerum, & nurum, socrum, & generum, *n.* 32. An spectato jure naturali oriatur affinitas etiam ex fornicaria copula? *n.* 33. Et an gentilis, ante Baptismum susceptum, valide contrahere possit, vel etiam licite cum filia, vel sorore mulieris, cum qua est fornicatus? *cit. n.* 33. Ass. 3. Quamvis matrimonium in primo gradu lineæ transversæ naturalem quandam indecentiam per se ferat, ut si quis ducat uxorem fratris defuncti, vel sororem uxoris defunctæ, non tamen tale matrimonium est irritum jure naturali, idque probatur auctoritate Ecclesiæ, *n.* 34.

§. III. *Utrum affinitas superveniens dissolvat sponsalia de futuro, & an infideles conjuncti in gradu prohibito Jure Canonico, post Baptismum, debeant separari?*

Ad priorem quæstionem respond. si quis puellam sibi desponsavit per verba de futuro, sed postea accipiat, se consanguineam illius carnaliter cognovisse, idque vel manifestum sit, vel saltem fama loci id habeat, ipsa puella liberatur a sponsalibus, *c. Super eo.* 2. *h. t. n.* 35. Sola fama facit plenam probationem ad impediendum matrimonium contrahendum: item sola fama de impedimento v. g. affinitatis, impedit matrimonium contrahendum, & dissolvit sponsalia prius inita, quamvis sint juramento confirmata, *n.* 36. Ad posteriorem quæstionem respondetur, infideles matrimonio conjuncti in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito ab Ecclesia, si convertuntur ad fidem, non sunt separandi, quia quos Deus conjunxit, homo non separet, *c. De infidelibus.* 4. *h. t. n.* 37. Matrimonium Judæorum, vel aliorum infidelium, etiamsi contractum sit in gradu prohibito Jure Canonico, est verum, ac legitimum matrimonium, quamvis non sit Sacramentum, *n.* 38. An si Judæus contrahat matrimonium cum Judæa, eo pacto, ut liceat ei dare libellum repudii, tale matrimonium sit invalidum? *n.* 39.

§. IV. *Quæ pœna sit contrahentium matrimonium in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito?*

Qui scienter matrimonium contrahunt in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito, vel cum Moniali, nec non Religiosi, & Moniales, ac Clerici in sacris Ordinibus constituti, sunt excommunicati ipso jure, & denunciari, ac evitari debent, donec absolvantur, ita ut aliæ pœnæ contra sic contrahentes impositæ in suo robore permaneant, *Clem. Eos, qui un. h. t. n.* 40. *&* 41. Item excommunicationem hanc incurrunt, non tantum Religiosi professi, qui matrimonium contrahunt, sed etiam non professi, qui in Societate JESU tria vota simplicia Religionis emiserunt, & ante absolutionem a votis matrimonium contrahunt. Et Moniales cuicunque nubant, & illi, qui eas sacrilege ducunt in uxores: si vero alia fœmina non Monialis nubat professo, vel Clerico in sacris Ordinibus constituto, hi soli excommunicationem incurrunt, *n.* 42. Mandantes vero, & consulentes, aut adjuvantes ad hujusmodi sacrilegum matrimonium ineundum non excommunicantur, sed soli ineuntes matrimonium, *n.* 43. Ad incurrendam hanc excommunicationem requiritur 1. ut matrimonium sit contractum, licet non sit consummatum, *n.* 44. Secunda conditio requisita est, ut contrahatur matrimonium cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis in gradibus Jure Canonico interdictis, & quando ob defectum hujus conditionis non incurratur hæc excommunicatio? *num.* 45. Quod si quis contrahat matrimonium cum consanguinea in gradu lege Divina, & naturali prohibito,

incur-

incurritur excommunicatio, *cit. n.* 45. Tertia conditio requisita ad incurrendam hanc excommunicationem est, ut scientes ineatur tale matrimonium cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis, vel cum Moniali, *n.* 46. Excusat autem ab hac excommunicatione incurrenda 1. ignorantia etiam culpabilis, non solum facti, sed etiam juris, imo & crassa, dummodo non sit affectata, *cit. num.* 46. 2. Si quis, ignorans, & bona fide contraxit matrimonium cum consanguinea, vel affine, & postea conscius impedimenti ei cohabitet, & utatur conjugio, hanc excommunicationem non incurrit, *n.* 47. 3. Etsi in primis tribus casibus excommunicati sint ipso jure, qui scienter contrahunt matrimonium cum consanguinea, affine, vel Moniali: non tamen incurritur in posterioribus tribus casibus, si Religiosi, moniales, vel Clerici in sacris Ordinibus constituti scienter matrimonium contrahant, & quæ sit ratio diversitatis? *n.* 48. Denique absolutio ab hac excommunicatione est reservata Episcopo, *cit. Clement. unic. n.* 48. *in fine.*

SECTIO III. *De dispensatione in impedimentis consanguinitatis, & affinitatis dirimentibus matrimonium, & de impedimento publicæ honestatis.*

§. I. *Quousque S. Pontifex dispensare possit in gradibus consanguinitatis, & affinitatis?*

Generatim loquendo potest S. Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis, vel affinitatis Jure Canonico solum prohibitis, & dirimentibus matrimonium. Quare potest Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis lineæ collateralis etiam in secundo, solo primo excepto, inter fratres, & sorores, *n.* 49. Quin imo solet Papa interdum ex benignitate dispensare cum personis inferioris conditionis in secundo gradu consanguinitatis ob causam urgentem etiam privatam, *cit. n.* 49. Potest etiam S. Pontifex dispensare in omnibus gradibus affinitatis lineæ transversæ, v. g. ut quis ducat sororem, vel consobrinam, vel materteram uxoris defunctæ. In affinitate vero orta ex copula fornicaria dispensari potest etiam in primo gradu lineæ rectæ, ut si quis v. g. ducat filiam mulieris, cum qua fornicatus est, *num.* 50. Difficilius autem dispensatur super impedimento consanguinitatis, quam affinitatis in simili gradu, & quo propinquior est gradus consanguinitatis, vel affinitatis, eo gravior causa requiritur ad dispensandum, *cit. num.* 50.

§. II. *An in dispensatione aliquibus concessa in linea collaterali inæquali, attendendus sit, & exprimendus gradus remotior, an vero propinquior?*

Quando alicui conceditur dispensatio, ut possit contrahere matrimonium, v. g. in quarto gradu alias prohibito, uterque contrahentium debet distare in quarto: alioquin si alter distaret in tertio gradu a stipite non valeret dispensatio, præsertim si hoc habet consuetudo loci, cui standum est ad vitandum scandalum, *c. Quod dilectio* 3. *h. t. n.* 51. idque declaratur n. 52. & 53. deducuntur quædam corollaria n. 54. & 55.

§. III. *An dispensatio obtenta a Papa contrahendi matrimonium inter consanguineos in gradu prohibito valeat, si in eo falsa causa sit expressa?*

Dispensatio a Papa obtenta super matrimonio inter consanguineos contracto in gradu prohibito, non valet, si in ea causa falsa sit expressa, nisi postea Papa eam confirmet, *c. Quia circa* 6. *h. t. n.* 56. Duplex affertur expositio hujus *c. num.* 57. & 58. Verum prior expositio est communior, nempe quod non valeat dispensatio, si in ea falsa causa sit expressa, nisi Papa eam confirmet, *n.* 59. Duæ sunt causæ dispensandi in matrimonio contracto in gradu prohibito, una est, si ex matrimonio contracto superstes sit filius; altera propter scandalum vitandum, vel propter bonum pacis, *cit. n.* 59. *in fine.*

§. IV. *De impedimento publicæ honestatis orta ex matrimonio rato, & non consummato.*

Assertio I. Ex matrimonio rato, & nondum consummato oritur impedimentum publicæ honestatis, etiam post Concil. Trident. dirimens matrimonium cum alterius conjugis consanguineis usque ad quartum gradum inclusive, n. 60. Idque etiamsi irritum fuerit ex quacunque causa, *n.* 61. Præterquam si sit irritum ob defectum liberi consensus vel ob errorem personæ, *n.* 62. Nec oritur hoc impedimentum, quando matrimonium est clandestinum; quia deest præsentia Parochi, & duorum testium, *cit. n.* 62. Deducuntur alia duo corollaria *eod. num.* 62. *in fine.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 2. *n.* 30.
c. 2. *n.* 35. & *seq.*
c. 3. *n.* 51. & 4. *seqq.*
c. 4. *n.* 37. & 2. *seqq.*
c. 5. *n.* 25. & *seq.*
c. 6. *n.* 56. & 3. *seqq.*
c. 7. *n.* 19. & *seq.*
c. 8. *n.* 13. & 3. *seqq.*
c. 9. & *ult. n.* 17.

In Clementina.

Clem. un. num. 40. & *pluribus seqq.*

T I T U L U S XV.

DE FRIGIDIS, ET MALEFICIATIS, ET IMPOTENTIA COEUNDI.

Impotentia alia est ad prolis generationem, quæ sola non impedit matrimonium, nec dirimit: alia est impotentia ad copulam carnalem perfectam, sive ea impotentia proveniat ex causa naturali, & intrinseca, ut frigiditate in viro, vel ex arctitudine fœminæ: sive ex causa extrinseca, & accidentaria v. g. ex maleficio, vel morbo. Rursum impotentia hæc ad copulam alia est perpetua, alia temporalis: perpetua impotentia alia est absoluta, quæ respectu cujosvis personæ impedit copulam, alia respectiva, quæ tantum respectu certæ personæ, vel aliquarum duntaxat impedit. Denique alia impotentia præcedit matrimonium, alia sequitur, & supervenit, n. 1.

§. I. *Quinam sint impotentes ad matrimonium contrahendum, vel non?*

Impotens ad copulam non est aptus ad contrahendum matrimonium, *c.* 2. *h. t. n.* 2. Est autem triplex impotentia, quædam provenit ex naturali complexione, quædam ex accidente extrinseco, per sectionem, vel abscissionem membri genitalis, vel ex maleficio diabolico, *cit. n.* 2. Eunuchi, vel spadones, seu castrati non possunt valide contrahere matrimonium, *num.* 3. Hermaphroditi valide possunt contrahere matrimonium, vel cum fœminis, in quibus prævalet sexus virilis, vel cum viris, in quibus prævalet sexus fœmineus, *cit. n.* 3. Senes etiam decrepiti possunt inire matrimonium, si nullo alio impedimento laborent, *nu.* 4. Steriles valide contrahunt matrimonium, *cit. n.* 4. Mulieres, quæ non possunt parere sine vitæ periculo, vel nonnisi fœtum mortuum, valide contrahunt matrimonium, si alias aptæ sint ad copulam, etsi ordinarie non licite, *n.* 5. Etiam in articulo mortis constitutus potest contrahere matrimonium, n. 6.

§. II. *An, & qualis impotentia coeundi dirimat matrimonium?*

Assertio I. Impotentia perpetua ad copulam, & generalis, respectu omnium, quæ arte medica, sine miraculo, aut peccato, aut gravi corporis periculo, vel damno tolli non potest, sive ex natura, sive ex alia extrinseca causa oriatur, si præcedat matrimonium, illud jure naturæ dirimit, n. 7. Idque extenditur, ut procedat, sive ea perpetua impotentia in contrahentibus cognita fuerit, sive ignorata; nam in utroque casu matrimonium est irritum, n. 8. Qui scienter contrahit cum impotente ad copulam, ab ea non separatur, sed si non possit eam habere ut uxorem, habeat ut sororem, *c. Consultationi* 4. *h. t. cit.* n. 8. adeoque caste simul vivere debent, tanquam frater, & soror, *n.* 9. Ass. 2. Impotentia perpetua, sed respectiva tantum, dirimit matrimonium cum iis, respectu quorum est, non autem respectu aliorum, *n.* 10. Ass. 3. Temporalis impotentia, quæ per licita, & ordinaria media, sive spiritualia, sive naturalia, tolli potest, non dirimit matrimonium subsequens, *c. Fraternitas* 6. *h. t. n.* 11. Ass. 4. Si mulier, quæ cum perpetua impotentia contraxit matrimonium, postea per miraculum sanatur, matrimonium prius est irritum, nisi per novum consensum denuo cum illa contrahatur: aliud est, si mulier per maleficium sit reddita impotens, & per ordinarios Ecclesiæ exorcismos sanatur, *n.* 12.

§. III. *Referuntur, & explicantur varii casus in specie, in quibus propter impotentiam coeundi, matrimonium dissolvitur, vel separatur, aut non separatur.*

Si quis accepit aliquam in uxorem, eique per mensem, vel per tres menses, vel per annum cohabitavit, asseritque se frigidum esse, nec posse illam, vel aliam mulierem cognoscere, tunc si ipsa mulier idem affirmat, idque probare potest per rectum, & verum judicium, a se invicem separari debent, ita tamen ut si vir aliam postea in uxorem duxerit, reus sit perjurii, & ad priorem uxorem, post peractam pœnitentiam, redire debeat. Si vero illa prior post annum, ac dimidium ad Episcopum, vel ejus Officialem provocavit, dicens, quod eam vir suus non potuit cognoscere, hic vero id neget, ei credendum est, cum sit caput mulieris, cur enim tamdiu tacuit? Si vero ab initio post mensem, vel duos ad Episcopum proclamavit, dicens virum esse impotentem, idque probari possit per rectum judicium, separari potest, & ipsa, si velit, alteri nubere, *c.* 2. *h. t. n.* 13. & 14. Soli confessioni mariti, & uxoris asserentium impotentiam non creditur contra matrimonium, sed alia probatio requiritur, ut possit fieri separatio, *cit. n.* 14. Præterea si de impotentia coeundi constat, statim matrimonium separatur, alias cohabitabunt conjuges per triennium, dando operam carnali copulæ, quo elapso, si simul cohabitare noluerint, & mulier per justum judicium probare potuerit, quod eam cognoscere nequiverit, nubat alii, & tunc separentur. Si vero consentiunt simul habitare, vir habeat illam ut sororem. Si autem confiteantur, quod nunquam se invicem cognoverint, cum septima manu propinquorum, vel vicinorum, si propinqui deficiant, jurejurando dicant, quod una eam per carnalem copulam nunquam effecti sint, & tunc mulier potest alium accipere. Verum si vir aliam duxerit, tunc vir, ac uxor sunt rei perjurii, & peracta pœniten-

nitentia, cogi debeot redire ad prius conjugium, *c. Laudabilem 5. h. t. n.* 15. Quando non constat de impedimento frigiditatis, vel alterius similis impotentiæ, & statim probari non potest per certa signa, tunc requiritur triennalis cohabitatio conjugum, *n.* 16. In impedimento frigiditatis triennium hoc computatur a die copulæ attentatæ, quod conceditur ad explorandam conjugis potentiam, *cit. n.* 16. Debent autem, si uterque conjux fatetur impedimentum impotentiæ, septem consanguinei cujusque conjugis, vel vicini jurare, vel in defectum eorum, alii *n.* 17. Conjuges debent jurare de certa scientia, consanguinei vero de sola credulitate, *cit. n.* 17. Si vero reputatus frigidus aliud matrimonium ineat, ipsi conjuges rei sunt perjurii, *n.* 18. Si ob frigiditatem viri, sic dissolutum matrimonium, & is aliud ineat, statim hoc posterius matrimonium est dissolvendum. *n.* 19. Si puer XIV. anno completo, vel fœmina XII. adhuc sint impotentes ad copulam, expectandum est usque ad plenam pubertatem, nempe XIV. in fœminis, & XVIII. in viris, *n.* 20.

§. IV. *Continuatur eadem materia.*

Si vir contraxit cum muliere, quæ impedita, v.g. arcta, & omnino inhabilis facta est ex infirmitate, ita ut arte Medicorum curari non possit, viro datur licentia ducendi aliam, c. *Ex litteris*, *3. h. t. n.* 21. Ob nullam infirmitatem, vel aliam impotentiam supervenientem conjugia solvi possunt, *cit. n.* 21. Si de impotentia superveniente matrimonio certo constat, eam esse perpetuam, illicita est talibus conjugibus copula conjugalis, quamvis tactus iis sint liciti, absque periculo tamen pollutionis. Quod si de impotentia superveniente matrimonio sit dubium, num sit perpetua, an vero solum temporalis, licitum est conjugibus conari ad copulam, quamdiu spes est seminandi intra vas, *n.* 22. Si impedimentum mulieris arctæ, præter Divinum miraculum, sine vitæ periculo, potuit removeri, non est perpetuum: quare si per sententiam Ecclesiæ ex errore informationis separata fuit a marito, & ipsa alteri se conjunxit, relicto secundo, debet redire ad primum, quia erat verum matrimonium. Sed si mulier hæc separata a viro professa est Religionem, & vir aliam duxit, tenet secundum: quia primum non erat confirmatum, alias redeat ad primum, nisi idcirco, quod illa cum alio fuerit fornicata, a viro repellatur *c. Fraternitatis 6. h. t. n.* 23. Propter impedimentum mulieris arctæ, si appareat, quod præter Divinum miraculum, & ope humana, sine periculo vitæ, vel gravi corporis, tolli non potest, matrimonium separari potest, *n.* 24. Omne impedimentum impotentiæ viri, vel mulieris, quod opera humana, sine gravi periculo corporis tolli non potest, reddit inhabilem ad contrahendum matrimonium; secus si facto humano potest removeri, absque gravi periculo corporis, *nu.* 25. Si mulier sit cognita ab uno viro, præsumitur, quod etiam cognosci possit ab alio, nisi contrarium probetur, modo uterque vir similis sit ætate, ac robore, n. 26. Propter impotentiam provenientem ex maleficio potest matrimonium separari, nec redintegratur, etsi vir post mortem illius aliam ducat in uxorem, & illam cognoscat: & cur separetur matrimonium propter frigiditatem viri, vel arctitudinem mulieris: & si postea contrahat cum alio, vel alia, & appareat ea post facto esse potens ad copulam, restauretur primum matrimonium: & tamen si separetur matrimonium propter maleficium, non cogatur vir, si contraxit cum alia, eamque cognovit, redire ad primam? *n.* 27. Error, sive ignorantia juris non est probabilis, nec excusat: si tamen sit probabilis, ut si erretur in facto, excusat, *n.* 28. Si mulier transivit ad Religionem, & Professionem emisit, tunc matrimonium postea contractum per primum virum cum secunda muliere, tenet, & debet cum illa remanere. Quod si appareat Ecclesiam deceptam esse in separatione matrimonii, dum impotentiam judicavit esse perpetuam, restaurandum est prius matrimonium cum muliere, *n.* 29. Si mulier dicat se per triennium cohabitasse cum viro, & illum esse impotentem, vir autem fateatur se esse impotentem quoad illam, sed non quoad alias, & si per inspectionem matronarum mulier reperiatur virgo, factaque inquisitione, non reperitur aliqua a viro illo carnaliter cognita fuisse, & si constet eos per continuum triennium cohabitasse, ipsique conjuges cum septima propinquorum manu jurent se carnaliter commisceri non potuisse, tunc inter eos sententia divortii est proferenda, *c. Litteræ 7. & ult. h. t. n.* 30. Idque declaratur, & explicatur *n.* 31. *& 2. seq.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 13. *& seq.*
c. 2. *n.* 2.
c. 3. *n.* 13. *&* 14.
c. 4. *n.* 8. *& seqq.*
c. 5. *num.* 15. *& aliquot seqq.*
c. 6. *n.* 23. *& aliquot seq.*
c. 7. *& ult. num.* 30. *& seq.*

TITULUS XVI.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIÆ.

§. I. *An, & qua ratione matrimonium contractum contra interdictum Ecclesiæ dirimatur, vel impediatur?*

Quær. I. Quod dicatur interdictum Ecclesiæ; & quot modis fiat? Resp. Fieri potest circa matrimonium tribus modis, nempe per legem Ecclesiasticam, quæ certis temporibus nuptias celebrari prohibet, vel per Judicem Ecclesiasticum, vel per Parochum, *nu.* 1. Quando Judex alicui mulieri interdicit, ne nubat, & ipsa spreto mandato, contrahit matrimonium, illud tenet, imponitur tamen sic contrahentibus pœnitentia, & separantur quoad torum, donec de causa interdicti cognoscatur, c. 1. *h. t. n.* 2. *&* 3. Matrimonium dissolvit præcedentia sponsalia, etiamsi præcesserit interdictum Ecclesiæ, vel Judicis, *n.* 4. Probabilius est speciale esse in parentibus, ut si pro filiis contrahant sponsalia, vel matrimonium, sufficiat eorum taciturnitas, & præsentia: non autem si extraneus pro extraneo, tunc enim requiritur aliud signum consensum internum exprimens, ut valeant sponsalia, vel matrimonium, *n.* 5. Præterea si quis contrahat sponsalia de futuro cum una, etiam contra interdictum Ecclesiæ, non dirimitur matrimonium postea contractum cum alia, *c.* 2. *h. t. n.* 6. Solum interdictum Ecclesiæ factum propter impedimentum, non perpetuum, sed temporale solum, non dirimit matrimonium post contractum, *n.* 7. Qui propter consanguinitatem prohibentur conjungi matrimonio, si postea contra interdictum Ecclesiæ matrimonio jungantur, excommunicari debent, & separari, donec de causa cognoscatur, *n.* 8. *&* 9.

§. II. *De aliis impedimentis, quæ non dirimunt, sed impediunt tantum matrimonium contrahendum.*

Hujusmodi impedimenta, quæ matrimonium subsequens non irritant, sed impediunt tantum, sive illicitum reddunt, plura numerantur *n.* 10. *&* 11. Sed hæc impedimenta pleraque omnia hodie sunt sublata, *n.* 12.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 2. *&* 3. *seqq.*
c. 2. *n.* 6. *&* 7.
c. 3. *& ult. n.* 8.

TITULUS XVII.

QUI FILII SINT LEGITIMI.

§. I.

De filiis legitimis, & illegitimis in genere.

Assertio I. Filii sunt legitimi, vel illegitimi. Legitimi sunt, vel legitimi tantum, quales sunt filii adoptivi, qui non a natura, sed a sola lege filii facti sunt, vel legitimi, & naturales, qui ex legitimo matrimonio nati sunt, *n.* 1. Filii illegitimi sunt, qui extra matrimonium sunt nati, & hi vel sunt naturales tantum, qui nati sunt a parentibus, inter quos tempore conceptionis, vel saltem nativitatis, sine impedimento dirimente matrimonium consistere poterat. Non naturales vero, seu spurii dicuntur, qui nati sunt ex damnato coitu, inter quos nec tempore nativitatis, nec conceptionis matrimonium iniri poterat. Secundum Jus Civile vero filii illegitimi alii sunt naturales, alii non naturales, alii nothi, *n.* 2. Item secundum Jus Civile varii sunt spurii, *n.* 3.

§. II. *Quinam in specie judicandi sint filii legitimi?*

Filii concepti ante sententiam divortii a parentibus, qui publice, & sine contradictione, ac bona fide utriusque, vel saltem alterius parentis matrimonium contraxerunt, sunt vere, & proprie legitimi filii, licet inter tales parentes existat latens impedimentum Canonicum v. g. consanguinitatis, propter quod postea tale matrimonium judicio Ecclesiæ fuit separatum tanquam invalidum, *num.* 4. *&* 5. Ut autem filii ex tali putativo matrimonio suscepti habeantur legitimi, duo requiruntur, nempe quod matrimonium publice, & in facie Ecclesiæ sit initum, & quod bona fide, *cit. n.* 5. Filii suscepti a parentibus clandestine contrahentibus, etiamsi parentes contraxerint coram Parocho, & testibus, non præmissis tamen denunciationibus, sunt illegitimi. Ut autem licite matrimonium contrahatur, requiritur, ut denuntiationes præmittantur, etsi coram Parocho, & testibus sit contractum, *n.* 6. Possunt autem tales filii concepti ante sententiam divortii ad Ordines sacros, & dignitates Ecclesiasticas promoveri, *cit. n.* 6. An filii nati post litem contestatam, super matrimonio publice contracto, quod per sententiam divortii postea invalidum fuit declaratum, sint legitimi? n. 7. Filiis legitimis competit hæreditas paterna, & jus petendi alimenta: quamvis posterius competat etiam illegitimis de Jure Canonico, *num. eod.* Secundo si mulier per judicium Ecclesiæ sit separata a primo viro, & vivente illo, de licentia Ecclesiæ, contrahat matrimonium cum alio, proles suscepta ex secundo viro, est legitima, & capax hæreditatis, *c. Prelatum* 8. *h. t.* n. 8. *&* 9. Declaratur *n.* 10. Tertio filii geniti ex clandestino matrimonio, sed postea ab Ecclesia approbato, legitimi filii, & hæredes sunt judicandi, etiamsi postea matrimonium ex justa causa separetur, *c. Quod nobis* 9. *h.* c. n. 11. Probabilius est filios conceptos ante detectum impedimentum, licet

licet ante approbationem Ecclesiæ nati sint esse legitimos, si matrimonium fuerit publicatum, & tanquam validum auctoritate Ecclesiæ approbatum, etsi postea impedimentum detegatur, *n.* 22. Judex Ecclesiasticus, qui pronuntiat aliquem esse legitime natum, potest etiam pronuntiare esse hæredem, *n. eod.* Quarto, si conjugatus vivente prima uxore, in facie Ecclesiæ aliam ducat, quæ probabiliter ignorat illum esse conjugatum, proles inde nata censetur legitima, etiamsi subsit occultum impedimentum dirimens, propter quod matrimonium postea declaretur nullum, *c. Ex tenore.* 14. *h. t. n.* 13. & 14. Ad legitimandam prolem non sufficit, si ignorantia impedimenti dirimentis adsit tempore contractus matrimonii, sed requiritur, ut subsit tempore conceptionis, vel nativitatis prolis, *cit. n.* 14. Ad legitimandam prolem propter bonam fidem parentum, vel saltem alterius eorum, requiritur etiam, ut matrimonium inter eos in facie Ecclesiæ sit contractum, *cit. n.* 14. Quinto, filii infidelium, qui in gradu Jure Canonico prohibito matrimonium contraxerunt, postquam ad fidem sunt conversi, legitimi sunt censendi, *c.* 15. & *ult. h. t. n.* 15. Matrimonium infidelium est validum, in quo non adest impedimentum juris naturali, vel Divino dirimens matrimonium, etsi jure Canonico dirimat, *n.* 16. Filii conversorum ad fidem Christianam ab Ecclesia reputantur legitimi, idque in favorem fidei, *n.* 17. Alia expositio hujus *c. ult.* est, quod loquatur de prole suscepta ex secundo matrimonio, repudiata prima uxore vivente, nam tale matrimonium initum cum secunda, vivente prima, non valet ob impedimentum Juris Divini, secundum quod nemo potest vivente prima uxore, ducere aliam: quamvis autem ignorantia juris Divini non excuset Infideles sic contrahentes a peccato, quia tamen fuerint in bona fide, contrahentes matrimonium secundum legem suam, si postea convertantur ad fidem Christianam, filii eorum fient legitimi, & sic legi, & intelligi debent, quæ habentur hic *n.* 17. *in fine.*

§. III. *Quinam in specie reputandi sint filii illegitimi?*

Matrimonium contractum contra publicæ honestatis justitiam non tenet, & filii ex eo nati sunt illegitimi, & ab hæreditate paterna excluduntur, *c. Referente* 10. *h. t. n.* 18. & 19. Si mulier aliqua, vivente marito, alteri viro de facto matrimonialiter conjungatur, proles ex tali matrimonio nata illegitima censeri debet, *n.* 20. & 21. S. Pontifex, vel alius Judex Ecclesiasticus non cognoscit de causa civili, seu temporali inter laicos, nisi sint pauperes, vel aliæ personæ miserabiles, cognoscit tamen an quis natus sit ex matrimonio legitimo, *c. Causam.* 7. *h. t. n.* 22. & 23.

§. IV. *Coram quo Judice, seculari, an Ecclesiastico, tractari debeat, vel possit quæstio nativitatis, seu natalium?*

Quæstio natalium opposita petenti hæreditatem coram Judice seculari, remitti debet ad Judicem Ecclesiasticum ab eo cognoscenda, etiamsi de illa non principaliter, sed incidenter agatur, *c. Lator.* 5. *h. t. n.* 24. & 25. Quando Judex secularis possit cognoscere de causa natalium, vel non, *n.* 26. An nepos legitime natus ex patre illegitimo non possit succedere avo? *cit. n.* 26. Coram quo Judice, seculari, an Ecclesiastico debeat cognosci quæstio principalis de petitione hæreditatis, & quæstio incidens natalium? *n.* 27. Quando quæstio hæreditatis principaliter fuit intenta coram Judice seculari, non potest Judex Ecclesiasticus, qui cognovit de quæstione incidente natalium, postea cognoscere de principali petitione hæreditatis: si vero nulla quæstio principaliter fuit intentata coram Judice seculari; non potest Judex Ecclesiasticus cognoscere de causa principali hæreditatis: quod si quæstio natalium principaliter mota sit coram Judice Ecclesiastico, potest is de causa principali hæreditatis incidenter cognoscere, *cit. n.* 27. Existens in quasi possessione legitimæ nativitatis, in petitione hæreditatis, relevatur ab onere probandi, se esse legitime natum, & onus probandi defectum natalium incumbit ei, qui eum opponit, *cit. n.* 27.

§. V. *De legitimatione prolis illegitimæ per subsequens matrimonium.*

Filius naturalis tantum natus ex soluto, & soluta; inter quos tempore nativitatis non erat impedimentum dirimens matrimonium, legitimatur per subsequens matrimonium, ita ut si pater ob hanc causam eum velit exhæredare, sit excommunicandus, *c.* 1. *h. t. n.* 28. & 29. Tanta est vis, & potentia matrimonii, ut antea illegitimi fiant legitimi per subsequens matrimonium inter eosdem parentes contractum, *c. Tanta.* 6. *h. t. n.* 30. & 31. Quinam filii nati ante matrimonium per subsequens matrimonium legitimentur, vel non? *n.* 32.

Quæritur hic præterea 1. quo tempore parentes debeant esse habiles ad contrahendum matrimonium, ut proles ab eis nata legitimetur per subsequens matrimonium, utrum tempore conceptæ prolis, vel natæ? Resp. Satis esse, quod inter eos saltem tempore conceptionis, nullum erat impedimentum contrahendi matrimonium, etsi forte tempore nativitatis tale impedimentum existat. *num.* 32. An sufficiat ad legitimandam prolem per subsequens matrimonium, si vice versa hoc consistere potuerit inter parentes tempore natæ prolis, etsi tempore conceptionis inhabiles fuerint ad contrahendum? Ut si quis ex conjugata conceptus fuit, natus autem post mortem mariti? Resp. Etsi id probabile sit, probabilius tamen est, si tale impedimentum inter parentes existat, tempore conceptionis, quod tamen tempore nativitatis filii jam sit ablatum per dispensationem, filium non fieri legitimum per subsequens matrimonium: Secus est, si e contrario, tempore conceptionis non adsuit impedimentum, tempore autem nativitatis existat, nam hoc non obstante proles legitima efficitur, *n.* 34.

Quær. 2. An filii illegitimi omnia jura legitimorum assequantur? Resp. consequi omnia jura tum spiritualia, & Ecclesiastica, tum civilia, & profana, ita ut quoad omnia sint & habeantur legitimi, *n.* 35. Hinc legitimi per subsequens matrimonium succedunt etiam in feudis, & Majoratibus, in Emphyteusi Ecclesiastica, item possunt promoveri ad SS. Ordines, & dignitates Ecclesiasticas, non autem ad Cardinalatum: præterea legitimatus per subsequens matrimonium in fideicommisso excludit substitutum sub illa conditione, si absque liberis legitimis, & naturalibus decesserit. Denique hujusmodi legitimati gaudent quoque nobilitate parentum, *cit. n.* 35.

Quær. 3. Quibus præterea casibus filii legitimantur per subsequens matrimonium? Resp. in septem casibus, enumerantur *num.* 36. Quær. 4. Quinam sint effectus hujus legitimationis per subsequens matrimonium? Resp. 4. enumerantur *n.* 37. Quær. 5. quinam liberi per subsequens matrimonium non legitimentur? Resp. filius ex adulterio natus, qui a viro, vivente uxore sua, ex alia muliere est susceptus, non legitimatur per matrimonium initum postea cum adultera, *cit. c. Tanta h. t.* Item si mulier, vivente adhuc marito suo, filium ex alio suscepit, hic filius per matrimonium cum adultero initum non legitimatur, si talis filius, sciente utroque parente susceptus sit ex adulterio. Secus, si unus ex parentibus scivit, alter vero ignoravit. *num.* 38.

§. VI. *De legitimatione illegitimorum facta per privilegium, seu concessionem Papæ.*

Quær. 1. Quid sit legitimatio in genere, & quomodo a dispensatione differat? Resp. Per legitimationem natalium consequitur quis omnia jura legitimorum, non autem per dispensationem, per quam quis fit habilis solum ad unum aliquem actum, vel ad certa quædam jura. *n.* 39. Quær. 2. Qualis potestas legitimandi illegitimos competat Rom. Pontifici? Resp. S. Pontifex habet potestatem legitimandi quoscunque illegitimos, quoad Ordines Ecclesiasticos, aliaque spiritualia ubique terrarum, quoad successiones vero hæreditatis in bonis temporalibus, solum in terris temporali suæ jurisdictioni subjectis: *c. Per venerabilem.* 13. *h. t. n.* 40. & 41. Potest S. Pontifex dispensando in impedimento solum Jure Canonico inducto, illegitimam prolem legitimare etiam quoad officia secularia, & successionem bonorum temporalium, & in locis Papæ temporaliter non subjectis, ita ut legitimatio illa retrotrahatur ad tempus, quo id matrimonium invalide fuit contractum, quasi validum ab initio fuisset, mediante illa dispensatione: nam quamvis Papa non possit directe dispensare in effectibus illegitimitatis ex Jure Civili provenientibus: potest tamen indirecte, & per quandam consequentiam, tollendo legem suam Ecclesiasticam per dispensationem, ex qua tanquam fundamento omnia illa pendebant, *nn.* 42. Si proles suscepta fuit nullo præcedente matrimonio inito, ex copula manifesta fornicaria, non potest Pontifex eam legitimare, ne quidem quoad secularia, & temporalia extra loca suæ temporali jurisdictioni subjecta. Sed neque potest Pontifex indirecte legitimare quoad temporalia, & secularia, quando tale matrimonium irritum fuit ob impedimentum Juris Divini, & naturalis. *num.* 43. Potest Papa legitimare illegitimos quoscunque, etiam quoad successionem in hæreditate, & bonis temporalibus in Terris alienis, non tamen solet id facere, *cit. num.* 43.

§. VII. *De potestate legitimandi illegitimos, quæ competit secularibus Principibus.*

Quær. 1. Penes quem sit potestas restituendi aliquem legitimis natalibus? Resp. 1. Imperator, & alii Principes, qui in temporalibus Superiorem non habent, possunt quosvis illegitimos legitimos facere: non item alii Principes inferiores. Resp. 2. Etsi Princeps supremam potestatem habens in temporalibus, potest legitimare filium naturalem, vel spurium quoad dignitates, & officia secularia, non tamen quoad spiritualia, ut capax sit Ordinum, vel bonorum Ecclesiasticorum, *n.* 44. Quær. 2. Quænam exprimenda sint in petitione legitimationis, ne sit subreptitia? Resp. Exprimi debet qualitas, & conditio filii naturalis, vel spurii, an sit natus ex adulterio, incestu, vel sacrilegio, item an ex adulterio duplici, item si ex incestu, an natus sit ex sorore, vel filia &c. *n.* 45. Quær. 3. An in petitione legitimationis sint vocandi agnati, & cognati ipsius parentis? Resp. ad legitimationem filii, quæ fit patre vivente, non sunt vocandi agnati, & cognati ipsius, modo ipse pater consentiat. *n.* 46. Quær. 4. An cum Princeps aliquem legitimum facit, vocandus sit, qui est substitutus sub conditione, si sine liberis pater hæres institutus decesserit? Resp. vocandum esse, *n.* 47. Quo sensu filii illegitimi dicantur fieri legitimi? *n.* 48.

§. VIII. *De probatione legitimitatis natalium.*

Si maritus, & uxor negent aliquem esse suum filium, ex eo quod nutritur sit, & educatus in domo eorum, non probatur esse filius, *n.* 49. *&* 50. Sola fama viciniæ non sufficit ad probandam filiationem sine aliis adminiculis. Si parentes negent aliquem esse suum filium, illis credendum est, nisi probetur contrarium, & quomodo plene probetur filiatio? *cit.* n. 50. Quando fuit matrimonium publice celebratum in facia Ecclesiæ, non sufficit probare impedimentum matrimonii ad probandum matrimonium fuisse invalidum, & prolem illegitimam, sed necesse est probare parentes mala fide contraxisse, c. *Pervenit.* 11. *h. t. n.* 51. *&* 52. Quomodo filiatio probari possit, ac debeat? *n.* 53. Statur dicto testium probantium aliquem esse filium legitimum, quamvis fama viciniæ, & tractatus parentum habeat contrarium, *c. Per tuas.* 12. *h.t. n.* 54. *&* 55. Quænam præterea notanda sint ad probandum aliquem esse filium legitimum? *num.* 56.

SERIES CAPITULORUM.

c. 1. *n.* 28.
c. 2. *n.* 4. *&* 3. *seqq.*
c. 3. *n.* 48. *& seq.*
c. 4. *n.* 20. & *seq.*
c. 5. *num.* 24. *&* 2. *seqq.*
c. 6. *n.* 30. *& aliquas seq.*
c. 7. *n.* 22. *& seq.*
c. 8. *n.* 8. *&* 2. *seqq.*
c. 9. *n.* 11. *&* 14.
c. 10. *n.* 28. *& seq.*
c. 11. *n.* 51. *& seq.*
c. 12. *n.* 54. *& seq.*
c. 13. *n.* 40. *& seq.*
c. 14. *n.* 13. *& seq.*
c. 15. *& ult. n.* 15. *& seq.*

TITULUS XVIII.

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE

possunt, vel contra illud testificari?

§. I. *Quinam admittentur ad accusandum matrimonium, vel testificandum contra illud.*

Assertio 1. Si accusetur matrimonium, vel agatur contra illud tanquam illegitime contractum, vel agitur ad separationem tori, & tunc admittitur ad accusandum solum conjux innocens: vel agitur de dissolutione vinculi matrimonialis: & tunc si accusatur matrimonium propter impedimentum consanguinitatis, ante omnes admittuntur parentes, & his deficientibus proximiores consanguinei, & post hos extranei maturiores, & antiquiores e vicinia, nisi subsit tale impedimentum dirimens, cui contrahentes possunt renunciare, ut est impedimentum erroris circa statum personæ, ut quia liber ignorans contraxit cum ancilla, vel libera cum servo, *n.* 1. Ass. 2. Omnes, qui admittuntur ad accusandum matrimonium, admittuntur etiam ad ferendum testimonium contra illud, vel pro illo: unde sive agatur de matrimonio conjungendo, sive dissolvendo, parentes, & consanguinei sunt idonei testes super consanguinitate, prout sumitur ex *c.* 3. *h.* 1. imo aliis præferuntur, *n.* 2. *&* 3. Etsi pater non sit ordinarie testis in causa filii in criminalibus, & contractibus, potest tamen esse testis in matrimonio. *n. eod.* In causa matrimoniali idem potest esse accusator, & testis, cum quæritur de consanguinitate conjugum, *cit. n.* 2.

§. II. *Quinam ab accusatione matrimonii sint repellendi?*

Qui matrimonium accusat propter quæstum, repelli debet, *c. Significante.* 5. *h.* 1. *n.* 4. *&* 5. Repellitur etiam ab accusatione matrimonii contracti, qui tempore præmissæ denuntiationis, sciens impedimentum dirimens tacuit, & illud non manifestavit, nisi denunciationem probabiliter ignorarit, vel juret se postea primum in ejus notitiam devenisse, & quod nihil malitiose objiciat contra matrimonium, *c. Cum in tue.* 6. *& ult. h.t. nu.* 6. Antequam contrahatur matrimonium, denuntiationes fieri debent in Ecclesiis, ut scientes impedimentum matrimonii illud intra tempus præfixum deferant. *n.* 7. Impedimentum Matrimonii potest per proprium juramentum probari. *n.* 8. Hæc est differentia inter accusatorem, & testem, quod accusator admittitur ad accusandum matrimonium, etiam auctor, a quo audivit impedimentum matrimonii, admitti non possit: testis vero repellitur a testimonio, si ejus auctor repellatur, *cit. n.* 8.

§. III. *Proponuntur; & resolvuntur nonnulla quæstiones occurrentes circa reliqua tria Capitula hujus Tituli.*

Quær. 1. An, & quando in causa matrimoniali, etiam lite non contestata, testes recipi possint, & sententia ferri, altera parte absente? Resp. si agatur de valore matrimonii, possunt super impedimento matrimonii contra reum contumaciter absentem testes recipi, etiam lite non contestata, dummodo alias sint legitimi testes, & juxta eorum depositiones sententia ferri debet, c. 1. *h. t. n.* 9. *&* 10. Quamvis autem in casu *cit. c.* 1. maritus, sua culpa, per quinquennium fuerit absens, ibi tamen narratur solum factum, non tamen requiritur tempus septennii tanquam terminus a jure requisitus, nempe, ut absit maritus tanto tempore, nam si convenienti tempore quæsitus non reperiatur, potest contra ipsum procedi ad definitivam sententiam, quia in culpa fuit, *cit. n.* 10.

Quær. 2. An accusatio, vel testimonium in causa matrimoniali fieri possit per litteras, seu scripturam, absente accusatore, vel testibus? Resp. Accusatio fieri, & testimonia in causa matrimoniali ferri debent personaliter, & viva, ac propria voce, & non per litteras, *c.* 2. *h. t. n.* 15. Ex privilegio tamen & longa consuetudine in quibusdam locis attestationes testium in scripta redactæ valent inter personas illustres, & nobiles, ita ut illæ non teneantur personaliter accedere ad Judicem, ad testimonium perhibendum, sed satis est, quod per scripturam sub fide sua sine corporali juramento, deponant, & depositionem propria manu subscriptam, & obsignatam Judici transmittant, *n.* 12. Similiter confessio Sacramentalis non potest fieri per litteras Confessario absenti, *n.* 13. Quær. 3. An puella innubilis, quæ invita contraxit matrimonium cum aliquo, sed postea sponte ab eodem fuit cognita, audiri debeat, si reclamet contra matrimonium? Resp. Puella innubilis, quæ invita contraxit cum aliquo, sed postea nubilis facta, sponte ab eodem cognita fuit, si dicat se nunquam consensisse, idque per testes probare intendat, & probet, non est audienda, quia cum potuit, non reclamavit, c. *Insuper.* 4. *h.* 1. *n.* 14. Matrimonium nullum ob defectum ætatis, vel gravem metum convalidatur per intervenientem spontaneam cohabitationem, post ætatem legitimam, maxime si intercessit copula carnalis sponte habita, *n.* 15.

§. IV. *Quis sit Judex competens causarum matrimonialium?*

Assertio 1. Judex competens in causis matrimonialibus est Episcopus, ex justa tamen causa ex etiam Prælatis inferioribus delegari possunt, vel ex privilegio, aut consuetudine ab iis cognosci, *n.* 16. Ass. 2. Judex secularis non potest causam matrimonii cognoscere, etiamsi non tractetur de valore matrimonii, sed solum de separatione quoad torum, & cohabitationem, & etiamsi causa conjugalis incidat in judicium hæreditariæ successionis. In illis tamen causis, quæ ad dotem, hæreditates, & successiones pertinent etiam secularis est competens Judex. Item in quæstionibus facti, an matrimonium sit de facto contractum, vel clam, vel de punitione adulterii, vel aliorum criminum, quæ sunt contra sanctitatem matrimonii commissa, potest esse Judex secularis. *n.* 17. Triplices sunt causæ matrimoniales: quædam omnino politicæ, seu civiles, ut de dotibus, & de hæreditatibus: quædam simpliciter spirituales, ut de partibus Sacramenti matrimonii, & benedictione Sacramentali: quædam sunt partim civiles, seu seculares, partim spirituales, ut de gradibus cognationis, divortii, & impedimentis, *n.* 18.

SERIES CAPITULORUM.

In antiquit.
c. 1. *n.* 9. *&* 10.
c. 2. *n.* 11. *& seq.*
c. 3. *n.* 2. *& seq.*
c. 4. *n.* 14. *& seq.*
c. 5. *n.* 4. *& seq.*
c. 6. *& ult. num.* 6. *&* 2. *seqq.*

TITULUS XIX.

DE DIVORTIIS.

Agitur hic potissimum de divortio quoad torum, & cohabitationem, nam per mortem naturalem unius conjugis dissolvitur matrimonium etiam quoad vinculum, *n.* 1.

§. I. *An, & qua ratione licitum sit conjugi instituere divortium, ob alterius adulterium?*

Assertio 1. Conjux innocens, sive vir sit, sive mulier, potest dimittere a suo toro, & cohabitatione conjugem adulterum, vel adulteram, ut constat ex *c.* 5. *Matth. n.* 2. Si vero dimittat uxorem propter adulterium ab ea commissum, sine sententia Judicis, ideoque excommunicetur; uxor vero dimissa adhuc cum aliis adulteretur, & tamen petat eum se restitui, dicens se injuste ab eo dimissam, ipsumque ei dedisse occasionem adulterandi, tunc si adulterium mulieris est notorium, non est vir cogendus, ut illam recipiat, nisi constiterit, ipsum virum cum alia adulterium commisisse, c. *Significasti.* 4. *h. t. n.* 3. Si maritus, sine justa causa dimittat uxorem, potest excommunicari, neque potest vir propria auctoritate expellere uxorem, propter adulterium, sine judicio Ecclesiæ, *n.* 4. Quomodo probari possit adulterium uxoris esse notorium? *n. eod.* Conjugi petenti restitutionem obstat exceptio notorii adulterii: quod si uterque conjux adulterium commisit, neuter potest contra alterum excipere de adulterio, *cit. n.* 4. Ass. 2. non tantum ob adulterium conjugis jus divortii competit conjugi innocenti, sed etiam propter alium quemlibet illicitum concubitum consummatum alterius conjugis, qualis est Sodomia activa, vel passiva, & bestialitas completa, non item incompleta, sine seminis effusione: neque pollutio sine copula, multo minus amplexus, & tactus impudici, etiam animo adulterandi habiti, ad divortium sufficiunt, *nu.* 5. Sodomia tamen viri completa cum propria uxore etiam invita, non præbet justam causam perpetui divortii, nisi ad tempus, dum vir a scelere illo desistere non vult: quamvis contrarium quoque sit probabile, *cit. n.* 5. Ass. 3. Matrimonium separatum quoad torum, & cohabitationem, propter adulterium uxoris, redintegratur, si vir postea etiam adulterium committat, ita ut ad uxorem primam redire,

atque

eique cohabitare debeat, *c. Ex litteris 5. h. t.* idemque est de marito respectu uxoris, *n. 6.* Statur confessioni alterius conjugum, quando agitur ad separationem tori: non autem si agatur ad separationem vinculi matrimonialis, tunc enim non tenet confessio contra matrimonium, *n. 7.* Propter crimen adulterii non separatur matrimonium quoad vinculum *cit. n. 7.* Uxor ob adulterii pœna propter sævitiam mariti non excusatur, nec propter paupertatem. Quod si post factam separationem quoad torum, propter adulterium mulieris, vir fornicetur cum alia muliere, debet matrimonium redintegrari, mulierque virum sibi restitui petere potest, *cit. n. 7.*

§. II. *An, & in quibus casibus non liceat divortium instituere propter conjugis adulterium?*

Assertio 1. Septem communiter numerantur, qui tamen ad tria capita revocari possunt. Primum est, quia uterque conjux est ejusdem criminis particeps, sive reus adulterii, tunc enim neutri conjugi permissum est divortium instituere. Secundum est, si adulterium culpa vacet, quia non est formaliter injuriosum alteri conjugi. Tertium, si conjux innocens injuriam adulterii expresse, vel tacite remittat, *n. 8.* Ass. 2. In specie adulterium vacat culpa, ita ut ob illud non possit institui divortium, 1. si uxor probabiliter credens maritum esse mortuum, alii nubat: vel vicissim vir credens uxorem esse mortuam, aliam ducat, *n. 9.* 2. si uxor fuit violenter cognita animo non consentiente *n. 10.* 3. non potest divortium institui, si vir uxorem prostituat, adeoque in adulterium uxoris consentiat, permittendo illud, cum facile posset prohibere. Aliud est, si uxor taceat, sciens delictum viri, non enim censetur consentire, *n. 11.* Quod si justam causam habeat permittendi delictum, ut quia uxorem suspectam habens de adulterio non prohibet, ut deprehensam dimittat; non censetur in id consentire, etsi indirecte occasionem adulterii ei præbeat, *n. 12.* 4. si conjux, sive vir, sive fœmina accedentem ad se adulterum ex ignorantia invincibili putaverit esse suum conjugem, & ab ipso fuit cognita, *n. 13.* 5. si inter gentiles, tempore infidelitatis, libellus repudii fuit datus, & unus conjugum ad aliud matrimonium transeat, *cit. n. 13.* Ass. 3. Si a conjuge innocente expresse, vel tacite remissa sit injuria adulterii alteri, non potest is amplius instituere divortium, ad quod requiritur, ut alter conjux innocens sit conscius adulterii, & ut copula conjugalis sit libere, & sponte habita, *n. 14.* Quando præterea censeatur condonatum adulterium conjugi? *n. 15.* Quamdiu conjux non est moraliter certus de adulterio alterius, non potest eum dimittere; post habitam vero moralem certitudinem adulterii, innocens habet jus se ab adultero separandi quoad torum, propria auctoritate, quoad cohabitationem vero solum per sententiam Judicis, *n. 6.*

§. III. *An, & qua ratione conjuges propter adulterium separati, si postea reconciliati, unus, vel uterque relabatur in adulterium, possit denuo divortium instituere?*

Resp. Si post unius, vel alterius conjugis adulterium sint reconciliati, & postea alteruter conjux in adulterium relabatur, potest alter divortium instituere, *n. 17.* Sed dubitatur hic 1. si post utriusque conjugis fornicationem, reconciliatio mutuo consensu non sit facta, sed unus quidem emendatus sit, alter vero in fornicatione persistat, an tunc conjux emendatus possit divortium instituere? Resp. affirmative si tamen conjux emendatus alterum conjugem de emendatione pariter facienda admonuerit, isque adhuc fornicari pergat, *n. 18.* Dubitatur 2. si postquam sententia divortii est lata, ob adulterium alterius conjugis, innocens quoque in adulterium labatur, an hoc casu prior conjux adulter jus habeat repetendi innocentem? Resp. valde probabile est, conjugem adulterum nullum habere jus repetendi innocentem, qui post divortium adulteratus est, adeoque delicta non compensantur, quamvis Judex ex officio suo eos reconciliare possit, & ad hoc cogere, ob evitandum probabile periculum incontinentiæ, *n. 19.* Dubitatur 3. An conjux conscius adulterii alterius conjugis in conscientia obligetur se ab illo separare, illumque dimittere, & an facta divortio possit, ac debeat revocare, & recipere alterum conjugem? Resp. 1. communiter: ac per se non tenetur innocens conjux dimittere adulterum, etiam persistentem in adulterio publico, *n. 20.* Resp. 2. facto divortio, etiam per sententiam Judicis, potest conjux innocens revocare conjugem adulterum, & cogere ad redeundum, modo neuter conjugum statum mutarit, *n. 21.* Resp. 3. Conjux innocens ordinarie non obligatur ad recipiendum conjugem adulterum, etiamsi is sit emendatus, interdum tamen ex charitate recipiendus erit, *n. 22.* Resp. 4. Vir communiter non tenetur uxorem persistentem in adulterio dimittere; contra vero uxor non tenetur a viro adultero se separare; *cit. n. 22.*

§. IV. *An vir possit dimittere uxorem, sine judicio Ecclesiæ, etiam propter publicum, ac notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis?*

Non potest quis, propria auctoritate, & absque judicio Ecclesiæ, uxorem dimittere, cum qua matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit, etiamsi impedimentum v. g. cognationis sit notorium, *n. 23. & 24.* Conciliantur duo capitula hujus Tituli, quæ sibi invicem adversari videntur *num. 25. & 26.*

§. V. *Utrum, & quando ob adulterium spirituale, sive ob lapsum in hæresim, vel Apostasiam e fide alterius conjugis, liceat Catholico instituere divortium, & an ei reverso ad fidem debeat conciliari, seu ad eum redire?*

Assertio I. Præter adulterium carnale, potest etiam divortium institui, si alter conjugum labatur in hæresim, vel apostasiam e fide, & propter eam separati quoad torum, & cohabitationem, aliud matrimonium inire non possunt, quia conjuges manent, *c. 2. h. t. n. 27.* Qualecunque delictum unus conjugum committat, non potest alter ob hoc petere separationem matrimonii, etiam quoad torum, excepto crimine fornicationis, sive carnalis, sive spiritualis, quæ incidit in hæresim, vel apostasiam a fide, idque propter periculum perversionis conjugis Catholici, *n. 28.* Ass. 2. Si uxor, viro lapso in hæresim, propria auctoritate, ab eo se separavit, ad eum conversum ad fidem redire debet, & compelli. Si vero per judicium Ecclesiæ ab eo fuit separata, non debet compelli, ut ad eum redeat, *c. De illa 6. h. t. n. 29.* Si unus ex conjugibus incidat in fornicationem spiritualem, nempe in infidelitatem, vel hæresim, potest alter, propria auctoritate, ab eo se separare, nec compelli potest per Ecclesiam redire ad conjugem permanentem in infidelitate, vel hæresi, *n. 30.* Hoc interest inter conjugem Catholicum recedentem ab hæretico, sine judicio Ecclesiæ, & recedentem cum auctoritate ejusdem, quod priore casu, teneatur illum reversum ad fidem recipere, non autem posteriore casu, sed possit libere ab eo discedere, *cit. n. 30.* Uxor, quæ propter viri hæresim, propria auctoritate, & sine judicio Ecclesiæ, ab eo discessit, tenetur ad eum redire, si idem ad fidem revertatur, *n. 31.* An ad hoc, ut conjux separatus judicio Ecclesiæ a conjuge hæretico, non teneatur ad hunc redire, requiratur, ut uxor v. g. Catholica judicio Ecclesiæ separata a viro suo ingressa fuerit Religionem, & in ea professa? *cit. n. 31.* Tunc conjux ob hæresim dimitti potest, si pertinax appareat, & pœnitentiam agere renuat, *n. 32.*

§. IV. *An sicut conjugale vinculum non dissolvitur, altero conjuge fidelium in hæresim, vel infidelitatem lapso: ita etiam si unus ex infidelibus conjugibus convertatur ad fidem, dissolvatur vinculum conjugii, & conversus aliud matrimonium contrahere possit?*

Si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem Catholicam, & alter infidelis nullo modo, vel non sine blasphemia Divini nominis, vel ut pertrahat ad peccatum mortale, ac pervertat conjugi fideli cohabitare velit, hic conversus ad secundas nuptias, si voluerit, transire poterit. Si vero alter fidelium conjugum, vel labatur in hæresim, vel transeat ad errorem infidelitatis, is, qui relinquitur, non potest vivente altero conjuge, ad secundas nuptias transire, *c. Quanto 7. h. t. n. 33.* An S. Pontifex Cælestinus III. definiverit matrimonium dissolvi, cum alter conjugum in hæresim labitur, vel ad Gentilium errorem transit? *n. 34.* Tres requiruntur conditiones, ut infidelis conjux ad fidem Christi conversus possit cum alia matrimonium contrahere. 1. Si infidelis omnino renuat cohabitare cum conjuge fideli. 2. quando non vult sine injuria Creatoris cum fideli commorari. 3. Quando ex convictu fidelis cum infideli sequitur periculum inductionis ad peccatum mortale: est autem probabilius his casibus dissolvi matrimonium tum demum, postquam Christianus de facto matrimonium cum alia contraxit, *n. 35.* Si alter fidelium conjugum labatur in hæresim, vel transeat ad errorem Gentilium, quod non possit ad aliud matrimonium transire, post Concil. Trident. *Sess. 24. c. 5. de Sacram. matr.* est de fide, *n. 36.* Explicatur textus Apostoli ex *1. Cor. 7. cit. n. 36.* Matrimonium contractum inter infideles est verum, ac legitimum matrimonium, non tamen ratum, quia non est Sacramentum inter infideles, nec gratiam confert, & quamvis consummatum sit, potest dissolvi per conversionem alterius conjugis ad fidem, cum tamen matrimonium consummatum Christianorum sit indissolubile, *n. 37.* Quod si ambo conjuges infideles convertantur ad fidem, eodem tempore, inter eos matrimonium non dissolvitur: & quid si unus post alium convertatur ad fidem? *cit. n. 37. in fine.*

§. VII. *Proponuntur, & resolvuntur aliæ quæstiones circa matrimonium infidelium conversorum ad fidem Christianam, & divortium inter illos instituendum?*

Pagani, seu infideles conjuncti in gradu prohibito a lege Canonica tantum, conversi ad fidem non separantur. Si infidelis prius plures uxores habebat, post fidem susceptam adhærebit primæ. Et si repudiata uxore, cum secunda contraxit, etiamsi post Baptismum dimittet secundam, & adhærebit primæ repudiatæ, etiamsi repudiata cum alio contraxisset: secus si fornicatio fuisset, *c. Gaudemus 8. h. t. n. 38.* Ass. 1. Pagani, seu infideles conjuncti in secundo, tertio, vel ulteriore gradu lineæ collateralis Jure Canonico tantum prohibito, non debent separari. Si vero sint in gradu lege Divina prohibito conjuncti, debent conversi ad fidem separari. Quod si infideles conversi ad fidem volunt cohabitare, sine contumelia Creatoris, & periculo inductionis ad peccatum, non sunt separandi, sed licite manent conjuncti, qui ante conversionem ad fidem matrimonium contraxerunt, quia per Sacramentum Baptismi non dissol-

vuntur conjugia, sed crimina dimittuntur, *n.* 39. Inter quas personas jure Divino, & naturali est prohibitum matrimonium, etiam inter infideles? *n.* 40. Sacramentum matrimonii late acceptum, prout est signum rei sacræ, existit etiam apud Judæos, & infideles, *cit. n.* 40. An, & quo ratione matrimonium contractum inter infideles, si postea convertantur, ad fidem, post Baptismum, efficiatur Sacramentum, & indissolubile? *n.* 41. Posterioribus temporibus preceptum fuit ab Ecclesia, ne conjux ad fidem conversus permittatur simul habitare cum infideli, ob periculum perversionis, *n.* 42. Ass. 2. Si paganus, seu infidelis prius habuit plures simul uxores, post fidem susceptam adhærebit primæ, quia pluralitas uxorum simul ductarum est etiam jure Divino, & naturali prohibita, quamvis olim ea dispensatione Divina permissum fuerit antiquis Patriarchis plures simul habere uxores, *n.* 43. Verum nunc in nova lege Evangelica hujusmodi dispensatio sublata fuit a Christo *n.* 44. Quæ sit pœna tum viri ducentis, eodem tempore, plures uxores, tum mulieris nubentis simul pluribus viris, sive de Jure Civili, sive Canonico? *n.* 45. Ass. 3. Si paganus, seu infidelis, repudiata uxore sua, conversus ad fidem matrimonium contrahat cum secunda, etiam post Baptismum eam dimittere debet, quam secundo duxit, & adhærebit primæ repudiatæ, etiamsi hæc cum alio matrimonium contraxerit, nisi illa fornicata fuisset, *n.* 46. *&* 2. *seqq.* Post legem Evangelicam nec Judæis, nec aliis infidelibus permissum est repudium legitimæ uxoris, quia Christus illud reprobavit, & matrimonium ad statum legis naturalis reduxit, in quo matrimonium erat indissolubile, *n.* 49.

§. VIII. *An Ecclesia dispensare possit, ut infideles conversi ad fidem contrahere possint matrimonium cum relicta uxore fratris sui defuncti?*

Non potest frater ducere uxorem relictam fratris sui defuncti, licet dispensetur cum noviter conversis, ut remaneant in matrimonio, quod in infidelitate contraxerunt, more Mosaico, ut suscitent semen fratris sui: licet deinceps tales, post fidem Christianam susceptam, matrimonialiter copulari non debeant, *c. ult. h. t. n.* 50. *&* 51. Infidelis, qui cum uxore contraxit, & consummavit matrimonium, tempore infidelitatis, non potest post Baptismum, contrahere cum consanguinea illius usque ad quartum gradum, *cit. c. ult. h. t. n.* 52. Quis sit verus sensus hujus *c. ult. n.* 53. Id quod supra dictum est, extenditur, ut etiam locum habeat, si tempore infidelitatis initum sit matrimonium, etsi non consummatum, *n.* 54.

§. IX. *Quæ sit pœna mulieris insidiantis vitæ mariti sui, si inde homicidium sit secutum?*

Homicidium necessarium, v. g. ad defensionem suæ vitæ factum, non privat spe conjugii futuri, sed machinatio mulieris in mortem viri sui privat, ut si mulier misit aliquos, ut suum maritum interficerent, & maritus invasus aliquem occidit, maritus non privatur spe conjugii, quia post mortem uxoris suæ possit aliam ducere: mulier vero privatur, ut post mortem viri sui, non possit alii nubere, *c. 1. h. t. n.* 55. Idque declaratur *n.* 56. *&* 57.

§. X. *An propter alias præterea causas, divortium inter conjuges possit institui?*

Assertio 1. Generatim loquendo, ob grave periculum animæ, seu salutis spiritualis conjugis, licitum est se ab eo per divortium separare, quamdiu tale periculum durat, ut si unus conjux nitatur alterum ad gravia peccata pertrahere, *n.* 58. Secluso periculo inductionis ad peccatum, ob nullum aliud crimen quamvis grave, præter fornicationem carnalem, & spiritualem, licitum est inter conjuges divortium instituere, *n.* 59. Ass. 2. Ob grave etiam periculum vitæ, & salutis corporalis imminens alteri conjugi ex cohabitatione, licitum est conjugi metum passo discedere, donec periculum cesset, & sufficiens cautio ipsi præstetur de malo deinceps non inferendo, *n.* 60. In specie autem justa causa divortii est 1. Si vir sit leno, eamque incitet ad adulterium, vel sodomiam, vel ad furta. 2. Sævitia mariti, ob quam juste metuit uxor mortem, vel mutilationem: vel si ei gravia verbera uxori infligat. 3. Graves, & frequentes discordiæ inter maritum & uxorem. 4. Si alter conjux sit omnino furiosus, ita ut sine vitæ, aut alio gravi periculo, cum ipso habitari non possit. 5. Lepræ, vel alius gravis morbus contagiosus, *n.* 61. Qualis cautio præstanda sit ob sævitiam viri? *n.* 62. & an propria auctoritate divortium inter eos fieri possit? *n. eod.* Apud quem conjugem, facto divortio, patrem, vel matrem, liberi educari, & ali debeant? *n.* 63.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 55. *&* 2. *seq.*	*c.* 6. *n.* 29. *&* 3. *seqq.*
c. 2. *n.* 27. *& seq.*	*c.* 7. *n.* 33. *&* 4. *seqq.*
c. 3. *n.* 23. *&* 3. *seqq.*	*c.* 8. *n.* 38. *& aliquot seqq.*
c. 4. *n.* 3. *&* 2. *seqq.*	*c.* 9. *& ult. n.* 50. *&* 4. *seqq.*
c. 5. *n.* 6. *& seq.*	

T I T U L U S XX.

DE DONATIONIBUS INTER VIRUM, ET UXOREM, ET DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA.

§. I. *An, & qualis donatio inter conjuges sit invalida, & in quibus casibus sit valida, & licita, vel prohibita?*

Duplex est donatio inter conjuges, quædam simplex, quæ fit ex mera donantis liberalitate, quædam ob causam, qualis est donatio, ante sive propter nuptias, quæ fit a marito uxori propter matrimonium in compensationem dotis, *n.* 1. Donatio simplex, quæ fit solius liberalitatis causa, inter virum, & uxorem, constante matrimonio invalida est, *n.* 2. Idque extenditur 1. quod non valeat etiam inter sponsum, & sponsam de præsenti, ante matrimonium consummatum. 2. est invalida, etiamsi donatio facta sit ante contractum matrimonium, sed ejus effectus differatur in tempus contracti matrimonii. 3. Non valet donatio inter conjuges, etiam per intermediam personam. 4. Valent tamen alii contractus inter conjuges, ut venditio, permutatio &c. 5. Legatum inter virum & uxorem valet. *n.* 3. Donatio inter conjuges, durante matrimonio facta, ex qua alter locupletior, alter vero fit pauperior, non valet, nisi obitu donatoris confirmetur, & penitus evanescit, si a donatore expresse, vel tacite revocetur, vel si is, qui donatum accepit, prius decedat, *c.* 8. & *ult. in princ. h. t. n.* 4. Ergo a contrario sensu, si donator fiat locupletior, & accipiens pauperior, valet talis donatio, *n.* 5. Donatio facta inter conjuges, durante matrimonio, in tribus casibus omnino revocatur, ita ut non confirmetur morte donantis. Primus casus est, si donatio fuit per donatorem tacite revocata, censetur autem tripliciter tacite revocata: secundus casus est, si expresse revocetur donatio inter conjuges: tertius casus est, si prius moriatur donatarius, *l. Cum hic status*, 32. §. *Si divortium*, & §. *Si maritus*, & §. *Ait oratio ff. de donat. inter vir. & uxor. n.* 6. Addunt communiter DD. quartum casum, in quo tacite revocatur donatio inter conjuges; nam si res donata non fuit tradita donatario, morte donatoris non confirmatur donatio, *n.* 7. Sicut autem dos, soluto matrimonio, ad mulierem: sic & donatio propter nuptias redit ad virum, nisi de consuetudine aliud obtineat: vel ex pacto inter virum, & uxorem de lucranda dote, vel donatione propter nuptias, quod æquale tamen sit ex utraque parte, hinc inde contrarium sit inductum, *c.* 8. *& ult.* §. *Sane h. t. n.* 8. Et hinc de jure communi, soluto matrimonio, dos revertitur ad mulierem, vel ad ejus hæredes, & donatio propter nuptias ad maritum, vel ejus hæredes *n.* 9. Quando soluto matrimonio, dos redit ad uxorem, & quando non, sed vel ad extraneum, vel ad patrem, qui dedit dotem pro filia? *n.* 10. Post matrimonium contractum, debet esse æqualitas dotis, & donationis propter nuptias, non solum in quantitate, sed etiam in lucris ex pacto provenientibus, *cit. c. ult.* §. *Sane h. t. n.* 11. ubi id declaratur. Hodie in multis locis per consuetudinem sublata est donatio propter nuptias, *cit. n.* 11. Plures sunt casus jure expressi, in quibus valida est donatio inter virum, & uxorem, qui enumerantur *n.* 12.

§. II. *Quænam præterea donationes inter conjuges valeant, vel non?*

Quær. 1. Utrum donatio remuneratoria inter conjuges valeat? Resp. esse validam, *n.* 13. Quær. 2. Utrum donatio mortis causa facta inter conjuges, sit valida? Resp. affirmative, quamvis per hujusmodi donationem non transferatur dominium rei donatæ, donec mors donantis sequatur, *n.* 14. Quær. 3. Utrum donatio facta inter conjuges non legitimos, sed putativos tantum, valeat? Resp. 1. Si utrique conjugi constet matrimonium esse nullum, tunc rem donatam fiscus sibi vindicare potest, *n.* 15. 2. quando solus conjux donans sciret matrimonium esse nullum, & ignoranti conjugi aliquid legavit, valet legatum, illudque uxor sibi acquirit, *cit. n.* 15. Idem dicendum in acquisitis a conjuge ignaro nullitatis matrimonii per donationem, vel alium contractum inter vivos, ut si conjux conscius nullitatis matrimonii donavit aliquid ignoranti, donatio illa acquiritur conjugi bona fide ignoranti: secus est, si uterque conjux in mala fide sit constitutus, tunc enim fisco applicanda est donatio, *n. eod.* 3. quando conjux donatarius conscius est nullitatis matrimonii, sed donator in bona fide est constitutus, tunc donatio non valet, sed res donata ipsi donanti, vel eo mortuo, hæredibus ejus restitui debet, *n.* 16. 4. Quando uterque conjux est ignarus nullitatis matrimonii, & bona fide putat, illud valere, tunc donatio inter eos facta est invalida, *n.* 17.

§. III. *Quibus modis donatio invalida inter conjuges confirmetur?*

Assertio I. Tribus modis confirmatur. 1. per juramentum adjectum, ita ut donatio ab uno conjuge alteri facta, accedente juramento fiat irrevocabilis, & eo ipso valida, *n.* 18. Ass. 2. Alter modus, quo confirmatur donatio alioquin irrita inter conjuges est per mortem naturalem donantis, *cit. c. ult. h. t. n.* 19. Ut talis donatio morte confirmetur, quatuor conditiones requiruntur expressæ *cit. n.* 19. Ass. 3. Donatio inter conjuges invalida confirmatur

etiam

etiam morte civili donantis, ut si donans in exilium mittatur, & civitatem perdat, *n.* 20. An donatio invalide inter conjuges confirmetur per Professionem Religiosam conjugis donantis, *cit. n.* 20.

§. IV. *Quenam praterea statuta sunt circa donationem propter nuptias in hoc Titulo?*

Donata a marito propter nuptias uxori, cum pacto, ut maneant penes uxorem, si contingat eos per divortium separari, sed postea reperiatur matrimonium esse nullum propter impedimentum dirimens consanguinitatis, & donata e marito faciant difficiliorem separationem, ac dissolutionem talis matrimonii, tunc a viro donata ipsi sunt restituenda, quia non sunt dos, nec donatio propter nuptias, cum matrimonium sit nullum, *c. Etsi.* 5. *h. t. n.* 21. Idque declaratur *nu.* 22. Cur Papa in hoc cap. sub pœna excommunicationis præcepit, ut castra ille restituerentur Regi Legionensi, qui illa dedit in dotem filiæ Regis Castellæ, *n.* 23. Si usufructuarius concedat partem terræ uxori in dotem, mortuo marito, uxor non potest amplius illam habere, nisi consentiat dominus terræ, quia non transfert in eam plus juris, quam ipsa habebat: & ob hanc causam si terra fuit data in feudum, vel hæreditatem alicui hæredi, quem habebat ex legitima uxore, & ipse concedit partem terræ in dotem uxori, & moritur sine hærede, uxor non potest amplius habere partem terræ, ut habetur in Summa, *c. Nuper h. t.* 6. idque declaratur *num.* 25.

§. V. *De restitutione dotis.*

Quær. 1. Quando dos restitui debeat? Resp. si matrimonium ex licita causa separetur, dos est restituenda uxori, *c.* 1. *h. t. nu.* 6. Ubi tamen distinguendum est, nam vel culpa mariti matrimonium judicio Ecclesiæ fuit separatum, quoad torum, & cohabitationem; & tunc dos restituenda est uxori, juxta *c.* 1. *h. t.* Vel culpa uxoris, propter adulterium ab ipsa commissum, & tunc dos ei restitui non debet: si vero neutrius conjugis culpa divortium est factum, & ad tempus tantum, non debet etiam uxori dos restitui: si vero perpetuum divortium sit factum ex pacto inter conjuges inito, quilibet eorum debet alteri restituere, quod ab eo accepit, *cit. n.* 26. Si maritus non sit verus, sed putativus tantum, debet dos integre restitui uxori a viro, *nu.* 27. Si matrimonium dissolutum sit propter consanguinitatem, vel aliud impedimentum Canonicum dirimens, quod ignorabatur subesse, tum dos integre restitui debet uxori, cum inter eos non constiterit verum matrimonium: quamvis alias verus maritus non condemnetur ad restituendam dotem uxori, nisi quatenus commode facere potest, *cit. n.* 27. Si per errorem, & ignoranter matrimonium invalidum ob impedimentum dirimens sit contractum, tunc non solum restitui debet dos integra uxori, sed etiam quicquid unus conjux ab altero habuit. Si vero scienter contraxerunt matrimonium invalidum, dos non restituitur uxori, sed fisco acquiritur, & restitui debet, quicquid unus ab altero habuit, nisi per errorem, vel minorem ætatem excusentur, *cit. nu.* 27. Non tantum tota dos, sed etiam fructus dotis restitui debent, illi scilicet, qui ante matrimonium obvenerunt, *cit. num.* 27. Quær. 2. An præter dotem, restitui debeant uxori etiam alia ejus bona? Resp. dissoluto matrimonio per divortium, ultra dotem, omnia bona, seu lucra, quæ constante matrimonio communiter acquisita sunt utrique conjugi, æqualiter inter eos sunt dividenda, & ad hoc conjux id recusans per censuram Ecclesiasticam compelli debet, *c.* 2. *h. t. n.* 28. Inter conjuges non contrahitur proprie dicta societas, sed præcipitur divisio bonorum inter eos fieri, *n.* 29. Post mortem mariti, dos redit ad uxorem, illaque eam recuperet, nisi aliud obsistat, *n.* 30. Secundum consuetudinem, vel statuta quorumdam locorum, non solum lucra, seu bona, constante matrimonio, inter veros conjuges acquisita, sed etiam inter putativos, qui bona fide contraxerunt, fiunt communia utrique conjugi, & soluto matrimonio æqualiter sunt dividenda, *cit. n.* 30. Alioquin vero de jure communi sola dos est uxori restituenda, *cit. num.* 30. Quær. 3. An judex, qui cognovit de matrimonio, possit etiam, ac debeat de dote cognoscere? Resp. si Judex Ecclesiasticus ferat sententiam divortii, ob impedimentum dirimens, de matrimonio, debet etiam ferre sententiam de dote restituenda, secundum Jus Canonicum, quia qui cognoscit de principali, debet etiam cognoscere de accessorio, & incidenti, *c.* 3. *h. t. nu.* 31. & 32. Causa dotis est adeo conjuncta matrimonio, ut sine eo dos consistere non possit, *n.* 33. Coram quo judice, sæculari, an Ecclesiastico agi possit causa dotis, si mulier, constante matrimonio, eam petat, quia forte maritus dissipat bona sua, & vergit ad inopiam? *n.* 34.

§. VI. *De amissione dotis propter adulterium uxoris?*

paraphernalia uxoris, sed quod mulier adultera dotem perdet, vel ejus pretium, seu æstimationem, ut quia dos data est in iis rebus, quæ numero, pondere, vel mensura constant, ita ut per dotem intelligi debeat res ipsa dotalis, per dotalitium ipsius pretium, sive æstimatio, *cit. n.* 37. Etiam dicitur 3. quod mulier propter adulterium perdat dotem, aqua viro acquiratur, non solum si sit vera uxor, sed etiam etsi putativa tantum propter impedimentum dirimens matrimonii, *cit. n.* 37. Quando vir post commissum ab uxore adulterium, sciens tacet, & conjugi cohabitavit, & reconciliatus fuit, tunc censetur actionem ad petendum divortium, & privationem dotis tacite remisisse. Et e converso, si maritus commisit adulterium, uxor quoque recuperat dotem, & lucratur donationem propter nuptias. Item si maritus consensit in adulterium uxoris, vel illam prostituit, tunc non lucratur dotem, & si conventus ab uxore excipiat de adulterio, ipsa replicabit de lenocinio, *cit. n.* 38. Si maritus, & uxor habeant liberos ex eodem, vel alio matrimonio, tunc maritus non lucratur dotem, nec uxor donationem propter nuptias, sed hæc reservantur liberis adulteræ post mortem uxoris. Propter adulterium uxor amittit dotem, non ipso jure, sed per sententiam Judicis. Denique uxor amittit dotem propter adulterium, si propria voluntate, & ex solo metu propter commissum adulterium ab ejus domo recessit: secus, si vir eam ejecit e domo non propter adulterium, quia tunc dotem non amittit, & sic corrigi, & legi debet, quod dicitur *tit.* 20. §. 6. *num.* 39. *in fine.*

§. VII. *An viro, qui ad inopiam vergit, petenti dotem ea tradenda sit sub cautione?*

Si maritus petat dotem uxoris, & ille contra eum excipiat, quod sit pauper, & quod non possit sufficientem cautionem dare, tunc debet dare illam, quam potest, vel committere dotem alicui honesto mercatori, ut ex parte lucri honesti possit onera matrimonii sustinere, ne occasione dotis detentæ, si separati maneant, adulterium committant, *c. Per vestras.* 7. *h. t. n.* 40. idque declaratur *n.* 41. Si maritus vergat ad inopiam, etiamsi sine culpa sua, potest uxor petere dotem, idemque est, si maritus incipiat dissipare bona sua, iisque male uti. Item potest tunc uxor agere contra maritum ad donationem propter nuptias a marito ei factam, *nu.* 42. Non debet dos tradi viro ad inopiam vergenti, nisi idoneam cautionem præstet de dotis securitate, per fidejussores, aut pignora, vel saltem talem, qualem potest, *cit. num.* 42. Si maritus sufficientem cautionem præstare non possit, tunc conceditur, ut dos apud mercatorem aliquem deponatur, a quo maritus tantum lucri honesti accipiat, quantum ad sustinenda onera matrimonii sit necessarium, & quo pacto fieri debeat, ac licite possit talis depositio dotis? *n.* 43. Est autem in arbitrio Judicis, ut vel maritus sub cautione, quam præstare potest, reddat dotem uxori eam repetenti, vel ut dos deponatur apud mercatorem, *cit. c. Per vestras. h. t. nu. eod. in fine.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 26. *& seq.* — *c.* 6. *n.* 24. *& seq.*
c. 2. *n.* 28. *& 2. seqq.* — *c.* 7. *n.* 40. *& 3. seqq.*
c. 3. *n.* 31. *& seqq.* — *c.* 8. *& ult. in princ. n.* 4. *& 4. seqq.* §. *Sane nu.* 8. *& 3. seqq.*
c. 4. *n.* 35. *& 4. seqq.*
c. 5. *n.* 21. *& 2. seqq.*

TITULUS XXI.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

Post primas nuptias, possunt eæ reiterari sine certo, ac definito numero *n.* 1.

§. I. *An conjux dubius de morte alterius conjugis possit transire ad secundas nuptias?*

Nullus præsumat ad secundas nuptias transire, nisi prius constet de morte uxoris, vel alterius conjugis. Quod si quis adhuc dubius de morte illius aliam duxit, debet reddere debitum, sed non potest petere: & si deinde constet priorem conjugem adhuc vivere, debet, relicta secunda, ad priorem conjugem reverti, *c.* 1. *h. t. n.* 2. Captivus apud hostes potest contrahere matrimonium, etiamsi sit servus, *num.* 3. Ob solam absentiam conjugis, quantumvis diuturnam, non dissolvitur matrimonium, nisi constet de morte conjugis absentis, nec potest conjux ad aliud matrimonium transire, nisi habita certitudine de morte alterius conjugis, *cit. n.* 3. Cur si conjux dubius de morte prioris conjugis, de facto aliud matrimonium contraxit, non possit petere debitum, teneatur tamen reddere debitum ei, qui bona fide contraxit? *cit. n.* 3. Quod si uterque mala fide contra-

§. II. *An si mulier, post mortem viri, transeat ad secundas nuptias, intra annum luctus, incurrat infamiam, vel alias pœnas juris?*

Etsi mulier, quæ nubit alteri, infra annum luctus, secundum leges Civiles incurrit infamiam, non tamen secundum Apostolum, & Jus Canonicum, *c. 4. & 5. h. t.* cui hac in re standum est, *num. 5. & 6.* Quær. 1. Quæ sint pœnæ Jure Civili statutæ in fœminas viduas transeuntes ad alias nuptias intra annum luctus? Resp. Plures sunt, quæ enumerantur, *num 7.* Quær. 2. An prædictæ pœnæ statutæ in fœminas secundo nubentes, intra annum luctus, sint correctæ per Jus Canonicum? Resp. affirmative, *n. 8.* Quær. 3. Quæ sint pœnæ Jure Civili decretæ in favorem filiorum prioris matrimonii, si vidua transeat ad secundas nuptias? Resp. Hæ enumerantur *num. 9.* Quær. 4. An pœnæ in favorem filiorum prioris matrimonii Jure Civili statutæ in viduas secundo nubentes, post annum luctus, sint correctæ per Jus Canonicum? Resp. non esse correctas, quippe quæ in favorem filiorum sunt statutæ, adeoque servandas esse in utroque foro, *n. 10.*

§. III. *An secundæ nuptiæ sint benedicendæ, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens?*

Benedictiones nuptiarum recte ab Ecclesia edhibentur, & quænam circa illas steterit Concil. Trid. *Sess. 24. c. 1. de reform. matr. n. 11.* Est præceptum recipiendi has benedictiones nuptiales, non tantum consilium, *tit. num. 11.* Quær. nunc, an secundis nuptiis sit impertienda benedictio, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens? Resp. secundæ nuptiæ non sunt benedicendæ, & Presbyter, qui benedicit secundas nuptias, debet suspendi ab officio, & beneficio, & Romam mitti pro absolutione, *c. 1. & c. 3. h. t. n. 12.* Si uterque, vel alter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, non debet in secundis benedictio impertiri: secus autem, si neuter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, *num. 13.* Verius est, quod secundæ nuptiæ non sint benedicendæ, etiamsi unus tantum conjugum fuerit benedictus in primis nuptiis, *c. Vir autem. 3. h. t. num. 14.* Quæ sit vera ratio, ob quam prohibetur benedictio conjugum in secundis nuptiis? *n. 15.* Pœna, quam incurrit Sacerdos impertiens benedictionem secundis nuptiis, est suspensio ab officio, & beneficio, non tamen ipso jure lata, sed a Judice ferenda, eaque vel ordinaria, vel potius arbitraria, arbitrio Superioris commisse pro loci consuetudine, & qualitate delicti, *num. 16.* An & quando spectata consuetudine, liceat benedicere secundas nuptias? *num. 17.* An ut consuetudo circa benedictionem secundarum nuptiarum valeat, requiratur, ut ea sit inducta sciente, vel approbante S. Pontifice? *n. 18.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.	*c. 3. n. 12. & 3. segg.*
c. 1. n. 12. 13. & 16.	*c. 4. n. 5. & 3. segg.*
c. 2. n. 2. & 2. segg.	*c. 5. & ult. n. 6. & seq.*

INDEX ALPHABETICUS QUÆSTIONUM, QUÆ IN HOC QUARTO LIBRO DECRETALIUM CONTINETUR.

Numerus prior indicat Titulum; posterior Tituli contextum.

A.

ACCUSARE matrimonium quinam possint? 18. 1. Quinam prohibeantur? 1. 4. & 2. seqq.
Accusari an possit matrimonium, & sponsalia, quæ nondum? 2. 28. & seqq.
Accusatio, vel testimonium in causa matrimoniali an fieri possit per litteras, seu scripturam, absente accusatore, vel testibus? 18. 11. & seqq.
Accusator, & testis an idem esse possit in causa matrimoniali, cum quæritur de consanguinitate conjugum? 18. 3. Quomodo in causa matrimonii different? 18. 8.
Adoptio quid sit? 12. 1. Quotuplex? 12. 2. Inter adoptantem, vel adoptatum, & hujus descendentes quomodo contrahi possit matrimonium, vel non possit? 12. 9.
Adulteram an vir repudiare possit, si & ipse sit adulter? 16. 2.
Adulterium an dirimat matrimonium subsequens? 7. 1. & 3. Num per se solum sufficiet ad dirimendum subsequens matrimonium? tit. 7. n. 3. 4. 6. 13. & 2. seq.
Adulterium an committat, qui a principio bona fide matrimonium contrahens, postea tamen certior factus de vita prioris conjugis, secundam uxorem non statim dimittit? 21. 4. Num concumbens cum alieno sponso, vel sponsa? 1. 5.
Adulterium uxoris esse notorium quomodo probari possit? 19. 4. Num propter illud vir possit auctoritate propria expellere uxorem, sine judicio Ecclesiæ? 19. 4.
Adulterii conscius conjux alterius conjugis num in conscientia obligetur se ab illo separare? 19. 20. & 22.
Adulterii notorii exceptio, num obstet conjugi petenti restitutionem, & quid si uterque conjux adulterium commisit? 19. 4.
Adulterii pœnam num incurrat uxor propter sævitiam viri, vel paupertatem? 19. 7.
Affinitas quid sit? 14. 21. Quid ad illam contrahendam requiratur? 14. 22. Inter quas personas contrahatur? tit. 14. n. 24. 25. & 28. Num contrahatur ex copula sodomitica habita in vase præpostero? Num ex quacunque pollutione? Num ex copula habita cum dormiente, ignorante, coacta, ebria, insana? Num ex matrimonio rato, & non consummato? 14. 23. Quo jure dirimat matrimonium? 14. 32. & 34. Spectato jure naturæ, an oriatur ex fornicaria copula? 14. 33.
Affinitas orta ex copula licita, & illicita fornicatione cum consanguineis alterius conjugis ad quem gradum extendatur, attento Jure antiquo Canonico, & novo Concilii Trident. 13. 21. & 29. Quid nomine fornicationis prædictum Concilium intellexerit? 13. 22. Num impediat matrimonium jure naturæ, vel Divino in omnibus gradibus in Levitico c. 18. interdictis, & an Pontifex in nullo eorum dispensare possit? 14. 18.
Affinitas dirimens matrimonium contractum num probetur per confessionem utriusque conjugis? 13. 55. & 3. seqq.
Affinitas superveniens num dissolvat matrimonium, vel sponsalia de futuro? 13. 8. & 5. seqq. Num saltem impediat petitionem debiti? 13. 14.
Affinitatis genera quot olim erant, & num hodie sublata?

C.

CAPTIVUS apud hostes an possit contrahere matrimonium? 21. 3.
Causa contractui matrimonii apposita quid sit? 5. 1. Num suspendat, vel vitiet matrimonium? 5. 29.
Causæ matrimoniales quotuplices sint? tit. 18. n. 18. Num per quoslibet Judices tractandæ, vel Ecclesiasticos tantum, & quales? 14. 30.
Certitudo qualis sit necessaria de morte prioris conjugis, ut possit superstes conjux ad alias nuptias transire? 1. 31. Num requiratur moralis? 1. 132. Num si talis adsit, ab Ordinario sit petenda licentia ineundi aliud matrimonium? 1. 136. Quid si leves tantum adsint conjecturæ? 1. 133. Num sufficiat verisimilis præsumptio? 1. 133.
Clericus in Sacris constitutus, si ducat uxorem, an fiat irregularis? 6. 2.
Cogens ad matrimonium contrahendum an resilire possit a matrimonio gravi metu contracto, invito eo, qui metum passus est, & antequam hic consensum pristinum ratificet? 1. 125.
Cognatio legalis quid sit, & quotuplex? 12. 3. Ex qua adoptione oriatur? 12. 4.
Cognationis legalis an omnes tres species impediant, ac dirimant matrimonium, & inter quas personas, & cur? 12. 5. & 3. seqq.
Cognatio spiritualis quid sit? 11. 1. Ex quo jure ortum habeat, & ex quibus Sacramentis oriatur? 11. n. 2. & 20. Quotuplex sit? 11. 3. Inter quas personas contrahatur, attento jure antiquo Decretalium; 11. n. 13. & 15. usque ad 21. Quid jure novo Concilii Trident. 11. 31. & seq. Parentum nomine quinam hic intelligantur? 11. 32. Num oriatur inter parentes in necessitate proprios filios baptizantes, aut suscipientes in Baptismo, vel confirmatione? 11. 7. Num inter patrem tenentem proprium filium illegitimum, & inter concubinam? 11. 8. Num contrahatur a suscipiente prolem in necessitate impediens matrimonium, vel ejus usum? 11. 38. Num si Christianus in extrema necessitate baptizet aliquem, dirimat matrimonium subsequens cum baptizato, ejusque parentibus? 11. 39. Num per Catechismum præcedentem Baptismum, contrahatur impediens, ac dirimens matrimonium? 11. 22. & seq. Num impediat exactionem, & redditionem, debiti conjugalis? 11. 24. An hoc impedimentum sit sublatum per Concil. Trid. 11. 25. Ad contrahendam cognationem spiritualem quænam requirantur conditiones? 11. 35. & 2. seqq. Ut contrahatur inter baptizatum, & uxorem suscipientis, quid requiratur? 11. 21.
Cognationis spiritualis contrahendæ an capax sit hæreticus? 11. 40.
Cohabitare an teneantur conjuges? 1. 173.
Cohabitare cum leprosa conjuge an assidue teneatur alter conjux? 8. 10.
Conditio contractui matrimonii adjecta quid sit? 5. 1. Quotuplex? 5. 2. Num illum vitiet, vel suspendat? 5. 3. & 4. Quid si sit de futuro necessaria? 5. 11. Quid si repugnans substantiæ, & bonis matrimonii, aut impossibilis, vel turpis? 5. 12. & 2. seqq. Quid si conditio turpis,

Conjux ad fidem conversus num simul cum infideli habitare permittatur? 19. 42. Dubius de morte alterius conjugis num possit transire ad secundas nuptias? 21. n. 2. & *seqq.* Quid si de facto matrimonium contraxit, num debitum petere, vel reddere valeat? 21. 2. Num teneatur redire ad priorem conjugem, si post contractum secundum matrimonium cognoscat priorem conjugem adhuc vivere? 1. 136. An ad hoc ut conjux separatus judicio Ecclesiæ a conjuge hæretico non teneatur ad hunc redire, requiratur, ut uxor Catholica ingressa fuerit Religionem, & in ea professa? 19. 31.

Conjuges proprium filium de sacro fonte suscipientes num separandi sint? 11. 6.

Consanguinei quotuplices sint? 14. 2.

Consanguinei conjugis, cum quibus alter conjux incestum commisit, num prohibeantur post mortem alterius conjugis inire aliud matrimonium, & quid ad hoc requiratur? 13. 3.

Consanguinitas quid sit? 14. 1. An, & quo jure dirimat matrimonium? 14. 8. & 4. *seqq.* An DEUS in primo gradu lineæ rectæ dispensare possit? 14. 8. Quo gradu jure antiquo Ecclesiastico dirimeret matrimonium, & quo gradu nunc dirimat? 14. 13. & 4. *seqq.* Cur Ecclesia restrinxerit prohibitionem graduum consanguinitatis, & affinitatis? 14. 16. Num in gradibus a Levitico c. 18. interdictis matrimonium impediat jure naturæ, vel Divino, & an Pontifex in nullo eorum dispensare queat? 14. 18.

Consanguinitatis linea quid sit, & quotuplex? 14. 3.

Consanguinitatis gradus quid sit? 14. 3. Ad computandos gradus quot, & quæ regulæ assignentur? 14. 4. & 2. *seqq.* Quænam computatio graduum procedat secundum Jus Canonicum, quænam secundum Jus Civile, & servanda sit? 14. 7.

Consensus in carnalem copulam an sit de essentia matrimonii? 1. 69. Num liber ab omni vi, & coactione? 1. 109. Solus internus num sufficiat ad contrahenda sponsalia, vel matrimonium? 1. 13. Num necessario exterius exprimendus, & ab utroque conjuge simul præstandus? 1. 82. Si desit, num aliqua sponsalium aut matrimonii oriatur obligatio? 85. Quando consensus alterius conjugis fuit fictus, vel gravi metu extortus, num sufficiat, si hic solum postea consensum in matrimonium renovet? 1. 83. Implicitus & interpretativus consensus in ipsa susceptione Baptismi inclusus an sufficiat ad matrimonium de novo contrahendum? 1. 71. Num consensus parentum sit necessarius ad valorem matrimonii? 1. 90.

Consuetudo an possit inducere, ut contrahatur matrimonium inter gradus prohibitos? 14. 16. Num abrogare impedimenta matrimonii, & nova constituere? 1. 152. Etiam non approbata a S. Pontifice? 12. 10. & *seq.* Num legitime præscripta valeat, ut proles sequatur quoad libertatem, & servitutem non matris, sed patris conditionem? 9. 14. & *seq.* Si præjudicet matrimonio, num possit esse legitime præscripta? 89. Num ut valeat circa benedictionem secundarum nuptiarum, requiratur, ut sit inducta sciente, vel approbante S. Pontifice 21. 18. Num sola faciat licita conjugia inter Catholicos, & hæreticos? 1. 166. Num possit valere & disponere circa accidentalia, seu accessoria matrimonii, in loco, in quo contrahitur matrimonium? 1. 89.

Contractus an sit initus sub modo, seu conditione proprie dicta, an vero solum sub modo, seu conditione non suspensiva, unde cognosci possit. 5. 32. Ex gravi metu initus an ipso jure sit irritus? 1. 99.

Copula carnalis subsecuta cum posteriore sponsa an dissolvat priora sponsalia? 1. 57. Num ratificet matrimonium gravi metu contractum? 1. 123. & *seqq.*

Cultus disparitas an & qua ratione dirimat matrimonium? 1. 164.

D

Debitum conjugale reddere, vel petere, an licitum sit? 1. 178. Num sub præcepto? 1. 179. Quomodo reddatur illicitum ratione dubii de valore matrimonii? 1. 180. & 2. *seqq.*

Demonstratio contractui matrimonii apponi solita quid sit? 5. 4. Utrum aliqua demonstratio suspendat, vel vitiet matrimonium? 5. 29.

Denunciationes quid sint? 3. 26. Num præcedere debeant matrimonium? 3. 25. Num sint de essentia matrimonii, vel saltem de præcepto? 3. 27. Ubi, quomodo, & quando fieri debeant? 3. 28. Quis valeat dispensare, ut illæ omittantur, & ob quas causas? 3. 29. Quid si sint prætermissæ ante nuptias, an post has ante consummationem matrimonii sint faciendæ? 3. 30.

Denunciare impedimentum an debeat, qui id scit, & quando non? 3. 31. An teneatur sciens matrimonium esse contractum a filiis duorum compatrum, per quorum alterum devatum est ad compaternitatem? 11. 12.

Desponsatio quid sit? 3. 1.

Differentia inter Græcos, & Latinos in SS. Ordinibus constitutos quoad ineundum matrimonium quænam sit? 6. 12.

Dispensatio a Papa obtenta super matrimonio inter consanguineos in gradu prohibito contracto num valeat, si in ea causa falsa sit expressa? 14. 50. & 2. *seqq.* Dispensandi causæ in matrimonio contracto in gradu prohibito quot sint? 14. 59. Quando sit invalida, & subreptitia ob tacitam veritatem, vel falsitatem expressa? 1. 172. In dispensatione aliquibus concessa an attendendus, vel exprimendus sit gradus remotior, vel propinquior? 14. 52. *usque ad* 56.

Dispensare an possit Papa in matrimonio rato? 1. 142. & 2. *seqq.* Num ut licite possit, vel etiam valide, requiratur justa causa? 1. 145. Num dispensare valeat in matrimonio sive rato, sive etiam consummato infidelium non baptizatorum? Num etiam in matrimonio infidelium consummato, cum ambo baptizantur? 1. 146. Num in impedimentis matrimonii? 168. & *seq.* Quæ causa requiratur? 1. 169. An etiam possit Episcopus? 1. 170. Quæ sint causæ justæ dispensandi in impedimentis matrimonii dirimentibus? 1. 171. Dispensare in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis quousque possit S. Pontifex? 14. 40. & 2. *seqq.*

Divortium quotupliciter fiat? 19. 1. Illud instituere an & qua ratione licitum sit conjugi ob adulterium alterius? 19. n. 2. & *seq.* Quibus casibus non liceat instituere propter conjugis adulterium? 18. 8. *usque ad* n. 17. Num ob grave periculum animæ, vel corporis, & num propria auctoritate, ac quamdiu? 19. 58. & 4. *seqq.* Num alter conjux possit divortium instituere, si post unius adulterium sint reconciliati, & postea alteruter in adulterium relabatur? 19. 17. Num si alter labatur in hæresim, vel apostasiam a fide, & propter eam separati quoad torum & cohabitationem, an possint aliud inire matrimonium? 19. 27. & 32. Quid si post utriusque conjugis fornicationem, reconciliatio mutuo consensu non sit facta, sed unus quidem emendatus sit, alter vero in fornicatione persistat? 19. 18. Quid si post sententiam divortii latam ob adulterium alterius conjugis, innocens quoque in adulterium labatur? *ib.* 19. n. 19. Num si unus ex conjugibus incidat in fornicationem spiritualem, alter propria auctoritate ab eo se separare possit, & compelli per Ecclesiam redire ad conjugem perseverantem in infidelitate, vel hæresi? 19. 30. Quid si iterum conversus sit ad fidem? 19. 29. & 2. *seqq.* Num institui possit divortium propter qualecunque delictum? 19. 28.

Divortii jus ob quas causas conjugi innocenti competat, vel non? 19. 5.

Divortio facto, num conjux innocens possit, ac debeat revocare, & recipere alterum conjugem? 19. 61. & *seq.*

Divortio facto, penes quem liberi educari, & ali debeant? 19. 63.

Dolus num matrimonium reddat invalidum? 1. 96.

Donatio inter conjuges quotuplex? 20. 1. An & qualis inter conjuges sit invalida, & in quibus casibus sit valida, & licita, vel prohibita? 20. 2. *usque ad n.* 18. Invalida donatio inter conjuges quibus modis confirmetur? 20. 18. & 2. *seqq.* Donatio propter nuptias soluto matrimonio, an redeat ad maritum, vel ejus hæredes? 20. 8. & *seq.*

Donatio Ecclesiæ facta sub modo, num postea a donatore revocari possit? 5. 34. & *seq.*

Donata a marito propter nuptias uxori quo casu ei sint restituenda? 20. 21. & 2. *seqq.*

Dos quando, & cui restitui debeat? 20. 26. & *seq.* Num non tantum dos, sed etiam fructus dotis restitui debeant? 20. 27. An præter dotem restitui debeant uxori etiam alia ejus bona, & ad hoc conjux id recusans per censuram Ecclesiasticam compelli possit, & num debeant restitui ratione tacitæ societatis? 20. 28. & 2. *seq.* Quid si soluta non fuerit dos promissa, num possit uxor a marito expelli, & separari a conjugali consortio, & negari ei alimenta? 20. 41. & *seq.* Num propria actione peti possit? 20. 34.

Dotis causa an ita conjuncta sit matrimonio, ut sine eo dos consistere non possit? 20. 33.

Dotis, & donationis propter nuptias num post matrimonium contractum debeat esse æqualitas, non solum in quantitate, sed etiam in lucris ex pacto provenientibus? 20. 31.

Dotem num amittat mulier propter adulterium, & vir eam lucretur? 20. 35. & 4. *seqq.* Num etiam alia bona? Et quid si sit uxor solum putativa? 20. 37. Quid si maritus commisit adulterium? 20. 38. Quid si maritus, & uxor habeant liberos ex eodem, vel alio matrimonio? 20. 39. Num ipso jure uxor amittat dotem? 20. 39.

Dotem petenti viro num ea tradenda sit ipsi sub cautione? 20. n. 40. 42. & 43. Quid si vir sufficientem cautionem præstare non possit? 20. 43.

Ductus

E.

EBRIUS an sponsalia, & matrimonium contrahere possit? 1. 10.

Ecclesia in dubio num præsumat pro valore matrimonii? 1. 100. Num potius libertatem defendere, quam impugnare debeat? 10. 1. Num potuerit irritare matrimonia clandestina? 3. 4. *& seq.* Quas ob causas de facto irritaverit? 3. 3. Num judicet de clandestinis matrimoniis? 3. 33. *& seq.*

Edictum matrimonii contrahendi est prohibitorium. 1. 11.

Episcopus num possit Parochum, qui assistit matrimonio clandestino, absolvere a suspensione? 3. 44. Num possit concedere, ut Subdiaconus, qui de facto contraxit matrimonium, ad altiores Ordines promoveatur? 6. 3. Num dispensare cum Clerico in Sacris constituto contrahente matrimonium? 6. 5. Num dispensare, si quis post matrimonium ratum, in Sacris constitutus Religionem ingrediatur, & in ea profiteatur, ut in Ordine suscepto ministrare, vel etiam ad altiores ascendere possit? 6. 10. *& seq.* Num in voto castitatis perpetuæ valeat dispensare? 6. 31. Num cum incestuoso, ut aliud inire possit matrimonium? 13. 23. *& seq.*

Error circa substantiam personæ, quo jure irritum reddat matrimonium; & quid si sit error antecedens, vel concomitans? 1. 160. Num etiam irritet Sacramentum in reliquis Sacramentis, vel cur non? 1. 161. Num etiam error circa qualitatem personæ irritet matrimonium? 1. 162. *& seq.* Error servilis conditionis an invalidet matrimonium? 9. 4. *& 2. seqq.* Quo jure? 9. 7. *& seq.* Num etiam inter infideles? 9. *n.* 9.

Excommunicatio num incurratur a viro sine justa causa uxorem dimittente? 19. 4.

F.

FAMA impedimenti num impediat matrimonium contrahi, si de ea constat Judici, & num contra illius probationem de impedimento matrimonii admitti possit contraria probatio? 1. 156. Num sola sufficiat, ut superstes conjux aliud contrahere valeat matrimonium? 1. 134. Num sola plenam faciat probationem ad impediendum matrimonium, & dissolvenda sponsalia prius inita, etiam jurata? 14. 36. Sola num sufficiat ad probandam filiationem sine aliis adminiculis? 17. 50.

Fidem sponsalium violans an damnum sponsæ illatum compensare teneatur? 1. 59.

Filius ignorantibus parentibus num valide inire possit matrimonium, vel etiam illis invitis? 1. 90. Num etiam licite? 1. 92. Matrimonium contrahere volens num prius e parentibus consilium petere teneatur? 1. 91. Num peccet non petendo? 1. 92. Num libere disponere valeat de bonis castrensibus, invito etiam patre? 1. 94. Num in spiritualibus liber sit a patria potestate? 1. 94. Num possit agere Interdicto contra patrem invitam uxorem detinentem ad eam exhibendam? 1. 94. Num pubes factus teneatur patris sponsionem approbare, si pro illo impubere adhuc matrimonium iniit? 2. 19.

Filii quinam dicantur? 17. 1. Quinam filii sint legitimi, vel illegitimi? 17. 2. *& seq.* Num per matrimonium eximantur a patria potestate? 1. 94 Concepti a parentibus ante sententiam divortii, qui publice bona fide saltem alterius conjugis contraxerunt, num sint legitimi? 17. 4. & 5. Quid si non præmissis denunciationibus? 17. 6. An nati post litem contestatam super matrimonio publice contracto? 17. 7. Quid si mulier per judicium Ecclesiæ sit separata a primo viro, & vivente illo, contrahat aliud matrimonium de licentia Ecclesia, num talis proles suscepta ex secundo viro sit legitima, & capax hæreditatis? 17. 8. *& 2. seqq.* Num geniti ex clandestino matrimonio, sed postea ab Ecclesia approbato? 17. 11. Num nati ante detectum impedimentum? 17. 12. Quid si conjugatus, vivente prima uxore, in facie Ecclesiæ aliam ducat ignaram illum esse conjugatum, filius inde natus censeatur legitimus? 17. 13. *& seq.* Num nati ex libera, vel liberta sint liberi? 10. 1. Quo tempore debeat esse mater libera, ut filius libertate gaudeat? 10. 2. Nati ex matrimonio contra publicæ honestatis justitiam contracto, num sint illegitimi, & a paterna hæreditate excludendi?

H.

HOMICIDIUM prioris conjugis an, & quando dirimat matrimonium subsequens? 7. *a n.* 16. *usque ad* 28.

I.

IGNORANTIA juris, vel facti an excuset? 15. 28.

Impedimentum publicæ honestatis quid sit? 1. 30. Num oriatur ex conatu ad copulam carnalem? 1. 30. Num ex sponsalibus a pubere contractis cum puella minore septennio? 1. 31. *& seq.* Num ex invalidis? 1 33. Num ex sponsalibus puris, & certis, etsi nullis? Num ex incertis, & conditionalibus? 1 35. *& n. seqq.* Num ex quibusvis? 1. 33. *& 36.* An hoc impedimentum sit perpetuum? 1. 36. Ad quotum usque gradum extendatur, attento Jure antiquo Decretalium, & novo Concilii Trident. 1. 34. *&* 39. Num contrahatur solum cum consanguineis alterius sponsi, vel etiam cum illius affinibus? 1. 36. Num oriatur ex sponsalibus cum puella majore, vel minore septennio initis? 2. 4. Num ex matrimonio rato, & non consummato etiam post Concil. Trident. oriatur dirimens matrimonium, & ad quem gradum extendatur? 14. 60. *& seq.* Num ex clandestino? 14. 61. Num per posteriora sponsalia contracta cum consanguinea prioris sponsi, vel sponsæ oriatur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia? 1. 37.

Impedimentum matrimonii num probari possit per proprium juramentum? 18. 8.

Impedimenta matrimonii quotuplicia? 1. 147. Illa statuere quis possit, & quæ requiratur causa? 1. 148. Circa quos? 1. 149. Num etiam Episcopus? 1. 149. Num quilibet Princeps supremus, seu magistratus secularis, & ex qua causa? 1. 150. *& seq.* Num solus Pontifex? 1. 148. *usque ad n.* 153. impedimenta tantum impedientia matrimonium quænam numerantur? 16. 10. *& seq.* Num pleraque jam sublata? 16. 12.

Impotentia quotupliciter sumatur? 15. 1. *& seq.* Impotentia coeundi antecedens quæ, & qualis impediat, vel dirimat matrimonium? 15. 1. *& seq. & a n. 7. usque ad* 13. Num si superveniat matrimonio, illud dissolvet? 15. 21. Num si constet impotentiam supervenientem esse perpetuam, illicita sit conjugibus copula conjugalis, vel tactus, aut si solum dubitatur? 15. 22. Quid si præter divinum miraculum, potuit removeri? 15. 23. Quid si mulier propter impotentiam a viro separata, professa est Religionem, & ille aliam ducat in matrimonium, num illud teneat? 15. 23. Propter impotentiam provenientem ex maleficio num matrimonium separari possit, vel restaurari, si vir postea aliam ducat in uxorem, eamque cognoscat; Et cur separatur matrimonium propter frigiditatem viri, vel mulieris arctitudinem, & si postea appareat esse potens ad copulam, restauretur primum matrimonium, & non etiam si separetur matrimonium propter maleficium, & vir contraxit cum alia, eamque cognovit, cogitur redire ad primam? 15. 27. Quid si Ecclesia fuit decepta in separatione matrimonii? 15. 29. Si mulier dicat virum esse impotentem, vir autem id neget, num inter eos sententia divortii sit proferenda? 15. 30. & *seqq.*

Impotentia probatio quomodo fieri debeat, ut separetur matrimonium? 15. *numer.* 13. *& seq.* Num soli confessioni mariti, & uxoris asserentium impotentiam credatur? 15. *n.* 14. An requiratur triennii experientia? An septimæ manus propinquorum, vel vicinorum juramentum? 15. *n.* 15. *&* 17. A quo tempore computetur triennii experientia? 15. 16. An requiratur ipsorum conjugum juramentum, & de quo jurare debeant? 15. 17. An cohabitare possint, ut frater, & soror, si de impotentia constet? 15. *n.* 15. Quid si qui reputatus est frigidus, aliud ineat matrimonium, num conjuges Rei sint perjurii, & ad prius matrimonium reddendum cogendi, 15. *n.* 15. 18. *&* 19. Si puer XIV. anno, vel fœmina XII. adhuc sint impotentes ad copulam, an expectandum sit usque ad plenam pubertatem? 15. 20.

Impubes puella, si desponsata sit, & traducta in domum viri, & pubes facta petat licentiam nubendi alteri, num audienda, si vir juret, se eam carnaliter cognovisse? 2. 22. *& seq.*

Impuberes septennio majores, an sponsalia contrahere pos-

litatis, num possit post baptismum valida contrahere matrimonium cum consenguinea illius, & ad quem gradum se extendet hoc impedimentum? 19. n. 30. & 2. seqq.
Infideles conjuncti in gradu prohibito a Lege Divina, vel Canonica num ad fidem conversi separandi sint? 19. n. 38. & 39. Infideles ad fidem conversi num contrahere possint matrimonium cum relicta nuper fratris sui defuncti, saltem ex dispensatione Ecclesiæ? 19. n. 20. & seq.
Infidelium conjugum unus, si ad fidem convertatur, num ad secundas nuptias transire possit? 19. n. 33. & quot conditiones requirantur? 19. 35.
Infidelium filii, quorum parentes in gradu Jure Canonico prohibito matrimonium contraxerunt, num ad fidem conversi legitimi sint censendi? 17. n. 15. & 17.
Infidelium matrimonium num sit validum? 17. 16. & inter quas personas, etiam inter infideles, jure naturali, & Divino illud sit prohibitum? 19. 40.
Interdictum Ecclesiæ quod dicatur, & quot modis fiat? 16. 1.
Judæus, si ineat matrimonium cum Judæa, eo pacto, ut liceat ei dare libellum repudii, an valide contrahat? 14. 39.
Judex Ecclesiasticus num possit in foro externo dare licentiam mulieri transeundi ad secundas nuptias habenti verisimilem præsumptionem alterum conjugem vita decessisse? 1. 135. Num possit judicare inter laicos de dote restituenda? 9. 5. Num si pronunciet, aliquem esse legitime natum, possit etiam pronunciare, esse hæredem? 17. 2. Num cognoscat de causa civili inter laicos, & an aliquis sit natus ex legitimo matrimonio? 17. 20. & seq. Quando possit, vel non possit cognoscere de causa principali, vel incidente hæreditaria, aut natalium? 17. 27. Num teneatur defendere dotes viduarum? 20. 24. & seq. Num de dote valeat cognoscere? 20. 41.
Judex secularis, an Ecclesiasticus cognoscere debeat quæstionem principalem de petitione hæreditatis, & quæstionem incidentem natalium? 17. 27. Qualis cognoscere possit de causa dotis, si mulier constante matrimonio eam petet, quia vir bona sua dissipat, vel ad inopiam vergit? 20. 34.
Judex Ecclesiast. an excommunicare possit suam jurisdictionem impedientes? 1. 111. Quis sit competens Judex in causa matrimoniali, & quis si agatur de restituenda dote? 1. 94. Judex, cujus auctoritate sponsalia dissolvenda sunt, an solus Ecclesiasticus, & qualis? 1. 65. Judex secularis an possit causam matrimonii cognoscere, etiamsi non agatur de valore matrimonii, sed solum de separatione quoad torum, & cohabitationem, & etiamsi conjugalis causa incidat in judicium hæreditariæ successionis? Item in quibus præterea causis, quæ ad matrimonium pertinent, possit secularis esse competens Judex? 18. 17. Quando possit de causa natalium cognoscere, vel non? 17. 26. Judex, qui cognovit de matrimonio, num etiam possit, ac debeat simul de dote cognoscere, & qualis sit ille Judex? 20. 31. & 3. seqq. Judex num interdicere debeat matrimonium, quando scandalum timetur ex contractu matrimonii inter consanguineos contrahentium? Et quid facere debeat, si denuntians impedimentum non sit persona gravis, & de fama illius, vel scandalo sufficienter probare non possit? 1. 157. Judex timens libertatem consensus in fœmina impediendam fore, quid curare debeat? 1. 101.
Juramentum esse validum, & juramentum confirmare contractum num sit idem? 1. 120.
Juramentum adjectum an reddat matrimonium validum gravi metu extortum? 1. 121. Num pariat obligationem ex virtute Religionis, & relaxatione indigeat? 1. 122.
Juramenta viri dicentis se copulam habuisse cum impubere, num sit standum? 2. 23.
Jus irritans matrimonium gravi metu contractum cui innitatur? 1. 100.

L

LEGITIMATIO in genere quid sit? Quomodo a dispensatione differat? 17. 39. Qualis potestas legitimandi illegitimos competat Romano Pontifici? 17. 40. 41. & 43. Qualis secularibus Principibus? 17. 44. Quænam exprimenda sint in petitione legitimationis, ne sit subreptitia? 17. n. 45. An in petitione legitimationis sint vocandi agnati, vel cognati ipsius parentis? 17. 46. An si Princeps aliquem legitimum facit, vocandus sit, qui est substitutus sub conditione, si sine liberis pareus hæres institutus decesserit? 17. 47.
Legitimari proles an possit per subsequens matrimonium? 17. n. 28. & 3. seqq. Quinam filii nati ante matrimonium per subsequens matrimonium legitimentur, vel non? 17. 32. Quonam tempore parentes debeant esse habiles ad contrahendum matrimonium, ut proles ab eis nata legitimetur per subsequens matrimonium? Utrum tempora conceptæ prolis, vel natæ? 17. 33. & seq. Quibus præterea casibus filii legitimentur per subsequens matrimonium? 17. 36. Quinam sint alii effectus illegitimationis per subsequens matrimonium? 17. 37. Ad legitimandam prolem num sufficiat, si ignorantia impedimenti dirimentis adsit, tempore contractus matrimonii, vel quidnam adhuc requiratur? 17. 14. Quinam liberi non legitimentur per subsequens matrimonium? 17. 38.
Lepra superveniens num dissolvat sponsalia de futuro prius contracta? 8. 1. Num matrimonium præcedens? 8. 4.
Leprosi an possint inire matrimonium? 8. n. 8. An sibi invicem teneatur reddere debitum conjugale? 8. 9. Num licite separentur e consortio reliquorum hominum, 8. 4.
Leprosum conjugem num sanus sequi teneatur? 8. 3. & seq. Num conjux leprosus separari possit a sana quoad torum, & cohabitationem? tit. 8. n. 3. 5. & 6.
Liberti num sint liberi, si pater servus fuerit, & num a domino possint in servitutem revocari? 10. 3.
Libertas, Num in dubio judicandum pro libertate? 9. 15.
Lite pendente super priore matrimonio, num impediatur contrahi secundum? 1. 158. & seq.
Lite pendente super matrimonio, si appellatum sit, num possit aliud matrimonium contrahi, & num si quis contraxit, matrimonium sit separandum? 4. 9. & seq. Num saltem matrimonii usus prohibendus? 4. 10.

M

MACHINATIO in mortem prioris conjugis an, & quando dirimat matrimonium subsequens? 7. a n. 16. usque ad 28.
Magistratus num possit infringere matrimonia a liberis sine consensu parentum inita? 1. 90.
Malitia quomodo, & quando suppleat ætatem quoad matrimonium contrahendum? 2. 36. Malitiæ nomine quid intelligatur? 2. n. 37.
Maritus an possit dimittere uxorem, sine judicio Ecclesiæ propter publicum, & notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis? 19. 23. & 3. seqq. Num licite dotet uxorem? 20. 22. Num teneatur alere uxorem, & familiam, & quibus casibus non teneatur? 1. 175. Uxore invita num possit discedere ad longum tempus? Num brevem peregrinationem instituere? Num uxorem castigare? 1. 174.
Matrimonium quotupliciter appelletur? 1. 66. Quid sit matrimonium? 1. 67. Quotuplex? n. 68. Requisita in contractu matrimonii? 1. 85. An sit verum Sacramentum? 1. n. 70. 71. 72. & 74. Quo tempore sit institutum? 1. 73. Quænam materia, & forma Sacramenti matrimonii? 1. 75. Quisnam Minister, & an Sacerdos? 1. 76. & seq. Num Procurator, per quem contrahitur? 1. 80. Num verba ipsius sint materia, & forma hujus Sacramenti? 1. 80. Num sit indissolubile, & quo Jure? 1. 137. usque ad num. 142. Matrimonium an præcedere debeant sponsalia? 1. 6. A quibus contrahi possit? 1. 9. Num a furiosis, & amentibus, vel ebriis? 1. 10. Num a surdo tantum, vel muto tantum. Num etiam a surdo, & muto, imo & cæco simul? 1. 11. Num solis verbis sine interno consensu, & quibus? 1. 12.
Matrimonium clandestinum quid sit, & quotupliciter dicatur clandestinum? 3. 1. Matrimonium clandestinum num semper ab Ecclesia fuerit graviter prohibitum? 3. 2. Num sit irritum post Concilium Trident. tit. 3. n. 2. 3. & 6. Num etiam in iis locis, ubi Decretum Concilii Trident. non est promulgatum? 3. 9. & 3. seqq. Num in quacunque necessitate contractum sit invalidum, & num semper? 3. 7. & seq. Qui prius contraxerunt matrimonium clandestinum, & postea palam, cum alia, num cogendi sint vel ad prius, vel posterius matrimonium observandum? 3. 35. Matrimonium coram Parocho, & testibus, non præmissis denuntiationibus initum, num censeri debeat clandestinum, & non in facie Ecclesiæ celebratum? 3. 38.
Matrimonii clandestini publicatio qualem tribuat effectum 3. 34.
Matrimonium contrahens cum illa, quam alter sibi prius desponsaverat per verba de præsenti; num eam debeat dimittere, & quæ sit illius pœna? 4. 7. Matrimonium contrahens cum duabus, quodnam servare teneatur? Et quodnam sit validum? 5. 28. Matrimonium iniens per verba de præsenti sub conditione non improbata ab Ecclesia, num sit cogendus ad matrimonium contrahendum, vel consummandum ante conditionis eventum? 5. 8. & seq. Iniens matrimonium, vivente legitima sua uxore, cum alia ignorante primam uxorem ipsius adhuc vivere, num mortua uxore, si petet a secunda separari, separandus sit ab illa? 7. 2. Num saltem secunda possit a viro discedere? 7. 2. Si quis contrahat matrimonium cum duabus, num mortua prima uxore, possit manere cum secunda? 7. n. 5. & 7. & 5. seqq. Quid si vivente prima uxore fidem dedit alteri de ea ducenda post mortem uxoris? 7. 12. Matrimonium initum per verba de præsenti inter inhabiles sub conditione honesta de futuro, & contingenta, nisi posita conditione sit validum, sine novo consensu utriusque conjugis? 5. 23. & 2. seqq. Matrimonium, ut sit validum, an requiratur post Concilium Tridant. ut Parochus, & testes non tantum contractui sub conditione de futuro, sed etiam impletioni conditionis intersint? 5. 25. Matrimonium, si sub conditione turpi, vel impossibili sit initum, quando non teneat propter defectum consensus conjugalis? 5. 18. Num contractum sub conditione turpi ac rejecta, sit servandum 5. 18. Num initum ab aliquo ante pubertatem, etiam cum nisu ad copulam, valeat? 2. 24. & seqq. Contra Interdictum Ecclesiæ contractum num teneat? tit. 16. n. 2. 3. 6. & 7. Num dissolvat præcedentia sponsalia? 16. 4. Num statim sit dissolvendum, si quis dubitat, an prior conjux obierit? 21. 3. Matrimonium eunuchorum, hermaphroditorum, senum, sterilium, mulierum non potentium pa-

patere, sine vitæ periculo, vel non nisi fœtum mortuum, vel in articulo mortis constitutæ num valeat; 65. 2. & 4. seqq. Matrimonium fidelis ex dispensatione S. Pontificis initum cum catechumena nondum baptizata an sit Sacramentum? t. 71. Matrimonium inter absentes per Procuratorem contractum num sit validum etiam post Concil. Trid. & quæ requirantur conditiones? t. 78. & seqq. Num per Epistolam? 181. Num sit Sacramentum t. 80.

Matrimonium infidelium an, & qua ratione, si postea convertantur ad fidem, post Baptismum efficiatur Sacramentum, & indissolubile? 19. 41. Matrimonium Judæorum, vel aliorum infidelium, si sit contractum in gradu Jure Canonico prohibito, an sit verum, & legitimum matrimonium, & an Sacramentum? 14. 38. Matrimonium liberi hominis ignoranter initum cum ancilla, si postea sciens in illam consensit, num valeat, vel an cum alia contrahere possit? 9. 11. & seq. Matrimonium ante contractum num dissolvatur propter gravem infirmitatem? 8. 4. Num aliud matrimonium inire possit conjux relictus, si alter fidelium conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad errorem infidelitatis 19. 33. & num sit de fide post Concil. Trid. 19. 36. Num S. Pontifex Cælestinus III. definierit, matrimonium dissolvi, cum alter conjugum in hæresim labitur, vel ad Gentilium errorem transit? 19. 54. Matrimonium contractum inter infideles num sit verum matrimonium, & num dissolvi possit? 19. 37.

Matrimonium num ficte contrahens cum muliere per verba de præsenti, sine interno consensu in illam, valide contrahat? t. 95. & seq. Num ficte contrahens grave peccatum committat, non solum sacrilegii, sed etiam injustitiæ? Num obligatus sit vere consentire in matrimonium, & in quibus casibus non obligetur ad contrahendum matrimonium? t. 97.

Matrimonium an sit vere contractum, quando vir, & mulier sibi invicem promittunt, quod ex eo tempore habebunt se pro conjugibus, & fidem sponsalium sibi servabunt? t. 86. Num matrimonium initum non servata lege, vel consuetudine loci, in quo celebratur, sit validum? t. 89. Matrimonium num separari possit propter impedimentum mulieris arctæ, quod præter Divinum miraculum tolli non potest, vel illam inhabilem reddat ad contrahendum matrimonium? 15. 24. & seq. Matrimonii Sacramentum num existat inter Judæos, & alios Infideles? 19. 40. Matrimonium num debeat impediri ad dictum unius, si sponsalia inita inter virum, & mulierem sint juramento confirmata? 154. Num etiam impediri debeat ad denuntiationem unius viri honesti, qui defert de famæ consanguinitatis? 1. 155. & seq. An contrahere possint matrimonium parentes pro filiis præsentibus, & tacentibus, & num etiam extraneus pro extraneo? 16. 5. An licite ineant matrimonium filii compatrum; 11. n. 4. 5. 9. & 12. Num valeat matrimonium liberi cum ancilla, si ignorata fuit conditio servilis, post elapsum decennium, vel etiam quinquennium? 9. 15. Matrimonium, quod liber contraxit cum ancilla, ignorans illam esse ancillam, num fiat validum, si postquam scivit illam esse ancillam, carnalem copulam cum illa habeat? 9. n. 5. & 13. Num possit conferri in arbitrium alterius? 5. 9. matrimonium personæ Catholicæ cum hæretica persona initum num sit validum? t. 165. Matrimonium ratum quibus modis dissolvatur? t. n. 142. & 145. Matrimonium quoad vinculum num separetur propter crimen adulterii? 16. 7. Matrimonium secundum, tertium, & quartum, post mortem conjugis contrahere num semper licitum fuerit? t. 126. Matrimonium ratum num inducat impedimentum dirimens, vivente uxore? 7. 6. Matrimonium separatum quoad torum, & cohabitationem propter adulterium, quomodo redintegretur? 19. 5. & seqq. Num si quis alicui promisit matrimonium, & postea cum alia contrahit, teneat contractus, & compelli possit, ut ad priorem sponsam redeat? t. 20. Matrimonium si qua puella innubilis init cum aliquo, sed postea sponte ab eodem fuit cognita, num audienda, si contra matrimonium reclamet? 18. 14. Matrimonium nullum ob defectum ætatis, vel gravem metum, an convalidetur per intervenientem spontaneam cohabitationem post ætatem legitimam? 18. 15. Matrimonium posterius an valeat, si prius fuit coacte initum? t. 110. & seq. Si qui

neralis Episcopi, & Capitulum Cathedrale, Sede vacante? 3. 20.

Meretrix. Meretricem extrahere e lupanari, & ducere in uxorem, an sit opus misericordiæ, & num tali dentur Indulgentiæ, pro remittenda pœna temporali adhuc debita? Meretricem in publico lupanari existentem, si velit damnatus ad mortem ducere in uxorem, num a morte liberetur? t. 108.

Metus quotuplex sit? Quis dicatur metus gravis, quis levis? A quibus causis incuti possit, & quibus modis? t. 100.

Metus cadens in virum constantem, num irritet matrimonium? t. 98. & seq. Cur? 101. Et quæ requirantur conditiones, ut per talem metum initum sit irritum? 105. Quo jure sit invalidum tale matrimonium? 106. Metus levis, an invalidet matrimonium? t. 117. & seq. Num metus reverentialis? 1. 119. An omnis metus irritum reddet matrimonium? t. 209. Quinam metus dicatur cadere in virum constantem, num reliquendum Judicis arbitrio? 1. 115.

Metu gravi contractum matrimonium num per spontaneam cohabitationem utriusque conjugis convalescat? t. 112. & seq. Quænam requirantur, ut convalescat? 1. 113. Matrimonium ab infidelibus gravi metu initum num sit validum? t. 106. Num contractum cum concubina metu mortis instantis? Num contractum, eo quod Medici judicent, id esse necessarium ad vitam servandam? Num initum a conjecto in carcerem? Num a damnato ad mortem, si publicam meretricem ducat. t. 117.

Metu gravi initum matrimonium num sit irritum in utroque foro? t. n. 98. & 99. & 102. A quocunque inferatur? 1. 101. Quid si contrahens culpa sua in hunc metum inciderit? t. 103 Quid si cogatur incertam ex certis ducere? t. 103. Quid si metus gravis juste incussus sit, sive a lege, sive a Judice? t. 104. Quid si injuste quidem, sed non ad extorquendum matrimonium? t. 105.

Modus contractui matrimonii appositus quid sit? 5. t. Num adjectus contractui matrimonii illum vitiet, vel suspendat? 5. 30. & t. seqq.

Mors num potius obeunda, quam matrimonium gravi metu extortum consummandum? t. 124.

Mulier asserens se contraxisse matrimonium per metum, num audienda? t. n. 114. & 116. Quid si aufugiat? t. 115. Num teneatur probare non solum ipsum metum, sed etiam illius qualitatem? t. 115. Mulier cognita ab uno viro num præsumatur cognosci posse etiam ab alio? 15. 26. Mulier duos viros habens, cui sit restituenda, & num excommunicanda, si ad illum redire recusaverit? 21. 4. Mulier, post mortem viri, transiens ad secundas nuptias intra annum luctus, num incurrat infamiam, vel alias pœnas juris? 21. 5. & seq.

Mutus, & surdus, & cæcus simul an contrahere possint sponsalia, & matrimonium? t. 12.

N

NATALIUM quæstio opposita petenti hæreditatem coram Judice sæculari, num remitti debeat ad Judicem Ecclesiasticum ab eo cognoscenda? 17. 24. & seq.

Nepos legitime natus ex patre illegitimo num possit succedere avo in bonis suis? 17. 26.

Nuptiis secundis an sit impertienda benedictio, & quam pœnam incurrat Sacerdos eas benedicens? 21. 22. & 4. seqq.

O

ORDO Sacer an dirimat subsequens matrimonium? 6. t. Quo jure? 6. 6. Quid si fuerit promotus ad Sacros Ordines per vim? 6. 2. Num suscipiens Ordinem Sacrum ante pubertatem obligetur ad continentiæ votum servandum, & quid si quis invalide suscepit Sacros Ordines? 6. 2. Ordo Sacer cur impediat matrimonium contrahendum, non tamen dirimat contractum 6. 7. Ordo Sacer an dirimat sponsalia contracta? Num etiam Ordines minores? t. 55.

Ordines Sacros an quis suscipere possit, durante matrimonio? 6. 9. Num saltem minores? 6. 9. Ordines minores an obligent matrimonio [illegible]

Parochus quomodo debeat esse præsens matrimonio, num tantum physice, vel etiam moraliter? 3. 22. Num ad id vocari? 3. 22. Parochus, & testes an non tantum contractui sub conditione de futuro, sed etiam conditionis implementi interesse debeant ad hoc, ut matrimonium sit validum? 5. 25. Parochus num curare debeat, ut post contracta a sponsis sponsalia, quamprimum fieri potest, matrimonium contrahatur? 1. 16. Num quivis Parochus possit vagabundos matrimonio conjungere? 3. 19. Parochus Catholicus num possit assistere matrimoniis hæreticorum? 3. 21.

Parochi assistentia num sit necessaria ad valorem matrimonii, & num proprii Parochi utriusque contrahentis? 3. 13. In cujus contrahentis Parochia assistere debeat, viri an mulieris? 3. 14. & *seq.* Num peccet, si assistat matrimonio extra propriam Parochiam? 3. 16. Num debeat esse Sacerdos? Num non Sacerdoti assistendi licentiam dare possit? 3. 17. Parochus num excommunicatus non toleratus, vel notorius Clerici percussor, item suspensus ab officio, & beneficio, vel irregularis, vel administratione interdictus possit assistere matrimonio, vel assistendi licentiam dare? 3. 18.

Pater injuste filiorum uxores detinens an compellendus sit per censuram Ecclesiasticam, ut intra certum tempus illas restituat suis maritis? 1. 93. & *seq.* Pater num pro filio contrahere possit matrimonium, vel sponsalia? 2. 17.

Patrinus quis dicatur? 11. 33. Ad hoc munus quænam requirantur; 11. 34. Quinam possint esse Patrini? 11. 34. Catholicus num possit esse Patrinus suscipiendo prolem Acatholici, quæ a ministro hæretico baptizatur? 11. 41. Patrinus hæreticus num admittendus, si proles Catholica ab hæretico baptizatur? 11. 42.

Patrini ipsi num inter se contrahant cognationem spiritualem, & propterea Patrini conjugati priventur jure exigendi debitum? 11. 30. Num plures in Baptismo, vel Confirmatione intervenire possint, & an omnes contrahant cognationem spiritualem? 11. *nu.* 26. 27. 28. & 30. Quid præterea circa hos statuerit Concilium Trident. 11. 29.

Patrinos designare ad quos pertineat? 11. 30.

Pœna tum viri ducentis eodem tempore plures uxores, tum mulieris nubentis simul pluribus viris, quænam sit, tam de Jure Civili, quam Canonico? 19. 45. Quam pœnam incurrat Sacerdos secundis nuptiis benedictionem impertiens? 21. *n.* 12. & 16. Pœna matrimonium contrahentis cum illa, quam alter sibi desponsaverat per verba de præsenti, quænam sit? 4. 7. Quam pœnam incurrant ineuntes matrimonium intra gradus prohibitos? 14. 26. Pœna contrahentium matrimonium in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito, aut cum Moniali, nec non Religiosorum, Monialium, aut Clericorum in Sacris constitutorum quæ sit? 14. 40. & 2. *seqq.* Num etiam mandantes, consulentes, aut adjuvantes ad hujusmodi matrimonium illam pœnam incurrant? 14. 43. & quæ ad illam incurrendam requirantur, vel ab ea excusent? 14. 45. & 3. *seqq.* An ipso facto incurratur, & qui ab ea possit absolvere? 14. 48. Quænam pœna sit statuta in contrahentes matrimonium contra interdictum Ecclesiæ? 26. *n.* 2. & 3. Quænam in illos, qui prohibentur inire matrimonium propter impedimentum consanguinitatis, si postea matrimonio jungantur contra interdictum Ecclesiæ? 16. 8. & *seq.* Quænam in parentes baptizantes proprios filios, aut in Baptismo, vel Confirmatione suscipientes? 11. 7. Quænam in conjugem insidiantem vitæ alterius conjugis? 19. 55. & 2. *seqq.*

Pœnæ matrimonii clandestini quæ sint; 3. n. 36. 37. & 39. Quænam contrahentium, & testium assistentium matrimonio clandestino; 3. 40. Quænam Parochi, vel alterius Sacerdotis assistentis? 3. 41. & 2. *seqq.* Quænam sint statutæ Jure Civili in fœminas viduas transeuntes ad alias nuptias intra annum luctus? 21. 7. Num illæ jure Canonico abrogatæ? 21. 8. Pœnæ quænam sint decretæ in favorem filiorum prioris matrimonii, si vidua transeat ad secundas nuptias? 21. 9. Num hæ per Jus Canonicum sint correctæ? 21. 10. Pœnæ quænam sint statutæ in detinentes uxores filiorum? 1. 93. Pœnæ viri committentis incestum cum consanguinea uxoris, quæ sint, & quæ uxoris committentis incestum cum consanguineis viri? 13. 6. & *seq.*

Pœnitentia num injungenda ob violatam fidem priorum sponsalium de futuro? 1. 58.

Polygamia seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus simul initum num sit contra primævam illius institutionem, & quo jure irritum sit? 1. 127. Num ita repugnet juri naturali, ut non possit ullo casu cohonestari? 1. 129. Num etiam Polygamia, sive matrimonium unius fœminæ cum pluribus viris simul initum? 1. n. 128. & 130. Num Pontifex in nulla harum dispensare possit? 1. 130.

Probatio defectus natalium cui incumbat? 17. 27. Num quis probetur esse filius ex eo, quod nutritus sit in domo alicujus, si maritus, & uxor negent illum esse suum filium? 17. 49. & *seq.* Ad probandam prolem esse illegitimam, & matrimonium fuisse invalidum, quando fuit contractum in facie Ecclesiæ, num sufficiat probare solum impedimentum matrimonii? 17. 54. & *seq.* Quomodo probari possit, ac debeat filiatio? 17. 53. Quomodo plene probetur filiatio? 17. 50. Quænam præterea notanda sint ad probandum aliquem esse filium legitimum? 17. 56.

Professio Religiosa num dissolvat sponsalia? 1. 142. Num possit Professio Religiosa fieri in manibus privati Religiosi? 6. 19.

Professorum habitus assumptus extra Religionem num impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat contractum? 6. 21. & *seq.* Quando per assumptionem habitus Professorum extra claustrum Monasterii fiat votum solemne, ita ut impediat, vel dirimat matrimonium postea contractum, vel non? 6. 23.

Promissio matrimonii an possit esse materia voti? 1. 2. Promissio non simplex, sed mutua, ita ut alter pars non tantum acceptet, sed etiam repromittat matrimonium, num requiratur ad contrahenda sponsalia? 1. 3. Promissio matrimonii absoluta, & gratuita, altera parte illam acceptante, nec repromittente, an obliget ad contrahendum matrimonium, & num vi sponsalium, vel liberalis promissionis? 1. 3.

Pubes contrahens sponsalia cum impubere num teneatur hunc expectare, donec pubes fiat? 2. 20. & *seq.*

Puberes quinam sint, & dicantur quoad matrimonium contrahendum? 2. 34. & *seq.*

Q

Quæstio natalium opposita petenti hæreditatem coram Judice seculari, num remitti debeat ad Judicem Ecclesiasticum ab eodem cognoscenda? 17. 24. & *seq.*

R

Religiosus num bona sua retinere possit? 6. 20.

Religionis ingressus qualiter dissolvat sponsalia? 1. 50.

Religionem ingredi an quis possit ante contractum, vel consummatum matrimonium, si quam sub spe matrimonii corrupit? 1. 54.

Repudium legitimæ uxoris num post legem Evangelicam Judæis, vel aliis infidelibus permissum sit? 19. 49.

S

Sacramenta num fideles omnes recipere censeantur juxta intentionem Ecclesiæ? 5. 17.

Sententia in causa matrimoniali num ferri possit, altera parte absente? 18. 9. & *seq.*

Servus num invito domino licite matrimonium contrahere possit? 9. 1. & *seq.* Servus num omnia Sacramenta suscipere valet? 9. 3. An possit manumitti sub ea conditione, seu modo, ut fiat Monachus, vel Clericus? 5. 33. Servus a proprio domino traditus in matrimonium personæ liberæ ignaræ servitutis an fiat liber? 9. 10.

Servitus. Onus probandi ignorantiam servitutis cui incumbat? 9. 13.

Signa quælibet num sufficiant ad contrahenda sponsalia? 1. 7. Num suppleant verborum vices? 1. 8.

Societas num contrahatur inter conjuges? 20. 19.

Sponsalia unde dicantur, & quotuplicia? 1. n. 1. Sponsalia quid sint? Requisita ad illa? 1. 2. & 2. *seqq.* An præcedere debeant matrimonium? 1. 6. A quibus contrahi possint? 1. 9. Num ab amente, ebrio, furioso? 1. 10. Num a surdo tantum, vel muto tantum? Num a surdo, muto, imo & cæco simul, 1. 11. Num sponsalia sine arrhis contracta obligent ex justitia sub culpa lethali ad matrimonium contrahendum? 1. 15. Num etiam sine testibus? 1. 15. Quo tempore obligent ad contrahendum matrimonium? 1. 16. Num contrahantur per verba, aut signa quælibet? V. *Verba*, & V. *Signa*. Sponsalia per gravem metum injuste incussum contracta num sint valida? 1. 21. Contractui sponsalium num pœna adjici possit, & a quibus? 1. 22. & 2. *seqq.* Num intervenire possint arrhæ? 1. 25. Sponsalia clam contracta sine Parocho, & testibus, etiam post Concilium Trident. num valida sint, vel licita? 1. 26. Num per subsecutam copulam carnalem transeant in matrimonium de præsenti? 1. 27. Num etiam in locis, in quibus Decretum Concilii Trident. est receptum, vel non receptum? 1. 28. Quid si copula carnalis non sit secuta, sed solum nisus ad illam? 1. 29. Num saltem ex tali conatu ad copulam oriatur impedimentum publicæ honestatis? V. *Impedimentum publicæ honestatis*. Quam ætatem requirant sponsalia? 2. 1. & 2. *seqq.* Sponsalia duorum infantium, vel unius majoris septennio, alterius minoris, sive per se, sive per parentes contracta num valida sint? Et quando inducant impedimentum publicæ honestatis? 2. 11. In sponsalibus num malitia suppleat ætatem? 2. 12. Sponsalia inter impuberem, & puberem, vel duos impuberes non tamen proximos pubertati, per verba de præsenti contracta, num valeant ut sponsalia de futuro, & quomodo transeant in matrimonium? 2. 13. & *seq.* Sponsalia pro præsentibus filiis, & tacentibus per parentes contracta, num valida, & quid si pro absentibus, & ignorantibus? Num ex eis oriatur impedimentum publicæ honestatis? 2. 15. & *seq.* Sponsalia pro filio adulto, & pro infante contracta in quo differant? 2. 18. Sponsalia successive contrahens cum duabus cui adhærere debeat? 4. 1. & *seq.* Sponsalia contrahens cum duabus quænam servare teneatur, & quæ sint valida; 5. 28. Num si quis cum aliqua sponsalia sub conditione contraxit, & postea cum alia prioris conjugis consanguinea contrahat

trahat per verba de præsenti, cum secunda remanere debeat? 1. 35. Sponsalia de futuro jurata num contrahi possint sub conditione de futuro, & num transeant in matrimonium de præsenti per copulam subsecutam? 5. n. 5. *& 2. seqq.* Sponsalia a pubere cum puella minore septennio contracta an pariant publicæ honestatis justitiam? 1. 31. *& seq.* Sponsalia inita cum minore septennio per mutuam cohabitationem post septennium, num convalescant, & inducant impedimentum publicæ honestatis? 2. 26. *& seq.* Sponsalia habens cum aliqua, & postea illius sororem cognoscens, num ab utraque abstinere debeat? 13. 25. *& seq.* Quid si matrem sponsæ cognoscat? 13. 30. *& seq.* Sponsalia contrahens sub conditione honesta, & ante impletam conditionem habens copulam cum illa, num a conditione recessisse videatur, & matrimonium teneat, 5. 20 Sponsalia de futuro non tantum pura, & absoluta, sed etiam conditionalia, num per secutam copulam transeant in matrimonium? 5. 21. Sponsalia secunda, dissolutis primis, implere an quis teneatur? 1. 57.

Sponsalia de præsenti num dissolvantur per subsequens matrimonium consummatum? 4. 3. *& seq.* Quid si quis sponsalia per verba de præsenti contraxit cum duabus, quam debeat habere in uxorem? 4. 5. Sponsalia num dissolvantur ob quemlibet morbum contagiosum supervenientem uni ex sponsis? 8. 2. Sponsalia priora num dissolvantur per affinitatem supervenientem 1. 37. Sponsalia de futuro num dissolvantur per matrimonium subsequens? 1. 37. Num mutuo contrahentium consensu? 1. 40. Quid si unus ex sponsis a sponsalibus sine causa resiliat? Quid si minis, terroribus? &c. adactus 1. 41. An, & qua ratione dissolvantur, elapso termino ad matrimonium contrahendo præfixo? 1. 44. *& 2. seqq.* Num dissolvantur sponsalia absentia sponsi? 1. 47. *& 2. seqq.* Num per matrimonium initum de præsenti dissolvantur priora sponsalia ante pubertatem contracta? 2. 26. *& seq.* Sponsalia priora etiam jurata num dissolvantur per posteriora? 1. 56. Sponsalia de futuro etiam jurata num solvantur per sponsalia de præsenti valide, etsi illicite contracta? 1. 58. Num dissolvantur, si sponsus in hæresim incidat? 1. 60. Sponsalia etiam jurata num solvantur per subsequentem fornicationem, tam sponsi, quam sponsæ? 1. 60. Num dissolvantur, si sponsa ab alio vi sit oppressa? 1. 61. Num liceat sponso resilire a sponsalibus, si sponsa se permittat turpiter tangi ab aliis? Num etiam sponsæ ob oscula, vel tactus impudicos sponsi cum alia? 1. 61. Sponsalia num dissolvantur ob fornicationem sponsi præcedentem sponsalia, & sponsæ cognitam? 1. 62. Quid si tam vir, quam fœmina post sponsalia fuerint fornicati? 1. 62. Num rescindantur sponsalia, si sponsa corrupta fuit ab alio ante sponsalia, sponso id ignorante, & virginem eam existimante? Num si scivit esse viduam, ignoravit tamen ejus fornicationem? 1. 62. Num rescindantur sponsalia propter quamlibet novam causam rationabilem, vel mutationem notabilem supervenientem post sponsalia? 1. 63. Mutationes ejusmodi notabiles, ob quas a sponsalibus recedere liceat, quot enumerantur a DD. 1. 64. Num si sive ante, sive post contracta sponsalia, probabiliter ab altero ignoratæ sint? 1. 65. Quid si cognita ejusmodi causa, sponsus carnaliter sponsam cognoscat? 1. 65. An dissolvenda sponsalia ob causam rationabilem, & mutationem notabilem opus sit sententia Judicis, an vero propria auctoritate, contrahentes resilire possint? 1. 65.

Sponsalium fidem implere recusans, num cogi possit a Judice Ecclesiastico per censuras ad contrahendum matrimonium, vel num potius monendus? 1. n. 17. 18. 19. 20. 24. *& seq.* Sponsalium fidem violans an damnum sponsæ illatum compensare teneatur? 1. 59.

Sponsalium priorum obligatio num per matrimonium subsequens validum omnino extinguatur, an vero solum suspendatur? 1. 59.

Sponsus. Sponso, vel sponsæ asserenti, si talis causa a principio extitisset, se non fuisse contracturum sponsalia, an fides in utroque foro sit adhibenda? 1. 63.

Surdus an possit inire sponsalia, & matrimonium? 1. 11.

T

Terminus ad contrahendum matrimonium quot modis apponi possit in contractu matrimonii? 1. 46.

Testis idoneus num pater esse possit in causa filii? 18. 3. Testis unus num sufficiat ad impediendum matrimonium? 13. 15. Num etiam ad dissolvendum matrimonium? 14. 31. Testis unicus asserens conjugem absentem esse mortuum, num sufficiat, ut conjux superstes aliud matrimonium inire possit? 1. 134. Testis unicus asserens impedimentum inter aliquos intercedere an, & qua ratione impediat matrimonium contrahendum? 1. 153. *& seq.* Quænam requirantur, ut unicus testis possit impedire matrimonium contrahendum? 1. 154.

Testes ad contrahendum matrimonium requisiti num debeant esse præsentes matrimonio, non tantum physice, sed etiam moraliter? 3. 22. Num ad id vocari? 3. 23. Quot requirantur, & quales; 3. 24. Testes ad hoc ut matrimonium sit validum, an non tantum contractui sub conditione de futuro, sed etiam impletioni conditionis interesse debeant; 5. 25. Testes in causa matrimoniali an, & quando recipi possint etiam lite non contestata? 18. 9. *& seq.* Testes super consanguinitate deponentes quomodo gradus distinguere debeant? 14. 19. *& seq.*

Testium dicto probantium aliquem esse filium legitimum num stetur? 17. 54. *& seq.*

Testificari contra, vel pro matrimonio quinam possint? 18. 3.

V

Vagabundus. Num possit quivis Parochus vagabundos matrimonio conjungere non facta prius diligenti inquisitione de eorum statu, & habilitate ad matrimonium contrahendum, ac obtenta Ordinarii licentia? 3. 19.

Vasallus num concedere possit feudum, seu partem feudi filiæ suæ in dotem, vel donationem propter nuptias ad vitam illius, sine consensu domini, & num idem dicendum de Emphyteusi? 10. 24. *& seq.* Num saltem commoditatem fructuum? 10. 24. *& seq.*

Verba Parochi *Ego vos in matrimonium conjungo &c.* an sint necessaria ad valorem matrimonii? 3. 21. Verba quænam sint, quibus contrahuntur sponsalia? 1. 7. Quid si sint dubia? 1. 8. Num verba sint de essentia matrimonii, an solum necessaria ex præcepto Ecclesiæ, & quid intelligatur per verba? 1. 14. Verba sponsalium, aut matrimonii si obscura sint, quomodo intelligenda sint? 1. 84. *& seq.*

Verbis Interpretis, si per eum sit contractum matrimonium, num danda sit fides? 1. 85.

Votum castitatis a sponso editum, an alterum liberet a servandis sponsalibus? 6. 18. Votum simplex perpetuæ continentiæ editum animo permanendi in seculo, an dissolvat sponsalia de futuro? 6. 16. *& 2. seqq.* Quando per assumptionem habitus Professorum, extra claustrum Monasterii, fiat votum solemne, ita ut impediat, vel dirimat matrimonium postea contractum, vel non fiat tale votum? 6. 13. Votum Religionis emittens ante sponsalia, si quam corrupit, fide data de contrahendo matrimonio, an teneatur eam ducere, non obstante voto? 1. 54. Votum ingrediendi Religionem, ac profitendi an dissolvat sponsalia etiam jurata? 1. 51. *& 2. seqq.* Votum solemne castitatis an dirimat matrimonium subsequens? 6. n. 13. 14. 16. 17. *& seq.* Quo jure? 6. 15. Num etiam votum simplex? 6. 24. An etiam dissolvat priora sponsalia? 6. 27. *& seq.* In quo differant votum solemne, & simplex? 6. 25. Votum suscipiendi Ordines sacros num dirimat sponsalia? 1. 55.

Voto castitatis ligatus contrahens sponsalia an teneatur, etiam voti dispensatione impetrata, ad ea servanda? 1. 57.

Vota tria simplicia Societatis JESU, post biennium probationis emissa, num irritent matrimonium postea, vel etiam antea contractum? 6. 16.

Usufructuarius cui possit jus usufructus cedere? 20. 15.

Uxor absentem virum quamdiu expectare debeat, ut possit alii nubere? 1. 136.

Uxor filii num sit subjecta potestati soceri? 1. 94. Uxor num teneatur obedire præceptis mariti quoad pertinentia ad familiæ administrationem? 1. 174. Num teneatur sequi virum mutantem domicilium, & quando non teneatur? 1. 174.